VIRIDARIUM CHRISTIANARUM VIRTUTUM, EX SACRO-SANCTAE...

Jan Buys

|1951|

VIRIDARIUM
CHRISTIANARUM VIRTUTUM,

EX

SACRO-SANCTÆ SCRIPTURÆ
Sanctorúmque PATRUM *Sententiis,*
quasi lectissimis stirpibus constructum:

ET

IN GRATIAM CONCIONATORUM
& Religiosæ vitæ cultorum editum,
Ordine Alphabetico digestum.

A IOANNE BUSÆO SOCIETATIS IESU
Theologo.

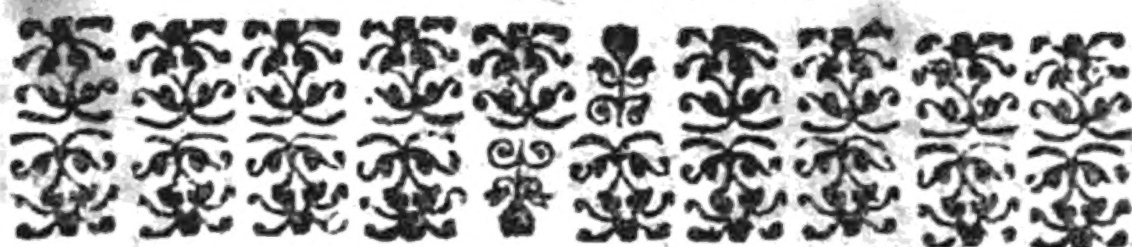
EDITIO NOVA:
à mendis & erroribus plurimis repurgata.

PARS SECUNDA.

PARISIIS,
Apud SOCIETATEM TYPOGRAPHORUM.

M. DC. LXIX.
CUM APPROBATIONE.

CATALOGUS VIRTUTUM In ſecunda Parte Viridarii explicatarum.

ã ij

VIRIDARIUM

VIRIDARIUM CHRISTIANARUM VIRTUTUM.

PARS II.

HUMILITAS.

CAPUT I.

Quid nomine Humilitatis Christianæ intelligatur

SANCTUS BASILIUS *in secundum Prophetæ Isaiæ caput scribens*, Humilitas, *inquit*, est depositio vani sensus, qui ab elatione vanæ de se existimationis proficiscitur. *Et in Regulis brevioribus* : Humilitas est, cùm quis ceteros omnes seipso superiores existimat, ex præscripto Apostoli, *qui his verbis alloquitur Philippenses*: Implete gaudium meum, ut idem sapiatis, nihil per contentionem, neque per inanem glo-

B. q. 198

Phil. 2. 2.

riam, sed in humilitate superiores sibi invicem
A.con.2 arbitrantes. *D. August. in Psalmum 33 sic describit humilem:* Quid est esse humilem? nolle in se laudari. Qui in se vult laudari, superbus est. Qui superbus non est, humilis est. *nempe ille qui di-*
Id.in Ps. 118.cōc. 15. *cit:* In Domino laudabitur anima mea, audiant mansueti, & lætentur. *Alibi verò duplicem facit humilitatem. Vnam, qua quisque se*
Luc. 14. 11. *humiliat confitendo peccata nec sibi arrogando ju-*
Jac,4.6. *stitiam, de qua intelligitur illud Christi:* Qui se exaltat humiliabitur, & qui se humiliat, exaltabitur. *& illud B. Iacobi:* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Alteram, qua quis humiliatur aliqua tribulatione, vel dejectione, quam meruit ejus superbia, aut exercetur, probaturque ejus patientia. Vnde paulo pòst dicit*
Psal. 118 66. *hic Psalmus:* Priusquam humiliarer, ego deliqui;
Eccl,2.5 *& Sapiens:* In humilitate tua patientiam habe, quoniam in igne probatur aurum & argentum; homines verò acceptabiles in camino humilia-
B.ep.48. tionis. *S. verò Bernardus in epistola ad Henri-*
Id. ad init. *cum Senonensem Archiepiscopum hoc modo definit:* Humilitas est contemptus propriæ excellentiæ. *In tractatu autem de gradibus Humilitatis:* Humilitas est virtus, qua homo verissima sui agni-
B.serm 4 de Advētu, & ser. 48. in Cant. tione sibiipsi vilescit. *Alibi quoque geminam facit humilitatem, cùm expendit Christi dictum:* Discite à me quia mitis sum. & humilitas duplex est: altera cognitionis, altera affectionis, quæ hîc dicitur cordis. Priore cognoscimus, quòd nihil simus, & hanc discimus à nobis ipsis, & ab infirmitate propria: posteriore calcamus gloriam mundi, & hanc ab illo discimus, qui exinanivit semetipsum formam servi accipiens, qui etiam quæsitus in regnum fugit, quæsitus ad tanta probra, & ignominiosum sup-

plicium crucis sponte obtulit semetipsum. *Priorem autem cognitionis non discimus à Christo:* Non enim quomodo ego vel tu, *ait idem*, invenimus nos in veritate dignos dedecore & contemptu, dignos omni extremitate, & inferioritate, dignos etiam suppliciis, dignos plagis: non inquam ita & ille: quæ tamen omnia expertus est, quia voluit tanquam humilis corde. Humilis videlicet illa humilitate, quam cordis suasit affectio, non quam extorsit discussio veritatis.

Hanc Humilitatis virtutem ita descriptam prorsus ignorarunt veteres Ehtnicorum Philosophi, ut bene notavit S. August. in Psalmi 31. commentario. Hæc aqua, *inquiens*, confessionis peccatorum, hæc aqua humiliationis cordis, hæc aqua vitæ salutaris abjicientis se, nihil de se præsumentis, nihil suæ potentiæ superbè tribuentis, hæc aqua in nullis alienigenarum libris est, non in Epicureis, non in Stoicis, non in Manichæis, non in Platonicis. Ubicunque etiam inveniuntur optima præcepta morum & disciplinæ, humilitas tamen ista non invenitur. Via humilitatis hujus aliunde non manat, à Christo venit. Hæc via ab illo est, qui cùm esset altus, humilis venit. Quid enim aliud docuit, humiliando se factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis? Quid aliud docuit solvendo, quod non debebat, ut nos à debito liberaret? Quid aliud docuit baptizatus, qui peccatum non fecit, crucifixus, qui reatum non habebat? quid aliud docuit, nisi hanc humilitatem? Non immeritò ait: Ego sum via, & veritas, & vita.

Phil. 2. 8
Mat. 17 25.
Mat. 3. 16
Joan. 14 6.

CAPUT II.

De præstantia virtutis Humilitatis.

PRæstantiam & dignitatem Virtutis hujus inde cognoscimus, quod Christus Dominus cælestem suam doctrinam in monte Discipulis traditam ab ea exorsus sit, dicens: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum,
Mat. c. 3. A. 0. 32.
quos, inquit Augustinus de sancta Virginitate, sine ulla controversia humiles intelligimus. Deinde, quod illius solius, & mansuetudinis professus sit se esse Doctorem, cùm ait: Discite à
Mat. 11. 29.
me, quia mitis sum & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. Vnde ibidem
id. c. 35.
August. admirabundus exclamabat: Huccine redacti sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ abscònditi in te, ut hoc pro magno discamus à te, quoniam mitis es & humilis corde? Itáne magnum est esse parvum, ut nisi à te, qui tam magnus es, fieret, disci omnino non posset? Ita planè, non enim aliter invenitur requies animæ, nisi inquieto tumore digesto, quo magna sibi erat, quando tibi sana non erat.

Hinc veteres Patres humilitatem faciunt propriam & primam Christianorum virtutem.
Tertul.
Tertull. de cultu fæminarum, Quando, *inquit*, humilitatem, quam Christiani profitemur, implere poterimus, non repastinantes divitiarum vestrarum, vel elegantiorum usum, quæ ad gloriam faciunt? *Et de Virginibus velandis*: Si de natura dubitatur, disciplina quid magis Deo gratum sit ostendit Nihil est illi carius humili-

tate, nihil acceptius modestia, nihil perosius gloria & studio hominibus placendi. *S. Cyprianus de Nativitate Christi:* Hic est primus religionis introitus, sicut in mundum primus Christi ingressus, ut quicunque piè vult vivere, humiliter de se sentiat, neque supra se in mirabilibus ambulare præsumat. Fundamentum sanctitatis semper fuit humilitas, nec in cœlo stare potuit superba sublimitas. Hanc primam gratiam ingrediens mundum noster parvulus attulit, & à cunabulis nos sibi conformes fieri volens, teneri voluit in vita, quod exhibuit in persona. *S. Basilius in Constitutionibus monasticis:* Humilitas tutissimus est virtutum omnium thesaurus. *Et homilia de humilitate:* Hæc est hominis sublimitas, hæc gloria & magnificentia, verè cognoscere hoc quod magnum est, & illi conglutinari, ac gloriam à Domino gloriæ quærere. Nam ea demum perfecta & omnimoda gloriatio est in Deo, quando neque propter suam ipsius justitiam quis extollitur, sed agnoscit se vera justitia destitui sine Christo. *S. Ephrem de vita spirituali:* Quàm pulchra atque eximia possessio sit humilitas, facilè norunt omnes, qui ejus perferre jugum inverecundè detrectant. Diligentes enim eam protegit, tuetúrque Dominus. *S. Ambros. ad Demetriadem:* Huic malo (*superbiæ*) firmissimum bonum humilitatis occurrit: quam ideo diximus veram, quia omnium virtutum inexpugnabilis fortitudo & quædam suorum est vita membrorum. *Et in Psalm.* 118. Humilitas virtutum omnium caput est, quæ totum velut quoddam nostrorum actuum fovet corpus. *Et iterum:* An quicquam tam pretiosum, quàm humilitas, ut naturam corporis animæque perspiciens, altero

Cypr.

Cap. 17.

Eph. t. 1.

A. ep. 84. lib. 10.

Id. se. 20

Id se. 10

H.ep.27 te subjicias, altero te cognoscas? *S. Hieronymus ad Eustochium de Paula matre*: Quæ prima Christianorum virtus est, tanta se humilitate dejecit, ut qui eam non vidisset, ipsam esse non crederet, sed ancillarum ultimam. *Et ad Celantiam*: Nihil habeas humilitate præstantius, nihil amabilius. Hæc est enim præcipua conservatrix, & quasi custos quædam virtutum omnium: nihilque est quod nos ita & hominibus gratos & Deo faciat, quàm si vitæ merito magni humilitate infimi simus. *S. Chrysostomus in Genesin*: Ubique modum servemus, & bonis operibus nostris humilitatem quasi fundamentum substruamus, ut securè virtutes superexstruere valeamus. Virtus enim non est, nisi conjunctam habeat humilitatem. Qui hoc fundamentum rectè jecerit, poterit in quantam voluerit altitudinem structuram excitare. Hæc est inexpugnabilis turris, hæc omne continet ædificium, non sinens ipsum vel à ventorum violentia, vel ab imbrium impetu, vel à spirituum vi dejici, sed omnibus insidiis inaccessum facit & invictum, quasi ex adamante constructum esset, magnásque nobis divinæ largitatis retributiones affert. *Et in Acta Apostolica*: Nihil humilitate potentius, fortior est petra, solidior adamante, & in majorem securitatem nos collocat, quàm queant vel turres, vel urbes, vel muri, omnibúsque diaboli machinamentis sublimior facta contingere volentibus insuperabiles facit. *S. Augustinus ad Dioscorum*: Sicut Rhetor ille nobilissimus cùm interrogatus esset, quid ei primùm videretur in eloquentiæ præceptis observari oportere, Pronunciationem dicitur respondisse: cùm quæreretur, quid secundò, eamdem pronunciationem: quid tertiò, nihil

Chrys. homil. 35.

Idem homil. 20. & 30

August. epist. 56.

aliud quam pronunciationem dixisse. Si interrogares, & quoties interrogares de præceptis Christianæ religionis, nihil me aliud respondere, nisi humilitatem liberet, etsi fortè alia dicere necessitas cogeret. *Et libro primo de civitate Dei:* Scio quibus viribus opus sit, ut persuadeatur superbis, quanta sit virtus humilitatis, qua fit ut terrena omnia cacumina temporali mobilitate nutantia, non humano usurpata fastu, sed divina gratia donata celsitudo transcendat. *Cassianus collatione* 15. Humilitas est omnium magistra virtutum, ipsa est cœlestis ædificii firmissimum fundamentum, ipsa est donum proprium, atque magnificum Salvatoris. Ista etenim universa miracula quæ Christus operatus est, sine periculo elationis exercet. *S. Gregorius libro* 23. *Moralium*: Vera doctrina humilitatem, quæ magistra est omnium materque virtutum, & loquendo dicere, & vivendo conatur ostendere, ut eam apud discipulos veritatis plus moribus quàm sermonibus eloquatur. *Et ad Ioannem Episcopum Constantinopolitanum:* Quanta humilitatis virtus est, propter quam solam veraciter edocendam, is qui sine æstimatione magnus est, usque ad passionem mortis factus est parvus? *S. Bernardus de Consideratione ad Eugenium Papam:* Pretiosissimus fundus virtus est, bonus fundus humilitas, in qua omne ædificium spirituale constructum crescit in templum sanctum in Domino. Per hanc nonnulli possedêre etiam portas inimicorum. Quæ enim virtutum æquè potest dæmonum debellare superbiam, tyrannidem hominum? Nulla splendidior gemma in omni præcipue ornatu summi Pontificis. Quo enim celsior cæteris, eo humilitate apparet illustrior & seipso. *Et in Vigilia Natalis*

August. cap. 2.

Cassian. cap. 7.

Gregor. cap. 13.

Idé epist 36. lib. 4

Bernard lib. 2.

Idé serm 4.

Domini : Pretiosiores panni Salvatoris omni purpura & gloriosius præsepe auratis Regum soliis, ditior denique Christi paupertas cunctis opibus, cunctisque thesauris seculi. Quid enim humilitate ditius, quid pretiosius invenitur, qua nimirum regnum cœlorum emitur, & divina gratia acquiritur? sicut scriptum est: Bea-
Matt. 5. 2 ti pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Caput III.

De necessitate & utilitate hujus virtutis.

Necessitatem hujus virtutis non obscurè indicavit Christus Dominus, cùm ad quæstio-
Matt. 18 *nem discipulorum, quis major esset in regno cœ-*
3. *lorum, advocato parvulo, respondit.* Amen dico
Marc. 9. vobis, nisi efficiamini sicut parvuli, non intra-
4. bitis in regnum cœlorum. *Et cùm alibi dixit:*
Luc. 9. Discite à me, quia mitis sum & humilis corde.
6.
Matt. 11. *Et*: cùm fueris invitatus ad prandium, recumbe
Luc. 14. be in novissimo loco. *Quibus dictis consentiunt*
Eccli. 3. *illa Sapientis*: Quanto magnus es, humilia te
20. in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. *Et:*
Id. 17. Humilia valde spiritum tuum, quoniam vin-
19. dicta carnis impii, ignis & vermis. *Et illa B.*
Ephes. 5. *Pauli*: Subjecti invicem in timore Domini. *Et:*
21.
Rom. 13 Omnis anima potestatibus sublimioribus sub-
1. dita sit. *Et B. Petri:* Omnes invicem humili-
1. Pet. 5. tatem insinuate. *Et:* Humiliamini sub potenti
5.
1. Pet. 5. 6 manu Dei, ut vos exaltet in tempore visitationis. *Idem significant Patres, qui eam faciunt fundamentum, radicem & originem omnium virtutum.* Quia origo virtutis humilitas est, *ait*

S. Gregorius libro 27. Moralium, illa in nobis virtus veraciter pullulat, quæ in radice propria, id est, humilitate, perdurat: à qua nimirum si abscinditur, arescit, quia vivificantem se in intimis humorem charitatis perdit. *Et S. Bernardus in Cantica*: Nisi super humilitatis stabili fundamento spirituale ædificium stare minimè potest. *Et de Ascensione Domini*: Dilectissimi, perseverate in disciplina, quam suscepistis, ut per humilitatem ad sublimitatem ascendatis, quia hæc est via, & non alia præter ipsam. Qui aliter vadit, cadit potiùs, quàm ascendit: quia sola est humilitas, quæ exaltat, sola quæ ducit ad vitam.

Gregor., cap. vlt.

Bernard serm 36.

Idem serm. 2.

Vtilitas multiplex est. Prima, quòd una hæc præ cæteris Deo grata sit, & ab eo veniam peccatorum atque gratiam impetret. Psaltes regius in hæc verba canit: Respexit in orationem humilium, & non sprevit precem eorum. *It*: Humilia respicit in cœlo & in terra. *Et*: Quia in humilitate nostra memor fuit nostri. *Et*: Cor contritum & humiliatum, Deus, non despicies. *Dein Ecclesiasticus*: Oratio, *ait*, humiliantis se, penetrabit nubes. *Et Propheta Isaias*: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? *Et B. Maria Virgo*: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles. *Et SS. Iacobus atque Petrus*: Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Vnde Augustin libr. 3 de doctr. Christ.* Nulla ferè pagina est sanctorum librorum, in qua non sonet, quòd Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam.

Psal. 101 18

Psal. 112 6.

Psal. 135 23.

Psal. 50. 19.

Eccli. 35 21

Isai. 66. 2

Luc. 1. 48.

Iac. 4. 7

1. Petr. 5 5.

August. cap. 23.

II. Vtilitas est, quòd propriè mereatur vitam æternam. Vnde Rex David sic orat: Tu popu-

Psal. 17. 18.

lum. humilem salvum facies, & oculos superborum humiliabis. *Et Iob*: Qui humiliatus fuerit, *inquit*, erit in gloria, & qui inclinaverit oculos ipse salvabitur. *Et Dominus*: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. *Et*: Qui se humiliat, exaltabitur. *Quæ sententia sæpius in Evangelio reperitur. Vnde Apostolus in epistola ad Philippenses, cùm dixisset Christum Dominum cùm in forma Dei esset, semetipsum exinanivisse, formam servi accepisse, & humiliasse seipsum usque ad mortem crucis, mox subjecit*: Propter quod & Deus exaltavit illum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. *Quem locum tractans Chrysost.* Extremam, *ait*, Christus præstitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem. *Et commentarius Ambr. adscriptus*: Quid & quantum humilitas mereatur, hîc ostenditur. *Et S. Ioann. ad hæc verba respiciens*: Humilitas, *inquit*, claritatis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factum est in forma servi.

Job. 21. 29. Matt. 5. 3. Luc. 14. 11. Philipp. 2. 8. Chryso. homil. 7 August. tra. 104.

III. Vtilitas est, quòd mens nostra clarius illustretur ad percipiendas res divinas, juxta illud Sapientis: Ubi est humilitas, ibi est sapientia. *Et Christi apud Matthæum*: Confiteor tibi, Pater, quia abscondisti hæc à sapientibus, & revelasti ea parvulis. Lumen enim intelligentiæ, *inquit S. Gregorius 25. Moralium*, humilitas aperit, superbia abscondit. Nam secretum quoddam pietatis est, ut tanto minùs ad illud animus perveniat, quanto magis intumescit, quia eo ipso foras repellitur, quo insanius inflatur. *Et B. Cyrillus libro 6. in Ioan.* Quinimo ipse, *inquit*, qui verè humilis est, exultans in Spiritu sancto, Confiteor, ait, tibi, Domine, Pater cœli & terræ, quoniam abscondisti hæc

Prov. 11. 2. Matth. 11. 25. Gregor. cap. 7. Cyril. 4. 21.

à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea parvulis. Itaque venit in hunc mundum, ut parvulos, & qui suæ cæcitatis sunt conscii, illuminaret, illis in erroris caligine dimissis, qui sibi videntes videntur. *Et iterum*: Hæc planè humilis de se existimatio, & propriæ indigentiæ confessio divinæ gratiæ largitatem affatim consequitur, & cœleste impetrat auxilium. Contrà verò, qui grande aliquid & sublime de se existimant, arrogántque majora, quam sibi adsint; divino destituti præsidio aridi relinquuntur, bonorúmque omnium egent. Id Propheta nos edocet: Domine, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei, neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea. Psal 130.
Deinde Chrysost. homil. 29. in Matthæum: Sicut quanto acutiùs videmus, tanto magis percipimus, quàm longè à cœli regione distamus: sic quanto altiùs per spiritualem profectum ad virtutis culmen conscendimus, & mentis oculum perpurgamus magis, tanto plus docemur, quàm sit inter Deum & nos grande discrimen, tanto clariùs cernimus, quàm adhuc humili & abjecto loco jacemus.

IV. Utilitas est, quòd valeat ad frangendas & expugnandas omnes dæmonis tentationes & machinationes; nec mirum, quia dæmon per superbiam fœlicitate æterna excidit. Unde Christus discipulis gloriantibus de ejectione dæmonum eis in memoriam revocavit causam lapsus eorum, dicens: Vidi satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Luc. 10. 18. *S. Antonius eremita, teste S. Athanasio, dicere solebat, dæmonem nil pejus odisse, quam* In ejus vita.

humilem & Dei amantem. Idemque cùm per visum mundum laqueis plenum spectasset, Dominúmque rogasset, quæ ratio evadendi esset, responsum accepit, evadi per humilitatem. S. Chrysost. in Acta Apostolorum scribit, humilitatem omnibus dæmonis machinamentis sublimiorem, & adamante fortiorem. Hieron. in c. 4. Matthæi annotat, Christum ad tentationem dæmonis, ut lapides converteret in panes, ideo respondisse: Scriptum est: Non in solo pane vivit homo, quia propositum erat ei humilitate diabolum vincere, non potentiâ.

Chrys. hom. 20

Matt. 4. 4.

V. Vtilitas est, quod sit signum præsentiæ Spiritus sancti, immo & electionis æternæ, juxta illud Isaiæ: Super quem requiescet spiritus meus nisi super humilem & quietum? *Ita S. Greg. lib. 1. Dial.* Mens quæ divino spiritu impletur, habet evidentissima signa sua, virtutes scilicet & humilitatem, quæ si utraque perfectè in una mente conveniunt, liquet, quòd de præsentia sancti Spiritus testimonium ferat. *Et libro 35. Moralium:* Quia Redemptor noster corda regit humilium, & Leviathan iste Rex dicitur superborum, apertè cognoscimus, quòd evidentissimum reproborum signum superbia est, at contrà humilitas electorum. *S. Ber. in Cant. docet, si quis & à Deo humilietur signum esse vicinæ gratiæ.*

Isai. ult. 2.

Gregor. cap. 10.

Id. c. ult

B. ser. 3.

VII. Vtilitas est, quod sine ea virtutes reliquæ subsistere non queant. Nota enim est ejusdem Greg. in Psal. Pœnitentiales sententia: Qui sine humilitate virtutes congregat, quasi in ventum pulverem portat. *Et hom. in Evang.* Si quælibet bona adsint opera, nulla sunt, nisi ex humilitate condiantur. Miranda quippe actio cum elatione non elevat, sed gravat. *Ea de causa cæteri Patres eam caput, fundamentum, firma-*

Gr. in 3. Psal.

mentum, custodem, & originem virtutum, ut liquet ex supradictis, vocarunt. Addo, constare inter pretiosa Dei dona numerari Virginitatem perpetuam. Nam de ea S. Aug. sic scribit, in libro de S. Virginitate: Quia perpetua continentia, maximéque virginitas magnum bonum est in Sanctis Dei, vigilantissimè cavendum est, ne superbia corrumpatur. *Et tamen S. Bern. non dubitat ita loqui:* Laudabilis Virginitas, sed magis necessaria humilitas, illa consulitur, ista præcipitur. Sine humilitate, audeo dicere, nec virginitas Mariæ placuisset. A c. 33. B. hō. 1. super Missus est.

VIII. Utilitas, quod absque ejus beneficio ad virtutum perfectionem nequeat perveniri. Qua de re disserens fusè Ioan. Cass. tandem concludit: Evidenter itaque monstratur, non posse quenquam perfectionis finem ac puritatis attingere, nisi per humilitatem veram, quam primitus fratribus reddens, Deo quoque in penetralibus cordis exhibeat, credens sine protectione ejus atque auxilio per singula sibi momenta delato perfectionem quam cupit, & ad quam magnopere currit, se penitus obtinere non posse. *Et postea:* Nullo modo poterit in anima nostra virtutum structura consurgere, nisi prius jacta fuerint veræ humilitatis in nostro corde fundamenta: quæ firmissimè collocata, perfectionis & charitatis culmen valeant sustinere, ita scilicet, ut quemadmodum diximus, primum fratribus nostris humilitatem veram intimo cordis exhibeamus affectu, in nullo scilicet acquiescentes eos contristare, vel lædere. Quod nullatenus poterimus implere, nisi abrenunciatio vera, quæ in exspoliatione omnium facultatum ac nuditate consistit, in nobis fuerit Christi amore fundata: deinde obedientiæ jugum & subjectio C. 12. instit. c. 23. Id. c. 32.

simplici corde, ac sine ulla fuerit simulatione suscepta, ita ut præter Abbatis mandatum, nulla penitus voluntas vivat in nobis. *S. Hieron. quoque in Matth agens de verbis Christi ad Discipulos*: Qui voluerit inter vos primus esse, erit vester servus. Humilis, *inquit*, magister & mitis, nec cupiditatis immodicæ duos arguit postulantes (*filios Zebedæi*) nec decem reliquos indignationis increpat, & livoris, sed tale ponit exemplum, quo doceat eum majorem esse, qui minor fuerit, & illum dominum esse, qui omnium servus sit. Frustrà igitur aut illi immoderata quæsierant, aut isti dolent super majorum desiderio, cùm ad summitatem virtutum non potentia, sed humilitate veniatur. Denique sui proponit exemplum, ut si dicta parvipenderent, erubescerent ad opera, & dicit: Sicut Filius hominis non venit ministrari, sed ministrare.

H. in c. 10.

IX. Utilitas est, quo quis à condito orbe humilitate magis excelluit, hoc à Deo ad majorem dignitatem evectus est, convenienter promisso Christi: Qui se humiliat, exaltabitur. *Inter quos eminet primò Abraham Patriarcha, qui ex animi submissione se appellavit pulverem & cinerem. Deinde vir secundùm cor Dei Rex David, qui pulicem & vermen. Tum Joannes Baptista, qui indignum se reputabat, ut vel corrigiam calceamenti Christi solveret Inde Petrus Apostolus, qui cùm ex humilitate Domino dixisset*, Exi à me Domine, quia homo peccator sum, *factus est teste Chrys. pastorum Princeps, fundamentum Ecclesiæ, & claviger regni cœlorum. Adhac quanta fuit humilitas Pauli perhibentis se Apostolorum ultimum, imò nomine Apostoli indignum? & tamen* κατ' ἐξοχὴν *nomen Apostoli præ aliis obtinuit. Beatissima virgo Maria ex humilitate*

Luc. 14. 11.

Luc. 5. 8.

Chrys. hom. 3. in Matth.

professa est se ancillam Domini, & electa est in ipsam Domini matrem. Plura exempla ex Evangelica historia pertexit S. Aug. de sancta Virginitate. Io. Chrys. agens de S. Pauli humilitate in hac verba scribit: Homo cùm esset Paulus, humiliavit semetipsum. Quid ergo? an non celebratur? an non laudatur? an non amicus est Christi? an non majora fecit, quàm Christus ipse? an non diabolo sæpenumero tanquam mancipio imperavit? an non ut lictorem circumegit? non illum irrisit? non caput ipsius contritum sub pedibus suis habuit? non & aliis istud cum multa fiducia imprecatus est?

A c. 32. Chrys. hom. 7. ad Philip.

Caput IV.

De Humilitatis proprietatibus.

P*Rima Proprietas sit, quod per eam homo propriè subjiciatur Deo. Vnde David Rex aiebat:* Nonne Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum. *Et infrà:* Veruntamen Deo subjecta esto anima mea, quoniam ab ipso patientia mea. *Et rursus:* Subditus esto Domino, & ora eum. *Et B. Iacobus cùm dixisset:* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *mox addit:* Subditi ergo estote Deo. *Et S. Petrus eidem Sententiæ subjecit hanc:* Humiliamini ergo sub potenti manu Dei. *Vnde S. Ambr. epist. ad Demetriadem:* In eo proprietatem ipsius (*humilitatis*) definimus, quòd per omnia Deo subditur. Nec potest quicquam de meritis suis perdere, quorum causas, atque provectus non in se, sed in auctore suo constituit. *Et S. Bernardus in sermone de subjectione nostra voluntatis,* Totius humilitatis summa in eo vide-

Psa. 61. 1
Ibid. 6.
Ps 36. 7.
Jac. 4. 7
1. P. 5. 6.
A. ep 84 lib. 10.

tur consistere, si voluntas nostra divinæ, ut dignum est, subjecta sit voluntati, sicut ait Propheta: Nónne Deo subjecta erit anima mea? Scio quidem creaturam omnem, velit nolit,
Ps. 61. 2. subjectam esse creatori. Sed à creatura rationali voluntaria subjectio quæritur, ut voluntariè sacrificet Domino, & confiteatur nomini ejus, non quia terribile & sanctum, non quia omnipotens, sed quia bonum est. *Quod si homo etiam subjectus sit homini, ut parentibus, magistris, principibus, eis subjectus est propter Deum, cujus vicem gerunt. Unde S. Petrus,* Subjecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum.
1. Pet. 2. 13.

II. Proprietas est, ut nulli hominum homo se anteponat. Unde S. Ambros. epistola jam citata: Prima humilitatis ratio in communis vitæ versatur officiis, cùm secundùm doctrinam Apo-
Phil. 2. 3. stolicam, invicem se homines honore præveniunt, & alter alterutrum superiorem existimantes, amant servire subjecti, & nesciunt tumere prælati; cum & pauper divitem non sibi dubitat anteferre, & dives pauperem sibi gaudeat æquare; cùm & sublimes non superbiunt de claritate prosapiæ, & pauperes non extolluntur de communione naturæ: cùm denique non plus tribuitur magnis opibus, quàm bonis moribus, nec major ducitur phalerata iniquorum potentia, quàm rectorum inhonora justitia. *Et S. Chrys. in Genes.* Nos non eis tan-
C hom. 33 tùm, qui ætate nobis sunt majores, vel etiam æquales, honorem exhibeamus: non est enim humilitas, quod facere debes necessitate: vera autem est, quando cedimus iis, qui nobis videntur esse minores, & eos veneramur, qui nobis videtur esse magis indigni quam nos. Quòd si rectè sapimus, nullos etiam nobis esse minores

arbitra

arbitrabimur, sed nos excelli ab omnibus hominibus dicemus. Et hoc dico non de nobis, qui innumeris immersi sumus peccatis, sed etiam si quis sibi plurimorum bene gestorum conscius sit, nisi apud se sentiat, quòd omnium sit postremus, nulla ei futura utilitas est ex omnibus suis bonis operibus. *Et S. Bern. in Cant.* Non est periculum quantuncumque te humilies, quantumcumque reputes minorem, quàm sis, hoc est, quàm se veritas habeat. Est autem grande malum, horrendúmque periculum, si vel modicè plus vero te extollas, si vel uni videlicet in tua cognitione te præferas, quem forte parem tibi veritas judicat, aut etiam superiorem. Quamobrem noli te homo comparare majoribus, noli minoribus, noli aliquibus, noli uni. Quid scis enim, ô homo, si unus ille, quem forte omnium vilissimum atque miserrimum reputas, si melior te mutatione dexteræ Excelsi in se quidem futurus sit, in Deo verò jam sit? Et propterea Dominus non mediocrem, non vel penultimum, non ipsum saltem inter novissimos eligere locum nos voluit, sed, recumbe, inquit, in novissimo loco. Luc. 14. 10.

III. Proprietas est, ut sit syncera, & ex corde profecta, omnis doli & fuci expers. Nam, ut habet Sapiens, est qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt dolo. *Unde S. Ambr. ad Constantium.* Multi habent humilitatis speciem, virtutem non habent, multi eam foris prætendunt, & intus impugnant, ad fucum præferunt, ad veritatem abjurant, ad gratiam negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora ejus plena sunt doli: & est, qui nimiùm se submittit ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine fuco, sine fraude. Ip- Eccli. 19. 24. Ap ep. 42. lib. 7.

ſa eſt vera, quæ habet piam mentis ſynceritatem, magna virtus ejus. *Et Hier. ad Celantiam*:
H. ep. 14 Humilitatem ſequere, non quæ oſtenditur, atque ſimulatur geſtu corporis, aut fracta voce verborum, ſed quæ puro affectu cordis exprimitur. Aliud eſt enim virtutem habere, aliud virtutis ſimilitudinem, aliud umbram ſequi, aliud veritatem. Multo deformior eſt illa ſuperbia, quæ ſub quibuſdam humilitatis ſignis latet. Neſcio enim, quomodo turpiora ſunt vitia, quæ virtutum ſpecie cælantur.

IV. Proprietas eſt, ut in homine hoc major animi ſit ſubmiſſio, quo ad majorem honorem fuerit
Eccl. 3. 20. *evectus: juxta illud ſapientis:* Quanto magnus
Mat. 20. 26. es, humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. *Et Chriſti Domini:* Quicunque voluerit inter vos major fieri, ſit veſter miniſter. *Et addit*: Sicut filius hominis non venit miniſtrari, ſed miniſtrare. *Quis autem fuit Filius iſte hominis, niſi qui erat omnium non ſolùm hominum, ſed etiam Angelorum maximus? Vnde*
Ch. ho. 4. *Chryſoſt. in verba Iſaiæ*, Vidi Dominum: Venerunt duæ naves habentes onus, ambæ in portum tendebant, ſed Publicanus appulit in portum. Phariſæus autem naufragium perpeſſus eſt, ut diſceres quantum mali ſit animi tumor. Flores rectè factis? ne probra jacias in proximum. Quanto major es, tanto magis ſubmitte teipſum. Attende, quod dicitur, chariſſime: magis juſtus metuere debet arrogantiam quàm peccator, eo quòd peccator habet conſcientiam velit nolit nobilem, humilem, ac ſubmiſſam, juſtus autem ob benefacta extollitur. Ut ergo fit in navigiis, qui vacuam habent navem, non metuunt piratarum inſultum, ſed qui habent onuſtam. Piratæ enim eò properant, ubi

aurum, ubi argentum, ubi lapides pretiosi sunt, sic & diabolus non facilè persequitur peccatorem, sed justum, ubi multæ sunt opes. Quanto maior ergo es, tanto magis submitte teipsum. Cùm ascenderis in altum, opus est ut tibi prospicias ne cadas. Unde & Dominus dixit: Cùm omnia feceritis, dicite, Servi inutiles sumus. *Et S. Aug. de sancta Virginitate*, Cùm, *inquit*, Christianis omnibus custodienda sit humilitas, quandoquidem à Christo Christiani appellantur, cujus Evangelium nemo diligenter intuetur, qui non eum doctorem humilitatis inveniat: tum maximè virtutis hujus sectatores & conservatores eos esse convenit, qui magno aliquo bono cæteris eminent, ut magnopere curent illud, quod primitus posuit: Quanto magnus es, tanto humilia te in omnibus, & coram Deo invenies gratiam. Proinde, quia perpetua continentia, maximéque Virginitas magnum bonum est in Sanctis Dei, vigilantissimè cavendum est, ne superbia corrumpatur. L.17.10 A.c.33.

V. Proprietas est, ut humilitas sit circumspecta, qualis erat in Apostolo ad Philippenses scribente: Ph 4.12
Scio & humiliari, scio & abundare (ubique & in omnibus institutus sum) & satiari, & esurire, & abundare, & penuriam pati: omnia possum in eo, qui me confortat. *Quæ verba tractans S. Ambros. libro altero de Officiis*: Non A.c.17.
ergo, *ait*, indocta humilitas, sed quæ habeat sui modestiam & scientiam, laudi datur. Est enim humilitas formidinis & imperitiæ atque ignorantiæ. Ideo & Scriptura ait: & humiles spiritu salvabit. Præclarè ergo dixit: Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio, in quo munere. Nescivit Pharisæus humiliari, ideo dejectus est; Ps.33.19 Luc.18.11.

scivit publicanus, ideo justificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat divitem, etsi thesaurum divitis non habebat. Sciebat abundare, quia non quærebat datum in penuria, sed requirebat fructum in gratia. *Hac circumspectio maximè exigitur à prælatis qui alios regunt Vnde B. Gregorius in secunda parte Pastoralis.* Solerter intuendum est (*Prælatis*) ne dum immoderatiùs custoditur virtus humilitatis, solvantur jura regiminis, & dum Prælatus quisque plus se, quam decet, deiicit, subditorum vitam distringere sub disciplinæ vinculo non possit. Teneant ergo Rectores exteriùs, quod pro aliorum utilitate suscipiunt: servent interiùs quod de sua æstimatione pertimescunt. Sed tamen quibusdam signis decenter erumpentibus eos apud se esse humiles etiam subjecti deprehendant, quatenus & in auctoritate eorum quod formident videant, & de humilitate quod imitentur, agnoscant, *&c. multa.*

Gre.c.6.

VI. Proprietas est, ut semper sit sibi similis. Unde S. Ambrosius epistola 84. indicans causam perpetuæ concordiæ in corpore Christi, hoc est, Ecclesia Catholica, tandem illam tribuit virtuti humilitatis. Hæc, inquiens, virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest esse dissimilis Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in voluntariæ paupertatis electione invenitur multa distantia, & alter altero in propositi sui devotione, aut major, aut minor est. In vera autem humilitate nihil divisum, nihilque non solidum est, & ideo omnes participes suos unum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit Hujus igitur boni proprietas in confessione est gratiæ Dei, quæ tota repellitur,

A lib.10

nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium, & à sorte Sanctorum, qui in aliquo à Catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur, qui aliquid de ejus plenitudine diffitetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat, sítque ullum tempus ullúmve momentum, quo perniciosum illi esse non possit, si ab eo Spiritus sanctus defuerit.

CAPUT V.

De gradibus Humilitatis.

SAnctus Augustinus in libro de S. Virginitate, ad agnoscendos gradus humilitatis generalem hanc regulam præscribit Mensura humilitatis cuique ex mensura ipsius magnitudinis data est, cui est periculosa superbia, quæ ampliùs amplioribus insidiatur. A.c.31.

S. Benedictus verò in regula sua duodecim numerat humilitatis gradus pro Monachis, quos breviter hic scribam. Ben.c.7.

I. Si timorem Dei sibi ante oculos semper ponens, semper sit memor Dei, & præceptorum ejus.

II. Si vocem Domini factis imitetur, dicentis: Non veni facere voluntatem meam, sed voluntatem ejus, qui misit me. Joan. 5. 30.

III. Vt qui pro Dei amore omni obedientia se subdat majori, imitans Dominum, de quo Apostolus, Factus est obediens usque ad mortem. Ph.2.8.

IV. Si in ipsa obedientia duris & contrariis re-

bus, vel etiam quibuslibet irrogatis injuriis, patientiam amplectatur.

V. Si cogitationes malas vel mala à se absconsè commissa, per humilem confessionem Abbati non celaverit suo.

VI. Si omni utilitate & extremitate contentus sit monachus, & ad omnia, quæ sibi injunguntur, velut operarium malum se judicet & indignum.

VII. Si omnibus se inferiorem & viliorem, non solùm lingua pronunciet, sed etiam intimo cordis credat affectu.

VIII. Si nihil agat monachus, nisi quod communis monasterii regula, vel majorum cohortantur exempla.

Prov. 1C1 19. *IX. Si servet silentium, monstrante Scriptura, quia in multiloquio non effugietur peccatum.*

X. Si non sit facilis in risu.

XI. Si humiliter cum gravitate, pauca & rationabilia verba loquatur, & non sit clamosus in voce.

XII. Si non solùm corde, sed etiam corpore humilitatem ubique indicet, inclinato semper capite, & defixis in terram aspectibus, reum se omni hora de peccatis suis existimans.

HORUM *graduum defensionem suscepit S. Thomas in secunda parte Summæ Theologicæ, quæ dicitur 2. 2. quæstione 161. articulo sexto. Eosdem commentariis, ut & totam S. Benedicti Regulam, illustrarunt Smaragdus Abbas, Io. de Turrecremata Cardinalis, & nuper Ioannes Thrithemius Abbas quondam Spanhemensis, ea... tis Moguntiæ.*

S. Anselmus libro de similitudinibus numerat A. à c. 10 ad 18. *septem Humilitatis gradus, quorum primus sit, Contemptibilem se esse cognoscere, 2. de hoc docere, 3. hoc confiteri, 4 persuadere, ut s. hoc velit credi, 5. ut patienter sustineat hoc dici, 6. ut patia-*

tur contemptibiliter se tractari, 7. ut hoc amet.

S. Bernardus in tractatu de gradibus humilitatis, prolixè exponit 12. gradus superbiæ, ad rectiùs intelligendos 12. gradus humilitatis S. Benedicti, juxta illud Philosophi, Opposita juxta se posita magis elucescunt. *In sententiis vero suis ita scribit:* Septem gradus descensionis habet humilitas. Abdicationem rerum, exemplo Apostolorum. Abdicationem vestium, sicut Elias & Joannes. Corporis exercitium, ut Paulus. Directionem in prosperis, instar David pauperis & Regis. Patientiam in adversis, sicut Job & Tobias. *Et paulo post:* Humilitatis virtus habet hæc tria. Superiori subdi, ut ad ejus æqualitatem nulla ambitione, vel invidia rapiatur. Æquali non præferri, ne illicito appetitu Superior velle fieri videatur: Minori subdi potiùs, quàm præponi, ut ex hoc humilitatis veritas comprobetur.

Auctor Glossæ Ordinariæ in Matthæum, Perfecta, *ait*, humilitas tres habet gradus. Primus est, subdere se majori, & non præferre se æquali, qui est sufficiens. Secundus est, subdere se æquali, nec præferre se minori, & hoc dicitur abundans. Tertius gradus est, subesse minori, in quo est omnis justitia. In cap. 3 Matth.

Caput VI.

De mediis idoneis ad Humilitatem.

PRimum *Medium est S. Basilii in regulis brevioribus, Nam quæstione posita, quomodo assequamur eam? Respondet his verbis:* Comparatur hæc virtus, si quis meminerit mandati Do- B. q. 198 Mat. 11. 19.

nimi: Diſcedite à me, quia mitis ſum, & humilis corde, quod quidem ipſe variè multis in
Luc. 14. 11. locis & oſtendit, & docuit. Et ſi fidem ei adhibuerit, qui aſſeveranter afirmavit, Qui ſeipſum humiliaverit, eum exaltatum iri. Præterea, ſi æqualiter ſemper atque uno tenore omni in re humilitatem conſectatus ſit, in eáque mente ſe & reipſa exercuerit. Vix enim per aſſiduam meditationem ad habitum humilitatis poterit per-
B. ep. 87. veniri, ut in artibus fieri ſolet. *Eodem collimat illud dictum S. Bernardi ad Ogerium Canonicum regularem:* Humilitas, ad quam utique ducit humiliatio, totius eſt ſpiritualis fabricæ fundamentum: ſiquidem humiliatio via eſt ad humilitatem, ſicut patientia ad pacem, ſicut lectio ad ſcientiam. Si virtutem appetis humilitatis, viam nón refugias humiliationis. Nam ſi non poteris humiliari, non poteris ad humilitatem provehi.
Hom. 21 *Id. Medium eſt ejuſdem in homilia de humilitate,* Quónam pacto, *inquit*, ad ſalutarem hanc animi humilitatem pernicioſa ſuperbiæ elatione relicta deſcendemus? Si perpetuò ſtudium modeſtiæ exerceamus, &c. Vide ne in ſermone arrogantiam uſurpes ſophiſticam, neque dictionem oſtentes ſuperbam, ſed in omnibus ſplendori ac magnificentiæ detrahas, comis erga amicum, manſuetus erga domeſticum, patiens erga temerarios, humanus erga humiles, patronus afflictis, inviſens in dolore conſtitutos, in ſumma, neminem contemnens: ſuavis in appellatione, alacer in reſponſione, dexter & expoſitus univerſis, neque tua ipſius celebrans encomia, neque alios, qui hoc faciunt, ſubornans, neque inhoneſtam de proximo famam admittens, & virtutes tuas, ac prærogativas, quantum fieri poteſt, obtegens:

peccatorum

peccatorum verò gratia teipsum accusans, nec expectans, nt ab aliis reprehendare: ut idem facias, quod justus, qui in principio sermonis seipsum accusat: & sis, qualis erat Job; quem non puduit urbis tumultuationem propriam contra se deprædicare ruinam. Ne sis increpando molestus ac severus: neque statim, aut cum animi commotione quemquam reprehendas (resipit enim hoc contumaciam quandam,) neque propter modica delicta condemnes aliquem, quasi rigidus juris exactor, sed eos, qui deliquerunt, complectare, & spiritualiter instruas, quemadmodum admonet Apostolus, considerans teipsum, ne & tu tenteris. Et tantum studii impendas, ne apud homines gloriosus habeare, quantum impendunt alii, ut glorificentur, siquidem Christi memor fueris. At prælatus es aliis, & homines te glorificant. Par esto subjectis, non tanquam dominans in Cleris, ut Apostolus inquit, neque secularibus Principibus te conformes. Qui namque primus esse cupit, omnium hominum servum esse jubet Christus.

Gal, 6. 1.

Mat. 6. 2

1. Pet. 5. 3.

Mat. 20. 27.

III. Medium est S. Ioan. Chrysost ad populum, ut non solùm sermone actionéque externa nos deprimamus, sed reverà in animo humiliter de nobis nostrisque meritis sentire discamus, juxta illud Christi: Cùm feceritis omnia, quæ præcepta sunt vobis, dicite, quia servi inutiles sumus. Nolimus, *inquit*, extolli, sed nos dicamus inutiles, ut utiles efficiamur. Nam si te quidem dixeris probabilem, licèt probabilis existas, inutilis factus es: si verò te nominaveris inutilem, factus es utilis, licèt sis improbandus; propterea meritorum oblivisci necessarium est. *Et infrà:* Nam & nos servos habentes, maximè

Ch. hõ. 8

Luc. 17. 10.

tunc eos acceptos habemus, cùm postquam omnia benevolè ministrarint, nihil magnum fecisse sè censent. Itaque si tu quoque magna vis reddere merita tua, ea ne magna esse putes, & magna tunc erunt. Sic & Centurio dicebat: Non
Mat. 8.8 sum dignus, ut intres sub tectum meum: & propterea dignus factus est, & admirationi super omnes Iudæos habitus. Sic & Paulus dicens:
1. Cor. 15. 9. Non sum dignus vocari Apostolus, est propter hoc omnium primus factus. Itidem & Joannes:
Matt. 3. 11. Non sum dignus solvere corrigiam calceamenti ejus, & ideo amicus quoque fuit Sponsi. Et manum quam dixit esse calceamento indignam, hanc super caput suum Christus attraxit. Sic &
Luc. 5. 8. Petrus dicebat: Exi à me, quia peccator homo sum, Domine, & idcirco factus est Ecclesiæ fundamentum. Nihil enim Deo tam gratum, quàm cum extremis peccatoribus semetipsum connumerare. Hoc est totius sapientiæ principium.

IV. Medium est occultare suas virtutes, exemplo Christi Domini, qui miracula à se facta voluit nonnunquam silentio supprimi, ut Transfigu-
Mat. 17. 9. *rationem in monte. Hoc tradit B. Chrys. in Mat-*
C. hom 3 *thæum.* Sicut vestem pretiosam, *inquit*, cùm in publico ponimus, plurimos ad insidias provocamus, si verò domi recondamus, in tuto cuncta servabimus: sic si opes virtutum palam quasi venales assiduè portemus in mente, inimicum irritamus ad furtum, sin verò alter id scierit, nisi quem nulla occulta latent, tutissimo in loco consistent. *Et*
B. serm. 4. *S. Bern. de adventu Domini*: Charissimi, utile est abscondere magis, quàm ostentare, si quid habemus boni, sicut & mendici cùm eleemosynam petunt, non pretiosas vestes ostendunt, sed seminuda membra, aut ulcera, si ha-

buerint, ut citiùs ad misericordiam videntis animus inclinetur. Quam regulam publicanus ille servavit multo meliùs Pharisæo, & ideo descendit justificatus ab illo, id est, præ illo. *Plura media habes in Panario nostro.* V. Gloria vana, & Superbia. Luc. 18. 12.

Caput VII.

Quibus indiciis humiles agnoscantur.

PRimum Indicium ponit S. Basilius in modestia habitus. Animam humilem, *ait*, consequitur visus subtristis, & in terram demissus, habitus neglectus, capillus passus, vestis sordida, ita tamen, ut hæc videantur fortuitò fieri, quæ lugentes de industria faciunt. Vestis cingulo corpori sit aptè accincta: cinctura autem neque lumbis sit superior (muliebre enim hoc) neque adeò remissa, ut vestis diffluat, noxium namque istud. Incessus verò neque lentus, ut qui animi dissoluti sit signum, neque rursus celer & concitatus, ut qui ipsius impetus perturbatos ac temerarios esse demonstret. Noli autem quærere, neque in colore jucunditatem vestis, neque in structura tenuitatem ac mollitiem. Vestis autem crassities talis esse debet, ut caloris gratia opus non habeat altera. Calceus vilis quidem pretii, sed tamen satis commodè necessitatem expleat. *Sumpta sunt hæc ex epistola prima Basilii, ad Gregorium Theologum, cùm describit mores eremitæ.* B. orat. 17. de hom.

II. Indicium humilitatis tradit S. Ambros. in Psalmum 118. nempe patientiam in adversis. In Evangelio, *inquit*, Dominus Iesus docens vir- A. ser. 18

Mat. 5. 39. tutem atque insigne patientiæ ait: Qui te percusserit in maxillam, præbe ei & alteram. Vult enim Discipulos suos & injuriarum esse patientes, nec referire facile, ne dum referire potens injuriam faceret, indicium humilitatis non exhiberet. Patientia enim humilitatis indicium est.

2.Reg.16 *Id verò declarat paulo pòst exemplo Regis Davidis his verbis*; Quippe cùm convitiaretur Semei filius Gera sancto David, virum sanguinarium appellans, & malediceret ei, quando fugiebat filium suum Absalon, parricidalia ad tempus bella declinans, tacebat Rex & summum patientiæ insigne præstabat. Etenim cùm tentationis suæ tempus intelligeret, ut ei parricidale prælium moveretur, magis humilem se volebat videri, quò Domini mitigaret offensam, quàm exasperandum ejus arbitrabatur in sua tentatione judicium, si forte suas injurias ultum iret. Inde & populi duci Abisai vindicare cupienti ait: Quid mihi & tibi est, fili Sarviæ? ideo maledicit mihi, quoniam Dominus dixit illi ut maledicat. Ecce filius meus, qui exivit de ventre meo, quærit animam meam. Si autem modò extraneus maledicit mihi, dimitte illum, ut maledicat, quoniam Dominus dixit illi, ut videat humilitatem meam, & retribuet mihi Dominus bona pro maledicto hoc. Quod & prophetico dixit spiritu, & probavit eventu. Cùm enim repleta fuerit humilitas, peccatum

Tert. lib de Patiét. Mat. 5. 2 solvitur. *Vnde Tertullianus*: Quos felices Dominus nisi patientes nuncupavit? Beati pauperes spiritu, illorum enim est regnum cœlorum. Nullus profectò spiritu pauper, nisi humilis. Quis enim humilis, nisi patiens? quia nemo subjicere se potest sine prima patientia subjectionis ipsius. *Et S. Bernard. in sermone, Si-*

Ber. de B Virg.

gnum magnum. Collactaneæ sunt humilitas & mansuetudo, in eo confœderatæ germanitis, qui dicebat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Mat. 11. 29.

III. Indicium, & quidem multiplex, tradit Joan. Cassianus libro quarto institutionum, Humilitas *inquiens*, his indiciis comprobatur. Primò, si homo mortificatus in se habeat omnes voluntates. 2. si non solùm actuum suorum, verùm etiam cogitationum nihil suum velaverit Superiorem. 3. si nihil suæ discretioni, sed judicio ejus universa committat, ac monita ejus sitiens libenter auscultet. 4. si in omnibus servet obedientiam mansuetudinem, & patientiæ constantiam, 5. si non solùm injuriam inferat nulli, sed ne ab alio quidem sibimet irrogatam doleat atque tristetur. 6. si nihil agat nihil præsumat, quod non vel communis regula, vel majorum cohortentur exempla. 7. si omni vilitate contentus sit, & ad omnia se, quæ sibi præbentur, velut operarium malum judicarit indignum. 8. si semetipsum cunctis inferiorem, non superficie pronunciet labiorum, sed intimo cordis credat affectu. 9. si linguam cohibeat, vel non sit clamosus in voce. 10 si non sit facilis ac promptus in risu. *Ex his indiciis S. Benedictus eo posterior videtur confecisse suos Humilitatis gradus.* C. c. 39.

IV. Indicium tradit S. Greg. lib 22. Moralium, nempe peccata sua & ultro accusare, & aliis accusantibus non negare. Summopere, *inquit*, curandum est, ut mala, quæ fecimus, & sponte fateamur, & hæc aliis arguentibus non negemus: superbiæ quippe vitium est, ut quod de se fateri quisque quasi sua sponte dignatur, hoc sibi dici ab aliis dedignetur. *Ex hoc indicio dein-* G. c. 14. & in 3. Ps. pœn.

de valde commendat humilitatem S. Iob. Unde, *inquiens*, certiſſime apparet, quantæ munditiæ in omnipotentis Dei oculis fuerit, qui & vitavit mala ne committeret, & tamen quæ cùm committere contigit, hominibus non abſcondit, quatenus ei & juſtitiæ ſit gloria declinaſſe peccatum, & juſtitiæ cuſtodia, quod non potuit declinare, prodidiſſe. Mirentur in eo, qui volunt, caſtitatis continentiam, mirentur integritatem juſtitiæ, mirentur viſcera pietatis: ego in eo non minùs admiror confeſſionem humillimam peccatorum, quàm tot ſublimia geſta virtutum. *Pro hujus indicii commendatione facit*

Lact. c. 6 *quod ſcribit Lactantius in divinarum inſtitutionum Epitome*: Nos, etiamſi nullum ſit peccatum, confiteri debemus. Humilitas enim tam chara & amabilis Deo eſt, qui cùm magis ſuſcipiat peccatorem confitentem, quàm juſtum ſuperbum, quanto magis juſtum ſuſcipiet confitentem, eúmque in regnis cœleſtibus faciet pro humilitate ſublimari?

V. Indicium eſt, humilia officia exercere, quale Chriſtus Dominus, impendente morte, exercuit,

Joã 13. 15. *cùm à cœna ſurrexit, linteo ſe præcinxit, aquam in pelvem miſit, pedes Diſcipulorum, & inter eos Iudæ proditoris, abluit: quod eo pluris faciendum eſt, quòd hoc unum ferè exempli loco imitandum illis commiſerit, dicens:* Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci, ita & vos

A. tract. 55. faciatis. *Vnde S. Auguſt. in cap 15. Ioannis*: Tanta eſt quippe humanæ humilitatis utilitas, ut eam ſuo commendaret exemplo etiam divina ſublimitas: quia homo ſuperbus in æternum periret, niſi illum Deus humilis inveniret. Venit enim Filius hominis quærere, & ſalvum facere, quod perierat. *Qualem exercuit humi-*

lis Rex David, cùm non dubitaret nudus, ridente licèt uxore Michol, ante arcam Dei religionis ergo saltare, ut est in sacra historia Regum. De quo facto ita scribit S. Gregor. lib. 27. Moralium. Ecce, quem Dominus cunctis singulariter prætulit, sese sub Domino, & exæquando minimis, & abjecta exhibendo contemnit. Non potestas regni ad memoriam reducitur, non subjectorum oculis saltando vilescere metuit, non se honore prælatum cæteris, ante ejus arcam, qui honorem dederat, recognoscit. Coram Deo egit vilia, vel extrema, ut illa ex humilitate solidaret, quæ coram hominibus egerat fortia. Quid de ejus factis ab aliis sentiatur ignoro, ego David plus saltantem stupeo, quàm pugnantem: pugnando quippe hostes subdidit; saltãdo autem coram Domino semetipsum vicit. 1. Reg. 6

VIDE V. *Abnegatio, Cognitio sui, Diffidentia sui. Simplicitas, Timor Dei.* Et in Panario. V. *Amor sui, Immodestia. Inobedientia, Iudicium proprium, Præsumptio, Superbia, Voluntas propria.*

I

JEJUNIUM.

CAPUT I.

Quid sit Iejunium, & quotuplex.

IEIUNII *nomine hoc loco non tantùm parsimonia victus, quæ per omnem vitam divina Lege omnibus servanda est Christianis, sed etiam severior quadam à cibis abstinentia intelligitur, non qualem*

aut inopia rei familiaris in pauperibus, aut opum congerendarum cupiditas in avaris, aut ostentanda gloria sanctitatis ostendit in hypocritis, sed qualem ipsi nobis, aut studio Ecclesiasticis legibus obsequendi, aut retinendi instituta & consuetudines salutares majorum, aut sponte ad coërcendam carnis lasciviam, aut ad promerendum
Basil. q. 6. *Deum, imperamus. Quo sensu S. Basilius in regulis fusius disputatis scripsit:* Abstinentiam appellamus, non si quis se à cibo penitus abstineat, quando hoc violenta quædam vitæ dissolutio est, sed eam quam tollendæ contumaciæ corporis causa, pietatis ergò de industria sequimur. Quarum enim rerum voluptates ab iis, qui ex libidine vitam degunt, expeti solent, ab his nobis, qui ad veram pietatis culturam contendimus est temperandum.

Theologi majoris lucis causa distinguunt triplex jejunium, magnum & generale, Philosophicum & Ecclesiasticum. Magnum & generale est, ab-
Isai. 58. 6 *stinentia à vitiis, juxta illud Isaiæ:* Nónne hoc est magis jejunium quod elegi, dissolve colligationes impietatis, solve fasciculos deprimentes?
August. tract. 17 *Vnde S. Augustinus tractatu in Ioannem:* Jejunium magnum & generale est, abstinere ab iniquitatibus, & illicitis voluptatibus seculi, quod est perfectum jejunium, ut abnegantes impietatem, & seculares cupiditates, temperanter & justè & piè vivamus in hoc seculo: *Et quæstio-*
Idem c. 18. *num Evangelicarum libro secundo:* Scriptura docet generale jejunium, non à concupiscentia ciborum tantùm, sed ab omni lætitia temporalium delectationum. *Alterum jejunium dicitur Philosophicum, vel morale, & non est aliud, quàm cibi & potus parsimonia, quæ temperatè etiam ab Ethnicis secundùm rectam rationem vitæ in-*

stituitur, de quo agemus in titulo de Temperantia. Tertium est Ecclesiasticum, quo juxta certum & præscriptum Ecclesiæ morem certis diebus à carnium esu abstinemus, & unica dumtaxat refectione plena vel prandii vel cœnæ contenti sumus. Atque hoc propriè dicitur jejunium, de quo nunc agitur, & dividitur in varia jejunia, ut Quadragesima, Quatuor temporum, Vigiliarum, Feriæ sextæ & Sabbati. Eodem pertinent jejunia, tam temporalia, quàm perpetua, ex professione monastica, vel privato animi proposito assumpta.

CAPUT II.

De dignitate & præstantia Jejunii.

MIris laudibus plerique omnes sancti Patres abstinentiæ vel jejunii consuetudinem exornarunt: & primò ab antiquitate quod in ipso adeo paradiso à Deo ipso sit institutum & mandatum. Vnde Hieronymus libro secundo adversùs Iovinianum: Nunc, *inquit*, ad exordium generis humani transiens, docebo primùm, Adam in paradiso accepisse præceptum, ut cætera poma comedens, ab una arbore jejunaret. Beatitudo paradisi absque abstinentia cibi non potuit dedicari. Quamdiu jejunavit, in paradiso fuit, comedit, & ejectus est. *Et S. Basilius homilia de jejunio*: Ades huc, ac per historiam decurrens, vestiga jejunii antiquitatem. Neque enim recens inventum est, sed pretiosus thesaurus à majoribus repositus ac traditus. Quidquid vetustate præcellit, idem venerabile est.

Hieron.

Basil. hom. I.

Reverere igitur jejunii canitiem. Tam vetus est, ut simul cum homine condito cœperit, in paradiso præscriptum est. Primum illud præceptum accepit Adam, ne de ligno scientiæ boni ac mali ederet. Hoc autem verbum: Non edetis, jejunii & abstinentiæ lex est. *Idem mox subjungit jejunii beneficio patere nobis reditum ad paradisum:* Quoniam non jejunavimus, *inquiens*, exulamus è paradiso: jejunemus igitur, ut ad illum postliminio revertamur. An non vides, quomodo Lazarus per jejunium ingressus est paradisum? *Eodem modo loquitur S. Athanasius libro de virginitate*: Magnum, *ait*, munimentum est jejunium. Ut enim ob escam & inobedientiam proturbatus est Adam ex paradiso, ita rursum per jejunium & obedientiam in paradisum qui volet redibit. *Idem S. Hieronymus loco citato:* Nec secunda, *inquit*, conscriptio tabularum absque jejunio potuit impetrari; quod ebrietas perdiderat; inedia reperit. Ex quo ostenditur posse nos per jejunium redire in paradisum, unde per saturitatem fueramus ejecti.

Genes. 3. 3.

Deinde laudarunt jejunium ex eo quod cibus sit Angelorum, atque ideo jejunantes imitentur vitam angelicam. Jejunium, *inquit S. Athanasius libro suprà allegato*, Angelorum cibus est, & qui eo utitur, ordinis angelici censendus est. *Et S. Chysostomus sermone de jejunio:* Jejunium Angelorum imitatio est pro nostra virili, contemptus præsentium, schola precum, alimenta animæ. *Et Theophilus Alexandrinus libro tertio Paschali*: Ergo qui jejunia, id est, conversationem Evangelicam, imitantur in terris, meminerunt illius dicti: Regnum Dei non est cibus & potus, sed justitia, & gaudium, & pax, & lætitia. *S. Basilius homilia jam dicta*: Homo An-

Athanas. de virg.

Chrys. serm. 1.

Theoph. ad Episc. Ægypt.

Rom. 14. 17.

Bas. homil. 1. de

gelorum ritu vivens, dum paucissimis contentus est, similitudinem cum illis assequitur. *Et infrà*: Quòd si Angelorum cibus est ullus, panis est, quemadmodum ait Propheta: Panem Angelorum comedit homo. Non carnes, non vinum, non alia quæ ingenti studio apparantur. *Et homilia secunda*: Angeli sunt qui in singulis Ecclesiis describunt ac recensent jejunantium capita. jejun. Psal. 77. 25.

Tertio, laudarunt sancti Patres jejunium, eo quod beneficio jejunii & quidem diuturni, tres sanctissimi Prophetæ, ut Moyses & Elias, qui in quadragesimum usque diem illud extraxerunt & S. Ioannes Baptista, qui in omnem vitam typum Christi Salvatoris, in primis gesserint, & miranda quædam egerint. De Moyse in Iovinianum ita scribit Hieronymus: Moyses quadraginta diebus & noctibus jejunus in monte Sina, etiam tunc probans non in solo pane vivere hominem, sed in omni verbo Dei, cum Domino loquitur; populus autem satur idola fabricatur. Ille vacuo ventre legem accipit scriptam digito Dei; iste manducans & bibens, consurgénsque ludere, aurum conflat in vitulum. *Et infrà de Elia*: Elias quadraginta dierum jejunio præparatus Deum vidit in monte Horeb, & audit ab eo: Quid tu hîc, Elia? Multo familiarior ista vox, quàm illa in Genesi: Adam, ubi es? Elias igneo curru raptus antè immortalis esse cœpit, quàm mortuus. Ob jejuniorum consortia Dominus noster Moysen & Eliam transfiguratus in monte secum ostendit in gloria. *De Ioanne Baptista verò in hac verba S. Basilius*: Joannis Baptistæ vita quid aliud erat, quàm unicum ac perpetuum jejunium? qui non habebat lectum, non arva, non aratorem, ut ait Hesiodus, non bo- Hieron. lib. 2. Basil. hom 1. cit.

vem, non triticum, non pistorem, denique non aliud quiddam eorum, quæ ad victum pertinent. Ideoque inter natos mulierum non extitit quisquam major Joanne Baptista.

Quarto, quia Christus ipse Dominus jejunio quadragenario prædicationem suam inchoare & consecrare voluit. Unde Ambrosius sermone 34. Hanc Quadragesimam nobis Dominus suo jejunio consecravit. Quod dixi, jejunio, non jejuniis. Unum enim Domini jejunium fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omnino non sumpsit. Quisquis ergo Christianus consecratam jejunando non impleverit Quadragesimam, prævaricationis & contumaciæ reus tenebitur, quòd legem divinitus pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. *Et S. Ignatius ad Philippenses*: Quadragesimam nolite pro nihilo habere, imitationem enim continet Dei conversationis. *It Origenes in Leviticum*: Habemus Quadragesimæ dies jejuniis consecratos. *Et Apostoli ipsi apud Clementem Romanum*: Post Epiphaniam, *inquiunt*, servandum est vobis jejunium Quadragesimæ, continens memoriam conversationis & legislationis Domini.

Origen. hom. 10. Clemens 5. const. c. 13.

Caput III.

De multiplici Iejunii fructu.

INter varios jejunii fructus ille occurrit primus, quod valeat ad coërcendam carnis lasciviam, idcirco enim Apostolus dixit: Castigo corpus meum, & in servitutem redigo, ne fortè cùm aliis prædicaverim, ipse reprobus efficiar. *Uti sancti Patres illa verba intellexerunt, inter quos*

1. Cor 9. 27.

est Chrysostomus in commentariis Paulinis, & S. Ambros. in epistola ad Ecclesiam Vercellensem. A. ep.82
Vnde Ecclesia in Præfatione Missæ canit: Qui corporali jejunio vitia comprimis, mentem elevas, virtutem largiris & præmia. *Et S. Cyprianus de jejunio & tentationibus*, Jejuniis, *inquit*, vitiorum sentina siccatur, petulantia marcet, concupiscentiæ languent, fugitivæ abeunt voluptates. Jejunium, si discretione regatur, omnem carnis rebellionem edomat, & tyrannidem gulæ spoliat & exarmat. Jejunium extraordinarios motus in cippo claudit & arctat, & appetitus vagos distringit & ligat. *Et S. Basil. de Jejunio*: Scis quòd caro concupiscit adversùs spiritum, & spiritus adversùs carnem. Itaque cùm hæc sibi invicem adversentur, subtrahamus carni voluptatem, augeamus animæ robur, ut per jejunium collectis viribus ad superandas concupiscentias coronis abstinentiæ repositis cingamus. B. hom 2

II. Fructus. Parat animum ad rerum divinarum contemplationem, & instituendas devotè preces ad Deum. Exemplum habemus in Moyse, qui ut est in Exodo, quadraginta dierum jejunio promeruit colloquium cum Deo. Et in Elia, qui totidem dies, ut est in Regum historia, jejunio vacavit, ut Deum in monte Horeb quadantenus contueri posset. Sed & Danielem legimus trium hebdomadarum inedia se comparasse ad excipiendas divinas revelationes. Quo exemplo impendentibus solemnioribus festis Ecclesia Catholica consuevit se prævio jejunio & vigiliis ad officia divina celebranda præparare, ut S. Bernard. annotavit sermone & vigilia S. Andreæ. Vnde S. Chrys. in Genesin: Jejunium animæ nostræ alimentum est, leves ei pennas producit, ut in su- Exod. 34 · 3. Reg. 19 · Dan. 10 · Ch. ho. 1

blime feratur, & summa contemplari queat, voluptatibúsque, & omnibus, quæ in hoc mundo habentur suavia, ipsa sit superior. Et quemadmodum leviores naves maria velociùs transeunt, ut contrà multo onere gravatæ submerguntur: ita jejunium quidem leviorem reddens mentem, efficit ut faciliùs hujus vitæ pelagus transmittat, & in cœlum, ac ea, quæ in cœlis sunt, respiciat, & nihil faciat præsentia.

III. Fructus. Valet in peccatoribus pœnitentiam agentibus ad impetrandam peccatorum veniam,
A. ep. 82. *& placandam divinam indignationem.* Quæ no-
Tob. 4. 12. bis salus esse potest, *scribit S. Ambrosius*, nisi je-
Id. serm. 15. junio eluerimus peccata nostra, cùm Scriptura dicat: Jejunium & eleemosyna à peccato liberat? *Et de natali Domini:* Nullum tam grave delictum est quod non purgetur abstinentia,
A. ser. 60 de Temp. eleemosynis extinguatur. *Et S. August. concionem bis verbis alloquitur:* Pro peccatorum in-
3. Reg. 21. dulgentia, pro misericordia divina jejunemus.
H. lib. 2. in Jovin. *Achab impius, & Ninivitæ Gentiles imminentem iram Domini*, jejuniorum miseratione, *ait*
Jonæ. 3. *Hier.* detorserunt, quem & Sodoma placasset,
Act. 10. *addit*, si lacrymas pœnitentiæ patrocinante voluissent conciliare jejunio. *Cornelius centurio certè, ut Spiritum sanctum acciperet, crebris meruit jejuniis. S. Ioan. quoque Evangelista teste*
E. c. 17. *Eusebio libro tertio historiæ Ecclesiasticæ, sæpiùs se maceravit jejuniis, ut peccatori cuidam Deum redderet propitium. Ac denique D. Iust. in Apologia altera tradit Catechumenos doceri solitos, jejuniis ac precationibus veniam peccatorum deprecari.*

IV. Fructus. Valet in justis ad expiandas peccatorum pœnas, quia ut aliis voluntariis afflictionibus, ita sacris jejuniis maximè satisfacimus, ut

Patres disertè tradiderunt. Tertullianus libro de jejunio? Sicut primum, *ait*, usus cibi perdidit, ita jejunium Deo satisfaciat, atque salutem æmulo modo reaccendat inedia. *Basilius homilia prima de jejunio*: Per jejunium satisfacito Deo. *Sanctus Epiphanius in compendaria doctrina*: Jejunamus quarta, & prosabbato, ut pro peccatis nostris jejunia nobis apud Deum supputentur. *Sanctus Bernardus in Cantica*: Ego interdum abstineo, sed abstinentia mea est satisfactio pro peccatis, non superstitio pro impietate. *Neque hæc satisfactio, ut hæretici nugantur, imminuit satisfactionis Christi efficaciam, sed auget potius, quia omnem vim suam nostra satisfactio accipit ab illa Christi. Unde Basilius & Chrysostomus hanc phrasim usurpant*, Jejunemus, ut passionis Christi participes simus. B.ser.66 B. & C. ho. 1. de jejun.

V. Fructus. Valet ad promerendam vitam æternam. A diebus enim Joannis Baptistæ jejunatoris, *ait D. Hier.* regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. *Christus Dominus certè apud Matthæum exclusa gloria vana, in abscondito jejunanti cælestem promittit mercedem.* Et Pater tuus, *ait*, qui videt in abscondito, reddet tibi. *Atque Apostolus in priore ad Corinth. ep. in eo castigantes corpus jejuniis confert cum pugilib. in agone contendentibus, quòd sicut hi ab omnibus abstinent, ut corruptibilem coronam accipiant, ita illi à cibis jejunant, ut coronam consequantur incorruptam. Unde S. Ambr. ad Ecclesiam Vercellensem*: Qui sunt hi præceptores novi (*Jovinianistæ*) qui meritum excludunt jejunii? nónne Gentilium vox ista est dicentium, manducemus & bibamus? *S. Basilius de jejunio*: Jejunium ad venturi seculi mala fugienda, & assequenda bona utile est. *S. Hie-* H.lib 2. in Jovin Mat 6.18 1. Cor.9 21. A.ep. 82

ron. in altero contra Iovinianum libro id præcipuè contendit, nempe meritorium esse jejunium. S. Augustinus sermone 62. Jejunium remedium est aut præmium, hoc est, aut indulgentiam peccatorum, aut præmium regni cœlestis acquirit. *Et libro de Ecclesiasticis dogmatibus*: Pro
A.c. 68. amore castigandi corporis abstinentibus à vino vel carnibus nihil credere meriti accrescere, non hoc Christiani, sed Ioviniani est.

VI. Fructus. Valet etiam ad impetranda & promerenda bona temporalia, ut exempla complura S. Scripturæ demonstrant. In Exodo, *inquit D. Hieronym. libro notato*, adversùs Amalech oratione Moysi & totius populi usque ad vesperam jejuni dimicatum est. Jesus filius Nave stationem impetravit Soli & Lunæ, & inediam plusquam unius diei victoris exercitus protelavit. Congregatum Samuel populum in Masphath indicto jejunio roboravit; & hostibus fecit fortiorem. Assyriorum impetum & potentiam Sennacherib, Ezechiæ Regis saccus & jejunium prostravit. Anna uxor Helchanæ inanem cibo ventrem jejunio meruit implere. *Daniel, qui trium hebdomadarum jejunio Domino miserabilis apparuerat, post jejunium in lacu fuit horribilis. Iudith atque Esther jejunii beneficio patriam tyrannide & excidio liberarunt. Anachoretæ olim severitate jejunii longissimè vitam produxerunt.* Excipite malè valentes, *inquit S. Basilius*, sanitatis matrem. Qui bonæ estis valetudine, excipite bonæ habitudinis custodem. Interroga medicos, ac dicent tibi, nihil est periculosius habitudine corporis extremè bona: eóque qui peritissimi sunt artis, per jejunium detrahunt redundantia, ne vis naturæ pondere corpulentiæ fracta succumbat.

Exo. 17. Jos. 10. 2. Par. 32. 1. Reg. 1. Dan. 10. Hippocrates. Galenus

VII. Fru-

VII. Fructus. Valet ad frangendam dæmonum potestatem. Sara siquidem, ut est in libro Tobiæ, à dæmonio per jejunium liberata est. Et Christus ipse contra dæmonis tentationes pugnaturus longo se jejunio, ut loquitur Ambrosius, armavit. Deinde apertè docuit, acriora quædam dæmonia non superari nisi jejunio & oratione. Vide, *ait August. in sermone quodam*, quanta sit jejuniorum virtus, ut id facere jejunia valeant, quod Apostoli nequiverunt. *Athanasius libro de Virginitate:* Vides quid faciat iejunium? morbos sanat, distillationes exsiccat, dæmones fugat, pravas cogitationes expellit, cor mundum efficit. *Et infrà:* Quisquis ab immundo spiritu vexatur, certum habere debet hoc pharmaco, jejunio (inquam) statim spiritus malos afflictos abscedere, vim jejunii metuentes *S. Hieron. in Iovinianum:* Quam pulchra res, quæ placat Deum, leones mitigat, dæmones terret?

Tob. 3. A. ep. 82 Mat. 17. 20. Aug. ser. 65. de Tẽpore. H. lib. 2.

VIII Fructus. Valet denique etiam ad colendum Deum: legimus enim in veteri Testamento Nazaræos voti religione obstrictos fuisse, ut abstinentia Deum colerent. Vir, *inquit Dominus ad Moysen*, sive mulier cùm fecerint votum ut sanctificentur, & se voluerint Domino consecrare, à vino, & omni, quod inebriare potest, abstineant. *Unde & alibi graviter irascitur Deus filiis Israël, qui vinum illis propinarant. Deinde in novi Testamenti primordiis apud B. Lucam, laudatur Anna prophetissa, filia Phanuël, quòd nocte ac die* annis multis fuerit serviens Deo in jejuniis & obsecrationibus, *ubi vox est*, λατρεύουσα *quæ significat religiosum cultum. Adhæc Apostolus ad Romanos:* Obsecro vos per misericordiam Dei, ut exhibeatis corpora vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem, rationabile

Num. 6. 2. Amos. 2. 12. Luc. 2. 37. Rom. 12 1.

obsequium vestrum. *quæ sententia de refrænatione carnalium cupiditatum ab omnibus exponitur; at ea maximè fit per jejunia. Ea de causa prisci Patres jejunio etiam appellationem sacrificii, oblationis, & cultus tribuerunt. Tertullianus de resurrectione carnis*, Sacrificia, *inquit*, Deo grata dico jejunia, seras & aridas escas. *Consilium Nicænum 1. canone 5. agens de Quadragesima*. Ut mundum, *ait*, & solenne Deo jejunium possit offerri. *Et Beatus Leo, sermone 2. de jejunio decimi mensis*, Pro consummata perceptione omnium fructuum, dignissimè largitori eorum Deo continentiæ libamen offertur. *Cassianus quoque & Gregorius Magnus scribunt, nos per jejunium Quadragesimæ* Deo offerre quasi decimas & primitias vitæ nostræ. *Demum Sancti Augustini sermone 230 de Tempore, hæc verba sunt*: Adversùs dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus utique retinere. Hoc, ait, genus non ejicitur nisi in oratione & jejunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est: pietas autem ad omnia utilis est; promissionem habens vitæ præsentis, & futuræ.

C. collat. 21. G. ho. 16 in Evang.

1. Tim. 4. 8

Caput IV.

De Proprietatibus quibusdam Iejunii.

T. lib. de jejun.

PRima proprietas est, ut cum eo delectu ciborum, abstinentia à carnibus servetur, quæ à Tertulliano appellatur portionale jejunium. *Pro quo multa suppetunt nobis exempla. Et principio quidem ex veteri Testamento exemplum Danielis, qui ita de se loquitur*: In diebus illis

D. 10. 3.

ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum. *Ex novo verò S. Ioan. Baptista*, qui locustis & sylvestri melle, *inquit Hier.* vescitur, non carnibus, habitatióque deserti, & incunabula monachorum talibus inchoantur alimentis. Ioannes præcursor Domini, *ait Augustinus*, locustis in eremo & agresti melle nutritur, non animalium carnibus, non volucrum suavitatibus pascitur. *S. Petrus Apostolorum princeps, teste Greg. Nazianzeno in oratione de pauperum amore, ferè semper jejunavit, solis lupinis vescens minuto asse comparatis. S. Matthæus Apostolus, auctore Clemente Alexandrino, tantùm oleribus vitam toleravit, perpetuò abstinens a carnibus. Iacobum fratrem Domini carnes non comedisse testatur apud Eusebium libro 2 historiæ Ecclesiasticæ Hegesippus. Idem ex Philone refert, primos Christianos Alexandriæ à S. Marco Evangelista institutos à carnibus & vino abstinuisse: quod idem commemorat S. Hieronymus in libro de viris illustribus, in Philone. S. Epiphanius in Compendiaria doctrina testatur multos fuisse, qui sponte à carnibus abstinerent per totum annum. Cyrillus Hierosolimitanus catechesi quarta, dicit Christianos jejunantes abstinere à carnibus. Quod per Quadragesimale jejunium continuerint se à carnibus docent plurimi, ut S. Basilius homilia prima de jejuniis, Theophilus Alexandrinus libro tertio Paschali, Chrysostomus homilia sexta in Genesin, & Augustinus libro 30 contra Faustum, capite quinto S. Hieronymus verò contra Iovinianum libro secundo, fuse probat bonam esse abstinentiam à carnibus & vino, & in epistola ad Eustochium de custodia Virginitatis, apud multos anachoretas*

Mat. 3. 4
H. 2. cōt Jovin.

A. ser. 65 de Temp

Cl. lib. 2 Pæd. c. 2. E. c. 22 & c. 17.

Ep. in fine Panarii.

perpetua fuisse jejunia, & à carne ac vino abstinentiam. Quod idem docet S. Augustin libro 1. de moribus Ecclesiæ, c. 31. & 33. & Chrysost. homilia 59. ad populum. In homilia verò sexta hanc laudem tribuit Antiochenis, quòd maluerint quidvis pati, quàm tempore Quadragesimæ, vetita, hoc est, carnes, vel originem à carne habentia (ut ova, caseum, lac) tangere nutrimenta. Quam laudem Nicephorus libro 17 historiæ suæ, c. 32. quoque tribuit Constantinopolitanis: nam in magna annonæ caritate, cùm Iustinianus Imperator illis potestatem fecisset per Quadragesimam carnes emendi & vendendi, ea uti noluerunt. Plura exempla hujus delectus habes in Vitis Sanctorum.

II. Proprietas est, ut cum jejunio & delectu à cibis semper jungatur abstinentia à vitiis; hoc enim SS. Patres vocant verum jejunium; quod jejunium à cibis cum sit res per se adiaphora, id est, nec bona, nec mala, inde habeat ut sit salutaris animæ. Ita S. Basilius hom. 2 de jejunio, Ut laudem, *inquit*, promereatur jejunium, non est per se satis temperare à cibis, sed jejunium jejunemus acceptabile, Deo gratum. Verum jejunium est, à vitiis immunem esse, continentia linguæ, iræ cohibitio, concupiscentiæ amputatio, obtrectationis, mendacii, perjurii. Ab his abstinere, verum est jejunium. *S. Ambrosius sermone 33.* Hæc voluntas est Domini, ut jejunemus à cibis pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, ut à vitiis magis animam abstinere possimus. Frænum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim jejunat & peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis, & parcendo copiis replesse cellarium, non mentem saginasse

virtutibus. *S. Chrysostomus homilia 47. in Matthæum:* Hæc dixi, non quia jejunium mihi non placeat, quod magis soleo efferre laudibus, sed quia doleo, si cæteris neglectis satis ad salutem vobis jejunium existimetis, quod in choro virtutum ultimum certè sortitur locum. Præcipuæ namque virtutes sunt, charitas, humilitas, misericordia. *Et homilia 8. in Genesin:* Lascivias carnis refrænemus, & verum probemus jejunium: jejunium autem dico abstinentiam à vitiis. Etenim abstinentia à cibis propterea recepta est, ut rigorem carnis refrænet, & equum moderanti facilè parere faciat. Jejunantem ante omnia oportet iram refrænare, mansuetudinem addiscere, habere cor contritum: ante oculos continuò proponere oculum æterni judicis, liberalem esse in danda eleemosyna, nullum malum adversùs proximum in cor admittere. Hoc verum jejunium est, sicut & Isaias ex persona Dei loquens dicit: Non hoc jejunium elegi, dicit Dominus, ut torqueas quasi circulum cervicem tuam, &c. *Et Hieronymus ad Celantiam:* Quid enim prodest tenuari abstinentia corpus, si animus intumescat superbia? quam laudem merebimur de pallore jejunii, si invidia lividi simus? Tunc, inquam, præclara est abstinentia, tunc pulchra atque magnifica castigatio corporis, cùm est animus jejunus à vitiis. Imò qui probabiliter ac scienter abstinentiæ virtutem tenent, eo affligunt carnem suam, quo animæ frangant superbiam.

Isa 58. 5.

III. Proprietas est, quòd ex omnibus virtutibus duas præcipuè comites sibi asciscat, Orationem & Eleemosynam, uti indicavit Raphael Angelus, cùm diceret ad Tobiam: Bona est oratio cum jejunio, & eleemosyna magis, quàm thesauros

Tob. 12. 8.
Matth. 6

auri recondere. *Et Christus Dominus apud Matthæum, docens quemadmodum iustitiæ opera rectè exerceantur ad obtinendum mercedem æternam, harum virtutum opera tantùm attigit. Et rursum docuit dæmones quosdam non expugnari nisi oratione & ieiunio. In Actis verò Apostolorum, narrante Luca, ad Cornelium Centurionem Angelus dicit:* Orationes tuæ, & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. *Vnde S. Bernardus sermone quarto de ieiunio:* Vide quemadmodum sibi invicem jejunium & oratio socientur. Oratio virtutem impetrat jejunandi, & jejunium gratiam promeretur orandi. Iejunium orationem roborat, oratio sanctificat jejunium & Domino repræsentat. Sint jejunio nostro ut facilè cœlos penetret, alæ duæ, orationis scilicet atque justitiæ. *Et S. Augustinus sermone 230. de Tempore:* Oratio refectio est jejunorum, advocat gratiam Spiritus sancti. Oratio duritiem cordis mollit, austeritatem temperat, jejunium dulcificat Sicuti enim sine potu non est plena refectio, sic & jejunium sine oratione non potest animam perfectè nutrire. *De Eleemosyna verò sic S. Ambrosius:* Illud etiam ad perfectionem jejunii tacendum non est, ut qui abstinemus, & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus. Hæc enim est vera justitia, si te esuriente de cibo tuo alius satietur, & tu prædictis tuis jejuniis Dominum roges: & ille pro te satiatus exoret. *Et S. Leo de ieiunio Pentecostes:* Tunc demum ad animæ curationem proficit medicina jejunii, cùm abstinentia jejunantis esuriem reficit indigentis. Quia ergo scimus apud misericordem Deum jejuniis præcellere eleemosynæ largitatem, dicente ipso Do-

Mar. 17. 20.
Act. 10. 4
A. ser. 33.
L. ser 3.

mino: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, si animas nostras à peccatorum sordibus cupimus emundari, eleemosynam pauperibus non negemus. Luc. 11. 41.

IV. Proprietas ieiunii est, ut sit moderatum. Iubet enim Deus in Scripturis, ne declinemus ad dexteram vel sinistram, & *Apostolus monet*, ut rationabile sit obsequium nostrum. *Vnde S. Basilius in libro de vera Virginitate*. Sicut in gulæ intemperantiam declinare, grave ac periculosum est, ita per nimiam abstinentiam corpus atterere, & inutile reddere, omni profectò ratione caret. Neque enim abstinere à voluptatibus gulæ per se expetendum est, sed quia ad virtutis acquisitionem confert. Quòd si illud, cujus gratia cibórum abstinentiam eligimus, per immoderatam negligamus inediam, contrà atque instituimus agimus. Nam fracto contritoque instrumento, neque Deo inhærere per lectionis & orationis studium possumus, neque ad fratrum beneficientiam humanitatis officium obire. Igitur & corporis cura necessario habenda est, non ipsius gratia, sed ut servitio illius ad Philosophiæ studia uti possimus. *S. Hieron. ad Nepotianum, de vita clericorum*: Tantum tibi modum jejuniorum impone; quantum ferre potes. Sint tibi pura, casta, simplicia, moderata, & non superstitiosa jejunia. Quid prodest oleo non vesci, & molestias quasdam difficultatésque ciborum quærere, carycas, piper, nuces, palmarum fructus, similam, mel, pistacia? Tota hortorum cultura vexatur, ut cibario non vescamur pane, & dum delicias sectamur, à regno cœlorum retrahimur. Fortissimum jejunium est aqua & panis. Sed quia gloriam non habet, & omnes pane & aqua vivimus; quasi publicum & com-

Deut. 5. 32.
Rom. 12. 1.
Basil.
II. ep. 2.

H. ep. 4. mune jejunium non putatur. *Et ad Ruffinum monachum, de vivendi forma:* Iejunia moderata sint, ne nimia debilitent stomachum, & majorem refectionem poscentia erumpant in cruditatem, quæ parens libidinum est. Modicus ac temperatus cibus & carni & animæ utilis est.

Caput V.

De necessitate vel præcepto Iejunii.

Levi 16. 31. *IN veteri in primis Lege certis temporibus indictum fuisse ieiunium, ostendit locus in Levitico, ubi Dominus præcipit ut septimo mense decima mensis omnis populus ieiunet usque ad vesperam, & qui non afflixerit animam suam moriatur,* Joel. 2. 12. *& exterminetur de populo suo. Et apud Ioelem idem clamat:* Convertimini ad me in toto corde vestro, in jejunio, in fletu, & in planctu: L. serm 4 *qua Lex, ut est moralis, non magis ad Iudæos, teste B. Leone de ieiunio decimi mensis pertinet,* Zach. 8. 19. *quam ad Christianos. Et Zacharas:* Hæc dicit Esth. 4. 16. Dominus exercituum; Iejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & in solennitates præclaras. *Esther sibi, omnibúsque filiis Israel, triduanam abstinentiam imperavit.* Jon. 3. 7 *Rex quoque Ninivitarum prædicatione Ionæ* Gen. 2. 3. *permotus, non hominibus tantum, sed etiam bestiis inediam indixit. De delectu ciborum si agatur, primum Adamo protoplasto Lege divina vetitum fuit, ne vesceretur in paradiso fructibus arboris scientiæ boni & mali.* Hier. lib. 2. in Jovin. *Post diluvium usque ad Legis Mosaica tempora, carnem cum sanguine comedere*

comedere nefas fuit. Sub lege Mosaica quàm multiplex in cibis delectus imperatus fuerit in Levitico non est difficile probare. Machabai sanè, qui veteris testamenti claudunt historiam, penè soli in Ecclesia Catholica nominatim ex veteri Lege celebrantur anniversario cultu, quod mori maluerint, quàm vel per simulationem carnes Lege vetitas comedere. 2.Mach. 67.

In nova autem Lege, etiamsi expressum non sit quo tempore, quoque ciborum discrimine ieiunandum sit, tamen præceptum esse ieiunium, dubitare non possumus, Ego, *inquit S. August. ad Casulanum,* in Evangelicis & Apostolicis literis, totoque instrumento, quod appellatur Testamentum novum, animo id revoluens, video præceptum esse jejunium: quibus autem diebus non oporteat jejunare, & quibus oporteat, præcepto Domini vel Apostolorum non invenio definitum. *Examinandum ergo erit, an de certis diebus ieiunii aliquid ex traditione Apostolica, consuetudine universæ Ecclesiæ, vel lege Ecclesiastica statui queat. Quarum autoritas quanta sit, ex his S. Aug. & S. Hieronymi regulis liquere potest. Aug. regula talis est in lib. 4. de Baptismo, contra Donatistas:* Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis restitutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissimè creditur. *Idem repetit S. Leo de ieiunio Pentecostes. Hieronymi verò regula est epistola ad Lucinium Bæticum,* Ego, *inquit,* ille te breviter admonendum puto, traditiones Ecclesiasticas, præsertim quæ fidei non officiunt, ita observandas, ut à majoribus traditæ sunt, nec aliorum consuetudinem aliorum contrario more subverti. *Et infrà:* Unaquæque provincia abundet in suo sensu, & præcepta majorum le-

A.ep.86.

A.c. 24. &ep.118

C.serm.2. H. ep.28

ges Apostolicas arbitretur. *Nunc breviter aliquid dicamus de singulis jejuniis in Ecclesia hactenus receptis, & primò de Quadragesimali.*

De Iejunio Quadragesimali.

Ex Iejuniis Apostolica traditione ad nos manantibus merito primum locum tenet Quadragesimale ante Pascha, quia illud universa tenet, & hactenus tenuit Ecclesia Catholica Romana, illúdque Apostolicæ esse traditionis SS. Patres apertè agnoverunt, ut Hieronymus ad Marcellam ita scribens: Nos unam Quadragesimam, secundùm traditionem Apostolorum, toto anno tempore nobis congruo, jejunamus. *Et B. Leo sermone de Quadragesima:* Quod ergo dilectissimi, in omni tempore unumquemque convenit facere Christianum, id nunc sollicitiùs & devotiùs exequendum, ut Apostolica constitutio quadraginta dierum jejuniis impleatur, non ciborum parcitate tantummodo, sed potione maximè vinorum. *Immo S. Ambrosius non semel notavit Quadragesimale ieiunium ab ipso Salvatore esse præceptum, ac idcirco necessariò servandum. Et S. August. alicubi ait:* Præcipitur nobis & ex Lege & Prophetis, & ex ipso Evangelio, quod testimonium habet à Lege & Prophetis.

H. ep. 54 & in c. 9 Matth.
L. serm. 6. & 9.
A. ser. 34 6. 38.
Aug. in Ps. 110.

Vtut sit, sive Apostolica tantùm traditione, sive etiam Lege divina sit præceptum, hoc nobis commendatior esse debet eius observatio, quòd Christus Dominus eam ieiunarit S. Ignatius siquidem in epistola ad Philippenses monuit ideo Quadragesimam non esse contemnendam, quod contineat divinæ conversationis imitationem. *S. Bernardus agens de eadem,* Tanto, *ait*, devo-

B. ser. 3.

tiùs nobis imitandum est Christi jejunantis exemplum quanto certiùs est propter nos eum jejunasse, non propter seipsum. *Et S. Ambros. ad Vercellensem Ecclesiam* : Quia isti jejunandum negant, qua causa Christus jejunaverit astruant, nisi ut nobis exemplo esset ejus jejunium? *Et alibi* : Ille, qui peccatum non habebat, Quadragesimam jejunavit, tu non vis Quadragesimam jejunare, qui peccas? *Neque ut Christum imitemur, opus est ab omni omnino cibo totos quadraginta dies abstinere (licet quidam id fecerint) ut notavit Gregor. Nazianz. oratione in S. Baptism., sed pro modulo nostro quantum vires ferunt, ut etiam monuit sanctus Augustinus in sermonibus de Tempore.* Quanto enim, *ait idem* plures dies sunt jejunii, tanto major est causa remedii. Quanto prolixior abstinentiæ cursus, tanto redemptio copiosior est salutis. Quanto austerior cura vulnerum, tanto medicina est salubrior peccatorum.

A. ep. 82. — Id ser. 25 — A. ser. 25 & ser. 69

De Iejunio quatuor Temporum.

IEIVNIUM *sequitur quatuor Temporum Quadragesimali auctoritate & necessitate proximum, quia, iuxta regulam Augustini est Apostolicæ traditionis, ac pro tali illud veneratur B. Leo in sermonibus suis ut in seculo de ieiunio Pentecostes, & serm. 8. de ieiunio septimi mensis, & sermone 7. de ieiunio mensis decimi. Ex caussis institutionis huius ieiunii, una est, ut sicut annus per quatuor voluitur tempora, ita hoc genere pænitentiæ quasi decimas quadruplices Deo offeremus.* Ideo continentiæ observantia, *ait Leo de ieiunio decimi mensis*, quatuor est assignata temporibus, ut in idipsum totius anni redeunte

L. serm. 9

decursu, cognosceremus, nos indesinenter purificationibus indigere, semper esse nitendum, dum huius vitæ varietate jactamur, ut peccatum, quod fragilitate carnis & cupiditatum pollutione contrahitur, ieiuniis atque eleemosynis deleatur. *Altera est, quòd sacræ ordinationes in Ecclesia secundùm decreta Gelasii Papæ epistola prima his quatuor temporibus perficerentur, ut quæ orationis, publicorúmque ieiuniorum præsidio maximè indigerent. Tertia, ut iisdem temporibus, quibus ferè fructus terræ vel seruntur, vel crescunt, vel invehuntur, salubritas aeris à Deo impetraretur, & pro felici rerum temporalium proventu, quod plenum est justitiæ & pietatis, ut loquitur sanctus Leo, gratiæ agerentur. Tres autem dies, qui tribus mensibus respondent, commoditatis gratia in unum mensem coniecti sunt, ut idem Leo docet serm 9. de ieiunio 7. mensis, & serm. 8. decimi, & aliis.*

E.c.13.

L.ser.2.5 S.de jejun 10. mens.

De Iejunio Vigiliarum.

POSTREMUM *locum inter ieiunia toto orbe celebrata obtinet ieiunium Vigiliarum, ita appellatum, quòd pridie magnorum Festorum ieiunio Vigiliæ nocturnæ adiungi solerent. de quo ita S. Bernard in Vigilia sancti Andreæ Apostoli*, Sanctorum, *inquit*, festa præcipua sanxit auctoritas votivis prævenienda ieiuniis, utiliter planè, & non ad insipientiam nobis, si adfuerit, qui advertat: multa siquidem quotidie peccata contrahimus, & in multis offendimus omnes, nec tutum est omnino celebrandas suscipere festivitates sacras, maximéque eas, quę maximæ sunt, nisi priùs abstinentiæ purificatione præmissa, quo & digniores & capaciores inveniamur spi-

ritualium gaudiorum. *Quibus autem Vigiliis ieiunandum sit, tum ex decretis Ecclesiasticis, tum ex more regionum & consuetudine populorum æstimandum est.* Nec enim, *ut sapienter monuit D. Aug. Ianuarium*, disciplina ulla est in his melior gravi prudentíque Christiano, quàm ut eo modo agat, quo agere viderit Ecclesiam, ad quamcumque fortè devenerit. *Quæ regula etiam servanda est in delectu ciborum tum in Quadragesima & quatuor temporibus ac Vigiliis, tum feria sexta & Sabbato cuiusque hebdomadæ usurpari solito.* A ep.118 c. 2.

CAPUT VI.

Quantum de severitate Iejuniorum Ecclesiasticorum nunc sit detractum.

QVoniam sunt quidam, nōn modò hæretici, sed etiam semicatholici, qui conquerantur Christianam religionem videri plus æquo oneratam ieiuniorum & delectus ciborum legibus, operæpretium facturi videmur, si hic ob oculos ponamus, quantum de severitate ieiuniorum veterum in Ecclesia quondam usitatorum hactenus detractum sit, atque ita promptiores reddamur ad ieiunandum.

1. Detractio. Maiores nostri feria quarta, sexta, & in Occidente etiam Sabbato non solùm carnibus abstinebant, sed etiam ieiunabant: nos sublata feria quarta cuius vestigia adhuc hærent in monasteriis, & in Polonia, delectum tantùm ciborum feria sexta & Sabbato retinuimus. Nam S. Ignatius ad Philippenses ita scribit: Quarta & sexta feria ieiunate, reliquias pauperibus por-

O. hom. 10. rigentes. *Et Origenes in Leviticum*: Habemus quartam & sextam septimanæ diem, quibus solemniter jejunamus. *Et Epiphanius in Panario*: E. hær. 75. A quo non est assensum in omnibus orbis terrarum regionibus, quòd quarta & pro sabbato ieiunium est in Ecclesia decretum? *Et Canon est Apostolicus apud Clementem Romanum*: Post hebdomadam ieiunii in omni quarta feria & Parasceve præcipimus vobis ut jejunetis. Cl. 5. const. c. ult.

II. Detractio. Illi ieiuniis sæpissimè coniungebant Vigilias, hoc est, nocturnos ad precandum Deum agebant conventus, quod primis Christianis apud Eusebium lib. 2. historia Ecclesiastica attribuit Philo Iudæus. Nos unam & alteram tantùm Vigiliam, Nativitatis Domini ac Pascha necdum integras retinuimus. Has Vigilias valdè laudarunt sancti Patres, ut S. Chrysostomus in Acta Apostolorum: Ecclesia Dei, *inquit*, mediis surgit noctibus, surge & tu, & vide astrorum choream, profundum silentium, magnam quietem obstupesce, Dei tui miram dispensationem. Purior tunc est anima, levior subtiliórque tunc est, sublimia videt, ac expedita est. *S. Leo certè aliquot sermones in Quatuor temporum ieiuniis habitos conclusit hac loquendi formula*: Quarta igitur & sexta feria jejunemus, Sabbato autem apud beatissimum Petrum Apostolum pariter vigilias celebremus. L. c. 17. Chrys. hom. 26.

III. Detractio. Illi ad horam nonam, quæ nobis est tertia pomeridiana, ieiunia relaxabant: per sacram verò hebdomadam Pascha totámque Quadragesimam etiam usque ad vesperam ieiunia extrahebant, itáque cœnabant tantùm, non prandebant. Nos autem relaxamus hora undecima vel duodecima, & prandemus. Sic Tertullianus testatur Psychicos, id est, Catholicos, solitos protra- Tertull. de jejun.

bere ieiunia ad horam nonam. Et Athanasius libro de Virginitate: Post communionem, *inquit*, horæ nonæ comede panem tuum, gratias agens Deo super mensam tuam. *Epiphanius in fine Panarii:* Quarta & prosabbato ieiunium statutum est usque ad horam nonam. *Cassianus collatione 21. ait, horam capiendi cibi tempore ieiunii esse horam nonam. De quadragesima S. Basilius homilia 1 de ieiunio:* Expectas vesperam, ut cibum capias. *Paulinus ad Amandum:* Quotidiana ieiunia non refugit, & pauperem mensam vespertinus conviva non horruit. *Et Chrysostomus homilia in Genesin quarta agens de Quadragesima:* Non existimemus, *ait*, inediam usque ad vesperam ad salutem nobis sufficere. *S. Benedictus in regula:* Quarta & sexta feria ieiunent usque ad nonam. *Et infrà:* Ab initio Quadragesimæ usque ad Pascha ad vesperam reficiantur. *Immo & S. Bernardus in sermone 3. de Quadragesima:* Hactenus usque ad nonam ieiunavimus soli, nunc usque ad vesperam ieiunabunt nobiscum universi Reges & Principes, clerus & populus, nobiles & ignobiles, simul in unum dives & pauper.

Cassian. cap. 2.

Paulin. epist. 6.

Benedict cap. 41.

IV. Detractio. Illi unam tantùm refectionem, cámque pertenuem ieiunantibus indulgebant, nunc pleno prandio vespertina accessit refectiuncula vel Collatio, quam Ecclesiæ maiores, doctissimique Theologi & Iureconsulti nec reprehendunt, nec damnant, ut Cardinalis Caietanus in commentariis ad D. Thomam, Navarrus in Manuali, Panormitanus & Innocentius in rubrica de observatione ieiuniorum. Qua uti inducta videtur, ne noceat potus, ita debet esse tenuissima, ne si in cœnam degeneret, omnis tandem ieiunii severitas, relicto solo delectu, è medio tollatur. Apud vete-

Caietan. 2. 2. q. 147. art. 6.

Navarr. cap. 1. n. 14.

res enim nulla prorsus bina refectionis esurialibus diebus mentio.

V. Detractio. Illi, quod ad delectum attinet, non abstinebant solùm à carnibus, ovis, caseo, sed etiam à piscibus, aromatibus, fructibus quibusdam terræ, vino, mulso, omnique potu, qui inebriare posset, contenti holeribus, leguminibus, pane, sale & aqua. Nunc vero ieiuniorum diebus ferè solis carnibus abstinemus. In Quadragesima verò, licèt non ubique, etiam ovis, caseo & lacticiniis. De piscibus meminit Chrysostomus in homilia ad populum tertia: Quæ utilitas, *inquit,* cùm avibus quidem & piscibus abstineamus, fratres verò mordeamus & comedamus? *De vino S. Basilius homilia prima de ieiunio:* Carnes non edis? sed comedis fratrem tuum. A vino abstines? sed ab iniuriis tibi non temperas. *De abstinentia etiam à potu aquæ. Nam Ambrosius sermone 39. arguit eos, qui obtendebant se tempore ieiunii sitim ferre non posse, eo quòd dies æstivi essent longiores, & sol torrentior.*

Chrys. hom. 3.

VI. Detractio. Illi, si Monachi essent, quos S. Augustinus de moribus Ecclesiæ, vocat perfectos Christianos, *per omnem vitam communiter omnes ieiunabant. Quidam etiam in duos, tres, quatuor dies ieiunia protrahebant, solo pane & aqua victitantes. S. Athanasius scribit, S. Antonium eremitam aliquando biduo vel triduo ieiunum mansisse, & quarto die tandem refectum S. Hieronymus ait, S. Hilarionem nec diebus festis, licèt gravissime decumbentem, solvisse ieiunium S. Augustinus verò de quibusdam etiam in urbe degentibus libro ante citato ita scribit:* Ieiunia etiam prorsus incredibilia multos exercere didici, non quotidie semel sub noctem reficiendo corpus, quod est usquequaque usitatissi-

August. lib. 1. c. 31.

Athanas in vita ejus. Hieron. in vita. August. cap. 33.

mum, sed continuum triduum vel amplius sæpissimè sine cibo ac potu ducere. Neque hoc in viris tantùm, sed & in fœminis, quibus item multis viduis & virginibus simul habitantibus, & lana ac tela victum quæritantibus præsunt singulæ gravissimæ probatissimæque, non tantùm in instituendis componendísque moribus, sed etiam instruendis mentibus peritæ ac paratæ.

VII. Detractio. Christiani veteres aut perpaucos, aut nullos à ieiunandi lege, maximè in Quadragesima, exemisse videntur; nam S. Basilius: Omnes, *inquit*, pariter audiunt edictum (*ieiunii Quadragesimalis*) & summo gaudio excipiunt Ne quis igitur semet excludat à numero ieiunantium, in quo omne hominum genus, omnis ætas, omnes dignitatum formæ censentur. *S. Ambrosius inde probat, omnibus ieiunandum, quia & pecudes apud Ninivitas pro hominum salute ieiunarint. Et iterum*: Pudet dicere, *ait*, senes & aniculæ Quadragesimam faciunt, iuvenes & iuvenculæ non faciunt. *Nunc à Theologis & Iureconsultis multi aut imbecillitatis aut necessitatis titulo hoc vinculo liberantur. Imbecillitatis quidem primò, pueri & adolescentuli usque ad annum ætatis vigesimumprimum, eo quod, auctore S. Hieronymo ad Lætam, ante annos robustæ ætatis periculosa sit gravis abstinentia. Deinde senes septuagenarii vel octogenarii, immo & sexagenarii, quos Concilium Toletanum VIII. singulari constitutione exemit. Et in Augustino auctor sermonum ad fratres in eremo sexagenarios quosdam reprehendit, quod nimia inedia corpus divexarent. Tertiò ægri & valetudinarii, de quibus extat canon Apostolicus. Quartò pauperes & mendici, quibus necessitas quotidiana facit ieiu-*

Basil. hom. 1. de jejun

Ambro. serm 40

Idem serm. 34.

Hieron. epist 7.

Concil. Tolet. c. 9.

August. serm 29.

Can. 68.

iunia. Denique omnes qui ieiunare non possunt, ut habet constitutio Apostolorum apud Clementem Romanum libro 5. Constitutionum, & sancti Patres docuerunt, ut S. Chrysostomus in Genesin: Si ob corporis imbecillitatem, *inquit*, non potes ieiunus diem producere, nullus qui sapit, propter hoc te arguere poterit. Dominum enim habemus mansuetum & misericordem, & nihil supra vires nostras à nobis exigentem. *Et S. Leo de ieiunio septimi mensis*: Nihil à quoquam arduum, nihil asperum quæritur, nec nobis aliquid quod vires nostras excedat inducitur, sive in abstinentiæ castigatione, sive in eleemosynæ largitione.

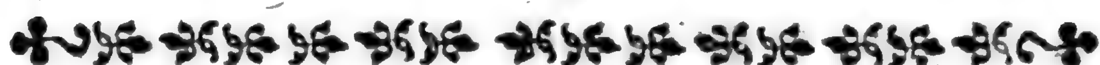
Cl. c. 19.

Chrys. hom. 10.

Leo. serm. 3.

Necessitatis vero titulo multi alii eximuntur lege ieiunii, non tamen ciborum delectu, ut fabri ferrarii, murarii, & lignarii, aurigæ, agricolæ, viatores iter facientes pedibus, & quotquot gravibus laboribus corpora fatigant. Ad hæc, qui exercent se operibus misericordiæ, vel corporalibus vel spiritualibus proximo exhibendis, si ieiuni hæc pietatis officia commodè præstare non possint.

Atque hæc omnia sufficiant loco unius medii, quo incitemur ad libenter ieiunandum. Plura media offende titulo Temperantiæ, & in Panario V. Immortificatio passionum, & Gula, & Voluptas carnis.

INTENTIO RECTA.

CAPUT I.

Quid sit intentio recta, & quibus vocibus in Scriptura divina appelletur.

Ntentio, inquit S. Augustinus in altero libro de sermone Domini in monte, est, qua facimus quidquid facimus, quæ si munda fuerit & recta, & illud aspiciens, quod aspiciendum est, omnia opera nostra, quæ secundùm eam operamur, necesse est bona sint. *Ea in divinis literis duabus ferè metaphoris describitur. Prior est, recti vel mundi cordis, de qua Psaltes regius:* Iustum, *inquit*, adiutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde. *Et*: Quàm bonus Israël Deus his, qui recto sunt corde. *Et Christus Dominus:* Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. *Et Apostolus ad Thessalonicenses*: Dominus autem dirigat corda vestra in charitate Dei, & patientia Christi. *Et ad Timotheum*: Finis præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *Vnde B. Gregorius exponens verba illa Psalmi quinquagesimi*: Cor mundum crea in me, Deus, & spiritum rectum innova in visceribus meis. Vide, *ait*, ordinem, primò cor mundum, deinde spiritum rectum Propheta à Deo requirit. Priùs enim abrenunciandum est tibi omni peccato, & omnis à corde vitiorum fœditas eliminanda, ut omne quod agitur, aut dicitur, eo purum in conspectu Dei ac lucidum appareat, quo ex bonæ intentionis

August. cap. 21.

Ps. 7. 11.

Ps. 72. 1.

Mat. 5. 8

2. Thess. 3. 5.

1. Tim. 1. 5.

Gregor. in septé Psalmos pœnitét

origine quasi de puro quodammodo fonte manat. Scriptum est enim: Bonus homo de bono thesauro profert bona, & malus homo de malo thesauro profert mala. *Et S. Augustinus libro citato*: Sæpe, *inquit*, cognitio necessariarum rerum cor duplicat, ut ea quæ videmur cum hominibus rectè facere, non eo corde faciamus, quo Dominus præcipit, non quia eos diligimus, sed quia commodum ab eis aliquod propter necessitatem præsentis vitæ adipisci volumus. Debemus ergo benefacere illis propter salutem ipsorum æternam, non propter temporale commodum nostrum. Inclinet ergo Deus cor nostrum in testimonia sua, & non in emolumentum. Finis enim præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. *Posterior metaphora est oculi simplicis, qua usus est Christus apud Matthæum, & Lucam, dum ait*: Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit nequam, totum corpus tuum tenebrosum erit. Qui locus, *inquit Augustinus*, sic intelligendus est, ut noverimus omnia opera nostra tunc esse munda, & placere in conspectu Dei, si fiant simplici corde, id est, intentione superna, fine illo charitatis, quia & plenitudo legis charitas. Oculum ergo hic accipere debemus ipsam intentionem, &c. omnia opera verò totum corpus appellavit: quod & Apostolus membra nostra dicit quædam opera, quæ improbat, & mortificanda præcepit, dicens: Mortificate membra vestra, quæ sunt super terram, fornicationem, immunditiam, avaritiam, & cætera talia. Non ergo quid quisque faciat, sed quo animo faciat, considerandum est. Hoc est enim lumen in nobis, quia hoc manifestum est nobis bono animo

Matt. 12 35. August. cap 20. Psal. 118 36. 1. Tim. 1. 5. Mat. 6. 22. Luc. 11. 34. Aug. lib. cit. c. 21. Rom. 13 10. Col. 3. 5.

nos facere, quod facimus: omne enim quod manifestatur, lumen est. *Augustinum sequitur B. Gregorius libro 28. Moralium, dum ita scribit*: Quid per oculum exprimitur, nisi opus suum præveniens cordis intentio? quæ priusquam se in actione exerceat, hoc iam quod appetit, contemplatur. Et quid appellatione corporis designatur, nisi unaquæque actio, quæ intentionem suam quasi intuentem oculum sequitur? Lucerna itaque corporis est oculus, quia per bonæ intentionis radium merita illustrantur actionis. Et si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit, quia si rectè intendimus, per simplicitatem cogitationis bonum opus efficitur, etiamsi minus bonum esse videatur. Et si oculus tuus nequam fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit, quia cum perversa intentione quid vel rectum agitur, etsi splendere coram hominibus cernitur, apud examen tamen interni iudicis obscuratur. *Exemplum huius rei illustre habes apud eundem Gregorium libro primo Dialogorum, cap. 10. de S. Fortunato Episcopo Tudertino.* Gregor. cap. 13.

CAPUT II.

Quid spectandum sit, ut recta vel simplex dicatur Intentio.

CHristus Salvator tribus primariis bonorum operum exemplis, nempe eleemosynæ, orationis, & ieiunii capite sexto Matthæi prolixè declaravit, quando non teneatur recta intentio in illis, ut si per ea aucupemur humanam laudem vel gloriam. Attendite, *inquit*, ne iustitiam vestram Mat. 6.1

Mat. 6.1 faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis apud Patrem vestrum, qui in cœlis est. *In capite verò præcedente, exposuit quando teneatur recta intentio, nimirum si fiant ad gloriam Dei*, Sic luceat, Mat. 5.16 *inquiens*, lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. *Nec non Apostolus ad Corinthios*: Sive manducatis, sive bibitis, vel 1. Cor. 10. 31. aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Col. 3. 17 *Et ad Colossenses*, Omne quodcunque facitis in A. conc. 12. verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini nostri Iesu Christi facite. *Vnde Augustinus præclarè tractans hoc argumentum in commentario Psalmi CXVIII*. Magni, *ait*, interest, cùm aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione facimus. Officium quippe nostrum non initio, sed fine pensandum est, ut sc. non tantùm si bonum est, sed præcipuè si bonum est, propter quod facimus, cogitemus. Hos oculos quibus contemplamur, quare facimus, quid facimus averti poscit (David) ne videant vanitatem, id est, ne hanc attendat, propter quam faciat, cùm boni aliquid facit. In qua vanitate præcipuum locum obtinet amor laudis humanæ, propter quam multa magna fecerunt, qui magni in hoc seculo nominati sunt, multúmque laudati in civitatibus gentium, quærentes non apud Deum, sed apud homines gloriam, & propter hanc velut prudentes fortiter, temperanter, iustéque viventes, ad quam pervenientes perceperunt mercedem suam, vani vanam. Ab hac vanitate volens Dominus avertere oculos suorum. Attendite, *inquit*, ne iustitiam Mat. 6.1 vestram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis, alioquin mercedem non habebitis

apud Patrem vestrum, qui in cœlis est. Deinde cùm ipsius iustitiæ quasdam partes exequeretur, præcipiens de eleemosynis, de orationibus, de ieiuniis, ubique admonuit, ne aliquid eorum propter gloriam hominum fiat, & ubique dicit, eos, qui propterea faciunt, percepisse mercedem suam, id est, non æternam, quæ Sanctis reposita est apud Patrem, sed temporalem, quam quærunt, qui contemplantur in suis operibus vanitatem, non quia ipsa laus humana culpanda sit (nam quid tam optandum est hominibus quàm ut eis placeant quæ debeant imitari?) sed propter ipsam laudem bene operari, hoc est, vanitatem in suis operibus intueri: quandoquidem & ipsa ab hominibus laus homini justo quantacunque provenerit, non ibi esse debet eius finis boni, sed etiam ipsa referenda est ad laudem Dei, propter quem bona faciunt verè boni, quoniam nec à seipsis, sed ab illo fiunt boni. Denique in eodem sermone Dominus iam dixerat eis, Luceat lumen vestrum coram hominibus, ut videant vestra opera bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est, ubi finem posuit, hoc est, gloriam Dei, &c. Porrò si vanum est propter hominum laudes bona facere, quanto vanius, propter adipiscendam pecuniam, vel augendam, sive retinendam, & si quid hujusmodi est commodi temporalis, quod nobis accedit extrinsecus. Propter ipsam denique temporalem salutem non debemus facere bona opera nostra, sed potiùs propter illam, quam speramus, æternam, ubi bono immutabili fruamur, quod est ipse Deus. *Et in libro secundo de moribus Manichæorum, ita scribit:* Quæro à vobis (*Manichæis abstinentibus à carne & vino*) quo fine faciatis.

Mat. 5.
16.

A. c. 13.

Finis enim, quò referuntur ea quæ facimus,
id eſt, propter quem facimus quicquid facimus,
ſi non ſolùm inculpabilis, ſed etiam laudabi-
lis fuerit, tunc etiam facta noſtra laude aliqua
digna ſunt. Sin ille, meritóque culpatur, quem
ſpectamus & intuemur, cùm in aliquo verſamur
officio, id quoque officium nemo improban-
Saluſt in prologo Catilin. dum, vituperandúmque dubitaverit. De Cati-
lina memoriæ proditum eſt, quòd frigus, ſi-
tim, famem ferre poterat. Hæc erant illi ſpur-
co ſacrilegóque etiam, cum Apoſtolis noſtris
communia. Unde ergo diſcernitur parricida
iſte ab Apoſtolis noſtris, niſi fine illo quem
diverſiſſimum ſequebatur? Namque ille iſta
tolerabat, ut immoderatiſſimas & immaniſſi-
mas expleret cupiditates, illi econtra ut eas pre-
merent, & dominanti rationi ſervire cogerent.
Eòdem vergunt, quæ loco ſuprà allegato tradit S.
Greg. 28 Mor. c. 13 *Greg.* Vigilanti, *inquit*, cura per cuncta opera
intentio nobis noſtra penſanda eſt, ut nil tem-
porale in his, quæ agit, appetat, & totam ſe in
ſoliditate æternitatis figat: ne ſi extra fundamen-
tum actionis noſtræ fabrica ponitur, terra de-
Job 38 6 hiſcente ſolvatur. Unde hic quoque aptè ſub-
iungitur: Super quo baſes quippe uniuſcuiuſ-
que ſunt animæ intentiones ſuæ. Nam ſicut
fabrica columnis, columnæ autem baſibus in-
nituntur, ita vita noſtra in virtutibus, virtutes
1. Cor. 3. 11. verò in intima intentione ſubſiſtunt. Et quia
ſcriptum eſt: Fundamentum aliud nemo poteſt
ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt
Chriſtus Ieſus, tunc baſes in fundamento ſunt,
cùm intentiones noſtræ in Chriſto roborantur.
Incaſſum verò alta ſuper ſe baſes ædificia eri-
gunt, ſi non ipſæ in fundamento ſolidatæ con-
ſiſtunt, quia nimirum quamlibet ſumma opera
inaniter

inaniter faciunt, si intentiones cordium extra æternitatis certitudinem deflectuntur, & vitæ veræ præmia non requirunt: tantóque graviora ruinæ super se damna ædificant, quanto altiora ædificia extra fundamentum portant, quia cum æternæ vitæ præmiis non intendunt, quo plus se quasi in virtutibus erigunt, eo in gloriæ inanis foveam profundius cadunt. Non ergo pensandum est, bases quid sustinent, sed ubi sustinentur, quia profectò humana corda divinitus perscrutantur non solùm quæ faciunt, sed quid in operibus quærunt. Unde cùm districtum iudicem Paulus describeret, atque actionum bona narraret, dicens: Qui reddet unicuique secundùm opera eius, his quidem secundùm patientiam boni operis, gloriam & incorruptionem: quia nominata boni operis patientia, quasi totam electæ actionis fabricam dixerat: subtiliter ilico, ubi bases eiusdem fabricæ consisterent, exquisivit, dicens: Gloriam & honorem, & incorruptionem quærentibus vitam æternam: ac si apertè diceret, etsi quidam patientiam boni operis ostendunt, gloriam & incorruptionem non recipiunt, si intentiones cordis, id est, bases fabricæ in fundamento non figunt, quia videlicet Deus vel honestæ vitæ ædificium non inhabitat. Rom. 2. 6.

Caput III.

Non sufficere Intentionem rectam in operibus nostris, nisi ipsa opera vitii expertia sint.

***Q**Vemadmodum enim ad perfectionem domus requiritur, non modò ut fundamentum, sed*

etiam structura eidem imposita omni vitio careat, sic ad actionum nostrarum perfectionem requiritur, non solùm ut intentio bona sit, quam S. Gregorius paulo antè vocavit. virtutum basim, *verùm etiam ut ipsa actiones vitii sint expertes, nec pugnent cum divinis mandatis; ne in eorum numero censeamur, quos suggillat Apostolus dicens*; Faciamus mala ut veniant bona. *Furemur ut pauperum inopiam sublevemus*: quorum damnatio, *inquit*, iusta est. *Quod animadvertens S. Bernardus in verba illa Canticorum*, Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis, *sic Scripsit*: Duo quædam in intentione, quam faciem animæ esse diximus, necessaria requiruntur, res & caussa, id est, quid intendas, & propter quid. Et ex his sanè duobus animæ vel decor, vel deformitas iudicatur, ut, verbi caussa, anima, quæ ista ambo recta atque pudica habuerit, illi meritò, veracitèrque dicatur: Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. Quæ verò altero horum caruerit, non poterit dici de ea, quòd pulchræ sint genæ eius sicut turturis: propter eam, quæ adhuc ex parte erit, deformitatem. Multo autem minùs illi hoc poterit convenire, quæ neutrum horum habere laudabile invenitur. At id totum fiet planius in exemplis. Si, verbi caussa, intendat quis animum inquirendæ veritati, atque id solo veritatis amore, nónne is tibi videtur & rem & caussam habere honestam, meritóque sibi vendicare quod dicitur: Pulchræ sunt genę tuę sicut turturis, quippe cui in neutra genarum nævus reprehensionis appareat. Quòd si minimè quidem veritatis desiderio, sed aut inanis gloriæ, aut alterius qualiscunque commodi temporalis obtentu in veritatem intenderit, iam etsi unam genarum videatur habere for-

Rom. 3. 8.

mosam, non tamen, ut arbitror, dubitabis iudicare vel ex parte deformem, cuius alteram faciem causæ turpitudo fœdaverit. Si autem videris hominem nullis honestis studiis intendentem, sed carnis illecebris irretitum, ventri & luxuriæ deditum, quales sunt illi quorum Deus venter est, & gloria in confusione eorum, qui terrena sapiunt, quid istum, nonne ex utraque parte fœdissimum iudicabis? in cuius, utique intentione & res & causa reproba invenitur. Ergo intendere non in Deum, sed in seculum, secularis animæ est, nec ullam prorsus genarum speciosam habentis. *Subiicit deinde S. Bernard. varia genera intentionum, quorum alia aliis sint vitiosiora, alia præstantiora.* Intendere autem, *inquit*, quasi in Deum, sed non propter Deum hypocritæ planè anima est, cuius etsi una facies decora videtur, quod ad Deum qualicunque intentione respiciat, ipsa tamen simulatio omne decorum in ea exterminat, & magis per totum ingerit fœditatem. Si autem vel solùm, vel maximè, ob vitæ præsentis necessaria ad Deum converterit intentionem, non quidem fæce hyprocrisis putidam, pusillanimitatis tamen vitio dicimus subobscuram, & minùs acceptam. Porrò è contrario intendere in aliud, quàm in Deum, tamen propter Deum, non otium Mariæ, sed Marthæ negotium est. Absit autem, ut quæ huiusmodi est quicquam illam dixerim habere deforme, nec tamen ad perfectum affirmaverim pervenisse decoris, quippe quæ adhuc sollicita est, & turbatur erga plurima, & non potest terrenorum actuum vel tenui pulvere non respergi, quem tamen citò faciléque deterget, vel in hora sanctæ dormitionis casta intentio, & bonę conscientię in-

terrogatio in Deum. Ergo solum inquirere Deum propter ipsum solum, hoc planè est utramque bipertitæ intentionis faciem habere pulcherrimam.

Caput IV.

Quàm salutaris sit frequentatio rectæ intentionis in omnibus operibus nostris.

Salutarem esse rectæ intentionis frequentationem in omnibus actionibus nostris, inde liquet, quòd eas, quantumvis aliquando adiaphoras, ut manducandi, bibendi, studendi, reddat non solùm Mat. 10. 41. *Deo gratas, sed etiam vitæ æternæ meritorias, quod Christus Dominus non obscurè indicavit apud Matthæum, cùm his verbis Discipulos suos allocutus est*: Qui recipit Prophetam in nomine Prophetę, mercedem Prophetę accipiet: & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunque potum dederit uni ex minimis istis calicem aquę frigidæ tantùm in Au.c.26 Philip.4 17. nomine Discipuli, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. *Quò respiciens S. Augustinus libro 13 Confeßionum, dum exponit verba Apostoli*. Non quia quęro datum, sed requiro fructum abundantem, Didici, *inquit*, à te Deus meus inter datum & fructum discernere. Datum est res ipsa, quam dat qui petitur: hæc necessaria, veluti est nummus, cibus, potus, vestimentum, tectum, adiutorium. Fructus autem bona & recta voluntas datoris est. Non enim magister bonus, qui susceperit Prophetam tantùm, sed addidit, in no-

mine Prophetæ. Neque ait tantùm : Qui susceperit iustum, sed addidit, in nomine justi. Ita quippe ille mercedem Prophetæ, iste mercedem iusti accipiet. Nec solùm ait : Qui calicem aquæ frigidæ potum dederit uni ex minimis meis, sed, addidit, tantùm in nomine Discipuli, & sic adiunxit : Amen dico vobis, non perdet mercedem suam. Datum est suscipere Prophetam, suscipere iustum, porrigere calicem aquæ frigidæ Discipulo. Fructus autem, in nomine Prophetæ, in nomine iusti, in nomine Discipuli hoc facere. *Clariùs Chrysost. in opere imperfecto ad Matthæum*, Prophetæ nomine, *ait*, voluit ostendere omnes prædicatores Christi, iusti autem nomine omnem hominem Christianum. Ut ergo habeat bonum opus mercedem, duo hæc occurrere debent, ut & Christianum recipiant, & quasi Christianum, sive Sacerdotem, sive laicum. Si autem aliquis Christianum quidem recipit, non autem quasi Christianum, mercedem Christiani non recipit. Quid verò est, Qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet? & qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet? Hoc est, qualem mercedem habet qui peregrinatur (tempore persecutionis propter fidem) talem mercedem habet & ille qui suscipit propter Deum peregrinantem. Et fiunt ambo æquales, & ille qui propter Deum laborat, & iste qui propter Deum laborantem refrigerat. Utputa suscepisti Sacerdotem, sacerdotis habes mercedem. Suscepisti laicum iustum, iusti laici habes mercedem. *Et S. Gregorius in Evangelia* : Quid est enim dicere, mercedem Prophetæ accipiet, nisi quia is, qui Prophetam sua largitate sustentat, quam-

Chrys. hom. 26

Gregor. hom. 20.

vis ipse prophetiam non habeat, apud omnipotentem tamen Dominum prophetiæ præmia habebit? Iste enim fortasse iustus, & quanto in hoc mundo nihil possidet, tanto loquendi pro iustitia fiduciam maiorem habet. Hunc dum ille sustentat, qui in hoc mundo aliquid possidet, & fortasse adhuc pro iustitia loqui liberè non præsumit, iustitiæ illius libertatem sibi participem facit, ut cum eo pariter iustitiæ præmia recipiat, quem sustentando adiuvit, quatenus eandem iustitiam liberè loqui potuisset: Ille enim prophetiæ spiritu plenus est, sed tamen corporeo eget alimento. Et si corpus non reficitur, certum est, quòd vox ipsa subtrahatur. Qui ergo alimentum Prophetæ, propter hoc quòd Propheta est, tribuit, prophetiæ illius vires ad loquendum dedit. Cum Propheta ergo mercedem Prophetæ recipiet, qui etsi prophetiæ spiritu plenus non fuit, hoc tamen ante Dei oculos exhibuit, quod audivit.

Bellarm 5. de iustif. c.15

At quæres, quanam sit illa tam salutaris intentio, vitaque æternæ meritoria? Respondeo, debere esse vel actualem vel virtualem, ut Theologi loquuntur, hoc est, ut opus bonum vel tunc cùm fit, actu imperetur à charitate atque in Deum ut finem supernaturalem & ultimum referatur: vel certè nascatur ab actu imperato à charitate, atque in Deum antè relato, quod est virtute non actu in Deum referri. Tunc enim dicitur opus aliquod virtute in Deum relatum, cùm intentio antegressa vere est causa illius ut fiat. Vt verbi causa, si quis mane in animo proposuerit eo die certam summam pecuniariam in pauperes erogare, & postea data occasione vere eroget, is dicitur virtute opus illud referre in Deum, etiamsi dum actu erogat, nihil de Deo cogitet. Quare si

quis generali tantùm intentione initio anni, mensis, vel diei omnia futura opera ad gloriam Dei *offerat, ut quidam laudabiliter faciunt, non ideo dicetur virtuali intentione obtulisse, singulisque bonis operibus, licet in gratia sit constitutus, vitam æternam promeruisse, ut bene notavit S. Bonaventura. Etsi verò quidam graves Theologi arbitrentur habitualem etiam intentionem sufficere, ut singulæ actiones bonæ iusti, & in charitate existentis sint meritoriæ, id tamen non satis videtur convenire, tum cum locis SS. Patrum iam allegatorum, tum cum Scripturis, nam apud Matthæum Christus deserte ita loquitur:* Si diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habebitis? *quibus verbis satis indicat, illum actum dilectionis, etiamsi in iustum cadat, non esse meritorium. Vt ut sit, certum est, actualem intentionem præstabiliorem esse virtuali, & virtualem habituali, eoque plus nos mereri apud Deum, quo crebriùs actualem intentionem in actionibus quotidianis, maxime cùm sunt diuturnæ, renovamus: sic enim propiùs satisfacimus Apostolico monito, ut sive manducamus, sive bibimus, sive aliud quippiam facimus, in Dei gloriam faciamus & fraudulentas Satanæ nunquam dormitantis insidias faciliùs cavemus.* Sciendum enim est, *inquit S. Gregorius libro primo Moralium*, quòd bona nostra tribus modis antiquus hostis insequitur. Ut videlicet hoc, quod rectum coram hominibus agitur, in interni iudicis conspectu vitietur. Aliquando namque in bono opere intentionem polluit, ut omne quod in actione sequitur, eo purum mundúmque non exeat, quo hoc ab origine perturbat. Aliquando verò intentionem boni operis vitiare non prævalet, sed in ipsa actione se quasi in itinere opponit: ut

Bona. 2. sent. dist. 41 a 1 q 3.

Mat. 5. 46.

1 Cor. 10 31.

Greg. c. 17.

eùm per propositum mentis securior quisque egreditur, subiuncto latenter vitio, quasi ex insidiis perimatur. Aliquando verò nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat, sed opus bonum in fine actionis illaqueat, quantóque vel à domo cordis, vel ab itinere operis longiùs recessisse se simulat, tanto ad decipiendum bonæ actionis terminum astutiùs expectat; & quo incautum quemque quasi recedendo securum reddiderit, eo illum repentino nonnunquam vulnere duriùs insanabiliúsque transfigit.

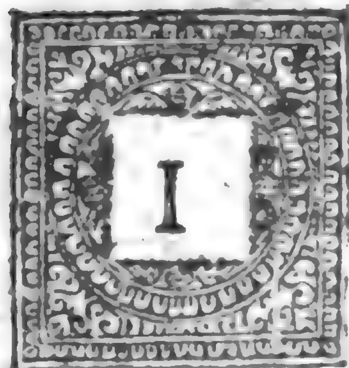
VIDE V. *Virtus, Prudentia, & in* PANARIO, *Gloria vana, & Hypocrisis.*

JUSTITIA.

CAPUT I.

De nomine Iustitiæ, & ejus partitione.

USTITIÆ *in divinis literis non una est significatio. Primo enim significat iustitiam internam, qua homo iustus constituitur coram Deo, de qua Apostolus ad Romanos ita loquitur*: Iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes & super omnes, qui credunt in eum. *Dicitur autem* iustitia Dei, *teste S. Augustino libro de Spiritu & litera*, non qua ipse Deus iustus est, sed qua induit hominem, cùm iustificat impium. 2. *significat iustitiam externam, vel bona opera, ut apud Ezechielem*: Si iustus egerit pœnitentiam, &c. in iustitia sua, quam operatus

Rom. 3. 22.

A. c. 9.

Ezech. 18. 22.

operatus est vivet. *& S. Ioannes.* Qui facit justitiam, justus est. *3. significat omnes virtutes, ut apud Matthæum Christus*: Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam. *Nam Greg. Nyssenus de beatitudinibus scribens*, Omnis, *inquit*, virtus hîc nomine justitiæ significatur. *4. significat justitiam, quæ est una ex quatuor virtutibus Cardinalibus, de qua loquitur Sapiens, dum ait*: Si justitiam quis diligit, labores hujus magnas habent virtutes: sobrietatem enim & prudentiam docet, & justitiam & virtutem, quibus utilius nihil est in vita hominibus. *Ubi nomine* sobrietatis *temperantiam*, virtutis *fortitudinem intelligit. Nos de justitia, quæ secundum locum obtinet inter Cardinales, agimus.*

1. Joan. 3.
Mat. 5. 6
G. orat. 4.
Sap. 8. 7.

Eam non semel S. Aug. in hunc modum definivit: Justitia ea virtus est, quæ suum cuique tribuit. *Non secus S. Ambr. primo de Officiis*: Justitia est, quæ suum cuique tribuit, alienum non vindicat, utilitatem propriam negligit, ut communem æquitatem custodiat. *Et Greg. Nyssenus loco cit. ait*, nonnullos qui hujusmodi res scrutati sunt, asserere, justitiam esse habitum tribuentem unicuique id quod æquum est, & quo quisque dignus est. *Hæc autem est bipartita etiam secundùm Aristotelem lib. 5. Ethicorum, & tertio Politicorum Generalis, quæ & legalis dicitur, & Particularis. Generalis est, quæ suum cuique tribuit habito respectu ad bonum commune Principis vel Reip. Unde Aug. lib. 83. quæstionum, q. 31.* Justitia est habitus animi, communi utilitate conservata suam cuique tribuens dignitatem. *Legalis autem vocatur, quia conforme legibus est agere ea, quæ conducibilia sunt communitati. Leges enim maximè, teste Aristotele, ea præscribunt, quæ communita-*

A. 19. de civi. c. 21 & in Ps. 6.
Amb. c. 24.
A. Eth. c 1. Pol. c 5.
A. 5. Eth c. 1.

ti congruunt. Particulari vero est, quæ jus suum alteri reddit in particulari: ut emens panem pistori vendenti.

Secundo dividitur eadem Justitia in Distributivam & Commutativam. Distributiva est, quæ in recte distribuendo versatur, secundùm proportionem geometricam; vel remunerando bene acta, ut cùm honores, magistratus, beneficia, munera aliaque id genus pro cujusque dignitate distribuit. Vel puniendo perperam gesta, ut cùm nocentes suppliciis affici jubet. Commutativa, quâ quisque rectè se habet in commutationibus rerum, sua cuique reddendo secundum proportionem Arithmeticam, ad quam pertinent, contractus, emptiones & venditiones, vadimonia, locationes, restitutiones aliaque ejusmodi.

Ps. 14.3. *Hanc ita descriptam divina Scriptura nobis non semel commendant. Nam justi æquique tenacissimus Rex David sic nobis virum justum ob oculos ponit:* Qui non egit dolum in lingua, nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit adversùs proximos suos. Qui jurat proximo suo, & non decipit: qui pecuniam suam non dedit ad usuram, & munera super innocentem

Ez.c.18.8 non accepit. *Et Propheta Ezechiel*: Et vir si fuerit justus, & fecerit judicium & justitiam, &c. ad usuram non commodaverit, & ampliùs non acceperit, ab iniquitate averterit manum suam, & judicium verum fecerit inter virum & virum; in præceptis meis ambulaverit, & judicia mea custodierit, ut faciat veritatem, hic justus est, vita vivet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filium latronem effundentem sanguinem, & fecerit unum de istis, &c. ad usuram dantem, & ampliùs accipientem, nunquid vivet? non vivet.

CAPUT II.

De præstantia virtutis Justitiæ.

Etiamsi justitia anteferenda non sit virtutibus intellectualibus, cùm hæ etiam in ratione virtutis præstent omnibus moralibus, legalis tamen justitia, excepta una prudentia, omnibus moralibus, quæ circa alterum versantur, perfectior esse videtur: tum quia versatur circa bonum commune, quod præstat cuique bono particulari: tum quia tanquam domina & imperatrix quasi imperat cæteris moralibus, referendo earum privata objecta ad suum objectum commune. Qua de causa Philosophus in quinto Ethicorum scripsit legalem justitiam tanto loco esse, ut neque Hesperus, neque Lucifer sit æquè admirabilis, *& M. Tullius libro de Officiis primo*: Latissimè patet, *inquit*, ea ratio, qua societas hominum inter ipsos, & quasi vitæ communitas continetur, cujus partes duæ sunt. Justitia, in qua virtutis splendor est maximus, ex qua boni viri nominantur: & huic conjuncta beneficentia, quam eandem vel benignitatem, vel liberalitatem appellare licet. *Et in tertio:* Hæc enim virtus omnium est domina, & regina virtutum. *Et Plato in Protagora*: Arbitror te permissurum, ut pro te illud ipsum respondeam, quòd videlicet aut idem sit justitia quod sanctitas, aut invicem quàm simillima, ut maximè omnium, qualis justitia, talis sanctitas, & qualis sanctitas, talis justitia sit. *Et Phavorinus*: Demosthenes eos homines in primis laude dignos pronunciavit, qui nullam anteponerent justitiæ utilitatem. Pecunias enim quisque possidere potest, at justitiæ gloria pecuniis non emitur. Aris. c.1

Hanc præstantiam agnoverunt & prisci Ecclesiæ
C.lib. 1. Pædag. *Catholicæ Patres, ut Clemens Alexandrinus, dum ait*: Bonum esse dicitur, non eo quòd virtutem habeat, quandoquidem justitia quoque bonum esse dicitur, non quod habeat virtutem: ipsa enim est virtus: sed quòd ipsa ex se & per se bona sit. Dicitur etiam alio modo bonum, id quod est utile, non eo quòd delectet, sed quòd prosit. Quæ quidem omnia est justitia, & ut virtus, & ut per se eligenda bonum, & quæ non delectet. Non enim judicat ad gratiam, sed pro uniuscujusque meritis distribuit. *Et S. Ambr. libro primo de Officiis*: A.c. 28. Magnus justitiæ splendor, quæ aliis potiùs nata, quàm sibi, communitatem & societatem nostram adjuvat, excelsitatem tenet, ut suo judicio omnia subjecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima avaritia infirmaret atque inflecteret tantæ virtutis vigorem? Id. c. 10. *Et libro secundo de Abraham Patriarcha, conferens eam cum Cardinalibus virtutibus*. Iustitia Id. c. 3. sola est, *inquit*, quæ virtutes omnes complectitur, & commendat omnes. *Et in Ps. 35.* Beata & præclara justitia, cujus bonum omnibus proficit. Ex uno plerunque proficiscitur, atque ad omnes pervenit. *Et libro de paradiso, vocat* omnium virtutum matrem. *Lactantius libro divinarum institutionum quinto*: Iustitia aut ipsa I. c. 5. est summa virtus, aut fons est ipsa virtutis, quam non modò Philosophi quæsierunt, sed Poëtæ quoque, qui & priores multo fuerunt, & ante natum Philosophiæ nomen pro sapientibus habebantur. Hi planè intellexerunt abesse hanc à rebus humanis, eámque finxerunt offen-
Id. c. 14. sam vitiis hominum cessisse terra, in cœlum-

que migrasse. *Et infra*, Justitia quamvis omnes simul virtutes amplectitur, tamen quæ sunt omnium principales, quæ ab illa divelli, separarique non possunt, pietas & æquitas. His enim duobus fontibus constat tota justitia. *Augustinus in Psalmum* 118. Justitia virtus est animi magna, præcipuéque laudabilis, de qua nunc est copiosiùs disputandi necessitas. *Et in 64. ad verba illa*: Sanctum est templum tuum, mirabile in justitia, Non dixit, *ait*, templum sanctum tuum mirabile in columnis, mirabile in marmoribus, mirabile in tectis auratis, sed mirabile in justitia. Habes foris oculos, unde videas marmora & aurum, intus est oculus unde videatur pulchritudo justitiæ, unde amatur justus senex? Quid est in corpore, quod oculos delectet? Tamen si justus est, si alienum non concupiscit, si de suo quod habet erogat indigentibus, si bene monet, & rectum sapit, si integrè credit, si paratus est pro fide veritatis etiam ipsa confracta membra impendere (multi enim Martyres etiam senes) unde illum amamus, quid in eo bonum videmus oculis carnis? Quædam ergo est pulchritudo justitiæ, quam videmus oculis cordis, & amamus, & exardescimus. *S. Greg. ad duo: Franciæ Reges*: Summum, *inquit*, in Regibus bonum est, justitiam colere, ac sua cuique jura servare, & subjectis non sinere, quod potestatis est fieri, sed quod æquum est custodire. *S. Bern. de Adventu Domini*: Beatus in quo sapientia ædificat sibi domum, excidens columnas septem, beata anima, quæ sedes est sapientiæ. Quænam illa? anima utique justi. Meritò planè, quia justitia & judicium præparatio sedis ejus. Quis in vobis est, fratres, qui desiderat in anima sua sedem parare Christo? Ecce quænam

A conc. 26.

G. lib. 7. ep. 120.

B. ser. 3.

illi serica, quæ tapetica, quod pulvinar oporteat præparari. Justitia, inquit, & judicium præparatio sedis tuæ. Justitia virtus est, quod suum est unicuique tribuens. Tribue ergo tribus quæ sua sunt. Redde superiori, redde inferiori, redde æquali, cuique quod debes, & dignè celebras adventum Christi, parans ei in justitia sedem suam.

Caput III.

De necessitate & utilitate Justitiæ.

Justitiæ necessitatem inde apertè intelligimus, quòd Spiritus sanctus in verbo suo eam mandet, & contrà, injustitiam omnem damnet. Nam apud
Isa. 56.1 *Isaiam clamat* : Custodite judicium, & facite justitiam, quia juxta est salus mea, ut veniat, &
Eccli 18 justitia mea, ut reveletur. *Et apud Ecclesiasti-*
19. *cum :* Ante judicium para justitiam tibi. *Et apud*
Eccli. 10 *Sapientem* : Regnum à gente in gentem trans-
8 fertur propter injustitias, & injurias, & contu-
Deut. 25 melias, & diversos dolos. *Deinde speciatim pon-*
13. *dera inæqualia damnat.* Non habebis, *inquit*, in sacculo diversa pondera, maius & minus, nec erit in domo tua modius major & minor: pondus habebis justum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi, ut multo vivas tempore super terram, quam Dominus Deus tuus dederit tibi; abominatur enim Dominus Deus
Prov. 20 tuus eum, qui facit hæc, & aversatur omnem injustitiam. *Et in Proverbiis* Pondus & statera judicia Domini sunt, & opera ejus, omnes lapides sacculi. Abominabiles Regi qui agunt impiè, quoniam justitia firmatur solium. *Et rursus:*

Pondus & pondus, mensura & mensura, utrumque abominabile est apud Deum. *In novo vero Testamento habemus responsum Christi ad Herodianos quærentes: num liceret censum dare Cæsari:* Reddite, *ait*, quæ sunt Cæsaris Cæsari, & quæ sunt Dei Deo. *Et S. Ioannis Baptistæ apud publicanos ciscitantes*, Quid faciemus? Nihil ampliùs, *inquit*, quàm quod constitutum est vobis, faciatis. *Et ad milites*: Neminem concutiatis, neque calumniam faciatis; & contenti estote stipendiis vestris. *Habemus & Apostoli decreta iustitiæ consentanea in epistola ad Romanos:* Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Necessitate subditi estote non solum propter iram, sed etiam propter conscientiam: ideo enim & tributa præstatis. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum; cui vectigal, vectigal; cui timorem, timorem; cui honorem, honorem. *Et ad Timotheum*: Qui bene præsunt Presbyteri, duplici honore digni habeantur, maximè qui laborant in verbo & doctrina, Dicit enim Scriptura: Non alligabis os bovi trituranti. Et: Dignus est operarius mercede sua. Adversus Presbyterum accusationem noli recipere, nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes coram omnibus argue, ut cæteri timorem habeant.

Prov. 20 10. Matt. 22 21. Luc. 3. 13. Ibid. 14. Rom. 13 1. 1. ad T. 5. 17. Deut. 25 4. Matt. 10 10. 1. Tim. 5 20.

Vtilitates quoque varias idem Spiritus sanctus non reticuit. Salomonis enim dicta sunt: Justitia elevat gentes. *Et* Justitia firmatur solium. *Et*: Melius est parum cum justitia, quàm multi fructus cum iniquitate. *Et*: Abominatio est Domino via impii; qui sequitur justitiam, diligitur ab eo. *Et Ecclesiasticus*, Pro justitia agonizare pro anima tua, & usque ad mortem certa pro justitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. *Et Psaltes regius*: Beati qui custodiunt

Prov. 14 15. 16. Prov. 15 9. Eccli. 4. 33.

Psal-105 3. judicium, & justitiam faciunt omni tempore. *Et Christus:* Beati qui esuriunt & sitiunt justitiam.
Mat. 5. 6 *Utramque tum necessitatem tum utilitatem egregiè amplificant & sancti Patres S. Ambrosii verba sunt in libro de Paradiso:* Quartus est fluvius Euphrates, qui Latinè fœcunditas atque abundantia fructuum nuncupatur, præferens quoddam insigne justitiæ, quæ omnem pascit animam. Nulla enim abundantiores videtur habere fructus virtus, quàm æquitas atque justitia, quæ magis aliis quàm sibi prodest, utilitates suas negligit, communia emolumenta præponens. *Et paulo pòst:* Quia ubi prudentia, ibi & malitia, ubi fortitudo, ibi iracundia; ubi temperantia, ibi intemperantia plerumque est, aut alia vitia sunt. Ubi autem justitia, ibi concordia est virtutum cæterarum, ideo non ex locis quà fluit, hoc est, non ex parte cognoscitur Non enim pars est justitia, sed quasi mater est omnium.

Ambr. cap. 3.

Idem. lib 3. *Et libro de Virginibus:* Iustitia in alto quodam suggestu locata videt, explorátque omnia, quæ aliis potiùs nata, quàm sibi, non tam suas utilitates, quàm publica emolumenta rimatur. Meritòque anima operata justitiam formam aquilæ accipit, quòd terrena defugiens, totáque cœlesti sublimis & intenta mysterio Resurrectionis gloriam pretio æquitatis adipiscetur. Propter quod ad eam dictum est: Renovabitur sicut aquilæ juventus tua. *S. Chrysostomus in verba Christi apud Matthæum:* Beati qui esuriunt & sitiunt justistitiam. Non dixit: Beati qui justitiam servant, sed, qui esuriunt & sitiunt justitiam, ut non utique mediocriter, sed cum omni cupiditate justitiam teneamus. Quia enim hoc est avaritiæ proprium, neque sic cibum desideramus & potum, ut possidere latiùs, indui-

Psal. 102 5. Chrys. homil. 15.

que pretiosiùs, concupiſcentiam iſtam, quæ habendi amore flagrat, jubet in meliora converti: deinde rurſus ſenſibile præmium ſtatuens ait, quoniam ipſi ſaturabuntur. Quia enim plurimos divites facere putatur avaritia, dicit hoc eſſe contrarium, magíſque id præſtare juſtitiam. Noli igitur juſtitiam exercens formidare pauperiem, neque famem timere, cùm certè illi magis omnibus bonis excidant, qui omnia diripiunt: ut ex adverſo ille qui juſtitiam diligit, tutiſſimè omnia bona poſſidet. *Hæc pro utilitate.*

Neceſſitatem verò hujus virtutis exaggerat præclarè Auguſtinus primò quidem, cùm ait regna, ſublatâ juſtitiâ, verti in latrocinia. Nam libro 2. de civitate Dei ſic loquitur: Remotâ juſtitiâ quid ſunt regna, niſi magna latrocinia? quia & ipſa latrocinia quid ſunt niſi parva regna? Manus etenim ipſa hominum cum imperio Principis regitur, pacto ſocietatis aſtringitur, placiti lege præda dividitur. Hoc malum, ſi in tantum perditorum hominum acceſſibus creſcit, ut & loca teneat, ſedes conſtituat, civitates occupet, populos ſubjuget, evidentiùs regni nomen aſſumit, quod etiam in manifeſto confert non adempta cupiditas, ſed addita impunitas. Eleganter enim & veraciter Alexandro illi Magno quidam comprehenſus pirata reſpondit. Nam cùm idem Rex hominem interrogaſſet, quid ei videretur, ut mare haberet infeſtum? ille libera contumacia: Quid tibi, inquit, ut orbem terrarum? ſed quia id ego exiguo navigio facio, latro vocor; quia tu magna claſſe, Imperator. *Secundò, neceſſitatem oſtendit ex eo, quod ſine ea nulla poſſit eſſe Reſpublica, idque his verbis libro* 19. *de civitate Dei*: Scipio, *inquit*, apud Ciceronem in libris de Republica, breviter definit Rempu-

August. cap. 4.

Cicero lib. de Republica. Idem lib. 19. cap 21.

blicam esse rem populi: quæ definitio si vera est, numquam fuit respublica Romana, quia numquam fuit res populi. Populum enim esse definivit cœtum multitudinis juris consensu & utilitatis communione sociatum. Quid autem dicat juris consensum, disputando explicat: per hoc ostendens geri sine justitia non posse Rempublicam. Ubi ergo justitia vera non est, nec jus potest esse. Quod enim jure fit, profectò justè fit. Quod autem injustè fit, jure nec fieri potest: Non enim jura dicenda sunt, vel putanda iniqua hominum constituta, cùm illud etiam ipsi jus esse dicant, quod de justitiæ fonte manaverit: falsum esse, quod à quibusdam non rectè sentientibus dici solet, id esse jus, quod ei, qui plus potest, utile est. Quocirca ubi non est vera justitia, juris consensu sociatus cœtus hominum non potest esse, & ideo nec populus, juxta illam Scipionis & Ciceronis definitionem. Proculdubio ergo colligitur, ubi justitia non est, non esse Rempublicam.

Caput IV.

De proprietatibus Justitiæ.

Prima Proprietas justitiæ est, quòd sit à natura insita. Naturale enim justitiæ præceptum est,
Tob 4. 16. *quod Tobias sanctus filio dedit:* Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias.
Matth. 7 12. *Et quod Christus:* Omnia quæcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis. *Unde*
August. q. 31. *S. Augustinus libro 83. quæstionum:* Justitiæ initium est à natura profectum. Deinde quædam

in consuetudinem ex utilitatis ratione venerunt. Postea res & à natura profectas, & consuetudine probatas legum metus & religio sanxerunt. Natura jus est, quod non opinio genuit, sed quædam innata vis inseruit, ut religionem, pietatem, gratiam, vindicationem, observantiam, veritatem. *Et S. Basilius in principium Proverbiorum*: Est justitia quædam insita innatáque nobis æqui distributio. *Consentit M. Tullius in primo de Legibus ubi jus & legem non populorum jussis, nec Principum decretis, nec sententiis Iudicum constitui ait, sed naturæ norma. Et Seneca ad Lucilium*: Hæc divina lex, quæ non libris inscripta, nec in æs incisa, sed pectoribus nostris à natura est indita, æquum ac bonum à Iureconsultis dicitur. Cicero lib. 2. Rhetor. Basil. hom. 21.

II. Proprietas est, quòd sit cognitu difficilis, quam tradit loco citato S. Basilius dum ait: Quoniam justitiæ habitus est, qui pro dignitate cuique suum distribuit, difficilis est hæc inventu atque cognitu; partim quòd deficiente prudentia non cuique pateat quod sit æquum: partim quòd animo affectibus humanis occupato rectum obscuretur. *Et infrà*: Rectum, verámque nosse justitiam, magnæ cujusdam scientiæ, perfectique animi est. *Et S. Augustinus in Psalmum* 121. Superbus, *ait*, quod pejus est, justum se vult videri, cùm non sit. Et quia justitiam intelligere difficile est, difficile est superbos agnoscere. *Quomodo autem perveniatur ad veram intelligentiam justitiæ non tacuit Sapiens, cùm ait*: Qui custodit justitiam, continebit sensum ejus. *Significans, per Legis observationem perveniri ad veram ejus intelligentiam.* Basil. hom. 12. Eccl. 21. 12.

III. Proprietas est, quòd etiam exercitatione sit difficilis: nam homo beneficio justitiæ non se solùm,

Aristot. cap. 1.

sed etiam alios perficere debet. Unde Aristoteles quinto libro de moribus ita de ea scribit: Proverbio dicere consuevimus:

Justitia in sese virtutes continet omnes.

Atque perfecta maximè virtus est, quia perfectæ virtutis est usus, idque est ex eo, quia non ad se solùm, sed etiam ad alium is qui ipsam habet, uti virtute potest. Complures enim in propriis quidem uti virtute possunt, sed in iis, quæ sunt ad alium, nequeunt, & propterea Biantis sententia illa bene se habere videtur, Magistratus virum ostendet: ad alium enim est, & in societate jam ipse Magistratus consistit. *Et S. Ambrosius libro primo de Officiis:* Justitiæ pietas prima est in Deum, secunda in patriam, tertia in parentes, immo in omnes quæ & ipsa secundùm naturæ est magisterium. Siquidem ab ineunte ætate, ubi primùm sensus infundi cœperit, vitam amamus tamquam Dei munus, patriam, parentésque diligimus, deinde æquales quibus sociari cupimus. *Et infrà:* Secundùm Dei voluntatem, vel naturæ copulam invicem nobis esse auxilio debemus, certare officiis, ac velut in medio omnes utilitates ponere, & ut verbo Scripturæ utar, adjumentum ferre alter alteri vel studio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet modo, ut inter nos societatis augeatur gratia, nec quisquam ab officio vel periculi terrore revocetur, sed omnia sua ducat vel adversa vel prospera.

Ambro. cap. 27.

Idem. c 2.

II. Proprietas est; quod ejus fundamentum sit fides, id est, *ut habet Cicero libro 1 de officiis*, dictorum conventorúmque constantia, & veritas, *ita ut hosti etiam servetur*, ut primo Punico bello, *subdit ibidem*, Regulus captus à Pœnis, cùm de captivis commutandis, Romam missus esset,

jurassetque se rediturum: primùm ut venit, captivos reddendos in Senatu non censuit: deinde cùm retineretur à propinquis, & amicis, ad supplicium redire maluit, quam fidem hosti datam fallere. *Et S. Ambrosius*: Quanta autem justitia sit, ex hoc intelligi potest, quòd nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quæ etiam hostibus reservatur, ut si constitutus sit cum hoste, aut locus, aut dies prælio, adversùs justitiam putetur, aut loco prævenire, aut tempore. Interest enim utrùm aliquis pugna & conflictu gravi capiatur, an superiore gratia, vel aliquo eventu. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius læserint, vehementior refertur ultio, ut Madianitis, qui per mulieres suas plerosque peccare fecerant ex plebe Iudæorum. Unde & Dei in populum Patrum iracundia effusa est, & ideo factum est, ut nullum Moyses victor superesse pateretur, Gabaonitas autem, qui fraude magis, quàm bello tentaverant plebem Patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impositæ afficeret injuria. *Et quo post*: Liquet igitur, etiam in bello fidem & justitiam servari oportere, nec ullum decorum esse posse, si violetur fides. Fundamentum ergo justitiæ est fides: justorum enim corda meditantur fidem: & qui se justus accusat, justitiam supra fidem collocat: nam tunc justitia ejus apparet, si vera fateatur.

A. offi. c. 29.

Num. 31

Isa. 28.

V. Proprietas est ut justitia non modo in magnis, sed etiam in parvis rebus servetur. Hanc tradit S. Augustinus libro de doctrina Christiana quarto his verbis, dum agit de negotiis Ecclesiasticis: Ubi etiam cavendus est ęternus interitus, omnia magna sunt quę dicimus: usque adeò, ut nec de ipsis pecuniariis rebus vel acquirendis, vel

A. c 18.

amittendis parva videri debeant, quæ Doctor Ecclesiasticus dicit, sive sit illa magna, sive parva pecunia. Neque enim parva est justitia, quam profectò & in parva pecunia custodire debemus,
Luc. 16. 10. dicente Domino: Qui in minimo fidelis est, & in magno fidelis est. Quod ergo minimum est, minimum est, sed in minimo fidelem esse magnum est. Nam sicut ratio rotunditatis est, ut à puncto medio omnes lineæ pares in extrema ducantur, eadem est & in magno disco, quæ in nummulo exiguo: ita ubi parva justè geruntur, non minuitur justitiæ magnitudo. De judiciis denique secularibus, quibus utique nisi pecunia-
1. Cor. 6. 1. riis? cùm loqueretur Apostolus, Audet quisquam vestrûm, inquit, adversùs alterum habens negotium, judicari ab iniquis, & non apud Sanctos? Quid est, quòd sic indignatur Apostolus, sic corripit, sic exprobrat, sic minatur? Quid est, quòd sui animi affectum tam crebra, & tam aspera vocis mutatione testatur? Quid est postremò, quòd de rebus minimis tam granditer dicit? Tantúmne de illo negotia secularia meruerunt? Absit. Sed hoc facit propter justitiam, charitatem, pietatem, quæ nulla sobria mente dubitante, etiam in rebus quamlibet parvulis magna sunt. *Adjiciebam exemplum Justitiæ illustre, quod idem S. Aug. non dubitavit bis commemorare, nempe homilia 9 ex 50. & sermone 21. de Verbis Apostoli* Dicam, *inquit*, quid fecerit homo quidam pauperrimus de tempore quo sanctus Ambrosius Mediolani erat Episcopus, ubi tunc præsens erat etiam Augustinus nondum Episcopus. Tam pauper erat ille, de quo loquimur, ut Proscholasticus esset Grammatici, sed planè verus & perfectus Christianus. Sed melior fuit ille, qui ad velum stabat, quam ille qui

in cathedra ſedebat. Pauper ergo iſte invenit ſacculum ducentorum ſolidorum, memor tamen divinæ legis propoſuit pittacium publicè: Qui ſolidos perdidit, veniat ad illum locum, ut quærat illum hominem. Ille qui plangens circumquaque vagabatur, invento & lecto pittacio, venit ad hominem. Et ne fortè alienum quæreret, ſed ſuum, quæſivit ſigna: interrogavit ſacculi qualitatem, ſolidorum etiam numerum. Cùm omnia fideliter etiam ille reſpondiſſet, reddidit, quod invenerat. Ille repletus gaudio, & quærens vicem rependere, tanquam decimas obtulit illi ſolidos viginti. Noluit accipere, obtulit decem, noluit accipere. Saltem rogavit, ut vel quinque acciperet, noluit. Ille ſtomachans projecit ſacculum: Nihil perdidi, ait. Si non vis à me aliquid accipere, nec ego aliquid perdidi. Quale certamen, fratres mei, quale certamen, qualis pugna, qualis conflictus? Theatrum mundus, ſpectator Deus. Victus ille, quod offerebatur, accepit, & continuò totum pauperibus erogavit. Unum ſolidum in domum ſuam non miſit. Conſiderate, fratres, tam glorioſum exemplum, & tam admirabile factum.

VI. Proprietas eſt Christianorum propria, non vindicare injurias illatas. Contrarium tenuêre Ethnici philoſophi ac inter eos M. Tullius libr. primo de Officiis, juſtitiæ, *inquiens*, primum munus eſt, ut ne cui quis noceat, niſi laceſſitus injuria; deinde ut communibus pro communibus utatur, privatis autem ut ſuis. *Quod refellit Ambroſius libro item de Officiis primo.* Am.c.18 Primum ipſum, *inquit* quod putant Philoſophi juſtitiæ munus, apud nos excluditur. Dicunt enim illi eam primam eſſe juſtitiæ formam, ut nemini quis noceat, niſi laceſſitus injuria. Quod Evangelii

Mat. 5. 44. Rom. 12 17. authoritate vacuatur. Vult enim Scriptura, ut sit in nobis spiritus filii hominis, qui venit conferre gratiam non inferre injuriam. Deinde formam justitiæ putaverunt, ut quis communia, id est, publica pro publicis habeat, privata pro suis. Nec hoc quidem secundùm naturam. Natura enim omnia omnibus in commune profudit. Sic enim Deus generari jussit omnia, ut pastus omnibus communis esset, & terra foret omnium quædam communis possessio. Natura igitur jus commune generavit, usurpatio jus fecit privatum.

VII. Proprietas & postrema est, veram justitiam non esse, nisi in homine vera fide Christiana prædito, ac ideo in nullo Gentilium quamvis sapientissimorum fuisse, ut fusè probat S. Augustinus libro quarto adversus Iulianum. A. c. 3. Absit, *inquit*, ut sit in aliquo vera virtus, nisi fuerit justus. Absit autem ut sit justus verè, nisi vivat ex fide. Iustus enim ex fide vivit. Ro. 1. 17 Quis porrò eorum, qui se Christianos haberi volunt, nisi soli Pelagiani, aut in ipsis etiam fortè tu solus, justum dixerit infidelem, justum dixerit impium, justum dixerit diabolo mancipatum? Sit licèt ille Fabritius, sit licèt Fabius, sit licèt Scipio, sit licèt Regulus, quorum me nominibus, tanquam in antiqua Romana curia loqueremur, putasti esse terrendum. Nec in istis est vera justitia, qua justus ex fide vivit. Rom. 10 17. Fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi. Finis legis Christus ad justitiam omni credenti. Quomodo sint verè justi, quibus vilis est humilitas veri justi? Quomodo est in eis vera justitia, in quibus non est vera sapientia? *Et paulò post:* Porrò, si veram justitiam non habent impii, profectò nec alias virtutes comites ejus & socias, quia cùm non ad

ad suum referuntur auctorem dona Dei, hoc ipso mali his utentes efficiuntur injusti: & si quas habent, veras non habent.

CAPUT V.

De Mediis ad Justitiam consequendam idoneis.

PRimum Medium est, *in animo constanter proponere te nihil facturum, nisi quod veritati & virtuti fuerit consentaneum. Est S. Basilii in principium Proverbiorum.* Quoniam, *inquit*, ex ipsius Salomonis sententia, cogitationes justorum judicia sunt viro sapienti, omnino satagendum erit intra cordis arcana tribunal constituere, rectáque facere judicia, mentem quoque velut in trutina suspendere ad ea quæ conveniunt, & ad quodlibet agendum æqua lance librare. Quando singula Dei mandata contra adversantem sibi malitiam coram te judicium experiuntur, da legi divinæ contra vitium victoriam. Iniquum & æquum apud te judicantur? Responde contra concupiscentiam alienorum bonorum. Da ut vincat virtus. Contumelia & patientia invicem pugnant? vitupera contumeliam lauda patientiam. Simulatio & simplicitas, justitia, & injustitia judicantur? tunc denique in tuæ mentis recessu judiciorum rectitudinem ostende, & veluti in tribunali tibi ipsi assidere mandatum Dei faciens, monstra te vitium abhorrere, ac omnino ab eo esse aversum, virtuti verò faventem, studentémque; si enim in rebus cunctis, quas agis, apud te potiora & meliora vincere permittas, beatus in die illa fueris,

B. hom. 12. Prov. 12. 5.

R. 2. 15.

H

quando Deus occulta hominum judicabit, ut testatur Evangelium, cogitationibus corda simul hominum accusantibus & defendentibus, nec condemnatus discedes, verùm justitiæ corona ornaberis.

II. Medium, horrere ea vitia, quibus secundùm divinarum literarum doctrinam homo ab exercendi justitia revocatur, ut est avaritia, acceptio personarum, munerum corruptela, usura, simonia, de quibus eorúmque remediis multa invenies in nostro Panario, suis titulis

III. Medium est, amor pacis & concordiæ, quia pax comes & quasi soror est justitiæ. Vnde S. Augustinus exponens verba illa Psalmi, Justitia &
P. 84. 11. pax se osculatæ sunt, Fac, *ait*, justitiam, & habebis pacem, ut osculentur se justitia & pax. Si enim non amaveris justitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista, justitia & pax, & osculantur se, ut qui fecerit justitiam, inveniat pacem osculantem justitiam. Duæ amicæ sunt, tu fortè unam vis, & alteram non facis. Nemo enim est, qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari justitiam. Interroga omnes homines, vultis pacem? uno ore tibi respondet totum genus humanum, opto, cupio, volo, amo. Ama & justitiam, quia duæ amicæ sunt justitia & pax. Si amicam pacis non amaveris, non te amabit ipsa pax, nec veniet ad te. Quid enim magnum est desiderare pacem? Quivis malus desiderat pacem. Bona enim res est pax.

IV Medium est, fuga simulationis. Totius justitiæ, inquit, Cicero in primo de officiis, nulla est capitalior pestis, quàm eorum, qui tum cùm maximè fallunt, id agunt, ut viri boni esse videantur. Quod enim magis expetendum sit esse bonum & malum putari, quàm contrà, toto lib. 5. divi-

narum inst c. 12 demonstrare conatur Lactantius. De quo & carmen exstat Gre. Nazianzeni à Billio Latinè ita conversum — L. c. 12.

Malim cùm recto studeam vitiosus haberi,
Quàm vitio indulgens justi clarescere fama,
Mendáxque ignaris mortalibus esse sepulchrum:
Quod licèt internè fœdantia corpora claudat,
Calce tamen nitet externa, gratóque colore.

Vnde Plato ἔσχατον ἀδικίας esse censebat, cùm qui injustus est, justus videri vult.

V. Medium est, quotidianum conscientiæ examen, & quidem particulare in iis qui Iudicum, Magistratus, & aliarum superiorum personam gerunt, in quo discutiant, an eo die aliquid contra justitiam deliquerint. Vide titulum de conscientiæ examine. Tantùm unam inde exscribam Chryso-stomi sententiam: Hoc examen, *inquit*, fiat singulis diebus: nec priùs dormieris, ô homo, quàm mente versaveris, quæ à te interdiu perperam acta sunt, & die sequenti eris omnino tardior ad ea ipsa rursus aggredienda. Et quod facis in pecunia, nec sinis ut duo dies prætereant, quin cum famulo rationem ineas, ne confusionem inducat oblivio, hoc etiam fac in actionibus. Singulis diebus vesperi ab anima rationem exige, & cogitationem, quæ peccavit, condemna eam, & velut in ligno suspende ac torque, & jube ne ea amplius aggrediatur. — Chry. in Psalm. 4.

VI. Medium est considerare exempla tum Ethnicorum tum nostrorum qui justitiam maximè coluerunt. Ex Ethnicis primum sit illud Valerii Maximi ex libro quinto. Timochares Ambraciensis Fabricio consuli pollicitus est se Pyrrhum veneno per filium suum, qui potionibus ejus præerat, necaturum. Ea res cum ad Senatum — Val. c. 5. de justitia. Cic. offi. 3. Gell. li. 3. c. 8.

esset delata, missis legatis Pyrrhum monuit, ut adversus hujus generis insidias cautius se gegeret, memor Urbem à filio Martis conditam, & armis bella, non venenis gerere debere. Timocharis autem nomen suppressit, utroque modo æquitatem amplexus: quia nec hostem malo exemplo tollere, neque eum, qui bene mereri paratus fuerat, prodere voluit. *II. ejusdem.* Zaleucus urbe Locrensium à salubrrimis atque utilissimis legibus munita, cum filius ejus adulterii crimine damnatus, secundum jus ab ipso constitutum utroque oculo carere deberet, ac tota civitas in honorem patris pœnæ necessitatem adolescentulo remitteret, aliquandiu repugnavit. Ad ultimum precibus populi evictus, suo prius, deinde filii oculo eruto, usum videndi utrique reliquit. Ita debitum supplicii modum legi reddidit, æquitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem & justum legislatorem partitus. *III. Lampridii.* Alexander Severus Imperator tanta fuit æquitate, ut nullas unquam sanciret leges, nullam constitutiotionem sacraret, sine viginti juris peritissimis & doctissimis ac sapientissimis viris, nec in ulla re judicium ferret, quin prius iret per sententias singulorum & scriberetur, quid quisque dixisset. Cum de jure aut negotiis tractabat, solos adhibebat doctos & disertos: si de re militari, milites veteres & senes. Si unquam furem vidisset judicem paratum habebat digitum, ut illi oculum erueret: tanto odio prosequebatur judices, qui furtorum fama laborassent, ut si eos casu aliquo videret, commotione animi choleram stomacho evomeret, toto vultu inardescente. *IV. Nicephori libro tertio Ecclesiasticæ historiæ.* Tam studiosus, *ait*, fuisse fertur Traianus Imperator

Plut in Pyrrho.

Cicer. de leg. 2. Ælian. var. h. 2.

L. in eius vita.

N. c. 23.

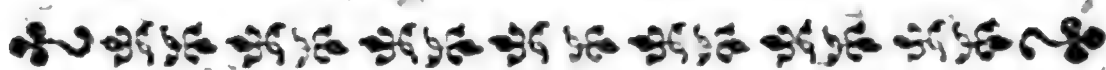
juris & justitiæ, & tam ab improbitate alienus, ut aliquando ensem strictum præfecto urbi in conspectu omnium dederit, atque dixerit: Cape ferrum hoc, & siquidem recte imperium gessero, pro me: sin aliter, contra me hoc utere. *V. Æneæ Sylvii libro 3. commentariorum in res gestas Alphonsi.* Fridericus Imperator, cum Ladislaum Hungariæ ac Bohemiæ Regem educaret, non defuerunt qui perdendum suaderent puerum, cujus vita ingentes molestias Cæsari, mors regna & opes maximas allatura esset. Ad quos ille: Ergo me, inquit, opulentum magis Regem, quam pium, quam justum cupitis. At ego justitiam, bonúmque nomen divitiis, cunctisque rebus antepono. *V. Equidem ibidem.* Ad Rodulphum Imperatorem quum quidam venisset & Othaccarum Bohemiæ Regem atrocem hostem in venatione se occisurum promitteret, si facto præmium esset, Rodulphus, etsi noster hostis est Othaccarus, inquit, non tamen id efficiet, ut justitiæ & moderationis fines transeamus.

VIDE V. *Honestas, Virtus* Et *in Panario*, V. *Munerum corruptela*, *Personarum acceptio*, *Vindicatio injuriæ*, *Usura*.

L.

LABOR.

VIDE, *in* PANARIO, V. *Pigritia*.

LAUDATIO DEI.

CAPUT I.

Quibus nominibus Laudatio Dei in Scripturis appelletur.

AUDATIO *vel Laus Dei in divinis Scripturis variis nominibus appellatur. Dicitur enim* 1. *benedictio*, 2. *exaltatio*,
Pſ.144.1 *ut in Pſalmo, qui inſcribitur*, Laudatio ipſi David. Exaltabo, *ait Rex David*, te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in
Lu.1.46 ſeculum, & in ſeculum ſeculi. 3. *magnificatio, ut in Cantico Beatæ Virginis Mariæ*, Magnificat anima mea Dominum. 4. *glorificatio, ut in dicto*
Ma.5.16 *Chriſti apud Matthæum*: Sic luceat lux veſtra coram hominibus ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt.
A.l b.'.c *In quæ verba ſanctus Auguſtinus de ſermone Domini in monte*: Non tantùm dixit, ut videant bona opera veſtra, ſed addidit, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt, ut hoc ipſum, quòd homo per bona opera placet hominibus, non ibi finem conſtituat, ut hominibus placeat, ſed referat hoc ad laudem Dei, & propterea placeat hominibus, ut in illo glorificetur Deus. Hoc enim laudantibus expedit, ut non hominem, ſed Deum honorent. 5. *Confeſſio, ut in ci-*
Pſ. 144. 10. *tato Pſalmo*: Confiteantur tibi Domine opera
Chr in Pſalm. tua, & Sancti tui benedicant tibi. *quæ verba exponens ſanctus Auguſtinus*. Gratias, *inquit*, tibi agant, laudes emittant, & quibus ſermonis

decus datum est, & quæ vocem non habent. Etenim unumquodque eorum, quæ voce carent, ita factum est, ut per suam naturam benedictionem emittant, quamvis muta sint per homines, qui ea vident, & iis fruuntur. Et illa quidem per substantiam, homines autem per vitæ suæ institutionem, & per actionem, *& sanctus Augustinus in verba, Præveniamus faciem ejus in Confessione*: Confessio quidem duobus modis accipitur in Scripturis. Est confessio laudantis, & est confessio gementis. Confessio laudantis ad honorem pertinet ejus, qui laudatur. Confessio gementis ad pœnitentiam pertinet ejus qui confitetur. Confitentur enim homines, cùm laudant Deum, confitentur, cùm accusant se, nihil dignius facit lingua. *6. dicitur Hymnus ut in Psalmo*: Te decet hymnus Deus in Sion. *Unde Chrys. proœmio secundo in Psalmos*, Laus, inquit, seu laudatio est divinorum miraculorum commendatio. Laus enim nihil est aliud, quàm ejus quod laudatur, amplificatio. Canticum autem, numerosa quæ fit per os cum verbis elocutio. Hymnus verò, qua pro nobis, quæ nobis adsunt, Deo offertur bonorum verborum conceptio. *Et S. August in Psalmos*: Hymni laudes sunt Dei cum cantico. Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus. Si sit laus, & Dei laus, & non cantetur, non est hymnus. Oportet ergo, ut si sit hymnus, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & canticum. *Ceteras appellationes omittimus*.

P. 94. 2.

P. 64 2.

A. in Psal. 90

CAPUT II.

De excellentia divinæ Laudationis.

Divinæ laudationis excellentia inde primò liquet quod sit primarius actus virtutis Religionis, quæ principatum inter omnes morales virtutes obtinet, eo quòd propinquius quàm aliæ respiciat Deum, qui est ultimus finis, in quem omnia virtutum moralium objecta tandem referuntur. Laudare enim Deum, non est aliud, ut paulo antè S. Chrysostomus dixit, quàm amplissimas Dei virtutes enarrare & deprædicare, ut illius bonitas majestasque mortalibus innotescat, atque in omnibus divinus cultus Deo deferatur. Qua & de causa quotidie in oratione Dominica dicimus,
A. lib. 1. c. 10. Sanctificetur nomen tuum. *Vnde S. Augustinus sermone Domini in monte Sanctificari nomen* non sic petitur, quasi non sit sanctum nomen Dei, sed ut sanctum habeatur ab omnibus, id est, ita illis innotescat Deus, ut non existiment aliquid sanctius, quod magis offendere timeant. *Deinde spiritus sanctus hunc laudationis cultum non obscurè prætulit omnibus veteris Testamenti sacrificiis, ut in Psalmis* : Non accipiam de domo
P. 49. 9. tua vitulos, neque de gregibus tuis hircos. Immola Deo sacrificium laudis. Sacrificium laudis honorificabit me, & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei. *Et rursum* : Tibi sacrificabo ho-
P. 115. 17. stiam laudis, & nomen Domini invocabo. *Et:*
P. 68. 31. Laudabo nomen Dei cum cantico, & magnifica-
A. in Psal. 68. bo eum in laude. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem & ungulas. *In quæ*

quæ verba idem Augustinus, Magnæ, *inquit*, divitiæ, quas gemmas laudis Dei de thesauro interiore protulit: Magnificabo eum in laude, hæ sunt divitiæ meæ. Dominus dedit, Dominus abstulit. Ergo miser remansit? absit. Vide divitias. Sicut Domino placuit, ita factum est: sit nomen Domini benedictum. Et placebit quòd eum laudabo super vitulum. Gratius illi erat sacrificium laudis, quàm sacrificium vituli. Amplius ergo placebit Deo laus ejus exiens de ore meo, quàm magna victima adducta ad aram ipsius. *Et alibi*: Immola Deo sacrificium laudis. Ad me redeam, in me inveniam laudis immolationem. Ara tua, conscientia tua. Securi sumus: non imus in Arabiam thus quærere, non sarcinas avari negotiatoris excutimus: sacrificium laudis quærit à nobis Deus. O sacrificium gratuitum gratia datum! Non quidem hoc emi, quod offerrem, sed tu donasti, nam nec hoc haberem. Immola Deo sacrificium laudis. Et hæc immolatio, hoc sacrificium laudis, gratias agere illi, à quo habes, quicquid boni habes, & cujus misericordia tibi dimittitur, quicquid tuum mali habes. *Haud secus S. Chrysost. in eadem verba*, Immola Deo sacrificinm laudis. Hoc enim, *ait*, Deo maximè convenit, nempe sacrificium gratiarum actionis, & sacrorum hymnorum, & ejus quæ fit per rectè facta glorificationis. Quod etiam Christus docuit, dicens: Luceat lux vestra coram hominibus, ut videant bona opera vestra, & glorificent Patrem vestrum qui in cœlis est. Paulus quoque requirit idem, dicens: Exhibete membra vestra hostiam viventem, sanctam, Deo placentem. Ita etiam sacrificavit Job post plagas illas, quæ naturam superabant, gratias agens in hæc ver-

Job. 1. 21
Id in Ps. 49.
In Ps. 49
Mat. 5. 16.
Rom. 12. 1.
Jo. 1. 21.

ba: Dominus dedit, Dominus abstulit: sicut Domino placuit, ita factum est. Sit nomen Domini benedictum. *Lactantius lib. 6. divin. institutionum capite extremo, verba sunt:* Summus colendi Dei ritus est, ex ore justi hominis ad Deum directa laudatio: quæ tamen ipsa ut Deo sit accepta, humilitate, & timore, & devotione maxima opus est. *Denique inde colligi potest, hujus divinæ laudationis dignitas, quòd propria sit Angelorum, omniumque beatorum in omnem æternitatem Deum collaudantium. Quos spiritu plenus Rex David alicubi hortatur ad laudandum,*
Ps.148.2 *ut quod agunt agere pergant.* Laudate, *inquiens*, omnes Angeli ejus: laudate eum omnes virtu-
Isa. 6. 3. tes ejus. *Quos Isaias, alterum ad alterum clamantes audivit*, Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus exercituum. *Quorum multitudinem laudantium Deum, audiere pastores in ortu Chrysti Domini, & dicentium*, Gloria in altissimis
Luc.2.13 Deo. *Unde S. Basil. in Psalmum 28.* Angelorum, *inquit*, opus est laudare Deum: omnibus denique cœlestibus exercitibus hæc cura, gloriam transcribere creatori. *Et S. Aug. quidem putat Angelis præceptum, ut Deum continenter laudent, eò quòd David in Ps 148. cùm dixisset, Laudate eum omnes Angeli ejus, subdit:* Præceptum posuit, & non præteribit. Quale, *inquit*, præceptum dedit Angelis Deus? quale, nisi ut laudent illum? Beati quorum est negotium, laudare Deum.

CAPUT III.

De ejusdem necessitate & utilitate.

Necessitatem laudandi & extollendi Divini nominis satis ostendunt crebræ Scripturæ formulæ præcepti expressæ, maximè in Psalmis: Qui timetis Dominnm, laudate eum. Date gloriam laudi ejus, auditam facite vocem laudis ejus. Laudate pueri Dominum, laudate nomen Domini. Laudate Dominum omnes gentes, laudate eum omnes populi. *Et Paulus ad Hebræos*: Offeramus hostiam laudis semper Deo. *Et in Apocalypsi*: Vox de throno exivit, dicens: Laudem dicite Deo nostro omnes servi ejus, & qui timetis eum, pusilli & magni. *Deinde in eadem Scriptura, tum à Psalte Regio, tum à Babylonis pueris apud Danielem, tùm ab aliis, etiam rationis & sensus expertes creaturæ provocantur ad laudandum Deum, multo ergo magis homo ad laudes illas astringitur.* Turpe enim fuerit, *inquit Chrysost.* ut homo, qui est compos rationis, & omnibus quæ videntur, præstantior, sit creatura in Dei laudibus inferior; non solùm autem turpe, verùm etiam absurdum. Quomodo autem non absurdum? siquidem ipsa quotidie atque adeò singulis horis emittit Domino glorificationem. Cœli, enim, inquit, enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum. Dies diei eructat verbum, & nox nocti indicat scientiam. Sol & Luna, & varius astrorum chorus & pulcherrimus ordo ceterorum omnium suum prædicat opificem. *Tertiò*

P. 21. 24
Ps. 63. 2.
P. 112. 1.
P. 116. 1.
Heb. 13. 15.
Apoc. 19. 5.
Ps. 148.
Dã. 3. 26.
C. in Ps. 144.
Ps. 18. 1.

eadem docet nos ob præterita, præsentia, & futura beneficia, omnia debere Deo, & ideo laudum causam in ea sæpissimè confert. Nam v. c. cùm Regius Psaltes in Psal. 148. hortatus esset & Angelos & homines & cælos ad laudandum Deum, causam subjicit quia ipse dixit & facta sunt, ipse mandavit & creata sunt. Statuit ea in æter-
Apoc. 4. 10. num, & in seculum seculi. *Et in Apocalypsi dicitur:* Procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viventem in secula seculorum, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes: Dignus es Domine Deus noster accipere gloriam, & honorem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt. *Alibi alia beneficia recensentur, ut in Psal. 135. omnia ferè beneficia collata veteris Testamenti Patribus, in quo primi versus*, Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus, *posterius hemistichium vicies sexies repetitur. Vn-*
C. in Ps. 14. 4. *de Chrysost.* Homo, cùm factus sit à Deo, ut illi placeat, & regnum futurum consequatur, per totam vitam offert Deo laudes. Deo enim multa debemus, quod & cùm non essemus, fecerit, & quòd tales creaverit, quòd factos regit & continet, & quòd quotidie tam privatim, quàm communiter providet, nostrique curam gerit, ídque clam & apertè, nobísque & scientibus, & nescientibus. Quid enim dixerit quispiam, ea, quæ sub aspectum cadunt, quæ propter nos fecit, quòd ipsa præbent ministerium, corporis compositionem, animæ nobilitatem, quotidianam ejus œconomiam & administrationem, per miracula, per leges, per supplicia, variam, & quæ comprehendi non potest, ejus providentiam: bonorum omnium summum, quòd

ne filio quidem ſuo pepercit propter nos, quæ jam data ſunt per Baptiſmum, per Sacramenta, quæ danda ſunt bona illa ineffabilia, regnum, reſurrectionem, hæreditatem omni beatitudine plenam. Si quis enim ſingula enûmeret, incidet in ineffabile beneficiorum pelagus, videbitque quot nominibus ſit Deo obnoxius. *Denique neceſſitatem juxta atque utilitatem laudum divinarum imprimis atteſtatur, quod Deus non exigat à nobis laudes ullas, niſi ob commodum noſtrum.* Dixi Domino, *ait ſanctus Rex*, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Et S. Iob*: Quid prodeſt Deo, ſi juſtus fueris? aut quid ei confers, ſi immaculata fuerit via tua? *Unde Hieron. lib. 1 commentariorum in epiſt. Pauli ad Epheſ.* Spiritus repromiſſionis, qui eſt arrhabo hæreditatis noſtræ, idcirco nunc ſanctis datur in laudem gloriæ ipſius: non quòd Deus laude alicujus indigeat, ſed quo laus Dei laudatoribus proſit, & dum per ſingula opera majeſtatem ipſius, magnitudinémque cognoſcunt, ad laudandum eum miraculo ſtuporis erumpant. *Et Aug. in Pſal. 49* Sacrificium laudis, ait Deus, glorificabit me. Et quid? major gloria erit Deo, quia glorificas eum? aut addimus gloriam Deo, quando dicimus: Glorifico te Deus meus? aut ſanctiorem eum facimus, quando dicimus: Benedico te Deus meus? Ipſe quando nos benedicit, facit nos ſanctiores, facit nos feliciores: quando nos glorificat, facit nos glorioſiores, facit nos honoratiores. Quando eum glorificamus, nobis prodeſt, non illi. Quomodo enim eum glorificamus? glorioſum dicendo, non faciendo. *S. Chryſ. in Geneſ.* Deus, quia bonus & miſericors eſt, per nos vult glorificari, non quòd ipſi aliquid ad ſuam gloriam

Pſ. 15. 2.
Job. 22. 2.
H. cap. 1
Pſ. 49. 14.
C. hō. 29

accedat, nullius enim rei indigus est, sed ut occasiones ipsi præbeamus majorem nobis gratiam impartiendi.

CAPUT IV.

De proprietatibus Laudationis divinæ.

Ps. 94. 4. *PRima est, quod quantacunque ab homine angelove instituatur, longè impar & inferior sit excellentia & majestate Dei. Nam, ut eximius*
Ps. 144. 3. *ille laudator loquitur*, Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis, terribilis est super omnes Deos. *Et*: Magnus Dominus, & laudabilis nimis, & magnitudinis ejus non est
Eccli. 43 31. finis. *Et Syracides*: Glorificantes Dominum quantumcunque potueritis, supervalebit enim adhuc, & admirabilis magnificentia ejus. Benedicentes Dominum, exaltate illum, quantum potestis, major est enim omni laude. *Unde*
Aug. in Ps. 145. *S. Augustinus*: Ideo dixit, magnitudinis ejus non est finis, ne fortè incipias velle laudare, & putes te laudando posse finire, cujus magnitudo finem non potest habere. Noli ergo putare te eum, cujus magnitudinis finis non est, sufficienter posse laudare.

II. Proprietas est, ut nihilominus laudatio sit
Ps. 33. *continua, non solùm in futuro, verùm etiam in*
Ps. 144. 1. 21. *præsenti seculo. Unde David*: Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo. Magnificate Dominum mecum, & exaltemus nomen ejus in idipsum. *Et*: Exaltabo te Deus meus Rex, & benedicam nomini tuo in seculum seculi. Laudationem Domini loquetur os meum, & benedicat omnis caro nomini san-

cto ejus in seculum seculi. *In quæ verba ita S. Basilius*: Videtur rem impossibilem polliceri Propheta: quomodo enim semper Dei laus in ore hominis potest esse? quando enim depromit consueta, & corporis necessitatem respicientia colloquia, utique non jam in ore habet Dei laudem: quando item dormit, penitus silet. Bibens quoque aut comedens, quomodo ore concinit laudem Dei? Ad hoc dicimus, os esse quoddam spirituale hominis interni, nempe mentis, quo nutritur quisquis particeps divini fit Verbi, qui panis de cœlo descendit. Sanè cogitatio, quæ de Deo est, semel impressa menti, potest laus Dei rectè appellari, semper in anima existens. Potest item juxta Apostolicam adhortationem, vir quivis pietatis studiosus cuncta facere ad Dei gloriam, ita ut facta dictáque ipsius omnia, omnisque spiritualis operatio vim laudis habeant. Sive enim bibat justus, sive edat, omnia ad gloriam Dei facit. *Et S. Augustinus exponens verba illa*: Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, tota die laudem tuam. Suggero remedium, unde tota die laudes Deum, si vis. Quidquid egeris, bene age, & laudasti Deum. Quando cantas hymnum, laudas Deum. Lingua tua quid agit, nisi laudet conscientia tua? Et quoties tu cessasti ab hymno cantando, discedis ut reficiaris: noli ebriari, & laudasti Deum. Discedis ut dormias, noli surgere ad malè faciendum, & laudasti Deum. Agrum colis, noli litem movere, & laudasti Deum.

In Ps. 33.

1 Cor. 10. 31.

Psal. 34. 28.

III. Proprietas est, ut laudetur in omnibus, prosperis & adversis, beneficiis & pœnis. Ita enim exponit supra allatum Psalmi dictum. Benedicam Dominum in omni tempore. *idem S. Augustinus*: Quid, *inquit*, est, benedicam omni tempore?

Augu. in Psal. 32. con. 1.

& semper? sive in prosperis, sive in adversis. Nam si in prosperis, & non in adversis, quomodo omni tempore? quomodo semper? Et audivimus multas multorum tales voces, quando illis provenit aliqua felicitas, exultant, gaudent, cantant Deo, laudant Deum: non sunt improbandi, immo gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui jam Deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docendi sunt Patrem agnoscere & flagellantem, nec murmurare adversùs corrigentis manum, ne semper pravi remanentes, exhæredari mereantur. *Et S. Chrysostomus in Psalmum* 148. Deus, *ait*, æquè est laudandus, cum & punit, & à supplicio eximit. Utraque enim sunt curationis, utraque sunt bonitatis. Homines quidem hoc faciunt propter bonitatem, illud verò propter iram & improbitatem. Deus autem utraque propter clementiam. Oportet ergo eum æquè laudare & quòd posuerit Adam in paradiso, & quòd eum expulerit, & agere gratias non solùm pro regno, sed etiam pro gehenna: eam enim & fecit, & minatus est, ut à vitio liberaret. Sicut Medicum non solum nutrientem, sed etiam fame excruciantem, non solùm ungentem, sed etiam urentem & secantem observamus & miramur: etsi enim contraria sint quæ fiunt, unum tamen finem respiciunt. Hic salutis temporalis, Deus verò æternæ.

IV. Proprietas est, ut cùm non potest Deus laudari verbis & factis, vitâque sancta, laudetur saltem voluntate & corde. Unde Propheta dicebat: Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est, voluntariè sacrificabo? *ait Augustinus*, voluntariè laudabo te: quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre Domino tuo la-

Aug. in Psal. 124
Psal. 49. 23.

crificium gratum illi & acceptum, sicut antea vovebantur sacrificia in umbra futurorum, fortè non invenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum aræ Domini dignum, & non inveniens, satageres quid faceres, & diceres fortè Deo: Volui, & non habui. Ipsum voluisse laudasse est. Non enim verba à te quærit Deus, sed cor. Si enim Deus aures carnales haberet, & sono tui corporis indigeret, idcirco cùm remansisses sine lingua, sine laude etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor inspicit, intus testis est, judex, approbator, adjutor, coronator, sufficit ut offeras voluntatem. Cùm potes, ore confitere ad salutem; cùm autem non potes, corde crede ad justitiam. *Quod autem & factis, cùm fieri potest, laudandus sit Deus, docet S. Chrysostomus in Psalmum* 102. Primùm quidem, *inquiens*, hæc laus à justis requiritur: oportet enim vitam prius rectè instituentem hymnos Deo canere: non enim pulchra laus in ore peccatoris. Secundò, non verbis solùm, sed etiam factis laudare oportet, & hanc laudem Deus maximè requirit, hanc gloriam. Luceat, inquit, lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. Ità laudant Cherubin. Quocirca Propheta quoque cùm melodiam illam mysticam audiisset, seipsum affligat, & miserum ducit, dicens: Hei mihi, quod homo sum impura habens labia, & habito in medio populi impura labia habentis. Eccli. 15. 9. Mat. 5. 16. Isai. 6. 3.

V. Proprietas est, ut asciscantur socii laudum divinarum exemplo Davidis passim in Psalmis: Laudate Dominum in excelsis, laudate omnes Angeli. *Et trium puerorum in hymno suo.* Et hoc Sanctis, *ait aureum os*, in more positum, prop- Dã. 3. 26 Chrys. in Psal. 148.

ter pium & gratum suum animum, ut cùm Deo sunt acturi gratias, accersant multos laudationis socios, & hortentur, ut pulchrum munus secum obeant. Hoc etiam fecerunt tres pueri qui quando erant in fornace, omnem creaturam ad laudibus celebrandum quod acceperunt beneficium, & hymnos Deo dicendos convocarunt.
Psal 148 Hoc ipsum facit hic quoque David; utrumque mundum vocans, supernum & infernum, sensibilem, & eum qui percipitur sola intelligen-
If. 49.13 tia. Hoc etiam facit Propheta Isaias, quando
If. 45.8. dicit: Lætentur cœli, & exultet terra, quoniam misertus est Dominus populi sui. Et rursus alicubi Isaias: Nubes pluant justitiam. Ut qui enim soli non sufficiant ad Deum laudibus celebrandum, quoquoversus obeunt, ut in dicendis hymnis socios accipiant. Hic autem hoc crebrò facit.

Caput V.

Quibus mediis incitemur ad laudandum Deum.

August. epist. 12. con 3 Psal. 21. 23. *Inter media præstantissimum est, amor Dei, quem Augustinus non semel facit causam & fontem divinæ laudationis, ut in epistola ad Honoratum*: Cùm David dixisset: In medio Ecclesiæ cantabo te, quomodo cantavit? quia cantavit in nobis, cùm proficimus in nomine quod narravit fratribus suis, & quia laudem Dei cantavit in nobis, continuò manifestavit, dicens: Qui timetis Dominum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui synceriter amat? tantumdem est ergo, ac si diceret: Qui timetis Dominum, amate eum. Dixit enim homini,

ſicut ſcriptum eſt: Ecce pietas eſt ſapientia. Porrò pietas cultus Dei eſt, nec colitur ille, niſi amando. Summa igitur & vera ſapientia eſt in præcepto illo primo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. *Et in Pſalmum* 83. Quid ergo agimus, fratres? Pſalmus nobis indicat: Beati qui habitant in domo tua. Unde in ſecula ſeculorum laudabunt. Hæc erit actio noſtra, laus Dei. Amas, & laudas. Deſine laudare, ſi deſinis amare. Non autem deſines amare, quia talis eſt, quem vides, qui nullo te offendat faſtidio; & ſatiat te, & non te ſatiat.

Mat. 22. 37. Idem in fine.

II. Medium eſt, humilitas. Eſto humilis, *inquit idem in Pſalmum* 33. ſi vis benedicere Dominum omni tempore, & ſemper laus ejus ſit in ore tuo, quia & Job non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus divitem fuiſſe & felicem & pecore, & ſervis, & domo, felicem filiis, & omnibus rebus. Ablata ſunt omnia uno tempore, & implevit quod in hoc Pſalmo ſcriptum eſt, dicens: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Ecce habes exemplum benedicentis omni tempore, quia humilis eſt. Quid eſt eſſe humilem? nolle in ſe laudari. Qui in ſe vult laudari, ſuperbus eſt. Qui ſuperbus non eſt, humilis eſt. Non vis ergo eſſe ſuperbus, ut poſſis eſſe humilis, dic quod dictum eſt: In Domino laudabitur anima mea.

Auguſt. conc. 3.

Job. 1. 21.

III. Medium eſt, Voluntaria confeſſio peccatorum, & patefactio defectuum. Cùm vis te defendere de peccato tuo, *ait idem alibi*, laudare non potes Deum. In laude Dei non caperis, niſi in tua jactareris: tranſi ad vituperationem tuam, & laudabis Deum. Redi ad verba Pſalmorum,

Auguſt. in Pſal. 48.

Ps. 40.5 quos execramini. Dic : Ego dixi, Domine, miserere mei, sana animam meam, quoniam peccavi tibi. Ego dixi, ego peccavi, non fortuna, non fatum, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccasti, jam vide quemadmodum laudetur Deus, quia justus est, cùm te punit perseverantem; & misericors, cùm liberat confitentem. *Et* August. serm. 8 *rursus in sermone quodam de Tempore* : Sive nos accusemus, sive Deum laudemus, semper illi gratias agere studeamus, à quo gratia gratis datur, cuicumque datur. Bis ergo Deum laudamus, si piè nos accusemus, Deúmque laudemus. Quando Deum laudamus, tamquam eum, qui sine peccato est, prædicamus: quando autem nosmetipsos accusamus, ei, per quem resurreximus (*a peccato*) gloriam damus.

VI. Medium est, Vita laudata, & immunis à peccatis gravioribus: nihil enim æquè laudi divinæ repugnat ac peccatum, juxta illud Sapientis: Ec. 15.9. Non est speciósa laus in ore peccatoris. *Unde Au-* August. in Psal. 146. *gustinus exponens versum Psalmi*, Deo nostro sit jucunda decoráque laudatio. Quomodo, *inquit*, erit Deo nostro jucunda laus? Si bene vivendo laudetur. Alio loco dicitur : Non est speciosa laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris speciosa non est, jucunda non est. Hoc enim jucundum, quod speciosum. Vis ergo ut Deo tuo jucunda sit laus? noli bonæ cantilenæ tuæ obstrepere moribus malis. Deo nostro jucunda sit laus. Quid dixit? Qui laudatis, bene vivite. Laudatio impiorum offendit Deum. Plus ille attendit quid vivas, quàm quid sonas cujus aures non ad os, sed ad cor, non ad linguam, sed Idem in Ps. 148. ad vitam laudatoris patent. *Et rursus ait* : Non cesset bene vivere, & semper laudet Deum. Tunc desinis laudare Deum, quando à justitia,

& ab eo, quod illi placet, declinas. Nam si à vitæ bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat & aures Dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes: facta enim de cogitatione procedunt. Quomodo de interiori palatio quidquid jusserit Imperator per imperium Romanorum emanat, quidquid videtis agi per provincias, quantus motus fit ad unam jussionem Imperatoris intus sedentis? Movet solùm ille labia, cùm loquitur, & movetur omnis provincia, cùm fit quod loquitur. Sic & in unoquoque nostrûm intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus, bona jubet, bona fiunt; & si malus, mala jubet, & mala fiunt.

V & postremum Medium sit, Consideratio triplex vel quadruplex. 1. immensæ & infinitæ majestatis Dei ejúsque adornatum sapientiæ scilicet, bonitatis, omnipotentiæ, & reliquorum laude dignissimorum. 2. Beneficiorum ejus innumerabilium: utrasque enim causas urget ipse Spiritus sanctus in Scripturis pro laudatione divina. 3. omnium creaturarum etiam animæ & sensus expertium, quæ à Sanctis ad laudandum Deum provocantur: non quòd ipsæ vel corde, vel lingua, vel factis, vel vita sancta Deum benedicant & glorificent; sed quòd sua pulchritudine, ordine & numero testentur Conditoris sui potentiam & majestatem, ac ita ad agnoscendum verum Deum colendúmque inflamment, secundùm illud Apostoli: Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & divinitas. *Vnde Augustinus in Psalmum 148.* Sunt quæ spi-

Rom. 1. 20. A. sub ini.

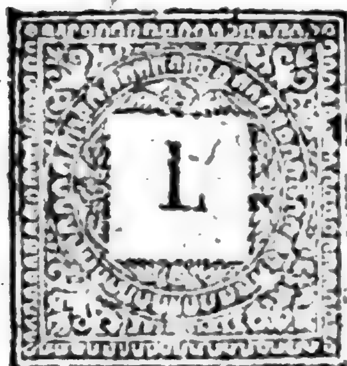
ritum vitæ & intellectum ad laudandum Deum non habent, quæ quidem per se voce sua & corde suo non laudant Deum, sed cùm ab intelligentibus considerantur, per ipsa laudatur Deus, & cùm per ipsa laudatur Deus, quodammodo & ipsa laudant Deum. *Et Chrysost. in eundem*: Quomodo autem potuerunt, dixerit quispiam, ea laudare, quæ neque vocem habent, nec linguam, nec animam, nec rationem? Quoniam duo sunt modi laudandi, gloriáque & honore afficiendi. Vnus quidem per verba, alius verò,
Ps. 18.1. per ipsam creaturam, ut cum ipse dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum ejus annunciat firmamentum. Ita hîc etiam laudat eum creatura pulchritudine, positione, magnitudine, natura, usu, ministerio, constantia, utilitate, quæ ex eis proficiscitur. Quando ergo dicit, Laudate Dominum Angeli, virtutes cœli, Luna, Sol, stellæ, aqua quæ est super cœlos: hoc dicit unumquodque eorum quæ facta sunt dignum esse sapientia effectoris, & esse plenum magno miraculo. Hanc ergo dicit laudem pulchritudinem eorum quæ facta sunt, quæ ei, qui illa fecit, laudes & hymnos comparat. Quod
Ro. 1. 20 Paulus quoque significat dicens: Invisibilia enim ejus, &c 4. *consideratio sit unius hominis, vel unionis animæ cum corpore. Sola enim corporis humani fabrica sufficit ad declarandam sapientiam potentiamque summi opificis, ut fusè declarat S. August. libro de civitate Dei 22. cap. 24. Et Lactantius Firmianus libro de Ira Dei toto Plura Media vide in titulo* Gratiarum actio Deo debita.

Vide V. *Cognitio divinæ præsentia, Cognitio Dei, Confessio sacramentalis Contemplatio, Devotio, Familiaritas cum Deo, Gratiarum actio, Oratio.*

LIBERALITAS.

Caput I.

De Nomine & definitione Liberalitatis.

Iberalitas si originem vocis spectes, auctore Seneca libro de Vita beata ita nominata est, non quia liberis debetur, sed quia a libero animo proficiscitur. *Eius definitio a Speusippo hæc tradita:* Est habitus, qui in quærendis, erogandisque pecuniis decorum servat. *Hoc est, decens & moderata acquisitio, & erogatio pecuniæ, avaritiæ & prodigalitatis extremis circumspecta. Nomine pecuniæ cum Philosopho intellige quicquid nummis æstimari potest Moderata dicitur erogatio, quia si non tantum, quantum oportet, tribuas, avaritia oritur: sin excedas in dando modum in vitium laberis prodigalitatis. S. Ambrosius libro de Officiis primo, & ante eum M. Tullius eam scribunt benignitatis quoque nomine & beneficentiæ appellari. Recte. Benignitatis quidem pro affectu.* Neque enim satis est, *inquit Ambrosius*, bene facere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec aurum, *inquit Seneca libro primo de beneficiis*, nec argentum, nec quicquam eorum, quæ a proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. *Beneficentiæ vero pro effectu designando appellatur.* Nam enim satis est bene velle, *ait*

Sen c. 24
Arist. 4. Eth. c. 1.
Amb. c. 28.
Cic. 1. Offic. lib. c. 30.
2. Cor. 9. 7.
Sen. c. 5.
Id. lib. c.

idem Ambrosius, sed etiam benefacere. Unde, *inquit idem*, quasi bonis dicit Apostolus, 2. Cor 8. Qui non tantùm facere, sed & velle cœpistis ab anno præterito. Perfectorum utrumque est, non pars. Itaque docet & liberalitatem sine benevolentia, & benevolentiam sine liberalitate non esse perfectam. Unde ad perfectum hortatur, dicens: Nunc ergo & facere consummate, ut quemadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. *Quod ad genera liberalitatis attinet, ea duo facit Cicero, primum in primo libro de officiis, his verbis:* Cùm duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficii, alterum reddendi: demus, necne, in nostra potestate est: non reddere, viro bono non licet, si modo id facere possit sine injuria. *Deinde in secundo libro*: Liberalitatis, *ait*, ratio est duplex: nam aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia: facilior est hæc posterior, locupleti præsertim, sed illa lautior ac splendidior, & viro forti, claróque dignior: Quanquam enim in utraque inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur.

Cic 1. de Offic.

Idem lib. 2.

Caput II.

De dignitate fructúque Liberalitatis.

Vide V. Eleemosyna c. 3 Mat. 9. 13.

Dignitas hujus virtutis inde primùm elucet, quod Christus Dominus apud Matthæum, eam, quando exercetur erga pauperes, prætulerit veteris Testamenti sacrificiis, dicens: Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. *Deindè è priscis Patribus Clemens Alexan-*

Alexandrinus in Pædagogo, Oportet, *inquit*, vi in cœlos conscendere, & pulchrum baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & iis qui affliguntur elargientem veram quietem percipere. Fatetur enim scriptura animæ redemptionis pretium esse proprias divitias. Hoc est, si ditescat, salvus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicumque putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram revertuntur, ita etiam elargitio, quæ est bonus fons benignitatis, potum sitientibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad ubera quæ suguntur, vel etiam mulgentur, solet lac confluere. *Lactantius libro de Ira Dei, sub finem*: Justitia & beneficentia tam immortales sunt, quàm mens & anima, quæ bonis operibus similitudinem Dei assequitur. *Greg. Nazianzenus de pauperum amore*: Nihil tam divinum homo habet, quam de aliis bene mereri, tametsi ille majora, hic minora beneficia conferat, uterque nimirum pro suis viribus. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. *Et infrà*: Doce viro sacrosancto panem esurienti frangere, & pauperes tecto carentes colligere, & nuditatem operire, nec consanguineos despicere, ac præsertim hoc tempore, ut beneficentia nostra ex penuria sit, non ex redundanti facultatum copia: quo munere Deus magis delectatur, quàm multis oblationibus, magnisque largitionibus. *S. Ambr.* Adjuvat etiam hoc quoque ad profectum bonæ existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas quantum sine perturbatione fieri potest. Jam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quàm sceleris sui pretio gravatum liberaveris, egregiæ convalescit opinionis testimonium. *Et*

Osee. 6. 6 c. c 7. lib. 3.

Prov. 13. 8.

A. 2. off. c. 21.

Luc 17. 2.3. & 4. bus prætulit, quia totum illa quod habuit contulit. Affectus igitur divitem collationem aut
A. c. 1. pauperem facit, & precium rebus imponit. *Sic Aristoteles in quarto de moribus*: Liberalis actio, non in multitudine rerum, quæ dantur, sed in habitu dantis consistit, hic autem pro facultatibus erogat. Nihil igitur prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur, si modò mi-
S.c. 6. nores ei sunt facultates. *Et Seneca libro 1. de Beneficiis*: Beneficium non in eo quod fit, aut datur consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Animus est, qui parva extollit, sordida il-
Id.c.8. lustrat, magna & in pretio habita honestat. *Et infrà*: Socrati cùm multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent, Æschines pauper auditor, Nihil, inquit, dignum te quod dare tibi possim invenio, & hoc modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, meipsum. Hoc munus rogo qualecunque est, boni consulas, cogitésque alios, cùm multum tibi darent, plus sibi reliquisse. Cui Socrates: Quidni tu, inquit, mihi magnum munus dederis: nisi fortè parvo te æstimas? Habeo itaque curæ, ut te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicit Æschines hoc munere Alcibiadis parem divitiis animum, & omnium juvenum opulentorum munificentiam.

Gà. 6.10 Luc. 6. 30. *III. Propterea est, ut declaretur erga omnes, juxta illud Apostoli*: Dum tempus habemus,
A. c.46. operemur bonum ad omnes. *Et Christi apud Lucam*: omni petenti te, tribue. *Vnde S. Augustinus de salutaribus documentis*: Ad omnes homines faciamus bonum. Ad omnes dico, non per partes, non ad unum, vel ad duos, aut ad tres, sed ad omnes homines. Christus enim non pro Sanctis tantum passus est, sed pro peccatoribus

& impiis & ſceleratis aſcendit in crucem, & paſſione ſua nos omnes revocavit ad vitam. Non Sanctis tantùm Deus dedit Solem, & Lunam, & pluviam, & omnia naſcentia terræ, & omnes fructus, qui oriuntur in terris, ſed in commune omnibus hominibus dedit illa, qui Solem ſuum facit oriri ſuper bonos & malos, & pluit ſuper juſtos & injuſtos. Ideo omnibus hominibus dedit illud in commune, ut bonum noſtrum & eleemoſynæ noſtræ, & charitas noſtra, & humilitas noſtra, & patientia noſtra in commune omnibus hominibus diſtribuatur. *Et M. Tullius in ſecundo de Officiis, cùm dixiſſet melius apud bonos quàm apud fortunatos beneficium collocari, mox addit:* Danda omnino opera eſt, ut omni generi ſatisfacere poſſimus. *Et Seneca de Beneficiis:* Si Deos imitaris, da S.lib.4.
etiam ingratis. Nam & ſceleratis Sol oritur, & c. 2.
piratis maria patent. *Et de vita beata.* Ubicun- Id. c. 24.
que homo eſt, ibi beneficio locus eſt.

V. Proprietas eſt: Ut erga omnes quidem ſed circumſpectè, habita ratione circumſtantiarum, perſonæ, temporis, neceſſitatis, dignitatis & ordinis, ſecundum illud B. Pauli monitum ad Corinthios: Omnia honeſtè, & ſecundùm ordinem 1Cor.14.
fiant. *Unde in epiſtola ad Galatas, cum hortatus* 40.
eſſet, ut bonum operaremur ad omnes, addidit, G. 6.10.
maximè autem ad domeſticos fidei. *Qua de re* A. 1. Off.
ita ſcribit S. Ambroſius: Perfecta liberalitas fi- c. 30.
de, cauſa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domeſticos fidei. Grandis culpa, ſi ſciente te fidelis egeat, ſi ſcies eum ſine ſumptu eſſe, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præſertim egere erubeſcat, ſi in cauſam ceciderit, aut captivitatis ſuorum, aut calumniæ, & non adjuves; ſi ſit in carcere, &

& semper? sive in prosperis, sive in adversis. Nam si in prosperis, & non in adversis, quomodo omni tempore? quomodo semper? Et audivimus multas multorum tales voces, quando illis provenit aliqua felicitas, exultant, gaudent, cantant Deo, laudant Deum: non sunt improbandi, immo gaudendum est illis, quia multi. Sed isti qui jam Deum laudare ex prosperitatis parte cœperunt, docendi sunt Patrem agnoscere & flagellantem, nec murmurare adversùs corrigentis manum, ne semper pravi remanentes, exhæredari mereantur. *Et S. Chrysostomus in Psalmum* 148. Deus, *ait*, æquè est laudandus, cum & punit, & à supplicio eximit. Utraque enim sunt curationis, utraque sunt bonitatis. Homines quidem hoc faciunt propter bonitatem, illud verò propter iram & improbitatem. Deus autem utraque propter clementiam. Oportet ergo eum æquè laudare & quòd posuerit Adam in paradiso, & quòd eum expulerit, & agere gratias non solùm pro regno, sed etiam pro gehenna: eam enim & fecit, & minatus est, ut à vitio liberaret. Sicut Medicum non solum nutrientem, sed etiam fame excruciantem, non solùm ungentem, sed etiam urentem & secantem observamus & miramur: etsi enim contraria sint quæ fiunt, unum tamen finem respiciunt. Hic salutis temporalis, Deus verò æternæ.

IV. Proprietas est, ut cùm non potest Deus laudari verbis & factis, vitâque sanctâ, laudetur saltem voluntate & corde. Unde Propheta dicebat: Voluntariè sacrificabo tibi. Quid est, voluntariè sacrificabo? *ait Augustinus*, voluntariè laudabo te: quia sacrificium laudis, inquit, glorificabit me. Si cogereris offerre Domino tuo sa-

Aug. in Psal. 124
Psal. 49. 23.

crificium gratum illi & acceptum, ſicut antea vovebantur ſacrificia in umbra futurorum, fortè non invenires in grege tuo placitum taurum, in capris hircum aræ Domini dignum, & non inveniens, ſatageres quid faceres, & diceres fortè Deo: Volui, & non habui. Ipſum voluiſſe laudaſſe eſt. Non enim verba à te quærit Deus, ſed cor. Si enim Deus aures carnales haberet, & ſono tui corporis indigeret, idcirco cùm remanſiſſes ſine lingua, ſine laude etiam remaneres. Nunc vero quia cor quærit, cor inſpicit, intus teſtis eſt, judex, approbator, adjutor, coronator, ſufficit ut offeras voluntatem. Cùm potes, ore confitere ad ſalutem; cùm autem non potes, corde crede ad juſtitiam. *Quod autem & factis, cùm fieri poteſt, laudandus ſit Deus, docet S. Chryſoſtomus in Pſalmum* 102. Primùm quidem, *inquiens*, hæc laus à juſtis requiritur: oportet enim vitam prius rectè inſtituentem hymnos Deo canere: non enim pulchra laus in ore peccatoris. Secundò, non verbis ſolùm, ſed etiam factis laudare oportet, & hanc laudem Deus maximè requirit, hanc gloriam. Luceat, inquit, lux veſtra coram hominibus, ut videant opera veſtra bona, & glorificent Patrem veſtrum, qui in cœlis eſt. Ità laudant Cherubin. Quocirca Propheta quoque cùm melodiam illam myſticam audiiſſet, ſeipſum affligat, & miſerum ducit, dicens: Hei mihi, quod homo ſum impura habens labia, & habito in medio populi impura labia habentis.

Eccli. 15. 9.

Mat. 5. 16.

Iſai. 6. 3.

V. Proprietas eſt, ut aſciſcantur ſocii laudum divinarum exemplo Davidis paſſim in Pſalmis: Laudate Dominum in excelſis, laudate omnes Angeli. *Et trium puerorum in hymno ſuo.* Et hoc Sanctis, *ait aureum os*, in more poſitum, prop-

Dã. 3. 26
Chryſ. in Pſal. 148.

ter pium & gratum suum animum; ut cùm Deo sunt acturi gratias, accersant multos laudationis socios, & hortentur, ut pulchrum munus secum obeant. Hoc etiam fecerunt tres pueri qui quando erant in fornace, omnem creaturam ad laudibus celebrandum quod acceperunt beneficium, & hymnos Deo dicendos convocarunt.
Psal 148 Hoc ipsum facit hîc quoque David; utrumque mundum vocans, supernum & infernum, sensibilem, & eum qui percipitur solâ intelligen-
If. 49.13 tia. Hoc etiam facit Propheta Isaias, quando dicit: Lætentur cœli, & exultet terra, quo-
If. 45.8. niam misertus est Dominus populi sui. Et rursus alicubi Isaias: Nubes pluant justitiam. Ut qui enim soli non sufficiant ad Deum laudibus celebrandum, quoquoversus obeunt, ut in dicendis hymnis socios accipiant. Hîc autem hoc crebrò facit.

CAPUT V.

Quibus mediis incitemur ad laudandum Deum.

August. epist. 12. con 3 Psal. 21. 23. *INter media præstantissimum est, amor Dei, quem Augustinus non semel facit causam & fontem divinæ laudationis, ut in epistola ad Honoratum*: Cùm David dixisset: In medio Ecclesiæ cantabo te: quomodo cantavit? quia cantavit in nobis, cùm proficimus in nomine quod narravit fratribus suis, & quia laudem Dei cantavit in nobis, continuò manifestavit, dicens: Qui timetis Dominum, laudate eum. Quis autem veraciter laudat, nisi qui synceriter amat? tantumdem est ergo, ac si diceret: Qui timetis Dominum, amate eum. Dixit enim homini,

ſicut ſcriptum eſt: Ecce pietas eſt ſapientia. Porrò pietas cultus Dei eſt, nec colitur ille, niſi, amando. Summa igitur & vera ſapientia eſt in præcepto illo primo: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo. *Et in Pſalmum* 83. Quid ergo agimus, fratres? Pſalmus nobis indicat: Beati qui habitant in domo tua. Unde in ſecula ſeculorum laudabunt. Hæc erit actio noſtra, laus Dei. Amas, & laudas. Deſine laudare, ſi deſinis amare. Non autem deſines amare, quia talis eſt, quem vides, qui nullo te offendat faſtidio; & ſatiat te, & non te ſatiat.

Mat. 22. 37.

Idem in fine.

II. Secundum eſt, humilitas. Eſto humilis, *inquit idem in Pſalmum* 33. ſi vis benedicere Dominum omni tempore, & ſemper laus ejus ſit in ore tuo, quia & Job non tantum benedixit Dominum, quando abundabant illi omnia, quibus eum legimus divitem fuiſſe & felicem & pecore, & ſervis, & domo, felicem filiis, & omnibus rebus. Ablata ſunt omnia uno tempore, & implevit quod in hoc Pſalmo ſcriptum eſt, dicens: Dominus dedit, Dominus abſtulit: ſicut Domino placuit, ita factum eſt: ſit nomen Domini benedictum. Ecce habes exemplum benedicentis omni tempore, quia humilis eſt. Quid eſt eſſe humilem? nolle in ſe laudari. Qui in ſe vult laudari, ſuperbus eſt. Qui ſuperbus non eſt, humilis eſt. Non vis ergo eſſe ſuperbus, ut poſſis eſſe humilis, dic quod dictum eſt: In Domino laudabitur anima mea.

Auguſt. conc. 3.

Job. 1. 21.

III. Medium eſt, Voluntaria confeſſio peccatorum, & patefactio defectuum. Cùm vis te defendere de peccato tuo, *ait idem alibi*, laudare non potes Deum. In laude Dei non caperis, niſi in tua jactareris: tranſi ad vituperationem tuam, & laudabis Deum. Redi ad verba Pſalmorum,

Auguſt. in Pſal. 48.

Pſ. 40.5 quos execramini. Dic: Ego dixi, Domine, miſerere mei, ſana animam meam, quoniam peccavi tibi. Ego dixi, ego peccavi, non fortuna, non fatum, non gens tenebrarum. Si ergo tu peccaſti, jam vide quemadmodum laudetur Deus, quia juſtus eſt, cùm te punit perſeverantem; & miſericors, cùm liberat confitentem.
Auguſt. ſerm. 8 *Et rurſus in ſermone quodam de Tempore*: Sive nos accuſemus, ſive Deum laudemus, ſemper illi gratias agere ſtudeamus, à quo gratia gratis datur, cuicumque datur. Bis ergo Deum laudamus, ſi piè nos accuſemus, Deúmque laudemus. Quando Deum laudamus, tamquam eum, qui ſine peccato eſt, prædicamus: quando autem noſmetipſos accuſamus, ei, per quem reſurreximus (*à peccato*) gloriam damus.

VI. Medium eſt, Vita laudata, & immunis à peccatis gravioribus: nihil enim æquè laudi divinæ repugnat ac peccatum, juxta illud Sapientis:
Ec. 15.9. Non eſt ſpecióſa laus in ore peccatoris.
Auguſt. in Pſal. 146. *Unde Auguſtinus exponens verſum Pſalmi*, Deo noſtro ſit jucunda decoráque laudatio. Quomodo, *inquit*, erit Deo noſtro jucunda laus? Si bene vivendo laudetur. Alio loco dicitur: Non eſt ſpecioſa laus in ore peccatoris. Si ergo in ore peccatoris ſpecioſa non eſt, jucunda non eſt. Hoc enim jucundum, quod ſpecioſum. Vis ergo ut Deo tuo jucunda ſit laus? noli bonæ cantilenæ tuæ obſtrepere moribus malis. Deo noſtro jucunda ſit laus. Quid dixit? Qui laudatis, bene vivite. Laudatio impiorum offendit Deum. Plus ille attendit quid vivas, quàm quid ſonas cujus aures non ad os, ſed ad cor, non ad linguam, ſed ad vitam laudatoris patent.
Idem in Pſ. 148. *Et rurſus ait*: Non ceſſet bene vivere, & ſemper laudet Deum. Tunc deſinis laudare Deum, quando à juſtitia,

& ab eo, quod illi placet, declinas. Nam si à vita bona nunquam declines, lingua tua tacet, vita tua clamat & aures Dei ad cor tuum. Quomodo enim aures nostræ ad voces nostras, sic aures Dei ad cogitationes nostras. Non potest autem fieri, ut habeat mala facta, qui habet bonas cogitationes: facta enim de cogitatione procedunt. Quomodo de interiori palatio quidquid jusserit Imperator per imperium Romanorum emanat, quidquid videris agi per provincias, quantus motus fit ad unam jussionem Imperatoris intus sedentis? Movet solùm ille labia, cùm loquitur, & movetur omnis provincia, cùm fit quod loquitur. Sic & in unoquoque nostrûm intus est Imperator, intus in corde sedet. Si bonus, bona jubet, bona fiunt; & si malus, mala jubet, & mala fiunt.

V & postremum Medium sit, Consideratio triplex vel quadruplex. 1. immensæ & infinitæ majestatis Dei ejúsque adornatum sapientiæ scilicet, bonitatis, omnipotentiæ, & reliquorum laude dignissimorum. 2. Beneficiorum ejus innumerabilium: utrasque enim causas urget ipse Spiritus sanctus in Scripturis prò laudatione divina. 3. omnium creaturarum etiam anima & sensus expertium, quæ à Sanctis ad laudandum Deum provocantur: non quòd ipsa vel corde, vel lingua, vel factis, vel vita sancta Deum benedicant & glorificent; sed quòd sua pulchritudine, ordine & numero testentur Conditoris sui potentiam & majestatem, ac ita ad agnoscendum verum Deum colendúmque inflamment, secundùm illud Apostoli: Invisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, sempiterna quoque ejus virtus & divinitas. *Vnde Augustinus in Psalmum 148.* Sunt quæ spi- Rom. 1. 20. A. sub ini.

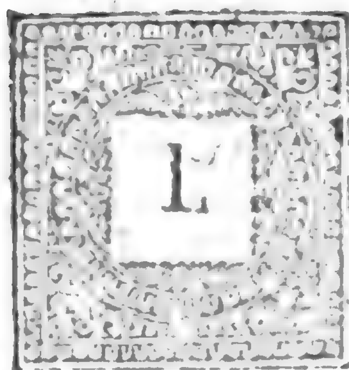
ritum vitæ & intellectum ad laudandum Deum non habent, quæ quidem per se voce sua & corde suo non laudant Deum, sed cùm ab intelligentibus considerantur, per ipsa laudatur Deus, & cùm per ipsa laudatur Deus, quodammodo & ipsa laudant Deum. *Et Chrysost. in eundem*: Quomodo autem potuerunt, dixerit quispiam, ea laudare, quæ neque vocem habent, nec linguam, nec animam, nec rationem? Quoniam duo sunt modi laudandi, gloriáque & honore afficiendi. Vnus quidem per verba, alius verò,
Ps. 18. 1. per ipsam creaturam, ut cum ipse dicit: Cœli enarrant gloriam Dei, opera autem manuum ejus annunciat firmamentum. Ita hîc etiam laudat eum creatura pulchritudine, positione, magnitudine, natura, usu, ministerio, constantia, utilitate, quæ ex eis proficiscitur. Quando ergo dicit, Laudate Dominum Angeli, virtutes cœli, Luna, Sol, stellæ, aqua quæ est super cœlos: hoc dicit unumquodque eorum quæ facta sunt dignum esse sapientia effectoris, & esse plenum magno miraculo. Hanc ergo dicit laudem pulchritudinem eorum quæ facta sunt, quæ ei, qui illa fecit, laudes & hymnos comparat. Quod
Ro. 1. 20 Paulus quoque significat dicens: Invisibilia enim ejus, &c 4. *consideratio sit unius hominis, vel unionis animæ cum corpore. Sola enim corporis humani fabrica sufficit ad declarandam sapientiam potentiamque summi opificis, ut fusè declarat S. August. libro de civitate Dei 22. cap. 24. Et Lactantius Firmianus libro de Ira Dei toto Plura Media vide in titulo* Gratiarum actio Deo debita.

Vide V. *Cognitio divinæ præsentiæ, Cognitio Dei, Confessio sacramentalis Contemplatio, Devotio, Familiaritas cum Deo, Gratiarum actio, Oratio.*

LIBERALITAS.

CAPUT I.

De Nomine & definitione Liberalitatis.

Iberalitas si originem vocis spectes, auctore Seneca libro de Vita beata ita nominata est, non quia liberis debetur, sed quia à libero animo proficiscitur. *Eius definitio à Speusippo tradita*: Est habitus, qui in quærendis, erogandisque pecuniis decorum servat. *Hoc est, decens & moderata acquisitio, & erogatio pecuniæ, avaritiæ & prodigalitatis extremis circumspecta. Nomine pecuniæ cum Philosopho intellige quicquid nummis æstimari potest. Moderata dicitur erogatio, quia si non tantum, quantum oportet, tribuas, avaritia oritur: sin excedas in dando modum in vitium laberis prodigalitatis. S. Ambrosius libro de Officiis primo, & ante eum M. Tullius eam scribunt benignitatis quoque nomine & beneficentiæ appellari. Recte. Benignitatis quidem pro affectu.* Neque enim satis est, *inquit Ambrosius*, bene facere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiscatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nec aurum, *inquit Seneca libro primo de beneficiis*, nec argentum, nec quicquam eorum, quæ à proximis accipiuntur, beneficium est, sed ipsa tribuentis voluntas. *Beneficentiæ vero pro effectu designando appellatur.* Nam enim satis est bene velle, *ut*

Sen. c. 24

Arist. 4. Eth. c. 1.

Amb. c. 28.

Cic. 1. Offic.

Ib. c. 30.

2. Cor. 9. 7.

Sen. c. 5.

Id. lib. c.

idem Ambrosius, sed etiam benefacere. Unde, *inquit idem*, quasi bonis dicit Apostolus, 2. Cor 8. Qui non tantùm facere, sed & velle cœpistis ab anno præterito. Perfectorum utrumque est, non pars. Itaque docet & liberalitatem sine benevolentia, & benevolentiam sine liberalitate non esse perfectam. Unde ad perfectum hortatur, dicens: Nunc ergo & facere consummate, ut quemadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. *Quod ad genera liberalitatis attinet, ea duo facit Cicero, primum in primo libro de officiis, his verbis:* Cùm duo genera liberalitatis sint, unum dandi beneficii, alterum reddendi: demus, necne, in nostra potestate est: non reddere, viro bono non licet, si modo id facere possit sine injuria. *Deinde in secundo libro*: Liberalitatis, *ait*, ratio est duplex: nam aut opera benignè fit indigentibus, aut pecunia: facilior est hæc posterior, locupleti præsertim, sed illa lautior ac splendidior, & viro forti, claróque dignior: Quanquam enim in utraque inest gratificandi liberalis voluntas, tamen altera ex arca, altera ex virtute depromitur.

Cic 1. de Offic.

Idem lib. 2.

CAPUT II.

De dignitate fructúque Liberalitatis.

Vide V. Eleemosyna c. 3 Mat. 9. 13.

D*ignitas hujus virtutis inde primùm elucet, quod Christus Dominus apud Matthæum, eam, quando exercetur erga pauperes, prætulerit veteris Testamenti sacrificiis, dicens:* Euntes autem discite, quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. *Deindè è priscis Patribus Clemens Alexan-*

Alexandrinus in Paedagogo, Oportet, *inquit*, vi in coelos conscendere, & pulchrum baculum, beneficentiam scilicet, circumferre, & iis qui affliguntur elargientem veram quietem percipere. Fatetur enim scriptura animae redemptionis pretium esse proprias divitias. Hoc est, si ditescat, salvus erit per elargitionem. Quemadmodum enim quicumque putei scaturiunt, exhausti in pristinam mensuram revertuntur, ita etiam elargitio, quae est bonus fons benignitatis, potum sitientibus communicans, rursus augetur & repletur, quemadmodum ad ubera quae suguntur, vel etiam mulgentur, solet lac confluere. *Lactantius libro de Ira Dei, sub finem:* Justitia & beneficentia tam immortales sunt, quàm mens & anima, quae bonis operibus similitudinem Dei assequitur. *Greg. Nazianzenus de pauperum amore:* Nihil tam divinum homo habet, quam de aliis bene mereri, tametsi ille majora, hic minora beneficia conferat, uterque nimirum pro suis viribus. Fac calamitoso sis Deus, Dei misericordiam imitando. *Et infrà:* Doce viro sacrosancto panem esurienti frangere, & pauperes tecto carentes colligere, & nuditatem operire, nec consanguineos despicere, ac praesertim hoc tempore, ut beneficentia nostra ex penuria sit, non ex redundanti facultatum copia: quo munere Deus magis delectatur, quàm multis oblationibus, magnisque largitionibus. *S. Ambr.* Adiuvat, *ait*, hoc quoque ad profectum bonae existimationis, si de potentis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas quantum sine perturbatione fieri potest. Jam si oppressum opibus potentis, & factione magis, quàm sceleris sui pretio gravatum liberaveris, egregiae convalescit opinionis testimonium. *Et*

Osee. 6.6 c.c 7. lib. 3.

Prov. 13. 8.

A. 2. off. c. 21.

iterum: Decet esse benignum, justum, non alieni cupidum, imò de suo jure cedentem potius aliquando, si fuerit lacessitus, quam aliena jura pulsantem, fugientem litium, abhorrentem à jurgiis. Siquidem de suo iure virum bonum aliquid relaxare non solum liberalitatis, sed plerumque etiam commoditatis est. Primum dispendio litis carere, non mediocre est lucrum. Deinde accedit ad fructum; quòd augetur amicitia, ex qua oriuntur plurimæ commoditates.
H. in c. 57. *S. Hieron. lib. 16. in Isaiam*: Liberalitas quoque & dispensatio virtus maxima est, & via regia, à qua declinat ad dexteram, qui parcus est, & non solum aliis, sed ne sibi quidem tribuit quòd necesse est. Ad sinistram, qui comedit substantiam suam cum meretricibus, & dicit
Isa. 22. 13 cum Israël: Manducemus & bibamus, cras enim
Nyss. in orat. moriemur. *Greg. Nyss. de pauperibus amandis*: Ut illi qui in certaminibus stultitiæ præmia proponunt, tuba liberalitatem suam indicantes, omnibus in palæstra decertantibus pecuniæ largitionem pollicentur atque denunciant. Sic beneficentia omnes in miseriis positos ad se vocat, non vulnerum & plagarum præmia, sed ærumnarum & incommodorum remedia accedentibus impertiens. Hæc est omnium laudatarum virtutum præstantissima. Hæc est felicitatis comes. Hæc
C. hom. 1. vel in. præfat. assidet Deo, & magna est cum ipso necessitudine conjuncta. *Chrysost. in epist. ad Philippenses*: Quemadmodum divitum filii ornatus gratia aureum monile gestant in collo, nec id unquam deponunt, velut nobilitatis signum circumferentes & ostentantes; itidem & nos oportet semper beneficentia indutos esse, declarantes, quòd filii sumus ejus qui misericors est, & Solem suum exoriri facit super bonos ac malos.

Et hom. 27. in Genesim: Non putemus aliud, dum benefacimus aliis, quàm quòd magnum quoddam beneficium apud Deum deponamus. Nam ipsi sumus, qui beneficio fruimur, & multum lucri inde nobis conciliamus. *Addo Patribus, Ethnicorum Sapientes. Pythagoras enim rogatus, auctore Æliano in varia historia, qua ratione homines Diis similes haberi possint, respondit, si veritatem amplecterentur, & cunctis benefacerent. Et Seneca lib. 3. de beneficiis:* Qui dat beneficia, *ait*, Deos imitatur, qui repetit, fœneratores. *Theophrastus, teste Stobæo, interrogatus quidnam vitam conservaret humanam, respondit, Beneficentia. Cicero quoque libro altero de Divinatione scribit, nihil esse beneficentia præstantius, & in tertio de Officiis ait:* Herculem hominum fama beneficiorum memore in concilio cœlestium collocatum. *De fructu hujus virtutis plura vide titulo de Eleemosyna, c. 5.* Æl. c. 12 S. c. 15. S. ser. 41

CAPUT III.

De Proprietatibus Liberalitatis.

PRima Proprietas est, quòd ea, *ut scribit M. Tullius primo de Officiis lib.* nihil est naturæ hominis accommodatius. *Et in Lælio*, Natura, *inquit*, ad liberalitatem propensi sumus. *Seneca de vita beata, c. 24* Hominibus prodesse natura jubet.

II. Quòd affectu dantis potiùs, quàm effectu ejus meritum sit æstimandum. Ambros. libro de Viduis: Liberalitas non cumulo patrimonii, sed largitatis definitur affectu. *Et primo de Officiis:* Christus duo æra viduæ illius divitum munerí-

Luc 17. 2.3. & 4. A. c. 2. bus prætulit, quia totum illa quod habuit contulit. Affectus igitur divitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. *Sic Aristoteles in quarto de moribus*: Liberalis actio, non in multitudine rerum, quæ dantur, sed in habitu dantis consistit, hic autem pro facultatibus erogat. Nihil igitur prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur, si modò minores ei sunt facultates. *Et Seneca libro 1. de Beneficiis*: Beneficium non in eo quod fit, aut datur consistit, sed in ipso dantis aut facientis animo. Animus est, qui parva extollit, sordida illustrat, magna & in pretio habita honestat. *Et infrà*: Socrati cùm multa multi pro suis quisque facultatibus offerrent, Æschines pauper auditor, Nihil, inquit, dignum te quod dare tibi possim invenio, & hoc modo pauperem me esse sentio. Itaque dono tibi, quod unum habeo, meipsum. Hoc munus rogo qualecunque est, boni consulas, cogitésque alios, cùm multum tibi darent, plus sibi reliquisse. Cui Socrates: Quidni tu, inquit, mihi magnum munus dederis: nisi fort parvo te æstimas? Habeo itaque curæ, ut te meliorem tibi reddam quam accepi. Vicit Æschines hoc munere Alcibiadis parem divitiis animum, & omnium juvenum opulentorum munificentiam.

S. c. 6.

Id. c. 8.

Ga. 6. 10 Luc. 6. 30. A. c. 46. *III. Propterea est ut declaretur erga omnes, juxta illud Apostoli*: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes. *Et Christi apud Lucam*: omni petenti te, tribue. *Vnde S. Augustinus de salutaribus documentis*: Ad omnes homines faciamus bonum. Ad omnes dico, non per partes, non ad unum, vel ad duos, aut ad tres, sed ad omnes homines. Christus enim non pro Sanctis tantum passus est, sed pro peccatoribus

& impiis & sceleratis ascendit in crucem, & passione sua nos omnes revocavit ad vitam. Non Sanctis tantùm Deus dedit Solem, & Lunam, & pluviam, & omnia nascentia terræ, & omnes fructus, qui oriuntur in terris, sed in commune omnibus hominibus dedit illa, qui Solem suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super justos & injustos. Ideo omnibus hominibus dedit illud in commune, ut bonum nostrum & eleemosynæ nostræ, & charitas nostra, & humilitas nostra, & patientia nostra in commune omnibus hominibus distribuatur. *Et M. Tullius in secundo de Officiis, cùm dixisset melius apud bonos quam apud fortunatos beneficium collocari, mox addit:* Danda omnino opera est, ut omni generi satisfacere possimus. *Et Seneca de Beneficiis:* Si Deos imitaris, da etiam ingratis. Nam & sceleratis Sol oritur, & piratis maria patent. *Et de vita beata.* Ubicunque homo est, ibi beneficio locus est. S. lib. 4. c. 26. Id. c. 24.

IV. Proprietas est Ut erga omnes quidem sed circumspectè habita ratione circumstantiarum, personæ, temporis, necessitatis dignitatis & ordinis, secundum illud B. Pauli monitum ad Corinthios. Omnia honestè, & secundùm ordinem fiant. *Unde in epistola ad Galatas cum hortatus esset ut bonum operaremur ad omnes, addidit,* maximè autem ad domesticos fidei. *Qua de re ita scribit S. Ambrosius:* Perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commendatur, ut primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scies eum sine sumptu esse, fame laborare, ærumnam perpeti, qui præsertim egere erubescat, si in causam ceciderit, aut captivitatis suorum, aut calumniæ, & non adjuves; si sit in carcere, & 1 Cor. 14. 40. G. 6. 10. A. 1. Off. c. 30.

pœnis & suppliciis propter debitum aliquod justus excrucietur (nam etsi omnibus debetur misericordia, tamen justo ampliùs) si tempore afflictionis suæ nihil à te impetret ; si tempore periculi, quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quàm vita morituri. De quo pulchrè Job dixit : Benedictio perituri in me veniebat. *Et paulò post :* Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos seminis tui non despicias, si egere cognoscas. Melius est enim, ut ipse subvenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu potes conferre inopibus. *Et infrà:* Considerandа etiam in largiendo ætas atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quæ ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiaris, qui sibi labore jam non queunt victum quærere. Similiter & debilitas corporis, & hæc juvanda promptius. Tum si quis ex divite cecidit in egestatem, & maximè, si non vitio suo, sed aut latrociniis, aut præscriptione, aut calumniis quæ habebat amisit. *Et S. Augustinus libro primo de doctrina Christiana :* Omnes homines æquè diligendi sunt : sed cùm omnibus prodesse non possis, his potissimum consulendum est, qui pro locorum & temporum, vel quarumlibet rerum oportunitatibus constrictiùs tibi quasiquadam sorte junguntur. Sicut enim, si tibi abundaret aliquid, quod dari oporteret ei qui non haberet, nec duobus dari posset, si tibi occurrerent duo, quorum neuter alium vel indigentia, vel aliqua erga te necessitudine superaret, nihil justius faceres, quàm ut sorte eligeres, cui dandum esset, quod utrique dari non posset. *Eandem proprietatem tradit Philosophus loco ci-*

Job. 29. 13.

A. c. 28.

tato: Liberalis honestatis causa dabit, & rectè: A 4. Eth. cap. 1.
dabit enim quibus oportet, & quod oportet, & cùm oportet, ceteraque omnia observabit, quæ dandi actum rectum sequuntur. *Et infra*: Cùm liberalitas mediocritas sit circa dandas, capiendasque pecunias, liberalis dabit quibus oportet, & quod oportet, tam in parvis, quam etiam in magnis, & accipiet unde oportet. *Et Cicero in primo de officiis*: In collocando beneficio, si cetera paria sunt, hoc maximè officii est, ut quisque maximè opis indigeat, ita ei potissimum opitulari. Optimè autem societas hominum conjunctioque servabitur, ut si quisque erit conjunctissimus, ita in eum benignitatis plurimum conferatur. *Et Seneca de Beneficiis libro 4.* Idem in beneficio faciam, *quod in deposito*. S. c. 10.
Vide quando dem, cui dem, quemadmodum, quare, nihil enim sine ratione faciendum est: non est autem beneficium, nisi quod ratione datur, quoniam ratio omnis honesti comes est. Id c. 2.
Et de beata vita: Errat si quis existimat facillimam rem esse donare, plurimum ista res habet difficultatis, si modo consilio tribuitur, non casu & impetu spargitur. Hunc promereor, illi reddo, huic succurro, hujus misereor, illum instruo. Quibusdam non dabo, quamvis desit, quia etiamsi dedero, erit defuturum. Quibusdam offeram, quibusdam etiam inculcabo.
Et iterum alibi: Æstimanda est ejus persona cui damus. Quædam enim minora sunt, quàm ut exire à magnis viris debeant, quædam accipiente minora sunt. Urbem cuidam Alexander donabat væsanus, & qui nihil animo nisi grande conciperet. Cùm ille cui donabatur seipsum mensus tanti muneris invidiam refugisset, dicens non convenire fortunæ suæ: non quæro l. 2. de benef. c. 15 & 16.

inquit, quid te accipere deceat, sed quid me dare. Animosa vox videtur, & regia; cum sit stultissima. Nihil enim per se quemquam decet. Refert quid, cui, quando, quare, ubi & cetera, sine quibus facti ratio non constabit. Timidissimum animal, si illum accipere hoc non decet, non te dare Habeatur personarum ac dignitatum ratio.

V. Proprietas est ut ne inimico quidem dene-
Mat. 5. 44. *getur officium beneficentiæ. Hanc Christus tradidit*
apud Matthæum, dicens: Diligite inimicos ve-
C. hom. 27. stros benefacite his, qui oderunt vos. *Quæ verba expendens Chrysostomus in Genesim*, Cogita, *inquit* obsecro dilecte, quanta sit virtutis magnitudo, & disce vel ex præmiis, quæ propter illam universi Dominus promisit. nam cum dixisset: Diligite inimicos vestros, benedicite eis, qui persequuntur vos, orate pro calumniantibus vos, quia sublimia sunt præcepta, summumque verticem tangentia, inquit, ut efficiamini similes Patri vestro, qui in cœlis est qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super justos & injustos Vidisti quantum homo potest, cui similis fit, cum non solum non ulciscitur eum qui offendit, sed etiam orare pro eo studet. Ne igitur negligentia nostra talibus nos fraudemus bonis & præmiis, quæ etiam rationem transcendunt. *Et infrà*: Scio quod grave & molestum videtur, ad eum, qui in te hostiliter affectus sit, abire, cumque eo stare & loqui At si mandati cogitaveris dignitatem, & retributionis magnitudinem & quòd non in illum, sed in te recurrant beneficia, omnia tibi levia & facilia videbuntur. *Hanc proprietatem ignoravit Ethnicus Orator, qui scripsit.*
Cic. 1. offi. Justitiæ primum munus est, ut ne cui quis noceat, nisi lacessitus injuria. *Quem redarguit La-*
L. lib. 6 c. 18. *ctantius & Ambrosius.*

VI.

VI. Proprietas est, ut benefactori rectus sit propositus scopus, ac primò quidem, ut ne noceat ei, cui benefacit. Multa enim sunt, *inquit Nazianzenus ad Anysium*, in quibus ij, qui iniuriam accipere videntur, beneficio ornantur, & contrà iis, qui beneficium accipere putantur, iniuria infertur. *Et Ambrosius de Officiis*: Pulchrum est eo largiri consilio, ut prosis, non ut noceas. Nam si luxurioso ad luxuriæ effusionem, adulteræ ad mercedem adulterij largiendum putes, non est beneficentia, vbi nulla est benevolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri. *Secundò, ut conferatur beneficium sine fraude.* Hoc primum quæritur, *ait idem*, ut cum fide conferas, fraudem non facias oblatis, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus est dicere? in tua potestate est largiri, quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corruit. Nunquid Petrus ita indignatione efferbuit, ut Ananiam extingui vellet, vel vxorem eius? Sed exemplo eorum voluit perire ceteros. *Tertiò, ut non ob inanem gloriam.* Nec enim illa perfecta est liberalitas, inquit idem, si iactantiæ causa magis, quàm misericordiæ largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo à te proficiscitur, sic æstimatur. *Quartò & postremò, ut non commodi sui causa largiatur, v. c. ut plus recipiat, iuxta illud Christi:* Mutuum date, nihil inde sperantes. Nemo plus tribuit, *inquit Ambrosius lib. de Viduis*, quàm qui sibi nihil requirit. *Et Philosophus libro de Moribus.* Est liberalis non ad seipsum respicere. *Et Seneca initio libri primi de Beneficiis:* Demus beneficia, non fœneremus. Dignus est decipi, qui de recipiendo

A. ft. 13 de off. c. 28.
Gr. ep. 54.
A. lib. 1. c. 30.
Ibid.
Act. 5.
Matth. 6. 1.
Luc. 6. 35.
A. 4. Ethi. c. 1.
Sen. c. 1.

cogitavit, cùm daret.

VII. Proprietas est, ut beneficium, convenienter nomini suo, & liberalitatis in alterum conferas. Quod fiet, si primò id facias libenter & cum gaudio. Hilarem enim datorem, *inquit Beatus Paulus*, diligit Deus. Quod mœsto animo defertur, aut necessitate extorquetur, *ait Gregorius Nazianzenus*, ingratúmque est, parúmque gloriosum. *Et S. Bernardus ad Eugenium Papam*: Nemo, ut ait B. Ambrosius, invitus benefacit, etiamsi bonum est quod facit: quia nihil prodest spiritus timoris, vbi non est spiritus charitatis. *Aristotelis quoque verba sunt*: Liberalis dabit in quibus oportet, & quod oportet, tam in parvis, quàm etiam in magnis, atque cum voluptate. *Et Seneca de Beneficiis*: Demus libenter, citò, sine vlla dubitatione: proximus est neganti, qui dubitavit. Illud melius, occupare antequam rogeris.

2. Cor. 9. 7.

G. de paupe. amor.

B. ep. 258.

A. 4. Eth. c. 1.

S. li. 2. c. 1.

II. Vt promptè & celeriter. Beneficij enim gratia, *inquit Nazianzenus*, promptitudine & celeritate congeminatur, *iuxta illud Publij Mimi*: Qui citò dat, bis dat. *Et Luciani.*

Naz. ib.

Oceïa chárites glycerotéra i de bradyni:
Pâsa cháris cenéi míde cégoito cháris.

AVSONIVS ita vertit:

Si bene quid facias, facias citò, nam citò factum
Gratum erit, ingratum gratia tarda facit.

Et SENECA loco citato: Omnis benignitas properat, & proprium est libenter facientis citò facere. Tardè velle, nolentis est.

S. c 5.
Tob. 4. 9.

III. Vt liberaliter iuxta facultates. Vnde S. Tobias filio; Quomodo potueris, ita esto misericors, si multum tibi fuerit, abundanter tri-

bue, si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertire. *Vnde S. Ambrosius de officiis:* Deus non vult simul effundi opes, sed dispensari: nisi fortè ut Elisæus, qui boves suos occidit, & pavit pauperes ex eo quod habuit, ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se propheticam daret. *Et rursum:* Etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non decet. Pulchra liberalitas ergà ipsos quoque pauperes mensuram tenere, ut abundantes pluribus, non conciliandi favoris gratia vltra modum fluere. *Hinc Aristoteles:* Attinet etiam ad hominem liberalem, ut in dando adeò exuperet, ut sibi ipsi pauciora relinquat. At pro facultatibus ipsa liberalitas dicitur. Vnde non prohibet eum magis esse liberalem, qui pauciora largitur, si modò minores ei sint facultates.

A. lib. 1. c. 30. Id. l. 2. c. 21.

A. lib. cit.

IV. Vt tectè & occultè potiùs, quàm palàm largiare. Perfecta est liberalitas, *inquit Ambros.* vbi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occultè subvenit: quem laudat os pauperis, & non labia sua. *Seneca lib. 2. de beneficiis, discrimen facit.* Præcipiunt, *ait*, omnes auctores sapientiæ, quædam beneficia palàm danda, quædam secretò. Palàm, quæ consequi gloriosum est, ut militaria dona, & honores, & quicquid aliud notitia pulchrius fit. Rursus quæ non producunt, nec honestiorem faciunt, sed occurrunt infirmitati, egestati, ignominiæ, tacitè danda sunt, ut nota sint solis, quibus prosunt. Interdum & ipse qui iuvatur fallendus est, ut habeat: nec à quo accepit, sciat. Archesilaus, ut aiunt, amico pauperi, & paupertatem suam dissimulanti

A lib. 1. off. c. 30. L. lib. 1. c. 5. S. c. 2.

ægro autem, & ne hoc quidem confitenti, deesse sibi in sumptum ad necessarios vsus,
Id. c.10. cùm clam succurrendum iudicasset, pulvino eius ignorantis subiecit, ut homo inutiliter verecundus, quod desiderabat, inveniret potiùs, quàm acciperet. *Illustrius in hoc genere exemplum habemus in Sanctorum historiis de S. Nicolao Myræ Episcopo, cuius cùm civis egens tres filias iam nubiles in matrimonio collocare non posset, earúmque pudicitiam prostituere cogitaret, re cognita Nicolaus noctu per fenestram tantum pecuniæ in eius domum iniecit, quantum unius virginis doti satis esset: quod cùm iterum & tertiò fecisset, tres illæ virgines honestis viris in matrimonium data sunt.*

In eius vitia Sur. tó. 6.

V. & vltimò, ut postquam beneficium dederis, vel liberalitatem in quempiam exercueris, memoriam eius non refrices, sed obliuiscaris. Notum siquidem est dictum Chilonis apud Laërtium: Dati beneficij decet oblivisci, accepti autem meminisse. *Et Seneca loco allegato*: Hoc beneficij inter duos lex est. Alter statim oblivisci debet dati, alter accepti nunquam. *Et iterum:* Non est memoriæ revocandum, nisi ut aliud dando prioris admoneas. Ne aliis quidem narrare debemus. Qui dedit beneficium, taceat: narret qui accepit. Quid opus est te loqui? quid alienum occupare officium? Est qui istud facere honestius possit: quo narrante & hoc laudabitur, quod ipse non narras.

L. lib. 1. c. 5. S c. 10. Id. c. 11.

VIDE V. Charitas proximi, Eleemosyna. Et in *PANARIO*, *V.* Avaritia, Impatientia in damno rerum temporalium.

M

MANSVETVDO.

CAPVT I.

Quid sit Mansuetudo, & ut differat à clementia.

CLEMENS *Alexandrinus quarto Stromatum*: Mansueti vel mites, *inquit*, sunt, qui insidam, quæ est in anima, pugnam sedaverunt, iræ & cupiditatis, & eorum quæ sub eas cadunt. *S. Basilius verò*: Qui sedati sunt & compositis moribus, nempe ab omni affectu vitioso liberi, adeò ut nullum in animabus suis perturbationi reliquerint locum, hi demum mansueti appellantur. *Et S. Ambros.* Qui sunt mansueti, nisi quos nullus stimulus dissensionis exagitat, non ira perturbat, non sævitia exasperat, non rabies crudelitatis inflammat? *Et S. August. libro primo de sermone Domini in monte*: Mites sunt, qui cedunt improbitatibus, & non resistunt malo, sed vincunt in bono malum. *Convenit cum Patribus ex Ethnicis Philosophus in quarto Ethicorum describens mansuetudinem esse virtutem* iræ moderatricem. *Differt autem à clementia, quòd clementia sit, auctore Seneca libro 2. de clementia*, temperantia animi in potestate ulciscendi, vel lenitas superioris adversùs inferiorem in constituendis pœnis. Vel inclinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Mansuetudo autem, *teste S. Thoma Aquinate*,

B. in Psal. 33.

A. in Ps. 36.

A. c. 5.

Ar. c. 5.

S. c. 3.

Th. 2. 2. q. 157. art. 1.

Loco citato. non solùm est superioris ad inferiorem, sed cuiuslibet. *Huic opponitur iracundia, illi verò crudelitas*. Crudelitas autem, *inquit Seneca*, nihil aliud est, quàm atrocitas in exigendis pœnis. Illos ergo crudeles vocabo, qui puniendi causam habent, modum non habent.

Caput II.

De præstantia & vtilitate Mansuetudinis.

Præstantia utilitásque virtutis huius inde inprimis se prodit, quòd Christus Dominus omnium virtutum princeps & auctor eam in se ante alias imitandam omnibus proposuerit, di-
Mat. 11. 29. *cens*: Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris. *Deinde eam inter beatitudines in sermone habito in monte recensuit, adiuncto præmio remuneratio-*
Mat. 5. 4. *nis cœlestis, inquiens*. Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram: *nec enim verosimile est,*
Ps. 26. 13. *Christum in tam seria & sublimi concione, de*
Ps. 141. 6. *terra hac corporea, quam alias despiciendam docuit, locutum, sed de cœlo, qua terra viventium*
B. In Ps. 31. *in Scripturis appellari solet, ut in Psalmis:*
N. de beatit. Credo videre bona Domini in terra viventium. *Et*: Tu es spes mea, portio mea in terra viventium, *atque ita plerique omnes Patres*
H. in Math. *exposuere, ut Basilius, Nyssenus, Hier. Cyrill.*
C. Isa. 58. *& loco citato Aug. Deinde S. Scriptura alios glo-*
Ps. 149. *riosos fructus promittit mansuetis, ut divinam gratiam, Spiritussanctique inhabitationem & peculiarem institutionem ac directionem, ut sæpe.*

in Psalterio : Diriget mansuetos in iudicio, docebit mites vias suas. *Et :* Mansueti autem hæreditabunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. *Et :* Suscipiens mansuetos Dominus. *Et :* Exaltavit mansuetos in salutem. *Et in Sapiente :* Mansuetis (*Deus*) dabit gratiam. *Et :* Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriam diligêris. *Et :* Fili mi, per mansuetudinem gloriam animæ tuæ concilia, & eam honore, quem meretur, affice. *Et :* Sedes divitum superborum destruxit Deus, & sedere fecit mites pro eis. *Deinde apud Isaiam :* Ad annunciandum mansuetis misit me. *Et :* Ad quem respiciam, *ait Dominus*, nisi ad mansuetum & contritum spiritu, & trementem sermones meos ? *Et apud Iudith :* Humilium mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. *Iam & SS. Patrum præconia audiamus.*

Ps. 36. 11. Ps. 146. 6. Prou. 3. 34. Eccli. 3. 19. Eccli. 10. 17. Isa 61. 1. Isai 66. 2. Iud. 9. 16.

S. Basilius in Psalmum 33. Maxima omnium virtutum mansuetudo, eóque in beatitudinum numerum relata est. Beati, *inquit*, mites, quoniam ipsi possidebunt terram. Illa enim terra cœlestis Ierusalem non bellatorum spolium, sed longanimiter & mansuetè omnia tolerantium sperata hæreditas. *Et in Constitutionibus monasticis :* Mansuetudini naturaliter etiam ferè adiuncta patientia est, siquidem mansuetudo patientiæ est mater, commista verò cum benignitate, coniunctâque præstantissimam omnium virtutum charitatem efficit. *B. Ephrem de Virtutibus & vitiis :* Beatus ac felicissimus verè est vir ille, qui mansuetus est. *S. Ambrosius in Psalmum 36. exponens verba illa :* Mansueti autem possidebunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis.

Bas. c. 14. Isa 66. 2.

Meritò, *inquit*, terram poſſident, in quibus Deus ipſe requieſcit, ſicut divino per Iſaiam, reſultavit oraculo, dicens: Supra quem requieſcam, niſi ſupra humilem & quietum, & trementem verba mea? Et quia non vina, non epulas, non divitias, ſed pacem Domini dilexerunt in corpore conſtituti, pro illa delectatione corporalium voluptatum, qua ſe putarunt eſſe fraudandos, ut gratiam adipiſcerentur æternam, delectabuntur in multitudine pacis, quam Dominus noſter Ieſus in diebus

C. hom. 19. ſuis generi donavit humano. *S. Chryſoſt. in epiſtolam ad Romanos*: Quomodo poterit quis, inquies, filius Dei fieri? Si omnibus fuerit affectuum paſſionibus liberatus, ſi manſuetudinem erga convitiatores, atque iniuriam facientes oſtenderit: nam & Pater tuus talis eſt erga blaſphematores ſuos. Atque ideo licèt ſæpe multa dixerit, nunquam dixit, ut

Matth. 5.
ſitis ſimiles Patri veſtro, ſed quando dicebat,

Matth. 5. 45.
orate pro calumniantibus vos, benefacite iis, qui vos oderunt, tunc iſtud etiam præmij ſubiunxit. Nihil enim adeò vicinum Deo, conformémque facit, quemadmodum iſta virtus. Ideo & Paulus cùm dicit: Imitatores

1. Cor. 11. 1. Epheſ. 5. 1.
Dei eſtote, ad hoc dicit, ut iſti ſtudeatur virtuti. Nam omnibus quidem virtutibus opus habemus, maximè tamen manſuetudine, quandoquidem & nos benignitate indigemus & miſericordia: multa ſiquidem ſingulis diebus delinquimus. *Et in Geneſin*: Ne-

Chryſoſt homil. 34.
que contumelia affecti feroces ſimus, etiamſi contemptiores & pauperiores nobis ſint, qui nobiſcum contendunt, ſed manſuetudine furorem comprimamus: nihil enim illa potentius, nihil illa fortius. Illa animam noſtram

in perpetua tranquillitate, & quasi in portu constituit, & omnis recreationis ac quietis nobis occasio est. Eapropter & Christus divina illa docens dicebat: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, invenietísque requiem animabus vestris. Nihil enim animam ita in tranquillitate & quiete esse facit, ut mansuetudo & modestia. Hæc omni diademate se possidenti est vtilior. Hæc omni claritudine & gloria conducibilior. Quid enim beatius, quàm intestino liberari bello? sicut neque mirabilius est aliquid civitate, quæ licèt præsidiis & muris bene sit munita, intus tamen cives foveat proditores.

Matth. 12. 19.

Caput III.

De proprietatibus Mansuetudinis.

PRima Proprietas est, quòd hæc virtus naturæ hominis maximè sit consentanea, sive animum eius, sive corpus spectes. Animum quidem, quia ratione præditus est, nihil autem æquè rationi repugnat: atque contrarium ei vitium iracundia. Corpus verò, qua nudum omnibúsque armis destitutum est à Deo creatum. Vnde S. Chrysostomus in homilia quadam ad populum habita probare conatur, hominem abiecta mansuetudine contra naturam suam degenerare in feram immo feris fieri deteriorem. Sed quid dico, *ait*, feram? Feris omnibus est huiusmodi peior. Illæ siquidem licèt sint agrestes, humanam artem nactæ, mansuetæ frequenter efficiuntur: tu verò cùm in super-

Chrys. sost. homil. 11.

naturalem mansuetudinem naturalem illarum feritatem mutaveris, quam habebis excusationem, si naturalem tuam mansuetudinem in præternaturalem illarum feritatem redegeris? quod naturâ quidem ferum est, exhibens mite, teipsum verò naturâ mitem, contra naturam bestialem constituens, & leonem quidem mulcens, reddénsque mansuetum, animum verò tuum exhibens leone sæviorem.

Senec. lib. 1. c. 3. *Seneca verò Ethnicus in libro de Clementia contendit etiam, clementiam, hoc est, mansuetudinem, superioris erga inferiorem, esse naturæ humanæ consentaneam.* Nullam, *inquit*, ex omnibus virtutibus magis homini convenire, cùm sit nulla humanior, constet necesse est, non solùm inter nos, qui hominem sociale animal communi bono genitum videri volumus, sed etiam inter illos, qui hominem voluptati donant, quorum omnia dicta factáque ad vtilitatem suam spectant. Nullum tamen clementia ex omnibus magis, quàm Regem aut Principem decet.

Idem epist. 95. *Et in epistolis ad Lucilium*: Magna scilicet laus est, si homo mansuetus homini est. Omne hoc quod vides, quo divina atque humana conclusa sunt, vnum est: membra sumus corporis magni. Natura nos cognatos edidit, cùm ex iisdem & in eadem gigneret. Hæc nobis amorem induit mutuum, & sociales fecit. Iste versus & in pectore & in ore sit:

Teret. in Heaut. *Homo sum, humani nihil à me alienum puto.* habeamus in commune, quòd nati sumus.

Aristot. 4. Ethic. c. 5. *II. Proprietas est, non eum hic vocari mansuetum, qui nunquam irascitur, sed* qui pro quibus, & quibus oportet, *ut loquitur Philosophus*, & ut oportet, & cùm oportet, & quanto

in tempore oportet, irascitur. Mansuetus enim perturbatione vacare solet, nullóque duci affectu, quousque ratio præscripserit. Qui verò nunquam, etiam cùm oportet, irascuntur, fatui esse videntur, quòd nec sentire, nec dolere videantur. *Hucusque ille. Vnde S. Basilius in constitutionibus monasticis:* Non esse alienum ab iis, qui mansuetudini student, animo interdum in loco incitari, hinc perspici facillimè potest, quòd Moyses, de quo sanctis literis testatum habemus, mortalium eum omnium longè mansuetissimum fuisse, vbi ita temporis ratio poscere visa est, vehementissimè est indignatus, atque eatenus animi concitatione progressus, ut eam non alia ratione, quàm suorum cæde terminarit, hócque tum, cùm vitulum illum fabricarunt, tum etiam cùm nefariis se Beelphegor ritibus polluerunt. *Ex quo intelligi facilè potest, ut quis adhibita ratione animo incandescat, posse nihilominus eum dignitatem mansuetudinis incorruptam retinere. In eamdem sententiam ita scribit pro Moyse Chrysostomus:* Neque ferire est absolutè atrocitatis, neque parcere mansuetudinis: sed mitis ille est, qui ferre potest, quæ in seipsum peccata sunt, qui aliis factam iniuriam propulsat. Qui autem id non facit, est deses, & somnolentus, & nihilo meliùs mortuo affectus, non autem mansuetus. Quare hoc ipsum ostendit Moysis mansuetudinem, quòd erat adeò ardens ut prosiliret, cùm videret alios iniuriâ affici, pro iusto iram non valens cohibere: at quando ipse malo aliquo affectus est, nec vltus est, nec pœnam sumpsit, nec à Philosophiæ instituto vnquam recessit: illo quidem se esse malis infestum, hoc verò se esse lenem & patientem ostendens.

Basil. c. 14.

Chrys. in Psal. 131

Sed dic, quæso, quid eum facere oportuit, num despicere iniuriam & malum quod pertinebat ad populum? Sed id non erat eius, qui regebat populum, nec patientis alicuius & mitis, sed desidis & ignavi.

III. *Proprietas est, ut qui mansuetudinis virtutem sibi vendicare volet, sciat se, instar parvulorum, omnis doli & fraudis debere esse expertem, & ab omni hypocrisi ac simulatione abhorrentem. Quod ex phrasi Paulina ostendit Clemens Alexandrinus in suo Pædagogo, exponens verba illa ad Ephesios*: Vt iam non simus parvuli fluctuantes. Hîc, *inquit*, par est attendere appellationem huius vocabuli *népios*, quod infantem significat. Quo fit ut is dicatur *nípios*, qui moribus mitis ac mansuetus recenter evasit. Hoc autem manifestissimè significavit B. Paulus, dicens: Cùm possimus oneri esse sicut Christi Apostoli, fuimus mites in medio vestri, sicut nutrix fovet filios suos. Mitis ergo ac mansuetus est infans, nempe *nípios*, & ea ratione magis tener ac mollis; tener autem mollísque est, qui est simplex, doli ac fraudis expers, & remotus à simulatione, rectóque & erecto animo. Hoc est autem fundamentum simplicitatis & veritatis. Super quem enim, inquit, respiciam, nisi super mansuetum & quietum? Sumus autem nos teneri ac molles, dum persuasioni non reluctamur, & à bonitate non difficulter colimur, biléque vacui, malitia & perversitate minimè permixti sumus. Vetus enim generatio perversa est & duro corde: chorus autem infantium, nos, inquam, qui sumus nouus populus, mollis est, & delicatus ut puer.

Clemens Alexād. lib. 1. Ephes. 4. 14.

1. Thess. 2. 7.

Isai. 66. 2.

IV. Proprietas est, ut mansuetus ita simplicitatem colat, ut suam mansuetudinem etiam inter perversos & discolos sartam tectam tueri conetur, exemplo Regis Davidis, dicentis: Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus, cùm loquebar illis, impugnabant me gratis. (Ps. 119. 7.) *In quæ verba sic Chrysostomus*: Sed nunc quis nostrûm hoc poterit dicere? rectè enim nobiscum agitur, si cum pacificis simus pacifici. (Chrysost. in Ps. 119.) Quomodo ergo nos hac in re geremus? Si tamquam inquilini hîc versemur, si ut hospites, si nullo eorum, quæ sunt præsentia, retardati. Nihil enim æquè pugnæ ac belli caussa est, ut amor præsentium, ut vel gloriæ, vel pecuniæ, vel deliciarum cupiditas. Propterea etiam iubet Christus oves esse inter lupos. Quid est ove mansuetius? quid verò lupo agrestius? hic tamen ab illa superabitur, id autem ostensum est in Apostolis. Tamquam verô non sufficeret ovis mansuetudo, adiecit: Estote simplices sicut columbæ, (Matth. 10. 16.) miscens duorum simplicium animalium mansuetudinem. Ne mihi dixeris: Est improbus, nec facere possum, tunc enim maximè ostendenda est mansuetudo, quando res nobis fuerit cum sævis & agrestibus hominibus, quando cum iis, qui sunt ab humanitate alienissimi: tunc enim eius virtus ostenditur, tunc eius munus fructúsque clarè ostenditur. *Cum hoc dogmate convenit illud dictum Gregorij Magni initio Moralium*: Neque enim valde laudabile est, bonum esse cum bonis, sed bonum esse cum malis. (Gregor. lib. 1. c. 1.) Sicut enim gravioris culpæ est, inter bonos bonum non esse, ita immensi præconij est, bonum etiam inter malos extitisse.

V. Proprietas est, ut coniunctam habeat magnam humilitatem animi, qua etiam duri, sævi & agrestes homines molliuntur & superantur, si cum illis agendum sit. Hac enim virtute Iacob Patriarcha animum feri Esaü fratris sui fregit, ut liquet ex capite 33. Geneseos, & notavit idem Chrysostomus. Exponens enim dictum caput, Considera, *ait,* obsecro, quomodo humilitate excellenti fratrem devicerit, & quem putabat affici erga se hostiliter, & atrociter, ita invenit mansuetum, ut voluerit in ministerium eius omne officium suum declarare. *Et paulo pòst:* Hæc audientes imitemur iustum illum, & eamdem animi humilitatem declaremus, & si qui sunt, qui malè nobis afficiuntur, non magis attendamus eorum iram, sed magna humilitate tam verborum, quàm operum reprimamus eorum inimicitias. Hoc verè summæ virtutis est, ut non solùm bene affectos magno studio diligamus, sed etiam nobis infestos assiduitate officiorum nobis conciliemus amicos. Nihil enim mansuetudine violentius. Nam sicut rogum valde accensum aqua iniecta restinguit, ita & animum camino magis æstuantem verbum cum mansuetudine prolatum extinguit. Et duplex inde nobis lucrum accrescit, tum quòd nos mansuetudinem declaramus, tum quòd fratris indignationem cessare facimus, & mentem eius à turbatione liberamus. *Basilius, ut suprà dictum est, eadem de causa comitem adiunxit patientiam.*

Chrysost. homil. 58.

Basil. const. monast. c. 14.

CAPUT IV.

Quibus Mediis ad Mansuetudinem perveniatur.

PRIMUM *Medium, & secundum tradit S. Gregor. quinto Moralium in hac verba.* DUObus modis fracta possidere animum ira desuescit. Primus est, ut mens sollicita antequam agere quodlibet incipiat, omnes sibi, quas potest pati contumelias, proponat: quatenus Redemptoris sui probra cogitans ad adversa se præparet. Quæ nimirum venientia tanto fortiùs excipit, quanto se cautiùs ex præscientia armavit. G. c. 31.

II. Secundus autem servandæ mansuetudinis modus est, ut cùm alienos excessus aspicimus, nostra, quibus in aliis excessimus, delicta cogitemus. Considerata quippe infirmitas propria, mala nobis excusat aliena. Patienter namque illatam iniuriam tolerat, qui piè meminit, quòd fortasse adhuc habeat, in quo ipse debeat tolerari. Et quasi aqua ignis extinguitur, cùm surgente furore animi, sua cuique ad mentem culpa revocatur, quia erubescit sibi peccata non parcere, qui vel Deo vel proximo sæpe se recolit parcenda peccasse. *S. Bernardus quoque scribens in Psalmum,* Qui habitat, *asserit, ex contemplatione iniquitatis propria, & ex dolore, qui ob culpam commissam concipitur, oriri non modò mansuetudinem,* cui draconis flatus non noceat, sed etiam magnanimitatem, quam rugitus leonis non terreat. *Imò & S. Chrys. hoc Mediū annotat in Ioannē.* Hoc pacto, *inquiens,* B. serm. 13. Chrysost. hō. 56.

Christi erimus discipuli, si mansueti fuerimus, & mitis ingenij. Vnde autem tales fiemus? Si nostra frequenter peccata reputabimus, si lugebimus, si flebimus. Neque enim anima tanti doloris particeps irritari atque irasci patitur. Vbi fletus, ira esse non potest: vbi dolor & contritio, longè abest omnis irritatio. Mens enim dolore percussa non studet elationi, sed amarè ingemiscit.

Chrys in Psal. 7. *III. Medium, neque simplex tradit S. Chrysostomus in Psalmos, nempe, ut ne occasionem demus rixæ vel odio, si mansuetudinem tueri velimus.* Non est enim hoc spectandum, *inquit*, ut non habeamus inimicos, sed ne iustè, & cum causa, & ut licèt millies odio habeamur, non habeamus odio. Quando enim odio habeor, & odio non habeo, ille me inimicum, non ego habeo. Quando ei bene precor, quando ei volo benefacere, quomodo ego illi sum inimicus? Idcirco dicebat Paulus: Si possibile est, quod est in vobis, cum omnibus hominibus pacem habentes. Nostra ergo afferamus, & huic ipsi sufficientem laudem. Quænam sunt autem nostra? Vt verbi gratia: Hic odio te habet, & bellum gerit, tu ama, eúmque beneficio affice: probris & maledictis appetit, tu benedic & lauda. Mali enim quo magis obseruati bellum nolunt componere, eo nobis splendidiorem remunerationem comparant, & se reddunt imbecilliores. *Et iterum:* Fugiamus ergo inter nosipsos bellum gerere, & eorum radicem de medio tollamus vanam gloriam, & avaritiam. Vel enim propter pecunias est inimicus quispiam, vel propter vanam gloriam. Si ergo contumelia affecerit, magno animo & fortiferamus, se-

Rom. 12. 18.

ipsum

ipſum enim, non te, affecit iniuria: & ſi percuſſerit, ne dexteram contrà tendas. Ipſe eſt enim, qui verberatur, te quidem manu, ſed ſe ira pulſans, & ſibi malam apud omnes opinionem concilians. Si quis enim furens veſtem tuam laceratit, quemnam dixeris malè pati, téne qui paſſus es, an illum, qui malè fecit? Clarum eſt, quòd illum.

IV. Medium eiuſdem eſt, perpendere, quòd fruſtrà alienæ iræ vel rixæ reſiſtatur alia via, quàm manſuetudine. Quid enim, dic mihi, *ait*, accuſas indignationem fratris tui, & quòd hoſtiliter ſe gerat erga te? Cur igitur non diverſa via ſtudes incedere, ſed ipſe magis iraſci vis? Non poteſt igni ignis exſtingui, repugnat enim hoc naturæ: ſic neque furor furore alio demulceri poterit vnquam. Verùm quod igni eſt aqua, hoc eſt iræ manſuetudo. Vnde & Chriſtus dicebat Diſcipulis: Si diligentes vos diligitis, quam mercedem habebitis? Magis autem negligentes arguere volens, dicit, Nónne & publicani hoc faciunt? Quid autem publicano deterius? attamen invenies eum omnibus modis hoc obſervare. Et non eſt poſſibile, ut non redamet, qui amatur. Ego autem quin excelſiores eos eſſe volo, & aliquid ampliùs habere, non hoc admoneo, ſed ut inimicos diligatis.

Ch. ho. 58 in Ge.

Mat. 5. 46.

V. Medium eſt eiuſdem, pro ira propria, velut beſtia, compeſcenda. Exiſtima, *inquit*, ſi libet, iram quoque beſtiam eſſe. Et quantum alij circa leones domandos, tantum ſtudij tu circa temetipſum impende. Hæc enim difficiles habet tam dentes quàm vngues, & niſi manſuetam reddideris, omnia deſtruet: nec enim ita leo vel vipera poteſt diſſipare, ſicut ira

Id. hom. 23 ad pop.

ferreis vnguibus id continuè faciens. Nec enim solùm lædit corpus, verùm & ipsam animi sanitatem corrumpit, devorans & dilacerans omnem eius virtutem, & ad omnia reddens inutilem. Cùm enim vermes in intestinis nutriens nec respirare possit, cùm eius omnia consumantur interiora, quomodo nos talem habentes serpentem, qui cuncta rodit viscera, iram dico, aliquid generosum parare poterimus? qualiter hac liberabimur peste? Si poculum bibamus, quod vermes atque serpentes exitio tradere possit. Dicat aliquis, quódnam est illud poculum, quod huiusmodi virtutem habeat? Preciosus Christi sanguis, si cum fiducia sumatur. Hic enim omnem extinguere poterit ægritudinem; & cum hoc divinarum Scripturarum diligens meditatio, & eleemosyna Scripturis addita.

IV. Medium, sunt exempla innumera tam sacra, quàm profana. Ego sacra tantùm indicabo, & auctores qui ea fusiùs descripserunt. Primum est Christi Domini, quod fusiùs urget Chrys. homilia 59. in Ioannem, & homilia prima de incomprehensibili Dei natura, Augustinus tractatu 33. in Ioannem. II. Est Moysis, quod tractat Chrysostomus in Psalmum 131. & homilia 34. in Genesin. Gregorius libro 27. Moralium, cap. 7. & homilia 15. in Ezechielem. III. Est Davidis regis, apud Chrysostomum homilia 3. de David & Saül, & in Psalmum 7. & homilia 34. in Genesin. Basilius hom. 11. de invidia, & epist. prima ad Gregor. Nazianzenum. IV. Sit Abraha, Isaac, & Iacob Patriarcharum, de quibus Chrysostomus in Genesin homilia 35. 52. & 58. V. Constantini Magni & Theodosij Imperatorũ, apud eundem homilia 20. ad populum Antioc.

ebenum. VI. Octaviani Augusti, de quo Seneca libro primo de Clementia, capite nono. Plura habes in historia Ecclesiastica, & Vitis Sanctorum apud Laurentium Surium.

VIDE V. Affabilitas, Amicitia, Benevolentia, Charitas proximi, Eleemosyna, Humilitas, Pax, Simplicitas, Virtus. Et in Panario, V. Immortificatio passionum, Impatientia in adversis, Iracundia.

MARTYRIVM.

CAPUT I.

De nomine & definitione Martyrij.

M*APTYP Gracè, Latinè testem, martyrion testimonium significat. Cuius nominis rationem explicans Sanctus Augustinus in verba epistolæ S. Ioannis Apostoli.* Et vidimus, & testes sumus. Fortè, *inquit*, aliqui fratrum nesciunt quid sint testes. Græcè & vsitatum nomen est omnibus, & religiosum, quos enim testes Latinè dicimus, Græcè *martyres* sunt. Quis autem non audivit Martyrum, aut in cuius ore Christiani non quotidie habitat nomen Martyrum? Testimonium enim dicendo ex eo quod viderunt, & testimonium dicendo ex eo quod audiunt ab his, qui viderunt, cùm displiceret ipsum testimonium hominibus, adversùs quos dicebatur, passi sunt omnia, quæ passi sunt Martyres. A. tract. 1. in ep. 1. Ioan.

Testes Dei passi sunt. Testes Deus habere voluit homines, ut & homines habeant testem Deum

G. c. 26. & hom. 35. in Evang. *Duo autem* sunt, *teste B. Gregorio libro tertio Dialogorum*, Martyrij genera, vnum in occulto, alterum quoque in publico. Nam etsi persecutio desit exteriùs, martyrij meritum in occulto est, cùm virtus ad passionem prompta flagrat in animo. Quia enim esse possit & sine aperta passione martyrium testatur in Evangelio Dominus, qui Zebedæi filiis adhuc præ infirmitate mentis maiora sessionis loca quærentibus dicit: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? qui videlicet cùm responderent, Possumus, ait vtrisque: Calicem quidem mecum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel sinistram, non est meum dare vobis. Quid autem calicis nomen, nisi passionis poculum signat? Et cùm nimirum constet, quia Iacobus in passione occubuit, Ioannes verò in pace Ecclesiæ quievit, incunctanter colligitur esse, & sine aperta passione martyrium, quando & ille calicem Domini bibere dictus est, qui ex persecutione mortuus non est.

Mat. 20. 22.

Vsu tamen iam in Ecclesia recepto propriè nuncupantur Martyres, qui pro Christo, vel alia pia causa sanguinem suum profuderunt. Cæteri autem, cùm opinione sanctitatis, sine morte ob Christi fidem inflicta, obierunt, Confessores dicuntur. Vnde & in Ecclesiastico officio, officium de Martyribus, clarè distinctum est ab officio de Confessoribus. Quanquam B. Cypriani tempore, qui iam tormenta aliqua experti essent, licèt vitam nondum profudissent, ut liquet ex eius epistolis, vtroque vocabulo & Martyrum &

Confessorum appellati sint; quod contingit & illis, qui in tormentis expirassent, ut eruditè ex phrasi Cypriani ostendit Pamelius in annotatione epistola nona, & Cæsar Baronius in Martyrologio Romano, ad 2. Ianvarij.

Caput II.

De excellentia & fructibus Martyrij.

EXcellentiam fructúmque Martyrij ostendit Regius Psalmographus, cùm in hac verba concinit: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini invocabo. Pretiosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. Emit enim eam, *inquit ibi Augustinus* (*Christus*) sanguine suo, quem prior fudit pro salute servorum, ne pro Domini nomine servi fundere dubitarent, quod tamen eorum non Domini vtilitate proficeret. *Deinde Sapiens*: Si coram hominibus, *ait*, tormenta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est; in paucis vexati, in multis bene disponentur, quoniam Deus tentavit eos, & invenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probavit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Iudicabunt nationes, & dominabuntur populis, & regnabit Dominus illorum in perpetuum. *Hunc locum non semel pro Martyrum laude citat B. Cyprianus. Idem declarat Christus Dominus apud Matthæum, dum ait*: Beati estis, cùm maledixerint vobis, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum adversùm vos, mentientes, propter me: gaudete & exultate,

Ps. 115. 13.

Sap. 3. 4.

Cyp. ep. 81

Mat. 5. 11.

quoniam merces vestra copiosa est in coelis.
Mat. 16. 25. *Et:* Qui voluerit animam suam salvam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animam
Luc. 12, 24. suam propter me, inveniet eam. *Et apud Lu-*
Ib. 8. *cam:* Ne terreamini ab his, qui occidunt corpus, & post hæc non habent ampliùs, quid faciant. Omnis quicunque confessus fuerit me coram hominibus, & Filius hominis confitebitur illum coram Angelis Dei. *Et apud Ioan-*
Ioan. 15. 13. *nem:* Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis.
Rom. 8. 16. *Apostolus quoque intendens digitum ad Martyrium ait:* Ipse Spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quòd sumus filij Dei: si autem filij, & hæredes, hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen compatimur, ut & glorificemur. Existimo enim quòd non sunt condignæ passiones huius temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis. *Et S.*
1. Pet. 2. 21. *Petrus non obscurè ad illud nos exemplo Christi cohortatur, dicens:* Christus passus est pro nobis vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia eius. *Denique turba illa magna in*
Apoc. 7. 14. *Apocalypsi à S. Ioanne ante thronum Dei, & in Agni conspectu spectata, Martyrium fuit, de qua dictum est:* Hi sunt, qui venerunt de tribulatione magna, & laverunt stolas suas, & dealbaverunt eas in sanguine Agni, ideo sunt ante thronum Dei, & serviunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in throno, habitabit super illos, nõ esurient, neq; sitient ampliùs.

Quod ad Priscos Patres attinet, integris illi libris Martyrij laudes prosecuti sunt, atque in primis Tertullianus, & Cypr. ac ille quidem illos in lib. ad Martyres vocat, benedictos, hic verò beatissimos & fortissimos, O quale illud fuit specta-

culum Domino, *ait Cypr. in epistola ad Martyres & Confessores*, quàm sublime, quàm magnũ, quàm Dei oculis sacramento ac devotione militis eius acceptum, sicut scriptum est in Psalmis, Spiritu sancto loquente ad nos pariter & monente: Pretiosa est in conspectu Domini mors iustorum eius. Pretiosa mors hæc est, quæ emit immortalitatem pretio sui sanguinis, quæ accepit coronam de consummatione virtutis. Quàm lætus illis Christus fuit, quàm libens in talibus servis suis, & pugnavit, & vicit protector fidei, dans credentibus tantum, quantum se credit capere qui sumit. *Et in fine:* O beatam Ecclesiam nostram, quam sic honor divinæ dignationis illuminat, quam temporibus nostris gloriosus Martyrum sanguis illustrat. Erat antè in operibus fratrum candida, nunc facta est in Martyrum cruore purpurea. Floribus eius nec lilia nec rosæ desunt. *Et rursus alibi*: Quid gloriosius, quidve felicius vlli hominum poterit ex divina dignatione cõtingere, quàm inter ipsos carnifices interritum confiteri Dominum Deum? quàm inter sævientia secularis potestatis varia & exquisita tormenta, etiam exteriori excruciato & excarnificato corpore Christũ Dei filium, etsi recedente, sed tamen libero spiritu, confiteri? quàm relicto mundo cœlum petisse, quàm desertis hominibus inter Angelos stare, quàm collegam passionis cum Christo in Christi nomine factum fuisse? quàm iudicis sui divina dignatione iudicem factum fuisse, quàm immaculatam conscientiam de confessione nominis reportasse? *Clemens Alexandrinus libro 4. Stromatum*; Consummationem, *ait*, vocamus martyrium, non quòd vitæ finẽ homo acceperit, ut reliqui, sed quòd perfectum opus ostenderit charitatis. Græci

C. ep. 9.

Ps. 115.

Id. ep. 26.

quoque veteres laudant finem eorum, qui mortui ſunt in bello, non mortem violentam conſulentes, ſed quòd qui in bello vitam finit, mortem non timens recepit. Deinde dicit Heraclitus: Marte cæſos Dij honorant & homines: & ſcribit Plato in quinto de Republica: eorum, qui in bello mortui fuerint, qui præclarè ſe gerens obierit, an non dicemus eum eſſe aurei generis? Omnium maximè. *S. Baſilius in 40. Martyres:* O ſanctum chorum! ô ſacrum ordinem! ô cuneum inexpugnabilem! ô communes generis humani cuſtodes, optimi curarum ſocij, precum ac votorum invicem ſuffragatores, legati apud Deum potentiſſimi, aſtra mundi, flores Eccleſiarum: vos non terra contexit, ſed cœlum excepit: apertæ ſunt vobis paradiſi portæ, dignum profectò exercitibus Angelorum, Patriarchis, Prophetis & iuſtis omnibus ſpectaculum. *S. Hieronymus ad Hedibiam:* Triumphus Dei eſt paſſio Martyrum, & pro Chriſti nomine cruoris effuſio, & inter tormenta lætitia. Cùm enim quis viderit tanta perſeverantia ſtare Martyres atque torqueri, & in ſuis cruciatibus gloriari, odor notitiæ Dei diſſeminatur in gentes, & ſubit tacita cogitatio, quòd niſi verum eſſet Evangelium, nunquam ſanguine defenderetur. Neque enim delicata & divitiis ſtudens ac ſecura confeſſio eſt, ſed in carceribus, in plagis, in perſecutionibus, in fame, in nuditate & ſiti. Hic triumphus eſt Dei, Apoſtolorúmque victoria. *S. Ambroſius, vel Maximus Epiſcopus in natali Martyrum Tauricorum:* Beati Martyres nec ſibi vixerunt, nec ſibi ſunt mortui: exemplum enim nobis reliquerunt bene vi-

B. hom. 20.

H. quæſt. 11.

A. ſer. 77.

vendo

vendo conversationis, tolerando fortiter passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diversis in locis pati Martyres voluit, ut tanquam idonei testes nos præsenti quodam fidei exemplo suæ confessionis vrgeret, ut humana fragilitas, quæ prædicationis Dominicæ aditu longiore vix credit, vel præsenti oculorum testimonio, martyrio crederet beatorum. *Et paulo post*: Cum sanctis Martyribus quiescentes evadimus inferi tenebras, eorum propriis meritis, attamen consocii sanctitate. Cernimus enim ab iis frequenter obsessos immundissimis dæmonibus homines liberari, ita ut cœlesti medicina, & captiva anima de diaboli laqueis eruatur, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus producatur de sua captivitate captiuus. *S. Augustinus exponens verba illa Psalmi Davidici*: Principes Iuda duces eorum, principes Zebulon. Hoc loco, *inquit*, principes Ecclesiarum, ducésque eorum, qui in Ecclesiis benedicant Domino, video commendari. Martyres namque in Ecclesiis locum summum tenent, atque apice sanctæ dignitatis excellunt. *Et in Psalmum* 118. Ecce martyrium Christi & apud homines, & in hoc mundo non solùm non est opprobrium, sed magnum est ornamentum. Ecce non solùm in conspectu Domini, verùm etiam in conspectu hominum iam pretiosa est mors Sanctorum eius. Ecce non solùm contemnuntur, verùm etiam magnis honoribus præferuntur Martyres eius. *Ibidem exponens verba*: Multi persequentes me, & tribulantes me, à testimoniis tuis non declinavi, *subiunxit*: Factum est, novimus, recolimus, agnoscimus. Purpurata est vniversa terra sanguine Martyrum,

A. in Ps. 67.

Id. conc. 9.

Id conc. 30. Ps. 118. 157.

floret cœlum coronis Martyrum, ornatæ sunt Ecclesiæ memoriis Martyrum, insignita sunt tempora notabilibus Martyrum, crebrescunt sanitates meritis Martyrum. Vnde hoc, nisi quia impletum est, quod prædictum est de homine isto toto terrarum orbe diffuso: Multi persequentes me, &c. *Addam vnam S. Chrysost. sententiam ex demonstratione adversùs Gentiles, quòd Christus sit Deus.* Discipuli Christi, *ait*, qui ducebantur & circumducebantur, qui contempti erant & vincti, qui innumera patiebantur dum vivebant, vbi defuncti sunt, Regibus ipsis magis erant venerabiles, etiam Romæ, quæ vrbium est regalissima, relictis omnibus, ad sepulchra piscatoris & pellionis currunt & Reges, & Præsides, & milites. Et in Constantinopoli Reges nostri magnam gratiam putant, non si prope Apostolos, sed si vel extra eorum vestibula corpora sua sepeliantur, fiântque piscatorum ostiarij Reges. Neque hinc in morte confundantur, sed honestantur & ipsi & eorum nepotes & pronepotes.

Chrys.

Caput III.

De proprietatibus Martyrij propriè dicti.

Prima proprietas Martyrij propriè dicti est, ut mors obeatur ob iustam & piam causam, ut ob fidei defensionem. Martyres enim, *inquit S. Augustinus in Psalmum 32.* non facit pœna, sed causa; *quod confirmat ex illis verbis Psalmi,* Exurge Domine, & intende iudicio meo,

Psal. 34. 23.

Deus meus, & Dominus meus in causam meam. Non, *inquit August.* in pœnam meam, sed in causam meam: non in id quod mecum latro habet commune, sed in illud quod beati, qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Hæc enim causa discreta est: nam pœna communis est bonis & malis. *Et epistola ad Bonifacium Comitem*: Dominus cum latronibus crucifixus, sed quos passio iungebat, causa separabat, ideo in Psalmo 42. vox illa intelligenda est verorum Martyrum, volentium se discerni à falsis Martyribus: Iudica me Deus, & discerne causam meam, potest enim esse impiorum similis pœna, sed dissimilis est Martyrum causa. *Eandem proprietatem ex Cypriano refert S. Gregorius lib. 2. Registri, epist. 36. data ad Episcopos Hiberniæ.*

Mat. 5. 10.
Id. ep. 50.

II. *Proprietas est, ut non repugnet Martyris voluntati, quanquam necesse non est, ut sit actu voluntarium, ut liquet in Innocentibus, qui teste B. Hilario in Matthæum, verum martyrium perpessi sunt, & per* Martyrij gloriam *æternitatem consecuti. Vnde S. Bern. in sermone de natali Sanctorum Innocentium*, Considerent, *inquit*, & advertant, qui de opere & voluntate contentiosis solent disputationibus corrixari, neutrum negligi oportere, vbi non videtur deesse facultas, præsertim cùm vtrumque sine altero, vbi tamen facultas deest, non modò salutem conferre possit, sed etiam sanctitatem. Sed ut hoc quoque firmiter teneant, prodesse quidem opus sine voluntate, non autem contra voluntatem, ut vnde salvantur infantes, inde magis damnentur fictè accedentes.

H. can. 2.

III. *Proprietas est, ut nemo se vltro offerat ad*

C. ep. 83. *illud subeundum. Vnde Cyprianus ad presbyteros & diaconos:* Vos autem, fratres chariſſimi, ſecundum quod me tractante ſæpiſſimè didiciſtis, quietem & tranquillitatem tenete: nec quiſquam veſtrûm aliquem tumultum de fratribus moueat, aut vltro ſe Gentibus offerat: apprehenſus enim & traditus loqui debet, ſiquidem in nobis Dominus poſitus illa hora loquatur, qui nos confiteri magis voluit, quàm profiteri. *Cauſam huius reddit libro de Mortalitate.* Primò, *ait*, in loco, non eſt in tua poteſtate, ſed in Dei dignatione martyrium, nec potes te dicere perdidiſſe, quod neſcis an merearis accipere: tunc Deus ſcrutator renis & cordis, & occultorum contemplator & cognitor, videt te, & laudat, & comprobat, & qui perſpicit apud te paratam fuiſſe virtutem, reddet pro virtute mercedem. *In eandem ſententiam alibi docet tutum Martyrium* Dominicæ eſſe promiſſionis & muneris, nec capi niſi eius imperio. *Greg. Nazianz. quoque ita ſcribit:* Lex noſtra hoc ſancit, ut vrgente quidem tempore pro veritate periculum adeamus, nec pietatem per ignauiam prodamus: quamdiu autem licet, periculoſa ipſa ne prouocemus, ſiue animarum noſtrarum metu, ſiue ut iis conſulatur, qui periculum nobis inferunt. *Et S. Hieronymus in Matthæum:* Ideo receſſit Chriſtus, *occiſo Ioanne Baptiſta in deſertum*, ut nobis præberet exemplum vitandæ vltro tradentium ſe temeritatis, quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qua ſe torquendos offerunt. Ob hanc cauſam & in alio loco præcipit: Cùm vos perſecuti fuerint in iſta ciuitate, fugite in aliam. *Exemplum huius rei præbuit ipſe S.*

Id. de laude Martyrij.
G. ora 19.
H. lib. 2. c. 14.

Cyprianus : *nam, ut est in Actis eius, à Proconsule comprehensus rogatúsque ut proderentur presbyteri, respondit* : Eos exhibere non possumus : sed nec ipsi se vltro offerunt, cùm hoc Scriptura sancta prohibeat. Extant in opere S. Cypr. init.

IV. Proprietas est, ut mors illata sit ab alio, non autem Martyr sibi ipse eam consciverit. Divino siquidem præcepto, Non occides, *vetitum est & se occidere, ut fusè probat S. Augustinus libro primo de civitate Dei. Nec valet, quod obiicitur, quosdam à Scriptura laudatos se interfecisse, ut Sampsonem : imò quasdam ab Ecclesia fœminas seu Martyres coli, quæ seipsas interfecerint. Respondeo enim cum Augustino loco citato*, id eos non errantes, sed obedientes Deo fecisse, sicut de Sampsone, *inquit*, aliud nobis fas non est credere, (*laudatur enim ab Apostolo in epistola ad Hebræos.*) Cùm autem Deus iubet, séque iubere sine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis & obsequium pietatis accuset? A. c. 17. & seqq. Iud. 16. Id. c. Heb. 11. 32.

V. Proprietas est, ut Martyr existat in charitate, hoc est, sine affectu ad peccatum mortale, quod excludat charitatem. Nam clarè ait B. Paulus in priore ad Corinthios : Si tradidero corpus meum ita ut ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. *Qua de causa hæretici vel schismatici, quotquot pro religione Christiana occisi sunt, Martyres dici non possunt, ut asserit S. Augustinus libro* I. *contra epistolam Parmeniani, & D. Fulgentius libro de fide ad Petrum. S. Pacian. ad Sympronianum hæc verba sunt* : Extra Ecclesiæ pacem, extra concordiam, extra eam matrem, cuius portio debet esse, quis Martyr est? Audi Apostolum : Si tradidero corpus, *&c. Vnde B. Greg.* 1. Cor. 13. 3. A. c. 7. F. c. 39. P. ep. 2. G. c. 15.

lib. 18. *Moralium, docet,* non nisi in Ecclesia Catholica veros Martyres fieri.

VI. Proprietas est, Martyrium vicem tenere Baptismi, & maximè in tribus, ut quòd primò conformet hominem Christi passioni & morti. 2. remittat omnia peccata, etiam originale, si quis in eo existens pro Christo occidatur: & quidem remittat ex opere operato, ut nunc probabilior Doctorum habet sententia, quam sequitur noster Bellarminus, & Valentia. 3. *quod remittat omnem pœnam peccato debitam tam æternam, quàm temporalem, quod inter Sacramenta proprium est Baptismi. Vnde Ecclesia nunquam orat pro animabus Martyrum, sed potius illis se commendat. Immo* iniuriam facit Martyri, qui orat pro Martyre, *ait S. Augustinus de verbis Apostoli, & Innocent. III. c. cum Martha, extra, de celebratione Missarum. Vnde Cyprianus ad Antonianum, conferens Martyres cum aliis Christianis morientibus,* Aliud, *inquit,* est ad veniam stare, aliud ad gloriam pervenire: aliud missum in carcerem non exire inde, donec solvat novissimum quadrantem, aliud statim fidei & virtutis accipere mercedem: aliud pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, & purgari diu igne, aliud peccata omnia passione purgasse: aliud denique pendere die iudicij ad sententiam Domini, aliud statim a Domino coronari. *Hanc proprietatem in martyrio omnes veteres Patres agnoscunt: Tertullianus, Nazianzenus, Ambrosius, Cyrillus Ierosolymitanus, & alij, à Bellarmino citati. Imò S. Cyprianus martyrium præfert Baptismo. Ita enim loquitur ad Fortunatum in præfatione de exhortatione Martyrum:* Nos tantùm, qui Domino permittente pri-

B. lib. 1. de Bapt. c. 6.
V. 22. disp. 8. q. 2. p. 2.
A. ser. 171.
C. ep. 58.

mum Baptisma credentibus dedimus, ad aliud quoque singulos præparemus, insinuantes & docentes hoc esse Baptisma in gratia maius, in potestate sublimius, in honore pretiosius. Baptisma in quo Angeli baptizant, Baptisma in quo Deus & Christus eius exultant, Baptisma post quod nemo iam peccat, Baptisma quod fidei nostræ incrementa consummat, Baptisma quod nos de mundo recedentes statim Deo copulat, in aquæ Baptismo accipitur peccatorum remissio, in sanguinis corona virtutum.

CAPUT IV.

De multiplici Martyrio impropriè dicto.

Martyrium impropriè dictum hoc est, quod citra obitum vel separationem animæ à corpore peractum est. Varium & multiplex convenienter doctrina SS. Patrum assignari solet. Primum est eorum, quos Tertullianus in libro ad Martyres vocat designatos Martyres, qui scilicet tormenta quidem aliqua passi fuerunt, sed tamen occisi non sunt, & pares esse possunt aliquando veris Martyribus, cùm voluntas pro facto à Deo reputatur. Vnde ad tales ita scribit B. Cyprianus in epistola 6. ad Martyres & confessores data : Si vos acies vocaverit, si certaminis vestri dies venerit, militate fortiter, dimicate constanter, scientes vos sub oculis præsentis Domini dimicare, confessione nominis eius ad ipsius gloriam pervenire. Edit. Pamel.

Quòd si ante diem certaminis vestri de indulgentia Domini pax supervenerit, vobis tamen manet voluntas integra & conscientia gloriosa, nec contristetur aliquis ex vobis, quasi illis minor, qui ante vos tormenta perpessi victo & calcato sæculo ad Dominum glorioso itinere venerunt. Dominus scrutator est renis & cordis, arcana perspicit, & intuetur occulta. Ad coronam Dei promerendam sufficit ipsius testimonium solum, qui iudicaturus est. *Et in libro ad Fortunatum*: Nec solos animadversos & interfectos divinæ pollicitationis manent præmia, sed etiam si ipsa passio fidelibus desit, fides tamen integra atque invicta perstiterit, & contemptis ac relictis suis omnibus, Christum se sequi Christianus ostenderit, ipse quoque à Christo inter Martyres honoratur. *In horum numero fuit S. Ioannes Evangelista in Actis Apostolorum cum aliis* Act. 5. 40. *Apostolis flagellatus, & sub Domitiano Romæ in ferventi olei dolio positus, teste S. Hieronymo de Scriptoribus Ecclesiasticis, qui allegat Tertullianum.*

II. Est eorum, qui ex charitate pro aliorum salute manifesto vel valdè probabili periculo mortis se exponunt. Nam in Martyrologio Romano ad 28. Februarij sunt hæc verba: Alexandriæ commemoratio sanctorum Presbyterorum, Diaconorum, & aliorum plurimorum, qui tempore Valeriani Imperatoris, cùm pestis sævissima grassaretur, morbo laborantibus ministrantes libentissimè mortem oppetiêre, quos velut Martyres religiosa piorum fides venerari consuevit. *Horum res gestas, inquit in annotationibus Baronius, multis* Euſ. lib. *laudibus prosecutus est apud Euseb. S. Dion.*

Episcopus Alexandrinus in epistola ad Hieracem, ubi in fine hæc leguntur: Ex Patribus, qui virtute erant præstantissimi, in hunc modum mortem oppetiverunt, quorum nonnulli erant presbyteri, alij diaconi, quidam è populo virtutis ergò multum laudati: adeò, ut istud mortis genus, quod propter incredibilem pietatem, & robustam fidem suscipiebatur, nihil à Martyrij splendore abesse videretur. *Huc pertinent, quotquot relictis omnibus, neglecto vitæ periculo remotas regiones, vel Gentilium vel hæreticorum convertendorum causa, ut Indias vel Angliam, hoc tempore adeunt.* 7. hist. c. 16. & 17.

III. Est eorum, qui cum prompta voluntate Martyrij subeundi, si ferret occasio, illud animi ærumnis voluntariè susceptis compensant: inter quos principem locum obtinet Beatiss. Virgo MARIA, Christi mater, cui à SIMEONE sene iam olim apud Lucam prædictum fuit, Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, *gladius nempe acerrimi doloris, cùm coram spectavit filium, suum & Dei, è cruce pendentem, ut illum locum Beda, Theophylactus & Euthymius sunt interpretati. Vnde Hieronym. vel potiùs Sophronius in sermone de assumptione B. Mariæ*, Rectè dixerim, *inquit*, quòd Dei genitrix Virgo Martyr fuit, licèt in pace vitam finierit. *Et S. Bernardus in sermone quodam*: Martyrium sanè Virginis, *inquit*, tam in Simeonis prophetia, quàm in ipsa dominicæ passionis historia commendatur. Positus est, ait sanctus senex de parvulo Iesu, in signum, cui contradicetur, & tuam ipsius animam (ad Mariam autem dicebat) pertransibit gladius. Verè tuam, ô beata Mater, animam gladius pertransivit: alioquin nonnisi eam pertran- Luc. 2. 35. H. to. 9. operum. Bernard. serm. de Assumpt.

ſiens carnem Filij tui penetraret, & quidem poſtquam emiſit ſpiritum ſuum ille Ieſus. Tuam ergo animam pertranſivit vis doloris, ut plus quàm Martyrem non immeritò prædicemus, in qua nimirum corporeæ ſenſum paſſionis exceſſerit compaſſionis affectus.

IV. Eſt eorum, qui operam dant continuæ carnis cupiditatúmque carnalium mortificationi, ut ſolent ex inſtituto ſuo Religioſi. S. Chryſoſtomus in cap. 6. ad Hebræos: Sunt & aliæ, *inquit*, oblationes, quæ verè ſunt holocauſtomata Martyrum corpora. Ibi & anima & corpus offeruntur, illa ſacrificia odorem ſuavitatis habent maximum. Potes & tu, ſi volueris, tale ſacrificium offerre. Quid enim ſi non igni comburatur corpus? ſed alio igni poteſt, ut pote paupertatis, voluntariæ tribulationis. Quum enim liceat delicioſè degere, ſi eligatur laborioſa vita & amara, mortificánſque corpus, nónne holocauſtoma eſt? Mortifica ergo corpus tuum, & crucifige, accipies & tu huius martyrij coronam. Quod enim illic gladius operatur, hoc hîc animi alacritas faciat. *Et B. Greg. in Evangelia*: Quamvis occaſio martyrij deſit, habet tamen & pax noſtra martyrium ſuum, quia etſi carnis colla ferro non ſubiicimus, ſpirituali tamen gladio carnalia deſideria in mente trucidamus. *Et S. Bernardus in Cantica, exponens verba Chriſti*: Qui perdiderit animam ſuam propter me, inveniet eam. Perdet eam, dixit, ſive ponendo ut Martyr, ſive affligendo ut pœnitens. Quamquam genus martyrij eſt, ſpiritu facta carnis mortificare, illo nimirum quo membra cæduntur ferro, horrore quidem mitiùs, ſed diuturnitate moleſtiùs.

Chryſoſt homil. 11.

Gregor. homil. 3.

Bernard. ſerm. 20.

V. *Priori annexum perpetua castitas. Vnde illud ad Demetriadem dictum S. Hier. de virginitate servanda :* Assume scutum fidei, loricam iustitiæ, galeam salutis, procede ad prælium. Habet & pudicitia servata martyrium suum. *Eodem dicto vsus est Malchus Monachus, dum coactus ad coniugium, in se gladium verteret. Et S. Aug. de honestate mulierum :* Omnibus Christianis martyria deesse non possunt, sicut castitas, veritas & iustitia Christus est : & ille qui eis insidiatur, persecutor Christi est. Ille verò qui castitatem & veritatem & iustitiam in fratribus suis defensare, in aliis & seipso custodire voluerit, Martyr erit.

Hieron. epist. 8.

Hieron. in eius vita.

August. cap. 3.

VI. *Martyrium est omnium, qui vitam Christiano homine dignam gerunt, hoc est, divinis mandatis parent, & contra quotidianas tentationes & peccata bellum gerunt.* Quicumque, *inquit Clemens Alexandrinus*, Servatoris mandata exequuntur, in vnaquaque actione sunt Martyres, facientes quidem quod vult, consequenter autem nominantes Dominum, & reipsa testantes ei, cui credunt, esse carnem, cùm eam cruci affixerint, cùm vitiis & concupiscentiis. *Hier. ad Eustochium, de epitaphio Paulæ matris:* Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solùm enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum martyrium est. *Aug. in sermonibus de Tempore:* Nemo dicat, quòd temporibus nostris Martyrum certamina esse non possint : habet enim & pax nostra Martyres suos. Nam sicut frequenter suggessimus, iracundiam mitigare, libidinem fugere, iustitiam custodire,

Clemens Alexãd. 4. Strõ.

Hieron. epist. 27.

August. Ser. 150.

avaritiam contemnere, superbiam humiliare, pars magna martyrij est.

Mediorum loco servire possunt Remedia pleraque in Panario tradita adversùs Impatientiam in adversis.

MEDITATIO. V. Contemplatio.
MISERICORDIA. V. Eleemosyna.
MODESTIA. V. Immodestia. *in Panario.*
MORTIFICATIO. V. Immortificatio, *in Panario.*

N

NOTITIA DEI V. Cognitio Dei.
NOTITIA SVI V. Cognitio sui.

O

OBEDIENTIA.

Caput I.

Obedientiæ definitio & partitio.

S. Thô 2. 2 q. 104. art. 2.

OBEDIENTIA, *auctore S. Thoma Aquinate, est virtus moralis efficiens hominem promptum ad præstandam voluntatem vel præceptum Superioris. Nomine præcepti autem intelligo, non tantùm proprij nominis præceptum, hoc est, legem obligantem ad noxam lethalem vel venialem, sed etiam quamlibet intimationem voluntatis Superioris non obligantem ad culpam. tum quia apud Religiosos quosdam sunt regulæ vel constitutiones, quarum prævaricatio subditos quidem facit inobedientes non tamen culpabiles, saltem apud Deum: tum quia per-*

fectiſſima illa cenſetur obedientia, qua quis ad minimum ſignum voluntatis Superioris paratus eſt ad obſequium. Vnde Apoſtolus negat iuſto vllum præceptum vel legem eſſe poſitam. Scimus autem, *inquit*, quia bona eſt lex, ſi quis ea legitimè vtatur: ſciens hoc, quia lex iuſto non eſt poſita, ſed iniuſtis. *Iuſtus enim, cùm ſponte ſua pronus ſit ad quodvis opus bonum, lege cogente non indiget. Hinc & S. Bernardus de perfecto obediente agens in libro de diſpenſatione & præcepto:* Perfecta obedientia, *ait* legem neſcit, terminis non arctatur, neque contenta anguſtiis profeſſionis, largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur ſpontaneo vigore liberalis alacriſque animi modum non conſiderans in infinitatem extenditur. 1. Tim. 1. 8.

Huius verò Obedientiæ partitio eſt duplex. Nam alia eſt, quam debemus Deo, eiúſque divinis legibus, quam Abraham, David, Iſaias, cæterique Prophetæ & Apoſtoli Deo vocanti & iubenti detulerunt. Alia, quam debemus hominibus poſt Deum legitimè ad imperandum aliis conſtitutis. Atque hæc poſtrema multiplex eſt, pro varietate hominum, qui aliis præſunt. Alia enim debetur poteſtatibus, quas Apoſtolus vocat, ſublimioribus, hoc eſt, Principibus, vel Magiſtratibus, tam Eccleſiaſticis, quàm Politicis. Alia, quam filij parentibus, ſervi dominis, diſcipuli ludimagiſtris, domeſtici patriſamilias, vxores maritis. Alia denique, quam Religioſi debent ſuis Superioribus. Nos generatim quidem de omnium obedientia, præcipuè tamen de Religioſorum, quæ perfectionem maiorem poſtulat, agemus. Rom. 13. 1.

Caput II.

Dignitas & præstantia Obedientiæ.

D*Ignitatem virtutis Obedientiæ in primis ostendunt verba Samuelis Prophetæ ad Regem Saül :* Numquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potiùs, ut obediatur voci Domini? Melior est enim obedientia, quàm victimæ, & auscultare magis, quàm offerre adipem arietum, quoniam quasi peccatum ariolandi est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere. *In eamdem sententiam scribit Ecclesiastes :* Custodi pedem tuum ingrediens domum Dei, & appropinqua ut audias. Multo enim melior est obedientia, quàm stultorum victimæ. *Quæ verba expendens S. Gregorius in libro 35. Moralium :* Obedientia, *inquit*, victimis iure præponitur, quia per victimas aliena caro, per obedientiam verò voluntas propria mactatur. Tanto igitur quisque Deum citiùs placat, quanto ante eius oculos repressa arbitrij sui superbia, gladio præcepti se immolat. Quo contra ariolandi peccatum inobedientia dicitur, ut quanta sit virtus obedientiæ demonstretur. Ex adverso igitur meliùs ostenditur, quid de eius laude sentiatur. Si enim quasi ariolandi peccatum est repugnare, & quasi scelus idololatriæ nolle acquiescere : sola est, quæ fidei meritum possidet, sine qua quisque infidelis esse videatur. Hinc per Salomonem in ostensione obedientiæ : Vir obediens loquitur victorias. Vir quippe obediens victorias loquitur, quia dum alienæ voci humiliter subdimur, nosmetipsos

1. Reg. 15. 22.

Eccl. 4. 17.

Gregor. cap. 12.

Prou. 21. 28.

in corde superamus. *Et rursus in commentariis primi Regum:* Si hoc ideo dicitur (*à Samuele*) ut virtus obedientiæ commendetur, liquet, quàm sublime bonum sit, quod victimis & sacrificiis excellit. Quid est ergo quod dicitur? Vult ut obediatur voci DOMINI, nisi quia omnia bona opera postponenda sunt his bonis quæ iubentur? Gregor. lib. 6. c. 2.

Eamdem dignitatem professi sunt & prisci Patres. S. Basilius in regulis fusiùs disputatis: Et prompta, *ait*, vbique omnibus in rebus obedientia laudi semper tribuitur, cùm idem Apostolus laudet quosdam, ac dicat: Semetipsos dederunt primùm Domino, deinde nobis per voluntatem Dei. *S. Greg. Nazianzenus in oratione ad cives timore perculsos:* Inter cæteras nostræ doctrinæ leges hanc quoque habemus cum primis laudandam, & á spiritu, qui id, quod præstare possumus, cum eo, quod honesti ratio poscit, exploravit, legéque sanxit, præclarè constitutam: qua ut servi heris suis, & vxores viris, & Ecclesia Christo, & discipuli magistris ac pastoribus dicto audientes esse, atque obtemperare iubentur. *S. Hier. in verba Ieremiæ:* Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcipio vobis, & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Non propter generis, *inquit*, privilegia, non propter circumcisionis iniuriam & otium Sabbati, sed propter obedientiam & Deus efficitur populi Israël, & Israël populus eius. Et hic quidem quasi ad servos loquitur, ut placeant DEO. In Evangelio verò Dominus ad discipulos, Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis, quæ ego præcipio vobis. *S. Augustinus libro de civitate Dei:* Obedientia com-

Basil. q. 41.

2 Cor. 8. 5.

Ierem. 11. 4.

Ioan. 15. 14.

mendata est in præcepto, quæ virtus in creatura rationali mater quodammodo est omnium, custósque virtutum, quandoquidem
Id. conc. 7. sic facta est, ut ei subditam esse sit vtile, perniciosum autem suam, non eius à quo creata est, facere voluntatem. *Et in Psalmum 70.* Non potuit Deus perfectius demonstrare quantum sit bonum obedientiæ, nisi cum (*Adamum*) prohibuit ab ea re, quæ non erat mala Sola ibi obedientia tenet palmam, sola
Id. ser. 34. ibi inobedientia invenit pœnam. *Et ad fratres in eremo*: In montem obedientiæ ascendamus, & quod Deo promisimus attendamus. Nihil enim est maius obedientia, nihil peius inobedientia. Adam periit, quia inobediens fuit, Christus resurrexit, quia obediens fuit
Ion. 2. 1. Patri. Ionas inobediens à pisce absorpus est.
1. Reg. 16. Saul inobediens à dæmone correptus est. *S.*
B. initio. *Bernardus in verba*, Ecce nos reliquimus om-
1. Reg. 15. 22. nia: Familiaris & amica saluti obedientia est, sed obedientia firma & stabilis, quæ fundata est super petram. Melior est enim obedientia, quàm victimæ, & acquiescere nolle ut pecca-
Phil. 2. 8. tum ariolandi est. Vnde & vitæ quoque ipse Salvator prætulit hanc virtutem, eligens magis animam ponere, quàm obedientiam non implere. Postremò & ipsum nomen Iesu, quod est super omne nomen, & in quo flectitur omne genu, Apostolo teste, obedientiæ remuneratio est.

Ratio quoque ipsa non obscurè pro dignitate huius Virtutis pugnat. Nam cùm finis & perfectio vitæ Christianæ sit, ut liquebit in titulo,
T. 2. 2. q. 104. a. 3. *Perfectio Christiana, contemptis bonis terrenis inhærere Deo.* Inter virtutes, *ut rectè ratiocinatur S. Thomas*, morales tanto aliqua potior

est,

est, quanto aliquis magis aliquid contemnit, ut Deo inhæreat. Sunt autem tria genera bonorum humanorum, quæ homo potest contemnere propter Deum, quorum infimum sunt exteriora bona, medium autem sunt bona corporis, supremum autem sunt bona animæ. Inter quæ quodammodo præcipuum est voluntas, in quantum scilicet per voluntatem homo omnibus aliis bonis vtitur. Et ideo per se loquendo laudabilior est obedientiæ virtus, quæ propter Deum contemnit propriam voluntatem, quàm aliæ virtutes morales, quæ propter Deum aliqua alia bona contemnunt. Vnde etiam quæcunque alia virtutum opera ex hoc meritoria sunt apud Deum, quòd fiunt ut obediatur voluntati divinæ. Nam si quis etiam martyrium sustineret, vel omnia sua pauperibus erogaret, nisi hæc ordinaret ad impletionem divinæ voluntatis, quod certè ad obedientiam pertinet, meritoria esse non possent, sicut nec si fierent sine charitate, quæ sine obedientia esse non potest. Dicitur enim prima Ioannis secundo, quòd qui dicit se nosse Deum, & mandata eius non custodit, mendax est. Qui autem servat verba eius, verè in hoc charitas Dei perfecta est. *Hæc Sanctus Thomas.* 2. Ioan. 2. 4.

CAPUT II.

Necessitas Obedientiæ.

Necessitatem Virtutis obedientiæ vbique divina Scriptura inculcat. Primò quidem, cùm docet Deo esse obediendum, eiúsque leges

1. Reg. 15. 22. Ier. 35. 13. Act. 5. 29. *præstandas.* Nunquid vult Dominus, *ait Samuel Propheta*, holocausta & victimas, & non potiùs, ut obediatur nomini Domini? *Et Ieremias*: Nunquid non accipietis disciplinam, ut obediatis verbis meis, dicit Dominus? *Et Petrus cum Apostolis in Actis*: Obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. 2. *cùm docet obediendum superioribus hominibus: ut in Deuteronomio*, Facies, *inquit Moyses*, quodcunque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus. *Et Christus*: Super cathedram Moysis sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, servate & facite. *Et Paulus ad Romanos*: Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. *Et ad Hebræos*: Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. *Et S. Petrus*: Subiecti estote omni humanæ creaturæ propter Deum: sive Regi, quasi præcellenti, sive Ducibus, tanquam ab eo missis ad vindictam malefactorum. 3. *cùm inobedientibus comminatur gravem pœnam. Nam apud Isaiam Deus dicit*: Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam provocaveritis, gladius devorabit vos. *Et in Deuteronomio*: Qui superbierit, nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo, & decreto iudicis, morietur homo ille. *Et iterum*: Si genuerit homo filium contumacem, qui non audiat patris aut matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, lapidibus eum obruet populus. *Et Apostolus in altera ad Thessalonicenses*: Si quis non obedit verbo nostro, per epistolam hunc notate, & ne commisceamini cum illo, ut confundatur. *Et ad Hebræos*: Omnis prævaricatio & inobedientia accepit iustam retributionem mercedis.

Deut. 17. 10. Mat. 23. 3. Rom. 13. 1. Heb. 13. 17. 1. Pet. 2. 13. Isai. 1. 20. Deut. 17. 12. Deut. 21. 18. 2. Thess. 3. 14. Heb. 2. 2.

Secundò eandem confirmant SS. Patres. Sanctus Basilius in Constitutionibus monasticis. B. c. 26.
Quemadmodum, *inquit*, Deus, qui omnium Pater est, & appellari sua solius vult dignatione, summam à quibus colitur obedientiam requirit: sic qui spiritualis in hominibus pater est, cùm præscripta sua ad divinarum legum exemplum accommodet, perfectissimam ipse quoque obedientiam requirit. *Et iterum:* Doceamus quàm magna obedientia sit, quam erga antistites suos religionis veræ præstare cultores debent; eiúsque magnitudinem non aliunde explicare adnitar, quàm ex Sacrosanctæ Scripturæ auctoritate. Paulus Apostolus Rom. 13. in ea epistola quam ad Romanos scribit, ipsis 1. præcipit, ut excellentioribus illi potestatibus omnibus subiecti sint: potestatibus, inquam, mundi, non spiritalibus: atque hoc ex his, quæ deinceps adiecit, declaravit, cùm de tributis & vectigali locutus est: quo in loco, qui vel minimum potestati resistit, eum ait Deo ipsi resistere. Si igitur qui mundo huic præsunt, & ex lege humana illam imperandi potestatem habuerunt, iis divina lex pietatis cultores tantoperè voluit esse subiectos, & quod maius est, quorum vita tota tunc erat impietas, quàm magna tandē ei à pietatis cultore præstanda obedientia est, qui à Deo constitutus præses sit, & imperandi potestatem à legibus illius acceperit? præsertim cùm apertissimè Apostolus iubeat omni iure parendū esse spiritualibus Prępositis? obedite enim, inquit, Prępositis vestris, & subiacete eis. *S. Gregorius Nazianzenus,* Heb. 13. Subiiciamur tum Deo, tum alij aliis, tum iis, 17. qui imperium in terra gerunt. Deo quidem Naz. ad omnibus de causis, alij autem aliis propter cives charitatis fœdus Principibus denique propter Nazian.

ordinem, publicæque disciplinæ rationem, idque tanto etiam magis, quanto clementioribus moderatioribúsque illis vtimur. *S. Chrys. in epistolam ad Hebræos*: Malum quidem est, vbi nullus est Principatus, & multarum cladium hæc res existit occasio, & est confusionis turbationísque principium. Sicut enim si ex choro ipsum principem auferas, nequaquam modulatus chorus existit, & militum phalanx si Ducem non habeat, nullo modo numerosa acies ordinatè procedit, & navis si gubernatore privetur, pessum eat necesse est, & gregi si pastorem abstuleris, cunctus dispergetur. Malum autem non minus est inobedientia eorum, qui reguntur à Principe: populus enim si non obsequitur Principi, similis est populo Principem non habenti, immo etiam deterior. Illi quidem saltem veniam habent, pro quo indispositè atque inordinatè versantur, siquidem ordinatore privati sunt: hi autem veniam non merentur, qui Principem habentes, ei non obediunt. *S. Ephrem paranesi* 16. Ipse, charissime, vide ne reiicias Patrum, qui te genuerunt in Domino, adhortationes. Ait enim Apostolus: Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis, &c. Ideo in Psalmo ait Propheta: Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me, oleum autem peccatoris non impinguet caput meum. Si enim qui secundùm carnem ægrotant, suæ vim inferunt naturæ, ut servent quæcunque ipsi præscripserint medici: nónne multo magis decet morem iis gerere, quibus cura animarum nostrarum est credita? *S. Hieronymus epistola ad Rusticum monachum*: Præpositum monasterij timeas ut Dominum, diligas ut

Ch. h6. 34.
Heb. 13. 17.
Ps. 140. 5.
H. ep. 4.

parentem: Credas tibi ſalutare, quicquid ille præceperit, nec de maiorum ſententia iudices, cuius officij eſt obedire, & implere quæ iuſſa ſunt, dicente Moyſe, Audi Iſraël, & tace. *S. Auguſtinus in Pſalmum LXX.* Homo (*Adam*) poſitus ſub præcepto, audivit à Domino Deo: Noli tangere, quid? hanc arborem. Quid eſt enim illa arbor? Si bona eſt, quare non tango? ſi mala eſt, quid facit in paradiſo? prorſus ideo in paradiſo eſt, quia bona eſt, ſed nolo tangas. Quare non tango? Quia obedientem te volo, non contradicentem ſeruum: ad hoc ſerve, ſed noli male ſerve. Serve audi priùs Domini iuſſum, & tunc iubentis diſce conſilium. Bona eſt arbor, nolo tangas. Quare? Quia Dominus ſum, & ſeruus es. Hæc tota cauſa eſt. Si parva eſt, dedignaris eſſe ſeruus. Quid autem tibi expedit, niſi eſſe ſub Domino? Quomodo eris ſub Domino, niſi fueris ſub præcepto? Si autem debuit aliquid iubere, ut te, quod tibi expedit, ſentires eſſe ſub Domino, ab aliqua re prohibendus eras, non propter illius arboris malitiam, ſed propter tuam inobedientiam.

Deu. 27. 9. A. conc. 2.

Tertiò natura & ratio docet eſſe parendum. Nulla enim ars, *ait Hieronymus*, abſque magiſtro diſcitur. Etiam muta animalia, & ferarum greges ductores ſequuntur ſuos. In apibus principes ſunt. Grues vnam ſequuntur ordine literato. Imperator vnus iudex provinciæ. Omnis ordo Eccleſiaſticus ſuis Rectoribus nititur. In navi vnus gubernator. In domo vnus dominus. In quamvis grandi exercitu vnius ſignum expectatur. Per hæc omnia ad illud tendit oratio, ut doceam te non tuo arbitrio dimittendum, ſed vivere debere in

H. ep. 4. Sen. lib. 1. de clementia. c. 19.

CAPUT IV.

Fructus Obedientiæ.

Heb. 13. 17. *MAximum esse virtutis Obedientiæ fructum, primum proclive est colligere ex illis verbis Apostoli.* Obedite Præpositis vestris, & subiacete eis. Ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri, ut cum gaudio hoc faciant, & non gementes, hoc enim non expedit vobis. *Si enim non expedit nobis, ut Præpositi gementes nobis imperent, quando scilicet ægrè obedimus, à contrario certè expedit maximè, ut promptè pareamus.* B. c. 23. *Vnde S. Basilius in Constitutionibus antè citatis, illa verba expendens.* Quod si, *inquit*, non expedit non perfectè obedire, sine controversia, quod magis expedit, illud consectari debemus. Nam mea quidem sententia, hoc, quod dicitur non expedire, magni eiusdem detrimenti ac pœnitendi, & quod ægrè admittat correctionem, significantiam habet. *Deinde inde liquet fructus, quòd qui ex priscis Patribus cumprimis obedientiæ laude effloruerunt, iy etiam amplissima commoda tam temporalia, quàm spiritualia, cum ea sunt consecuti.* E. c. 2. IESVS Nave filius, *inquit B. Ephrem in tractatu de Virtute*, perfecta sua obedientia tantum donum promeruit, ut Moysis successor Iof. 1. fieret. 1. Reg. 3. Et Samuel per obedientiam, quam 4. Reg. 2. Heli Sacerdoti præstitit, dignus habitus est, qui vocem Dei audiret. Elisæus verò huius

adminiculo pallium & gratiam sui accepit magistri. *Mirum est, in hoc catalogo omissum inter obedientes facile Principem Abraham, quem, quòd mandato valde arduo de immolando filio paruisset, Deus per Angelum in hac verba allocutus est:* Per memetipsum iuravi, quia fecisti hanc rem, & non pepercisti filio tuo vnigenito propter me, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuum sicut stellas cœli, & velut arenam, quæ est in littore maris: & benedicentur in semine tuo omnes gentes terræ, quia obedisti voci meæ Gen. 22. 16.

I. *Autem fructus specialis est, quòd sit mater custósque virtutum, ut illam appellavit suprà S. Augustinus. Cum quo convenit illud B. Gregorij dictum in 35. libro Moralium:* Sola virtus est obedientia, quæ virtutes ceteras menti inserit, insertásque custodit. Vnde & primum homo præceptum, quod servaret, accepit, cui se si vellet obediens subdere, ad æternam beatitudinem sine labore perveniret. *Nec mirum, quòd sit parens virtutum, quia inobedientia fuit parens omnium vitiorum.* Sicut enim, *ait ad Romanos Apostolus*, per inobedientiam vnius hominis peccatores constituti sunt multi, ita & per vnius obedientiam iusti constituentur multi. *Rectè*, multi, *non* omnes, *quia ij tantùm per meritum Christi iustificantur, qui obedientiam Christi imitantur. Christus siquidem, ut est in epistola ad Hebræos, tantùm* obtemperantibus sibi factus est causa salutis æternæ. A. 14 de civit. c. 12. G. c. 10. Rom. 5. 19. Heb. 5. 9.

II. *Fructus est, quòd valeat ad vincendum seipsum omnésque cupiditates, ac etiam dæmonum machinationes. Vnde Salomon:* Vir obediens loquetur victorias. *Vnde S. Greg. libro* 4. Pro. 21. 28. G. c. 4.

Regum: Victimæ sunt obsequia obedientium; quia cùm hominibus pro DEO subiicimur, superbos spiritus superamus; cæteris quidem virtutibus dæmones impugnamus, per obedientiam vincimus. Victores ergo sunt, qui obediunt, quia dum voluntatem suam aliis perfectè subiiciunt, ipsi lapsis per obedientiam Angelis dominantur. *Quòd autem valeat ad vincendam carnem eiúsque cupiditates, docet Augustinus in Psalmum* 143. Caro tua, coniux tua, famula tua, quidlibet deputato, opus est subiiciatur, & si pugnas, ut prosis pugna. Hoc enim expedit, inferius subiici superiori, ut ille, qui sibi subiici vult quod est inferius, se subiiciat Superiori suo. Agnosce ordinem, quære pacem. Tu Deo, tibi caro. Quid iustius, quid pulchrius? Tu maiori, minor tibi. Servi tu ei, qui fecit te, ut tibi serviat quod est factum propter te. Si autem contemnis tu servire DEO, numquam efficies, ut tibi caro. Qui non obtemperas Domino, torqueris à servo.

III. Fructus est, quòd valeat ad veram sapientiam comparandam. Vnde Propheta David (Ps. 118. 140.) *ait*: A mandatis tuis intellexi. *Quæ verba exponens S. August.* Aliud est, *inquit*, mandata tua intellexi; aliud est, à mandatis tuis intellexi. Nescio ergo quid aliud se significat intellexisse, à mandatis Dei, quod est, quantum mihi videtur, faciendo mandata Dei pervenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quas concupiverat scire, propter quod scriptum est (Eccli. 3. 22.): Concupisti sapientiam, serva mandata, & Dominus præbet illam tibi, ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ

sapientiæ pervenire, quam capere non potest, nisi ordine venerit. Audiat ergo: Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris, sed quæ præcepit tibi Deus, illa cogita semper. Sic homo ad occultorum sapientiam pervenit per obedientiam mandatorum. Eccli. 3. 22.

IV. Fructus est, quòd apud Deum sit maximi meriti. Id discimus duobus maximè exemplis. Alterũ est Patriarchæ Abrahæ, de quo diximus. Vnde & Deus initio ei dixit in Genesi: Ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. *Alterum Christi Domini, de quo cùm Apostolus dixisset:* Humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis, *mox subiecit:* Propter quod & Deus exaltavit eum, & dedit illi nomen quod est super omne nomen. *Eódem vergit, quod in epistola ad Hebraos scripsit:* Videmus Iesum propter passionem mortis gloria & honore coronatum. *Vbi* propter, *causam profectò indicat meritoriam. Nam S. Augustinus hunc locum tractans*, Humilitas, *ait*, charitatis est meritum, claritas humilitatis est præmium, sed hoc factum est in forma servi. *Et Chrysostomus in epistolam ad Philippenses*: Extremam Christus præstitit obedientiam, propterea accepit & supremum honorem. Gen 15. 1. Phil. 2. 9. Heb. 2. 9. A. tract 34 in Ioan. Ch hõ. 7.

V. & postremus fructus est obedientiæ Religiosorum, quòd eos eximat ab innumeris molestiis & curis, quas in dies experiuntur, qui in seculo suo arbitratu viuunt. Religiosi enim omnium rerum suarum curam in humeros Superiorum coniiciunt, & quasi infantes aliorum vlnis se gestari sinunt, ac quasi dormiendo iter ad cœleste regnum conficiunt. Muneri enim Rectorum incumbit, omnia necessaria tam in temporalibus,

quam spiritualibus suo tempore, loco, & ordine cuique providere. Unde B. Climacus, Obedientia, *inquit*, est perfecta abnegatio propriæ animæ & corporis, mors voluntaria, vita sine sollicitudine, navigatio sine damno, sepultura voluntatis, est iter facere dormiendo sub onere aliis imposito, & super aliorum ulnas, ne mergaris, natare.

Cl grad. 4.

Caput V.

De proprietatibus Obedientiæ perfectæ.

Prima Proprietas est, Obedire in omnibus. Deo quidem, nulla re excepta: hoc enim ipso, quòd aliquid in divinam voluntatem cadit, rectum est & licitum, diuina siquidem voluntas omnis rectitudinis norma & regula est. Itaque ne tunc quidem, cùm præcipit Abrahæ immolare Isaac, filiis Israël exspoliare Ægyptios, Isaiam nudum incedere, Osea accipere mulierem fornicariam, voluit aut præcepit aliquid iniquum, ut docent Theologi. Unde patiens Iob, licèt tot malis, permittente Deo, obrutus, dixit: Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit, ita factum est, sit nomen Domini benedictum. *Homini verò Superiori obedire, exceptis tribus, nempe si ille aliquid iubeat, quod evidenter constet vel cum lege divina, vel cum mandato Superioris maioris pugnare, vel excedat limites auctoritatis in subditum. Nam in iis omnibus & solis superior ius imperandi non habet. Si autem certò & evidenter non constet, tenetur obedire, quia* in dubiis,

Gen. 22. 2. Exo. 3. 22. Isa. 20. 2. [illegible] 7. Tho. 1. 2. [illegible] 04. a. 4. Iob. 1. 21.

Vide Panar. V. Inobedientia.

iuxta vulgatum Theologorum & Iureconsultorum dictum, melior est conditio possidentis, *hoc est, Superioris, qui est in sua actoritatis possessione. Atque iuxta hanc regulam Dominus præcipit obedientiam erga Maiores in omnibus, apud Matthæum, cùm ait:* Omnia quæ dixerint vobis servate, & facite. *Et Apostolus ad Coloss.* Filij, *inquit*, obedite parentibus per omnia. Mat. 23. 3 Col. 3. 20.

II. Proprietas est, Obedire libenter, quod fit cùm voluntatem nostram omnino conformamus Superiorum voluntati, sicut Christus suam conformavit voluntati Dei, dicens: Meus cibus est, ut faciam voluntatem eius, qui misit me. Ioan. 4. 34. *Certè nihil libentiùs sumimus, quàm cibum. Hanc proprietatem omnes Patres requirunt in Obedientia. S. Basil. in regulis brevioribus.* In B.q.123. vniversum (*in obedientia*) *inquit*, vti propria voluntate alienum est à recta ratione. *Cassianus lib. institutionum duodecimo vult*, ut præter Abbatis mandatum nulla penitus voluntas C.c. 32. vivat in nobis. *S. Greg. libro 35. Moralium, ob* G.c. 10. *hoc præfert obedientiam victimis*, quòd per victimas aliena caro, per obedientiam verò propria voluntas mactetur. *S. Climacus paulo antè eam vocavit voluntatis sepulcrum. Hinc sequitur à perfectione Obedientiæ discedere primò eos, qui voluntatem Superioris ad suam detorquere conantur.* Quisquis, *ait S. Bern. in serm. de tribus Ordinibus*, vel apertè vel occultè satagit, ut quod habet in voluntate, hoc ei spiritualis Pater iniungat, ipse se seducit, si fortè sibi quasi de obedientia blandiatur: neque enim ea re ipse Prælato, sed magis ei Prælatus obedit. *Secundò eos, qui in pietatis operibus posse se putant nonnunquam à Superioris volun-*

C. col 4. c. 20. *tate discedere. Unde Daniel Abbas apud Cassianum.* Vnum sanè, *inquit*, atque idem inobedientiæ genus est, vel propter operationis instantiam, vel propter otij desiderium senioris violare mandatum, támque dispendiosum est pro somno, quàm pro vigilantia monasterij statuta convellere: tantum denique est Abbatis transire præceptum ut legas, quantum si contemnas, ut dormias.

III. Proprietas est, Obedire simpliciter, quod fit cùm & iudicium nostrum conformamus cum iudicio Superioris. Quam proprietatem exegit Eph. 6. 5. Col. 3. 22. *Apostolus in obedientia servorum erga Dominos. Nam ad Ephesios & Colossenses ait:* Servi obedite dominis carnalibus cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut Christo. *Eum servavit Abraham Patriarcha* Heb. 11. 8. *erga Deum, teste Apostolo,* Fide *inquiens*, qui vocatur Abraham obedivit in locum exire, quem accepturus erat in hæreditatem, & exiit nesciens quò iret. *Et rursus.* Non infir- Rom. 4. 19. matus est fide, nec consideravit corpus suum B. serm. 2. mortuum, cùm ferè centum esset annorum, & emortuam vulvam Saræ. *Servarunt & Apo-* Marc. 1. 16. *stoli à Christo vocati. Unde S. Bernardus de S. Andrea:* Vis audire perfectæ obedientiæ formam? Vidit Dominus, ait Evangelista, Petrum & Andream, mittentes rete in mare, & ait illis: Venite post me, & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuò nihil diiudicantes aut hæsitantes, non solliciti vnde viverent, non considerantes, quónam modo rudes homines & sine literis prædicatores fieri possent, nihil denique interrogantes, sine omni mora, relictis retibus & navi, secuti sunt eum. *Idem docuere cæteri Patres. Sanctus*

Basilius in Constitutionibus monasticis. Mona- B. c 10.
chi, *ait*, libentissime obtemperent suo Præ- & 23.
posito, nec ab eo eorum, quæ sibi imponun-
tur, rationem reposcant, &c. nihil omnino
ipsorum iussa curiosiùs perscrutando. *Sanctus*
Hieronymus ad Rusticum: Credas tibi salutare, H. ep 4.
quicquid monasterij Præpositus præceperit,
nec de maiorum sententia iudices, cuius of-
ficij est, obedire, & implere quæ iussa sunt,
dicente Moyse, Audi Israël, & tace, *Cassia-* Deut.
nus libro 4. institutionum: Ægyptij monachi 27. 9.
vniversa complere, quæcunque fuerint à Præ- C. c. 10.
posito suo præcepta, tanquam si à Deo cœli- & 41.
tus sint edita, sine vlla discussione festinant. G. c. 2.
Et S. Gregorius libro 2. in primum Regum: B. ser. de
Nescit iudicare, quisquis perfectè didicit convers.
obedire. *Ex hac proprietate nata est appellatio* S. Pauli.
Obedientia cæca, querelâque S. Bernardi in 2. Cor.
eos qui nolunt, ut cæci, manu trahi cum Saulo. 9. 7.
Plura vide in PANARIO, V. Inobedientia.

IV. Proprietas est. Obedire HILARITER.
Hilarem enim datorem, *teste Apostolo*, dili-
git Deus. *Vnde S. Basilius in Constitutionibus* B. c. 23.
monasticis, Apostoli, *inquit*, submissa men-
tis cervice obedientiæ iugum subierunt, ala-
crique animo in fora, in contumelias, in lapi-
dationes, in ignominias, in cruces, in varias
neces processere. Hanc obedientiam is, qui
secundùm Deum verè est monachus, Anti-
stiti suo præstet oportet. *Et S. Bernardus in*
sermone de Virtute Obedientiæ, Tertius, *in-*
quit, gradus obedientiæ est, hilariter obe-
dire. Non ex tristitia, inquit Apostolus, aut 2. Cor.
ex necessitate. Serenitas in vultu, dulcedo in 9. 7.
sermonibus, multùm colorant obedientiam
obsequentis. Vnde & Gentilis ille Poëta ait
sic:

Ovid. 8. Metam. ——— *ſuper omnia vultus*
Acceſſère boni. ———
Quis enim locus obedientiæ, vbi triſtitiæ cernitur ægritudo? Oſtendunt plerumque voluntatem animi ſigna exteriora, & difficile eſt, ut vultum non mutent, qui mutant voluntatem.

V. Proprietas eſt. Obedire VELOCITER & PROMPTE. Nam B. Paulus ad Titum ita ſcribit: (Tit. 3. 1.) Admone illos Principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe. *Vnde Bernardus loco citato:* Velociter currit ſermo Dei, & velocem habere deſiderat ſequentem. Vides cum quanta velocitate currit ille qui dicit: (Pſ. 147. 15. Pſ. 118. 32.) Viam mandatorum tuorum cucurri. Fidelis obediens neſcit moras, fugit craſtinum, ignorat tarditatem, præripit præcipientem, parat oculos viſui, aures auditui, linguam voci, manus operi, itineri pedes, totum ſe colligit, ut imperantis colligat voluntatem. Vide Dominum (Luc. 19. 5.) feſtinanter præcipientem, & hominem feſtinanter obedientem. Zachæe, inquit, feſtinans deſcende, quia hodie in domo tua oportet me manere. Et feſtinanter deſcendit, & excepit eum gaudens. Audiſti obedientiam, audi & obedientiæ remunerationem. Quia ſalus domui huic facta eſt. Intuere etiam ex occaſione huius obedientiæ concluſionis grande myſterium, & obſignatam ſignaculo miſericordiæ ſententiam. Venit enim, inquit, Filius hominis ſaluum facere, quod perierat. Nónne legiſti, quod filiis Iſraël præcipitur, ut Agnum comedant feſtinanter? Feſtinanter quippe veri Agni comeſtio ſignatur implenda, (Exod. 12. 31.) quia verba illa, quæ per legem dedit, quæ per ſemetipſum præſens exhibuit, quæ per

Ecclesiæ Præpositos tradenda reliquit, veloci sunt obedientia consummanda. Et tu ergo cùm voluntatem cordi, simplicitatem operi, hilaritatem vultui coniunxeris, adde velocitatem, ut sis, iuxta Apostolum Iacobum, velox ad audiendum, & ad implendum velocior. Iac 1. 19.

VI. Proprietas est, Obedire VIRILITER, iuxta illud: Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. Non est fortitudinis, *inquit idem Sanctus*, ire ad inobedientiam, sed ab obedientia non abduci. Si tribulatio intonat, si persecutio resultat, si peccatores tibi laqueum ponunt, si maligni tuum iter impediunt, tu obedientiæ viam non deseras, sed dic: Paratus sum, & non sum turbatus, ut custodiam mandata tua. Quid enim superiùs enumerata pariunt vtilitatis, si fortitudo desit, quæ in arce constantiæ virtutis collocat, & eo vallo munit, quo furentis impetus aspirare non possit? Psal. 30. 25. Ps. 118. 60.

VII. Proprietas est, Obedire HVMILITER, exemplo Christi, qui teste Apostolo ad Philippenses, humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Vnde idem ad Hebræos:* Obedite præpositis vestris, & subiacete eis. *& D. Petrus in epistola priore*: Subiecti igitur estote omni humanæ creaturæ propter Deum. *Subiectio enim talis non potest fieri sine humilitate.* Magna virtus, *ait S. Bernardus loco allegato*, humilitas, sine cuius obtentu virtus fortitudinis, non solùm virtus non sit, sed etiam inde superbiæ vitium erumpat. Quàm fortiter currebat Saül, cùm esset paruulus in oculis suis? quanta Philistæorum agmina posternebat, quantis viribus exercebat gladium? Phil. 2. 8. Heb 13. 17. 1. Pet. 2. 13.

1. Reg. 12. Postquam autem tenuit eum superbia, & transivit in aspectum cordis, debilis & impotens factus, incircumcisorum armis facilè prostratus occubuit. *Et infrà:* Ne ergo fortitudo in superbiam transeat, condienda est sale humilitatis, quia nihil proderit fortiter obedire, si contigerit infeliciter superbire. Illi ergo fortitudinem suam ad Deum custodiunt Psal. 58. 10. (*cum David dicente*, Fortitudinem meam ad te custodiam) qui cùm fecerint quod facere debent, dicere possunt: Servi inutiles sumus, Luc. 17. 10. quod debuimus facere, fecimus.

VIII. Proprietas est, obedire INDIFFERENTER *bonis & malis, doctis & indoctis. Christi siquidem dictum est:* Super cathedram Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo Mat. 23. 3. quæcunque dixerunt vobis, servate, & facite, *atque ut constaret esse improbos, mox subdidit:* Secundùm opera verò eorum nolite facere. *Infideles quoque erant Magistratus, de quibus scripsit B. Paulus ad Romanos:* Omnis Rom. 13. 1. anima potestatibus sublimioribus subdita sit. *Et S. Petr. epistola priore:* Servi, subditi estote 1 Pet. 2. 18 in omni timore dominis, non tantùm bonis & modestis, sed etiam dyscolis. *Vnde S. Chrysostomus in epistolam alteram ad Timotheum,* C hom. 2. 2. Tim. 1. Hinc, *inquit,* Iudæi Deum aspernari didicerunt, quia Moysen contempsêre, quia lapidibus illum impetebant. Nam qui piè Sacerdoti afficitur, longè maiore pietate Deum reverebitur. Etsi enim malus fuerit Sacerdos quispiam, attendit DEVS, quòd sui gratia illum etiam, qui dignus honore non est, obsequiis foves, ipséque tibi præmia exoluet. Si Mat. 10. 41. enim qui Prophetam in nomine Prophetæ suscipit, mercedem Prophetæ accipiet, profectò

& qui cedit & obtemperat Sacerdoti, mercede sua non destituetur. Nam si vbi de hospitalitate agitur tantùm, vbi quem suscipis ignoras, tantum præmiorum accipis: si ei subiiciaris, cui imperat Deus, non multo magis mercede donaberis; Super cathedram, inquit, Moysi sederunt Scribæ & Pharisæi. Omnia ergo quæcunque dixerint vobis, seruate, & facite, secundùm autem opera eorum non faciatis. Mat. 23. 3.

IX. Proprietas est, Obedire perseueranter vsque ad mortem: qualis fuit obedientia Christi obedientis vsque ad mortem, mortem crucis, *teste Apostolo ad Philippenses.* Qui enim perseuerauerit vsque ad finem, *ait Christus*, hic saluus erit. *Vnde S. Basilius in regulis fusiùs disputatis:* Vbi quis, *inquit*, se semel in fratrum (*monachorum*) corpus cooptandum tradiderit, is si membrum postea ad ministrandum aptum iudicatum fuerit, esto quod ipsi impositum sit, vires ipsius videatur superare, de iudicij periculo prorsus illum esse sollicitum sinito, qui ea imperet, quibus vires suæ pares esse non possint: ipse autem parendo alacritatem pro virili declaret studij sui vsque ad mortem, memor Domini, qui factus fuit obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. *Idem habet in Regulis breuioribus. Et S. Bern. de Virtute obedientiæ.* Incipere, *inquit*, multorum est, perseuerare paucorum. Perseuerantia singularis est filia summi Regis, virtutum fructus, earúmque consummatio, totius boni repositorium, virtus sine qua nemo videbit Deum, nec à Deo videbitur, finis est ad iustitiam omni credenti, in qua virtutum conuentus reuerendum sibi thalamum confe-

Phil. 2. 8. Mat. 10. 22. B. q. 28. I à. q. 251.

cravit. Quid enim currere prodest, & ante metam cursus deficere?

Caput VI.

Media perfectæ Obedientiæ parandæ.

Anno 1553. *Media tria in hoc argumento suppeditavit mihi B. P. N. IGNATIVS in epistola quadam ad Lusitanos fratres quondam scripta.* Primum est ut non intueamini, *inquit*, in persona Superioris hominem obnoxium erroribus atque miseriis, sed Christum ipsum, qui est sapientia summa, bonitas immensa, charitas infinita, qui nec decipi potest, nec nos vult ipse decipere, & quoniam conscij vobismet estis, vos Dei amore iugum obedientiæ subiisse, ut in Superioris voluntate sequenda voluntatem divinam certiùs sequeremini, nolite dubitare, quin pergat fidelissima Domini charitas eorum ministerio, quos vobis præfecit, vos deinceps gubernare, & rectis itineribus ducere. Itaque Superioris vocem ac iussa non secus ac Christi vocem excipite: si quidem Apostolus etiam in hanc sententiam scribens ad Colossenses, cùm ad obtemperandum Præpositis subditos adhortatur, ait: Quodcunque facitis, ex animo operamini sicut Domino, & non hominibus, scientes, quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino Christo servite. Sanctus verò Bernardus. Sive Deus, inquit, sive homo Vicarius Dei mandatum quodcumque tradiderit, pari profectò obsequendum

Col. 3. 23.

Bern. de præc. & dispens.

est cura, pari reverentia deferendum, vbi tamen Deo contraria non præcipit homo.

Alterum Medium est, inquit idem Pater noster, ut statuatis vobiscum ipsi, quicquid Superior præcipit, ipsius Dei præceptum esse, & voluntatem, atque ut ad credenda quæ Catholica fides proponit, toto animo assensúque vestro statim incumbitis: sic ad ea facienda, quæcumque Superior dixerit, cæco quodam impetu voluntatis parendi cupidæ sine vlla prorsus disquisitione feramini. Sic egisse credendus est Abraham filium Isaac immolans. *Hæc ille. Ita Cassianus agens de perfecta obedientia Tabenensiotarum Monachorum in Thebaïde, scribit eos* sic vniversa complere, quæcumque à Superiore fuerint præcepta, tamquam si à Deo cœlitus sint edita. *Et Petrus Blesensis ad Priorem de Monasteriolo:* Quidquid tibi Prælatus iniunxerit, quod animæ saluti non obviet, sic illud amplecti debes, ac si Deus ipse præceperit: beatúsque Benedictus protestatur, Deo impendi obedientiam, quæ maioribus exhibetur.

Genes. 22. 2.

Cassian. 4. inst. c. 10.

Petr. Blesensis ep. 132.

Tertium Medium est, ait, ut quod Superior mandat vel sancit, defendere semper apud animos vestros studiosè nitamini, improbare autem nequaquam, atque ad eam ipsam rem proderit bene animatos, affectósque esse ad id omne, quod ipse iusserit: sic enim fiet non solùm ut sine molestia, sed etiam ut cum voluptate lætitiáque pareatis: nam, ut est apud sanctum Leonem (*de ieiunio septimi mensis*) non dura ibi necessitate servitur, vbi diligitur quod iubetur. *Vnde S. Bernardus de præcepto & dispensatione:* Perfecta obedientia, *inquit*, legem nescit, terminis non arctatur,

Leo serm. 4.

neque contenta angustiis professionis; largiori fertur voluntate in latitudinem charitatis, & ad omne quod iniungitur spontaneo vigore liberalis alacrísque animi, modum non considerans, in infinitatem extenditur.

Basil. c. 23. *Quartum Medium est S. Basilij in constitutionibus monasticis, Consideratio eorum, qui in obedientia virtute tam in veteri, quàm in novo Testamento excelluerunt*: Imitanda est, *inquiens*, maximè Sanctorum obedientia, quam erga Deum illi adhibuerunt, si tamen proposito nobis eorum exemplo eam fortasse ritè poterimus explere. *Subiicit deinde prolixa oratione exēpla duo. Primū Patriarchæ Abrahæ, deinde Apostolorum, accuratéque pertractat, quàm omnibus numeris absoluta eorum fuerit obedientia.*

August. in cap. 15. Gregor. cap. 10. Bernard. homil. 1. *S. Aug. verò tractatu 84. in Ioannem, Greg. 35. Moralium, & Bern. super* Missus est, *ad imitandum proponunt exemplum Christi.* Christum pia obedientia, *inquit Aug.* sic imitemur, ut ei nos comparare nulla præsumamus audacia. Disce homo obedire, *clamat mellifluus Doctor*, disce terra subdi, disce pulvis obtemperare. Luc. 2. 52. De auctore tuo loquens Evangelista, Et erat, inquit, subditus illis; haud dubium quin Mariæ & Ioseph. Erubesce superbe cinis. Deus se humiliat, & tu te exaltas? Deus se hominibus subdit, & tu dominari gestiens hominibus tuo te præponis auctori? Vtinam mihi aliquando tale aliquid cogitanti, Deus respondere dignetur, quod & suo increpando respondit Apostolo: Vade, inquit, post me, satana, Matth. 16. 23. quia non sapis ea quæ Dei sunt. De ipso namque dictum est: Et erat subditus illis.

Quintum Medium est, Assuefacere se ad obsequendum non modò maiori, sed etiam æquali

& minori. Sapiens enim ait: Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. *Et Christus*: Qui voluerit inter vos primus esse, sit vester servus. *Et Apostolus*: Nihil per contentionem, sed in humilitate superiores sibi invicem arbitrantes. *Vnde S. Basilius*: Alij, *inquit*, aliis obedientiam præstabimus, tamquam servi dominis, conveniebter præcepto Domini: Qui vult in vobis esse magnus, sit omnium vltimus & seruus omnium. Quibus verbis adiungit, quod nos efficacius etiam possit permouere: Sicut filius hominis non venit, ut ministraretur ei, sed ut ministraret. Et consentaneum etiam est dicto Apostoli: Per charitatem spiritus servite invicem *Et S. Bernardus in Cantica*: Parum est subiectum esse Deo, nisi sis & omni humanæ creaturæ propter Deum, sive Abbati tamquam præcellenti, sive Prioribus, tamquam ab eo constitutis. Ego plus dico, subdere paribus: subdere & minoribus. Sic enim decet nos, inquit, omnem implere iustitiam. Vade & tu ad minorem, si vis esse in iustitia perfectus, defer inferiori, iuniori te inclinato.

Eccli. 32. 1.
Matth. 20 26.
Philipp. 2 3.
Basil. reg. breu 115.
Marc. 10.
Galat. 5. 13.
Bernard. serm. 11.
Matth. 3. 15.

VIDE V. Abnegatio sui, Humilitas. *Et in* Panario V. *Inobedientia, Immortificatio, Iudicium proprium, Voluntas propria.*

CAPVT I.

OBLATIO SVI DEO FACTA.

Quid sit Oblatio, & quotuplex.

OBlationis nomine intelligimus actum virtutis Religionis: cuius virtutis proprium

est, ut homo protestetur se divinæ maiestati subiectum, quatenus est primum omnium rerum principium & auctor Dominúsque cœli & terræ, eáque de causa se illi & omnia sua offerat. Est autem duplex oblatio. Interna vel invisibilis, & externa vel visibilis, secundùm doctrinam S. Augustini libro de civitate Dei decimo. Interna, est actio voluntatis, qua homo divinæ maiestati se suáque omnia offert. Externa verò est, qua ritu externo idem facit, quod gemino fieri potest cultu. Semel, eo qui etiam homini potest deferri, ut si caput aperias, si genua flectas, si supplices ad honorem Dei, si psalmos & hymnos decantes, si nomen divinum in precibus invoces: nam hunc externum ritum exhibemus & Regibus & aliis hominibus honoratis. Secundo, eo cultu, qui in solum Deum cadit, & dicitur cultus latriæ, atque hic dicitur sacrificium. Vnde Exodi 22. dicitur: Qui sacrificat diis, occidetur, præterquam Domino soli. *Quam oblationem Deo deberi omnes etiam Gentiles naturali lumine agnoverunt, teste S. Augustino ita scribente libro citato:* Quis verò sacrificandum censuit, nisi ei, quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit? *Hoc autem sacrificium, ut propriè dictum sit sacrificium, requirit tria. Primum est, ut in eo offeratur aliquid sensibile, & ritu mystico consecretur: sacrificare enim, si vocem spectes, est idem quod sacrum facere, sic in veteri Testamento consecrabantur victimæ impositione manuum, vel elevatione rei oblatæ in altum. Secundum, ut res oblata transmutetur, hoc est, desinat esse quod antè fuit, sicut hostia in veteri Lege cremabatur. Tertium, ut fiat à Sacerdote. Vnde in Lege naturæ Sacerdotes erant vel capita familiarum*

August. cap. 5.

Exod. 22. 20.

August. lib 10. c. 4.

ut Noë, Abraham, vel quibus Deus inspirabat. In Lege autem scripta soli filij Aaron. In Lege gratiæ soli Episcopi & Presbyteri ritè ordinati. In quacumque ergo oblatione etiam Deo facta horum trium aliquid defuerit, non erit propriè dictum sacrificium. Nos autem hic maximè loquimur de oblatione interna sui suarúmque rerum. Cui si aliquando externa accesserit, perfectior esse poterit, qualis erat beatæ Annæ, quæ, ut est initio historiæ Regum, filium Samuelem oblatum Deo, etiam externo ritu obtulit Sacerdoti Heli in loco sacro. Secundum, B. Virginis Mariæ, quæ secundùm ritum Legis Mosaicæ puerulum Iesum in templo Ierosolymitano obtulit S. Simeoni. Tertium, matris S. Bernardi, qui filium recèns natum Deóque oblatum deposuit in templi altari. Quartum, omnium Religiosorum, qui solenni professione publicè ante altare se totos offerunt Deo & Religioni.

1. Reg. 1. 26.

Luc. 2. 28.

Vilhel. in vita. lib. 1. cap 1.

Caput II.

Deum non indigere oblatione nostra, & ut indigeat, nihil eo dignum posse offerri.

ID *contestatus est Propheta regius in Psalmis, cùm ait:* Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Et Apostolus:* Quis prior dedit illi, & retribuetur ei? *Vnde Clemens Alexandrinus in Pædagogo, & Stromatis sæpiùs:* Solus Deus nulla re

Ps. 15. 2.
Rom. 11. 35.
Clemens Alexãd. 3. Pædag. 2. & 7.

Strom. omnino indiget. *Et Lactantius:* Non intelligunt, *inquit*, Ethnici, terrenis opibus Deum non indigere. Nihil enim sapiunt nisi terram, bonáque & mala solius corporis sensu & voluptate perpendunt. *Et rursus:* Illis, quæ in vsum tribuit homini Deus, ipse non indiget, & cùm omnis terra in ipsius sit potestate, non indiget templo, cuius domicilium mundus est, non indiget simulachro, qui est & mente & oculis incomprehensibilis, non indiget terrenis luminibus, qui Solem cum cæteris astris in vsum hominibus potuit accendere. *Gregorius Nazianzenus in Pascha:* Dignum munus offerre Deo vix ipsi quoque Angeli possunt, illi, inquam, primi, intellectuales, & puri, supernæque gloriæ spectatores ac testes. *S. Ambrosius tractans verba Apostoli suprà citata:* Manifestum est, *ait*, solum Deum esse, qui noverit omnium consilia, & hunc vnum esse, qui nullius egeat, quia ab ipso sunt omnia. *S. Chrysostomus in Genesin:* Si voluerimus offerre aliquid Deo, quid ampliùs offerre possumus, quàm quantum verbis gratias referimus? Ea sanè quæ ipse exhibet, opere præstat. Quàm autem imparia sunt verba & opera? Et Dominus nullarum rerum indigus est, nulláque rerum nostrarum eget, quàm verbis, atque hanc ipsam in sermonibus gratiarum exigit, non quòd ea ipsa opus habeat, sed ut nos doceat gratos esse, & agnoscere tantorum bonorum auctorem. *S. Augustinus de Verbis Domini:* Ne putemus, fratres charissimi, quia beneficium pręstamus Deo, quia diximus pretium nos dare quodammodo. Non enim, vnde augeatur ille, damus, qui te lapso integer est, & te redeunte integer manet, paratus videre,

Lactant. lib. 6. c. 1. Epit. c. 1.

Gregor. Naziãz. orat. 2.

Ambros. in cap. 11. ad Rom.

Chrysost. homil. 26.

A serm. 38.

ut beatificet conversos, & aversos puniat cæcitate. *Et in Epistola ad Marcellinum:* Nihil Deus iubet, quod sibi prosit, sed illi, cui iubet. Ideo verus est DOMINUS, qui servo non indiget, & quo servus indiget. In ea quippe Scriptura, quæ vetus dicitur Testamentum, & eo tempore, quo adhuc illa offerebantur sacrificia, quæ hoc tempore non offeruntur, dictum est: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Nec illorum ergo sacrificiorum egebat DEUS, nec cuiusquam eget vnquam, sed rerum divinitùs impartitarum, vel imbuendo virtutibus animo, vel æternæ saluti adipiscendæ. quædam signa sunt, quorum celebratione atque functione, non Deo, sed nobis vtilia pietatis officia exercentur. *Et rursus libro x. de civitate Dei:* Quis autem ita desipiat, ut existimet aliquibus vsibus DEI esse necessaria, quæ in sacrificiis offeruntur? Quod cùm multis locis divina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit: Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Non solùm igitur pecore, vel alia re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis, Deum egere credendum est; totúmque quod rectè colitur DEUS homini prodesse, non DEO. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci, si viderit.

Id. ep. 5.

Ps. 15. 2.

A. c. 5.

Ps. 15. 2.

Caput III.

De conditionibus Oblationis, quo Deo sit grata.

Qvo Deo grata & accepta sit oblatio nostra, nonnullæ requiruntur conditiones. Prima sit, ut offerens sit iustus & amicus Dei, quam S. Basilius colligit ex illis verbis Psalmi: Afferte Domino filios Dei, afferte Domino filios arietum. Psalmus, *inquit*, priùs vult nos esse filios Dei, deinde vltroneos accedere ad offerenda Deo dona, non quælibet, sed quæ sint ab eo ordinata. Ante omnia dicito, Pater: deinde petes ea quæ ordine sequuntur. Scrutare verò teipsum, & cuiusmodi conversatione ad Deum accedas expende, num dignus sis, qui Deum sanctum voces Patrem. Per vitæ enim sanctimoniam nobis pervius est ad eum sanctum ac familiaris aditus. Si Sancti filius cupis esse, sanctitas te in filium adoptet. Afferte itaque Domino, non omnes, neque ex omnibus, sed filij Deo. *S. Gregorius verò eandem colligit ex oblatione Abel.* Iram, *ait libro 22. Moralium*, iudicis placare nescit oblatio, nisi ex munditia placeat offerentis. Vnde scriptum est: Respexit Deus ad Abel, & ad munera eius: ad Cain autem & ad munera eius non respexit. Neque etenim sacrum eloquium dicit: Respexit ad munera Abel, & ad Cain munera non respexit, sed priùs ait, quia respexit ad Abel, ac deinde subiunxit, & ad munera eius. Et rursum dicit,

Psalm. 28. 1.

G. c. 12.

Gen. 4. 4.

quia non respexit ad Cain, deinde subdidit, nec ad munera eius. Ex dantis quippe corde id quod datur accipitur, idcirco non Abel ex muneribus, sed ex Abel munera oblata placuerunt. Prius namque ad eum legitur Dominus respexisse qui dabat, quā ad illa quæ dabat.

II. Conditio est, ut si iustus non sit, iustus esse velit, & de anteacta vita noxis doleat, dicátque cum peccatore Davide: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non despicies. *Hanc inculcat Augustinus libro* 10. *de Civitate Dei.* Ille pœnitens, *inquit*, apud Prophetam, vel ipse Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium, Si voluisses, inquit, sacrificium dedissem: vtique holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernet. Intueamur quemadmodum vbi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium contriti cordis. Illo igitur, quod eum nolle dixit, hoc significatur, quod eum velle subiecit. *Cuius rei rationem paulo antè dederat hanc:* Nec enim quod ab antiquis Patribus talia sacrificia facta, sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legitimè non facit, aliud intelligendum est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis, ab hoc ut inhæreamus Deo, & ad eundem finem proximo consulamus.

Psal. 50. 19.

A. c. 5.

III. Conditio est, ut pura simplicíque mente, & recta intentione offerat. Hanc multi Patres indicaverunt, ut Tertullianus in Marcionem: Etsi Deus ad oblationes Abel ad-

T. l. 2.

vertit, & holocausta Noë odoratus est libenter, quæ iucunditas sive viscerum vervecinorum, sive nidoris ardentium victimarum? Sed animus simplex & Deum metuens offerentium ea, quæ à Deo habebant, & pabuli, & suavis olentiæ gratia apud Deum deputabatur, non quæ fiebant exigeatis, sed illud propter quod fiebant, ob honorem scilicet Dei. *Et S. Chrysostomus in Genesin.* Attendite, *ait*, rem miram. Aspexit Deus ad Abel, & ad dona ipsius: ad Cain autem, & ad sacrificia ipsius non attendebat. Quia recta intentione & syncera mente obtulerat, aspexit, inquit, Deus ad Abel, & ad dona ipsius, grata habuit, laudavit. Cæterùm oblata vocavit dona, ut per hoc offerentis animo maiorem honorem haberet. Ecce quomodo per facta & verba ipsa docet Dominus, quòd hæc omnia à nobis vult fieri, ut animi nostri per ea, quæ à nobis fiunt, manifestè conspiciantur, & ut sciamus quòd Dominum habemus & conditorem eum, qui ex nihilo nos, ut essemus, produxit. *Hieronymus in extremum caput Isaiæ:* Deus non quærit sacrificia, sed animum. *Eòdem collimant, quæ Lactantius libro sexto divinarum institutionum de oblationibus Deo factis scribit ex Seneca:* Quantò melius, *ait*, Seneca & veriùs. Vultisne vos, inquit, Deum cogitare magnum, & placidum, & maiestate leni verendum amicum, & semper in proximo? Non immolationibus, & sanguine multo colendum, sed mente pura, bono honestóque proposito.

Chr. hō. 18.

Isa. 66.

L. c. 25.

IV. Conditio est, Vt oblatio sit Deo digna & offerente. Qua de causa Cain in Genesi deliquit, non quòd aliquid obtulerit, sed quòd nullo habito

delectu viliora obtulerit. Vnde S, Ambrosius libro secundo de Cain & Abel: Rectè Cain obtulit, quia oblatio insigne devotionis, & indicium gratiarum est: sed non rectè divisit, quia ante omnia Deo debuit deferre primitias, ut à gratia inchoaret auctoris. Etenim divisionis hic ordo est, ut prima secundis, non primis secunda præcurrant, & cœlestia terrenis, non terrena cœlestibus præferantur. Sed quia Cain confundit hunc ordinem, dicitur ei, Peccasti, quiesce: omnia docet Deus primùm ne pecces, ut in Adam monui, secundò, si peccaveris, quiescas, ut in Cain doceris. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere. *Et S. Augustinus libro 15. de civitate Dei:* In admonitione, quam Deus protulit ad Cain, illud quidem quod dictum est: Nónne si rectè offeras, rectè autem non dividas peccasti? quia non elucet, cur vel vnde sit dictum, multos sensus peperit eius obscuritas. Rectè quippe offertur sacrificium, cùm offertur Deo vero, cui vni tantummodo sacrificandum est. Non autem rectè dividitur, dum non discernuntur rectè vel loca, vel tempora, vel res ipsæ, quæ offeruntur, vel qui offert, vel cui offertur, vel hi quibus ad vescendum distribuitur quod oblatum est, ut divisionem intelligamus hîc discretionem: sive cùm offertur, quando non oportet, aut quod non tunc, sed alias oportet, sive cùm id offertur, quod nusquam & nunquam penitus debuit, sive cùm electiora sibi eiusdem generis rerum tenet homo, quàm sunt quæ offert DEO. In quo autem horum Deo displicuerit, facilè non potest inveniri. *Hæc ille; ac tandem cum Ambrosio in postremum*

A. c. 8.

Id. c 7.

A. c. 7. Genes. 4. secun. 70.

hunc sensum divisionis inclinare videtur. In eandem sententiam conspirat Chrysostomi commentarius, nam exponens verba illa Dei: Nónne si rectè obtuleris, rectè autem non diviseris, peccasti? Hoc quidem, *inquit*, quod animo statuisti esse offerendum, laude dignum est, quod verò non rectè diviseris, oblati repudiationem operatum est. Oportet enim offerentem Deo magnam adhibere diligentiam. Et quantum differunt qui offert, & qui accipit, tanta & in discretione facienda diversitas. At horum nihil cogitasti, sed ut fortuitò contigit, obtulisti.

hō. 18.

V. Conditio est, ut oblatum sit expers vitij & maculæ. Vnde Ecclesiasticus, Noli, *ait*, offerre munera prava, non enim suscipiet illa DEVS. *Et Malachias Propheta:* Offertis super altare meum panem pollutum, & dicitis: In quo polluimus te? Si offeratis cæcum ad immolandum, nónne malum est? & si offeratis claudum, & languidum, nónne malum est? offer illud duci tuo, si placuerit ei, aut si susceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. *Immo Deus exegit in omnibus sacrificiis, ut hostiæ essent immaculatæ, nullíque vitio obnoxiæ, ut liquet ex legibus Levitici, Numerorum, & Deuteronomij.* Homo, *inquit Dominus ad Moysen*, qui obtulerit victimam pacificorum Domino, vel vota solvens, vel sponte offerens, tam de bobus, quàm de ovibus immaculatum offeret, ut acceptabile sit, omnis macula non erit in eo. Si cæcum fuerit, si fractum, si cicatricem habens, si papulas, aut scabiem, aut impetiginem, non offeretis ea Domino. *Causa huius legis erat.* 1. *quia Deum O. M. non decent, nisi optima.* 2. *testa*

Eccli. 35. 14.
Mal. 1. 8. 14.
Leu. 1. 3. L. 1 20.
Num. 28. 3.
Deut. 15. 21.

Apostolo, omnia in figuram illis *veteris Testamenti Patribus* contingebant, & Vmbram habebat lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum, *ut est in epistola ad Hebraos. Oblationes autem omnes & sacrificia veteris Legis prefigurabant oblationem Christi in cruce, qui vere erat Agnus immaculatus omnis vitij expers. Vnde Paulus.* Si enim sanguis, *inquit*, hircorum & taurorum, & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad emundationem carnis, quanto magis sanguis Christi, qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundabit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad serviendum Deo viventi? *quò significaretur quanta innocentia vita & morum præditi esse debeant, qui seipsos Deo offerre volunt.*

1. Cor. 10. 11.
Heb. 10. 1.
Heb. 9. 13.

Caput IV.

Rerum etiam minimarum Oblationes Deo esse gratissimas.

Quod verò etiam minimarum rerum oblationes Deo sint pergrata, duobus divina Scriptura exemplis ostendi potest: quorum alterum est in veteri Testamento. Nam in Exodo Deus inter dona pro constructione tabernaculi offerenda numeravit pilos caprarum. Omnis, *inquit*, voluntarius, & prono animo offerat primitias Domino: aurum, & argentum, & æs, hyacinthum, & purpurã, coccúmque bis tinctum, & byssum, pilos caprarum, pellésque arietum

Exo. 35. 3.

rubricatas & ianthinas, ligna setim, & oleum ad luminaria concinnanda, & ut conficiatur vnguentum & thymiama suavissimum, lapides onychinos & gemmas ad ornatum superhumeralis & rationalis. *Alterum est in novo, de vidua, quæ apud Marcum & Lucam oblatione duorum minutorum in gazophylacium alios, licèt magna offerentes, iudice Christo superavit.* Respiciens autem IESVS, *inquit Lucas*, vidit eos, qui mittebant munera sua in gazophylacium divites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. Et dixit: Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper plus quàm omnes misit. Nam omnes hi ex abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suum, quem habuit, misit. Ratio autem huius rei ab omnibus Patribus illa redditur, quòd DEVS non tam considerat magnitudinem rei oblatæ, quàm affectum, aliásque conditiones offerentis.

Marc. 12. 41. Luc. 2, 1.

Tertullianus contra Marcionem agens de oblationibus, quando sint Deo gratæ, post exemplum Abel & Noë allatum ita scribit: Si cliens diviti aut Regi nihil desideranti tamen aliquid vilissimi munusculi obtulerit, quantitas & qualitas muneris infuscabit divitem & Regem, an delectabit titulus officij? At si cliens ei munera vltro, vel etiam dicto, ordine suo offerat, & solemnia Regis observet, non ex fide tamen, nec corde puro, nec pleno circa cetera quoque obsequia, nónne consequens, ut Rex ille vel dives exclamet: Quò mihi multitudinem munerum tuorum? Plenus sum.

T. lib. 2.

Isa. 1. 11.

Gregorius Nazianzenus oratione ad Iulianum: Nihil earum rerum, quæ Deo offeruntur, tam

parvum

CAPUT VI.

De præstantia & fructu eximio hujus Oblationis.

JAm hujus virtutis præstantiam juxtà ac fructum excellentem inde discere possumus, quòd sit primarius Religionis inter virtutes morales nobilissimæ actus, haud secùs quàm sacrificium. Et si sacrificia omnia, quæ in veteri Testamento de brutis animantibus, frugibus, aliisque rebus creatis magnifico ritu & pompa instituta fuêre, hoc inferiora sunt hac, de qua agimus, spontanea oblatione sui, quo bruta omnia, cæteraque res creatæ inferiores sunt rationali creatura ad Dei imaginem similitudinémque condita. Honorificè certè SS. Patres de ea locuti sunt, atque in primis B. Hieronymus pluribus locis. Nam in epist. ad Lucinium, cùm dixisset seipsum offerre Deo proprium esse Christianorum & Apostolorum, *mox subjecit*, qui duo cum vidua paupertatis suæ in gazophylacium æra mittentes, totum censum, quem habuerunt, Domino tradiderunt, & merentur audire; Sedebitis super duodecim solia, judicantes duodecim tribus Israël. Laudanda res, & Apostolicorum temporum virtutibus coæquanda, quando venditis possessionibus suis credentes afferebant pecunias, atque fundebant ante pedes Apostolorum, ostendentes avaritiam esse calcandam. Sed Dominus magis quærit animas credentium, quàm opes. Legimus: Redemptio animæ viri propriæ divitiæ. *Et in consolatione ad Iulianum*: Respice sanctum virum Pamma-

H ep. 28.
Luc. 21. 1.
Mat. 19. 28.
Act. 4. 34.
Pro. 13. 8.
H. ep. 54.

chium, & ferventissimæ fidei Paulinum presbyterum, qui non solùm divitias, sed se ipsos Domino obtulerunt: qui contra diaboli tergiversationem, nequaquam pellem pro pelle, sed carnes & ossa, & animas suas Domino consecrarunt. Contemnis aurum? contempserunt & multi Philosophi, è quibus unus, ut ceteros sileam, multarum possessionum pretium projecit in pelagus, Abite, dicens, in profundum malæ cupiditates, ego vos mergam, ne mergar à vobis. Philosophus, gloriæ animal, & popularis auræ vile mancipium, totam simul sarcinam deposuit, & tu te putas in virtutum culmine constitutum, si partem ex toto offeras? Teipsum vult Dominus, hostiam vivam, placentem Deo, te, inquam, non tua. Apostoli gloriantur, quòd omnia dimiserint, & secuti sint Salvatorem, & certè præter retia & navem, nihil legimus eos dimisisse, & tamen testimonio futuri judicis coronantur, quia se offerentes totum demiserant, quod habebant.
Ep. 103. *Denique & epistolam ad Paulinum ipsum, his verbis claudit:* Totum Deo dedit, qui se ipsum obtulit. Apostoli navem tantum & retia reliquerunt. Vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi divitijs. Facilè contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.
A. c. 15. *Deinde sanctus Augustinus libro primo Soliloquiorum.* Constanter, *inquit*, Deo crede, eique te totum committe, quantum potes. Noli esse velle quasi proprius & in tua potestate, sed ejus clementissimi & utilissimi Domini te servum esse profitere: Ita enim te ad se sublevare non desinet, nihilque tibi evenire permittet, nisi quod tibi prosit, etiam si nescias. *Et in Psalmum* 131. Quid vovimus Deo, nisi

ut simus templum Dei? Nihil gratius ei possumus offerre, quàm ut dicamus ei, quod dicitur in Esaia, Posside nos. *Qui autem dicit*, Posside nos, *certè se possidendum Deo offert. Et in sermone 3. de natali Domini.* Sunt multi qui vovent, alius pallam, alius oleum, alius ceram ad luminaria noctis, alius ut vinum non bibat per aliquot annos, alius ut jejunia certo tempore faciat, alius ut carnes non comedat. Non est istud votum optimum, nec perfectum. Adhuc melius volo. Non eligit Deus nec speciem tuam, nec oleum tuum, nec jejunium tuum, sed hoc quòd te hodie redemit, ipsum offer, hoc est, animam tuam. Et si interroges me, quomodo animam meam, quam ipse habet in potestate, offeram? Et ego respondebo tibi quomodo. Moribus sanctis, cogitationibus castis, operibus fructuosis, avertendo à malo, & convertendo ad bonum, &c.

Isa. 25. 13 juxta 70.

DEMUM *excellens utilitas huius spiritalis oblationis duobus minimè obscuris argumentis cognosci potest. Alterum est, quòd Sanctorum historia passim doceant eos omnes, qui in primo ortu suo à sanctis parentibus Deo piè oblati fuerunt, sanctitate quoque illustres, ac sæpe etiam miraculis extitisse, ut Samuelem Prophetam, ut S. Joannem Baptistam in utero materno sanctificatum, gloriosissimam Matrem Dei sine ullo peccato conceptam, Gregorium Nazianzenum, B. Bernardum Clarevallensem Abbatem, S. Dominicum, S. Bonaventuram, S. Bernardum, S. Nicolaum Tolentinatem, S. Franciscum de* Paula, *S. Eleazarium Comitem, aliosque complures. Si enim oblatio aliena tantopere apud Deum valuit, quantum valebit propria & voluntaria ejus, qui cum* Regio *Propheta dicere audebit:* Voluntariè

1. Reg. 1.

Psal. 53. 8.

ſacrificabo tibi? *Vnde S. Chryſoſtomus libro tertio contra vituperatores vitæ monaſticæ, ita ſcribit de S. Samuel*: Anna fuit Hebræa mulier, quæ unum filium cùm partu edidiſſet, nec alium ſperaret ſe parituram, poſt ablactationem ſtatim obtulit Deo: nec jam ut paternam domum reviſeret oravit, ſed ſemper in templo Dei ille morabatur. Adeò verò magnus & ſtrenuus adoleſcens ipſe factus eſt, ut Deum, cùm Hebræorum gentem ob effuſam latè malitiam execraretur, nec viſionem ullam eis revelaret, rurſus eximiæ virtutis meritis attraxerit, perſuaſeritque ea omnia, quæ antea ſolebat exhibere: prophetiam quoque quæ diu avolarat, reſtituere. Nec iſta tunc modò valuit, cùm ad maturam ætatem perveniſſet, ſed etiam, cùm adhuc puer eſſet. non enim erat viſio manifeſta, & verbum pretioſum non erat. Cùmque iſta talia ac tanta eſſent, illum Deus jugiter alloquio familiari dignabatur, ac per illum frequens oracula edebat: tantum confert emolumenti Deo ſemper quæ poſſederimus concedere.

1. Reg. 3. 1.

Alterum argumentum eſt, quòd Dei proprium ſit, ut canit Eccleſia, miſereri & parcere. *Eſt enim ipſa bonitas & charitas, atque idcirco non optat vel expectat aliud quam ut noſmetipſos illi offeramus, non ut commodi aliquid à nobis accipiat, ſed ut nobis benefaciat. Vult ut noſipſos velut ſportas vacuas ſibi offeramus, quas poſſit ſuis implere donariis. Vnde S. Gregorius Nazianzenus in oratione quadam ſcripſit*, Deo dare, eſſe accipere. *Exemplum appoſitum hujus rei commemorat Seneca lib. primo de beneficiis, ubi cùm Æſchines pauper, nihil haberet quod Minerualis loco penderet præceptori ſuo Socrati, dixit: Quo-*

N. in S. Baptiſma.

1. c 8.

niam nummis careo, me totum tibi trado. Quod donum Socrati longè gratius fuit quàm pecuniarum: eique respondit se eum, cùm moribus, tum literis cultiorem aliquando ad suos remissurum.

VIDE V. Devotio, Familiaritas cum Deo, Obedientia, Oratio, Perfectio Christiana, Religio. Et in PANARIO, Inobedientia, Voti violatio.

OPERA BONA.

CAPUT I.

Quid Operum bonorum nomine intelligatur, & quot eorum sint genera.

OPERUM *bonorum nomine, juxta divinæ Scripturæ phrasin, intelligimus opera utilia ad salutem, uti sunt, de quibus Christus apud Matthæum ait:* Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona. *Et S. Paulus ad Romanos:* Gloria & honor, & pax omni operanti bonum. *Et S. Iacobus:* Qui perspexerit in legem perfectæ libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliviosus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. *Et S. Petrus:* Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis. *Et S. Ioannes:* Qui bene facit, ex Deo est. *Hæc opera nomine justitiæ Christus honestavit apud Matthæum, dicens:* Nisi abundaverit justitia vestra plusquam Scribarum & Pharisæorum;

Mat. 5. 16. Rom. 2. 10. Iac. 1. 25. 2. Pet. 1. 10. Ioan. ep. 3. 11. Mat. 5. 20. Mat. 6. 1.

non intrabitis in regnum cælorum. *Et*: Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus. *mox enim subijcit*: Cùm ergo facis eleemosynam. *Et S. Zacharias apud Lucam*: Vt sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati serviamus illi in sanctitate & justitia coram ipso. *Et Apostolus*: Non auditores legis justi sunt apud Deum, sed factores legis justificabuntur. *Et B. Iacobus*: Ex operibus justificatur homo, & non ex fide tantùm. *Et S. Petrus*: Vt peccatis mortui justitiæ vivamus. *Et S. Ioannes*: Qui facit justitiam, justus est.

Luc. 1. 57. Rom. 2. 13. Iac. 2. 24. 1. Pet. 2. 24. 1. Ioan. 3. 7.

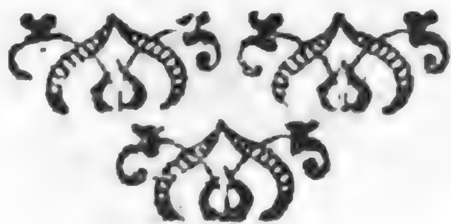
Horum Operum bonorum tria Spiritus sanctus ipse in sacris literis genera patefecit, ad quæ, tanquam ad tres fontes suos, reliqua omnia facilè, teste S. Augustino in libro de perfectione justitiæ, referuntur. Nam in veteri Testamento Angelus Raphaël hæc tria speciatim S. Tobiæ commendavit: Bona, *inquiens*, est oratio cum jejunio, & eleemosyna magis, quàm thesauros auri recondere. *In novo verò Christus Dominus apud Matthæum singulatim docuit, quemadmodum eadem tria fructuosè ad salutem exerceri queant. Vnde Augustinus loco citato*; Dominus, *inquit*, in Evangelio cùm dixisset: Nolite facere justitiam vestram coram hominibus, ut videamini ab eis, ne istum cursum nostrum fine humanæ gloriæ metiremur, non est in expositione justitiæ ipsius exequutus nisi tria ista, jejunium, eleemosynas, orationes. Iejunio scilicet universam corporis castigationem significans; eleemosynis omnem benevolentiam & beneficentiam, vel dandi, vel ignoscendi: & oratione insinuans omnes regulas sancti desiderij. *Et in Psalmum* 42. Hæc justitia hominis in hac vita, jejunium, eleemosyna, oratio.

August. de p. [i]ust. Tob. 12. 8. Matth. 6. 1.

Vis orationem tuam volare ad Deum? fac illi duas alas, jejunium & eleemosynam. *S. Leo de jejunio decimi mensis:* Tria sunt quæ maximè ad religiosas pertinent actiones, oratio scilicet, jejunium & eleemosyna: quibus exercendis omne quidem tempus acceptum, sed illud est studiosiùs observandum, quod Apostolicis accipimus traditionibus consecratum. Oratione enim propitiatio Dei quæritur, jejunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur, simúlque per omnia Dei in nobis imago renovatur. Hæc triplex observantia omnium virtutum comprehendit effectus. *Petrus Chrysologus sermone* 43. Tria sunt, tria, fratres, per quæ stat fides, constat devotio, manet virtus. Oratio, jejunium, misericordia. Quod oratio pulsat, impetrat jejunium, misericordia accipit. Sunt hæc tria unum, dant hæc sibi invicem vitam. Est namque orationis anima jejunium, jejunij vita misericordia est, *& cætera multa. Bernardus in sententiis:* Tria sunt, quibus debent insistere, quicumque justificari debent, quæ etiam continet sermo Domini in monte, eleemosyna, jejunium, oratio. Sic enim adimpletur justificatio, dum ab interdictis vitiis abstinent, & bona quæ præcepta sunt, fideliter exercent. Opponantur ergo pravis operibus opera misericordiæ, contra carnalia desideria adhibeantur jejunia, & pro curis seculi succedat amor Dei & frequentia orationis.

Leo ser. 2.

Bernard. sent. 11.

CAPUT II.

De multiplici bonorum Operum fructu.

N*On dubium est, multos magnosque bonorum operum existere fructus. Sapientis siquidem dictum est:* Bonorum laborum gloriosus est fru-
Sap. 3. 15. ctus. *Et*; Cognovi, quòd non esset melius,
Eccl. 3. 12. nisi lætari & facere bene in vita sua. *Et*: Deum
Eccl. 12. 13. time, & mandata eius observa; hoc est enim omnis homo.

I. *Fructus est, testificatio vera fidei & doctrinæ. Nam Christus voluit pseudoprophetarum do-*
Matth. 7. 16. *ctrinam falsam ex operibus dignosci:* A fructibus eorum, *inquit*, cognoscetis eos. Numquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Non potest arbor bona malos fructus facere, neque arbor mala bonos fructus facere. *Nam de fide vera vel falsa hic sermonem esse liquet, &*
Iac. 2. 18. *docet vetustissimus Tertullianus libro primo contra Marcionem. Deinde B. Iacobus*: Tu fidem habes, & ego opera habeo. Ostende mihi fidem
B sil. reg. 28. & 29. tuam sine operibus, & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. *S. Basilius in suis Moralibus ex eodem fundamento probat*; quòd unusquisque debeat professionem suam factis ipsi consentaneis comprobare, *idque probat tribus argumentis. Primo, quia Christus discipulis suis*
Ioan. 13. 35. *dixit*: In hoc cognoscent omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem mutuam habueritis inter vos. *Secundo, quia de se dixit*: Ipsa
Ioan. 5. 36. opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me, quòd Pater miserit me. Si non facio opera Patris mei, nolite credere mihi. si au-

tem facio, & si mihi non vultis credere, operibus credite, ut cognoscatis & credatis, quòd Pater in me est, & ego in Patre. *Tertiò, quia Apostolus ita ad suos Corinthios scripsit*: Nemini dantes ullam offensionem, sed in omnibus exhibentes vosmetipsos sicut Dei ministros in multa patientia, in tribulationibus, &c. *Eòdem tendit quod S. Chrysostomus ad populum dixit, nihil æquè nos à calumniis perversorum hominum vindicare, ac bonam & piam conversationem.* Si vivimus, *inquiens*, in nequitia, licèt sit qui detrahat nemo, omnium miserrimi sumus; si verò virtutem exerceamus, licèt totus terrarum orbis maledicat, tunc sumus omnium beatissimi. Non enim improborum detractionem, sed vitę virtutem intuebuntur. Etenim omni tuba clarior est per opera demonstratio.

2. Cor. 6. 3.

Chrysost. homil. 24.

II. *Fructus est, quòd bona opera ex viva fide, hoc est, per charitatem operante, ut loquitur Apostolus, profecta, non solùm sint symbolum Christianæ vocationis & prædestinationis, sed etiam eamdem confirment, certamque faciant. Nam Apostolus* Petrus, *qui crebriùs ad bona opera in suis epistolis nos cohortatur, hoc etiam adiecit*: Fratres, magis satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem & electionem faciatis: Hęc enim facientes, non peccabitis aliquando. *Vnde S. Cyprianus epistola ad Cornelium Papam*: Hortamur planè quantum possumus, frater charissime, pro charitate mutua, qua nobis invicem cohæremus, ut, quoniam providentia Domini monentis instruimur, & divinæ misericordiæ consiliis salubriùs admonemur, appropinquare jam certaminis & agonis nostri diem, jejuniis, vigiliis,

Galat. 5. 6.

2. Pet. 1. 10.

Cypriā. lib. 2. ep. 1.

orationibus insistere cum omni plebe non desinamus, incumbamus gemitibus assiduis, deprecationibus crebris. Hæc enim sunt nobis arma cœlestia, quæ stare & perseverare fortiter faciunt. Hæc sunt munimenta spiritualia, & tela, quę protegunt.

III. *Fructus est, quòd gratiam in justis verè augeant & perficiant, ac proinde & justificent, id est, justiores reddant. Id clarissimè ex B. Pauli epistolis evincinci potest: nam in altera ad*
2. Cor. 9. 10. *Corinthios agens de fructu spirituali eleemosynæ,* Qui administrat semen, *inquit*, seminanti, & multiplicabit semen vestrum, & augebit in-
Coloss. 1. 10. crementa frugum justitię vestræ. *Et ad Colossenses:* Vt ambuletis dignè Deo per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, crescentes in scientia Dei. *Et S. Ioannes in Apo-*
Apocal. 22. 11. *calypsi:* Qui justus est, justificetur adhuc, & sanctus sanctificetur adhuc. *Immo Ecclesiasti-*
Eccli. 18. 22. *cus,* Non verearis, *ait*, usque ad mortem justificari, quoniam merces Dei manet in æternum. *Quòd autem perficiant & consumment justitiam & gratiam, clarè tradit B. Iacobus:*
Iac. 2. 22. Abraham pater noster nonne ex operibus iustificatus est, offerens filium suum super altare? Vides, quoniam fides cooperabatur operibus
2. Cor. 7. illius, & ex operibus fides consummata est? *Et S. Paulus ad Corinthios:* Has habentes promissiones, charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationem in timore Dei. *Hoc verò justitiæ incrementum, aiunt Concilij Tridentini Pa-*
Concil. Trident. sess. 6. c. 10. *tres, petit sancta Ecclesia cùm orat:* Da nobis, Domine, fidei, spei & charitatis augmentum.

IV. *Fructus est, quòd fiduciam bonæ conscientiæ gignant, magisque ad orandum & quidlibet*

impetrandum inflamment. Fiducia magna erit, *dicitur in Tobia*, coram summo Deo eleemosyna omnibus facientibus eam. *Et apud Ioannem Christus:* Omnis qui malè agit, odit lucem, & non venit ad lucem, ut non arguantur opera ejus. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, ut manifestentur opera ejus, quia in Deo sunt facta. *Et Ioannes ipse in prima epistola:* Charissimi, si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quidquid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, & ea quę sunt placita coram eo facimus. *Et rursus:* In hoc perfecta est charitas Dei nobiscum, ut fiduciam habeamus in die judicij. *Exemplum hujus habemus in Ezechia Rege, qui conscientia bonorum operum fretus, non dubitavit sic Deum compellare:* Obsecro, Domine, memento quæso quomodo ambulaverim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonum est in oculis tuis fecerim. *Et ante eum Rex David:* Retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam, & secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo. *Hunc fructum tradit & B. Augustinus enarrans Psalmum 31. his verbis:* Finis, inquit Apostolus, præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat, nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam, & ut habeat bonam conscientiam, credat & operetur: quia quod credit, fidei est; quod operatur, charitatis est. *Et S. Cyprianus in*

Tob. 4. 12. — Ioan. 3. 20. — 1. Ioan. 3. 21. 22. — 1. Ioan. 4. 17. — Isai. 38. 3. — Psal. 17. 21. 22. — August. in præfat. 1. Tim. 1. 5.

sermone de Eleemosyna: Præclara, *ait*, & divina res salutaris operatio, solatium grande credentium, securitatis nostræ salubre pręsidium, munimentum spei, tutela fidei, medela peccati.

V. *Fructus est, quòd prouocent tum ad glorificandum Deum, tum ad Christi imitationem. Vnde Christus*: Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in cœlis est. *Et S. Petrus*: Conversationem vestram inter gentes habentes bonam, ut in eo, quod detractant de vobis, tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos considerantes, glorificent Deum in die visitationis. *Ad imitationem sui Christus lavit discipulis pedes, nam dixit*: Exemplum dedi vobis, ut quemadmodum ego feci & vos faciatis. *Et S. Petrus*. Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, ut sequamini vestigia ejus. *Et S. Paulus ad Titum*: In omnibus prębe te exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in gravitate. *Et ad Hebræos*: Mementote Præpositorum vestrorum, qui vobis locuti sunt verbum Dei, quorum intuentes exitum, conversationis imitamini fidem. *Apostoli, S. Antonius, Benedictus, Dominicus, Franciscus, Ignatius, quot hominum myriades bonorum operum exemplo ad imitationem vitæ licèt arduæ & religiosæ pellexerunt? Cur tot Sanctorum vitæ descriptæ sunt, nisi ut res ab iis gestas cognoscamus, & imitemur?* Idcirco, *inquit Greg. Nyssenus*, credendum est, præstantissimorum virorum vitas exquisitissimè descriptas, ut vita nostra imitatione ad virtutem rectiùs deducatur. *Sed plura de hac re in Panario.*

Matth. 5. 16. 1. Petr. 2. 12. Ioan. 13. 15. 1 Petr. 2. 21. Tit. 2. 7. Hebr. 13. 7. In vita Moysis.

V Exemplum malum.

VI. *Fructus est, quod promereantur vitam æternam. Nam Christus ipse apud Matthæum docet Apostolos gaudendum esse in persecutionibus, quia copiosa eos maneat merces in cælo.* Gaudete, *inquit*, & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. 2. *Passim in Scripturis dicitur, unicuique reddendum præmium caleste, secundùm mensuram laboris.* Filius hominis, *ait Matthæus*, venturus est in gloria Patris sui cum Angelis suis, & tunc reddet unicuique secundùm opera sua. *Et Apostolus ad Romanos*: Thesaurizas tibi iram in die iræ, & revelationis justi judicij Dei, qui reddet unicuique secundùm opera sua. *Et Ioannes in Apocalypsi.* Ecce venio citò, & merces mea mecum est, reddere vnicuique secundùm opera sua. 3. *In iisdem opera pro ratione assignantur, cur detur vita æterna. Nam in die iudicij sic loquetur Christus*: Venite benedicti Patris mei, possidete paratum vobis regnum ab origine mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. *Et*: Quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constituam, intra in gaudium Domini. 4. *In iisdem dicitur regnum cœlorum ex iustitia reddendum bonis operibus. Paulus enim de se ait*: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui, in reliquo reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus illa die iustus iudex. *Et iterum*: Non est iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri. 5. *In iisdem, qui bona opera fecerunt, dicuntur digni præmio vitæ æternæ.* Dignus est operarius, *ait Dominus apud Lucam*, mercede sua. Vt digni, *ait Paulus*, habeamini regno Dei, pro quo patimini. *Et in Apocalypsi*: Ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt.

Mat. 5. 12.
Mat. 16. 27.
Rom. 2. 7.
Apoc. vlt. 12.
Mat. 25. 35.
Ibid. 21.
2. Tim. 4. 8.
Heb. 6. 10.
Luc. 10. 7.
2. Thess. 1. 5.
Apoc. 3. 4.

Nec aliud Sancti Patres docuere. S. Ignatius epistola ad Romanos ita loquitur: Sinite me bestiarum esca sim, per quam possim Deum promereri. *Sanctus Cyprianus de vnitate Ecclesiæ:* Iustitia opus est, vt promereri quis possit Deum: præceptis eius & monitis obtemperandum est, vt accipiant merita nostra mercedem. *Sanctus Ambrosius libro primo de Officiis:*
A. c. 15. Nonne euidens est meritorum aut præmia, aut
Au. c. 25. supplicia post mortem manere? *S. Augustinus libro de moribus Ecclesiæ:* Vita æterna est totum præmium, cuius remissione gaudemus. Nec præmium potest præcedere merita, & prius homini dari, quàm dignus est. Quid enim hoc est iniustius, & quid iustius Deo? non ergo debemus poscere præmium, antequam mereamur accipere. *B. Gregorius libro 4. Moralium:*
G. c. 42. Quia in hac vita nobis est discretio operum, erit in illa proculdubio discretio dignitatum, vt quo hic alius alium merito superat, illic alius alium retributione transcendat.

Immo SS. Patres docent, Deum remunerari opera bona supra condignum, hoc est, plus retribuere, quàm iure mereantur: nam Scriptura clarè
Mat. 5. 12. *docet apud Matthæum, mercedem fore copiosam in cœlis, & apud Lucam* mensuram bonam, &
Luc. 9. 38. confertam, & coagitatam, & supereffluentem.
Mat. 20. 15. *Et in parabola vineæ, quibusdam datur integer denarius diurnus, cum tamen non integrum diem in labore impendissent, nempe ex liberalitate. Nam Dominus respondit:* An non licet mihi quod volo facere? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus suum? *Vnde Basilius in Psalmum* 114. Proposita est, *inquit*, æterna requies his qui legitimè in hac vita decertarunt, quæ non secundùm operum debitum ac meritum

retribuitur, sed iuxta magnificentiam Dei his, qui in ipsum sperauerunt, exhibetur. *Et Fulgentius lib. 1. ad Monimum, reddens rationem cur vita æterna dicatur gratia, cùm merces sit meriti, ita scribit.* Gratia autem ipsa non iniustè dicitur, quia non solùm donis suis Deus dona sua reddit, sed quia tantum etiam ibi gratiæ diuinæ retributionis exuberat, vt incomparabiliter, atque ineffabiliter omne meritum quantumuis bonæ, & ex Deo datæ humanæ voluntatis atque operationis excedat. F. c. 10.

CAPVT III.

De necessitate bonorum Operum ad salutem.

QVod bonorum operum exercitatio ad salutem sit necessaria, tota Scriptura clamat. Nam Christus Dominus in primis non solùm præcipit obseruationem Decalogi, verùm etiam eius præuaricatores salute æterna disertè excludit. Cùm enim hortatus fuisset Apostolos in primis suæ prædicationis initiis ad bona opera, Nolite, *addit,* putare, quoniam veni soluere legem aut Prophetas, sed adimplere. Quicunque soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Dico enim vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra, plus quàm Scribarum & Pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. *Et rursus:* Si vis ad vitam ingredi, serua mandata. *Mandata autem sunt de bonis operibus præstandis, & malis cauendis. Vnde cùm in in-* Mat. 17. Mat. 19. 17.

dicio extremo reprobos condemnat, vnam illam
Mat. 25. 41. *causam reddit, quòd bona opera neglexerint,* Discedite, *inquiens*, à me maledicti in ignem æternum. Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. *Et contrà, cùm probos saluat, illam vnam causam reddit, quòd bona opera præstiterint. Deinde perspicuæ sunt Apostoli Pauli sententiæ ad Romanos:* Si spiritu facta carnis mortificaueritis, viuetis. *Et:* Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. *Et ad Corinthios:* Id quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis. *Et:* Tristitia, quæ secundùm Deum est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur. *Et ad Philippenses:* Cum metu & tremore vestram salutem operamini. *Et ad Hebræos:* Patientia vobis necessaria est, vt facientes voluntatem Dei, reportetis promissionem. *S. Iacobi quoque luculenta est oratio:* Quid proderit, fratres mei, si fidem quis dicat se habere, opera autem non habeat? nunquid fides poterit saluare eum?

Ro. 8. 13. Ro. 10. 10. 2. Cor. 4. 17. 2. Cor. 7. 10. Phil. 2. 12. Heb. 10. 36. Iac. 2. 14.

C. 5. Strom. *SS. Patres idem profitentur. Nam Clemens Alexandrinus*, Gratia, *inquit*, saluamur, sed non absque bonis operibus. *Et infrà:* Quando audierimus, fides tua te saluum fecit, non accipimus absolutè, eos, saluos futuros, qui quomodocumque crediderint, nisi facta quoque fuerint consecuta. *S. Greg. Nazianzenus:* Operare bonum super hoc doctrinarum fundamento, quoniam fides sine operibus mortua est, quemadmodum & opera sine fide. *S. Hieron. in verba Isaiæ:* Murus & antemurale ponetur in ea: murus, *inquit*, bonorum operum, & antemurale fidei. Non enim sufficit, murum habere

G. orat. in S. lauacrum. H. in c. 26. Isaiæ.

habere fidei, nisi ipsa fides bonis operibus confirmetur. B. *Cyrillus*, Quòd fides ad salutem non sufficiat, Christi etiam discipulus ostendit, scribens, Tu credis quia vnus est Deus, &c. *Sanctus Augustinus de gratia & libero arbitrio*, Homines, *ait*, non intelligentes quod ait Apostolus, Arbitramur hominem iustificari per fidem sine operibus, putauerunt eum dicere, sufficere homini fidem, etiamsi malè viuat, & bona opera non habeat, quod absit vt sentiret vas electionis. *Sanctus Prosper libro 1. de vita contemplatiua:* Verbum fidei prædicandum est, vt audiens credat, credens intelligat, intelligens bonum opus perseuranter exerceat, quoniam eum, qui potest vti liberæ voluntatis arbitrio, nec opera sine fide, nec fides sola sine operibus iustificat. *Adde Chrysostomum, qui scribens in dictum Apostoli*, Habentes autem eundem spiritum. Fides, *inquit*, opus habet auxilio spiritus ac præsentia, vt inconcussa permaneat: auxilium autem hoc vitæ puritate, moribúsque probatis retineri apud nos solet. Quare, si cupimus fidem radicatam habere, viuendi ratione pura nobis opus est, quæ spiritum retineat, à quo totam fidei vim dependere constat. Impossibile enim est, impossibile perfectò, si vitam impuram habeas, in fide non vacillare.

C. lib. 10. in Ioan. c. 18.

A. c. 7.

Ro. 3. 28.

P. c. 19.

2. Cor. 4. 13.

CAPVT IV.

De bonorum operum Proprietatibus.

PRima *Proprietas est, quòd sint consentanea naturæ. Naturalis enim lex est, quam Chri-*

Mat. 7. 12.

ſtus apud Matthæum tulit, dum ait: Omnia quæcunque vultis, vt faciant vobis homines, & vos facite illis. *Sicut & illa, de qua teſtatur*
Ro. 2. 15. *Apoſtolus ad Rom.* Gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis ſunt, faciunt, qui oſtendunt, opus legis ſcriptum in cordibus ſuis. *quod opus legis non eſt niſi bonum opus*
A. 3. c. *legi Decalogi conſentaneum. Vnde S. Ambroſius libro de fuga ſeculi:* Lex autem gemina eſt, naturalis & ſcripta, naturalis in corde, ſcripta in tabulis. Omnes ergo ſub lege, ſed naturali. Primùm natura ipſa boni operis magiſtra eſt. Scis non furandum, & ſeruum tuum, ſi furtum tibi fecerit, verberas, & ſi quis ad vxorem tuam affectauerit, perſequendum putas.

II. Proprietas eſt, quòd ſequantur cognitionem, vel cogitationem bonam. Opera, *inquit*
Cl. 7. Strom. *Clemens Alexandrinus*, ſequuntur cogitationem, non ſecus ac umbra corpus. *S. Hieronymus ad Paulam Vrbicam, de interpretatione alphabeti Hebraici:* nihil facere poſſumus, niſi priùs quæ facienda ſunt ſcierimus. *Et S. Auguſtinus:* Nullum eſt opus bonum, cuius non in mente ſit cogitatio. *Et iterum:* Omnia opera vel mala, vel bona à cogitatione procedunt. In cogitatione quiſque innocens, in cogitatione reus eſt, propter quod ſcriptum eſt: Cogitatio ſancta ſervabit te. *Et B. Gregorius libro 20. Moralium.* Penè cuncta bona opera ex cogitatione prodeunt. Sed ſunt nonnulla cogitationis acumina, quæ ex operatione naſcuntur. Nam ſicut ab animo opus ſumitur, ita rurſus ab opere animus eruditur. Mens quippe diuini amoris exordia capiens imperat bona quæ fiant.

He. ep. 155. A. in Pſ. 66. Id. conc. 24. in Pſ. 118. G. c. 16.

III. Proprietas est, quod nulla opera bona, hoc est, ad salutem pertinentia, præstari possint, vel etiam inchoari sine diuina gratia. Clarè enim Dominus dixit: Sine me nihil potestis facere. *Et Apostolus:* Qui cœpit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi. *Et:* Deus est enim qui operatur velle & perficere pro bona voluntate. *Consentiunt SS. Patres, vt Cyprianus libro 3. ad Quirinum:* In nullo, *ait*, gloriandum, quando nostrum nihil est. *Sanctus Ambrosius libro 2. in Lucam:* Vides, quia vbique Domini virtus studiis cooperatur humanis, vt nemo possit ædificare sine Domino, nemo custodire sine Domino, nemo quicquam incipere sine Domino. *S. Hieronymus contra Pelagianos:* Hoc longa dissertione conclusum est, vt gratia sua Dominus, qua nobis concessit liberum arbitrium, in singulis operibus iuuet, atque sustentet. *S. Augustinus contra duas epistolas Pelagianorum:* Liberum arbitrium ad bene piéque viuendum non valere, nisi ipsa voluntas hominis Dei gratia fuerit liberata, & ad omne bonum actionis, sermonis, cogitationis, adiuta. *Et de Prædestinatione Sanctorum:* Quod attinet ad pietatem & religionem, non sumus sufficientes cogitare aliquid quasi ex nobis, & nemo sibi sufficit ad incipiendum, vel perficiendum quodcunque opus bonum. *S. Gregorius in Ezechielem:* Nos præuenit Deus, vt velimus, & volentes subsequitur, ne inaniter velimus.

Ioan. 15. 5. Phil. 1. 6. Ib. c. 2. 13. C. c. 4. A. c. 12. H. lib. 3. A. li. 2. c. 5. Id. c. 2. G. hom. 9.

IV. Proprietas est, Opera bona nostra rectè dicuntur, & Dei: Dei, quia diuina gratia opitulante præstantur, & nostra, quia à libero arbitrio nostro à Deo adiuto profecta. Vnde sicut, teste Augustino libro de gratia & libero arbitrio, in Scri- A. c. 5.

Psal. 84. 5. *ptura dicitur:* Conuerte nos Deus salutaris noster. *Et:* Præparatur voluntas à Domino, ad
Zach. 1. 3. ostendendam Dei gratiam, *ita contra dicitur:*
Prou. 16. 1. Conuertimini ad me, & ego conuertar ad vos. *Et:* Hominis est præparare animam, *ad ostendendum hominis arbitrium & cooperationem. Vtrumque coniunxit Apostolus, cùm dicit in priore epistola ad Corinthios:* Abundantiùs illis
1. Cor. 15. 10. omnibus laboraui, non ego autem, sed gratia Dei mecum. *Vnde Hieronymus libro primo dialogorum aduersùs Pelagium:* Atticus ait: Hoc mihi respondeas velim, quod agis bonum, tuum est, an Dei: Critobulus respondet: Meum est & Dei, vt ego operer, & ille adiuuet. *S.*
1. c. 23. *Augustinus libro 1. Retractationum:* Eadem regula, & vtrumque (*credere & velle*) ipsius est Dei, quia ipse præparat voluntatem; & vtrumque nostrum, quia non fit nolentibus nobis. *Et S. Bernardus in tractatu de gratia & libero arbitrio:* Per quos & cum quibus operatur Deus, boni sunt vel Angeli, vel homines, qui quod vult Deus, & agunt pariter, & volunt.
1. Cor. 15. 10. Vnde Paulus cùm bona plurima, quæ Deus per ipsum fecerat, enarrasset, Non autem ego, ait, sed gratia Dei mecum. Potuit dicere, per me, sed quia minus erat, maluit dicere, mecum, præsumens se non solum operis esse ministrum per effectum, sed & operantis quodammodo socium per consensum. *Et infra:* Non partim gratia, partim liberum arbitrium, sed totum singula opere indiuiduo peragunt. Totum quidem hoc, & totum illa: sed vt totum in illo, sic totum ex illa.

Marc. vlt. 16. Heb. 11. 6. *V. Proprietas. Eorum fundamentum est fides in Christum, quo sublato non prosunt ad salutem.* Qui enim non crediderit, *ait Christus apud*

Marcum, condemnabitur. *Et Apostolus ad Hebræos:* Sine fide impossibile est placere Deo. *Vnde Hieronymus in Oseam Prophetam scribit, opera bona sine fide, perinde se habere ac membra sine capite. Chrysostomi quoque in Genesin verba sunt:* Cum rectæ fidei dogmatibus vitam quoque vestram diligenter curate. Fides enim sine operibus mortua est, & opera sine fide mortua sunt. *Augustinus in Psalmum* 31. Ea ipsa opera, quæ dicuntur ante fidem, quamuis videantur hominibus laudabilia, inania sunt: ita mihi videntur esse, ut magnæ vires & cursus celerrimus præter viam. Nemo ergo computet bona opera sua ante fidem: vbi fides non erat, bonum opus non erat. Bonum enim opus intentio facit, intentionem finis dirigit. *S. Gregorius in Ezechielem:* Vnum sine altero nil prodesse valet, quia nec fides sine operibus, nec opera adjuvant sine fide, nisi fortasse pro fide percipienda fiant, sicut Cornelius antè pro bonis operibus meruit audire, quàm fidelis existeret. Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. *Et in epistola ad Theodelindam Reginam,* Sicut rami sine virtute radicis arefiunt, ita opera quantumlibet bona videantur, nulla sunt, si à soliditate fidei disiunguntur.

H. in c. 6.
C. hom. 2.
A. in præfat.
G. hom. 9 lib. 1.
Act. 10. 4.
Greg. ep. 33. lib. 3.

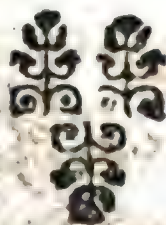
VI. Proprietas. Opera bona, etiamsi rectissimè fiant ob gloriam Dei, licitè tamen fieri possunt intuitu mercedis vitæ æternæ. Sic enim loquitur Psaltes Regius: Inclinaui cor meum ad faciendum iustificationes tuas propter retributionem. *Christus quoque Dominus sic præcepit:* Primùm quærite regnum Dei, & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. *Deinde ipse spe data regni cœlorum hortatur omnes ad*

Ps. 118. 112.
Mat. 6. 33.
Matth. 4. & 10.

esse non potest, nec tamen mercenaria est. *Respondeo, mercenariam fore, si solam mercedem, vel præcipuè intueretur. Deinde merces est Deus ipse, quia beatitudo nostra in visione Dei consistit.*

VII. Proprietas est, Perseverantia in bonis operibus. Qui enim perseveraverit usque in finem, *ait Christus*, hic salvus erit. *Et Apostolus*: Bonum facientes non deficiamus, tempore enim suo metemus non deficientes. *Et*: Participes Christi sumus, si tamen initium substantiæ ejus usque ad finem firmum retineamus. *Hieronymus ad Furiam*: Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus malè cœpit, sed bene finiuit. Iudæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur. *Et ad Lucinium*: Cœpisse multorum est, ad culmen pervenisse paucorum. Qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium. At contrà de nobis dicitur: Sic currite, vt apprehendatis. *Augustinus in sermone ad fratres in eremo*: Bonum inchoare, & malo fine concludere, quid aliud est, quàm monstruosas res conficere? Illa enim actio quasi chimæra est, quæ initium habet à ratione, sed finem à sensualitate. *S. Bernardus ad Ienuenses*: Tolle perseuerantiam, nec obsequium mercedem habet, nec beneficium gratiam, nec laudem fortitudo. Denique non qui cœperit, sed qui perseveraverit vsque in finem, hic salvus erit.

Mat. 10. 22. Gal. 6. 9. Heb. 3. 14. H. ep. 16. Id. ep. 28. 1. Cor. 9. 24. A. serm. 8. B. ep. 129.

CAPUT V.

De Mediis, quibus bona Opera perfectionem suam consequantur.

1. Cor. 10. PRimum *Medium est, vt quæcunque facimus, ad gloriam Dei, non nostram, faciamus, iuxta illud Apostoli*: Sive manducatis, sive bibitis, sive aliud quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. *Sic enim etiam adiaphora opera (vt est bibendi & edendi) qui per se nec bona, nec mala sunt, prodesse nobis possunt ad salutem. Christus quoque Apostolis dixit*: Sic luceant opera vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent (*non vos, sed*) Patrem vestrum, qui est in cœlis. *Quæ verba tractans* Mat. 5. 16. *sanctus Augustinus in Psalmum 65.* Nam si, *inquit*, propter vos glorificandos facitis opera bona, respondetur vobis, quod ipse dixit de quibusdam talibus: Amen dico vobis, perceperunt mercedem suam. Et iterum: Alioqui Mat. 5. 5. mercedem non habebitis apud Patrem vestrum qui in cœlis est. Ergo, inquies, debeo abscondere opera mea, ne faciam coram hominibus? Non. Sed quid ait? Luceant opera vestra coram hominibus. Anceps ergo remanebo? Tam non potest homo servire duobus dominis diversa jubentibus, quàm nec uni diversa jubenti. Non ait Dominus, diversa jubeo. Finem attende, in finem canta, fine quo facias, vide. Si ideo facis, ut tu glorificeris, hoc prohibui: si autem ideo ut Deus glorificetur, hoc jussi. Date gloriam laudi eius. Totam

tam intentionem nostram in laudem Dei mittit, nihil nobis relinquit vnde laudemur. *Et rursus in Psalmum.* 1: 8. Magni interest, cùm aliquid boni facimus, cuius rei contemplatione faciamus. Officium quippe nostrum non initio, sed fine pensandum est, ut sc. non tantùm si bonum est, quod facimus, sed præcipuè si bonum est, propter quod facimus cogitemus. *Huc spectat quod monet alicubi S. Ambr. ut opus omne cum signo crucis inchoëmus.* Debemus, *ait*, surgentes gratias Christo agere, & omne diei opus in signo facere Salvatoris. Nónne cùm adhuc gentilis esses, solebas signa perquirere? quæ signa quibus rebus essent prospera, magna inquisitione colligere. Iam nunc nolo erres in numero, scito, quia in uno signo Christi omnium rerum tuta est prosperitas.

A. con. 12.

A. ser. 43.

II. Medium est, ut ea exerceamus potiùs amore iustitiæ, quàm formidine pœnæ: Perfecta enim charitas, *teste S. Ioanne*, foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet: qui autem timet, non est perfectus in charitate. *Vnde S. Aug. in Psalmum* 77. Ex corde, *inquit*, nullo modo fieri potest quod formidine fit pœnæ, non dilectione iustitiæ. Nam quantum attinet ad facta, quæ forinsecus aguntur, & qui timent pœnam, & qui amant iustitiam, non furantur, & ideo pares sunt manu, dispares corde: pares opere, dispares voluntate. Ideo illic sic notati sunt: Generatio, inquit, quæ non direxit cor suum. Non dictum est, opera, sed cor. Recto enim corde recta sunt opera. Cùm autem correctum non est, opera recta non sunt, etiamsi recta videantur. *Et in Psalmum* 118. *exponens verba illa:* Bonitatem, vel

1. Io. 4. 18.

Ps. 77. 8.

A. con. IV. suavitatem fecisti servo tuo, Domine, Nihil hîc, ait, aliud dictum existimo, nisi fecisti ut me delectaret & bonum: quando enim delectat & bonum, magnum Dei donum est. Quando autem bonum opus, quod lex imperat, fit timore pœnæ, non amore iustitiæ, cùm Deus metuitur, non amatur, serviliter fit, non liberaliter. Servus autem non manet in domo in æternum: filius manet in æternum, quia consummata charitas foras mittit timorem.

III. Medium est, ut dum præstamus bona opera, actu vel saltem virtute in Deum tanquam vltimum & supernaturalem finem ea referamus: docent enim Theologi ea, si in gratia fiant, esse vitæ æternæ meritoria. Virtute autem opus in Deum refertur, non si quis initio anni, mensis, vel diei omnia futura illo anno vel die opera referat in Deum, sed necesse est, ut opus particulare referatur, v. c. si quis manè constituat dalerum integrum eo die propter Deum erogare in pauperes, dicetur virtute referre opus suum in Deum, etiamsi dum pecuniam distribuit, nihil de Deo cogitet. Quò spectat illa monitio Apostolica ad Colossenses: Omne quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Iesu Christi. *Et illud S. Ambrosij:* Relinquenda sunt opera, quæ verum fructum, bonósque processus habere non possunt, qualia sunt ista mundana, quorum vsus non potest esse diuturnus. Opus est, ut opera tua ad Deum dirigas, & eius tibi aspiret favor.

Col. 3. 17.

A. de Cain & Abel, lib. 2. c. 2.

Thren. 3. 41.

H. lib. 2.

IV. Medium est: ut operibus bonis adiungatur devota oratio. Vnde in lamentationibus Ieremia sub persona pœnitentium dicitur: Levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in cœlos, nos iniquè egimus. *Quæ verò ita ex-*

ponit S. Hier. Valde apud Dominum vtraque hæc ſibi neceſſariò congruunt, & ut oratione operatio, & operatione fulciatur oratio. Cor enim cum manibus levat, qui orationem ſuam operibus roborat. Nam quiſquis orat, ſed operari diſſimulat, cor levat, & manus non levat. Quiſquis verò operatur, & non orat, manus levat, & cor non levat. Iuxta ergo Ioannis vocem. (Si cor noſtrum non repre- 1. Ioan.
henderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & 3. 21.
quicquid petierimus, ab eo accipiemus) tunc cor fiduciam in oratione accipit, cùm ſibi vitæ pravitas nulla contradicit, & bonorum operum ratio orationi concinit. *Conſentit S. Bern.* B. ſer. 1.
in Natali Domini : Quærat, *ait*, devotionis aquas, quiſquis ſeminaverit bonorum operum ſemina, ut irrigatus fonte gratiæ, bonæ converſationis hortus non areſcat, ſed in perpetua viriditate proficiat. Orat enim pro huiuſmodi Propheta : Et holocauſtum tuum, in- Pſ. 19.
quiens, pingue fiat. Sic & laudibus Aaron 4.
Regis, quoniam ſacrificium eius quotidianus ignis abſumpſit. In quibus omnibus nihil aliud intelligendum videtur, niſi ut bona opera fervore devotionis, & dulcedine ſpiritualis gratiæ condiantur.

V. Medium eſt, ut ceteris operibus adiungatur opus Eleemoſynæ. Vidi ego, *inquit S. Baſilius* Baſ. hō.
in divites avaros, multos ieiunantes, orantes, 4.
præteritorum pœnitentia ſuſpirantes, omnem denique ſumptu pietatem oſtendentes, egentibus verò ne obolum quidem præbentes. Quid his cetera virtutum diligentia prodeſt ? Non propterea regnum Dei conſequentur. Idcirco, inquit Dominus, difficilius eſt divitem intrare in regnum cœlorum, quam camelum per

qui in potestate sunt, ea, quæ rectè faciunt, quia elatè cogitant, amittunt, dúmque se ad cuncta vtiles æstimant, etiam impensæ vtilitatis sibi meritum damnant. Vt enim cuiuslibet facta digniora sint, necesse est ut ei apud se semper indigna videantur, ne eadem bona actio agentis cor sublevet, & sublevando plus authorem de elatione deiiciat, quàm ipsos fortè, quibus impenditur, iuvat. *Habemus huius medij illustria exempla duo. Primum S. Ambrosij, qui, teste Paulino, morti vicinus sic circumstantes allocutus est :* Non sic vixi, ut me pudeat inter vos viuere : nec mori timeo, quia bonum Dominum habemus. *Quæ verba, ut habet Possidius, S. Aug. valde laudare solebat, dicebátque Ambrosium ita locutum, ne videretur præsidens de suis purgatissimis moribus præsumpsisse, & ideo magis de bono Domino, quàm de suis meritis confisum. Alterum est S. Bernardi, qui epistola 310 quam paulo ante mortem dictavit, ita loquitur :* Orate Salvatorem, ut tempestiuum iam exitum non defferat, sed custodiat : curate munire votis calcaneum nudum meritis. *Et alibi non semel docuit vtilissimum esse coram Deo non iustitiam prætendere, sed misericordiam postulare.* Felix Ecclesia, *ait serm. 68. in Cantica*, cui nec merita sine præsumptione, nec præsumptio absque meritis deest. Habet merita, sed ad promerendum, non ad præsumendum.

P. in vita eius.

P. in vita S. Aug.

B. ep. 421 in Ps. 90.

VII. & extremum Medium, quod eódem ferè tendit est, ut opera nostra potiùs occultemus, quàm divulgemus, ob periculum vanæ gloriæ, quæ teste Hieronymo ad Eustochium, velut vmbra corpus vbique virtutem sequitur. Quod Medium suggessit Dominus, cùm apud Matthæum iubet oran-

H. ep. 22.

Mat. 6. 5.

tem ſeſe recipere intra cubiculum, & ieiunantem lavare faciem, & eleemoſynam dantem ita dare, ut neſciat ſiniſtra, quid faciat dextera. Sicut

C. hom. 3. in Matth. veſtem pretioſam, *ait Chryſoſtomus*, cùm in publico ponimus, plurimos ad inſidias provocamus, ſi verò domi recondamus, in tuto cuncta ſervamus: ſic ſi opes virtutum palàm quaſi venales aſſiduè portemus in mente, inimicum irritamus ad furtum: ſi verò nemo alter id ſcierit, niſi quem nulla occulta latent, tutiſſimo in loco conſiſtent. *Et S. Gregorius lib. 18.*

G. c. 18. Mat. 6. 1. Matth. 9. 30. *Moralium:* Sanctorum virorum eſt, bona quæ fecerint occultare, ne contingat eos lapſum elationis incurrere. Vnde per ſemetipſam Veritas dicit, Attendite, ne iuſtitiam veſtram faciatis coram hominibus, ut videamini ab eis. Hinc eſt enim quòd duos cæcos iuxta viam ſedentes illuminans præcepit, dicens: Videte ne quis ſciat, de quibus illico ſcriptum eſt. Abeuntes diffamaverunt eum per totam terram illam. Sed quęrendum nobis eſt, quid ſit hoc, quod ipſe omnipotens, cui hoc eſt velle, quod poſſe, & taceri virtutes ſuas voluit, & tamen ab his, qui illuminati ſunt, invitus indicatur: niſi quòd ſervis ſe ſequentibus exemplum dedit, ut ipſi quidem virtutes ſuas occultare deſiderent, & tamen alij eorum exemplo proficiant, prodantur inviti, bona ad proximos ſuos exempla tranſmittant. Occultentur ergo ſtudio, neceſſitate publicentur, & eorum occultatio ſit cuſtodia propria, eorúmque publicatio ſit vtilitas aliena. *Similia habet homilia* 11. *in Evangelia, & in 3. parte Paſtoralis, admonitione* 36.

VIDE V. Charitas, Eleemoſyna, Fama bona,

Fides, Hospitalitas, Intentio, Iustitia, Oratio, Profectus spiritualis, Satisfactio, Virtus. Et in *PANARIO*, Acedia, Colloquia otiosa, Exemplum malum, Immodestia, Ludus aleæ, Otium, Pigritia, Tepiditas.

ORATIO.

CAPVT I.

De definitione & partitione Orationis.

SI *de nomine agatur*, Oratio, *inquit S. Hieronymus in epistola ad Cyprianum*, iuxta Grammaticos omnis sermo loquentium est, cuius etymologiam sic explicant, est oris ratio. In Scripturis autem sanctis difficilè orationem iuxta sensum legimus, sed eam, quæ ad preces & obsecrationes pertinet. *Quo significatu non eodem modo à sanctis Patribus definitur.* Oratio, *inquit S. Basilius oratione in Martyrem Iulittam*, est boni cuiuspiam petitio quæ ad Deum à piis effunditur. *Gregorius Nyssenus de oratione dominica*: Oratio est conversatio sermocinatióque cum Deo. *Chrysostomus in Genesin, & libro primo de orando Deum*: Oratio est colloquium cum Deo. *S. Augustinus in sermonibus de Tempore*: Quid autem oratio, nisi ascensio animæ de terrestribus ad cœlestia, inquisitio supernorum, invisibilium desiderium? *Damascenus libro tertio orthodoxæ fidei*: Oratio est ascensio mentis in Deum. *Ex his omnibus definitionibus una perfecta conflari potest huiusmodi*:

Hieron. epist. 135.

Basil. homil. 5.

Gregor. Nyssen. orat. 1.

Chrysost homil. 30.

August. serm. 230.

Ioan. Damascen. cap. 24.

Oratio est colloquium cum Deo, quo petimus quæ nobis aut aliis sunt salutaria. Dicitur Colloquium cum Deo, *quia hoc discrepat à lectione oratio, quòd in lectione spirituali Deus loquatur nobis, in oratione nos Deo. Vnde Hieronymus ad Eustochium de custodia virginitatis* : Semper te cubiculi tui secreta custodiant, semper tecum sponsus ludat intrinsecus. Oras, loqueris ad sponsum; legis, ille tibi loquitur. *Et Augustinus in Psalmum* 85. Oratio tua loquutio est ad Deum. Quando legis, Deus tibi loquitur: quando oras, cum Deo loqueris. *Secundò dicitur in definitione*, quo petimus salutaria, *quia hîc agimus de precatione, qua aliquid à Deo petitur, iuxta illud* : Petite, & dabitur vobis; quærite, & invenietis; pulsate, & aperietur vobis. *Vnde Augustinus sermone* 126. *de Tempore, agens de oratione dominica, quæ septem habet petitiones* : O verè, *ait*, cœlestis oratio, quæ tota est oratio.

Hierom. epist. 22.

Mat. 7. 7.

Partitio Orationis potest esse triplex. Prima est S. Pauli, quam tradit in epistola ad Philippenses : In omni, *inquiens*, oratione & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. *Et in priore ad Timotheum* : Obsecro igitur primùm omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus. *S. Hilarius in Psalmum* 140. *appellat quatuor genera orationum. S. Chrysostomus in epistolam ad Timotheum, cum Theophylacto, & S. Augustinus in epistola ad Paulinum, existimant Apostolum loqui de variis orationibus sacrificij Missæ, alij de quibusvis, ut S. Ambrosius libro sexto de Sacramentis, Hilarius loco citato, Theodoretus in commentariis Paulinis, Ioannes Cassianus collatione*

Philipp. 4. 6.

1. Tim. 2. 1.

August. epist. 59. q. 5.
Ambros. cap. 5.
Cassian. cap. 9. & seq.

9. S. Bernardus in sermone de quatuor modis orandi, sed in explanatione vocum non conveniunt. Id videtur liquere, Apostolum, cùm bis repetierit has quatuor voces, discrimen aliquod inter eas constituisse. Videtur autem partitionis vim in materia orationis, quæ est res bona, vel mala, præterita, vel futura, collocasse, ut sensus Apostoli sit, orandum esse Deum pro malis avertendis, & bonis accipiendis, & quidem vtraque postulanda esse in futurum, & pro impetratis gratias agendas. Videtur autem, vt habet Theodoretus & Augustinus, per Obsecrationes *deprecationes malorum, per* Orationes *verò petitiones bonorum intellexisse. Altera partitio est,* Oratio *alia est mentalis, alia mentalis simul & vocalis. Nam vocalis tantùm valet potiùs ad provocandam Dei iram, quàm ad avertendam, iuxta illud*: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. *Mentalis sæpe vtilior est vocali: nam, teste Ambrosio loco allegato*, Qui in silentio orat, fidem defert, & confitetur, quòd Deus scrutator cordis & renis sit, & orationem tuam antè ille audiat, quàm tuo ore fundatur. *Et S. Hieronymus quidem id à Christo apud Matthæum docet præceptum, cùm ait*: Ora Patrem tuum in abscondito. Mihi videtur, *inquit*, hoc magis esse præceptum, ut inclusa pectoris cogitatione labiisque compressis oremus Dominum, quod & Aman in Regum volumine fecisse legimus. Labia, inquit, eius tantùm movebantur, & vox illius non audiebatur. *Et S. Gregorius libro 22. Moralium idem tradit, causámque reddit*: Vera quippe postulatio, *ait*, non in oris est vocibus; sed in cogitationibus cordis. Valentiores namque voces apud secretissimas aures

Isa. 29, 13.

Ambros. cap. 4.

Hieron. in cap. 6. Matth.

1. Reg. 1. 13.

Gregor. cap. 18.

Dei, non faciunt verba nostra, sed desideria.
Psal. 9. 17. Vnde rectè per Psalmistam dicitur: Desiderium pauperum exaudivit Dominus, præparationem cordis eorum audivit auris tua. *Tertia partitio est; Oratio alia est publica, alia privata. Publica dicitur, quæ nomine totius populi in Ecclesia à Sacerdotibus peragitur, ut in sacrificio Missæ. Privata est, quam singuli privatim quocumque loco peragunt, de qua S. Paulus:* Volo
1. Tim. 2. 8. ergo viros orare in omni loco.

CAPVT II.

De excellentia & dignitate Orationis.

EXcellentiam Orationis multa in divinis literis produnt. Ac primùm, quòd scriptum sit, Moysis vultum ex colloquio cum Deo habito ita radiis collustratum, ut populus Israëliticus non
Exod. 34. 30. *potuerit oculos in illum intendere, ut est in Exodo, & posteriore ad Corinthios epistola S. Pauli.*
2. Cor. 3. 13. *Deinde quòd precibus suis Dominum quasi coëgerit ad condonandam noxam eidem populo. Ita*
Exod. 32. 9. *enim in Exodo Dominus eum alloquitur:* Cerno, quòd populus iste sit duræ cervicis: dimitte me, ut irascatur furor meus contra illos, & deleam eos, faciámque te in gentem magnam. *Et*
Psal. 105. 23. *Psaltes regius de eodem:* Et dixit, ut disperderet eos, si non Moyses electus eius stetisset in confractione in conspectu eius. *Eadem de causa Ieremia Propheta vetuit ne oraret:* Tu ergo,
Ierem. 7. 16. *inquit*, noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis laudem, & orationem, & non obsistas mihi, quia non exaudiam te. *In qua verba S.*

Hieronymus : Ne videatur rogans Propheta non impetrare quod postulat, præcipit Deus, ne pro populo peccatore & nullam agente pœnitentiam deprecetur. Quod autem dicit, Et non obsistas mihi, illud ostendit, quòd Sanctorum preces iræ Dei possint resistere. Vnde & Dominus loquitur ad Moysen : Dimitte me. *Et in epistola ad Gaudentium* : Quando dicit, Dimitte me, ostendit se teneri posse, ne faciat quod minatus est. Dei enim potentiam servi preces impediebant. *Deinde oratio in Psalmis confertur cum sacrificio.* Dirigatur oratio mea, *ait David*, sicut incensum in conspectu tuo, elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. *Et Deus apud Isaiam* : Domus mea, *inquit*, domus orationis vocabitur cunctis populis, *significans orandi functionem notam fore populo Christiano, qua toto mundo cognoscatur & discernatur ab aliis nationibus. Denique non semel indicat Scriptura Angelorum ministerium in hoc maximè excubare, ut preces nostras deferant in cœlum. Nam Raphaël Angelus dixit Tobiæ* : Quando orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, &c. ego obtuli orationem tuam Domino. *Et in actis Apostolicis refertur, Cornelius deprecantem Deum semper manifestè vidisse* Angelum Dei introëuntem ad se, & dicentem sibi : Orationes tuæ & eleemosynæ ascenderunt in memoriam in conspectu Dei. *Christo oranti in horto apparuit, teste Luca*, Angelus de cœlo confortans eum. *Petro quoque Apostolo, cùm oratio sine intermissione ab Ecclesia ad Deum pro eo fieret, astitit Angelus cum magno fulgore, & è carcere eduxit, ut est in Actis.*

[Margin notes: Hieron. in cap. 7. Ierem. — Exod. 32. 9. — Hieron. epist. 12. — Psal. 140. 2. — Isai. 56. 7. — Tob. 12. 12. — Act. 10. 10. — Luc. 22. 43. — Act. 12. 7.]

Quod ad veteres Patres attinet, vetustissimi

Tertull. de orat. *duo Tertullianus & Cyprianus libellum integrum de oratione dominica ediderunt, quorum ille posita quæstione, cur S. Ioannes Baptista, cùm docuerit suos discipulos orare, nullam tamen formulam orandi reliquerit, respondet :* Ideo nec exstat in quæ verba docuerit Ioannes adorare, quòd terrena cœlestibus cesserit. Qui de terra est, inquit, terrena fatur, & qui de cœlis adest, quæ vidit ea loquitur. Et quid non cœleste, quod Domini Christi est ? ut hæc quoque orandi disciplina. *Et paulo pòst :* Neque enim propria tantùm orationis officia complexa est venerationem Dei aut hominis petitionem, sed omnem penè sermonem Domini, omnem commemorationem disciplinæ, ut revera in ratione breviarium totius Evangelij comprehendatur. Cypriā. de orat. domin. *Cyprianus verò ita de ea loquitur :* Qualia sunt, fratres charissimi, orationis dominicæ sacramenta, quàm multa, quàm magna, breviter in sermone collecta, sed virtute spiritualiter copiosa, ut nihil omnino prætermissum sit, quod non in precibus atque orationibus nostris cœlestis doctrinæ compendio comprehendatur. *Gregorius Nyssenus libro de oratione :* Oratio corporum robur est, abundantia domus, recta legum ac iuris in civitate constitutio, regni vires, belli trophæum, pacis securitas, diffidentium conciliatio, coniunctorum conservatio. Oratio virginitatis sigillum est, matrimonij fides, viatoribus scutum, dormientium custos, vigilantium fiducia, agricolarum fertilitas, navigantium salus, eiusdem cum Angelis honoris conditio, præsentium fructus, futurorum repræsentatio. Ambros. serm. 22. *Ambrosius in Psalmum 118. Sunt etiam orationis dignitates, si pro vidua roges, si roges pro pupillo, si roges pro mise-*

ricordi, si roges pro nimiùm devoto ac fideli, si roges in tribulatione, si roges cum dolore, si mœsto & ipse qui rogas compatiaris affectu: intrat oratio tua Dei gratiam, intrat domum eius, si tecum Ecclesia deprecetur, si populus vniuersus imploret, ut Domini inclinet favorem. *Chrysost. in Genesin:* Magna arma sunt preces, magna securitas, magnus thesaurus, magnus portus, refugij locus. Oratio enim colloquium est cum Deo. Quod ut scias, audi Prophetam dicentem: Iucundum sit Deo eloquium meum: hoc est, sermo meus appareat Deo. *Et libro primo de orando Deum:* Quis non obstupescat & admiretur, tantam benevolentiam erga nos Dei, ut mortalibus tantum honoris largiatur, ut dignos nos habuerit, qui cum ipso colloquamur, nostráque vota apud ipsum deponamus? Nam verè profectò cum Deo confabulamur, quoties vacamus deprecationi, per quam simul & Angelis copulamur, & societatem, quam cum brutis animantibus habebamus, procul effugere videmur. Angelorum enim opus est deprecatio, superans interim etiam illorum dignitatem, si tamen maius est Angelorum dignitate, colloquium miscere cum Deo. Atqui quòd id sublimius sit, ipsi nos docent, multo quidem cum tremore vota sua offerentes. *Et circa finem:* Cùm profiteat deprecationem caput esse bonorum omnium, basim ac radicem vitæ frugiferæ, non est quòd quisquam verbis illis Domini: Non omnis, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum, abutatur ad excusationem suæ socordiæ. Neque enim sola temperantia potest homini salutem adferre, si cætera desint bona, neque cura pauperum,

C. hom. 30.

Ps. 103. 34.

Mat. 7. 21.

neque benignitas, neque quicquam aliorum, quæ cum virtute geruntur, sed oportet ut omnia simul concurrant in animas nostras. Cæterùm precatio ceu radix & basis omnibus cæteris substernitur. *S. Ephrem sermone de Virginitate:* Desidera orationem, familiare cum Deo colloquium. Omnis enim oratio sancta & pura cum Deo familiariter agit. Oratio autem perfectè Deum desiderantium, magna cum lætitia, fiduciáque multa ipsum etiam cœlum iugiter penetrat. In ipsa Angeli atque Archangeli exultant, & coram throno Sancti & excelsi vniuersorum Domini illam statuunt. *S. Bernardus in Cantica:* Attendite principes vestros, cùm statis ad orandum vel psallendum, & state cum reverentia, & disciplina, & gloriamini, quia Angeli vestri quotidie vident faciem Patris. Nimitum missi in ministerium propter nos, qui hæreditatem capimus salutis, devotionem nostram in superna ferunt, referunt gratiam. Vsurpemus officium, quorum sortimur consortium, ut in ore infantium & lactentium perficiatur laus.

B. serm. 8.

CAPUT III.

De necessitate vsurpandæ Orationis.

NEcessitatem nobis incumbere Deum sæpe deprecandi, documenta & exempla passim in Scripturis ostendunt. Nam in primis Regius Psaltes, cùm dixisset in Psalmo 31. Tu remisisti impietatem peccati mei, *adiecit:* Pro hac orabit ad te omnis Sanctus. *Et alibi:* Subditus esto

Psal. 31. 5.
Psal. 36. 7.

Domino, & ora eum. *Et:* Immola Deo sacrificium laudis, & redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis, & eruam te, & honorificabis me. *Ecclesiasticus quoque ita loquitur:* Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis. *Et:* Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortem iustificari. *Et:* Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. *Deinde Dominus apud Matthæum:* Petite, & dabitur vobis, quærite, & invenietis, pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit. *Et:* Vigilate, & orate, ut non intretis in tentationem. *Et apud Marcum:* Videte, vigilate, & orate: nescitis enim quando tempus sit. *Et apud Lucam:* Oportet semper orare, & non deficere. *Et:* Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni habeamini fugere ista omnia, quæ futura sunt. *Paulus quoque ad Philippenses:* In omni oratione, & obsecratione, cum gratiarum actione, petitiones vestræ innotescant apud Deum. *Et ad Colossenses:* Orationi instate, vigilantes in ea gratiarum actione, orantes simul & pro nobis. *Et ad Thessalonicenses:* Sine intermissione orate, in omnibus gratias agite. Hæc enim est voluntas Dei in Christo Iesu in omnibus vobis. *Ad hac B. Iacobus:* Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. *Et S. Petrus:* Estote prudentes, & vigilate in orationibus. *Exempla orantium, quia innumera sunt, omitto. SS. Patres quoque hanc necessitatem sæpe inculcarunt: ut S. Cyprianus libro de oratione Dominica:* Inter cætera salutaria sua monita & præcepta Christus etiam orandi ipse formam dedit, ipse

Ps. 49. 14.
Eccli. 3. 4.
Eccli. 18. 22.
Ib. 38. 9.
Mat. 7. 7.
Ib. 26. 41.
Marc. 13. 33.
Luc. 18. 1.
Luc. 21. 36.
Philip. 4. 6.
Col. 4. 2.
1. Thess. 5. 16.
Iac. 1. 5.
1. Pet. 4. 7.

quid precaremur, monuit, & instruxit. *Et iterum* : Quæ vera magis apud Patrem precatio, quàm quæ à Filio, qui est veritas, de eius ore prolata est? ut aliter orare quàm docuit, non ignorantia sola sit, sed culpa, quando ipse
Mat. 7. 9. posuerit, & dixerit: Reiicitis mandatum Dei, ut traditionem vestram statuatis? *Tertulliani quoque in exhortatione ad castitatem dictum est* : Si quotidie omni momento oratio hominibus necessaria, vbique & continentia, quæ orationi necessaria sit. *S. Chrysostomus libro primo de orando Deum* : Quisquis non orat Deum, *inquit*, nec diuino colloquio cupit assiduè frui, is mortuus est & vita carens, expérsque sanæ mentis. Nam hoc ipsum evidentissimum est amentiæ argumentum, non intelligere magnitudinem huius honoris, nec amare deprecandi studium, nec hoc habere persuasum, quòd animæ mors sit, non provolui ad Dei genua. Quin insuper quòd oporteat quavis morte tristius existimare, si quis deprecatione privatur, pulchrè nos docet Daniel ille Propheta magnus, qui maluerit mori, quàm tri-
Dan. 6. 10. duo dumtaxat arceri ab orando. *Et paulo pòst* : Arbitror cunctis esse manifestum, quòd simpliciter impossibile sit absque precationis præsidio cum virtute degere, cúmque hac huius vitæ cursum peragere. Etenim qui fiat, ut quis virtutem exerceat, nisi continenter supplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem largitur hominibus? *Et rursus libro secundo* : Iam verò si quis dicat animæ nervos esse deprecationem, mea quidem sententia verum dixerit: quemadmodum enim corpus nervis cohæret, currit, viuit, & compactum est adeò, ut si nervos incideris, vniuersam corporis harmo-
niam

niam dissolveris: itidem animæ per sanctas preces sibi constant & compinguntur, ac pietatis cursum facilè peragunt. Quod si teipsum destitueris precatione, perinde feceris, ac si piscem ex aquis extraxeris. Vt enim pisci vita est aqua, ita tibi deprecatio, per hanc datur velut ex aquis subvolare, cœlúmque transcendere. *S. Augustinus epistola ad Probam:* Qui novit, *inquit*, bona data dare filiis suis, petere nos, & quærere, & pulsare compellit. Quod quare faciat; qui novit quid nobis necessarium sit priusquam petemus ab eo, movere animum potest, nisi intelligamus, quòd Dominus & Deus noster non voluntatem nostram sibi velit innotescere, quam non potest ignorare, sed exerceri in orationibus desiderium nostrum, quo possimus capere, quod præparat dare. Illud enim valde magnum est, sed nos ad accipiendum parvi & angusti sumus. *Et ad Hilarium:* Omnibus necessaria est oratio Dominica, quam etiam ipsis arietibus gregis, id est, Apostolis suis Dominus dedit, ut vnusquisque Deo dicat! Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Cui enim hæc in oratione verba necessaria non fuerint, ipse hìc sine peccato viuere pronunciandus est. *Et libro de natura & gratia:* Sicut oculus corporis etiam plenissimè saluus, nisi candore lucis adiutus non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æternæ luce iustitiæ diuinitùs adiuvetur rectè non potest viuere. *at illa lux oratione impetratur.*

A. ep. 121. c. 8.

Id. ep. 89.

A. c. 26.

CAPUT IV.

De multiplici Orationis fructu.

PRimus fructus est quòd penetret cœlos, iuxta illud Ecclesiastici: Oratio humiliantis se nubes penetrabit, & non descedet, donec
Eccli. 35. 11. Altissimus aspiciat. *Vnde Sanctus Augustinus*: Clamavit de profundo Ionas de ventre ceti:
A. in Psal. 29. erat non solùm sub fluctibus, verùm etiam in visceribus belluæ, nec tamen illud corpus, & illi fluctus intercluserunt orationem, ne perveniret ad Deum, & venter bestiæ non potuit tenere vocem deprecantis. Penetravit omnia, dirupit omnia, pervenit ad aures Dei, quando aures Dei in corde precantis erant.

Mat. 6. 12. *II. Fructus est, quòd à Deo impetret remissionem peccatorum. Nam in oratione Dominica Christus iussit nos dicere*: Dimitte nobis debita nostra. *Et*
Luc 18. 13. *Publicanus orans & dicens*: Deus propitius esto mihi peccatori, descendit in domum suam iustificatus, *ut est apud Lucam. Vnde Chrysostomus libro primo de orando Deum*, Etiamsi, *inquit*, nos peccatis refertos precatio deprehenderit, celeriter purgatos reddit. Quid itaque maius, aut divinius obtingere possit, quàm deprecatio, cùm hanc animis ægrotantibus pharmacum quoddam esse liqueat? Quòd enim animam peccatis obnoxiam deprecatio facilè puram reddat, do-
Luc. 18. 13. cet nos publicanus ille qui petijt à Deo remissionem peccatorum, & impetravit. Docet & leprosus, qui simul ut procidit ad pedes Dei, mundatus est.

Mat. 6. 13. *III. Fructus est, quòd dæmonem repellat, eiúsque*
Mat. 17. 20. *tentationes. Nam & in oratione Dominica id petimus*, Et ne nos inducas in tentationem, sed li-

bera nos à malo. *Christus quoque monuit genus quoddam dæmoniorum non expugnari, nisi ieiunio & oratione. Vnde Chrisost. loco citato*: Si dæmones nos conspexerint deprecatione communitos, illico resiliunt, non aliter quàm prædones ac facinorosi, ubi conspiciunt militis gladium in caput suum vibrari. Quod si contingat aliquem esse nudum precationis præsidio, hic avulsus deportatur à dæmonibus, & in calamitates, variáque mala impellitur. *Et S. August. libro* 10. *de civitate Dei*: Vera pietate homines Dei aëream potestatem inimicam, contrariámque pietati exorcizando eiiciunt, non placendo: omnes tentationes eius vincunt orãdo, non ipsã, sed suum Deũ adversus ipsam. Non enim aliquẽ vincit, aut subiugat, nisi societate peccati. A. C. 22.

IV. Fructus est, quòd valeat etiam ad vincendos hostes visibiles homines, & alia mala avertenda, quod multis Scripturæ exemplis ostendi potest. Pauca è multis numerat Augustinus alicubi his verbis: O quàm grandis est ipsius orationis causa! ô quàm grande mysterium! Ecce Moyses orabat in monte, & Iosue Amalech devincebat. Per orationem Ezechias sanatur, & salutem animæ & corporis adipiscitur. Per orationem Saulus efficitur Paulus, & Doctor gentiũ, Hieremias confortatur in carcere, Daniel inter leones exultat, Iob in sterquilinio nudus triũphat, Susanna inter senes defenditur, paradisum de cruce latro invenit, Stephanus de torrente in cœlum suscipitur, & inter lapidantes pro Saulo exauditur. A. ad frat in erem. serm. 22.

V. Fructus est, quòd in iustis mereatur incrementum in virtute, & ipsam vitam æternam. Clarè enim dixit Dominus apud Matthæum: Tu autem cùm oraveris, intra in cubiculum tuum, Mat. 6, 6.

& clauso ostio, ora Patrem tuum in abscondito, & Pater tuus, qui videt in abscondito, reddet tibi. *Loquitur autem de mercede reddenda. Vnde S. Chrysost. in Psalmum septimum*, Deo magnæ, *inquit*, curæ est, ut in virtute crescamus. Nihil autem æquè facit in virtute crescere, atque cum Deo assiduè versari & colloqui, eíque perpetuò gratias agere & psallere. *Et libro primo de modo orandi Deum*: Si qui cum Cæsare miscent sermones, familiaritérque cum eo versantur, non possunt esse pauperes: multo minùs fieri potest, ut qui Deum deprecantur, cum eo familiariter colloquentes animas habeant mortales. Nam mors animæ est impietas, ac vita pugnans cum lege divina. Ex quo consequitur, animæ vitam esse Dei cultum, ac vitam eo cultu dignam. Porrò vitam piam, ac Dei cultu dignam miris modis oratio conciliat, conciliatam auget, ac ceu thesaurum animis nostris recondit.

VI. Fructus est quòd valeat ad satisfaciendum pro pœnis peccatis debitis: neque enim cum in oratione Dominica petimus dimitti debita nostra, duntaxat petimus peccatum remitti quoad culpam, sed etiam quoad pœnam. Deinde omnis qui peccat, iniuriam facit Deo, ac ideo debitor est Satisfactionis. Exemplum habemus Dauidis, qui tot Psalmis compositis peccata sua deflevit, ut Deo satisfaceret. Item Manasse, de quo in secundo Paralipomenon sic legitur: Qui postquam
2. Par. 33. 12. coangustatus est, oravit Dominum Deum suum, & egit pœnitentiam valdè coram Deo patrum suorum, deprecatúsque est eum, & exoravit intentè, & exaudivit orationem eius, reduxítque eum Hierusalem in regnum suum.
A. c. 17. *Vnde S. Augustinus in Enchiridio*: De quoti-

dianis autem brevibus levibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit. *Et S. Leo de ieiunio decimi mensis*: Oratione propitiatio Dei quæritur, ieiunio concupiscentia carnis extinguitur, eleemosynis peccata redimuntur. L. serm. 1.

VII. Fructus est, quòd impetret omnia subsidia ad vitam tam corporalem quàm spiritualem necessaria quæ nomine Panis quotidiani in oratione Dominica SS. Patres intelligenda volunt. Imò crebrò plura impetrat, quàm petantur, quod probat S. Hieronymus libro commentariorum in Isaiam exemplo Ezechiæ Regis, qui post orationem cum lacrymis habitam adiiciuntur, *inquit*, quindecim anni ad vitam, quos ille non postulaverat, & insuper viuente eo, regni securitas repromittitur. *Et Greg. Nazianzenus exemplo Alexandri Episcopi Constantinopolitani, qui cùm tota nocte cum lacrimis Deum precatus esset, ne Arius in Ecclesiam (quod fraude impetrarat à Constantino Imperatore) reciperetur, postero die horrenda morte sublatus est. Verba eius sunt:* Egregij illius Alexandri discipuli estis, magni Trinitatis propugnatoris & præconis, qui & verbis & rebus impium errorem depulit ac profligavit. Neque enim memoria vobis excidit Apostolica illa oratio, quæ impietatis auctorem atque antistitem sustulit, idque in locis impurissima lingua dignis, ut nimirum contumelia contumeliam vlcisceretur, ac iusta morte mors animarum iniusta sempiterno dedecore inureretur. *Nec enim aliud Alexander postularat, quàm ut è vita tolleretur ante ingressum in Ecclesiam, non autem ut in latrinis, instar Iudæ medius creparet, & cum illis animam effunderet.*

Isa. 38.

G. orat. ad Constãtinop. Theod. li. 1. Eccl. h. cap. 14. Socr. lib. 1. c. 25.

III. Fructus est, quòd orationi deditis sæpe magnam conciliat voluptatem spiritus, quod probat S. Bern. 5. de Quadragesima, verbis Prophetæ David dicentis: Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid, ô Propheta, *inquit*, quod tam absolutè mones delectari in Domino, ac si ad manum nobis sit huiusmodi delectatio? Delectationem cibi, somni, & quietis, & cæterorum, quæ in terra sunt, novimus, Deus autem quam delectationem habeat, ut in eo delectemur? Fratres mei seculares hoc dicere possunt, vos non potestis. Quis enim vestrûm est, qui non sæpe expertus sit, conscientiæ bonæ delectationem? qui non gustaverit saporem castitatis, humilitatis, charitatis? Non est hæc delectatio potus neque cibi, aut similis cuiuslibet rei, delectatio tamen est, & maior omnibus illis: divina enim est, & non carnalis delectatio, & cùm in his delectamur, planè delectamur in Domino. *Quanta autem delectatio sit hæc, inde conijci potest quòd legamus multos Sanctos integras noctes, imò plures dies & noctes in oratione continuasse.*

Ps. 36. 4.

Caput V.

De conditionibus, quibus Oratio redditur efficax ad impetrandum.

Ch. in Ps. 7.

QVoniam hoc perpetuò servandum est, *auctore S. Chrysostomo*, ut non solummodo oremus, sed ita oremus, ut etiam exaudiamur, *opera pretium est cognoscere conditiones, quibus oratio efficax redditur ad impetrandum. Oratio enim, ut idem ait, non est aliud quàm* medicamen-

tum, ex quo vtilitas nulla capitur, nisi rectè adhibeatur. *Prima autem conditio est Fides vera in Christum.* Quomodo enim invocabunt, *ait Apostolus*, in quem non crediderunt? *Et Christus apud Marcum*: Quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis. Quæcunque petitis, *intellige, bene: quia S. Iacobus quibusdam dicit*: Petitis, & non accipitis, eo quòd malè petatis. *Vnde S. Augustinus de verbis Domini*: Si fides deficit, *inquit*, oratio perit. Quis enim orat, qui non credit? Vnde & beatus Apostolus, ut ostenderet fidem fontem esse orationis, ait: Quomodo autem invocabunt, in quem non crediderunt? *Debet autem Fides esse in Christum, quia oratio, quæ non* fit per Christum, *ait idem alibi*, non solùm non potest delere peccatum, sed etiam ipsa fit in peccatum.

Rō. 10. 14.
Mat. 11. 24.
Iac. 4. 3.
A. ser. 36.
Rō. 10. 14.
Id. in Ps. 108.

II. Conditio est Fiducia, quam exegit Dominus à Paralytico cui dixit: Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua. *Eidem promisit Deus impetrationem in Psalmis*: Quoniam in me speravit, liberabo eum: invocabit me, & ego exaudiam eum. *Certè Cassianus collatione 9. signum certum impetrationis esse docet, cùm quis in oratione magnam fiduciam sensit. Sed quia hæc fiducia nascitur ex bonis operibus vel iustitia, sit tertia Conditio.*

Mat. 9. 2.
Ps. 90. 14.
Cass. c. 23.

III. Conditio est charitas, vel iustitia. Charitas enim vera perfectáque iustitia est, ut alibi ex S. Augustino dictum est. Vnde S. Ioannes in priori epistola: Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. *Et Psalmista*: Oculi Domini super iustos, &

1. Ioan. 3. 21.
Ps. 33. 16.
Io. 15. 7.

Io. 15. 7. aures eius in preces eorum. *Et Christus apud Ioannem:* Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunque volueritis, petetis, & fiet vobis. *Chrysostomus quoque exponens initium Psalmi* 4. Cùm invocarem, exaudivit me Deus iustitiæ meæ. Ante alia omnia oportet eum, qui precatur, habere fiduciam, & postulatum omnino consequetur. Et ideo propheta non dixit, exaudivit me, sed iustitiam meam, suam in Deum fiduciam ostendens, & quod cum ea omnino ad Deum accedit. Ne dicat enim quispiam, ille fuit exauditus, quoniam erat Dauid, ego verò non exaudiar, quoniam sum pusillus & abiectus, ostendit quod nec illum audit quomodocumque, nec te non audit temere, & nulla ductus ratione, sed semper res & facta exactè contemplatur. Quæ si habueris, & eorum possis vti defensione, omnino exaudieris.

IV. Conditio est Humilitas, qua orans non in
Luc. 18. 10. *sua iustitia, sed in Dei fidit misericordia. Ad quam conditionem tradendam, Christus apud Lucam induxit parabolam de Pharisæo, nimiùm sua iustitia fidente, & publicano. Vnde Deus ipse*
Isa. 66. 2. *apud Isaiam:* Ad quem aspiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem
Iac. 4. 6. sermones meos? *Et Iacobus:* Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. *Exempla*
Gen. 28. 27. *habemus duo, Abrahæ & Danielis. Ille sic orat:* Loquar ad Dominum meum, cùm sim puluis
Dan. 9. 18. & cinis. *His verò:* Neque enim, inquit, in iustificationibus nostris prosternimus nos ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis mul-
B. ser. 5. tis. *Eam omnes SS. Patres requirunt ad exauditionem. Vnam tantùm S. Bernardi in sermone de Quadragesima describam sententiam:* Sed & vitam

vitam æternam fortaſſis aliqui non in humilitate quærunt, ſed tanquam in fiducia ſuorum meritorum. Nec hoc dico, quin accepta gratia fiduciam donet orandi, ſed non oportet, ut in ea quiſquam conſtituat fiduciam impetrandi. *Et infrà:* Sit oratio in omni humilitate præſumens de ſola, ut dignum eſt, miſeratione divina.

V. Conditio eſt Deuotio, ut nempe oratio ſit ſeria, fervens & ex intimo corde profecta. Sic orabat enim Rex Dauid, cùm diceret: De profundis clamavi ad te Domine, Domine exaudi vocem meam. *In quæ verba S. Chryſoſt.* Quid eſt, de profundis? non dixit ſolummodo ex ore vel lingua, errante enim mente, ſæpe verba funduntur: ſed ex corde profundiſſimo, cum magno ſtudio, & magna animi alacritate, ex ipſis mentis penetralibus. Tales enim preces magnam habent potentiam, ut quæ neque ſubvertantur, neque concutiantur, etſi eas diabolus magno impetu inundat. Quemadmodum enim arbor valida, & quæ in multam profunditatem terræ agit radices, eiúſque ſinus devincit & aſtringit, cuivis ventorum impetui reſiſtit; quæ in terræ autem ſumma ſuperficie ſita eſt, ſi quælibet parva aura incubuerit, labefactatur, & radicitus evulſa iacet ſuper terram. Ita etiam preces, quæ ab imo quidem aſcendunt, & egerunt radices in profundo, etiamſi innumerabiles venerint cogitationes, etiamſi inſtructa tota diaboli acies, firmæ manent & ſtabiles, & minimè evertuntur. Quæ autem ex ore & labiis procedunt, & non ab imo aſcendunt, ne poſſunt quidem ad Deum aſcendere. Ac Sancti non ſic orabant, ſed cum ſummo ſtudio, & maxima vehemen-

Pſ. 119. 1.
Ch. in Pſ. 129.

tia, ut etiam totum corpus inflecterent. Nam B. Elias orans primùm quidem quæsivit solitudinem, deinde cùm posuisset & caput inter genua, & seipsum cum magno ardore incen-
1. Reg. 1. deret, ita fundebat preces. *Et paulo pòst:* Audi,
1. quomodo Anna orabat de profundis, cuiusmodi fontes lacrymarum emittebat, quomodo per orationem evehebatur in sublime. Qui enim ita precatur, etiam antequam consequatur quod postulat, ex oratione magna bona percipit, omnes animi perturbationes reprimens, iram sedans, invidiam expellens, rerum ad vitam pertinentium amorem diminuens, & exsiccans, animum in magnam tranquillitatem redigens, in ipsum deinceps cœlum ascendens.

VI. Conditio est, ut petantur, quæ constat necessaria vel utilia esse ad salutem, & si non constet, petantur, quæ optima censeantur divinæ voluntati, iuxta illud in Dominica oratione: Fiat
Mat. 6. voluntas tua, sicut in cœlo & in terra, *& il-*
10. *lud Christi in horto:* Veruntamen non mea vo-
Luc. 22. luntas, sed tua fiat. *Et B. Ioannis in prima epi-*
42. *stola:* Hæc est fiducia, quam habemus ad
1. Ioan. Deum, quia quodcunque petierimus secun-
5. 14. dùm voluntatem eius, audit nos. Voluntas
2. Thess. autem eius, *teste B. Paulo*, est sanctificatio ve-
4. 3. stra. *Vnde S. Aug. ad Probam:* Si aliquid con-
A. ep. trà quàm oramus acciderit, patienter ferendo,
121. & in omnibus gratias agendo, hoc potiùs oportuisse, quod Dei, non quod nostra voluntas habuit, minimè dubitare debemus. Nam & huiusmodi exemplum præbuit nobis ille Mediator, qui cùm dixisset: Pater, si fieri potest, transeat à me calix iste, humanam in se voluntatem ex hominis susceptione trans-

formans, continuò subiecit: Verumtamen non quod ego volo, sed quod tu vis, Pater. Quisquis autem illam vnam petit à Domino, & hanc requirit, certus ac securus petit, nec timet ne fortè absit, cùm acceperit, sine qua nihil prodest, quicquid aliud, sicut oportet, acceperit. *Hac conditione in orando vsus est nonobilissimus Nebridius, quem S. Hieronymus in epistola ad Salvinam de viduitate servanda, testatur* sic semper orasse Deum, ut illi, quod optimum esset, eveniret, *Quod sanè soli Deo constabat. Qua de causa sanctus Chrys. alicubi sapienter monet, non minùs agendas Deo gratias, cùm negat, quàm cùm tribuit id quod petimus, quia non negat, nisi quod nobis est minùs salutare. Et S. Aug. in Ioannem, ut petamus nobis non dari, quicquid ignorantes non bene petimus.* H. ep. 93 C. hō. 30 in Gen. A. tract. 73.

VII. & postrema conditio sit perseverantia. Quam Christus ipse tradidit, primùm in parabola illius, qui apud Lucam ob improbitatem assiduè petendi impetravit quod voluit: deinde verbis istis apud eundem: Oportet semper orare, & nunquam deficere. *Et Apostolus ad Thessalonicenses:* Sine intermissione orate *Vnde S. Hier. in lamentationes Ieremiæ:* Qui ad cupita pervenire voluerit, reflectere mentem à studio orationis non debet, sed magis perseverare in intentione cœpta illum oportet. Hinc est quod in libro Regum de Anna scriptum est, quòd postquam oravarat, vultus eius non sunt amplius in diversa mutati. Hinc & in Evangelio cæcus ille, qui in Iericho transeuntem IESVM audierat, misereri sibi ab eo petebat, sed cùm à prætereuntibus sibi iuberetur ut taceret, ipse multo magis clamabat, dicens: Miserere mei, Luc. 11. 8. Luc. 18. 1. 1. Thess. vlt. 17. H. c. 3. 1. Reg. 1. 18. Luc. 18. 39.

fili Dauid, vnde & lumen quod expetiit, nullo modo eius fructu carebat. *Et S. Chryſ. in Ioan.*
C. hō. 35. Ioan. 5. 5. Pudeat nos, pudeat, dilectiſſimi, & incredibilem ſocordiam noſtram deploremus, octo & triginta annos paralyticus ad piſcinam expectaverat, expectabátque ut ſanaretur, neque eius impletum eſt deſiderium, neque negligentia ſua non ſanabatur, ſed præventus ab aliis, neque propterea deſperavit: nos autem, ſi vel decem dies orationibus invigilantes non exaudimur, iam tepeſcimus: hominibus verò quàm diligentiſſimum exhibemus miniſterium in malitia, in difficultatibus ſervientes, tandem frequenter omnem ſpem amittimus: Dominum autem noſtrum, vbi ſine dubio merces ſequitur longè laboribus amplior
Rom. 5. 5. (Spes enim non confundit, inquit) debito ſtudio & diligentia proſequi non patimur, & quonam hoc ſupplicio dignum? Sed laborioſa eſt aſſidua oratio. Et quid non laborioſum, quod à virtute proficiſcatur? *Et S. Gregor. in*
G. in Pſal. pœnit. *Pſalm. ſextum pœnitentialem:* De profundis clamavi ad te, Non ait clamo, ſed clamavi. Habes in hoc perſeverantiæ documentum, ut ſi primò non exaudiris, ab oratione non deficias, immo precibus & clamori inſiſtas. Vult Deus rogari, vult cogi, vult quadam impor-
Mat. 11. 12. tunitate vinci. Ideo tibi dicit: Regnum Dei vim patitur, & violenti rapiunt illud. Eſto ergo ſedulus in oratione, eſto in precibus importunus, cave ne ab oratione deficias. Si diſſimulat audire, quem rogas, eſto raptor, ut regnum cœlorum accipias: eſto violentus, ut vim etiam ipſis inferas cœlis. Quid hac rapina locupletius? Quid hac glorioſius violentia? Bona violentia, qua Deus non offenditur,

ſed placatur, proximus non læditur, ſed iuvatur, peccatum minuitur, non multiplicatur.

CAPUT VI.

De circumſtantiis vel ritibus Orationis.

Circumſtantiæ vel ritus orationis cùm varij ſint, nos præcipuos tantùm aſſignemus, initio facto à circumſtantia temporis, quod nocturnum, vel diurnum eſt.

De tempore Nocturno.

NOCTE *iam olim oratum eſſe oſtendit Pſalm.* Pſ. 118. 118. *in quo Dauid ait:* Media nocte ſurgebam, 62. ad confitendum tibi. *CHRISTVS quoque Dominus non ſolùm nocte orabat, ſed etiam pernoctabat in oratione, ut ſcribit B. Lucas. Et S. Paulus Apoſtolus & Silas, teste eodem, in carcere media nocte orantes laudabant Deum. Quem morem tenuiſſe primos in Ægypto Chriſtianos, docet Philo in libro de vita contemplatiua, & Plinius ſecundus epiſtola ad Traianum. Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica:* Quòd ſi Chriſtus orabat, qui ſine peccato erat, quanto magis peccatores oportet orare? Et ſi ille per totam noctem iugiter vigilans continuis precibus orabat, quanto nos magis in frequentanda oratione debemus nocte vigilare? *Et S. Ambroſius in 11. Pſalmum:* Addidit Pſalmiſta, Media nocte ſurgebam, docens te, ſurgendum eſſe media nocte: nec otioſum eſt, quod

[Margin notes: Luc. 6. 12. — Act. 16. 25. — Pl. lib. 10. ep. 97. — A. ſer. 8.]

adiunxit, Ad confitendum tibi, hoc est, ut illo maximè tempore deprecari Deum, & propria debeamus deflere peccata, nec solùm præteritis veniam postulare, sed etiam præsentia declinare, futura cavere. Multa enim illo in tempore tentamenta proserpunt, tunc fervet carnis illecebra, tunc tentator illudit. Coquitur cibus potúsque digeritur. Tunc tentator assistit, tunc retia iacit, qui turbare possit mentem improvidam, quando nullus arbiter culpæ, nullus criminis conscius, nullus potest esse erroris testis. Et tenebræ circumdant me, & parietes, quem vereor? *Lege Chrysostomum homilia 42. ad populum, & homilia 26. in Acta, de vtilitate nocturnæ precationis.*

De Matutino & Vespertino.

Ps. 62. 7. *Mane orare consuevit, qui dixit:* In matutinis
Ps. 5. 5. meditabor in te. *Et:* Manè exaudies vocem
Ps. 118. 8. meam, manè astabo tibi, & videbo. *Et:* Præ-
venerunt oculi mei ad te diluculo, ut medita-
Ps. 54. 18. rer eloquia tua, *Vesperi quoque. Nam idem*
Ps. 140. *cecinit:* Vespere, & manè, & meridie narrabo &
annunciabo, & exaudiet vocem meam. *Et:*
Elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. *Vnde S. Cyprianus de oratione Dominica:* Manè orandum est, ut Resurrectio Domini matutina oratione celebretur: quod olim
Ps. 5. 5. Spiritus sanctus designabat in Psalmis, dicens: Rex meus, & Deus meus, quoniam ad te orabo Domine, manè exaudies vocem meam, manè assistam tibi, & contemplabor te.
Ose. 6. 3. Et iterum per Prophetam loquitur Dominus: Diluculo vigilabunt ad me, dicentes: Eamus & revertamur ad Dominum Deum nostrum.

Recedente item Sole ac die cessante, necessariò rursum orandum est: nam quia Christus Sol verus & dies est verus, Sole & die seculi recedente, quando oramus & petimus, ut super nos lux denuo veniat, Christi precamur aduentum lucis æternæ gratiam præbiturum. C. hom. 14. *Et S. Chrysostomus ad populum Antiochenum:* Armis nobis opus est: magna verò armatura oratio: opus est ventis à puppi, opus omnia discere, ut diei spatium absque naufragiis & vulneribus transigamus. Multi namque per dies singulos scopuli, & frequenter illiditur scapha atque submergitur; propterea nobis opus est oratione, matutina præsertim & nocturna. *Et S. Ambr. in Psalm.* 118. Graue est, si te otiosum in stratis radius Solis Orientis inverecundo pudore conveniat, & lux clara feriat oculos somnolento adhuc corpore depressos. A. ser. 19. Arguit nos tanti temporis spatium sine vllius devotionis munere ac sacrificij spiritualis oblatione feriata transmissum. An nescis, ô homo, quòd primitias tui cordis ac vocis quotidie Deo debeas? Quotidiana tibi messis, quotidianus est fructus. *De ceteris horis, prima, tertia, sexta, nona, & aliis à clericis & monachis ad orandum frequentatis lege nostrum Bellarminum tom. 3. Controversiarum, libro primo, de bonis operibus in particulari, c. 10. & seq.*

De Oratione ante vel post cibum.

Pro oratione ante vel post cibum facienda, habemus exemplum Christi Domini, qui populum miraculosè cibaturus pane & pisce, priùs eos oculis in cœlum coniectis benedixit, ut est apud

Matth. *Matthæum & cæteros Evangelistas. Deinde apud*
14. 19. *Matthæum legimus, eum cum Apostolis hymno*
Marc. 6. *post cœnam Eucharisticam dicto, abiisse in mon-*
37. *tem Oliveti. Græcè est enim, ϗ ὑμνήσαντες, hoc*
Luc. 9. *est, cùm laudes Deo cecinissent. Fuit enim Iudæis*
13. *à Deo præceptum in Deuteronomio, ut post cibum*
Ioan. 6. *gratias Deo agerent:* Cùm comederis & satia-
9. tus fueris, *inquit*, benedicas Domino Deo
Matth. tuo, pro terra optima, quam dedit tibi. *Idem*
26. 30. *insinuat Apostolus, cùm ita ad Timotheum scri-*
Deuter. *bit:* Omnis creatura Dei bona est, & nihil reii-
8. 10. ciendum quod cum gratiarum actione perci-
1. Tim. pitur: sanctificatur enim per verbum Dei &
4. 4. orationem. *Vnde Tertullianus in Apologetico adversùs Gentes;* Si honesta causa est conuiuij, non priùs discumbitur, quàm oratio ad Deum prægustetur. Editur quantum esurientes capiunt, bibitur quantum pudicis est vtile: ita saturantur, ut qui meminerint etiam per noctem adorandum sibi Deum esse: ita fabulantur, ut qui sciant Dominum audire. Æquè oratio convivium dirimit, indè disceditur. *Et*
Basil. ep. *S. Basilius epistola ad Gregorium Theologum:*
2. Oratione, antequam cibum sumimus, pro dignitate divinæ benignitatis ineundæ sunt, cùm earum, quæ in præsenti nobis divinitus conferuntur; tum verò earum, quæ in posterum eisdem reconditæ sunt. Iam à corporum curatione rursus orationes, gratiarum actionem exequantur, iam acceptorum ergo, atque eo ampliùs eorum flagitationem quæ Deus nobis
Chryſ. pollicitus est. *Et S. Chrysostomus ad populum:*
homil. Opus est nos & mensam petentes & desisten-
79. tes, Deo gratias agere. Ad hoc enim paratus, nunquam in ebrietatem decidet aut insolentiam, nunquam crapula disrumpetur; sed ora-

tionis expectationem pro fræno sensibus habens impositam, cum debita modestia ex omnibus appositis sumet, & multa quidem corpus & animam benedictione implebit. Mensa namque ab oratione sumens initium, & in orationem desinens nunquam deficiet, sed fonte largiùs omnia nobis afferet bona.

De brevibus vel iaculatoriis Orationibus.

Breves & iaculatorias orationes inde probari potest ex Dei verbo non improbari Domino Deo, quòd Christus sigillatim vetuerit multiloquium in oratione. Et S. Chrysostomus valde eas probat, si crebrò per intervalla instituantur, tum quòd vehementer inflamment animum, tum quòd à peccato hominem conservent. Ita enim loquitur: Si per intervalla crebris precationibus teipsum accendas, non dabis occasionem diabolo, aut vllum ad tuas cogitationes aditum. Et quemadmodum in apparando prandio, quoties calidæ potu opus est, si aqua parùm caleat, ad focum admotam recalfacimus, ita & hîc faciendum est, & os nostrum ad precationes quasi ad prunas admovendum, ut hoc pacto mens ad pietatem rursum accendatur. *Et paulo pòst.* Ingemisce amarè, in memoriam revoca peccata tua, suspice in cœlum, dic in mente: Miserere mei, Deus: & absolvisti precationem. Qui enim dicit, Miserere, confessionem offert, & peccatum suum agnoscit. Qui dicit, Miserere mei, remissionem delictorum accepit. Qui dicit, Miserere mei, Deus, regnum cœlorum obtinuit. Quem enim Deus miseretur, non à pœna solùm liberat, sed futurorum etiam bonorum possessione dignatur. *Et rursus*

Matth. 6. 7. Chrysost. homil. 4. de fide Annæ.

Idem.

homil. 79. *alibi ad populum:* Oportet orantem neque longos extendere sermones, & iugiter orare. Breves enim & frequentes orationes fieri Christus & Paulus præceperunt parvis ex intervallis. Nam si sermonem in longum extenderis, in negligentiam frequenter lapsus multam subrependi diabolo facultatem dederis, & supplantandi, & cogitationem abducendi ab his, quæ dicuntur. Si verò continuas & crebras orationes facias, totúmque tempus interpolans frequentia, facilè poteris modestiam exhibere, & ipsas orationes cum multa facies solertia. *S. Augustinus eandem orandi rationem illustrat exemplis eremitarum in epistola ad Probam:* Dicuntur, *inquit,* fratres in Ægypto crebras quidem habere orationes, sed eas tamen brevissimas, & raptim quodammodo iaculatas, ne illa vigilanter erecta quæ oranti plurimum necessaria est, per productiores moras evanescat atque hebetetur intentio. *Idem de iisdem refert Cassianus institutionum monasticarum libro 2.* Vtilius censent, *ait,* breves quidem orationes, sed creberrimas fieri; illud quidem, ut frequentiùs Dominum deprecantes iugiter eidem cohærere possimus: hoc verò, ut insidiantis diaboli iacula quæ infligere nobis tunc præpuè, cùm oramus, insistit, succincta brevitate vitemus.

August. epist. 121. cap. 10.

Cassian. c. 10. & collat. 9. c. vlt.

Luc. 6. 12. Luc. 18. 1. 1. Thess. 17. Luc. 2. 37 Act. 12. 5.

Longiores verò orationes suam laudem habent. 1. ab exemplo Christi in oratione apud Lucam pernoctantis. 2. à dicto eiusdem: Oportet orare, & non deficere. *Et Apostoli:* Sine intermissione orate. *3. ab exemplo B. Annæ, ieiuniis & orationibus nocte ac die in templo, ut habet S. Lucas, servientis. 4. Primorũ Christianorum, qui S. Petro in vincula coniecto sine intermissione, ut idem*

in Actis refert, orabant. Vnde fortè hoc ævo consuetudo orandi quadraginta horis continuis à summis Pontificibus probata manavit. Quoniam verò impossibile videtur, ut homo sine intermissione oret, quod Christus cum Apostolo præcipit, vide apud Bellarminum, quemadmodum veteres Patres hoc præceptum intellexerint. Mihi sanè cum S. Chrysostomo simplicior ille sensus placuit, ut sine intermissione orare dicatur, qui dum aliquid à Domino petit, non illico desperat, sed iterum atque iterum insistat, quia Apostolus dicit: Orationi instate, *qui urget opportunè, importunè, donec impetret, quia Christus ipse docuit Apostolos, noctu molestandum amicum importunè, donec panis aliquid ab eo impetretur.* Regnum enim cœlorum vim patitur, *ut Christus alibi docuit,* & violenti rapiunt illud. Rom. 12. 12. Luc. 11. 8. Matth. 11. 12.

De loco Orationis.

Orationi nullus certus locus est præscriptus. Volo ergo, *ait Apostolus*, viros orare in omni loco, levantes puras manus sine ira & disceptatione. *Vnde S. Basilius in exhortatione ad Baptismum:* Non locus, *inquit*, sed propositi initium requiritur. Ieremias enim in luto erat, & Deum attraxit. Daniel in leonum lacu Deum placavit. Tres pueri in camino Deum promeruêre. Latro non cruce prohibitus, quin paradisum assequutus fuerit. Iob in stercore Deum ad misericordiam provocauit. Igitur vbicumque fueris, ora. *Si verò loca inter se conferantur, melius & consultius est in loco honesto, quàm sordido, in Ecclesia vel oratorio precibus dedicato orare, quàm in alio loco prophano, privato vel publico. Vnde S. Chrysostomus ad popu-* 1. Tim. 2. 8. Basil. homil. 13. Ambros. in 1. Tim. 2. Chry.

Chrysost. homi. 79. lum: Neque, *inquit*, quiſpiam mihi dicat, quòd nequit homo ſecularis affixus foro continuè per diem orare, & ad Eccleſiam concurrere, poteſt enim & quàm facillimè. Si mentem namque mundam habeas ab immundis motibus, licèt in foro ſis, ſive in via, ſive in mari, ſive in diverſori, ſive in officina poſitus, ſive ſis vbicumque, Deo poteris invocato petitionem obtinere. Et domi quidem orari poteſt, non autem poteſt ſicut in Eccleſia, ubi tanta Patrum multitudo, vbi clamor ad Deum vnanimiter promittitur. Non ita Dominum per te ſolum orans audiris, ut cum fratribus tuis. Hîc enim maius aliquid, eſt putà vnanimitas & conſonantiæ charitatíſque vinculum, & Sacerdotum orationes. *Dices, Chriſtus apud* Matt. 6. 6. *Matthaum iuſſit nos ingredi cubiculum, dum orandum eſt, & claudere oſtium. Reſpondeo, quòd non iubeat revera nos ingredi cubiculum, ſed tantùm vanam hominum laudem fugere. Itaque qui in publico orat, nolens à quoquam videri, laudem non magis aucupatur, quàm ſi in publico oraret; qui autem clauſo cubiculo orat, cupiens tamen id innoteſcere hominibus, is in plateis orat, & tuba ante ſe canit; & quo ſe plus abdit, magis prodit, ut habet Chryſoſtom. in opere imperfecto.*

Chrysoſt. homil. 8. in 1 ad Tim.

De geſtu corporis in Oratione.

3. Reg. 8. 2. Paralip. 6. Act. 7. 59.

Primus eſt Genuflexio vſurpata in veteri & in novo Teſtamento, probataque exemplo Chriſti, Petri, Pauli, & Stephani protomartyris, omniúmque veterum Sanctorum. S. Hieronymus in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum, ſcribit S. Iacobum Apoſtolum flexis genibus pro populo

precatum in tantum, ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur. *Idem de Pauli eremitæ corpore iam mortuo ita scribit in eius vita:* Introgressus speluncam S. Antonius vidit, genibus complicatis, erecta cervice, extensísque in altum manibus, corpus exanime. Ac primùm & ipse viuere eum credens, pariter orabat. Postquam verò nulla, ut solebat, suspiria precantis audivit, in flebile osculum ruens, intellexit quod etiam cadaver Sancti Deum, cui omnia viuunt, officioso gestu precabatur. *Hunc gestum natura ipsa nos docuit, valétque ad declarandam submissionem animi, inopiam & imbecillitatem nostram, quo aliquid impetremus ab eo, ad quem preces nostras dirigimus, ut docet S. Augustinus libro de cura pro mortuis agenda, & S. Hieronymus libro secundo commentariorum in epistolam ad Ephesios. Affinis huic gestui, & quidem humilior est Prostratio in terram, vsurpata etiam à Christo & S. Iacobo.* Aiunt, *inquit Chrysostomus homilia 5. in Matthæum*, cum assiduitate orationis, iugíque ad pavimentum prostratione corporis, frontem quoque eius callo obductam, ut nihil ferè à cameli genibus discreparet. August. cap. 5. Hieron. cap. 3. Matth. 26. 39. Marc. 4. 35.

De Statione, quando in orationibus vsitata fuerit, lege Bellarminum tomo 3. libro 2. de bonis operibus in particulari, capite 22. Tertullianus libro de corona militis scribit, nefas fuisse die dominico de geniculis adorare. Et de Sessione, in libello de oratione ait: Contra Scripturam fecerit, si quis in cathedra aut subsellio sederit, *nempe tempore orationis.* Siquidem, *inquit*, irreverens est assidere sub conspectu, contráque conspectum eius quem maximè reverearis ac venereris, quanto magis sub conspectu Dei Statio. Sessio.

viui Angelo adhuc orationi astante, factum istud irreligiosissimum est, nisi exprobramus Deo, quòd oratio nos fatigaverit. *Dices, Apostolos cùm vacarent orationi sedentes, Spiritum*
Act. 2. 2. *sanctum accepisse, nam de eo B. Lucas dicit:* Replevit totam domum, vbi erant sedentes. *Respondeo, vocem sessionis ibi pro habitatione sumi, uti apud eundem Lucam in Evangelio cap. ultimo,* Vos autem sedete in civitate, quoadusque induamini virtute ex alto. *Et capite primo:* In
Act. 2. 3. vmbra mortis sedent, *immò hoc ipso loco de Spiritu sancto dicitur,* Seditque supra singulos eorũ.

Alter Gestus est, Elevatio manuum, æquè in utroque Testamento tempore orationis usurpari
Exo. 17. 11. *solita. Exemplum habemus Moysis in Exodo, & Aaronis in Levitico. Rex Dauid quoque,* Leuaui, *inquit,* manus meas ad mandata tua, quæ
Leu. 9. 22. Psal. 118. 48. dilexi. *Et in Threnis monemur;* ut levemus corda nostra cum manibus ad Dominum in
Thren. 3. 41. cœlos. *Apostolus item,* Volo, *ait,* viros orare
1. Tim. 2. 8. in omni loco, levantes puras manus. *Vnde ex SS. Patribus martyr Hippolytus in oratione de Consummatione seculi, Christum in iudicio querentem inducit:* Manus vestras feci, ut ad preces & obsecrationes extenderetis eas, at vos ad rapinas, & cædes, & mutuas occisiones extendistis. *Et Tertullianus ad hunc gestum res-*
T. c. 30. *piciens in Apologetico,* Paratus est, *ait,* ad omne supplicium ipse habitus orantis Christiani, *&c. quasi dicat orans:* Præsto sum, necte & plecte
C. 7. Stro. si vis, aut certè miserere. *Et Clemens Alexandrinus:* Caput & manus in cœlum extendimus, vnà cum verbo corpus à terra educere conantes; erectam & elevatam animam desiderio meliorum cogimus in sancta progredi, magno animo corporis vinculum despicientes. *B.*

Ephrem de Panoplia spiritali, scribit nos oratione tanquam arcu armari, quoniam in ea manus extendimus, ac veluti sagittam in inimicum dirigimus. *Eusebius in vita Constantini, ait eum voluisse imaginem suam fingi tanquam precantis manibus expansis, oculisque in cœlum sublatis. Accedit, quòd natura ipsa ritum hunc orandi indidit omnibus in repentino aliquo discrimine vita: & Gentilis scriptor Apuleius in libro de mundo*, Habitus, *inquit*, orantium hic est, ut manibus extensis ad cœlum precemur. E. Tom. 2. E. l. 3. c. 3.

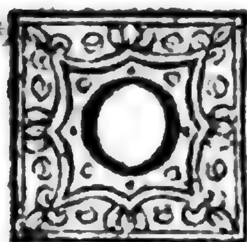
Vide V. Cogitatio divinæ præsentiæ, Cognitio Dei, Conscientiæ examen, Contemplatio, Devotio, Familiaritas cum Deo, Gaudium spirituale, Gratiarum actio Deo debita, Laudatio Dei, Oblatio sui, Religio. Et in Panario, Acedia, Desolatio spiritualis, Distractio in oratione, Illusiones spirituales.

P.

PAX.

CAPUT I.

De significatione Pacis, & participatione.

Rigenes explanans verba Apostoli: Iustificati ergo fide pacem habeamus ad Deum, Pax, *inquit*, dicitur, vbi nemo dissidet, nemo discordat: vbi nihil hostile, nihil barbarum geritur. Rom. 5. 1.

Haud secus S. August. in Psalmos: Pax quid est? vbi nullum bellum est, vbi non est contradictio, vbi nihil resistit, nihil adversum est. *Et alibi magis generatim*, Pax est tranquillitas ordinis. *Vnde & hanc partitionem pacis adiicit*: Pax ergo corporis est ordinata temperatura partium. Pax animæ irrationalis, ordinata requies appetitionum. Pax animæ rationalis, ordinata cognitionis actionisque consensio. Pax corporis & animæ, ordinata vita & salus animantis. Pax hominis mortalis, & Dei immortalis, ordinata in fide sub æterna lege obedientia. Pax hominum, ordinata concordia. Pax domus, ordinata imperandi atque obediendi concordia cohabitantium. Pax ciuitatis, ordinata imperandi atque obediendi concordia ciuium. Pax cœlestis ciuitatis, ordinatissima & concordissima societas fruendi Deo, & inuicem in Deo. *Alia partitio pacis à Patribus traditur, in imperfectam & perfectam. Imperfecta est, qualis est iustorum, in hac vita. Perfecta verò, qualis est beatorum in altera, & est vltimus finis noster, ad quam S. Aug. nono libro de ciuitate Dei, refert illud Ps.* Qui posuit fines tuos pacem. *ideóque, ut idem notat, cœlestis patria solet* Hierusalem, id est, visio pacis, *nuncupari. Nos de imperfecta pace ipsorum hominum agimus, ut sunt in hac vita, quam tenentur habere primò cum Deo, obsequendo illius voluntati in omnibus: secundò secum, resistendo propriis cupiditatibus: tertiò cum proximo, alendo cum illo concordiam. Itaque hæc plena erit pacis definitio*: Pax est quædam ordinata animi concordia cum Deo, cum seipso, & cum proximo. *De prima pace cum Deo, qua efficimur filij Dei & amici, dixit Apostolus*: Ipse est pax nostra, qui

A. in Ps. 84. Id. 19. de ci. c. 13.

A. c. 11. Psal. 147. 14.

qui fecit vtraque vnum. *Et:* Iustificati ex fide (*operante per charitatem*) pacem habemus apud Deum per Dominum nostrum Iesum Christum. *De altera pace cum seipso loquitur Isaias:* Et erit opus iustitiæ pax, cultus iustitiæ silentium, & securitas vsque in sempiternum, & sedebit populus meus in pulchritudine pacis. *De tertia pace cum proximo, ait Christus apud Marcum:* Pacem habete inter vos. *Et Apostolus ad Romanos:* Si fieri potest, quod ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes: *Et ad Eph.* Solliciti seruare vnanitatem spiritus in vinculo pacis. *Rectè autem dicitur vinculum.* Quemadmodum enim, *ait Chrysostomus in commentario illius epist.* si quando teipsum alteri cuipiam alligare volueris, alia ratione illud non potes, nisi ipsum tibi colligaveris: ita hic Apostolus alligari nos invicem vult, non simpliciter pacificos esse, neque vtcumque diligere, sed in omnibus vnam animam esse, *nempe qualis erat primorum Christianorum pax, de quibus dicitur:* Credentium erat cor vnum, & anima vna.

Rom. 5. 1. Eph. 2. 14. Isa 32, 17. Marc. 9. 49 Rom. 12. 18. Eph. 4. 3. C Hom. 19. Act. 4. 31.

Caput II.

De dignitate & præstantia Pacis.

E*Am discere possumus primum ex divinis Scripturis, quæ satis declarant eam ob causam Christum Dominum in hunc mundum præcipuè venisse, nempe ut in eum inveheret pacem. Nam B. Ioannes in prima epistola ita loquitur:* In hoc apparuit filius Dei, ut dissoluat opera Diaboli.

1. Ioan. 3. 8.

Eph. 2. 14. *Et S. Paulus :* Ipse est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, ut duos condat in semetipso in vnum nouum hominem, faciens pacem, & reconciliet ambos (*Iudaeos & Gentiles*) in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. *Quare & Christus sic Patrem orat :* Volo, Pater, ut quos dedisti mihi,
Ioan. 17. 21. omnes vnum sint, sicut & nos vnum sumus. *Et post longum sermonem :* Hæc dixi vobis, ut ha-
Io. 16. 33. beatis pacem in me. *Post Resurrectionem quo-*
Luc. 24. 36. *que stans in medio Discipulorum dixit : Pax vobis, ego sum, nolite timere.* Immo à pace Deus
Isa. 45. 7. nomenclaturam suam sumere voluit. Apud Isaiam enim ait : *Ego Dominus faciens pacem.* Et Apostolum crebrò *Deus pacis appellatur,* pax
2. Cor. 13. 11. Dei. *ut in 2. ad Corinthios :* Pacem habete, & Deus pacis erit vobiscum. *Et ad Philippenses :*
Phil. 4. 7. Pax Dei, quæ exuperat omnem sensum (*id est, cuius magnitudo mente capi nequit*) custodiat corda vestra. *Vnde sequitur, vbi pax est, ibi Deum esse, & vbi Deus est, ibi & pacem esse. Certè Apostolus in omnibus ferè epistolis, ut ad Romanos, Corinthios, Galatas, Ephesios,* Phi*lippenses, Colossenses, & Thessalonicenses, ut Dei gratiam, ita animæ pacem suis exoptat, duo summa bona, radicem & fructum, principium, & perfectionem, idque hac verborum formula :* Gratia vobis, & pax a Deo Patre, & Domino nostro Iesu Christo. *Cum quo congruit septima*
Mat 5. 9. *beatitudo apud Matthæum à Christo relata:* Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur.

SS. Patres quoque eius dignitatem agnoverunt, ut S. Basilius in Psalmum 28. Inter benedictio-
B. ho. 10. nis, *inquit,* divinæ species pax perfectissima esse videtur, quum status sit mentem procul intemperie omni constabiliens : adeò ut pacifi-

eus vir hoc insigni, tanquam propriis notis, internosci possit, si quidem sedatis & peramœnis est moribus: contrà, qui adhuc compugnantium affectionum fatigatur intemperie, is nondum effectus particeps est divinæ illius pacis, quam Dominus suis dedit Discipulis, quæ, cùm omnem exuberat sensum, vtique illorum præmuniet & tuebitur animas, qui se ea præstiterint dignos. *Et in Isaiam, dum explanat illud*, Et pacis eius (*Messiæ*) non est finis. Ait enim, *inquit*, Pacem do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Neque enim pax eius vllo clauditur fine, quum id doni mundo sit superius. Si enim è mundo esset, vtique cum decidua concretione mundi dirimeretur ac disperiret. Nunc autem quisquis ipsius pacem excepit, perpetuo convictu perfruetur bonorum, quæ ab ipsa pace promanant. Salomonis pax præscriptis annorum circulis finem accepit: quæ autem à Domino indulgetur pax, in omne coextenditur æuum, quod nullo circumscribetur fine aut termino. *S. Gregor. Nazianzenus oratione prima de pace, ut ostendat eius præstantiam, docet eam Angelorum, qui primum à Deo locum obtinent, propriam esse.* His, *ait*, angelicis & cœlestibus copiis nihil tam proprium est, quàm pax & concordia. Nam nec dissidiis obnoxia est divinitas, quemadmodum nec dissolutioni, quin potiùs & secum ipsa, & cum secundis rebus adeò concors & pacata est, ut præ aliis nominibus appellari gaudeat, pax & charitas, nos videlicet admonens, ut has virtutes sedulò amplectamur, perinde ac Deum simul habituri. Ac proinde qui pacis bonum amplexantur, dissensionémque oderunt, ad Deum, divinásque

Isa 9.7. Ioan. 14. 27.

mentes accedunt. *Et in oratione de moderatione in disputando* : Quidnam in doctrina nostra præstantissimum est ? pax. addam etiam, vtilissimum. Contra ; quid turpissimum ac perniciosissimum ? voluntatum disiunctio. *Et in oratione tertia de pace* : Pax amica, meditatio mea, & decus meum, quam & Dei, ut cuius

Phil. 4. 7. Deum, & quam Deum esse scriptura pronunciat, velut in illo Apostoli loco, Pax Dei, &

2. Cor. 13. 11. Deus pacis, & Ipse est pax nostra. Pax amica,

Eph. 2. 14. quam tametsi omnes ut bonam laudibus vehant, pauci tamen tuentur atque conservant, vbinam nos tanto temporis spacio reliquisti ?

H. lib. 2. Eph. 6. 15. ecquando ad nos reditura es ? *S. Hieronymus in epistolam ad Ephesios* : Si qua alia dona sunt, quæ tribuuntur à Deo Patre & Domino IESV Christo, inter hæc pax non minimum possidet locum, quæ superat omnem sensum, & custodit corda, intellectúsque Sanctorum : serenitas quædam atque tranquillitas animæ quiescentis, & vniuersam tempestatem & turbinem

Id lib. 3. Gal. 5. 22. perturbationum fugans. *Et ad Galatas* : Tertius fructus spiritus est pax, à qua Salomon

Psal. 75. 3. quoque, qui in typo Christi præcessit, nomen accepit. Et de Ecclesia Psalmista canit :

Mat. 5. 9. Factus est in pace locus eius. Et inter octo

Ps. 119. 7. Evangelij benedictiones scribitur : Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur. In primo etiam graduum Psalmo cantatur : Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus. Nec putemus pacem in eo tantùm esse quærendam, si

A. t. 121. cum alio non iurgemur : sed tunc pax Christi, hoc est, hæreditas nostra nobiscum est, si tranquilla mens nullis passionibus perturbetur. *S. Augustinus libro 19. de civitate Dei* : Tantum est pacis bonum, ut etiam in rebus terrenis at-

que mortalibus, nihil soleat gratius audiri, nihil desiderabilius concupisci, nihil postremò possit melius inveniri. *Et sermone 169. de Tempore:* Meritum Christianæ virtutis vilescit in cunctis, si vnitatem non habet pacis, nec pervenit ad vocabulum filij, nisi per nomen pacifici. Pax est, quæ exspoliat hominem servitute, dat nomen ingenuum, mutat cum conditione personam, ex famulo liberum facit, filium ex servo, amicum facit ex Deo, patrem reddit ex Domino. Filius Dei esse incipit, qui pacificus esse cœpit. Quanta est huius pacis retributio, hæreditatem possidere cum Christo? Pax dilectionis mater est, concordiæ vinculum, ac puræ mentis indicium manifestum. Pacem meam do vobis, dixit Christus: vnde servare mandatum, est pacem in omnibus custodire. *S. Gregorius libro 7. epistola ad Eusebium Episcopum.* Si quàm magna, *inquit*, sit pacis virtus attendimus, quo à nobis studio sit colenda, agnoscimus. Hanc quippe Dominus & Redemptor noster in magno munere Discipulis suis relinquere ac dare dignatus est, ut eos qui firmitate fidei ei cohæreant, per hanc sibi pia faceret participatione consortes. Scriptum namque est: Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Quisquis ergo patris hæres esse desiderat, filius existere hanc custodiens non renuat.

Ioan. 14. 27. G. ep. 6. Mat. 5. 9

Caput III.

De commodis Christianæ Pacis.

P*Rimum commodum Christianæ pacis tradit iam dictus Sanctus Gregorius in tertia parte Pastoralis, quòd sine ea nemo possit fieri spiritua-*

G. adm. 4 3. *lis.* Discordes, *inquit*, admonendi sunt, ut certissimè sciant, quia quantislibet virtutibus polleant, spiritales nullatenus fieri possunt, si vniri per concordiam proximis negligant.
Gal 5. 21. Scriptum quippe est: Fructus autem Spiritus est charitas, gaudium, pax. Qui ergo servare pacem non curat, ferre fructum Spiritus recusat.
1. Cor. 3. 1. Hinc Paulus ait: Cùm sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis? Hinc
Heb. 12. 14. iterum quoque dicit: Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo
Eph. 4. 3. videbit DEVM. Hinc rursus admonens ait: Solliciti servare vnitatem Spiritus in vinculo pacis, vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ.

O. hom. 26 Num. 21. *II. Commodum tradit Origenes in Numeros, quòd eius beneficio conserventur in nobis cæteræ virtutes, ea verò absente, diffluant.* Non est, *inquit*, dictum de communi numero bellatorum, quòd nemo ex eis dissensit, sed de iis dictum est, qui summa bellatorum nominati sunt. In istis enim, qui tales sunt, nulla dissensio, nulla discordia. Isti sunt, de quibus dictum est:
Act. 4. 32. Erat autem credentium cor vnum, & anima vna. Isti, qui offerunt munera Deo, & præce-
Mat. 5. 23. ptum illud diligenter observant: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, quòd frater tuus habet aliquid aduersùm te, dimitte ibi munus tuum, & vade priùs reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offeres munus tuum. Quo scilicet levet manus suas ad Deum sine ira & disceptatione. Discenda igitur nobis magnopere est consonantia disciplinæ, quia tanquam in musicis, si harmonia chordarum fuerit consonanter aptata, sonum suavem modulati carminis reddit: si verò sit

aliqua in fidibus dissonantia, ingratissimus sonus redditur, & carnis dulcedo corrumpitur: ita & hi, qui Deo militant, si discordias inter se habeant, ingrata erunt omnia, & nihil acceptum Deo videbitur, etiamsi multa bella conficiant, etiamsi spolia multa deserant, & multa munera Deo offerant.

III. Commodum habet Chryst. in epistolam ad Ephesios, quòd si integra sit pax, & plena, omnem aditum ad animam obstruat diabolo. Non detis, ait, locum diabolo; oportet omnes pariter esse mutua compactione obturatos, & simul illi resistere. Iubemus itaque, ut solutis inimicitiis, quas quisque erga proximum habet, in vnum invicem convertamini. Nam ita non poterit vnquam locum habere diabolus: quemadmodum si inimicitias inter vos alueritis, hinc innumera mala generantur. Et sicut quamdiu lapides bene compacti sunt, nihílque vacuum inter se habent, firmi & infracti perstant: si verò vel foramen acus duntaxat, quod vtrinque penetret, aut scissura, quæ capilli locum habeat, fieri contigerit, omnia dissolvuntur ac pereunt: ita & diabolus, donec compacti quidem & bene compositi fuerimus, nihil suorum omnino poterit inferre. Quamprimùm verò vel modicum nos relaxare vel dividere contigerit, non aliter quàm torrens quidam toto impetu infunditur. Vbique enim illi solis initiis opus est. C. hom. 14.

VI. Commodum tradit S. Augustinus ad fratres in eremo, quòd vtilitati coniungat iucunditatem, misceat vtile dulci, *ut loquitur Horatius*. Scire, *inquit*, debetis, fratres, quòd quædam sunt bona, quæ non sunt iucunda: quædam iucunda, quæ non sunt bona. v.g. A. serm. 2.

bona ſunt ieiunia, vigiliæ, macerationes, & ſimilia. Hæc enim bona ſunt, ſed non iucunda, quia caro in his non iucundatur, ſed læditur. Iucunda quippe ſunt comeſſationes, ebrietates, ſed non ſunt bona. O Monache, vix poteris invenire in præſenti vnum quod ſit bonum & iucundum. Cupis tamen illud invenire? perſequere pacem, & amplectere eam. Hæc eſt enim ſola virtus, quæ habet bonum & iucundum. Hæc eſt illa bonitas, quæ nos habitare facit vnius moris in domo, ut ſimul viuere, ſimúlque mori ſemper optemus. O pax, tu mentis ſerenitas, animi tranquillitas, amoris vinculum, charitatis conſortium. Hæc eſt illa ſumma felicitas, quæ bella compeſcit, iras comprimit, diſcordes ſedat, inimicos concordat, cunctis placet, à cunctis optatur. Beatus qui te habet, maledictus qui te odit, & frangit inter homines, quoniam Antichriſtus eſt, & filius perditionis.

N.ora.1. de pace. *V. Commodum eſto, quod fusè perſequitur Nazianzenus, omnia ſola pace conſervari, diſſidio perire, cœlum, elementa, imperia, populos, vrbes, Iſraëlitas, Eccleſiam Chriſti.*

C. 2. Stro. *VI. Commodum eſt Clementis Alexandrini, pacem & concordiam nos quaſi manuducere ad felicitatem æternam.*

Caput IV.

De Proprietatibus Pacis.

P*Rima proprietas eſt, quòd ab omnibus expetatur, ut copiosè tradit ſanctus Auguſtinus*

A.c.12. *libro decimonono de civitate Dei. Cuius ratio eſt duplex.*

duplex. I. quia omnis res convenienter naturæ sua desiderat perfectionem sibi congruentem obtinere sine repugnantia, quod est pacem habere. Vnde Augustinus loco citato, Sicut nemo, *inquit*, est qui gaudere nolit, ita nemo est qui nolit habere pacem, *tunc enim aliquis gaudet, quando bonum aliquod obtinuit cum quiete & tranquillitate, id est, cum pace. 2. quia homo prorsus nudus ac inermis à Deo conditus est, velut animal pacificum, à contentione alienum, secus quàm cetera animantia, quibus Deus pro sui defensione dedit vel cornua, vel dentes, vel rostra, vel stimulos, vel aliquid aliud, vnde sequitur à natura homini inditam propensionem ad pacem, eóque magis quòd S. Augustinus dicto libro probare conetur omnibus etiam bestiis quamvis sæuis inesse amorem pacis.* Quæ enim tygris, *ait*, non filiis suis mitis immurmurat, & pacata feritate blanditur? Quis miluus, quantumlibet solitarius rapinis circumvolat, non coniugium copulat, nidum congerit, oua confovet, & quasi cum sua matrefamilias societatem domesticam quanta potest pace conservat? Quanto magis homo fertur quodammodo naturæ suæ legibus ad ineundam societatem pacémque cum hominibus, quantum in ipso est, omnibus obtinendam, cùm etiam mali pro pace suorum belligerent, omnésque si possint suos facere velint, ut uni cuncti & cuncta deserviant.

II. Proprietas est, quòd cum omnibus, quoad fieri potest, non solùm bonis, sed etiam malis sit colenda, sicut fecit Rex Dauid dicens in Psalmo quodam: Cum his, qui oderunt pacem, eram pacificus. *Et docuit Apostolus*: Si fieri potest, *ait ad Romanos*, quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes. *Et ad Hebræos:* Ps. 119. 7. Rom. 12. 18. Heb. 12. 14.

R. ser. 12. Mat. 5. 44. Rom. 12. 18.

Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam. *Vnde S. Ambros. in* 118. *Psalmum:* Quàm latum mandatum est charitatis: Diligite, inquit, inimicos vestros. Omnes vtique affectus charitatis inclusit, qui non exclusit inimicos. Vnde Apostolus ait: Si fieri potest, cum omnibus hominibus pacem habentes. Non potest hoc Iudæis dici, non gentibus, ut cum omnibus pacem habeant. Illi vix suos diligunt. Christiano etiam inimicos non licet non amare. Christianum cùm dico, perfectum dico. In Christo enim plenitudo divinitatis est, cuius nomen vsurpas. *Dixi (quoad fieri potest cum malis pacem colendam) quia aliquando fieri non potest, ut si fieret cum fidei orthodoxa dispendio.* Neque enim, *inquiebat Greg. Nazianzenus ad centum quinquaginta Episcopos,* cum veræ atque orthodoxæ fidei pernicie paci studendum est.

In Concil. Constantin.

III. Proprietas est, quòd non sit veri nominis pax nisi apud probos & iustos. Non enim est pax impiis, *ut est apud Isaiam, & Ieremia 6. nominantur quidam* dicentes, pax, pax, & non erat pax. *Qua de causa videtur Christus Dominus pacificos vocare filios Dei: & Apostolus pacem facere fructum Spiritus sancti, & ferè semper coniungere gratia, dum eam Romanis, Corinthiis, & aliis optat.* Gratia, *inquiens*, sit vobis, & pax. *Vnde S. Aug. in Psalmum.* 127. Dicatur ergo quales debent esse filij? quales pacifici? quare pacifici? quia beati pacifici, quoniam ipsi filij Dei vocabuntur. Quia ergo in oliva fructus est pacis, oleum enim pacem significat, quia charitatem significat, sine charitate nulla pax est. Et manifestum est, quòd qui diviserunt pacem, non habent charitatem.

Isa. 57. 21. Ierem. 6. 14. Mat. 5. 9. Gal. 5. 22. Rom. 1. 7. Mat. 5. 9.

IV. Proprietas est, pacem huius vitæ nihil esse, si conferatur cum pace & tranquillitate vitæ futuræ in cœlo. In vita enim futura S. ait August. in 19. libro de civitate Dei, erunt virtutes, non contra vlla vitia, vel mala quæcunque certantes, sed habentes victoriæ præmium æternam pacem, quam nullus adversarius inquietet. Ipsa est enim beatitudo finalis, ipsa perfectionis finis, qui consumentem non habet finem. Hic autem dicimur quidem beati, quando pacem habemus, quantulacunque hîc haberi potest in vita bona. Sed hæc beatitudo illi, quam finalem dicimus, beatitudini comparata prorsus miseria reperitur. Hanc ergo pacem, qualis hîc potest esse mortales homines in rebus mortalibus quando habemus, si rectè viuimus bonis eius rectè vtitur virtus, quando verò eam non habemus, etiam malis, quæ homo patitur, bene vtitur virtus. Sed tunc est vera virtus, quando & omnia bona, quibus bene vtitur, & quicquid in bono vsu bonorum & malorum facit, & seipsam ad eum finem refert, vbi nobis talis & tanta pax erit, qua melior & maior esse non possit. A. c. 10.

V. Proprietas Pax est finis fidei Catholicæ, omniúmque virtutum, iuxta illud Psalmistæ; Qui posuit fines tuos pacem. *Et Apostoli:* Pax fratribus, & charitas cum fide à Deo Patre, & Domino Iesu Christo. *Sic enim illa verba exposuit idem Augustinus in homiliis 50.* Tria dixit, *inquiens*, Pax, charitas, fides. A fine cœpit, ad initium terminavit. Initium enim est in fide, finis in pace, quia enim credimus, ipsa est fides. Vnde charitas cum fide. Si enim non credas, non amas. Nos dicamus, Fides, charitas, pax. Crede, ama, regna. Si enim credis Psal. 147. 14. Eph. 6. 23. A. hom. 7.

& non amas, adhuc non discreuisti fidem tuam ab eis qui tremebant & dicebant, scimus, quia sis filius Dei viui. Ergo tu ama, quia charitas cum fide ipsa te perducit ad pacem. Quam pacem? veram pacem, plenam pacem, solidam pacem, securam pacem, vbi nulla pestis, nullus hostis. Ipsa pax est finis omnium desideriorum bonorum.

Caput V.

De mediis idoneis ad obtinendam pacem.

Ps. 33. 15. Hebr. 12. 14.

Primum medium est, magno studio eam quærere, secundùm consilium Prophetæ Regij canentis: Diuerte à malo, & fac bonum, inquire pacem, & persequere eam. *Et Apostoli:* Pacem sequimini cum omnibus, & sanctimoniam, sine qua nemo videbit Deum. *Græcè est, διώκετε, hoc est,* persequimini. *Vnde Theophylactus:* Reputa etiam, quod dixit persequimini, hoc est, pacem etiam remotam, & quæ procul est, studete comprehendere, eam ad vos ipsos attrahentes. *Et S. Basil. exponens dicta verba Psalmi,* De hac, *inquit*, pace dixit Dominus: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Inquire igitur Domini pacem, & persequere eam. Persequeris autem non aliter, quàm destinato studio currens & enitens ad brauium supernæ vocationis Dei. Illic enim suprà pax vera est. Etenim quamdiu huic astricti sumus carni, multis admodum vinculis obnoxij sumus, quę nobis turbas cieant. Inquire pacem, nimirum solutionem à tumultuariis huius mundi curis.

Th. in ep. ad Hebr. B. hom. in Psal. 33. Ioan. 14. 27.

II. Medium est, omnem internam animi amarulentiam, perturbationémque tollere, qua nondum sublata, & impossibile est ad pacem veram pervenire: quod indicavit Apostolus loco proximè citato. Nam cùm dixisset, Pacem sequimini cum omnibus, *mox subiecit,* contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinans impediat, & per illam inquinentur multi. *Vnde Chrysostomus in Psalmum. 4.* Nihil æquè solet pacem facere ac Dei cognitio & virtutis possessio, quæ animi perturbationem, internum bellum domo procul eiicit, nec permittit ut homo cum seipso seditiones agitet. Sanè si hac pace non fruatur, etiamsi sit extrinsecùs summa pax, etiamsi nullus eum hostis inuadat, est omnium, quæ viuunt in terra, miserrimus. Neque enim Scythæ, nec Thraces, nec Sarmatæ, nec Indi, nec Mauri, nec quæcunque sunt feræ gentes, tam atrox bellum gerunt, quàm improba ac nefaria cogitatio, quæ versatur in penetralibus animi, & quæ non castigatur intemperans libido, & amor pecuniæ, & potentiæ vehemens desiderium. Quòd autem quæ intus nascuntur, sint iis quæ extrinsecùs inuadunt, grauiora, hoc licet videre in omnibus. Etenim & ligni naturam vermis, qui est intus magis corrumpit, & vires sanitatémque corporis morbi, qui intus procreantur, plus lædunt, quàm qui extrinsecus adveniunt, & civitates non tam externi, quàm interni hostes perdunt. Sed si quis timorem Dei habens, perturbationes animi sedaverit, is purissima & altissima pace perfruetur. Hanc pacem Christus largitus est.

Hebr. 12. 14.

III. Medium est, nullam causam vel occasionem dare dissensioni, & si ab alio data sit, se

Prou. 18. 1. *subducere.* Occasiones enim quærit, *inquit Sapiens*, qui vult recedere ab amico. *Vnde Paulus*
Rom. 12. 19. *cum monuisset Romanos, ut quoad fieri posset, cum omnibus pacem colerent, addidit*, non vosmetipsos defendentes, charissimi (*ne scil. occasionem praberent contentioni*) sed, *inquit*, date locum iræ. Noli vinci à malo, sed vince in bono malum *Quò pertinet quod sanctus Basilius in regulis brevioribus respondet ad quastionem po-*
Mat. 9. 49. *sitam*, Quid sit sal illud, de quo Dominus præcepit, cùm dixit: Habete in vobis sal, & pa-
Col. 4. 6. cifici estote inter vos. Et quid item illud, de quo Apost. ait: Sermo vester semper in gratia sale sit conditus. In hoc loco etiam ex contextu, *inquit*, & serie vtriusque capitis sensus perspicuus est. Etenim ex verbis Domini nihil aliud docemur, quàm ut nullam causam demus mutuæ disiunctionis mutuive dissidij, sed ut ad vnitatem spiritus nos semper conseruemus in vinculo pacis. Ex verbis autem Apostoli, si quis in memoria habuerit illum, qui dixit: Si comedetur panis absque sale, & si est gustus in verbis inanibus docebitur profectò disponere sermones suos ad ædificationem fidei, ut det gratiam audientibus tempore opportuno.

IV. Medium est, Considerare, quòd pax & concordia nobis testamenti loco relicta sit velut symbolum Christianorum. Ex hoc enim mundo
Io. 14. 27. *discessurus Christus ad Discipulos dixit*: Pacem
Ioan. 13. 35. relinquo vobis, pacem meam do vobis. *Et*: In hoc cognoscunt omnes, quòd discipuli mei estis, si dilectionem adinvicem habueritis. *Qua de causa Apostolus omnem litigandi formu-*
1. Cor. 6. 7. *lam pro delicto aliquo habere videtur.* Iam quidem, *inquit in ep. ad Corinthios*, omnino delictum est in vobis quòd iudicia habetis inter

vos, quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini. *Nempe, ut alibi dixi:* Charitas omnia suffert. *Raræ sunt lites inter patrem & filium, virum & uxorem. Ratio est, quia tanta ferè inter eos viget dilectio, ut multa pati malint, quàm ad lites descendere. At quotquot Christiani dicimur, omnes fratres sumus unius Dei Patris filij, unius Christi capitis membra uno pane & calice potamur. Quod autem testamenti loco hæc pax nobis legata sit, docet Greg. Nazianz. oratione 4. de pace.* Pacifici, *ait*, munus hoc est, pacem revereamur, quam nobis hinc discedens Christus quasi testamento reliquit. Vnum hoc bellum agnoscamus, quod cum adversariis potestatibus committitur. Eos quoque qui nobis infesti sunt, fratrum nomine appellemus, si tamen id æquo animo patiantur. Exiguum quiddam concedamus, ut quod maius est vicissim accipiamus, nimirum concordiam: cedamus superemus.

1. Cor. 13.

G. sub fin.

V. Medium est, Amor studiúmque iustitiæ, vel bonorum operum. Psaltes siquidem Regius canit: Misericordia & veritas obuiauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt, *nempe se mutuo tanquam duæ sorores. Et iterum:* Pax multa diligentibus legem tuam. *Et Isaias:* Et erit opus iustitiæ pax. *Et Apostolus* Gloria autem & honor, & pax omni operanti bonum. *Vnde S. August. in Psal. 84. ita scribit:* Iustitia & pax osculatæ sunt. Fac iustitiam, & habebis pacem, ut osculentur se iustitia & pax. Si enim non amaveris iustitiam, pacem non habebis. Amant enim se duo ista, iustitia & pax, & osculantur se, ut qui fecerit iustitiam, inveniat pacem osculantem iustitiam, Duæ amicæ sunt, tu for-

Ps. 84. 11.

Isa. 32. 17.

Rom. 2. 10.

Ps. 118. 165.

tè vnam vis, & alteram non facis. Nemo enim qui non vult pacem, sed non omnes volunt operari iustitiam. Si ergo vis pacem, ama iustitiam, quia duæ amicæ sunt iustitia & pax.
Psal. 33. 15. Ideo alius Psalmus dicit tibi: Declina à malo, & fac bonum: inquire pacem, & prosequere pacem. Iam enim non diu illam quæres, quia ipsa occurret tibi, ut osculetur iustitiam.

Gregor. lib. 11 epist. 45. *VI. Medium est, Humilitas, quod S. Gregorius pro pace sarta tecta tenenda in Ecclesia Cyriaco Patriarchæ Constantinopolitano præscribit in hæc verba:* Quanta sit pacis virtus, charissime frater, ex voce dominica diligentiùs intuentes, quæ ait:
Ioan. 14. 27. Pacem meam relinquo vobis, pacem meam do vobis. ita in eius nos decet dilectione persistere, ut locum discordiæ præbere nullo modo debeamus. Sed quia in radice ipsius viuere aliter non valemus, nisi mente & actu humilitatem, quam ipse auctor pacis docuit, teneamus, cum ea charitate, qua dignum est, suademus, ut prophanam elationem, quæ animabus semper aduersa est, cordis pede calcantes, peruersi superbique vocabuli scandalum Ecclesiæ auferre de medio festinetis, ne à pacis nostræ societate diuisi inveniri possitis. Sed vnus in vobis spiritus, vna mens, vna charitas, vna in Christo, qui sua membra esse nos voluit, sit compago concordiæ.

VIDE V. Amicitia, Charitas proximi, Mansuetudo. *Et in Panario*, Immortificatio passionum.

PERFECTIO CHRISTIANA.

CAPVT I.

Quid nomine Christianæ Perfectionis intelligatur.

DIvinæ Literæ perfectionis nomen variis virtutibus videntur attribuere, ac primò dilectioni Dei & proximi, maximè autem inimicorum. Nam Christus Dominus cùm docuisset diligendos esse inimicos, & pro iisdem orandum, mox subiecit: Estote ergo vos perfecti, sicut & Pater vester cœlestis perfectus est. *Secundò, paupertati Evangelicæ: nam diuiti iuveni Christus dixit:* Si vis perfectus esse, vade, & vende quæ habes, & da pauperibus. *Tertiò, solidæ institutioni in doctrina & vita Christiana. Nam Apostolus ad Corinthios ait:* Sapientiam autem loquimur inter perfectos. *Et ad Hebræos:* Perfectorum est solidus cibus, eorum, qui pro consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali. *Quartò, tribuunt consensioni in fide. Nam idem Apostolus ait:* Obsecro, ut idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata, sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. *Quintò, martyrio, ad quod respexisse videtur S. Iacobus, cùm ait:* Patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. *Sextò, linguæ plenè domitæ.* Si quis enim in verbo non offendit, *ait idem,* hic perfectus est vir. *Septimò, divinæ visioni in altera vita. Nam*

Matth. 5. 48
Matth. 19. 21.
Hebr. 5. 14.
1. Cor. 1. 10.
Iac. 1. 4.
Iac. 3. 2.

1. Cor. 13. 10. *S. Paulus sic loquitur:* Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cùm autem venerit quod perfectum est, evacuabitur quod ex parte est. *Et iterum:* Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quomodo comprehendam. Fratres, ego me non arbitror comprehendisse. Philipp. 3. 12.

Patres quoque veteres annotarunt, non vnam esse intelligentiam vocabulo perfectionis subiectam. Clemens Alexandrinus libro quarto Stromatum: Invenio, *inquit*, perfectum multis modis accipi, prout is est, qui in vnaquaque virtute se rectè gerit. Perficitur itaque & consummatur aliquis, & ut pius ac religiosus, & ut tolerans, & ut continens, & ut operarius, & ut Martyr, & ut cognitione præditus. In omnibus autem simul perfectus nescio an vllus sit, qui est adhuc homo, nisi solùm is qui propter nos induit hominem. *S. Ambrosius libro de officiis tertio:* Ipsum Paulum, *ait*, lego perfectum & non perfectum. Nam cùm dixisset: Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim, sequor autem, si quomodo comprehendam, statim subiecit: Quicumque ergo perfecti sumus. Duplex enim est forma perfectionis, alia medios, alia plenos numeros habens; alia hîc, alia ibi; alia secundùm hominis possibilitatem, alia secundùm perfectionem futuram. Deus autem iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus. *Idem ferè habet S. Hieronymus aduersùs Pelagianos eumdem locum Apostoli pertractans:* Ex quo, *ait*, perspicuum est duas in Scripturis sanctis esse perfectiones, duásque iustitias, & duos timores. Primam perfectionem & incomparabilem veritatem, perfectámque iustitiam Dei virtuti-

Ambros. cap. 1. Philipp. 3. 12. Hieron. lib. 1.

bus coaptandam. Secundam autem, quæ competit nostræ fragilitati, iuxta illud quod in Psalmis dicitur: Non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens, ad eam iustitiam, quæ non comparatione, sed Dei scientia dicitur esse perfecta. *Haud secus S. Augustinus de verbis Apostoli:* Dixerat Apostolus: Non sum perfectus, & dicit: Quotquot perfecti, hoc sapiamus. Ego me non arbitror apprehendisse, non quia iam acceperim, aut iam perfectus sim, & dicit: Quotquot perfecti, hoc sapiamus. Perfecti & non perfecti. Perfecti viatores, nondùm perfecti possessores. Et ut noveritis, quòd perfectos viatores dicat; qui iam in via ambulant, perfecti viatores sunt, ut scias viatores eum dixisse, non habitatores, non possessores, audi quod sequitur: Quotquot ergo perfecti, hoc sapiamus, & si quid aliter sapitis, ne fortè surrepat vobis, quia vos aliquid estis. Qui autem seipsum putat esse aliquid, cùm nihil sit, seipsum seducit. Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. Videtis, quia viatores sumus. Dicitis, quid est ambulare? Breviter dico, proficere. *Hucusque ille. Ioannes denique Cassianus collatione 11. ex sententia Abbatis Charemonis ita de Perfectione scribit:* Pro statu atque mensura vniuscuiusque mentis Scriptura divina ad diversos perfectionum gradus arbitrij nostri provocat libertatem. Nec enim poterat vniformis omnibus perfectionis corona proponi, quia nec omnium vna virtus, aut voluntas, aut fervor est, & idcirco ipsarum quodammodo perfectionum diversos ordines, diversásque mensuras sermo divinus instituit. Quod ita esse, Evangelicarum quoque beatitudinum varietas evidenter ostendit.

Psal. 142. 2.

August. serm. 15. Philipp. 3. 15.

Galat 6. 3.

Cassian. cap. 12.

CAPUT II.

In quo propriè consistat huius vitæ Perfectio.

ETsi sancti Patres ferè in hoc conveniant, duplicem esse perfectionem; aliam huius vitæ, aliam alterius, tamen non ita præcisè exposuerunt, in quo propriè sita sit huius vitæ, de qua nos agimus, perfectio. Videtur autem sita in coniunctione, quanta in hac vita obtineri potest, cum Deo. Cùm enim quæque res tum dicatur perfectionem suam consequuta, cùm suo fini copulatur; finis autem hominis sit Deus. Finis enim Legis Christus, *ait Apostolus. Tunc demum homo dicendus est in virtute perfectus, cùm perfectè Deo adhæserit:* Qui enim adhæret Deo, vnus spiritus est. *Vnde S. Augustinus libro secundo de doctrina Christiana:* Tunc, *ait*, optimus est homo, cùm tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi. *Et libro primo Confessionum:* Qui fecit nos ad te, *inquit*, inquietum est cor nostrum, donec requiescat in te. *Et in Psalmum* 56. Finis est Christus, quare dictus est finis? non qui consumat, sed qui consummet: consumere enim perdere est, consummare perficere. Finis ergo propositi nostri Christus est, quia quantumlibet conemur, in illo perficimur, & ab illo perficimur, & hæc est perfectio nostra, ad illum pervenire: sed cùm ad illum perveneris, vltrà non quæris, finis tuus est. Quomodo enim finis vitæ tuæ locus est quò tendis, quò

Rom 10. 4.

1. Cor. 6 17.

August cap. 22.

August. cap. 22.

ùm perveneris, iam manebis: sic finis studij tui, propositi tui, conatus tui, intentionis tuæ ille est, ad quem prætendis: ad quem cùm perveneris, vltrà nil desiderabis, quia melius nihil habebis. *Hac perfectione præditus erat Apostolus, cùm in epistola ad Philippenses diceret:* Mihi viuere Christus est, & mori lucrum. Coarctor autem è duobus, desiderium habens dissolui & esse cum Christo, multo magis melius. *Cur enim mori erat lucrum illi, cur erat melius, nisi quia per mortem arctius erat Christo adhæsurus? eúmque comprehensurus, & facie ad faciem visurus? Et cùm scriberet in epistola ad Galatas:* Christo confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego, viuit verò in me Christus.

Philipp. 1.

Philipp. 3. 12.

1. Cor. 13. 12.

Galat. 2. 20.

Adhæremus autem toto affectu Deo, quando ei adhæremus per charitatem Dei & proximi perfectam. Charitas enim, ut loquitur idem Apostolus ad Colossenses, est vinculum perfectionis. *Vnde S. Ioannes in epistola prima ait:* Deus charitas est; & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. *Et Christus Dominus:* Si quis diligit me, sermonem meum servabit, & Pater meus diligit eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. *Hinc est quod idem Dominus apud Matthæum pronunciarit*, ex duobus mandatis, *nempe diligendi Deum & proximum*, vniuersam legem pendere & Prophetas. *Vt B. Paulus Romanis scripserit*, plenitudinem legis esse dilectionem. *Corinthiis verò, esse omnibus virtutibus donísque cœlestibus anteponendam. Nam cùm dixisset:* Æmulamini autem charismata meliora, *subiecit:* Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro. *Hinc denique Christus cùm multa apud Matthæum de perfectione charitatis, maximè ea quæ in diligen-*

Coloss. 3. 14.

1. Ioan. 4. 16.

Ioan. 14. 23.

Matth. 22. 40.

Rom. 13. 10.

1. Cor. 12. 3.

Matth. 5

dis inimicis sita est, disseruisset, subdidit: Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est. *non obscurè indicans beneficio charitatis ad perfectionem veram perueniri.*

Neque mirum videri debet, charitate in primis, & non aliis virtutibus, perfectionem illam adhasionis comparari. Nam charitas omnium virtutum, ut iam dictum est, habetur praestantissima. Deinde, alias omnes virtutes, earúmque perfectiones suo ambitu complectitur, & ideo
1. Cor. 13. 4. *Apostolus loco citato ad Corinthios scripsit*: Charitas patiens est, benigna est, *&c. texens quasi omnium virtutum compendium. Postremò, quia amoris vel charitatis proprium est vnire amantem rei amata, ut docet S. Dionysius Areopagita*
D. cap. 4. *in libro de divinis nominibus. Et S. Augustinus scribit libro octauo de Trinitate, Amorem*
A. cap. 10. *esse* quasi iuncturam quandam duo aliqua copulantem, amantem scilicet & quod amatur. *Quo amore ipse flagrans erga Deum lib. 13. Con-*
A. cap. 8. *fessionum ita loquitur*: Non possum metiri, ut sciam quantum mihi desit amoris ad id, quod satis est, ut currat vita mea in amplexus tuos: nec auertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc tantùm scio, quia malè mihi est præter te, non solùm extra me, sed & in meipso, & omnis mihi copia, quæ Deus meus non est, egestas est.

CAPUT III.

Perfectionem adhærendi Deo per charitatem, omnibus Christianis esse mandatam.

QVod verò mandatum & commendatum sit omnibus fidelibus, ut sint perfecti, ex variis Scripturæ, veteris atque nouæ, testimoniis discere possumus. Nam in primis omnium fidelium parenti Abrahæ à Deo dictum est: Ambula coram me, & esto perfectus, *vel ut LXX. interpretes verterunt,* irreprehensibilis. *Deinde in Deuteronomio toti populo Israëlitico imperatur:* Perfectus eris, & absque macula, cum Domino Deo tuo. *Et alibi:* Non erit inconsummatus in filiis Israël. *Tum Christus apud Matthæum:* Estote perfecti sicut Pater vester cœlestis perfectus est. *Et eius præcursor S. Ioannes Baptista missus est, teste S. Luca,* in spiritu Eliæ parare Domino plebem perfectam. *Apostolus quoque in altera ad Corinth.* De cætero, *inquit,* fratres, gaudete, perfecti estote. *Et ad Coloss.* Docentes omnem hominem in omni sapientia, ut exhibeamus omnem hominem perfectum in Christo Iesu. *Et iterum:* Epaphras semper sollicitus pro vobis in orationibus, ut sitis perfecti, & pleni in omni voluntate Dei. *Et ad Ephesios:* Accipite armaturam Dei, ut possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. *Et ad Timotheum:* Omnis Scriptura diuinitùs inspirata vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum

Genes. 17. 1. Deut. 18. 13. Mat. 5. 48. Luc. 1. 17. 2. Cor. 13. 11. Col. 1. 28. Col. 4. 12. Eph. 5. 13. 2. Tim. 3. 16.

in iustitia, ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus. *Hæc omnia ferè testimonia adduxit S. Augustinus in libro de perfectione iustitiæ. Quibus accedat illud de charitate, quæ vinculum est perfectionis. Nam mandatum de diligendo Deo & proximo in utraque lege primum est & maximum, ut docuit Christus apud Matthæum. Immo finis totius legis, vel omnium mandatorum, teste Apostolo est dilectio. Sicut ergo hæc sub præceptum cadit, ita necesse est cadat sub præceptum & perfectio, quæ citra charitatem esse non potest.*

Aug. ante med.

Mat. 22. 38.

Rom. 13. 10.

Quo verò intelligatur, quæ charitatis perfectio cadat sub præceptum, notandum est, posse distingui quasi tres gradus charitatis. Primus & summus est eorum, qui ita Deum amore prosequuntur, ut sine intermissione per contemplationem & amorem ei inhæreant, quæ perfectio ita solis beatis competit, ut nemo in hac vita ad eam aspirare queat. Vnde de Ioanne Baptista, qui tamen omnibus mortalibus in sanctitate erat prælatus, dixit Christus: Qui minor est in regno cœlorum, maior est illo. *Ad eandem respexit & Paulus, cùm ad Philippenses scriberet:* Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autem, si quo modo comprehendam. *Secundus vel medius est eorum qui sic amore Deum prosequuntur, ut quamuis propter vitæ huius necessitates interrumpant aliquando Dei amorem, tamen conantur frequenter posthabitis curis ei operam dare. Ad quem gradum aspirare debent omnes Episcopi, qui sunt in statu perfectionis, & post eos Religiosi, qui tenentur quotidie in vita spirituali progressum facere. Tertius & infimus gradus est eorum qui ita Deum amore prosequuntur, ut licet nec semper, nec valde assiduè*

Mat. 11. 11.

Phil. 3. 12.

uè inhæreant Deo per amorem actualem, tamen nullam rem Deo & amicitiæ eius anteponunt; sed illum habent sibi propositum tanquam vltimum suum finem. Et hanc perfectionem omnes Christiani colere tenentur, cùm omnes teneantur obsequi diuinis mandatis, & cavere peccata mortalia, quibus Deo creatura perversè anteponitur. Et de hac perfectione charitatis agit S. Ioannes, cùm in prima epistola ait: Qui servat mandata eius, in hoc charitas perfecta est. *Hac etiam servatur, quantùm satis est in hac vita ad vitandum peccatum mortale, præceptum illud primum & maximum:* Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, &c. *ut docet S. Augustinus libro de perfectione iustitiæ antè citato. Exigitur enim tantùm his verbis, ut quis totam mentem suam ita quidem per amorem Deo impendat ut illum solum ceu vltimum finem amet, neque aliud aliquid, ut vltimum finem diligat.*

1. Ioan. 2. 5.

Mat. 22. 38.

CAPUT IV.

De proprietatibus Christianæ perfectionis.

P*Roprietas prima sit, quòd sit donum Dei.* Non potest, *inquit S. AMBROSIUS libro 2. de Pœnitentia*, sine favore Dei aliquis esse perfectus. *Nec mirum, quia sine charitate, ut diximus, nemo potest esse perfectus, de qua ita loquitur S. Paulus ad Romanos:* Charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Et ad Galatas eidem dat principem locum inter fructus Spiritus sancti. S. Ioannes quoque in prima epistola ita*

A. c. 2.

Rom. 5. 5.

Gal. 5. 22.

1. Ioa. 4. 7.

Gal. 5. 22. *scribit* : Charissimi, diligamus nos invicem, quia charitas ex Deo est, & omnis qui diligit, 1. Ioan. 4.7. ex Deo natus est.

II. Proprietas est, quod semper augeri possit in hac vita. Ea enim hominis natura est, ut non repentè euadat summus in studio virtutis, sed primò sit quasi infans incipiendo, secundò adolescat proficiendo, tertiò fiat vir, hoc est, perveniat ad perfectionem. Vnde S. Hieronymus scribens ad H. Ep. 139. *Cyprianum*, Ioannes, *inquit*, Apostolus secundùm merita filiorum suorum, profectúsque 1. Ioan. 2. operum singulorum, scribit ad paruulos, scribit ad iuvenes, scribit ad patres. *Et S. Au-* A. tract. 5. *gustinus in epistolam Ioannis* : Nunquid mox, *ait*, ut nascitur (*charitas*) iam perfecta est? ut perficiatur, nascitur: cùm fuerit nata, nutritur: cùm fuerit nutrita, roboratur: cùm fuerit roborata, perficitur: cùm ad perfectionem venerit, quid dicit? Mihi viuere Chri- Phil. 1. 21. stus est, & mori lucrum. Optabam dissolui, & esse cum Christo. *Et de verbis Apostoli* : Vnus- A. ser. 16. quisque iam in ipsa iustificatione constitutus, accepta scilicet remissione per lavacrum regenerationis, accepto Spiritu sancto proficiens de die in diem, videat vbi sit, accedat, proficiat, & crescat, donec consummetur. *Quare & Scriptura ipsa hortatur, ut crescamus in charitate.* In charitate, *ait Paulus ad Ephesios*, Eph. 4. 15. crescamus in illo. *Et ad Philippenses* : Hoc oro, ut charitas vestra magis abundet. *Et ad Thessa-* Phil. 1. 9. *lonicenses* : Vos Dominus multiplicet, & abun- 1. Thess. 3. 12. dare faciat in charitate. *Ecclesia quoque sic orat* : Da nobis Domine fidei & charitatis augmentum.

III. Proprietas. Omnis perfectio in hac vita imperfecta est. Ità S. Hieronymus libro primo ad-

versus Pelagianos, Hæc, *inquit*, est hominis vera sapientia, imperfectum se nosse, atque ut ita loquar, cunctorum in carne iustorum imperfecta perfectio est. *Et forte ideo Apostolus ipse in epistola ad Philippenses vocat perfectum & imperfectum. Vnde Augustinus de verbis Apostoli.* Dixerat, non sum perfectus, & dicit: Quotquot perfecti hoc sapiamus, perfecti & non perfecti viatores, nondum perfecti possessores. *Quamvis perfectio nostra in hac vita non solum sit imperfecta, respectu perfectionis futuræ in cœlo: ut hic indicat Augustinus, sed etiam quia nulla tanta perfectio vel charitatis, vel aliarum virtutum dari possit, quin possit augescere, etiam in infinitum, ut S. Thomas, multique alij Theologi docent. Immo in beatis hominibus & Angelis existentibus in cœlo tanta non est, quin maior inveniatur in Deo O. M.*

Phil. 3. 12. 14 A. serm. 154.

T. 2. 2. q. 24. a. 7.

IV. Proprietas. Nemini quocunque in statu, licito tamen, degat, interclusus est aditus ad perfectionem. Habemus enim & in vetere Testamento quosdam nuncupatos perfectos. Nam in Genesi dicitur: Noe vir iustus atque perfectus fuit in generationibus suis, cum Deo ambulavit. *Et in Ecclesiastico:* NOE inventus est perfectus, iustus, & in tempore iracundiæ factus est reconciliatio. *ABRAHÆ quoque omnium gentium Patriarchæ dictum est:* Ambula coram me, & esto perfectus. *Quis verò neget & Regem Dauid fuisse perfectum, dicentem in Psalmis:* Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam, *Cui Deus dixit, ut est in Actis Apostolicis:* Inveni Dauid filium Iesse virum secundùm cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. *Vnde Cass. collatione quarta.* Faciliùs, *inquit*, ad salutarem

Gen. 6. 9. Eccli. 44. 17. Gen. 17. 1. Ps. 72. 28. Act. 13. 22. Ps. 88. 22. C. c. 19.

conversationem ac perfectionis fastigium carnalis quis, id est, secularis vel gentilis accedit, quam is, qui professus monachum, nec tamen viam arripiens secundùm regulam disciplinæ ab illo semel spiritualis fervoris igne discessit. Ille namque corporalibus saltem vitiis humiliatus, atque immundum se sentiens contagione carnali ad fontem veræ purificationis ac perfectionis culmen quandoque compunctus accurrit, & horrescens illum, in quo est, gelidissimum statum spiritus ardore succensus ad perfectionem faciliùs convolabit.

V. Proprietas est, Diligere inimicos. Christus enim cùm docuisset diligendos eos exemplo Patris cœlestis pluentis super iustos, & iniustos, mox
Mat. 5. 48. *subiecit :* Estote ergo perfecti, sicut Pater vester cœlestis perfectus est. *Et Apostolus ad Romanos inde extollit charitatem Christi, quòd pro inimicis mortuus sit. Vnde S. Augustinus in Enchiridio :* Munus magnum est erga eum esse be-
A. c. 73. nevolum, sive etiam beneficum, qui tibi mali nihil fecerit. Illud multo grandius & magnifi-
Rom. 5. 10. centissimæ bonitatis est, ut tuum quoque inimicum diligas, & ei qui tibi malum vult, & si potest, facit, tu bonum semper velis, faciásque cùm possis, illius memor exempli, qui in cruce pendens, pro suis exorat persecutoribus,
Mat. 5. 44. suósque admonuit, dicens : Diligite inimicos vestros, bene facite eis, qui vos oderunt, & orate pro eis, qui vos persequuntur. Sed quoniam perfectorum sunt ita filiorum Dei, quò quidem se debet omnis fidelis extendere, & humanum animum ad hunc affectum orando Deum, secúmque agendo luctandóque perducere : tamen quia hoc tam magnum bonum tantæ multitudinis non est, quantum credimus

exauditi, cùm in oratione Dominica dicitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, proculdubio verba sponsionis huius implentur, si homo, qui nondum ita profecit, ut iam diligat inimicum, tamen quando rogatur ab homine, peccavit in eum, ut & dimittat, dimittit ex corde, quia etiam sibi roganti vult vtique dimitti, cùm orat, & dixit: Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris, id est, dimitte sic nobis debita nostra rogantibus nobis, sicut & nos dimittimus rogantibus debitoribus nostris.

Mat. 6. 12.

VI. Proprietas est, Sanguinem pro Christo vel proximo profundere: Maiorem hac dilectionem nemo habet, *ait Christus*, ut animam suam ponat quis pro amicis suis, *& S. Ioannes in epistola prima:* In hoc cognovimus charitatem Dei, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, & nos debemus pro fratribus animas ponere. *Vnde B. Iacobus ait:* Patientia opus perfectum habet, ut sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Qui est autem perfectus, *auctore Clemente Alexandrino*, propter charitatem omnia suffert, omnia sustinet, non ut homini placens, sed Deo. *Et alibi idem ostendit nomen perfecti propriè in eum competere, qui vsque ad mortem omnia sustinet & Martyrij coronam obtinuit.* Qui, *inquiens*, cum vera religione rectè vitam instituerit, maximam inter homines dignitatem consecutus, ne sic quidem eò perveniet, ut dicatur in carne perfectus, quoniam hanc appellationem præoccupavit vitæ finis, cùm qui est Martyr ex cognitione, iam eo pervenerit, ut perfectum opus ostenderet, sanguine per charitatem ex cognitione profectam benignè donato emittens spiritum: beatus au-

Ioan 15. 13. 1. Ioan. 3. 16. Iac. 1. 4. Cl. 7. Stro. Id. 4. Stro.

tem hic fuerit & iure perfectus vocetur, ut sublimitas potestatis sit Dei, & non ex nobis, ut
2. Cor. 4. 7. dicit Apostolus. *Et S. Augustinus de verbis Apostoli* : Perfectio in hac vita, *inquit*, nonnulla
A. ser. 17. est, ad quam sancti Martyres pervenerunt, ideóque habet Ecclesiastica disciplina, quòd fideles noverunt, cùm Martyres eo loco recitantur ad altare Dei, vbi non pro ipsis oretur, pro ceteris autem commemoratis defunctis oretur. Iniuria est enim pro Martyre orare, cuius nos debemus orationibus commendari. Certavit enim contra peccatum vsque ad sanguinem. Quibusdam verò adhuc imperfectis, & tamen ex parte iustificatis, ad Hebræos di-
Heb. 12. 4. cit Apost. Nondum enim vsque ad sanguinem pugnastis adversùs peccatum certantes, Si ergo illi nondum vsque ad sanguinem, proculdubio aliqui vsque ad sanguinem. Qui vsque ad sanguinem? vtique sancti Martyres, de quibus
Iac. 1. 2. lectio S. Iacobi Apostoli : Omne gaudium existimate, fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. Perfectis iam dicitur, qui etiam possunt dicere : Proba me, Domine, &
Ps. 25. 2. tenta me. Scientes, inquit, quia tribulatio patientiam operatur, patientia autem opus perfectum habet. Quid addi potest, ut opus perfectum habeatur? *Hæc ille. Atque hac perfectio*
Ioan. 10. 11. *maximè requiritur in Episcopis, aliisque Dominici gregis pastoribus.* Bonus enim pastor, *teste Pastorum principe,* animam suam ponit pro ovibus suis.

CAPUT V.

De Mediis ad Perfectionem obtinendam idoneis.

PRimum *Medium est, Timor Domini.* Timor Pſ. 110.
enim Domini initium eſt ſapientiæ, *teſte* 10.
Dauide & Salomone. Imò plenitudo ſapientiæ Prou. 1.
eſt timere Deum, *ait Syracides. Quid verò* 7.
aliud plenitudo ſapientiæ niſi perfectio? Hoc Me- Eccli 1.
dium præſcripſit Caſſianus inſtitutionum ſuarum 20.
libro 4. Principium noſtræ ſalutis, *inquit*, eiuſ- C. c. 39.
démque cuſtodia timor Domini eſt. Per hunc & 43.
enim & initium converſionis, & vitiorum purgatio, & virtutum cuſtodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. Qui cùm penetraverit hominis mentem, contemptum rerum omnium parit, oblivionem parentum, mundíque ipſius gignit horrorem. *Et S. Ber-* B. ſer.
nardus in Cantica. In veritate didici, nil æquè 55.
efficax eſſe ad gratiam promerendam, retinendam, recuperandam: quàm ſi omni tempore coram Deo inveniaris, non altum ſapere, ſed timere. Beatus homo, qui ſemper eſt pavidus. Time ergo cùm arriſerit gratia, time cùm abierit, time, cùm denuò revertetur, & hoc
eſt ſemper pavidum eſſe. Cùm adeſt, time ne Pro. 28.
dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apoſto- 14.
lus, Videte, inquiens, ne in vacuum gratiam 2. Cor.
Dei recipiatis. Quid ſi receſſerit? Planè multo 6. 1.
magis tunc timendum, quia vbi deficit tibi gratia, deficis tu. Audi etenim quid gratiæ dator dicat: Sine me, ait, nihil poteſtis fa-

Ioan. 15. 5. cere. Time ergo ſubtracta gratia, tanquam mox caſurus. Time & contremiſce Deo tibi, ut ſentis, irato. Iam ſi gratia repropitiata redierit; multo ampliùs timendum, ne forte contingat recidiuum pati, iuxta illud in Evangelio: Ecce ſanus factus es. vade, & iam ampliùs noli peccare, ne aliquid deterius tibi contingat. Beatus es, ſi cor tuum triplici iſto timore repleveris, ut timeas quidem pro accepta gratia, ampliùs pro amiſſa, longè plus pro recuperata. Hoc fac, & eris hydria in Chriſti conuiuio impleta vſque ad ſummum, continens nimirum metretas, non binas tantùm ſed & ternas, ut Chriſti merearis benedictionem, qui aquas tuas convertat in vinum lætitiæ, & perfecta charitas foras mittat timorem. *Quoniam autem Caſſianus ex timore Dei, dixit oriri omnium rerum totiúſque mundi contemptum, meritò ſecundo loco ſubiicimus pro medio renunciationem ſeculi.*

Ioan. 5. 14. (margin note for "tingat recidiuum pati... Ecce ſanus factus es")

II. Medium eſt, Renunciatio ſeculi per vota tria; Paupertatis, Caſtitatis, & Obedientiæ, qualis fieri ſolet à Religioſis. Nam, ut S. Ioannes in prima epiſtola monet, Omne quod eſt in mundo concupiſcentia carnis eſt, & concupiſcentia oculorum, & ſuperbia vitæ. *Concupiſcentia carnis tollitur per votum caſtitatis, oculorum per paupertatis, ſuperbia vitæ per votum obedientiæ & ſubiectionis. Hæc autem renunciatio non ſub præceptum, ſed conſilium tantùm cadit. Vnde Chriſtus adoleſcenti, qui præcepta omnia ſervarat dixit:* Si vis perfectus eſſe, Vade, vende quæ habes, & da pauperibus. Semper enim grandia, *inquit, S. Hieronymus ad Pammachium de obitu Paulinæ,* in audientium ponuntur arbitrio. *Senſus autem verborum Chriſti eſt: Si vis*

1 Ioan. 2. 16. — Mat. 19. 21. — H ep. 26.

compendio

compendio ad perfectionem, quæ consistit in intima cum Deo coniunctione per charitatem pervenire, amplectere hoc medium renunciationis opum, honorum & voluptatum huius mundi, propriaque voluntatis, remotisque his impedimentis, viam planissimam aperueris ad summam vitæ Christianæ perfectionem. Vnde S. S Thom. *Thomas Aquinas in opusculo* 18. Paupertas, *inquit*, non tam perfectio censenda est, quàm via ad perfectionem. ca. 7 &

III. Medium est, humilitas. Nam, *inquit idem Cassianus loco citato*, contemptu, ac privatione facultatum omnium humilitas acquiritur, quæ, *subdit*, cùm fuerit in veritate possessa, confestim te ad charitatem, quæ timorem non habet, gradu excellentiore perducet. *Huc collineant dicta Patrum, qui ex verbis Apostoli in epistola ad Philippenses non semel citatis colligunt, perfectorum proprium esse, agnoscere se non esse perfectos. Chrysostomus exponens illud:* Quotquot igitur perfecti sumus, hoc sentiamus. Phil. 3. 15. Quid? *inquit*, nempe quòd oporteat, quæ à tergo sunt, oblivisci, quòd perfecti sit, non putare seipsum esse perfectum. Quomodo ergo dicis (*Paule*) Quotquot perfecti sumus? Si enim non accepisti, neque perfectus factus es, quomodo perfectos iubes sentire, quod tu sentis, quum nondum perfectus sis? *Et Hieronymus adversùs Pelagianos:* Hæc est hominis H. lib. 1. vera sapientia, imperfectum se nosse. *Et Augustinus in Psalmum* 38. Aliter ergo hîc non potes esse perfectus, nisi scias hîc te non posse esse perfectum. *Adde Basilium in epistola ad Neocæsarianos dicentem*, quòd perfectorum hoc B ep. 75. est proprium, ut seipsos non extollant.

IV. Medium est, Studium & conatus indies

Phil. 3. 13. *proficiendi. Hoc vtebatur Apostolus, ut tandem perveniret ad perfectionem: cùm enim negasset se esse perfectum*, Vnum autem, *inquit*, quæ quidem retro sunt obliviscens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Iesu. *Ad quæ verba apud Hieronymum libro allegato respiciens Atticus, cùm Critobulus rogasset*, Quomodo ad perfectionem divinus sermo provocat? *respondit*, Hac ratione qua dixi, ut secundùm vires nostras vnusquisque nostrorum, quantùm valuerit, extendatur, quo modo possit pervenire & comprehendere bravium supernæ vocationis. *Quomodo autem nos extendamus, exponit Chrysostomus ibidem in epistolam ad Philippenses.* Extendens, *inquit*, is est, qui pedes tanquam currentes reliquo corpore antevertere studens, seipsum in ea, quæ à fronte sunt, extendit, & manus quoque protendit, ut etiam amplius quiddam vltra cursum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo fervore. Ita oportet currentem currere, cum tanto studio, cum tanta alacritate, non pigrè.

C. hom. 12.

Hoc medium tanti fecit S. Bernardus, ut nomenclaturam perfectionis illi tribuerit. Indefessum proficiendi studium, & iugis, *scribit ad Abbatem Guarinum*, conatus ad perfectionem, perfectio reputatur. Quòd si studere perfectioni, esse perfectum est, profectò nolle proficere, deficere est. Vbi sunt ergo, qui dicere solent, Sufficit nobis, nolumus esse meliores, quàm patres nostri?

Ber. ep. 253.

V. Medium est mortificatio affectuum, perturbationúmque animi. Et hoc inter media ad perfectionem obtinendam opportuna retulit in li-

bro de institutis renunciantium CASSIANVS. C. lib. 4. c. vlt.
Audi, *ait*, paucis ordinem, per quem ascendere ad perfectionem summam sine vllo labore ac difficultate valeas. Principium nostræ salutis sapientiæque secundùm Scripturas timor Domini est. De timore Domini nascitur compunctio salutaris. De compunctione cordis procedit abrenunciatio, id est, nuditas & contemptus omnium facultatum. De nuditate humilitas procreatur. De humilitate mortificatio voluntatum generatur. Mortificatione voluntatum extirpantur atque marcescunt vniversa vitia. Expulsione vitiorum virtutes fructificant atque succrescunt. Pullulatione virtutum puritas cordis acquiritur. Puritate cordis Apostolicæ charitatis perfectio possidetur. *Quemadmodum autem mortificare affectus nostros possimus, non longè antè his verbis exposuit.* Ib. c. 35.
Sicut, *inquiens*, crucifixus quis (*alludit autem ad Apostoli verba dicentis se esse mundo crucifixum*) jam non pro animi sui motu membra sua quoquam movendi vel convertendi habet potestatem, ita nos voluntates nostras ac nostra desideria, non secundùm id, quod nobis suave est, ac delectat ad præsens: sed secundùm legem Domini, quo nos illa constrinxerit, applicare debemus. Et sicut is, qui patibulo crucis affigitur, non iam præsentia contemplatur nec de suis affectionibus cogitat, non pro die crastino cura sollicitudinéque distenditur, nulla possidendi concupiscentia permovetur, nulla superbia, nulla contentione, nulla æmulatione succenditur, non de præsentibus dolet iniuriis, non præteritarum iam recordatur, séque, cùm adhuc spirat, in corpore cunctis elementis credit esse defun- Gal. 6. 14.

ctum, illuc præmittens ſui cordis intuitum, quo ſe non dubitat illico tranſiturum: ita nos quoque timore Domini crucifixos oportet his omnibus, non ſolùm carnalibus vitiis, verum etiam ipſis elementis mortuos eſſe, illuc habentes oculos animæ noſtræ defixos, quo nos ſperare debemus momentis ſingulis migraturos. Hoc enim modo mortificatas poterimus vniverſas concupiſcentias noſtras, & affectus habere carnales. *Vnde S. Auguſtinus docet, incrementum perfectionis vel charitatis æſtimari debere ſecundùm maiorem mortificationem affectuum, & ſubactionem cupiditatum carnalium. Nam in lib.* 83. *Quæſtionum ſic loquitur:* Nutrimentum charitatis eſt imminutio cupiditatis, perfectio, nulla cupiditas. Quiſquis igitur eam nutrire vult, inſtet minuendis cupiditatibus.

A. q 36.

VI. Medium eſt, Expulſio vitiorum. hanc enim CASSIANVS ſuprà mortificationi voluntatum ſubiecit. Eam ſæpe inculcat Apoſtolus, ut ad Romanos, Vetus, *inquiens*, homo noſter ſimul crucifixus eſt, ut deſtruatur corpus peccati. *Et ad Corinthios:* Mundemus nos ab omni inquinamento carnis & ſpiritus, perficientes ſanctificationem in timore Dei. *Et ad Epheſios:* Deponite vos ſecundùm priſtinam converſationem veterem hominem, qui corrumpitur ſecundùm deſideria erroris. *Vnde S. Baſilius de inſtitutione monachorum ſcribit*, Chriſtianum, qui ingreditur genus vitæ, quod eſt ſecundùm philoſophiam, id eſt, ſecundùm virtutis perfectionem, vitioſas animi affectiones diverſas, quibus anima inficiſolet, debere ab ſe ſegregare.

Rom. 6. 6.
2. Cor. 7. 1.
Eph. 4. 22.

VII. Medium eſt, Inſitio virtutum, quam Eſ

Apostolus expulsioni vitiorum coniunxit, cùm enim dixisset de vetere homine exuendo, addidit: Renovamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem, qui secundùm Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. *Vnde Cassianus collatione* 14. Actualis perfectio duplici ratione subsistit: nam primus eius est modus, ut omnium natura vitiorum & curationis ratio cognoscatur. Secundus, ut ita discernatur ordo virtutum, earúmque perfectione mens nostra formetur, ut illis non iam velut coacta, & quasi violento imperio subdita famuletur, sed tanquam naturali bono delectetur, atque pascatur. *Addit ibidem facilius esse inserere virtutes, quàm evellere vitia;* ideo fortasse, quia vitia plura sunt, quàm virtutes, & naturæ corruptæ quasi cognata, virtutes autem extraneæ: aut etiam, quia idem labor & industria, quæ in vitiis convellendis ponitur, virtutibus inserendis inservit. *Hæc duo media, nempe fugam vitiorum, & insitionem virtutum, si coniungas, efficies puritatem cordis, quam illis proximè subiecit Cassianus, itaque nihil opus est de ea sigillatim dicere.*

Eph. 4. 23.

C. c. 3.

VIII. Medium sit Oratio, cùm enim perfectio in charitate sit eximium Dei donum, atque adeò omnium nobilissimum, mirum non est, quòd ad illud impetrandum oratione opus habemus. Vnde S. Augustinus in Psalmum 118. *scribens,* Cui, *ait*, donatur à Deo charitas Dei, & propter Deum charitas proximi, profectò instanter orare debet, quo tantum sibi augeatur hoc donum, ut non solùm pro illo contemnat delectationes ceteras, sed etiam quaslibet perferat passiones. *Et lib.* 8. *Confessionum:* Hei mihi quàm excelsus es in profundis, nunquam

A. conc. 17.

Id. c. 3. & 4.

recedis, & vix redimus ad te. Age Domine, & fac, excita, & revoca nos, accende, & rape: flagra, & dulcesce: iam amemus, & curramus.
Ib. c. 26. *Et libro de natura & gratia:* Sicut oculus corporis etiam plenissimè sanus nisi candore lucis adiutus non potest cernere: sic homo etiam perfectissimè iustificatus, nisi æternæ luce iustitiæ divinitùs adiuvetur, rectè non potest vivere.

Ps. 5. 5. *IX. Medium est, Meditatio crebra rerum di-*
Ps. 38. 4. *vinarum, de qua loquebatur Rex David cùm*
Ps. 118. *diceret:* Manè astabo tibi, & videbo, *vel ut*
18. *legit Aug.* contemplabor. *Et:* In meditatione
Ib. 34. mea exardescet ignis. *Et:* Revela oculos meos,
2 Cor. & considerabo mirabilia de lege tua. *Et:* Da
4. 18. mihi intellectum, & scrutabor legem tuam.
B. q. 5. *Et S. Paulus in altera ad Corinthios:* Non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. *De quo medio ita scribit S. Basilius in regulis fusius disputatis, ad eos qui seculo renunciarant:* Omni custodia custodiendum fuerit cor nostrum, neque patiendum, ut assidua de Deo cogitatio ex animis nostris elabatur, néve eorum, quæ mirabiliter ab eis facta sunt memoria contaminetur per futiles & evanidas cogitationes: contráque illud agendum assiduè, ut ex purissima ac perpetua recordatione impressam in animis nostris piam de Deo cogitationem, velut indelebile aliquod signum, circumferamus. Siquidem hæc est ratio, per quam erga Deum acquiri charitas consuevit, quæ simul cùm ad conficienda Dei mandata nos excitet, tum vicissim quoque ab iisdem ipsa ad perpetuitatem stabilis conservetur.

X. *Et postremum medium est, Vti Duce & Magistro, qui viam perfectionis ostendat.* Cùm enim omnes artes ac disciplinæ, *ait Cassianus,* humano ingenio repertæ, quæ nihil ampliùs, quàm huius vitæ commodis prosunt, rectè tamen à quoquam sine instituentis doctrina nequeant comprehendi, quàm ineptum est credere, hanc solam non egere doctore, quæ & invisibilis, & occulta est, & quæ non nisi corde purissimo pervidetur: cuius error non temporale damnum, nec quod facilè reparetur, sed animæ perditionem parit, mortémque perpetuam? *Spiritus sancti certè hæc sunt salutaria monita ad nos:* Interroga Patrem tuum, & annunciabit tibi, maiores tuos, & dicent tibi. *Et:* Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cum iniusto de iustitia, *&c.* Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcunque cognoveris observantem timorem Dei. Anima viri sancti enunciat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedentes in excelso ad spectaculum. *Et S. Paulus ad Romanos:* Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. *Vnde S. Basilius in Isaiam:* Intolerabilis est superbiæ argumentum, existimare se nullius egere consilio, sed sibi vni attentum esse, quasi solus possit sibi consilio decernere quæ optima sunt. *S. Ambrosius de Officiis lib.* 1. Si hi, qui sunt ignari locorum, cum solertibus viarum iter adoriri gestiunt, quanto magis adolescentes cum senibus debent nouum sibi iter vitæ aggredi, quo minùs errare possint, & à vero tramite virtutis deflectere? *S. Hieronymus ad Rusticum monachum:* Mihi quidem placet, ut ha-

C. c. 117. coll. 2.

Deut. 32. 7.

Eccli. 37. 12.

Rom. 12. 16.

B. in 6. 1.

A. c. 45.

H. ep. 4.

beas Sanctorum contubernium, nec ipse te doceas, & absque doctore ingrediaris viam, quam nunquam ingressus es. *Et S. Bernardus ad Ogerium*: Qui se sibi magistrum constituit, stulto se discipulum subdit. *Plura in PANARIO require V.* Iudicium proprium.

B. ep. 87.

VIDE V. Abnegatio, Charitas Dei & proximi, Conscientiæ examen, Contemplatio, Familiaritas cum Deo, Martyrium, Oblatio sui, Profectus spiritualis, Sapientia, Virtus.

PERSEVERANTIA.

VIDE V. Inconstantia, in *PANARIO*.

PIETAS IN DEUM

VIDE V. Religio.

PIETAS ERGA PARENTES.

CAPUT I.

Quid nomine Pietatis intelligatur.

August. cap. 1.

HVius vocis significationem accuratè tradit S. Augustinus libro 10. de civitate Dei: Pietas, *inquiens*, propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci *Eysebeian* vocant. Hæc ta-

men & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur, quod ideo arbitror evenisse, quia hæc fieri præcipuè Deus mandat, eáque sibi pro sacrificiis vel præ sacrificiis placere testatur. *Nos de secunda vocis significatione hic agemus, quam M. T. Cicero in Somnio Scipionis usurpavit, dum ait:* Cole pietatem, quæ cùm sit magna in parentibus & propinquis, tum in patriam maxima est. *Sic autem agemus de pietate filiorum erga parentes, ut adiungamus etiam (quoniam eiusdem argumenti est) de pietate parentum erga filios.*

Hanc pietatem alioquin naturæ consentaneam imperavit nobis Deus in quarto Decalogi praecepto, ut cùm dixit in Exodo: Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut sis longæuus super terram, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Exod. 20. *Et in Deuteronomio:* Honora patrem tuum, & matrem tuam, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, & bene sit tibi. Deuter. 5. 16. *Et in Proverbiis Salomonis:* Audi patrem tuum, qui genuit te, & ne contemnas, cùm senuerit mater tua. Prou. 23. 22. & 25. *Et:* Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te. *Et apud Ecclesiasticum:* Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore; & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Eccli. 3. 6. *Et apud Tobiam:* Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. Tob. 4. 3. *Et Christus ad iuvenem divitem inter mandata servanda:* Honora, *inquit*, patrem tuum, & matrem tuam, & diliges proximum tuum sicut teipsum. Matth. 19. 19. *Et Paulus ad Ephesios:* Filij, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum, & Ephes. 6. 1.

matrem tuam, quod est mandatum in promissione, ut bene sit tibi, & sis longævus super terram. *Et ad Colossenses:* Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino.

Col. 3. 20.

Natura eamdem pietatem docuit Ethnicos, Pythagora dictum est: Parentes honora, & qui genere tibi proximi sunt. *Et Pittaci vnius è septem Sapientibus: gonéas aí doû*, Parentes venerare. *Plato in libris de Legibus:* Existimandum est, nullum apud deos magis honorandum simulacrum nos habere debere, quàm patres & avos senio confectos, matrésque simul, quibus honoratis, Deus gaudet. *Euripides in Hercule:* Nihil est tam honorificum liberis, quàm debitum honorem parentibus offerre. *Aristoteles octavo Ethicorum:* Natura pater filiorum, & avi nepotum, & Rex eorum, quibus præsidet, imperium obtinet, hæ autem amicitiæ in excellentia consistunt, quapropter & honorantur ipsi parentes. *Et octavo Topicorum:* Qui dubitat, num oporteat deos venerari, aut parentes honorare, non eget ratione, sed pœna. *M. Tullius primo de officiis:* Si comparatio fiat, quibus plurimum tribuendum sit officij, Principes sunt, patria, & parentes, quorum beneficijs maximè obligati sumus: proximi liberi, totáque domus. *Et post reditum ad senatum:* Parentes carissimos habere debemus, quòd ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. *Et de aruspicum responsis:* Parentibus nos primùm natura conciliat.

Aristot. cap. 11.

CAPUT II.

Quæ Pietatis officia filij debeant parentibus.

F*Ilij parentibus debent primò officium honoris & reverentiæ, ut liquet ex testimoniis Scripturæ allatis. Debent autem verbo, ore & opere. Vnde Ecclesiasticus*: In opere, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum. *S. Hieronymus tractans verba illa:* Honora patrem, & matrem. Primus gradus pietatis est iste, *inquit*, ut quos auctores tibi voluit esse Deus, honores obsequiis, abstineas contumeliis, sed nec vultu lædenda est pietas parentum, meretur cæcitatis subire supplicium, qui parentum vultus torvo visu despexerit. *Et S. Ambrosius libro octavo in Lucam*: Honora tuos parentes, quia suos Dei Filius honoravit: legisti enim: Et erat subditus illis. Si Deus servulis, quemadmodum tu parentibus. Honorabat igitur Ioseph & Mariam Christus, non naturæ debito, sed pietatis officio. Honora ergo & tu parentes. *Et libro primo de officiis*: Est bonorum adolescentium timorem Dei habere, deferre parentibus honorem, habere senioribus reverentiam. Vt enim in senibus gravitas, in iuvenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ. Erat Isaac Deum timens, ut pote Abrahæ indoles, honorem deferens patri vsque eò, ut adversùs paternam voluntatem nec mortem recusaret. Cy-

Eccli. 3. 9.

Ambros. cap. 17. Luc 2. 51.

Ambros. cap. 1.

Genes. 22. *rillus Alexandrinus libro quarto in Genesin:* Qui rectam viam sequi voluerint, mirum in modum proficient, si didicerint, nullam rem excellentiorem fore, quàm pietatem filiorum, observantiámque in suos parentes. Quòd autem parentes res sanctissima inter omnes nationes habeatur, lex quoque divina planè docebit: quæ cùm iussisset Deum vnum ex toto animo, totóque corde oportere diligere, hoc etiam addidit: Honora patrem tuum, & matrem tuam, ut bene sit tibi. Parentes enim imaginem Dei quodammodo gerunt.

II. Debent officium timoris & amoris, sed magis amoris. Nam Leuitici 19. *dicitur:* Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. *Et:* Diliges amicum tuum sicut teipsum, dicit Dominus. *At quis filiis amicior esse debet parentibus? De hoc officio ita disserit S. Basilius in Hexaëmero:* Vos porrò filij, amate & colite parentes. Vos parentes, nolite ad iracundiam filios provocare. Numquid & natura ea non dicit? Nihil novi divus Paulus dicit, sed naturæ vincula vincit, insupérque præstringit. Nam vnde fit, ut in obvium quidem tam copioso numerosóque grege è stabulis exiliens agnus matris suæ continuò percipiat vocem, ad eam properet, atque lactis fontes proprios rectè petat, papillisque maternis contentus sit, etiamsi perparum habeant succi, præteritis haud paucis vberibus lacte distentis? Quid mater ipsa inter tam multos agnos eum internoscit ut proprium? *S. Hieronymus ad Theophilum adversùs errores Ioannis Ierosolymitani, Amari parens debet:* Amari parens & Episcopus debet, non timeri. Antiqua sententia est: Quem metuit quis, odit; quem odit, periisse

Leuit. 19. 5.

Ibid. 19.

Basil homil. 9

Hieron. epist. 60.

cupit. Vnde in nostris literis cùm initia parvulorum in timore consistant, perfecta dilectio foras mittit timorem. *S. Ambrosius in Psalmum* 118. Naturam interroga, (*inquit Christus*) quid exegerim, quæ vtique auctoris arbitrium genitali singularum necessitudinum testatur affectu. Amare parentes filios, lex naturæ est. Diligere fratres, naturæ prærogativa est, quæ eodem domicilio diu fotos assuefecit ad gratiam charitatis. *S. Gregorius in Psalmos pœnitentiales*: Filij Ecclesiæ in hoc, quòd Deum toto corde diligunt, patrem se Deum habere evidenter ostendunt. Filiorum enim est diligere, non timere. *Huc tendit illud Terentij in Adelphis*:

Ambros. serm. 15.

Gregor. in 4. Psal.

Hoc patrium est potiùs consuefacere filium,
Sua sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc Pater ac Dominus interest: hoc qui nequit,
Fateatur se nescire imperare liberis.

Et Cicero post reditum ad senatum: Parentes charissimos habere debemus, quòd ab his vita, patrimonium, libertas, civitas tradita est. *Et pro Cluentio*: Nullum est nomen amantius, indulgentiúsque, quàm maternum. *Seneca libro tertio de beneficiis*: Parentes suos non amare, impietas est; non agnoscere, insania.

Senec. [illegible] 1.

III. Debent iis officium parendi & obsequendi in omnibus, quæ voluntati divinæ non repugnant. Idcirco Apostolus commonefecit tam Ephesios, quàm Colossenses, ut filij parentibus obedirent in Domino. Vnde S. Hieronymus in epistolam ad Ephesios: Ambiguè, *inquit*, dictum. Vtrùm in Domino parentibus suis filij debeant obedire, an certè parentibus suis filij obe-

Ephes. 6. 1.
Coloss. 3. 20.
Hieron. libr. 3. cómen.

diant in Domino. Quod vtrumque faciendum, ut his parentibus, qui nos in Domino genuêre, qualis fuit Paulus & Apostoli, obediamus, & ea faciamus quæcumque præceperint; & parentibus, de quibus secundùm carnem nati sumus, obtemperemus in Domino, implentes ea quæ non sunt Domini contraria voluntati. *Sapiens & modum, quo perfectè officium hoc præstari queat, insinuat, dum ait:* Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominus serviet his, qui se genuerunt. *Sic, teste Petro Apostolo, Sara obediebat quondam Abrahæ,* dominum eum vocans. *Sic Christus Dominus qui venerat, ut in forma servi ministraret, & ministraretur velut seruus, fuit quoque subditus parentibus suis, nam Lucas dicit:* Et erat subditus illis.

Eccli. 3. 8.

1. Petr. 3. 6.

Luc. 2. 51.

IV. Debent iis officium subministrandi omnia ad victum & amictum necessaria, cùm iis fuerint destituti, id enim verbo honorandi *significari in præcepto Decalogi, ex ipsa Scriptura probant sancti Patres, ut S. Ambrosius in Lucam:* Est autem honor non solùm honorificentiæ, sed etiam largitatis. Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Honor enim est deferre pro meritis. Pasce patrem tuum, pasce matrem tuam. O fili, quantum tibi sumes iudicium, si non pascas parentem? Illi debes quod habes, cui debes quod es. Si non propter gratiam & salutem, propter verecundiam pasce. *S. Hieronymus in Matthæum:* Honor in Scripturis non tantùm in salutationibus, & officiis deferendis, quantum in eleemosynis, ac munerum oblatione sentitur. Honora, inquit Apostolus, viduas, quæ verè viduæ sunt: hic honor donum intelligitur. Et in alio loco: Presbyteri

Ambros. lib. 8. c. 17

1. Tim. 5. 3.

Hieron. lib. 2. c. 15.

1. Tim. 5. 3.

Ibid vers. 17.

duplici honore honorandi, maximè qui laborant in verbo & doctrina Dei. Præceperat Dominus, vel ætates, vel penurias parentum considerans, ut filij honorarent, etiam in vitæ necessariis ministrandis, parentes suos. Hanc providentissimam Dei legem volentes Scribæ & Pharisæi subvertere, docuerunt pessimos filios, ut quæ parentibus erant offerenda, Deo vouerent, &c. *Deinde Ecclesiasticus*, In opere, *inquit*, & sermone, & omni patientia honora patrem tuum. *Et iterum*: fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius, & si defecerit sensus, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua. Eleemosyna enim patris, non erit in oblivione. *Et rursus*: Quàm malæ famæ est, qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem. *Præterea Apostolus in priore ad Timotheum ita loquitur*: Si quis suorum, & maximè domesticorum, curam non habet, fidem negavit, & est infideli deterior. *Qui autem magis sui & domestici censeri debent liberis, quàm parentes? Denique habemus exemplum Christi Domini, qui de cruce matrem suam commendavit Ioanni Evangelistæ.* Deinde, *inquit Ioannes*, dicit Discipulo, Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam Discipulus in sua. *Quæ verba expendens S. Augustinus tractatu* 119. *in Ioannem*, Exemplo, *ait*, suo suos ministros instruxit præceptor bonus, ut à filiis piis impendatur cura parentibus, tanquam lignum illud, vbi erant fixa membra morientis, etiam cathedra fuerit magistri docentis. Ex hac sana doctrina didicerat Paulus Apostolus, quod docebat, quando dicebat: Si quis autem suis, & maximè domesticis, non providet, fidem negavit, &

Mat. 15. 5.
Eccli. 3. 9.
Ib. 12.
Ib. 18.
1. Tim. 5. & 8.
Ioan. 19. 27.
A. cap. 19. Ioan.
1. Tim. 5. 8.

eſt infideli deterior. Quid autem tam cuique domeſticum quàm parentes filiis, aut parentibus filij? Huius itaque celeberrimi præcepti ipſe magiſter Sanctorum de ſeipſo conſtituebat exemplum, quandó non ut famulæ Deus, quam creaverat & regebat, ſed ut matri homo, de qua creatus fuerat, & quam relinquebat, alterum pro ſe quodammodo filium providebat. Nam cur hoc fecerit, quod ſequitur, indicat. Ait enim Evangeliſta, Ex illa hora accepit eam Diſcipulus in ſua, non prædia, quæ nulla propria poſſidebat, ſed officia, quæ propria diſpenſatione exequenda curabat. *Huc vſque Auguſtinus. Addam hic hominis Ethnici nunquam ſatis laudatam de hoc argumento ſententiam, nempe Senecæ, qui diſputans, poſsint ne liberi parem reddere pro beneficiis acceptis gratiam, tandem concludit*: Nulla vi verborum, nulla ingenij facultate exprimi poteſt, quantum opus ſit, quàm laudabile, quámque nunquam à memoria hominum exiturum, poſſe hoc dicere, Parentibus meis parui, ceſſi imperio eorum, ſive æquum, ſive iniquum fuit, obſequentem ſubmiſſúmque me præbui: ad hoc vnum contumax fui, ne beneficiis vincerer. Certate, obſecro vos, & fuſi quoque reſtituite aciem: Felices, qui vicerint, felices, qui vincentur. Quid eo adoleſcente præclarius, qui ſibi ipſi dicere potuit, neque enim fas eſt alteri dicere: Parentem meum beneficiis vici? Quid eo fortunatius ſene, qui omnibus vbique prædicabit, à filio ſuo ſe beneficiis victum? Quid autem eſt felicius, quàm ſibi cedere?

S. libr. 3. de benef. cap. 38.

S. Baſilius quoque, & ex eo S. Ambroſius in Hexaëmero ſuo ad pudefaciendos filios ingratos, qui

B. hom. 8.

qui necessaria subsidia parentibus senio gravatis subtrahunt, ita scribunt. Quàm verò, *ait Ambrosius*, rationabilium excedat pietatem ac prudentiam ciconiæ clementia, considerandum. Nam depositi patris artus per longæuum senectutis plumarum tegmine alarúmque remigio nudatos, circumstans soboles pennis propriis fovet. Et quid dicam? collatitio cibo pascit, quando etiam ipsa reparat naturæ dispendia, ut hinc atque inde sublevantes senem fulcro alarum suarum ad volandum exerceant, & in pristinos vsus desueta iam revocent pij membra parentis? Quis nostrûm levare ægrum non fastidiat patrem? Quis fessum senem suis humeris imponat, quod in ipsa historia vix credibile habetur? Quis, ut pius sit, non hoc seruulis mandat obsequium? At verò avibus non est grave, quod pietatis est plenum, non est onerosum, quod solvitur naturæ debito. Est enim vectura pietatis, quod eò vsque frequenti testificatione percrebuit, ut congruæ mercedem remunerationis invenerit. Nam Romanorum vsu pia avis vocatur. Habet etiam vniversorum suffragia: nam retributio beneficiorum *antipelárgosis* vocatur. *pélargos* & enim ciconia dicitur. Virtus itaque ab his nomen accepit, cùm relatio gratiarum ciconiæ vocabulo nuncupatur.

A. libr. 5. cap. 16.

Caput III.

Cur liberi hæc officia debeant parentibus.

I. Eph 6.1. *Quod liberi hæc omnia officia debeant parentibus, perspicuum est, nempe ob multa & magna beneficia ab illis accepta. Vnde Apostolus.* Filij, *inquit*, obedite parentibus vestris in Domino: hoc enim iustum est. 2. *quia Deus*
II. Col. 3. 20. *ita præcepit. Vnde idem Apostolus ad Colossenses:* Filij, obedite parentibus per omnia, hoc enim placitum est in Domino, *id est, præcepit*
Eccli. 3. 3. *Dominus, ait Theodoretus. Et Syracides:* Deus honoravit patrem in filiis, & iudicium matris exquirens, firmavit in filios. *Honoravit autem quia filiis præcepit, ut honore afficerent patrem: iudicium verò matris firmavit, quia iussa matris suo præcepto rata fecit. Quare & mox subiecit:*
Ibid. v. 8. *cit:* Qui timet Dominum, honorat parentes. *Beneficia autem parentum Scriptura non reticuit:*
Tob. 4. 3. *nam cùm Tobias filio dixisset:* Honorem habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius, *addit:* Memor enim esse debes, quæ & quanta pericula passa sit propter te in vtero suo. *Non*
A. lib. 2. c. 3. *tacuerunt SS. Patres. Sanctus Ambrosius in Lucam:* Disce quid parentibus tuis debeas. Tu matri debes pudoris iniuriam, virginitatis dispendium, partus periculum, matri longa fastidia, matri longa discrimina, cui miseræ in ipsis votorum fructibus maius periculum est, & cùm ediderit quod optavit, partu absolvitur, non timore. Quid anxios patres loquar pro filiorum profectu, & multiplicatos alienis

vsibus census, iactáque semina posterorum ætatibus profutura? Nónne pro his obsequia saltem oportet rependi? *Et infrà*: Pasce matrem tuam. Etsi paveris matrem, adhuc non reddidisti dolores, non reddidisti cruciatus, quos pro te passa est, non reddidisti obsequia, quibus illa te gestavit, non reddidisti alimenta, quæ tribuit tenero pietatis affectu, immulgens labris tuis vbera: non reddidisti famem, quam illa pro te toleravit, ne quid, quod tibi noxium esset, ederet, ne quid, quod lacti noceret, hauriret. Tibi illa ieiunavit, tibi manducavit, tibi illa quem voluit cibum, non accepit, tibi quem noluit cibum sumpsit, tibi vigilavit, tibi flevit, & tu illam egere pateris? Id.lib.8. c.17.

TERTIO debent hæc officia parentibus, quia Deus ea præcepit seriò, id est, adiuncta comminatione gravissima, si secus faciant, eos non audiendo, non honorando, non pascendo, sed contemnendo, dedecore vel morte afficiendo. Qua de re multa habes in divinis litteris, ut in Exodo: Qui percusserit patrem suum, aut matrem, morte moriatur. Qui maledixerit patri suo, vel matri, morte moriatur. *Et in Levitico*: Qui maledixerit patri suo, aut matri, morte moriatur. Patri matrique qui maledixerit, sanguis eius sit super eum. *Et in Deuteronomio*: Si genuerit homo filium contumacem & protervum, qui non audierit patris ac matris imperium, apprehendent eum, & ducent ad seniores civitatis, dicéntque ad eos: Filius noster iste protervus & contumax est, monita nostra audire contemnit, comessationibus vacat & luxuriæ atque conviviis, lapidibus eum obruet populus civitatis, & morietur, ut auferatis Exo. 21. 15. Lev. 20. 9. Deu. 21. 18.

In c. 27. Prou. 20. 20. malum de medio vestri, & vniversus Israel audiens pertimescat. *Et iterum* : Maledictus
Ib. 28. 24. qui non honorat patrem suum, & matrem, & dicet omnis populus, Amen. *Deinde in Salomonis Proverbiis* : Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lucerna eius in mediis tenebris. *Et:* Qui subtrahit aliquid à patre suo,
Ib. 30. 17. & à matre, & dicit, hoc non esse peccatum, particeps homicidæ est. *Et :* Oculum, qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, effodiant eum corvi de torrentibus, & comedant eum filij aquilæ. *Et in Ecclesiastico*
Eccl. 3. 18. *co* : Quàm malæ famæ est qui derelinquit patrem, & est maledictus à Deo, qui exasperat
A. lib. 8. in Lucã cap. 17. matrem ? *Vnde S. Ambrosius loco supra citato* : Honora patrem tuum & matrem tuam. Primus enim gradus iste pietatis est : namque hos auctores tibi esse voluit Deus. Honora obsequiis, ut abstineas à contumeliis, quia ne vultu quidem lædenda est pietas parentum. Sed parum est non lædere, quia lex prospexit ne patiantur iniuriam. Qui enim maledixerit patri, vel matri, morte morietur. Tu honora, ut bonus sis. aliud est legis beneficium, aliud pietatis officium. *Ethnicorum dicta prætermitto.*

CAPUT IV.

Quantus fructus ex his officiis in liberos dimanet.

Deut. 5. 16. P*RIMVM fructum Deus ipse præcepto de honorandis parentibus adiunxit in Deuteronomio, dicens:* Honora patrem tuum & matrem,

ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, ut longo vivas tempore, & bene ſit tibi. *Et repetivit S. Paulus:* Honora, *&c.* quod eſt mandatum primum in promiſſione, ut bene ſit tibi, & ſis longæus ſuper terram. *Vbi hoc mandatum primum dicitur in promiſſione, ut habet commentarius S. Ambroſij & Auguſtini, vel quia primum eſt in ſecunda Decalogi tabula, habétque promiſſionem illam,* Vt bene ſit tibi, &c. *Vel quia cum ſæpe in Scriptura promittatur longævitas mandata Dei præſtantibus, ea tamen primò promittitur honorantibus parentes, idque rectè. Nam cum homines ſoleant ex operibus ſuis fructum & vtilitatem quærere, ex parentibus autem declinantibus ad mortem non videatur magna ſperanda vtilitas, ideo Dominus Deus voluit aliquid promittere honorantibus parentes, nempe longam vitam, eo quòd gratus ſuper accepto beneficio, dignus eſt, cui acceptum beneficium conſervetur, ingratus autem acceptum beneficium meretur perdere. Quod beneficium cùm filio ſit vita quam à parentibus accepit, iuſtum eſt, ut ſi honorando parentes, gratum ſe præbuerit, vita ei conſervetur, hoc eſt, diu vivat. Nec ſolum longam vitam promittit Dominus, ſed* ut bene ſit tibi, *inquit, hoc eſt, ut fœlicem & iucundam ducas vitam. omnia enim, quæ ad vſum huius vitæ pertinent, promittuntur honoranti parentes, ut ſunt honor, opes, lætitia & ſucceſſus ex animi ſententia. Vnde Sapiens:* Audi fili mi diſciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, ut addatur gratia capiti tuo, & torques collo tuo. *Dices, multos morigeros citò mori, & immorigeros diu vivere. Reſpondeo, iuxta doctrinam S. Auguſtini libro primo de civitate Dei, non ideo falſam reddi Dei promiſſionem, quia ſi*

Eph. 6. 1.

Ambr. in epiſt. ad Eph. Aug. lib. de decem chordis.

Pro. 1. 9.

C.

morigeris eam non præstet in hac vita, abundè compensabit in altera: sicut nemo violatæ promissionis eum arguerit, qui cùm cervisiam promiserit, postea dat eius loco vinum. Subiiciam memorabile exemplum ex S. Bernardino de adolescente cui ob inobedientiam vita abbreviata est. Nostra ætate, *ait*, in Hispaniæ citerioris oppido cui nomen Sui, non ita procul Valentia adolescens fuit qui per parentum inobedientiam eò devenerat, ut anno 18. propter latrocinia & publica facinora in vincula conjectus, & suspendio damnatus sit. Erat etiam tum prorsus imberbis, pendente verò iam atque exanimi subitò prorumpit barba, móxque spectante populo, tum illa, tum comæ capitis planè canescunt, ut ætatem referret hominis nonagenarij. Miraculo rei accitus cum populo & toto clero accurrit Episcopus. Omnes in genua prostrati exspectant, dum ostendat Deus, quid sibi monstrum hoc velit. Atque ecce tibi Episcopus editiorem capiens tumulum, ad omnes ait: voluisse Deum ostendere, quantum de vita iis detrahat, qui de parentum obedientia detraxerunt. Victurum enim fuisse hunc iuvenem ad eam ætatem, quæ iam apparebat in facie, nisi ipsos septuaginta annos parentum inobedientia detraxisset. *Ita habet Dominica Quadragesima sermone* 17. *art.* 3. *c.* 7.

Eccli. 3. 5. *Complures alios fructus concervat Ecclesiasticus:* Sicut qui thesaurizat, *ait*, & ita qui honorificat matrem suam, *hoc est multa bona spiritualia & temporalia accumulat:* Qui honorat patrem suum iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur, *hoc est, abundabit liberis, & votorum suorum compos fiet.* 3.

Qui honorat patrem suum, vita vivet longiore, & qui obedit patri, refrigerabit matrem, *id est, pro doloribus & curis afficiet gaudio.* 4. Honora patrem tuum, ut superveniat tibi benedictio ab eo, & benedictio illius in novissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum, maledictio autem matris eradicat fundamenta. *Qua sententia indicatur, quanti Deus faciat benedictionem, vel maledictionem filiorum à parentibus profectam; cùm Deo faciente fiat, ut ad benedictionem parentum filiorum familia & res stabiliantur; contrà verò, ut ad maledictionem eorundem fundamenta domorum eradicentur, id est, penitus eorum familia evertantur. Id patuit in Iacob benedicto ab Isaac: in Ephraim & Manasse, & duodecim Patriarchis à Iacob benedictis, & multo antiquiùs in benedictione & maledictione Noe. S. Augustinus libro 22. de civitate Dei,* A. c. 8. *de 10. filiis à Matre maledictis ita scribit:* Decem quidam fratres fuerunt, quorum septem sunt mares, tres fœminæ de Cæsarea Cappadociæ suorum civium non ignobiles maledicto matris recenti patris eorum obitu destitutæ, quæ iniuriam sibi ab eis factam acerbissimè tulit, tali pœna sunt divinitus coërciti, ut horribiliter quaterentur omnes tremore membrorum. In qua fœdissima specie oculos suorum civium non ferentes, quaquaversum cuique ire visum est, toto pæne vagabantur orbe Romano. Ex his etiam ad nos venerunt duo, frater & soror, Paulus & Palladia, multis aliis locis miseria diffamante iam cogniti. *Deinde fusè narrat, quomodo ad memoriam Stephani martyris à tremore liberati sint, toto populo spectante, & maximo clamore Deo & Martyri gratias agente.*

CAPUT V.

Liberos non semper esse obligatos ad dicta obsequia præstanda parentibus.

Act. 5. 30. *ETsi mandato divino filij teneantur obsequi parentibus, non tamen tenentur, quotiescunque parentum voluntas repugnat cum divina voluntate:* Oportet enim Deo magis obedire, *ait Petrus cum Apostolis in Actis*, quàm hominibus. *Et Christus cuidam Discipulo postulanti, ut priùs sepeliret patrem suum, respondit:* Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. *Et rursus alibi.* Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non est me dignus. *Et iterum:* Si quis venit ad me, & non odit patrem suum, & matrem suam, &c. adhuc autem & animam suam, non potest meus esse Discipulus. *Deinde Apostolus in epistola ad Ephesios & Colossenses, vbi filios iussit obedire parentibus, addit* in Domino, *hoc est, cum mandatum parentum conspirat cum Domini Dei voluntate, ut exposuit S. Hieronymus & Chrysostomus in commentariis; Vnde S. Ambrosius in Psalmum* 118. Fortasse dicet aliquis: Tu Domine Iesu legem dedisti dicens, Dilige Dominum Deum tuum, dilige proximum tuum: & ut impleres hanc legem venisti. Dixisti per legem, Honora patrem & matrem, & in Evangelio iubes, ut parentes oderim? Quomodo sibi conueniunt ista præcepta? Sic mitis & humilis corde venisti? non possum salvo pietatis iure odisse patrem, cui debeo quod

Mat. 8. 21. Mat. 10. 37. Luc. 14. 26. Eph. 6. 2. Col. 3. 20. Amb. ser. 15.

creatus

creatus sum. *Et infrà responsum dans ait:* Denique ipse Christus in Evangelio, evidenter exposuit, qua ratione nostros debeamus odisse, dicens: Qui diligit patrem aut matrem, plus quàm me, non est me dignus. Non dixit indignos esse qui parentes suos diligunt, sed eos indignos ait, qui plus parentes, quàm Christum diligunt. Si enim ideo deferimus parentibus, quia nostræ generationis auctores sunt, quanto magis Christum oportet amare, qui ipsorum est auctor parentum? Isti dederunt, quod non potestatis est, sed ministerij sui: Christus dat salutem, qui parentum beneficia conservat. *Sanctus Hieronymus ad Furiam de Virginitate servanda,* Honora, *inquit,* patrem tuum, sed si te à vero patre non separat. Tandiu scito sanguinis copulam, quamdiu ille suum noverit creatorem. Alioquin David protinus tibi canet, Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliviscere populum, & domum patris tui, & concupiscet Rex decorem tuum: quia audisti, quia vidisti, quia inclinasti aurem tuam, & populi tui, domusque patris tui oblita es. *Et ad Nepotianum:* Ecce adversarius in pectore tuo Christum conatur occidere. Licèt parvulus ex collo pendeat nepos, licèt sparso crine & scissis vestibus vbera, quibus te nutrierat mater, ostendat: licèt in limine pater jaceat, per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola. Solum pietatis genus est, in hac re esse crudelem. *Scitum est & illud Chrysostomi in Ioannem:* Cùm spiritualia impediunt parentes, ne cognoscendi quidem sunt: ita cùm nihil impediunt, meritò omnia iis sunt tribuenda, & omnibus ipsi anteferen-

H. ep. 10.

Ps. 44. 11.

Id. ep. 1.

C. hom. 48.

A. ep. 38. di. *S. Augustinus ad Latum*: Sicut præceptum quo perdere iubemur animam nostram, non ad id valet, ut se quisque interimat, quod inexpiabile nefas est: & tamen valet, ut interimat in se carnalem affectum animæ, quo cum impedimento futuræ vitæ præsens vita delectat. Hoc est enim quod dictum est: Oderit animam suam, & perdat eam. Quod tamen diligendo fit, quandoquidem apertissime fructum eiusdem animæ acquirendæ in eodem præcepto commemorat, dicens: Qui perdiderit eam in isto seculo, in vita æterna inveniet eam. Ita de parentibus rectissimè dicitur, ut qui eos amat, perdat eos, non more parricidarum interficiens, sed spirituali gladio Verbo Dei carnalem affectum eorum, qui & seipsos, & eos quos genuerunt, irritamentis huius seculi obligare conantur, piè fidentérque percutiens, & occidens, illud in eis vivere faciat, quo fratres sunt, quo cum filiis suis temporalibus parentes æternos Deum Ecclesiámque cognoscunt. *Et in libro contra Adimentum Manichæi discipulum qui contendebat,* A. cap. 6. *propter testimonia initio citata, nouum Testamentum repugnare veteri, allegat pro contemptu parentum locum ex Deuteronomio.* Qui dicit patri, *inquit*, aut matri non novi vos, & qui Deu. 33. 9. filios suos non agnoscit, ipse autem cognovit testamentum tuum; *& ideo vetus non repugnare novo dicenti, odiendo parentes.* Ex quo, *addit*, manifestum est, & honorem parentum in gradu suo esse servandum, & eos tum in divini amoris comparatione, præsertim si impedimento sunt, nulla dubitatione oportere contemni.

Ex qua doctrina liquet, posse aliquem, si pa-

rentes impedimento sint, religiosæ vitæ statum ad quem à Deo vocatur, etiam invitis illis inire: hoc enim est quod S. Hieronymus paulo antè dixit: Per calcatum perge patrem, siccis oculis ad vexillum crucis evola, *excipe casum, nisi parentes extrema vel gravi inopia premantur, & aliunde non suppetunt præsidia. Tunc enim filius tenetur, vel in aliud tempus differre, vel etiam prætermittere Religionis ingressum. Quòd si parentes in eandem inopiam labantur, post professionem solemnem in Religione à filio factam, filius tantùm ea subsidia temporalia & spiritualia conferre tenetur, quæ salutis Religionis suæ legibus, in quas iuravit, omnino poterit, sicut si uxorem duxisset, tenetur iisdem omnia suppeditare, quæ salutis matrimonij legibus posset.* Sic etenim quisque, *ait Sanctus Gregorius libro Moralium septimo,* propinquorum debet necessitatibus compati, ut tamen per compassionem non sinat vim suæ intentionis impediri, ut affectus quidem mentis viscera repleat, sed tamen à spiritali proposito non avertat. *Lege nostrum Gregorium à Valentia in 2. 2. Sancti Thomæ, disputat. 7. quæstione 1. de Pietate, puncto 2. de hoc casu disserentem.* G. cap. 18.

Caput VI.

De Pietatis officiis, quæ parentes debent liberis.

PRimum officium, *quod parentes etiam natura duce & magistra, præstare debent liberis, est diligere illos; nam & feræ hoc officium præstant*

Eccl. 13. 18. *suis fœtibus. Vnde Sapiens*: Omne, *inquit*, animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximum sibi: *quis autem parenti proximior vel similior est, quàm filius? Et Apostolus vult à fœminis senioribus doceri adolescentulas*, ut viros suos ament, & filios suos diligant. *S. Ambrosius libro de sancto Ioseph*, Amare, *inquit*, liberos dulce, & impensiùs amare prædulce, sed frequenter amor ipse patrius, nisi moderationem teneat, nocet liberis, si aut nimia indulgentia dilectum resolvat, aut prælatio vnius cæteros ab affectu germanitatis avertat. Quid ergo? reprehendendus Iacob, quia præferebat vnum cæteris? Sed nec libertatem possumus auferre parentibus, ne eos plus diligant, quos plus credunt mereri, nec filiis resecare debemus studium plus placendi. *Idem in Hexaëmero pro hoc amore varia affert exempla brutorum animantium, ut piscium, hirundinis, cornicis, & vrsæ M. Tulij dicta sunt*: A natura ipsa, ut eos, quos genuerimus, amemus, impellimur. Feræ partus suos diligunt, & nos in liberos nostros vti debemus indulgentia. Nihil dulcius hominum generi à natura datum est, quàm sui cuique liberi. Nullum est nomen amantius, indulgentiúsque quàm maternum. *Contra hoc officium graviter peccant* 1. *qui prolem necdum in lucem editam in vtero materno enecant*. 2. *qui abortum studio vel incuria procurant*. 3. *qui iam natos exponunt*. 4. *qui tam negligenter educant, ut claudi, lusci, gibbosi fiant, in ignem vel aquam cadant*.

Tit. 2. 4.

A. c. 2.

Gen. 37. 3.

A. lib. 5. c. 3. 17. 18. & lib 6

Cic. 1. defin. 2. de Orat post redit. ad Quir.

II. Officium est, liberos in lucem editos materno lacte alere, & non alienis nutricibus, nisi cùm necessitas cogit, tradere, quod multis rationibus Phavorinus probat apud A. Gellium

A. G. lib. 12. c. 1.

Noctium Atticarum duodecimo. Exemplum habemus in Scripturis sanctarum mulierum Saræ, Annæ, Samuelis, matris Machabæorum, & ipsius Dei genitricis, quæ proprios filios lactasse leguntur. Et meritò, ad quid enim Deus & natura matribus vbera præbuit, nisi ut natis subministrent lac? Certè periculosum est tenero infantulo, ut inquit Phavorinus ille, proprij consueti, & iam cogniti sanguinis alimonia privari. Vnde sæpe fit, ut vel citò extinguatur, vel saltem imbecillior fiat, ac potiùs nutricem quam parentem suam loco matris habeat. Quare S. Ambrosius in Hexaëmero ita scribit: Discant homines amare filios ex vsu pietate cornicum, quæ etiam volantes filios comitatæ sedulò prosequuntur, & sollicitæ ne teneri fortè deficiant, cibum suggerunt, ac plurimò tempore nutriendi officia non derelinquunt. At verò fœminæ nostri generis citò ablactant etiam illos quos diligunt, aut si ditiores sunt, lactare fastidiunt, pauperiores verò abiiciunt parvulos & exponunt, & deprehensos abnegant. *Et S. Gregorius ad interrogationes Augustini Anglorum Episcopi:* Prima consuetudo in coniugatorum moribus effecit, ut mulieres filios, quos gignunt, nutrire contemnant, eósque aliis mulieribus ad nutriendum tradant, quod videlicet ex causa incontinentiæ videtur inventum: quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt.

Gen. 21. 7. 1. Reg. 1. 23. 2. Mach. 7. 27. Plut. de liberis educandis. A. c. 19. G. c 14.

III. Officium est iisdem, non quæ ad copiam & delicias, sed ad necessarium victum & amictum pertinent, providere in præsens & futurum tempus. Nec enim debent, *inquit Apostolus,* filij parentibus thesaurizare, sed parentes filiis. *Quod natura, inquit in eum locum Chry-*

2. Cor. 12. 14.

sostomus, eos docuit. Et sanctus Basilius in Psalmum 7. Debetur, *ait*, liberis à parente secundùm naturalis amoris affectum sustentandæ vitæ proventus. Parentum enim est, inquit, colligere siue thesaurum recondere liberis, ut præter hoc, quod ad vitam illos genuerunt, etiam vivendi subsidia subministrent. *Contra hoc officium delinquunt qui neglecta filiorũ cura, bona sua dilapidant, aut tam multa in alios conferunt, ut pro filiis alendis parum supersit, quos reprehendit S. Aug. in epistola ad Ediciam, quæ tam multa erogarat in pauperes, ut parum restaret filij sustentationi. Deinde qui ob alteras nuptias initas, priorum obliviscuntur filiorum, quos perstringit S. Basil. hom. 9. Tertiò, qui non advigilant, ut tempestivè vel opificium addiscant, vel rei literariæ eò usque operam dent, ut muneri alicui vel seculari vel Ecclesiastico gerendo idonei fiant. Quartò, qui plus eis locupletandis, quàm bonis moribus, veráque pietate informandis, student: quos non semel insectatur S. Chrysost. ut hom. 60. in Matthæum, & nona in priorem epistolam ad Timotheum*, Exerceamus, *inquit*, ad virtutem atque pietatem molles filiorum animos, cætera omnia secundo loco quæramus. Nam si quidem illi improbi fuerint, nihil eis pecuniæ proderunt; sin autem probi, nihil ex paupertate lædentur. Vis filium relinquere divitem? Bonum illum ac benignum esse doce: ita enim etiam rem familiarem auctiorem facere poterit. Quòd si tenuis illi substantia fuerit, nihil deteriori in loco erit, quàm hi, qui plurima possident. Quòd si malus fuerit, etiam si infinitam illi substantiam relinquas, non illi custodem reliquisti, sed longè deteriore conditione illum

Aug. ep. 199.

Chrys. hom. 9. in 1. ad Tim.

fecisti, quàm si in extremam devenisset inopiam. Paupertas enim vel invitos coërcet, atque intra virtutis limites continet: opes verò ne volentes quidem pudicè, temperantérque vivere sinunt, verùm exorbitare faciunt atque pervertunt.

IV. Officium est, Erudire eos per se & alios in sana & Catholica doctrina, inculpatisque moribus, verbo & exemplo. Ita Spiritus sanctus crebrò monet in Scripturis, ut in Deuteronomio, Docete, *inquit*, filios vestros, ut illa (*praecepta Dei*) meditentur, quando sederis in domo tua, & ambulaveris in via, & accubueris atque surrexeris. Scribes ea super postes & ianuas domus tuae, ut multiplicentur dies tui, & filiorum tuorum. *Et in Salomonis Proverbiis:* Erudi filium tuum, ne desperes. *Et:* Proverbium est, adolescens iuxta viam suam, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea. *Et:* Erudi filium tuum, & refrigerabit te, & dabit delicias animae tuae. *Et apud Ecclesiasticum:* Qui docet filium suum, laudabitur in illo, & in medio domesticorum in illo gloriabitur. *Quam autem doctrinam, quoad mores, tradere debeant patres filiis, habes Proverbiorum cap. 4. & 5. ac Tobiae 4. & 10. Apostolus quoque Ephesiis ita scribit:* Patres educate filios in disciplina, & correptione Domini. *Et ad Titum:* Anus prudentiam doceant adolescentulas, ut viros suos ament, filios diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris suis, ut non blasphemetur verbum Dei. *Vnde sanctus Hieronymus exponens verba Danielis de parentibus sanctae Susannae.* Et parentes eius iusti edocuerunt filiam suam iuxta legem Moysi. Hoc

Deut. 11. 19.
Prou. 19. 18.
Ib. 27. 6.
Ib. 29. 17.
Eccli. 30. 2.
Eph. 6. 4.
Tit. 2. 4.
Dan. 13. 3.

vtendum est, *inquit*, testimonio ad exhortationem parentum, ut doceant iuxta legem Dei, sermonémque divinum, non solum filios, sed & filias suas. *Et in epistola ad Salvinam, de*
Hi. ep. 9. *viduitate servanda:* Non est parvi apud Deum
1. Tim. meriti bene filios educare. Audi Apostolum
5. 9. commonentem: Vidua eligatur non minùs annorum sexaginta, quæ fuerit vnius viri vxor, in bonis operibus habens testimonium, si filios educavit, si hospitalis fuit, si Sanctorum pedes lavit. *Sanctus Chrysostom. adversùs*
lib. 3. *vituperatores vitæ monasticæ*, Paulus cùm, *inquit*, ad Timotheum de parentibus scriberet,
1. Tim. aiebat. Quoniam salvi fient per filiorum gene-
2. 15. rationem, si permanserint in fide & dilectione, & sanctificatione cum castitate. Iob quoque sanctissimum virum, quum ex virtutibus reliquis Scriptura collaudet, quòd fuerit iustus, quòd verax, quòd religiosus, quòd pius, tum ex eo maximè, quòd filiorum optimè nutriendorum habuerit summam diligentiam. Non enim ea cura vtebatur, ut aurum illis copiosissimum acquireret, non ut humana gloria verendos & illustres cerneret, sed quid ille tandem? Audi quid Scriptura dicat: Cùm consummati inquit, essent dies convivij: mittebat Iob, & purificabat eos, consurgénsque diluculo offerebat pro eis sacrificia ad numerum ipsorum, vitulúmque vnum pro peccatis, pro animabus eorum. Dicebat enim Iob in
Iob. 1. 5. corde suo, Nefortè filij mei in mente sua mala cogitaverint adversus Deum.

Contra hoc officium peccant, qui cùm ipsi liberos in recta doctrina & moribus per otium instituere vel non possint, vel nolint, ne pædagogis quidem probatis tradunt instituendos in quos in-

vehitur S. Chryſ. ita in Matthaum, ſcribens.: Maiorem aſinorum ac equorum, quàm filiorum curam habemus. Nam ſi aſinis agaſo nobis præficiendus eſt, non parum vigilamus, ne dementem, aut temulentum, aut furem, aut rei eius imperitum præficiamus: ſi a verò ad colendum filiorum ingenium, pædagogus ſit nobis inveniendus, qui caſu oblatus fuerit eum recipimus, nec conſideramus vllam artem hoc artificio ſublimiorem inveniri. Quid enim maius, quàm animis moderari, quam adoleſcentulorum fingere mores? Omni certè pictore, omni ſtatuario, cæteris huiuſmodi omnibus excellentiorem hunc duco, qui iuvenum animos fingere non ignoret. *Multa de hac re praclarè conſuluit Plutarchus in libro de educandis liberis, oſtenditque adoleſcentiam magis quàm pueritiam, ob graviorum lapſuum pericula, opus habere padagogo.* Chryſ. hom. 60.

V. Officium eſt, filios cùm deliquerint, prò gravitate lapſus, corrigere, quod ſæpiſſimè Sapiens inculcat, ut in Proverbiis: Qui parcit virgæ, odit filium ſuum: qui autem diligit illum, inſtanter erudit. *Et:* Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ fugabit eam. *Et:* Noli ſubtrahere à puero diſciplinam: ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur. Tu virga percuties eum, & animam eius de inferno liberabis. *Deinde in Eccleſiaſtico:* Filij tibi ſunt? erudi illos, & curva illos à pueritia illorum. Filiæ tibi ſunt? ſerva corpus illarum, & non oſtendas hilarem faciem tuam ad illas. *Et:* Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, ut lætetur in noviſſimo ſuo. *Et:* Equus indomitus evadit durus, & filius remiſſus evadet præceps. Lacta filium, & pa-

Prou. 13. 24. Ib 22. 15. Ib. 23. 13. Eccli. 7. 25. Ib. 30. 1. Ib. 8. 9. 10.

ventem te faciet; lude cum eo, & contristabit te. Non des illi potestatem in iuventute, & tunde latera eius, dum infans est, ne fortè induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. *De eodem officio monuit Apostolus, cùm in epistola ad Ephesios commonefecit parentes, ut educent liberos* in disciplina & correptione Domini. *Et ad Hebræos, ut probet Deum flagellare omnem filium, quem recipit:* Quis enim, *inquit*, filius, quem non corripit pater? Quòd si extra disciplinam estis, cuius participes facti sunt omnes, ergo adulteri, & non filij estis. *Vnde S. Ambrosius epistola ad Horontianum:* Vtiles sunt correptiones parentis, qui non parcit, ut obedientem præceptis salutaribus præstet animam filij sui. Nemo desperare debet, quicumque corripitur atque arguitur. Qui enim diligit filium, corripit. Nemo de remedio diffidat.

Ephes. 6. 4. Heb. 12. 8. Ambros. epist. 8.

VI. Officium est, Moderationem in disciplina servare, ut nec in austeritate excedatur, nec in indulgentia. Austeritate enim imperij fit ut pueri & adolescentes disciplinam fugere & odisse incipiant. Vnde Apostolus: Et vos patres, nolite ad iracundiam provocare filios vestros. *Et iterum:* Patres, nolite ad indignationem provocare filios vestros, ut non pusillo animo fiant. *Quæ verba expendens S. Hieronymus libro tertio commentariorum in epistolam ad Ephesios:* Peccatum filiorum est non obedire parentibus: peccatum verò parentum, parvulos filios atque lactentes ad iracundiam provocare: aut certè jam adolescentibus & maturioris ætatis ea imperare, quæ gravia sunt. Sicut igitur in filiis obsequium & merces subiectionis est demonstrata: ita parentibus modera-

Ephes. 6. 4. Coloss. 3. 21. Hieron in cap. 5.

tum iubetur imperium, ut non quasi servis, sed quasi filiis præesse se noverint. Nec hoc præcepti fine contentus est, sed & illud adiunxit: Educate illos in disciplina, & correptione Domini. Quam correptionem nos legimus, meliùs in Græco dicitur *nouthesía*, quæ admonitionem magis & eruditionem, quàm austeritatem sonat.

Quod ad indulgentiam attinet, si in ea excedatur, deteriores parit filios, quàm austeritas, nempe segnes, superbos, audaces, præfractos, indomitos, ut ostendunt monita Salomonis pro quinto officio paulò antè allata, & illud vulgatè Poëtæ:

Blanda patrum segnes facit indulgentia natos,
Iuge sed impigros reddit, vigilésque flagellum.

Accedit, quòd Deo maximè in parentibus blanda illa indulgentia displicere videtur: nam ut liquet ex sacra Regum historia, Deus eam in Heli 1. Reg. 4. 18.
Sacerdote, iudice cæteroquin iusto & sancto, gravissima pœna vindicavit, dum & ipse de sella miserè ruens, fractis cervicibus expiravit, & posteritas eius valde afflicta fuit. Vnde S. Hieronymus loco citato: Heli Sacerdos ipse sanctus fuit, sed quia filios suos non erudivit in omni disciplina & correptione, supinus cecidit, & mortuus est: non enim poterat ad priora extendi, sed retrorsum ruit, & opisthotono insanabili lapsus in tergum ad Sodomam cum Loth vxore respexit. Et certè corripuerat filios suos, dicens: Quare facitis verba hæc, quæ ego audio de vobis mala ab omni populo? nolite filij mei, quoniam non est bona fama, quam ego audio de vobis. *Et S. Chrysostomus*

Hieron. in cap. 6. ad Ephes.

1. Reg. 2. 24.

Chrysost. lib. 3.

adversùs vituperatores vitæ monasticæ multò fusiùs: Sacerdos, *inquit*, quidam apud Iudæos fuit, vir in primis moderatus atque mansuetus, Heli nomine; huic duo cùm essent liberi, viderétque illos vitiis deditos, non coërcuit, sive, ut veriùs loquar, corripuit illos quidem & cohibuit. verùm non cum omni studio & vehementia id fecit. Horum autem hæc fuêre crimina, ventris ingluvies & fornicatio. Edebant enim, inquit, antequam sacrificarentur sacræ carnes, priusquam offerretur Deo sacrificium. Quibus compertis, pater non illos pœna affecit, cæterùm verbis tantùm castigare, leníque castigatione ab hac eos perversitate revocare conatus est, atque huiuscemodi verba iugiter ad illos loquebatur: Nolite filij, nolite sic facere, non enim bona fama est, quam ego audio de vobis, ut faciatis populum non servire DOMINO. Si delinquens peccaverit vir in virum, orabunt pro illo Dominum: sin autem Domino peccaverit vir, quis pro illo orabit? Et certè plena sunt gravitatis, reverentiæ & ponderis hæc verba, quæ ad statum vitæ melioris revocare possent eum, qui penitus excors & amens non esset. Quippe sceleris immanitatem indicant, & quàm sit metuendum & cavendum admonent, & quæ pœna subsequebatur ostendant, gravissima scilicet & intolerabilis. Verùm quia non omnia quæ fuerant agenda, ut illa vitia necarentur, molitus est, & ipse cum illis unà periit. Namque ille & minas addere debuerat, & à suo eos conspectu amovere atque etiam verberibus afficere, multóque illis graviùs & duriùs instare. Quia verò verborum tantùm monitis contentus fuit, illis & sibi ipsi Deum

1. Reg. 2. 24.

adversum infestúmque constituit: cúmque improbè & intempestivè filiis parceret, & suam simul & illorum salutem perdidit. *Denique post multa ita concludit:* Itaque nulla alia ex ratione, perversi ut fiant liberi, contingit, nisi quòd eorum patres circa vitæ præsentis commoda æquo ampliùs incumbunt, & ferè dixerim, insaniunt. Cùm enim illa solummodò inquirunt, nihílque illis præferendum censent, & suam pariter & liberorum animam negligere coguntur. Hos ego patres, quod nemo tamen me commotiùs dicere, quàm veriùs existimet, parricidis ipsis immaniores sceleratiorésque dixerim. Illi enim corpus ab anima disseparant; isti & animam & corpus æternis ignibus tradunt: Atque is quidem qui corpore occiditur, necessariò naturali lege, etiamsi necatus non fuisset, moreretur: hic verò sempiternam mortem vitare potuisset, nisi hanc illi consciuisset paterna negligentia. Præterea corporis mortem superveniens resurrectionis gloria protinus delere poterit, cùm sibi nulla sit iam reliqua salutis spes, verùm immortales cruciatus luere cogatur. Itaque non iniuriâ parentes eiusmodi deteriores parricidis esse diximus.

Postremum officium parentum est, nihil quod turpe sit, aut dedeceat, coram liberis agere. Habet enim quiddam erga parentes, *inquit S. Augustinus libro secundo de civitate Dei*, humana verecundia, quod nec ipsa nequitia possit auferre. Auguſt. cap. 4. *Qua edocti quondam Sem & Iaphet, Noë parentem ex ebrietate nudatum averso vultu veste operuerunt.* Geneſ. 6. 23 *Atque inde S. Ambrosius colligit, non decere ut filij cum parentibus lavacra ingrediantur. Ita enim scribit libro de Noë* Ambroſ. cap. 31.

& arca: Quid est quod Sem & Iaphet, imposuerunt vestimentum super humeros suos, & perrexerant retrorsum, & operuerunt nudum patrem, & non viderunt nudationem eius? Litera evidentem expressit pietatis affectum, quòd nudatum amictu patrem boni filij videre caverunt, ne paterna reverentia vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur, ne filij cum parentibus, & maximè puberes, intrarent lavacrum. *De pluribus monet Poëta Ethnicus Iuvenalis ita canens:*

Iuvenal. satyr. 14.

Plurima sunt, Fuscine, & fama digna sinistra,
Et nitidis maculam, ac rugam figentia rebus,
Quæ monstrant ipsi pueris, tradúntque parentes.
Si damnosa senem iuvat alea, ludit & heres
Bullatus, parvóque eadem movet arma fritillo.
Sic natura iubet, velociùs & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cùm subeant animos auctoribus. Vnus & alter
Forsitan hæc spernent iuvenes, quibus arte benigna,
Et meliore luto finxit præcordia Titan:
Sed reliquos fugienda patrum vestigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpæ.
Abstineas igitur damnandis, huius enim vel
Vna potens ratio est, ne crimina nostra sequantur
Ex nobis geniti, quoniam dociles imitandis
Turpibus ac pravis omnes sumus, & Catilinam

Quocumque in populo videas, quocumque sub axe,
Sed nec Brutus erit, Bruti nec auunculus vsquam.
Nil dictu fœdum, visúque hæc limina tangat,
Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.
Maxima debetur puero reverentia, si quid
Turpe paras, nec tu pueri contempseris annos,
Sed peccaturo obsistat tibi filius infans.

Eòdem pertinet pietas discipulorum in magistros, & subditorum, maximè Religiosorum vel Religiosarum in suos Superiores.

VIDE V. Charitas proximi, Correctio proximi, Honestas, Iustitia, Obedientia.

POENITENTIA.

Caput I.

De nomine & definitione Pœnitentiæ.

POEnitentia nomen prisci Grammatici à pœna derivari volunt. Quos enim pœnitet facti, ij pœna aliqua vel dolore excruciantur. Quo significatu dixit in Tusculana quarta M. Tullius: Quomodo si naturalis esset ira, quemquam pœniteret quod fecisset per iram? ut Alexandrum Regem videmus, qui cùm intermisset Clytum familiarem suum, vix à se manus abstinuit, tanta vis fuit pœnitendi. *Tertullianus* Tertull. l. h. 2.

contra Marcionem, cùm dixisset, vocem pœnitentiæ, cùm Deo tribuitur, tantùm significare simplicem conversionem sententiæ prioris, *addit:* Nam & in Græco sono pœnitentiæ nomen non ex delicti confessione, sed ex animi demutatione compositum est. *Lactantius verò*
L. cap. 11. *libro 6. Institutionum:* Agere pœnitentiam, *ait*, nihil aliud est, quàm profiteri & affirmare
Id. c. 24. se vlterius non peccaturum. *Et multo inferiùs:* Is enim, quem facti sui pœnitet, errorem suum intelligit: ideóque Græci meliùs & significantiùs *metánoian* dicunt, quàm nos possimus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigátque seipsum dementiæ, & confirmat animum suum ad rectiùs viuendum. *Verùm indubitatum est, tum in divinis Scripturis, tum apud SS. Patres, vtramque vocem non pro sola resipiscentia, sed pro detestatione & vindicatione peccatorum*
Mat. 11. 21. *vsurpatam. Nam apud Matthæum & Lucam sic legimus:* Si in Tyro & Sidone factæ essent
Luc. 10. 13. virtutes, quę factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. *Vterque autem Evangelista vtitur voce metenóesan. Nemo autem dicitur propriè in cilicio & cinere resipiscere, cum resipiscentia præcedat pœnitentiam in cilicio. Sic S. Basilius in oratione de fame & siccitate, externam pœnitentiam Ninivitarum vocat metánoian. S. Cyprianus sermone 5. de lapsis,* Pœnitentia, *inquit*, crimine minor non sit. *Et S. Ambrosius libro primo de Pœnitentia:*
Am. c. 2. Qui culpam exaggeravit, exaggeret etiam pœnitentiam. Maiora enim crimina maioribus abluuntur fletibus. *S. August. epistola ad*
A ep. 108. *Seleucianam:* Est pœnitentia bonorum & humilium

milium pœna quotidiana, in qua pectora tundimus, dicentes: Dimitte nobis debita nostra. *S. Gregorius in Evangelia*: Pœnitentiam agere est, & perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. *Nos hoc loco non agimus de Pœnitentia, quà Sacramentum est, sed duntaxat, quà virtus est (ut liquet ex inscriptione li. & nihil aliud significat, quàm verum animi dolorem de peccato cum voluntate illud puniendi coniunctum, quem Theologi vocant Contritionem. De ipsa autem punitione peccati vel satisfactione suo loco agemus. Contritionis verò vocabulum sumptum est ex phrasi Scripturæ, ut ex illa Psalmi quinquagesimi*, Cor contritum & humiliatum Deus non despicies, *&* 146. Qui sanat contritos corde, & alligat contritiones eorum. *Quam expendens S. Augustinus ibidem*, Sanat, *ait*, contritos corde, sanat ergo humiliatos corde, sanat confitentes, sanat seipsos punientes, in sese verum iudicium exercentes, ut possint esse illius misericordiam sentientes. G. Hom. 34.

CAPUT III.

Quæ requirantur ad veram Pœnitentiam, vel Contritionem.

PRima *Conditio est, ut pœnitentiam acturus resipiscat, id est, agnoscat se peccasse. Idcirco enim Deus percunctatus est Evam in paradiso*: Quare hoc fecisti? *Et Cain*: Quid fecisti? Genel. 3. 13.
Angelus quoque populum in libro Iudicum: Quare hoc fecisti? *ut agnoscerent ipsi lapsum suum.* Gen. 4. 10.

Iud. 2. 2. *Deinde Rex David post lapsum ait :* Iniquitatem meam ego cognosco, & peccatum meum
Psa. 50. 5. contra me est semper. *Ex Rex Ezechias apud*
Isai. 38. 15. *Ezechielem :* Notas fac Hierusalem abominationes suas. *Idem docuere prisci Patres S. Cy-*
Ezech. 16. 2. *prianus :* Vos vero poenitentes ac dolentes
Cypr. ser. de lapsis. peccata vestra perspicite, gravissimum conscientiæ crimen agnoscite, ad intelligentiam delicti vestri oculos aperite. *Lactantius loco antè citato :* Is quem facti sui poenitet, errorem suum intelligit. *Chrysostomus de compunctione cordis.* Hoc solum est, quod à nobis exposcitur, ut semper recordemur mala nostra, &
lib. 1. conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos. *S. Hieronymus exponens illud Ieremia,* Postquam cognovi, percussi femur meum, Dolentis, *ait*, & plangentis, & super errore pristino plorantis iudicium est, ut femur manu percutiat.

II. Conditio est, ut oderit peccatum commis-
Iob. 42. 6. *sum, & de eo doleat. Vnde Iob dicebat post agnitum peccatum :* Auditu auris audivi te, idcirco ipse me reprehendo, & ago poenitentiam in favilla & cinere. *Et Isaias :* Sicut quæ concepit, dum appropinquaverit, dolens clamat in
Isa. 26. 17. doloribus suis : sic facti sumus à facie tua Domine. *Et apud eundem Ezechias Rex promittit*
Isai. 38. 15. *se* in amaritudine animæ suæ *annos recogitaturum. Apud Ioëlem quoque vox Dei est.* Conver-
Ioël. 2. 12. timini ad me in toto corde vestro in ieiunio, & fletu, & planctu. *Petrus certè Apostolus lapsum suum, teste B. Luca,* flevit amarè. *Nec aliud SS. Patres. S. Cyprianus suprà dixit :* Poe-
Ibi. nitentes ac dolentes peccata vestra perspicite. *Lactantius :* Resipiscit, qui dementiam suam
C. de lapsis. castigat. *Gregorius Nazianzenus oratione in*

sancta lumina, ait se pœnitentes recipere, si lacrymis confectos videat. *Ambrosius lib. 2. de pœnitentia:* Dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ disciplina innocentiæ. *Augustinus in Enchiridio:* In actione pœnitentiæ, non tam consideranda est mensura temporis, quam doloris. *Et sermone 7. de Tempore:* Pœnitentiam certam non facit, nisi odium peccati & amor Dei: quando sic pœnites, ut tibi amarum sapiat in animo, quod antè dulce fuit in vita. *Et S. Gregor. in Pastorali:* Admonendi sunt, qui admissa deserunt, neque tamen plangunt, ne iam relaxatas æstiment culpas, quas etsi agendo non multiplicant, nullis tamen fletibus mundant.

Eccli. 64. c 22.
A. cap. 10.
Aug. c. 65.
Greg. 3. p. cap. 31.

III. Conditio est, ut proponat in animo, se vitam emendaturum. Vnde Isaias ad Peccatores: Quiescite agere perversè, discite bene facere. *Et Ezechiel:* Proiicite à vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum. *Et S. Paulus ad Ephesios:* Deponite vos veterem hominem, qui corrumpitur secundùm desideria erroris, renovamini autem spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem. *Hanc conditionem etiam supra admisit Lactantius, dum scripsit*, agere pœnitentiam nihil aliud esse, quàm profiteri se vlterius non peccaturum. *Deinde eum resipiscere*, qui confirmat animum suum ad rectiùs vivendum, tum illud ipsum maximè cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur. *Idem indicat S. Gregorius, cùm ait:* Pœnitentiam agere, est perpetrata mala plangere, & plangenda non perpetrare. Nam qui sic alia deplorat, ut ta-

Isai. 1. 17.
Ezech. 18. 31.
Eph. 4. 22.
Lact. loco cit.

C. Trident. sess. 24. c. 4. men alia committat, adhuc pœnitentiam agere aut dissimulat, aut ignorat. *Deinde in Synodo Tridentina ita Contritio explicatur, ut sit* dolor de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero. *Idem asserunt C. Florentini Patres in instructione Armenorum.*

IV. Conditio est, ut seriò & ex animo tria iam dicta præstet, hoc est: verè lapsus suos agnoscat, ex corde & seriò doleat, ac de emendatione seria constituat, si velit remissionem peccatorum consequi & iustificari. Hoc enim evincitur ex modo loquendi divinæ Scripturæ. Nam in Deuteronomio dicitur: Cùm quæsieris Dominum, invenies, si toto corde quæsieris eum, & tota tribulatione animæ tuæ. *Et rursus*: Si ductus pœnitudine cordis, reversus fueris ad Dominum in toto corde tuo, & tota anima tua, miserebitur tui. *Et in 2. Paralipomenon*: Dominus bonus propitiabitur cunctis, qui in toto corde requirunt eum. *Et apud Ioëlem*: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu, & scindite corda vestra. *Converti autem ad Deum in toto corde, non est dolorem concipere æqualem offensioni divinæ, hoc enim est impossibile, cùm offensio Dei sit infinita: sed tantùm est converti seriò & syncerè; non frigidè, sed ferventer, hoc est, ut simpliciter ab omnibus peccatis abhorreamus tanquam summo malo, quod nobis possit contingere. Itaque quod scribit S. Cyprianus in sermone de lapsis*: Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus, *ita intelligendum est, ut velit graviora peccata vehementiùs deploranda esse quàm leviora.* Graviora peccata, *inquit Ambrosius libro primo de Pœnitentia*, maioribus sustentanda fulcris docuit Christi misericordia.

Deuter. 4. 29
Ib. 30.
2. Par. 30. 18.
Ioël. 2. 12.
Am. c. 4.

CAPUT IV.

De necessitate Pœnitentiæ vel Contritionis.

NEcessitatem duplicem faciunt Theologi, aliam præcepti, aliam medij : licet enim quæcunque necessaria sunt necessitate medij, sint etiam necessaria necessitate præcepti, non tamen è converso. Vtraque autem necessitas competit Pœnitentiæ. Præcepti quidem, quia in vtroque Testamento non pauca exstant mandata de agenda pœnitentia, ut apud Ezech. Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris. *Et rursus* : Convertimini, convertimini à viis vestris pessimis, & quare moriemini, domus Israël ? *Et apud Ioëlem* : Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu, & in planctu. *Et apud Mat. S. Ioa. Bapt.* Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. *Et Christus Dominus*, Pœnitentiam agite, appropinquavit enim regnum cœlorum. *Et S. Petrus* : Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrûm. *Et S. Ioannes in Apocalypsi* : Memor esto vnde excideris, & age pœnitentiam. Ezec. 18. 30. Id. c. 33. 11. Ioël. 2. 12. Mat. 3. 2. Mat. 4. 17. Act. 2. 38. Apoc. 2. 5.

Medij quoque necessitas ex iisdem Scripturis perspicue probatur. Nam Dominus apud Ezechielem sic loquitur : Si annunciante te ad impium, ut à viis suis convertatur, non fuerit conversus à via sua, ipse in iniquitate sua morietur. *Et apud Lucam* : Nisi pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. *Et sanctus* Eze. 33. 9. Luc. 13. 3.

Act. 3. 19. *Petrus*: Pœnitemini, & convertimini, ut deleantur peccata vestra. *Ac Paulus*: Ignoras, quia benignitas Dei ad pœnitentiam te adducit: secundùm autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizabis tibi iram in die iræ, & revelationis iusti iudicij Dei. *Et Dominus in Apocalypsi* Veniam tibi citò, & movebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiam egeris. *Adhac Scriptura crebrò accusat impœnitentes: ut in Psalmis*: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra. *Et in Proverbus*, Quia vocavi, & renuistis, *&c.* ego quoque in interitu vestro ridebo. *Et apud Matthæum*: Quoties volui congregare filios tuos, & noluisti?

Rom. 2. 4.

Apo. 2. 5.

Psal. 94. 8.

Pro. 1. 24.

Mat. 23. 37.

SS. Patres quoque prisci eandem necessitatem agnoverunt. Tertullianus libro de pœnitentia: Bonum est, *ait*, pœnitere, an non? quid revoluis? Deus præcipit. *S. Ambrosius ad virginem lapsam*: Pœnitudo necessaria est, sicut vulneratis sunt necessaria medicamina. Cùm animo conceperis, non aliud remedium constiturum esse post Baptismum quàm pœnitentiæ solatium, quantamvis afflictionem, quantumvis laborem & indecorem subire esto contenta. *Hieron. epistola ad Demetriadem, de servanda virginitate*: Pœnitentia quasi secunda post naufragium miseris tabula sit: in virgine integra servetur navis. *B. Pacianus epistola ad Sympronianum*: Pigeat sanè peccare, sed pœnitere non pigeat, pudeat periclitari, sed non pudeat liberari. Quis naufrago tabulam ne evadat, eripiet? quis sanandis vulneribus invidebit? *S. Augustinus epistola ad Vincentium*: Nec quenquam putes ab errore ad veritatem, vel à quocunque seu magno, seu parvo pec-

A. 6. c. 8.

H. ep. 8.

P. ep. 1.

A. ep. 48.

cato ad correctionem ſine pœnitentia poſſe tranſire.

Caput IV.

De præſtantia & utilitate Pœnitentiæ.

Præſtantiam virtutis huius inde diſcimus, quòd divina Scriptura tradat eam non niſi ex dono Dei poſſe obtineri. Vnde crebræ ſunt in ea eiuſmodi voces, ut in Pſalmis : Converte nos Deus ſalutaris noſter. *Et* : Deus virtutum converte nos, *& in Ieremia* : Converte me Domine, & convertar. *Et* : Poſtquam convertiſti me, egi pœnitentiam. *Vbi Hieronymus*, Vide, *inquit*, quantum ſit auxilium, & quam fragilis humana conditio, ut hoc ipſum, quòd pœnitentiam agimus, niſi nos Dominus antè converterit, & niſi Dei nitamur auxilio, nequaquam implere valeamus. *Et S. Leo ad Theodorum Epiſcopum* : Ipſam pœnitentiam ex Dei credimus inſpiratione conceptam, dicente Apoſtolo : Ne fortè det illis Deus pœnitentiam. *Et S. Fulgentius de fide ad Petrum* : Firmiſſimè tene, & nullatenus dubita, neminem hîc poſſe pœnitentiam agere, niſi quem Deus illuminaverit, & gratuita ſua miſeratione converterit.

Pſal.84. 5. Pſ.79 4. Ier. 31. 19. L. ep. 91. 2. Tim. 2. 25. F. c. 31.

Deinde Scriptura eam confert cum Sacrificio, actu religionis præſtantiſſimo, ut in Pſalmo 50. Sacrificium Deo, *inquit Rex David*, ſpiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non deſpicies. *Vnde Lactantius in epitome divinarum inſtitutionum* : Pœnitentia non

Pſ. 50. 19. L. c. 6.

minimum locum inter virtutes habet, quia sui correctio est, magnum est pœnitentiæ auxilium, magnum solacium: illa est vulnerum, peccatorúmque sanatio, illa spes, illa portus salutis: quam qui tollit, viam vitæ sibi amputat, quia nemo esse tam iustus potest, ut nunquam sit ei pœnitentia necessaria. Hæ sunt victimæ hoc sacrificium placabile, hic verus est cultus, cùm homo mentis suæ pignora in aram Dei confert, summa illa maiestas hoc cultore lætatur, hunc ut filium suscipit sibi, quai donum immortalitatis impartitur. *Apud reliquos quoque Patres eximia habet encomia. S. Cypriani libro de lapsis hac extrema sententia est*: Qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti plus & virtutis & fidei de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus & adiutus à Domino, quam contristaverat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec iam solam Dei veniam merebitur, sed coronam. *S. Basilius in Isaiam*: Contritio cùm à Domino veniat, necesse sit,

B. in c. 13. ut ipsi prævertentes eius adventum nostrum, corde se plus iusto sentiens conteramus, ut

B. vltra med. eius humiliatio fiat hostia & sacrificium. *Et libro de vera Virginitate*: Pœnitentiam certum

Eph. c. 5. est relaxari peccata. *S. Ephrem libro de die iudicij*: Compunctio sanitas animæ est, illuminatio mentis est, compunctio remissionem delictorum nobis acquirit. *S. Hieronymus in Epi-*

H. ep. 30. *taphio Fabiolæ, agens de eius contritione*: Quæ peccata fletus iste non purget? quas inveteratas maculas hæc lamenta non abluant? *Et infrà*? O felix pœnitentia, quæ ad se Dei trahit oculos. *S. Ambrosius libro 2. de Pœnitentia*: Evidentissimè Domini prædicatione mandatum est etiam pravissimi criminis reis,

ſi ex toto corde & manifeſta confeſſione peccati pœnitentiam gerant, ſacramenti cœleſtis refundendam gratiam *S. Chryſoſt. ſermone de pœnitentia*: O pœnitentia, quæ peccatum miſerante Deo remittis, & paradiſum reſeras, quæ contritum ſanas hominem, & triſtem exhilaras, vitam de interitu revocas, ſtatum reſtauras, honorem renovas, fiduciam das, reformas vires, gratiámque abundantiorem refundis. O pœnitentia, quid de te novi referam? Omnia ligata tu ſolvis, omnia ſoluta tu reſeras, omnia adverſa tu mitigas, omnia contrita tu ſanas, omnia confuſa tu lucidas, omnia deſperata tu animas. O pœnitentia rutilentior auro, ſplendidior ſole, quam non vincit peccatum, nec defectio ſuperat, nec deſperatio delet: Pœnitentia reſpuit avaritiam, horret luxuriam, &c. O pœnitentia miſericordiæ mater, & magiſtra virtutum, magna opera tua, quibus reos reſolvis, ac reficis delinquentes, lapſos relevas, recreas deſperatos. Per te ſubitò rapuit latronem Chriſtus ad regnum, per David poſt flagitium felix iterum recepit Spiritum ſanctum, *&c.* *S. Auguſtinus ad Macedonium*: Quoſdam à ſocietate removemus altaris, ut pœnitendo placare poſſint, quem peccando contempſerant. *S. Gregorius in primum Regum*: Ninivitæ dum veluti pro difficili reconciliatione gravi pœnitentia ſe deiiciunt, omnipotentis Dei miſericordiam facilè meruerunt. *S. Bernardus in Cantica agens de vnctione Mariæ Magdalenæ*: Quid, *inquit*, de illo vnguento legitur? Et domus repleta eſt odore vnguenti. Peccatricis manibus diſtillabatur, & extremis membris corporis, id eſt, pedibus fundebatur, & tamen

A. ep. 54.

G. lib. 4. c. 4.

B. ſer. 10.

Ioan. 12. 3.

non vsque adeò contemptibile, aut vile fuit, quin totam domum vis aromatum, & suavitas repleret odoris. Quod si attendamus, quanta in vnius peccatoris conversione fragrantia respergatur Ecclesia, & quantis fiat odor vitæ ad vitam quivis pœnitens, si publicè perfectéque pœniteat, profectò & de hoc æquè indubitanter pronunciabimus, quia domus impleta est ex odore vnguenti. Denique & supernas beatorũ mansiones attingit pœnitentiæ odor, ita ut, teste ipsa Veritate, magnum gaudium
Luc. 15. 7. sit inter Angelos Dei super vno peccatore pœnitentiam agente. Gaudete pœnitentes, pusillanimes confortamini. Non est omnino spernenda, nec vilis æstimanda huiuscemodi vnctio, cuius odor non solùm homines provocat ad correctionem, sed & Angelos ad exultationem invitat.

Caput V.

De quibusdam Pœnitentiæ adiunctis ad perfectionem eius attinentibus.

Primum adiunctum est S. Ambrosij, difficile esse in hac vita congruam pœnitentiam de
A. lib. 1. ep. 4. *peccatis agere. Sic enim scribit ad Simplicianum*: Nihil peccare solius est Dei: emendare sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum quàm ut invenias virum, qui seipsum coaguat, & factum condemnet suum? Repugnat enim natura, repugnat verecundia, quia erubescit vnusquisque propriam culpam fateri,

Præpoderant enim futuris præsentia, & iucunda seriis, & asperis mollia, & tristibus læta, & illecebrosa rigidioribus. *Et libro 2. de Pœnitentia :* Faciliùs inveni qui innocentiam servaverint, quàm qui congruè egerint pœnitentiam. *Si quæras, quam ergo Ambrosi congruam vocas pœnitentiam? respondet ibidem :* Renunciandum seculo est, somno ipsi minùs indulgendum, quàm natura postulat, interpellandus est gemitibus, interrumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus : vivendum ita, ut vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur; sicut quendam adolescentem fabulæ ferunt post amores meretricios peregrè profectum, & abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi non interpellatam mirata putaverit non recognitam, rursus occurrens dixerit, Ego sum, responderit ille, Sed ego non sum ego. Vnde bene Dominus ait : Qui vult venire post me, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. *Verùm loquitur Ambrosius de perfecta pœnitentia. Notum enim & vulgatum est Dei dictum apud Isaiam :* Quacumque hora ingemuerit peccator, salvus erit. *Et illud Chrysostomi homilia 9. de Pœnitentia :* Dicimus facilem esse pœnitentiam, neque onus in ea. Peccator es? dic, peccavi, & solvisti peccatum. Producimus peccantem David, & solventem peccatum.

Id. c. 10.

Mat. 16. 24.

Isai. 30. 15. iuxta 70.

11. *Adiunctum est, ut pœnitentes fructus pœnitentiæ dignos edant, quod Pharisæos & Sadducæos docuit S. Ioannes Baptista, hoc est, lacrymis, humilitate, precibus, ieiunio, ciliciis, operibúsque misericordiæ demonstrent se seriò pœnitere. Vnde S. Cypr. serm. de lapsis, qui fidem in*

Mat. 3. 8.

persecutione eiurarant : Quàm magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens & longa medicina non desit, poenitentia crimine minor non sit. Putásne tu Dominum citò posse placari, quem verbis perfidis abnuisti, cui patrimonium præponere maluisti, cuius templum sacrilega contagione violasti? Putas facilè eum misereri tui, quem tuum non esse dixisti? Orare oportet impensiùs & rogare, diem luctu transigere, vigiliis noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis lamentationibus occupare, stratos solo adhærere cinere, in cilicio & sordibus volutari: post indumentum Christi perditum, nullum hîc iam velle vestitum, post diaboli cibum malle ieiunium, iustis operibus incumbere, quibus peccata purgantur, eleemosynis frequenter insistere, quibus à morte animæ liberentur. Incunctanter & largiter
B. c. 3. fiat operatio. *S. Basilius in regulis moralibus, & in regulis brevioribus quæstione quinta, notat ab Apostolo Paulo hos fructus Pœnitentiæ descri-*
2. Cor. *ptos in altera epistola ad Corinthios, dum ait:*
7. 6. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus in adventu Titi, referens vobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram æmulationem pro me. Ecce enim hoc ipsum, quod secundùm Deum contristati estis, quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam. *Et homilia prima de laudibus ieiunij docet* pœnitentiam sine ieiunio otiosam esse & infrugiferam. *In altera verò ieiunium esse* pœnitentiæ initium. *Et S. Ambrosius lib. 2. de*
A. c. 6. *Pœnitentia:* Audiant qui agunt pœnitentiam,

quomodo agere debeant, quo ſtudio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimorum concuſſione viſcerum, qua cordis converſione. Vide, inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus eſt à fletu meo, converſum eſt cor meum in me. Cognoviſti intentionem animi, fidem mentis cognoſce & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra, tacuerunt ſeniores filiæ Sion, & impoſuerunt terram ſuper caput ſuum, præcinxerunt ſe cilicio, virgines Ieruſalem defecerunt in lacrymis, oculi mei caligaverunt. Sic flevit & Ninive populus; & denunciatum excidium civitatis evaſit. Tanta eſt enim pœnitentiæ medicina, ut mutare videatur ſuam Deus ſententiam. In te eſt igitur ut evadas, vult rogari Dominus, vult de ſe ſperari, vult ſibi ſupplicari. Homo es, & vis rogari, ut ignoſcas: & putas Deum tibi non roganti ignoſcere? Ipſe Dominus Ieruſalem flevit, ut quia ipſa flere nolebat, Domini lacrymis ad veniam pertingeret. Ipſe flere vult, ut evadere poſſimus. Quid erubeſcis tu, peccata tua flere, cum Deus etiam Prophetas iuſſerit flere pro populis? *S. Chryſoſtomus in epiſtolam ad Hebræos:* Deus dedit pœnitentiæ medicinam, quæ poſſit omnia peccata noſtra delere, tantùm ſi conſideremus, qualiter oporteat apponere. Qualiter ergo iſtud medicamentum conficitur? Primò contemnendo & confitendo propria peccata. Iniquitatem, inquit, meam non celavi. Secundò confiteri ex humilitate multa. Si enim confeſſus fueris peccatum tuum, ſicut oportet confiteri, humiliatur anima. Oportet autem & alia addere humilitati, ſi talis erit, qualem B. David habebat, dicens:

Ioan. 3. 6.

C. hom. 9.

Pſ 50. 19.

Cor contritum & humiliatum Deus non despicies. Post humilitatem autem oratione intenta opus est, lacrymis multis per diem &
Ps. 6. 7. noctem. Lavabo, inquit, per singulas noctes lectum meum, & lacrymis meis stratum meum rigabo. Post orationem autem sic intentam, opus est eleemosyna multa. Medicamentum enim validum, quod maximè operetur ad poenitentiam, hoc est: Audi enim quid dicit
Luc. 11. 41. Scriptura: Date eleemosynam, & erunt vobis omnia munda. Adhæc oportet opem ferre iniustitiam patienti, &c. *S. Hier. epistola ad Eustochium, fructus pœnitentiæ dignos Paulæ matris ita describit.* Mollia etiam in gravissima febre lectuli strata non habuit, sed super durissimam humum stratis ciliciolis quiescebat: si tamen illa quies dicenda est, quæ iugibus penè orationibus dies noctésque iungebat, illud implens de Psalterio, Lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo. In qua fontes crederes lacrymarum, ita levia peccata plangebat, ut illam gravissimorum criminum crederes ream. Cúmque à nobis crebriùs moneretur, ut parceret oculis, aiebat: Turpanda est facies, quam contra Dei præceptum purpurissa, & cerussa, & stibio sæpe depinxi, affligendum corpus quod multis vacavit deliciis. Longus risus perpeti compensandus est fletu.

III. Adiunctum, ut non differatur ad mortem. Sapientis enim monitum est: Ne tardes converti ad Dominum, & ne differas de die in diem. Subitò enim veniet ira illius. *Et*
Eccli. 5. 4. *sancti Ambrosij lib. 2. de Pœnitentia*: Eos, *inquit*, qui pœnitentiam differunt, satis ipse Do-
A. c. 11. minus admonuit, dicens: Pœnitentiam agite,

appropinquavit enim regnum cœlorum. Nescimus, qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit: non distulit, sed statim separavit à deliciis, ut ageret pœnitentiam. Quid enim, quod differas? an ut plura peccata committas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus, & divitias bonitatis eius & patientiæ contemnis? *Sed plura de hac re in PANARIO, V.* Procrastinatio.

IV. Adiunctum. Quamvis periculosum sit prorogare conversionem longiùs, nunquam tamen sera est conversio, nam Ezechiel ait: Impietas impij non nocebit, in quacunque die conversus fuerit ab impietate sua. *S. Cyprianus*: In eodem articulo temporis, cùm iam anima festinat ad exitum, & egrediens ad labia expirantis emerserit, pœnitentiam clementissimi Dei benignitas non aspernatur, nec serum est, quod verum, nec irremissibile, quod voluntarium: & quæcunque necessitas cogat ad pœnitudinem, nec quantitas criminis, nec brevitas temporis, nec horæ extremitas, nec vitæ enormitas, si vera contritio, si pura fuerit voluptatum mutatio, excludit à venia. *S. Hier. tribus epistolis hoc suum dictum repetit*: Nunquam sera conversio. Latro de cruce transiit ad paradisum. *Sed plura in dicto PANARIO, V.* Desperatio.

Ezech. c. 31. 12.
C. serm. de cœna Domini.

H. epist. 25. & 48.

V. Adiunctum, ut quotidiana sit nostra pœnitentia, & proinde continuetur per totam vitam. Quotidie enim tundendo pectus, ut suprà ex Augustino epistola ad Seleucianam citavimus, in oratione Dominica dicimus: Et dimitte nobis debita nostra. *Eiusdem in lib. 50. homi-*

A. homil. vul.

liarum hæc sunt verba : Altera pœnitentia est, cuius actio per totam istam vitam, qua in carne mortali degimus, perpetua supplicationis humilitate subeunda est : primò, quia vitam æternam incorruptibilem, immortalémque nullus desiderat, nisi eum vitæ huius temporalis corruptibilis mortalisque pœniteat. Deinde quamvis quisque se glorietur sic habere corpus edomitum, ut mundo crucifixus ab omni opere malo in servitutem redacta membra castiget, intelligat sibi omnia hæc præstita esse, non à se existere : non solùm ergo propter ipsam mutabilitatem, & ignorantiam, & propter diei malitiam, sed etiam propter ipsum pulverem mundi huius, quotidianam debemus agere pœnitentiam. *Eodem collimant verba S. Chrysostomi in Genesin:* Si animam ornare vis, sicut corpus solet, appone adiutorium, quod ex precibus est, & peccatorum confessionem, & continuis lacrymis faciem tuam lavare non cesses. Nam sicut faciem corporis tui quotidie abluis, ne qua fortè macula faciei inhærens fœda appareat, sic & animæ curam habe, quotidie lacrymis eam abluens calidis. Hæ enim aqua maculæ deponuntur. *Et hom. 3. de pœnitentia.* Tametsi quotidie peccas, quotidie pœnitentiam age. *Et S. Ambrosij libro altero de Pœnitentia sic scribentis:* Meritò reprehenduntur, qui sæpiùs agendam pœnitentiam (*publicam*) putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si verè agerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent, quia sicut vnum Baptisma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati: sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum. *Et his ergo*

S. hom. 21.

[illegible] 1. 10.

Patribus habemus quotidianam & perpetuam agi posse pœnitentiam saltem ob levia vel venialia peccata. De lethalibus agemus capite sequenti.

Caput VI.

De mediis, vel motivis ad agendam Pœnitentiam.

P*Rimum medium est, Consideratio peccatorum etiam olim commissorum, quoad fœditatem, magnitudinem & multitudinem. Exemplum habemus Regis Davidis in Psalmo quinquagesimo peccata iam dimissa recolentis.* Quoniam iniquitatem, *inquit*, meam ego cognosco, & peccatum meum contra me est semper. *Et S. Pauli sæpe inculcantis, quòd persecutus sit Ecclesiam. Vnde S. Chrysostomus lib. 2 de Compunctione cordis:* Tantum boni confert meminisse frequentiùs hominem peccati sui, ut etiam Paulum Apostolum videamus ea, quæ abolita iam fuerant & deleta, adducere tamen in medium, & cùm culpam de præsentibus non haberet: tamen quoniam recordationem peccatorum, & luctum gemitúmque sciebat animæ prodesse, etiam illa commemorat, quæ per ignorantiam commissa, gratia Baptismi & confessio fidei aboleverat. *Et infrà:* Oportet ergo nos recordari priora delicta, etiam ea pro quibus veniam consecuti sumus, ut intuentes quàm ingentem modum debiti remisit nobis Deus, & ampliùs eum diligere possimus, & verecundiam pudorémque con- Ps. 50. 5.

cipere, atque ex his corde compungi, considerantes, quod ni miseratio ipsius subvenisset, tantum illud peccatorum pondus sine dubio nos in imis inferni pœnis suppliciisque pres-
A. lib. 2. c. 2. sisset. *Hoc medio usus videtur S. Aug. qui in libris Confessionum ita de se loquitur :* Amore amoris tui facio istud, recolens vias meas nequissimas in amaritudine recogitationis meæ, ut dulcescat mihi dulcedo non fallax, dulcedo fœlix, & secura, & colligens me à dispersione, in qua frustratim discissus, dum ab vno te aversus in multa evanui. *Atque hac ratione fieri potest, ut etiam probi & iusti perpetuam pœnitentiam usque ad vitæ exitum de lethalibus peccatis agere queant, atque olim egerint qui idcirco se carceribus, sepulchris & mo-
Cl. gradu 5. nasteriis, ut est in Ioanne Climaco, & Vitis Sanctorum, incluserunt.*

Eccl. 7. 40. Ps. 118. 120. Luc. 12. 5. *II. Medium est, memoria novissimorum: Vnde Sapiens:* In omnibus operibus tuis memorare novissima tua, & in æternum non peccabis. *Et Rex David :* A iudiciis tuis timui. *Et Christus Dominus :* Timete eum, qui postquam occiderit, habet potestatem mittere in gehennam : ita dico vobis, hunc timete. *Quod medium non semel vrget S. Chrysostomus, ut libro primo de compunctione cordis.* Hoc solum est, *inquit*, quod exposcitur à nobis, ut semper ad animum revocemus mala nostra, & conscientiam gestorum nostrorum habeamus ante oculos, ut pro his supplicemus Deo, & gehennam ponamus in conspectibus nostris, & Angelos, qui in die iudicij vbique discurrunt & congregant de omni orbe terrarum eos, qui trudendi sunt in gehennam, ac suppliciis tradendi. Pona-

mus etiam illud ante oculos, quanti doloris est excludi ac proiici de regno cœlorum, quod ut mihi videtur gravius est ipsa gehenna. Nam etsi ignis ille non arderet, & immortalis illa pœna non esset parata, hoc solum, quod alieni efficimur à Christo, & excludimur à bonis æternis, nônne boni pœna cruciabilius diceretur? *Et S. Augustinus de innocentibus*: Si diem mortis suæ homines iugiter cogitare vellent, animam suam ab omni cupiditate vel malitia cohiberent. *Et Ioan. Cassianus collatione decima*: Postremum illud est, quod generaliter omnium vitiorum peremptorium esse non dubium est, ut se de hoc mundo credat quotidie migraturum. A ser. 3. C. c. 6.

III. Medium est, consideratio passionis Christi Domini.

IV. Medium. Considera, quot bonis donísque spiritualibus unum peccatum mortale hominem Christianum spoliet, & contrà quot quantísque malis eumdem obruat.

V. Medium. Considera, quantam pœnitentiam multi Sancti etiam pro levibus peccatis egerint. De quibus tribus mediis consule nostrum Panarium in verbo Peccatum, *& verb.* Peccatum veniale. Rem. 5. 6. Rem. 8.

VI. Medium est Fiducia magna in divina misericordia, qua fretus magnus ille peccator dixit: Miserere mei, Deus, secundùm magnam misericordiam tuam, & secundùm multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Nemo siquidem, *teste S. Ambrosio libro primo de Pœnitentia*, potest bene agere pœnitentiam, nisi qui speraverit indulgentiam. *Immo nulla potest esse tanta vel magnitudo vel multitudo peccatorum, qua beneficio-* Psal 50. 1. Ambros. cap. 1.

pœnitentiæ non expientur. Si fieri poteſt, *ait S. Baſilius in regulis brevioribus*, ut multitudo miſerationum Dei numeretur, & magnitudo miſericordiæ vlla menſura comprehendatur, collata cum magnitudine peccatorum, adhibeatur ſanè, ſi libet, deſperatio. Si autem hæc & magnitudine poſſunt & numero definiri (miſericordia Dei & miſerationes, neque magnitudine vlla poſſunt, neque numero circumſcribi) ſine dubio non eſt cur deſperatio adhibenda ſit, ſed agnoſcenda miſericordia Dei, & commiſſa peccata deteſtanda, quorum condonatio propoſita eſt in ſanguine Chriſti. *Et S. Auguſtinus ſermone 58. de Tempore*: Sed fortè cogitat aliquis tam gravia ſe admiſiſſe peccata, ut iam miſecordiam Dei promereri non poſſit. Abſit hoc à ſenſibus omnium peccatorum. O homo quicumque illam peccatorum multitudinem attendis, cur & omnipotentiam cœleſtis Medici non attendis? Cùm enim Deus velit miſereri, quia bonus eſt, & poſſit, quia omnipotens eſt, ipſe contra ſe divinæ pietatis ianuam claudit, qui Deum ſibi miſereri aut non velle, aut non poſſe credit, eúmque aut bonum, aut omnino potentem eſſe diffidit.

Baſil. q. 13.

VII. Medium eſt, Examen conſcientiæ, de quo S. Auguſtinus 50. homiliarum libro: Aſcendat, *inquit*, homo adversùm ſe tribunal mentis ſuæ, ſi timet illud, quod oportet nos exhiberi ante tribunal Chriſti, ut illud recipiat vnuſquiſque quod per corpus geſſit, ſive bonum, ſive malum, conſtituat ſe ante faciem ſuam, ne hoc ei poſtea fiat. Nam minatur hoc Deus peccatori, dicens: Ar-

Auguſt. Homil. 50.

guam te, & statuam te ante faciem tuam. Atque ita constituto in corde iudicio, adsit accusatrix cogitatio, testis conscientia, carnifex timor. Inde quidem sanguis animæ confitentis per lacrymas profluat. *Et S. Chrysostomus in Psalmum* 50. Habeto codicem conscientiam tuam, & scribe quotidiana peccata. Quando accubueris super stratum tuum, neminem infestum pateris, antequam veniat tibi somnus, profer in medium conscientiam tuam, & reminiscere peccata tua, si quid in verbo, seu in facto, vel in cogitatione peccasti; hoc enim dicit Propheta: Irascimini, & nolite peccare, quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini, &c. *Plura de hac re verb.* Conscientia.

Ps. 21.

Chrysost. homil. 2.

Psal. 4. 5.

VIII. & vltimum medium sit consideratio exemplorum, hoc est, eorum qui veram pœnitentiam egerunt, ac primò Davidis, Achab. Manassis, Ninivitarum, de quibus S. Basilius in divites avaros, & homilia de Pœnitentia. Secundò, Eliæ & S. Ioannis Baptistæ, de quibus S. Hieronymus libro 2. in Matthæum. Tertiò S. Petri Apostoli, de quo S. Augustinus sermone 104. & 124. *de Tempore. Quartò. S. Maria Magdalena, de qua S. Ambrosius libro* 2. *de Pœnitentia. Quinto Theodosij Imperatoris, de quo idem in oratione funebri de obitu Theodosij.*

Basil. homil. 10. & 29.
Hieron. in cap. 11.
Ambros. cap. 8.

VIDE verb. Confessio sacramentalis, Conscientiæ examen, Iustitia, Profectus spiritualis, Satisfactio. *Et in Panario, verb.* Immortificatio passionum.

PROFECTVS SPIRITVALIS.

CAPUT I.

Quid sit Profectus spiritualis, & quæ de eo in sacris Scripturis monita.

PRofectus spiritualis nomine hoc loco intelligimus progressum in studio virtutis & pietatis Christianæ, similitudine sumpta ab iter facientibus. Proficere *enim, teste S. Bernardo sermone 2. in Vigilia Natalis Domini,* est quodam proficisci. *Vnde de quibusdam profectus spiritalis studiosis dicitur in Psalmo 88.* Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem. *Nam paulo antè dixerat:* Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. *In quæ verba S. Hieronymus:* Ille disposuit ascensiones in corde suo, quicumque Sanctus quotidie in priora extenditur, & præteritorum obliviscitur. Propterea dicuntur & in Psalterio Psalmi graduum quindecim, & primus dicitur: Ad Dominum, cùm tribularer, clamavi. Et in secundo: Levavi oculos meos in montes, vnde veniet auxilium mihi. Et in tertio: Lætatus sum in his, quæ dicta sunt mihi. Et semper procedit, & proficit, & ascendit in sublimiora. Quod dicit hoc est: Ascensiones in corde suo disposuit. Felix est, qui quotidie proficit, qui non considerat quid heri fecerit, sed

Psal. 83. 8.

Hieron. in Psal. 83.

quid hodie faciat, ut proficiat. Sanctus aſcenſiones in corde ſuo ponit, peccator deſcenſiones. Quomodo qui Sanctus eſt, quotidie proficit; ita qui peccator eſt, quotidie decreſcit. *Hæc iſte. Quare Salomon in Proverbiis ſuis ita iuſtum deſcribit*: Iuſtorum autem ſemita quaſi lux ſplendens procedit, & creſcit vſque ad perfectum diem. *Et Eccleſiaſticus*: Qui edunt me, adhuc eſurient; & qui bibunt me, adhuc ſitient. *Cuius perpetuæ famis & ſitis in iuſtis cauſam pulchrè aſſignat S. Gregorius in Evangelia*: Hoc diſtare, *inquit*, fratres chariſſimi, inter delicias corporis & cordis ſolet, quòd corporales deliciæ cùm non habentur, grave in ſe deſiderium accendunt; cùm verò avidè eduntur, comedentem protinus in faſtidium per ſatietatem vertunt. At contrà ſpiritales deliciæ, cùm non habentur, in faſtidio ſunt; cùm verò habentur, in deſiderio, tantóque ampliùs à comedente eſuriuntur, quanto & ab eſuriente ampliùs comeduntur. In illis appetitus placet, experientia diſplicet. In iſtis appetitus vilis eſt, & experientia magis placet. In illis appetitus ſaturitatem, ſaturitas faſtidium generat. In iſtis autem appetitus ſaturitatem, ſaturitas appetitum parit. Augent enim ſpirituales deliciæ deſiderium in mente, dum ſatiant: quia quanto magis earum ſapor percipitur, eo ampliùs cognoſcitur, quod avidiùs ametur. Et ideo non habitæ amari non poſſunt, quia earum ſapor ignoratur,

Prou. 4. 18.

Eccli. 24. 29.

Gregor. homil. 36.

Caput II.

De necessitate & fructu huius Profectus.

Cur hic spiritalis profectus omnibus veræ virtutis cultoribus necessarius sit & salutaris, plures causæ reddi possunt. Prima sit, quod omnes teneantur ad vitæ Christianæ perfectionem aspirare, quod sine quotidiana in virtute progressione ægre fieri potest. Clarum siquidem est
Matth. 5. 8. *Christi edictum apud Matthæum promulgatum :* Estote perfecti, sicut & Pater vester
Matth. 22. 37. cœlestis perfectus est. *Deinde tenemur diligere Deum ex toto corde, & proximum sicut nos ipsos, ut est apud eumdem : at perfectio, vel*
Rom. 13. 10. plenitudo Legis, *ut loquitur Apostolus ad Romanos,* est dilectio. *Et ad Colossenses :* Super
Coloss. 3. 14. omnia autem hæc, *ait idem*, charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. *Et perspicua est huius doctrinæ ratio. Tum enim quæque res perfectionem suam consequuta dicitur, cùm pervenit ad suum finem. At finis noster est Deus, cui utique adhæremus per charitatem.*
1. Ioan. 4. 16. Deus enim charitas est, *inquit B. Ioannes*, & qui manet in charitate, in Deo manet, &
August. cap. 22. Deus in eo. *Unde S. Augustinus libro primo de doctrina Christiana :* Tunc quippe, *inquit*, optimus est homo, cùm tota vita sua pergit in incommutabilem vitam, & toto affectu inhæret illi.

II. Causa est, quia quamdiu in hac vita degimus, in schola Christi versamur, & discipuli

Christi

Christi sumus : atqui indignus est scola & magistri institutione, qui non conatur in studio quod pertractat proficere. Accedit quòd apud B. Lucam Christus disertè negat suos esse discipulos, qui non oderint patrem & matrem, qui non tulerint crucem, qui non renunciarint omnibus quæ possident. Et apud S. Ionnem : In hoc, *ait*, cognoscent omnes, quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. *Et addit* : Maiorem hac dilectionem nemo habet, ut animam suam ponat quis pro amicis suis. *At quomodo ad hanc virtutum perfectionem aspirabit contemptor profectus in spiritu? Vnde S. Bernardus sic inchoavit epistolam ad Monachos Ecclesiæ S. Bertini scriptum* : Ita quæso, ita facite, dilectissimi. Discipulus quippe proficiens gloria est magistri. Quisquis in schola Christi non proficit, eius indignus est magisterio.

Luc. 14. 26. Ibid. 33. Ioan. 13. 35. Ioan. 15. 13. Bernard. epist. 344.

III. Causa est, quia vera virtus, *ut loquitur idem Sanctus in epistola ad Abbatem Garinum*, finem nescit, tempore non clauditur. Vnde est illud : Charitas nunquam excidit. Et item : Patientia pauperum non peribit in finem. Et : Timor Domini sanctus permanet in seculum seculi. Nunquam iustus arbitratur se comprehendisse, nunquam dicit, satis est, sed semper esurit, sititque iustitiam, ita ut si semper viveret, semper, quantum in se est, iustior esse contenderet, semper de bono in melius proficere totis viribus conaretur : non enim ad annum, vel ad tempus instar mercenarij, sed in æternum divino se mancipat famulatui. Audi denique vocem iusti : In æternum non obliviscar iustificationes tuas, quia in ipsis vivificasti me. Et

Bernard. epist. 258. 1. Cor. 13. 8. Psal. 9. 19. Psal. 18. 10. Philipp. 3. 13. Psal. 118. 93.

Ibid. vers. 112. rursum: Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum. Non igitur ad tempus. Proinde iustitia eius non manet aliquanto tempore, sed in seculum seculi. Sempiterna itaque iusti esuries sempiternam meretur refectionem. Et, licèt in brevi consummetur pro tempore, iudicatur tamen explesse tempora multa pro virtutis perpetuitate. Quo denique pacto temporis brevitas bonorum præiudicet perpetuæ devotioni, quæ pertinacem reproborum malitiam excusare non sufficit? Ob hoc enim proculdubio inflexibilis & obstinatæ mentis punitur æternaliter malum, licèt temporaliter perpetratum: quia quod breve fuit tempore vel opere, longum esset constat in pertinaci voluntate, ita ut si nunquam moreretur, nunquam velle peccare desineret: immo semper vivere vellet, ut semper peccare posset. Proinde potest & de isto per contrarium itidem dici. Consummatus in brevi explevit tempora multa, quod merito multorum, immo omnium temporum receperit vicem, qui nullo tempore voluerit mutare intentionem. *Hucusque Bernardus.*

Sap. 4. 13.

IV. Causa est, quia qui vel non vult proficere, vel existimat sibi opus non esse ulteriore progressu, incipit deficere. Quantumcunque hîc vixerimus, *ait sanctus Augustinus*, quantumcunque hîc profecerimus, nemo dicat: Sufficit mihi, iustus sum: qui dixerit, remansit in via, non novit pervenire. Vbi dixerit, sufficit, ibi hæsit. Attende Apostolum, cui non sufficit. Fratres, inquit, ego me non arbitror apprehendisse. Et rursum dicit: Qui se putat scire, nondum scit, quemadmodum

August. in Psal. 69.

Phil. 3. 13.

1. Cor. 8. 2.

eum oporteat scire. Vnum autem, quæ retro
sunt oblitus, in ea quæ ante sunt extentus se-
cundùm intentionem, sequor ad palmam su-
pernæ vocationis. Ille ergo currit, tu hæsi-
sti? Ille dicit nondum se perfectum, & tu
iam de perfectione gloriaris? Confundantur,
qui dicunt tibi, euge, euge. *Et Doctor melli-* B. ep.
fluus: Non proficere sine dubio deficere est. 341.
Nemo proinde dicat, satis est, sic volo ma-
nere, sufficit mihi esse sicut heri & nudius
tertius. In via residet qni eiusmodi est, in Gen. 28.
scala subsistit, vbi neminem Patriarcha vi- 12.
dit non ascendentem. Dico ergo, qui se exi- 1. Cor.
stimat stare, videat ne cadat. Ardua & an- 10. 12.
gusta est, & non hîc sed in domo Patris man- Ioan. 14.
siones sunt multæ. 2.

*V. Causa est, quia nihil est, quod in hoc mun-
do quiescat.* O monache, *inquit idem Clara-* B. ep.
vallensis Abbas, non vis proficere? non vis 253.
ergo deficere? nequaquam, quid ergo? Sic
mihi, inquis, vivere volo, & manere in quo
perveni, nec peior fieri patior, nec melior
cupio. Hoc ergo vis, quod esse non potest.
Quid enim stat in hoc seculo? Et certè de Iob. 14.
homine specialiter dictum est, Fugit velut 2.
vmbra, & nunquam in eodem statu perma-
net. *Et iterum alibi:* Moveat nos ipsum quo- Id. ep.
que secularis cupiditatis exemplum. Quem 341.
enim ambitiosum vidimus aliquando conten-
tum adeptis dignitatibus ad alias non anhe-
lare? Sic & curiosi cuiusque non satiatur
oculus visu, nec auris impletur auditu. Quid,
eorum qui avaritiæ serviunt, aut amatores
sunt voluptatum, seu vanas hominum sectan-
tur laudes, nónne & ipsorum insatiabilia de-
sideria arguunt nos negligentiæ & tepiditatis?

Pudeat certè spiritualium nos bonorum minùs cupidos inveniri. Erubescat anima conversa ad Dominum minori affectu sectari iu-
Rom. 6. 23. stitiam, quàm iniquitatem antea sectaretur. Est enim causa quoque valde dissimilis. Stipendium quippe peccati mors, fructus autem spiritus vita æterna: Pudeat proinde negligentiùs nunc in vitam, quàm priùs in mor-
Gen. 15. 13. Ib. 23. 4. Ps. 118. 19. 2. Cor. 5. 8. Philip. 3. 20. 1. Pet. 2. 11. Hebr. 11. 13. Hebr. 13. 14. tem, & minori studio salutis acquirere, quàm perditionis augmentum. Nam ut omnino simus inexcusabiles, in via vitæ, quo citiùs, eo faciliùs curritur, & leve Salvatoris onus, quo crescit ampliùs, portabilius est. Nonne & aviculas levat, non onerat pennarum sive plumarum numerositas ipsa? Tolle eas, & reliquum corpus pondere suo fertur ad ima. *Confirmant hanc causam, quòd hominis, qua Christianus est, proprium sit, non quiescere. Est enim, secundùm doctrinam Sanctarum Scripturarum, incola, peregrinus, & viator, cuius munus est tendere ad patriam cœlestem.* Non enim habemus hîc manentem civitatem, *ut ait Apostolus*, sed futuram inquirimus.

Caput III.

De Mediis idoneis ad faciendum Profectum spiritualem.

Philip. 3. 13. PRimum Medium suppeditat nobis B. Paulus *verbo & exemplo epistola ad Philippenses:* Fratres, *inquit*, ego me non arbitror comprehendisse. Vnum autem, quæ quidem retro

sunt obliviscens, ad ea verò, quæ sunt priora, extendens meipsum, ad destinatum persequor, ad bravium supernæ vocationis Dei in Christo Jesu. Quicunque ergo perfecti sumus, hoc sentiamus. *Quibus verbis indicat, si proficere velimus, nos non debere meminisse bonorum quæ egimus, sed quæ acturi simus. Nam, ut in illum locum scribit S. Chrysostomus*, nihil adeò rectè facta evacuat, & in ventum abigit, atque memoria bonorum, quæ nos operati sumus. Nam duo mala parit, & segniores facit & in arrogantiam extollit. Quapropter Paulus quoniam videbat naturam nostram ad socordiam pronam, & Philippenses plurimum laudaverat: vide quomodo animos eorum contrahat per hunc locum. Quid dicit? Fratres mei ego meipsum nondum arbitror assequutum esse, nempe virtutem omnem. *Et paulo post*: Si Paulus post mille mortes, post tota pericula istud arbitratus de se est, multo magis nos: obliviscenda ergo & nobis rectè facta & à tergo relinquenda sunt. Etenim & qui currit, non reputat, quantum spacij confecerit, sed quantum adhuc desit: & non quantum virtutis impleverimus reputemus, sed quantum adhuc supersit. Quid enim nos iuverit, quod confectum est, si quod deest adiectum non fuerit? Et non dixit, non reputans, neque memorans, sed obliviscens. Nam ita demum diligentes & seduli reddimur, quando omnem animi promptitudinem, & alacritatem ad id, quod adhuc superest, assequendum recollegerimus & reparaverimus, quando præterita oblivioni mandaverimus.

Chryſ. soſt. hom. 12.

II. Medium est, Divini auxilij imploratio,

Vnde Psaltes Regius agens de profectus spiritualis cupido. Beatus, *inquit*, vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones in corde suo disposuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem. *Vnde S. Augustinus illud Psalmi* 118: Legem pone mihi Domine viam mandatorum tuorum, *exponens.* Ad hoc, *ait*, poscit sibi legem poni, quæ vtique, si posita ei non fuisset, non in via mandatorum Dei (ut antè dicit) in cordis latitudine currisset, sed quia proficiens loquitur, & Dei donum novit esse, quod proficit: quid aliud petit, cùm sibi legem poni petit, nisi ut in ea magis magísque proficiat? quemadmodum si poculum plenum teneas, & sitienti dare incipias, & haurit bibendo, & poscit desiderando. *Et infrà:* Inde est, quod & corrigit viam suam in custodiendo verba Dei, illo regente, illo favente, neque enim per se ipse posset, cùm Hieremias fateatur, & dicat: Scio Domine, quoniam non est hominis via eius, neque viri, ut corrigat viam suam. Et iste superiùs optavit: Vtinam dirigantur viæ meæ. Et hic: In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi, continuò divinum quæsivit auxilium, ne in corde eius Dei eloquia sine fructu absconderentur, nisi opera iustitiæ sequerentur.

Psal. 83. 6.

A. in Psal. 118. conc. 11.

Ier. 10. 23.

III. Medium est, nostra cum Dei auxilio industria & cooperatio. Dei enim sumus, *ut est in epistola priore ad Corinthios*, adiutores. *Idque in loco paulò antè citato indicavit Apostolus, cùm ait.* Ad ea verò quæ sunt priora, extendens me ipsum. Extendens enim is est, *inquit Chrysostomus ibid.* qui pedes quanquam currentes, reliquo corpore antevertere stu-

1. Cor. 3. 9.

Phil. 3.

dens, ſeipſum in ea, quæ à fronte ſunt, extendit, & manus quoque protendit, ut etiam ampliùs quiddam vltra curſum efficiat. Hoc verò fit ex multa animi alacritate, ex multo fervore. Ita oportet currentem currere, cum tanto ſtudio, cum tanta alacritate, non pigrè. *Huc pertinet quod idem Paulus ſcribit ad Timotheum*: Exerce autem teipſum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis eſt, pietas autem ad omnia. *Vnde apud Græcos Monachi, qui maximè huic quotidiano profectui in virtute operam dabant, Aſcetæ dicti ſunt, & S. Baſilius inſtitutiones ſuas monaſticas Aſcetica, vel exercitamenta nomenavit.* Omnis enim res, *ait S. Ambroſius im primo libro de officiis*, propriis ac domeſticis exercitiis augetur. Quomodo ſine exercitio doctrina, aut ſine vſu profectus? Qui diſciplinam bellicam vult aſſequi, quotidie exercitatur armis, & tanquam in procinctu poſitus prælудit prælium. Et qui viribus corporis, legitimóque luctandi certamine coronam petunt, quotidiano vſu palæſtræ durantes membra, nutrientes patientiam labori aſſueſcunt. C. hom. 12. ad Philip. 1. Tim. 4. 7. A. c. 1.

IV. Medium eſt, imitatio Chriſti Domini, & Sanctorum. Chriſti exemplum proponit S. Bern. Ipſe, *inquiens*, hominis ſeculíque auctor quamdiu in terris viſus eſt, & cum hominibus converſatus eſt, nunquid ſtetit? Et quidem, teſte Scriptura, pertranſiit benefaciendo & ſanando omnes. Pertranſiit ergo, ſicut non infructuosè, ita non remiſsè, non pigrè, non lento greſſu, ſed quemadmodum item de eo ſcriptum eſt; Exultavit ut gigas ad currendam viam. Porro currentem non ap- B. ep. 121. Act. 1 38. Pſ. 18. 7.

prehendit, qui & ipse pariter non currit. Et quid prodest Christum sequi, si non contingat consequi? Ideo Paulus aiebat: Sic currite, ut comprehendatis. Ibi tu Christiane fige tui cursus profectúsque metam, vbi Christus posuit suam. Factus est, inquit, obediens vsque ad mortem. Quamtumlibet ergo cucurreris, si vsque ad mortem non perveneris, bravium non apprehendis. Bravium Christus est. *Sanctorum verò exemplar proponit Chrysostomus in Genesin, cum agit de profectu faciendo in virtutibus.* Propterea etiam, *inquit*, Sanctorum omnium vitas & conversationem in divinis Scripturis perscriptam Spiritus sancti gratia reliquit, ut discentes, quod licèt eiusdem fuerint naturæ, virtutibus tamen studuerunt, ne simus nos ignavi & desides in iis exercendis. An non naturæ nostræ fuit & beatus Paulus? Flagro amore huius viri, & propterea continuò versatur ipse in ore meo, & quasi in archetypum aliquod exemplar, ita in illius animam respiciens, obstupesco in hoc viro miram affectionum supplantationem, fortitudinis excellentiam, amoris in Deum fervorem, & arbitror, quod vnus homo omnes virtutes congregarit, & perfecerit.

1. Cor. 9. 14.

Phil. 2. 8.

Ch. ho. 11.

V. Medium est, creber vsus Examinis conscientiæ, quod insinuat sanctus Augustinus sermone quodam de verbis Apostoli, dum tractat verba Sancti Pauli ex epistola ad Philippenses: Verumtamen in quod pervenimus, in eo ambulemus. Dicitis, *inquit*, quid est ambulare? Breviter dico, proficere, ne fortè non intelligatis & pigriùs ambuletis. Proficite, fratres mei, discutite vos semper sine dolo, sine adulatione, sine palpatione. Non enim est aliquis

A. ser. 15.

Phil. 3. 13.

intus

intus tecum, cui erubescas, & iactes te. Est tibi, sed cui placet humilitas, ipse te probet. Proba & teipsum tu ipse. Semper tibi displiceas, quod es, si vis pervenire ad id quod nondum est. Nam vbi tibi placuisti, ibi remansisti. Si autem dixeris, sufficit, & perijsti: semper adde, semper ambula, semper profice: noli in via remanere, noli retro redire, noli deviare. Remanet, qui non proficit: retro redit, qui ad ea revoluitur, vnde iam abscesserat; deviat, qui apostatat. Meliùs it claudus in via, quàm cursor præter viam. *Idem Medium præscribit S. Chrysostomus loco iam citato.* Si Paulus, *ait*, qui tot præclaris operibus excelluit, & quasi Angelus super terram apparebat, quotidie studebat lucrifacere, & pro veritate stare in acie contra pericula, & sibi colligere spirituales merces, & semper progredi, qualem habebimus nos defensionem, qui non solùm bonis omnibus operibus destituti sumus, sed & malis gravati, quorum vnum dumtaxat in ipsum perditionis profundum detrudere nos sufficeret, nullúmque præterea studium est, ut vel hæc saltem emendemus? *Et infrà*: Obsecro igitur vos omnes, ut vnusquisque, si non antea, vel certè iam operam det, ut vitium, quod affectiones suas magis interturbat, ex anima exsecet, & pia cogitatione quasi spirituali quodam gladio vtens seipsum ab affectionibus liberet. Dedit enim nobis Deus rationem, quæ sufficiat, & possit si velimus, pravum respicere ad edomanda omnia quæ in nobis nascuntur vitia.

C. hom. 2. in Genesin.

Examen particulare.

V. Medium & extremum sit, quotidiana propositi renovatio, quam non semel S. Anto-

Athan. a.

in eius Vita. *nius eremita, teste S. Athanasio, fratribus suis congregatis consuluit in hac verba*: Hoc sit autem primum cunctis in commune mandatum, nullum arrepti propositi vigore lassescere, sed quasi incipientem augere semper debere, quod cœperit, præsertim cùm humanæ vitæ spacia æternitati comparata brevissima sint & parva. *Et rursus impendente iam morte.* Ego, *inquit, ad eosdem*, filioli, secundùm eloquia Scripturarum, Patrum gradior viam: iam enim Dominus me invitat, iam cupio videre cœlestia, sed vos, ô viscera mea, admoneo, ne tanti temporis laborem repentè perdatis. Hodie vos religiosum studium arripuisse arbitremini, & cœptæ voluntatis fortitudo succrescat. *Et sanctus Gregorius libro 22.*

G. cap. 20. *Moralium*: Humana mens, *ait*, dum per ignem amoris excoquitur, semper in se servat claritatem pulchritudinis quotidiana innovatione fervoris: nescit enim mens per torporem veterascere, quæ studet per desiderium semper

Eph. 4. 23. inchoare. Hinc nempe per Paulum dicitur: Renovamini spiritu mentis vestræ. Hinc Psalmista, qui ad perfectionis culmen iam pervenerat, quasi inchoans dicebat: Ego dixi, nunc

Ps 75. 11. cœpi: quia videlicet si lassescere ab inchoatis bonis nolumus, valdè necesse est, ut inchoare nos quotidie credamus.

VIDEV. Abnegatio, Cogitatio Divinæ præsentiæ, Cognitio sui & Dei, Conscientiæ examen, Devotio, Familiaritas cum Deo, Gaudium spirituale, Humilitas, Oratio, Perfectio Christiana, Sapientia, Virtus. Et in *PANARIO*, Procrastinatio, Tepiditas spiritualis.

PRVDENTIA,

Caput I.

Quid sit Prudentia, & quotuplex.

RVDENTIÆ vocabulum vel à providendo, ut habet Cicero de Legibus, vel à porro vel procul videndo, teste Augustino in Psalmos, deductum est. Ambrosius in primo de Officiis, eam sitam esse vult in investigatione veritatis. *Basilius in principium Proverbiorum rectiùs definit,* rerum agendarum omittendarúmve cognitionem. *Augustinus libro de libero arbitrio,* esse appetendarum, vitandarúmve rerum scientiam. *Et libro 83. quæstionum,* esse rerum bonarum & malarum, & neutrarum scientiam. *Vtramque sumpsit ex M. Tullio lib. 6. de Officiis, & libro altero de Inventione.*

A. in Ps. 73. Amb. c. 25. A. c. 13. Id. q. 13. Ib. q. 31.

Partes eius, teste Augustino loco citato, sunt tres, memoria, intelligentia, providentia. Memoria est, per quam animus repetit illa, quæ fuerunt. Intelligentia, per quam ea perspicit quæ sunt. Providentia, per quam futurum aliquid videtur, antequam factum est. *His S. Thomas adiicit* docilitatem, solertiam, rationem, circumspectionem, & cautionem. *Docilitas est, qua vel audiendo prudentum consilia, vel legendo eorum libros, vel experientia, discimus quid agendum sit. Solertia est, bona & celeris coniectatio, ut docet Aristoteles. Ratio est, cognitio unius ex alia per argumentationem,*

Th. 2.2. q. 49. Ar. 6. Eth. c. 9.

Circumspectio est, accurata consideratio circumstantiarum. Cautio est, provisio adversùs mala contraria, quæ obstare bonis consiliis possint.
Ep. 5. 15. *Vnde Apostolus ad* Ephesios *scripsit*: Videte, fratres, quomodo cautè ambuletis, non quasi insipientes, sed ut sapientes.

Ar. 6. Eth. c. 9. & 10. *Actiones quoque eiusdem tres sunt, Philosopho teste. Prima est consilium: constituto enim fine, ad quem obtinendum tendimus, voluntas movet intellectum, ut investiget media ad illum assequendum idonea. II. est Iudicium, quo iudicat homo quod medium magis sit opportunum. III. est Imperium, quo imperat ratio voluntati, ut exequatur quod iudicatum est.*

Ibid. *Ad has autem actiones facilè, accuratéque præstandas, tres assignantur habitus. Eubulia, Synesis, & Gnome. Eubulia, servit ad media accommodata facilè invenienda. Synesis ad bene iudicandum de iis, quæ lege aliqua definita sunt. Gnome verò ad ferendum iudicium de iis quæ non sunt lege aliqua decreta, & tamen in praxin veniunt.*

CAPUT II.

De dignitate Virtutis Prudentiæ.

Dignitatem huius virtutis ostendit in verbo divino Spiritus sanctus, cùm eam tanquam præcipuam optimámque nobis commendat. Nam per Salomonis os ait: Beatus vir qui invenit sapientiam, & affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri: primi, & purissimi fructus eius. *Et*

Pro. 3. 14. Pro. 4. 5.

Rursus : Posside sapientiam, posside prudentiam : ne dimittas eam, & custodiet te ; dilige eam, & conservabit te. *Et per Sapientem* : Sobrietatem & prudentiam docet (*sapientia*) & iustitiam & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. *Et per Ecclesiasticum* : Sapiens in populo hæreditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum. *Christus quoque Dominus Apostolis suis hanc in primis virtutem commendavit, dicens* : Estote prudentes, sicut serpentes. *Et S. Paulus ad Romanos.* Prudentia, *ait*, carnis mors est, prudentia autem spiritus vita & pax. *Et in priore ad Corinthios* discretionem spirituum *numerat inter dona Spiritus sancti.*

Sap. 8 7. Eccli. 37. 29. Mat. 10. 16. Rom. 8. 6. 1. Cor. 12 10

Ostendunt & SS. Patres Basilius in principium Proverbiorum : Prudentiam vnam ex virtutibus præclaris existere palam est, qua bonorum, & malorum, & indifferentium nos homines scientes reddimur. *Et paulo post* : Quam si quis ritè sectatus fuerit, numquam ab officio, virtutéque abscedet, nunquam vitiorum pestem incurret. *Et in oratione de fælicitate* : Profectò divina quædam res est consilium : est namque animi coniunctio, charitatis fructus, mentis demissi demonstratio. *S. Ambrosius primo de officiis, agens de virtutibus cardinalibus quatuor.* Quarum, *ait*, primo loco constituerunt prudentiam, quæ in veri investigatione versatur, & scientiæ plenioris infundit cupiditatem : secundo iustitiam, *&c. Et infrà* : Primus igitur officij fons prudentia est. Quid enim tam plenum officij, quàm deferre auctori studium atque reverentiam ? *Putavit Ambrosius primum veræ prudentiæ munus esse, credere in verum Deum, ut*

Bas. l. 6. 12. Id. orat. 21. A. c. 24. Id c. 17.

Ibid. *Abraham credidit. Vnde ſubiicit* : Neque iterum prudentia ſine iuſtitia eſt : pietas enim
Mat. 24. in Deum, initium intellectus. *Chryſoſt. in*
45. C. hom. *Matthaum operis imperfecti, in verba.* Quis
51. enim fidelis ſervus & prudens? Rem quidem, *inquit*, laudabilem proponit, rariſſimam autem, ut quis fidelis inveniatur & prudens. Ecce ſi quæras fideles, id eſt, Deum timentes, & ipſos quidem non multos invenies, tamen adhuc facilè invenis. Item ſi prudentes quæras, invenies multos, fidelis autem & prudens difficilè invenitur. Quanto ergo rarior invenitur, tanto qui inventus fuerit beatior eſt. Prudentem autem dico non ſcientem & doctum, ſed ſenſatum & mente acutum, qui poteſt rerum ponderare naturas, & ſecundùm quod poteſt rationabiliter omnia
A. c. 4. agere. *Auguſtinus libro 19. de civitate Dei*: Quid illa virtus, quæ prudentia dicitur? nónne tota vigilantia ſua bona diſcernit à malis, ut in illis appetendis, iſtiſque vitandis nullus error obrepat? At per hoc & ipſa in nos malis, vel mala in nobis eſſe teſtatur. Ipſe enim docet malum eſſe ad peccandum conſentire, bonúmque eſſe, ad peccandum non conſentire libidini. *S. Proſper libro 2. de*
P. c. 16. *vita contemplativa agens de quatuor virtutibus cardinalibus generatim.* Hoc, *ait*, imprimis noſſe & tenere debemus, quòd iſtæ quatuor virtutes, vel omnes, quæ ex illis exiſtunt, dona ſint Dei, & quòd nullus eas habet, habuit, aut habebit, niſi cui Deus, qui eſt omnium virtutum proprietas & origo, contulerit, quoniam quicumque quocúmque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex fide vixerunt, illius dono tempe-

tantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. Qui autem nescientes Deum, vel etiam blasphemantes sine fide vixerunt, nihil earum virtutum à Deo accipere, vel habere potuisse credendi sunt. *Ioan. Cassianus collatione 2.* Est discretio, non mediocris quędam virtus, nec quæ humana passim valeat industria comprehendi, nisi divina fuerit largitate collata. *Et rursus*: Omnium virtutum generatrix, custos, moderatríxque discretio est. *S. Bernardus in Cantica*: Discretio omni virtuti ordinem ponit, ordo modum tribuit, & decorem etiam & perpetuitatem, &c. Est ergo discretio non tam virtus, quàm quædam moderatrix & auriga virtutum, ordinatrixque affectuum & morum doctrix. Tolle hanc, & virtus vitium erit.

C. c. 11.

Id. c. 4.

B. ser. 49.

CAPUT III.

De necessitate & vtilitate eiusdem.

NEcessitas Prudentiæ liquet primò ex iis Scripturæ testimoniis quibus arguuntur imprudentes, & qui sine consilio res suas gesserunt, ut in Deuteronomio. Gens, *inquit*, absque consilio & sine prudentia: vtinam saperent & intelligerent, ac novissima providerent. *Et in Proverbiis Salomonis Deus*: Despexistis omne consilium meum, & increpationes meas neglexistis. 2. *Vbi iubemur nihil sine consilio facere, ut in Ecclesiastico*: Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. *Et iterum*: Ante omnia opera ver-

Deut. 32. 8.

Prou. 1. 25.

Eccli. 32. 24.

Eccli. 37. 20.

bum verax præcedat te, & ante omnem actum
Prou. 8. 14. consilium stabile. 3. *vbi iubemur à Deo petere consilium, ipse enim de se dicit*: Meum est con-
Tob. 4. 20. silium, & æquitas, mea est prudentia. *Sic Tobias ad filium*: Pete ab eo, ut vias tuas diri-
Iud. 9. 18. gat, & omnia consilia tua in ipso permaneant. *Sic S. Iudith orabat*: In corde meo Domine consilium corrobora, ut domus tua in sanctificatione permaneat. 4. *vbi petere ab homini-*
Tob. 4. 18. *bus*. Consilium semper, *ait idem Tobias* à sapiente perquire. *Et Ecclesiasticus*: Cum sapien-
Eccli. 9. 21 tibus & prudentibus tracta.

Prou. 11. 14. *Vtilitas verò prudentiæ inde constat, quia teste mortalium prudentissimo.* Vbi non est
Prou. 3. 22. gubernator, populus corruet: salus autem, vbi multa consilia. *Cuius & hæc sunt dicta*:
Prou. 15. 21. Custodi legem atque consilium, & erit vita
Prou. 27. 9. animæ tuæ. *Et*: Dissipantur cogitationes, vbi non est consilium, vbi verò sunt plures con-
Isa. 11. 2. siliarij confirmantur. *Et*: Vnguento & odoribus variis delectatur cor, & bonis amici consiliis anima dulcoratur.

Eandem vtilitatem, necessitatémque confirmant SS. Patres. S. Basilius in Isaiam. Planè, *inquit*, non exigui momenti beneficium est, quod à prudente & benevolo consiliario emanat consilium, quippe qui suo adventu supplet, quod desit prudentiæ consilium de re quapiam captantibus. Proinde quantum emolumenti obveniat ex accepto consilio, declarat vel maximè Moses, qui omni sapientia Ægyptiorum eruditus, familiari colloquio cum Deo congrediebatur. Hic tantus consilium sibi redditum à Iethro socero suo accepit, ut tribunos millenarios constitueret, &c. Vt ique in genere dicam, sacra quædam

res est consilium, voluntatum vnio, fructus delictionis, humilitatis insigne. *Et in oratione de felicitate:* Magnam mehercle hominibus affert vtilitatem consilium, eo quòd nemo sibi sufficiat ad electionem rerum honestarum, vtiliúmve, sed pluribus sanè sociis, iisque solertibus opus habet. Vnde haut absurdè homo consilij expers, similis censetur navigio rectore carenti, quódque ventorum impetu huc illúcque impellitur. *Et de constitutionibus monasticis:* In omni quæ suscipitur actione antecedere prudentia debet. Nam prudentia remota nihil cuiusvis generis est, quod licet bonum videatur, non in vitium recidat, si aut alieno tempore, aut non adhibita moderatione fiat. Ratio verò & prudentia, vbi rebus bonis idoneum tempus ac modum definiunt, mirabile est, quantus ex earum vsu, cùm in dantes, tum in accipientes fructus redundet. *S. Ambrosius lib.* 1. *de officiis:* Primus officij fons est prudentia: qui tamen fons & in virtutes derivatur cæteras. Neque enim potest iustitia sine prudentia esse: cùm examinare, quid iustum, quídve iniustum sit, non mediocris prudentiæ sit. *Et libro de paradiso, c.* 2. non angusta quædam, sed dives vtilitatum prudentia est, quæ pluribus prosit. *S. Prosper de vita contemplativa:* Cognitio rerum, quæ de prudentiæ fonte confertur, spiritales omnes à carnalibus vitiis defæcatos illustrat, & ab omni noxiæ curiositatis delectatione aversos, desiderio contemplandæ virtutis inflammat, ut humanarum rerum divinarúmque scientiam consecuti, prudentes ac sapientes veraciter fiant, prospiciant imminentia mala, simul & ca-

Id. ora. 21.

Id. c. 15.

A. c. 27.

P. lib. 3. c. 29.

veant, nec putant vlla esse mala, nisi ea quæ malos efficiant, inter fallentia & solida bona discernant, nec ipsi aliis noceant, nec sibi nocere permittant. Tales Dominus in Evange-
Mat. 10. 16. lio fieri præcepit: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ, quia nec simplices circumvenire aliquos possunt, nec
A. c. 14. prudentes se circumveniri permittunt. *S. Aug. libro 1. de moribus Ecclesiæ, ait, si desit prudentia, nullum esse cæterarum virtutum vsum, & addit:* Huius autem excubiæ, atque diligentissima vigilantia est, ne subrepente pau-
C. c. 2. Luc. 11. 34. latim mala suasione fallamur. *Ioan. Cassianus collatione secunda.* Hæc est, *ait*, quæ oculus & lucerna corporis in Evangelio nuncupatur, secundùm illam sententiam Salvatoris: Lucerna corporis tui est oculus tuus, &c. eo quòd ipsas cogitationes hominis vniversas, actúsque discernens, cuncta quæ agenda sunt pervideat, atque perlustret. *Et iterum:* Tam
Ib. c. 4. B. Antonij quàm vniversorum sententia definitum est, discretionem esse quæ fixo gradu intrepidum hominem perducat ad Deum, prædictásque virtutes iugiter conservet illæsas, cum qua ad consummationis excelsa fastigia minore possit fatigatione conscendi. *Idem do-*
B. ser. 49. A *cuit S. Bernardus, ita ut in Cantica scribat:* Tolle discretionem, & virtus vitium erit, ipsáque affectio naturalis in perturbationem magis convertetur exterminiúmque naturæ.

Verum & Gentiles philosophi hanc necessitatem, vtilitatémque prudentiæ agnoverunt. Ari-
A. c. 13. *stoteles enim in 6. de moribus,* Constat, *ait*, neque propriè bonum esse sine prudentia, neque prudentem sine morali virtute quempiam

esse. *M. Tullius in prima Tusculana*: Prudentia nihil dulcius, quam ut cetera auferat, adfert certè senectus. *Et in secunda*: Sine prudentia ne intelligi quidem vlla virtus potest. *Et Seneca*: Sine prudentia nullum initur consilium. *Et rursus*: Prudentia ad beatam vitam satis est. *Et IVVENALIS*: S.ep.68. & 85.

Nullum numen abest, si sit prudentia. I Sat. 10.

Caput IV.

De proprietatibus quibusdam Prudentiæ.

P*Rima Proprietas est, ut cum fide & charitate sit coniuncta. Vnde S. Ambrosius de officiis*: Fuit in S. Abraham primo loco prudentia, de quo dicit Scriptura: Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. Denique insipiens dixit, quia non est Deus. *Et lib. 2. de Abraham*: Prudentia sine iustitia nocet. *Iustitiam vocat*, quæ virtutes omnes complectitur. *B. Basilius*: Ipsa prudentia ædificanti domum fundamentum supra petram locare, hoc est, in Christi fide fundare largitur. *De virtute morali idem agnovit Socrates apud Aristotelem, & Cicero in 2. de officiis.* Prudentia, *inquit*, nihil valet sine iustitia ad faciendam fidem, quo enim quis versutior & callidior est, hoc invisior & suspectior, detracta opinione probitatis. A. lib. 1. c. 25. Gen. 15. 6. Rom. 4. 3. Ps. 13. 1. Id. c. 10. B. hom. 12. A. 6. Eth. c. 13.

II. Proprietas est, ut iuncta sit simplicitati, à fuco & dolo aliena, uti iunxit eam Christus dicens: Estote prudentes sicut serpentes, & sim- Mat. 16. 16.

H. in c. 7. plices sicut columbæ. *Vnde S. Hieron. lib. 2. commentariorum in Osee:* Præcepit Dominus in Evangelio, ut simus simplices quasi columbæ, & astuti quasi serpentes, ut imitantes simplicitatem columbarum, & serpentis astutiam, nec aliis nocere possimus, nec ab iis patiamur insidias, & simplicitate & prudentia exhibeamus hominem temperatum, quia prudentia absque bonitate malitia est, & simplicitas absque ratione stultitia nominatur. *Idem habet B. Prosper loco suprà citato, & addit:* Cæterùm, si in contractu quolibet, sive in colloquio, vel in alia quaque re se decipi quisque non sinit, & alium tamen ipse decipiat, iste non habet prudentiam, quæ salutis magis, quàm perditionis est causa, sed simulat. Quoniam quidem hæc virtus à vitio distat, quòd illud corrumpat sana, hæc sanet vitij accessione corrupta; ac si aut omnibus quibus potest prodesse festinat veraciter prudens, ut eius meritis omnium, qui per eum Deo acquirantur fructus augescat, aut si cogitat de perditione cuiuspiam, vel de casu pereuntis exultat, necesse est, ut priùs pereat ipse, quàm alium perdat, & ab ipso ea perditio, qua perire alium cupit, incipiat.

III. Proprietas est, ut post sufficiens consilium, iudiciúmque de re agenda, fugiendáve habitum celeriter & impigrè voluntati imperet executionem.
1. Pet. 4. 7. *Vnde S. Petrus prudentia vigilantiam coniunxit, dicens:* Estote prudentes, & vigilate in orationibus, *& S. Paulus ad Romanos:*
Rom. 12. 11. Sollicitudine non pigri. Vult enim & non
Prou. 13. 4. vult piger, *teste Salomone,* anima autem operantium impinguabitur. *Nec secus S. Aug.*
A. ep. 29. *epistola ad Hieronymum de Stoicis:* Certè hinc

persuadent, qui vnam virtutem habuerit, habere omnes, & omnes deesse, cui vna defuerit, quod prudentia nec ignava, nec iniusta, nec intemperans potest esse. *Et de moribus Ecclesiæ*: Huius (*nempe prudentiæ inquit*) excubiæ atque diligentissima vigilantia, est ne subrepente paulatim mala suasione fallamur. Vnde sæpe Dominus, Vigilate, clamat: & Ambulate, dum lucem habetis. *Consentit & Philosophus in sexto de moribus asserens*, citò agenda esse, quæ consultaveris. Id. c 24. A. c. 9.

IV. Proprietas est, prospicere in futurum, hoc est, in futuram vitam, ac proinde anteferre cœlestia terrenis, spiritualia carnalibus, æterna caducis. Prudentia enim carnis, *teste Apostolo*, mors est, prudentia autem spiritus vita & pax. *Nos autem hic* non secundùm carnem ambulamus, *inquit idem*, sed secundùm spiritum. Qui enim secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt, qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. *Quibus dicitur*: Igitur, si consurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite, vbi Christus est in dextera Dei sedens, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram. *Vnde S. Augustinus in verba Psalmographi*: Simul imprudens & insipiens peribunt, Quis est imprudens? qui non sibi prospicit in futurum. Quis est insipiens? Qui non intelligit, in quo malo sit. Tu verò intellige, in quo malo sis modò, & prospice ut in bonis sis in posterum. Intelligendo in quo malo sis, non eris insipiens: prospiciendo tibi in futurum, non eris imprudens. *Et paulo pòst*: Esto prudens, & prospice tibi in posterum in cœlo. Esto ergo prudens, & imitare formicam, sicut dicit Rom. 8. 6. Id. v. 4. Col. 3. 1. A. in Psal. 48.

Prou. 30. 25. Scriptura: Reconde æstate, ne esurias in hyeme. Hyems est dies novissimus, dies tribulationis. *Et S. Ambrosius in Lucam, tractans* Ambros. in cap. 6. *verba*: Beati qui nunc fletis, quia ridebitis. Habes, *ait*, prudentiam, cuius est flere occidua, & ea quæ æterna sunt quærere: lugere secularia, quæ seipsa compugnent: Deum pacis inquirere, qui stulta mundi elegit, ut confundat sapientes.

V. Proprietas est, quotidie per examen conscientiæ discutere cogitationes & actus suos, iuxta Psalmistæ dictum: Beati qui custodiunt iu- Psal. 105. 3. dicium, & faciunt iustitiam in omni tempore. Debet enim vniuscuiusque mens, *ut do-* Gregor. cap. 6. *cet S. Gregorius libro 25. Moralium*, & causas suas apud Dominum, & causas Domini contra se sollicita inquisitione discutere: debet cautè pensare, vel quæ ab eo bona percepe-rit, vel quæ mala bonis illius perversè vivendo responderit. Quod electi quidem quotidie facere omnino non cessant. Vnde bene Prou. 12. 5. Salomon ait: Cogitationes iustorum iudicia. Accedunt enim ad secretarium iudicis intra sinum cordis: considerant quàm districtè quandoque feriat, qui diu patienter expectat: metuunt in his quæ se egisse meminerunt, & puniunt flendo quod perpetrasse se intelligunt, &c. Ibi adversùm se, quidquid se impugnat enumerant, ibi ante oculos suos omne quod defleant, coacervant, ibi quidquid per iram destricti iudicis decerni possit intuentur, ibi tot patiuntur supplicia, quot pati timent, nec deest in hoc iudicio mente concepto omne ministerium, quod punire reos suos pleniùs debeat. Nam conscientia accusat, ratio iudicat, timor ligat, dolor excruciat.

Quod iudicium eo certiùs punit, quo interiùs sævit, quia videlicet ab exterioribus non accedit.

VI. Proprietas est, quòd Prudentia magis conveniat Superioribus, aliorúmque magistris, quàm subditis & discipulis. Prudentia, *inquit Aristoteles,* propria virtus est præsidentis. Nam certæ quidem virtutes videntur communes tam eorum, qui præsunt, quàm eorum, qui subsunt; at prudentia non est virtus eius, qui subsit. *Quod intelligendum est de subditis, quà subditi sunt, & de discipulis, quà discipuli, & de prudentia, non quà consulendi & iudicandi, sed tantùm quà præcipiendi munere fungitur: si enim subditis cæteræ virtutes competunt, quomodo potest abesse virtus prudentiæ? omnes siquidem virtutes sunt inter se connexæ. Quòd autem subditorum sit, dum Superior aliquid imperat, obtemperare, & non per propriam prudentiam discutere Superioris mandatum, tradit S. Basilius in Constitutionibus monasticis:* Monachi, *inquit,* libentissimè obtemperent suo Præposito, nec ab eo eorum, quæ sibi imponuntur, rationem poscant, nihil omnino ipsorum iussa curiosiùs perscrutando. *Et S. Hieronymus epistola ad Rusticum Monachum:* Credas tibi salutare, quidquid monasterij Præpositus præceperit, nec de maiorum sententia iudices, cuius officij est obedire & implere quæ iussa sunt, dicente Moyse: Audi Israël, & tace. *Sed plura de hac re in Panario, V.* Inobedientia, *post VI. Remedium.*

Aristot. 3. Ethic. c. 3.

Basil. c. 20. & 23.

Hieroni. epist. 4.

Deut. 6. 3.

CAPVT V.

De mediis ad comparandam Prudentiam idoneis.

PRimum *medium est, diligens inquisitio & meditatio eorum, de quibus consilium capi-*
Psal. 1. 1. *tur, maximè si ardua sint. Nam Rex sapientissimus David, cùm in Psalmorum foribus dixisset beatum, qui non abiisset in consilium impiorum, mox subiecit:* Sed in lege Domini meditatur die ac nocte. *Et alibi:* Meditabar in
Psal. 118. 47. mandatis tuis. *Et:* Lex tua meditatio mea est.
Ibid. vers. 77. Et *Salomon, quamvis asserat iustum virum nonnisi quæ placeant Deo cogitare, ea tamen*
Prou. 10. 32. *ipsa pronunciat ab eodem considerari, cùm ait:* Labia iusti considerant placita. *Hinc S. Am-*
Ambros. cap. 10. *brosius primo de officiis:* Sapiens, ut loquatur, multa priùs considerat, quid dicat, aut cui
Gregor. lib. 2. ep. 6. dicat, quo in loco, quo tempore. Est ergo & tacendi & loquendi modus. *Et S. Gregorij*
Aristot. cap. 9. *ad Paulum Episcopum monitum est:* Summis in rebus citum non oportet esse consilium. *Aristotelis quoque in 6. Ethicorum sententia est vulgato proverbio, Seneca attributo, consentiens:* Deliberandum esse diu, quod statuendum est semel.

II. Medium est, aliorum doctiorum, prudentiorum, seniorúmque consiliis uti. Qua de re multa sunt dicta Spiritus sancti. Ne innita-
Prou. 3. 5. ris, *ait Sapiens,* prudentiæ tuæ. *Et:* Qui sa-
Prou. 12. 15. piens est, audit consilia. *Et:* Fili, sine consilio nihil facias. *Et Apostolus:* Nolite pruden-

tes esse apud vosmetipsos. *Et Ecclesiasticus:* Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis, quoniam ab ipsis disces intellectum, & in tempore necessitatis dare responsum. *Vnde S. Hieronymus in Isaiam*: Græci Poëtæ laudabilis illa & admiranda sententia est, primum esse beatum, qui per se sapiat: secundum, qui sapientem audiat: qui autem vtroque careat, hunc inutilem esse tam sibi, quam omnibus. Vnde & illud in nostris libris legimus: Amici tibi sint plurimi, consiliarius autem vnus de mille. *Et S. Basilius in Proverbia:* Superbia magna habetur, existimare se nullius egere consilio, ac sibi ipsi penitus acquiescere, quasi vel solus sapiat, vel quàm optima in medium consulere valeat. Magnam profectò affert hominibus vtilitatem consilium, eo, quòd nemo sibi sufficiat ad electionem rerum vtilium honestarúmve, sed pluribus sanè sociis, iísque solertibus opus habet. *Et S. Chrysostomus de laudibus Pauli*: Consiliariis omnes opus habent, etiamsi Mosi conferri possint. Multa enim sunt quę magni & admirabiles viri ignorant, quæ tamen parvi abiectíque scire solent. Nam postquam Moses ex Ægypto exiit, & in solitudinem venit, præfuit sexcentorum millium populo, & solus omnium contendentium lites diiudicavit, quod ut vidit socer eius Iethro, homo alioqui barbarus & insipiens (nihil enim Gentilibus est insipientius) eum correxit, non curans quòd sapiens esset Dei amicus: ille verò sapiens, ille tot myriadum dux, omni mansuetudine eum dicentem audivit, & consilio acquievit.

Non tam admiramur hodiè Iethro, quòd Mo-

Eccli. 32. 21. Rom. 12. 16. Eccl. 8. 11. Hieron. in cap. Eccli. 6. 6. Basil. homil. 12. Chrysost. homil. 9. Exod. 18.

ſen correxerit, quàm admiramur Moſen, qui non erubuit tot præſentibus corrigi, & factum hoc memoriæ commendare.

III. Medium eſt, implorare divinam opem ut vbi humanum defecit auxilium, *ut loquitur in quodam ſermone S. Auguſtinus*, illic intercedat divinum adiutorium. *Exemplum habemus regij Pſaltis in hæc verba orantis*: Duduc me in ſemita mandatorum tuorum, quia ipſam volui. *Et*: Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. *Cuius medij neceſſitatem indicavit S. Gregorius libro ſecundo Moralium, dum ait*: Aliquando, dum cuncta nos agere conſilij gravitate gaudemus, pulſante cauſæ emergentis articulo, præcipitatione ſubita rapimur, & qui nos ſemper diſpoſitè vixiſſe credidimus, repentè intima confuſione vaſtamur: ſed tamen eiuſdem confuſionis eruditione diſcimus, ne noſtris viribus conſilia noſtra tribuamus, & tanto maturiùs ad gravitatem reſtringimur, quanto ad hanc quaſi amiſſam redimus.

August. de Temp. ſerm. 68. Pſal. 118. 35. Pſal. 142. 10. Gregor. cap. 36.

IV. Medium eſt, imitari in ſerpente quem Chriſtus nos cum Apoſtolis imitari voluit, quod imitatione dignum eſt. Vnum notavit S. Baſilius in regulis brevioribus: Vt videlicet quemadmodum in paradiſo ſerpens & blandiore aſpectu callidè ad primos parentes acceſſit, & verborum probabilitate eos avertit à Deo, ac peccato ſubiunxit, item nos quoque & perſonæ, & loci, & idonei ad agendum temporis rationem habeamus, & omnibus modis ſermones in iudicio diſponamus, ut à peccato homines avertamus, & ad Deum reducamus, & in tentationibus patientiam vſque in finem teneamus, ſicut ſcriptum eſt. *Exemplum*

Baſil. q. 245.

huius rei illustre exstat apud Chrysostomum in homiliis ad populum, de prudenti colloquio B. Pauli cum Festo. Alterum notavit S. Hieronymus in Matthæum: Serpentis, *inquit*, astutia ponitur in exemplum, quia toto corpore occultat caput, ut illud, in quo vita est, protegat: ita nos toto periculo corporis caput nostrum, qui Christus est, custodiamus, id est, fidem integram & incorruptam. *Eadem explanatio est S. Hilarij can.* 10. *in Matthæum, & Epiphanij hæres.* 37. Chrysost. homil. 16. Act. 26. 25. Hieron. in cap. 10.

VIDE V. Cognitio sui, Contemplatio, Intentio, Sapientia, Virtus. *Et in Panario. V.* Indiscretio.

PVDICITIA. Vide V. Castitas.

R

RELIGIO.

Caput I.

De nomine & definitione Religionis.

NOMEN *Religionis non pro statu religioso, sed pro virtute Religionis, vel pietatis erga Deum hic vsurpamus. Quòd si origo eius spectetur, S. Augustinus libro de civitate Dei decimo existimat à reeligendo appellatum*: Hunc, *inquiens*, (fontem beatitudinis Deum) eligentes, vel potiùs reeligentes, amiseramus enim negligentes: nunc ergo reeligentes,

unde & Religio dicta perhibetur, ad eum di-
Lactant. cap. 28. lectione tendimus, ut perueniendo quiescamus, ideo beati, quia illo fine perfecti. *Lactantius verò libro divinarum institutionum quarto, existimat à religando dictum:* Hac, *ait* conditione gignimur, ut generanti nos Deo justa &
Cicer. 2 de natura deorum. debita obsequia præbeamus, hunc solum noverimus, hunc sequamur. Hoc vinculo pietatis obstricti Deo religati sumus, unde ipsa Religio nomen accepit, non, ut Cicero interpretatus est, à relegendo. *Et infrà:* Diximus nomen Religionis à vinculo pietatis esse
Hieron. in cap. 3 Amos. deductum, quòd hominem sibi Deus religaverit & pietate constrinxerit: quia seruire nos
August. cap. 14. ei ut domino, & obsequi ut patri necesse est. Meliùs ergo id nomen Lucretius interpretatus est: quia ait, Religionum se nodos exoluere. *Lactantio subscribit S. Hieronymus in commentariis Prophetæ Amos: & ipse Augustinus capite extremo libri de vera Religione: immo primo libro Retractationum ait hanc sibi originem magis placuisse, quàm alteram, ab reeligendo. Idem libro 83. Quæstionum ita eandem definit ex M. Tullio:* Religio est, quæ superioris cujusdam naturæ, quam diuinam vocant, curam, cæremoniámque affert. *Rectiùs & breviùs cum Lactantio, ipsòque Augustino, dicimus Religionem nihil aliud esse quàm cultum veri Dei, quam Græci* Threskeíam, latreíam *vel* theoseveíam, *appellarunt.* Quæ latreiæ, Græcè, nuncupantur, *inquit S. Augustinus libro citato de ciuitate Dei*, & Latinè intrepretatur servitus, sed ea qua colimus Deum, vel quæ *thris keia* Græcè, Latinè autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum, vel quam illi theoseveíam, nos verò non

Margin notes: Aug. q. 31. Cic 2. de inuent. — Aug. lib. 10. cap. 1.

verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare : hanc ei tantùm deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores Deos.

Pietatis vox etsi aliquando significet cultum parentibus debitum & consanguineis, ut apud Ciceronem loco citato, & misericordia opera, tamen propriè apud sacros Scriptores accipitur pro cultu Dei, & religioni synonyma est. Pietas, inquit Lactantius libro tertio, nihil aliud est, quàm Dei parentis agnitio. *Et lib.* 5. Pietas nihil aliud est, quàm Dei notio, sicut Trismegistus verissimè definivit, cujus cognitionis hæc summa est, ut eum colas. *Et sanctus Augustinus :* Pietas quoque propriè Dei cultus intelligi solet, quam Græci *eysebeian*, vocant Hæc tamen & erga parentes officiosè haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur.

Cic. 2. de invent. L. c. .. Id. c. 14.

A. l. 10 de Ciui cap. 1.

CAPUT II.

De variis actionibus virtutis Religionis.

ET *si varia sint virtutis Religionis actiones, omnes tamen ad duo capita revocari queunt, ut aliæ sint proximæ, quas Scholæ Teologi vocant* elicitas, *aliæ remotæ, quas vocant* imperatas *Proximæ sunt, quæ continent servitutem vel subiectionem hominis erga Deum, quia* servire nos ei, *ut loquebatur Lactantius*, ut Domino, & obsequi ut Patri necesse est, *ex qua statim*

Lac. l. 4. cap. 28.

oritur maiestatis divinæ notio, & consequenter cultus & glorificatio, cuiusmodi actiones sunt, adoratio, oratio, devotio, sacrificium, votum.

Cùm ergo munus virtutis religionis sit, eam subiectionem suam erga Deum, ut est Dominus, & conditor, & pater omnium, protestari, ex diversitate eorum, quæ Deo subiiciuntur, sumi debet actionum varietas. Triplex autem bonum per religionem homo potest subiicere Deo. Primum est, bonum mentis spirituale, & hoc maximè subiicitur Deo, per actus adorationis, devotionis, orationis, atque etiam voti, iurisiurandi, & sacramentorum. Voti quidem, cùm homo protestatur se velle Deo servire tanquam seruum in statu monastico. Iurisiurandi verò, quatenus per Deum iurat, tanquam maiorem

Hebr. 6. 16. sui, *ut loquitur Apostolus. Sacramenti autem, quatenus per usum eius protestamur Deum esse gratiæ auctorem, quæ in illo confertur. Secundum bonum est externum corporis, quod subiicimus Deo per exteriorem adorationem, genuflexionem, prostrationem, aliósve gestus corporis. Tertium est, quodvis bonum externum cuius homo sit dominus, quod subiici ab homine potest Deo trifariam. 1. ut offeratur ipsi Deo immediatè, & soli, & non cedat in hominis usum uti sunt sacrificia. 2. ut mediatè, videlicet dando illud Dei ministro, quatenus locum Dei tenet, uti erant in veteri testamento oblationes & primitiæ. 3. ut offeratur Deo adhuc magis mediatè, ut cùm aliquid offertur Dei ministris, non proximè respiciendo Dei gloriam, sed ut satisfiat obligationi alendi ministros, ex quo etiam redundat ad Deum gloria, sic subiiciuntur Deo bona externa per Decimarum solu-*

tionem. Atque hæ omnes actiones pertinent ad virtutem Religionis proximè vel elicitivè.

Remotè verò vel imperativè, omnes aliarum virtutum actiones possunt ad religionem pertinere, quia omnes ad Dei gloriam possunt referri. Quo sensu dixit S. Iacobus : Religio munda & immaculata apud Deum & Patrem hæc est : visitare pupillos, & viduas in tribulatione eorum, & immaculatum se custodire ab hoc seculo. *Et S. Augustinus* : Adversùs dæmonum nequitiam, quæ nobis Dominus arma ostendit, debemus vtique retinere. Hoc, ait, genus non eiicitur nisi in oratione & ieiunio. Hæc cùm plena fide exercentur, pietas est. Pietas autem ad omnia vtilis est, professionem habens vitæ præsentis & futuræ. *Visitare siquidem pupillos, actus proximus & elicitus est virtutis misericordiæ : & ieiunium actus temperantiæ.*

Iac. 1. 27.

Aug. ser. 2 o. de Temp.

CAPUT III.

De excellentia virtutis Religionis.

EXcellentia splendórque huius virtutis nemini obscurus esse potest, cùm circa eum occupetur, ad cuius, *ut loquitur Tertullianus libro de Trinitate*, cogitandam, & eloquendam maiestatem, & eloquentia omnis meritò

muta est, & mens omnis exigua. Quid enim, *inquit*, condignè de eo dicas, qui est sublimitate omni sublimior, & altitudine omni altior, & profundo omni profundior, & omni luce lucidior, & omni claritate clarior, omni splendore splendidior, omni robore robustior, omni virtute viritior, omni pulchritudine pulchrior, veritate omni verior, & fortitudine omni fortior, majestate omni major, & omni potentia potentior, & omnibus divitiis ditior, omni prudentia prudentior, & omni benignitate benignior, omni bonitate melior, omni justitia justior, omni clementia clementior? Minora enim sint necesse est omnium genera virtutum eo ipso qui virtutum omnium & Deus & parens est. *Deinde Dominus Deus cultum & honorem sibi debitum nulli alij rei creatæ vult communicari* Dominum Deum tuum timebis, *ait in Deuteronomio*, & illi soli servies. *Et Paulus in priore ad Timotheum*: Regi autem seculorum immortali, invisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum. *Et Deus apud Isaiam*: Ego Dominus, hoc est nomen meum, gloriam meam alteri non dabo, & laudem meam sculptilibus. *Adhæc incontinenter colere & glorificare Deum, proprium est Angelorum, & beatorum in cœlo*, clamantium Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus exercituum, *ut est in eodem Isaia & Apocalypsi. Vnde Lactantius in fine libri sexti institutionum ita scribit*: Summus colendi Dei ritus est, ex ore justi hominis ad Deum directa laudatio. *Ejusdem hæc pro religione sunt encomia*: Quisquis aut Deum colendum esse intelligit, aut immortalitatis spem sibi propositam habet, mens ejus in cœlo est

Deut. 6. 13.
1. Tim. 1. 17.
Isa. 42. 8
Isa 6. 3.
Apoc. 4. 8.
L. c. 25.
Id. l. de ira Dei. cap. 17.

cœlo est. Qui autem religionem non suscipiunt, terreni sunt, quia religio de cœlo est: *Et*: Si ratio, si ius hominis hoc præcellit & superat cæteras animantes, quòd solus notitiam Dei cepit, apparet, religionem nullo modo posse dissolvi.

Patrum verò cæterorum hæc sunt elogia. Sanctus Ambrosius primo de officiis: Pietas in Deum initium intellectus. Quo advertimus illud ab huius seculi translatum magis, quàm inventum sapientibus, quia pietas fundamentum est omnium virtutum. *Et Epistola ad Demetriadem agens de contemptoribus mundi*: Ad ipsum, *inquit*, omnium visibilium & invisibilium ambiunt creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui servire regnare est. *Clemens Alexandrinus in paranesi ad gentes*: Dicimus eum solum, qui pius ac religiosus est, esse Christianum, & divitem, & temperantem, & generosum, & ea ratione Dei imaginem, cum similitudine & dicere, & credere iustum est, & sanctum, ut qui à Christo Iesu factus sit cum prudentia, atque adeò iam quoque Deo similis. Non celat itaque Propheta gratiam, dicens: Ego dixi, Dij estis, & filij excelsi, omnes. *Et multo antè*: Pietas, quæ Deo hominem, quoad eius fieri potest, assimilat, convenientem sibi magistrum adscribit, nempe Deum, qui vel solus potest pro dignitate hominem Deo assimilare. Hanc doctrinam Apostolus cùm sciret verè esse divinam, Tu autem, inquit, Timothee, ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instituere ad salutem per fidem in Christum. Sunt enim verè sacræ literæ, quæ sacros faciunt & Deificant. *Sanctus Gregorius*

A. cap. 27.

Id. ep. 87.

Psal. 81. 6.

2. Tim. 3. 15.

Nazianzenus in sermone de hominis vtilitate ait, pios viros Angelos potiùs dicendos quàm homines. *Et in epistola ad Hellenium, eosdem appellat* clarissima sydera, præstantissima Christi membra, immortalis Dei sigilla, & astra carne convestita. *Sanctus Hieronymus veram pietatem multis bonis operibus testatam comparat martyrio: ita enim scribit ad Eustochium Virginem in epitaphio Paulæ matris:* Secura esto Eustochium, magna hæreditate ditata es. Pars tua Dominus, & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solùm enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque mentis servitus immaculata quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & violis plectitur, ista de liliis. *Et lib. 16. in Isaiam:* Pietas & vera religio via regia est. Cognita vna via regia videamus, quæ dexteræ viæ sint & sinistræ, per quas prohibemur incedere. Via regia temperata est, nec plus in se habens, nec minus. Declinat ad dexteram pietatis qui superstitiosus est, & meretur audire, Ne sis multum iustus. Ad sinistram, qui negligit cultum Dei, & inter hœdos, hircósque numeratur. *Sanctus Augustinus in Enchiridio:* Sicut nemo à seipso esse potest, ita nemo à seipso sapiens esse potest, sed ab illo illustrante de quo scriptum est. Omnis sapientia à Deo est. Hominis autem sapientia pietas est. Habes hoc in libro sancti Iob. Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini: Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græco reperies *theoseveian,* qui est Dei cultus. *Denique S. Thomas aliique scholæ Theologi huic*

H. ep. 27.

H. in c. 57. Isa.

Eccl. 7. 17.

A. c. 2.

Eccli. 1. 1.

Iob. 28. 29. iuxta 70.

S. Thō. 2. 2. q. 81.

virtuti, inter omnes morales virtutes tribuunt principatum, eo quòd propinquiùs, quàm aliæ, respiciat Deum, qui est omnium virtutum extremus finis.

CAPVT V.

De necessitate, vtilitatéque Religionis.

NEcessitas *religionis vel obligatio colendi, omnique veneratione afficiendi veri Dei, non solùm lege Divina imperata est, sed etiam cum natura ipsa homini insita & impressa. Legem divinam habemus in Deuteronomio, & in Evangelio, vbi Christus dixit spiritui perverso:* Vade Satana, scriptum est enim. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies. *De qua autem servitute locutus sit, exponit Sanctus Augustinus in decimo lib. de civitate Dei. Qua latreia, inquit,* Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur servitus, sed ea qua colimus Deum, hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facítque suos cultores Dei. *Deinde in vtraque lege veteri & nova habemus mandatum Dei de diligendo Deo & proximo, quòd autem charitate colatur Deus, docet idem Augustinus in Enchiridio. Cùm enim dixisset pietatem non esse aliud, quam theoseveian, id est, Dei cultum,* An hoc ipsum, *ait,* tibi fortasse desideras breviter aperiri, atque in sermonem colligi brevem, quónam modo sit colendus DEVS? Hîc si respondero, fide, spe, charitate colendum, profectò dicturus es brevius hoc dictum esse quàm velis. *Et*

Deu. 6. 13.
Mat. 4. 10.
A. c. 1.
Deu. 6. 5.
Mat. 22. 37.
A. c. 2.
Id. c. 1.

libro 12. de Trinitate: Pietatem hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur *theoseveia*. Et qui cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre, credimúsque & speramus eum nos esse visuros?

Quod autem cum natura rationis compote homini insita sit notio cupiditásque Dei colendi, probat ex Cicerone Lactantius libro divinarum
L. c. 1. *institutionum tertio.* Hoc, *ait*, eximium facit hominem, quòd soli datum est intelligere divina. Qua de re Ciceronis vera est sententia: Ex tot, inquit, generibus nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei, de ipsísque hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. *Et paulo pòst*: Quid est, cur iidem ipsi (*Philosophi*) disputent eò dirigendam esse mentem, quò vultus erectus est? Si enim nobis in cœlum spectandum est, ad nihil aliud vtique, quàm ob religionem. Si religio tollitur, nulla nobis ratio cum cœlo est. Itaque aut eò est spectandum, aut procumbendum in
Id. c. 13. terram. *Et libro de ira Dei*: Homo ideo solus præter cæteras animantes rectus corpore ac statu factus est, ut ad contemplationem parentis sui excitatus esse videatur: ideo sermonem solus accepit, ac linguam cogitationis interpretem, ut enarrare maiestatem Domini sui possit. Postremò idcirco ei cuncta subiecta sunt, ut factori artifici Deo esset ipse subiectus. Si ergo Deus hominẽ voluit sui esse cultorem, ideóque illi tantum honoris attribuit, ut rerum omnium dominaretur, vtique iustissimum est & Deum colere, qui tanta præ-

stiterit. *S. Gregorius Nazianzenus in Carmine Virginitatis :*

Quin si vera cupis cognoscere, quisquis honesti
Corripitur studio, rectique tenetur amore,
Talis ab æterno formatur pneumate, talis
Vi verbi efficitur : pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxis : ut porrò sæpe terendo
De rigido tandem ferro silice excuit ignẽ.
Haud aliter pietas latitans sermone salutis
Attrita in mediũ prodit, claréque refulget.

S. Ambrosius de Officiis : Iustitiæ pietas est prima in Deum. Secunda in patriam, tertia A. lib. 1.
in parentes, item in omnes, quæ & ipsa se- c. 27.
cundum naturę est magisterium. Si quidem ab ineunte ætate, vbi primum sensus infundi cœperit, vitam amamus tanquam Dei munus.

Iam verò Vtilitatem huius virtutis luculenter 1. Tim.
prædicat Apostolus ad Timotheum scribens: 4. 8.
Exerce autem seipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. *Vnde Clemens Alexandrinus in paranesi ad gentes:* Dominus Iesus cùm sit benignus, adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui mittit Paracletum. Quænam est ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. Est autem pietas ad omnia vtilis, ex Pauli sententia, habens promissionem vitæ præsentis & futuræ. Quanti, ô homines, profiteremini vos esse empturos, si salus æterna venderetur? ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, ut est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute ustum pretium numeraverit. Hoc pretium

Deus lubenter accepit. Sperauimus enim in Deo viuo, qui est servator omnium hominum, maximè autem fidelium. *Et S. Ambrosius in* 118. *Psal.* Pietas, *inquit*, virtutum omnium fundamentum est iuxta humanarum rerum & cœlestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, dominum conciliat, necessitudines fovet, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgentia peccatorum. *Et S. Augustinus epistola ad Macedonium in fine*: Pietas, id est, verus veri Dei cultus, ad omnia prodest, & quæ molestias huius vitæ avertat, aut leniat, & quæ ad illam vitam, salutémque perducat, vbi nec aliquid iam mali patiamur, & bono summo sempiternóque fruamur.

M. ser. 6.

M. ep. 52.

Caput VI.

De proprietatibus eiusdem Virtutis.

Prima Proprietas est, quòd cultus ille, qui ratione virtutis religionis debetur soli Deo, propriè vocetur latreia. 1. *quia Scriptores sacri vocem illam numquam vsurparunt, nisi pro cultu solius Dei, ut liquet ex toto novo Testamento* 2. *quia nec Patres tribuunt nisi Deo, qui tamen & Sanctos volunt esse religiosè colendos, ut S. Augustinus libro* 10. *de ciuitate Dei. c.* 1. *& libro* 20. *contra Faustum, cap.* 21. *S. Damascenus oratione* 2. *&* 4. *de imaginibus, Beda in c.* 4. *Luca, & Patres Synodi Nicena secunda* 3. *quia*

idcirco omnes veteres cultum falsorum Deorum vocaverunt idololatriam. 4. quia in Ecclesia, & schola Theologorum ille usus iampridem obtinuit Vnde Concilij Tridentini Patres sessione 13. definierunt canone sexto, Christum in Eucharistia cultu latriæ etiam externo adorandum.

II. Proprietas est, quòd cultus, qui ratione eiusdem virtutis, licèt inferior divino, debetur Sanctis, ut Angelis, & hominibus iam cum Christo in cœlo regnantibus, vocetur douleia. 1. quia is usus in schola Theologorum iam à Magistri sententiarum temporibus ita obtinuit, ut liquet ex 3. Sententiarum, distinctione 9. 2. quia ita vocat V. Beda in cap. 4. Lucæ, & insinuat S. Augustinus libro de civitate Dei, 10. cap. 1. Dicit enim cultum debitum creaturæ ab Apostolo in capite 6 ad Ephesios non vocari latriam, sed alio nomine. Apostolus autem utitur voce douleias. Quoniam verò Beatissima Virgo Maria, ut mater Filij Dei, sic omnibus Sanctis antecellit, ut possit dici Domina & Regina nostra, eam Theologi dicunt colendam & venerandam hyperdouleía, id est, excellentissimo aliquo cultu, qui competere possit creaturæ. Cuique enim is honor debetur, quem dignitas eius postulat.

III. Proprietas est, quòd Deus cultu latriæ colendus est gratis & propter se. Ita S. Augustinus in Psalmum 52. Deus, inquit, gratis se vult coli, gratis se vult diligi hoc est, castè amari, non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo invocat Deum, ut dives fiat, Deum non invocat hoc enim invocat, quòd ad se vult venire. Quid enim est invocare, nisi vocare in se. Nam cùm dicitur: Deus da mihi divitias, non vis ut ipse Deus ad te veniat, sed vis, ut di-

vitiæ veniant ad te. Si autem Deum invocares, ipse ad te veniret, ipse esset divitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam, Deus non implet arcam, sed pectus. Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem & terrenam felicitatem invocant Deum, non invocant Deum. *Consentit B. Prosper exponens verba illa Psalmi Davidici* : Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. Orat, *ait*, ut in ipsa voluntate proficiat, & cor non in avaritiam, sed in testimonia Dei habeat inclinatum : quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia si cor non in avaritiam sit declinatum, Deum non colimus, nisi propter Deum, ut Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promereatur quàm ipsum, non quem colit diligit, quia non ipsum, sed aliud concupiscit. *Et libro Epigrammaton :*

P. in Ps. 118

Ed. 8. 20.

Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ ut merces tota sit ipse Deus.
Non sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat, sed quod habere cupit.

IV. Proprietas. Colendus est Deus, non ut ipsi ulla re prosimus, sed ut hoc officio protestemur eum esse Dominum & Redemptorem nostrum, pro beneficiis acceptis aliquam grati animi significationem demus; nam cum Psalte Regio quotidie oramus : Dixi Domine, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Unde Lactantius libro sexto divinarum*

Ps. 15. 1. Lac. 6. 1.

Institutionum Ethnicos irridet his verbis : Quicquid aspectu rarum, quicquid opere aut odore pretiosum est, id gratum esse diis suis, non ex aliqua divinitatis ratione, quam nesciunt, sed ex suis cupiditatibus iudicant : nec intelligunt terrenis opibus Deum non indigere. *Et S. Augustinus libro 10. de civitate Dei :* Quis ita desipiat, ut existimet aliquibus usibus Dei esse necessaria quæ in sacrificiis offeruntur ? Quod cùm multis locis divina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit : Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Non solùm igitur pecore, vel alia qualibet re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totúmque quod rectè colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci, si viderit. *Quod autem cultus Dei nobis potiùs prosit quàm Deo, eleganter ab eodem Sancto declaratur in Psalmum 145. his verbis :* Possessio Dei eris, & possessio tua erit Deus. Tu eris possessio eius, ut colaris ab eo, & ipse erit possessio tua, ut colas eum. Nam & tu colis Deum, & coleris à Deo. Rectè dicitur colo Deum, quomodo autem color à Deo : Invenimus apud Apostolum, Dei, inquit, agricultura estis, Dei ædificatio estis. Et Dominus, Ego sum, inquit, vitis, vos estis sarmenta, & Pater meus agricola. Colit te ergo Deus, ut sis fructuosus, & colis Deum, ut sis fructuosus. Tibi bonum est, quod te colit Deus, bonum est tibi, quod colis Deum. Cultor Deus, si recedat ab homine, desertus fit ipse homo : cultor homo si

A. c. [illegible]

Psal. 15. 1.

1. Cor. 3. 9.

Ioan. 15. 5.

recedas à Deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit Deus accedente te, nec decrescit discedente te. Ergo possessio nostra ut nos pascat, & erimus possessio eius, ut nos regat.

Heb. 12. *V. Proprietas. Colendus Deus est, & invocan-*
29. *dus non frigide, sed ferventer.* Etenim Deus
Deut. 4. noster, *inquit Apostolus ex Deuteronomio*,
24. ignis consumens est. *Deus apud Lucam ait:*
Luc. 12. Ignem veni mittere in terram, & quid volo,
29. nisi ut accendatur? *S. Ioannes Baptista de ven-*
Mat. 3. *turo Deo homine dixit:* Ipse vos baptizabit in
11. Spiritu sancto, & igne. *Quod factum est die*
Act. 2. 3. *Pentecostes*, cùm apparuerunt dispertitæ lin-
Ps. 31. 3. guæ tanquam ignis, seditque supra singulos
Ps. 140. eorum, *id est, Apostolorum, ut est in actis.*
2. *Hoc igne flagrare cupiebat vir Dei, qui dicebat:*
Concaluit cor meum intra me, & in medita-
tione exardescet ignis. *Et:* Dirigatur oratio
mea sicut incensum in conspectu tuo; eleva-
tio manuum mearum sacrificium vesperti-
num. *Et Ieremias, dum ait:* Dixi, non re-
Ier. 20. cordabor sermonis Domini, neque loquar
9. vltra in nomine illius, & factus est in corde
meo sicut ignis exæstuans, clausúsque in
ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens.
Hoc igne ardebant duo Discipuli euntes in
Luc. 24. *Emaus, dicentes:* Nónne cor nostrum ardens
32. erat, dum (*Christus*) loqueretur in via, &
aperiret nobis Scripturas. *Ardebant Apostoli*
Petrus & Ioannes, cùm Concilio Iudæorum res-
Act. 4. *ponderent*, Non possumus, quæ audivimus &
20. vidimus non loqui. *Ardebat Paulus scribens:*
2. Cor. Non possumus aliquid adversus veritatem, sed
20. pro veritate. *Ardebat martyr Ignatius, cum*
H de *teste S. Hieronymo ante martirium scripsit ad*
Scri. *Romanos:* Ignis, crux, bestiæ, confractio

ossium, membrorum divisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantùm Christo fruar.

VI. Proprietas Colendus est Deus non coactè, sed voluntariè & libenter. Vnde Psalmista: Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. *Et:* voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, *hoc est, inquit ibi Aug.* placeant tibi, noli reprobare, sed approbare. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis, & non timore necessitatis oblata. *Vnde Tertull. ad Scapulam:* Sed nec religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cùm & hostiæ ab animo libenti expostulentur. *Et Lactant. lib. 5.* Dei cultus, quoniam militiæ cœlestis est, devotionem maximam fidémque desiderat. Quomodo enim Deus, aut amabit colentem, si ipse non ametur ab eo, aut quomodo præstabit peccanti quicquid oraverit, cùm ad precandum neque ex animo, neque observanter accedat?

Ps. 53. 8. Ps. 118. 108. Exod. 35. 5. Levit. 22. 23. L. c. 1[illegible]

VII. & postrema proprietas est, quod sine Religionis virtute, vel vero Dei cultu nulla possit esse iustitia, nulla salus, quia teste Apostolo in epistola ad Romanos, non alia de causa Græci vel Ethnici salute exciderunt, quàm, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. *Vnde S. Ambrosius vel potiùs Prosper, lib. 1. de Vocatione gentium,* Sine cultu veri Dei, *ait,* etiam quòd virtus videtur esse, peccatum est, nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi, & diabolo placet? *Et S. Augustinus de civitate Dei,* Veræ, *inquit,* virtutes nisi in eis, qui-

Rom. 1. 20. A. c. 3. A. lib. 19. c. [illegible]

L. 6. 7. bus vera inest pietas, esse non possunt. *Et Lactantius de ira Dei*: Religionis est propria iustitia, quam nullum aliud animal attingit: iustitiæ autem cultus Dei adscribitur, quem qui non suscipit, hic à natura alienus vitam pecudum sub humana specie viver.

CAPUT VI.

De mediis quibus hæc virtus paretur.

Ps. 110. *PRimum medium ad religionem vel pietatem*
10. *veram comparandam est timor Domini.*
Prou. 1. *Vnde crebriùs sacræ literæ astruunt*, initium
7. sapientiæ esse timorem Domini, *quid verò*
Eccl. 1. *aliud est sapientia, quàm pietas? 2. iungunt*
16. *timorem cum Dei cultu.* Timete Deum, *dixit*
Ios. 24. *Iosue iam morti proximus ad populum*, & ser-
14. vite ei perfecto corde atque verissimo. *Et Rex*
Ps. 2. 11. *David*: Servite Domino in timore. *Imò Deus*
Deut. 6. *ipse in Deuteronomio*: Dominum Deum tuum
13. timebis, & illi soli servies. *Et in Apocalypsi*:
Apoc. Timete Dominum, & date illi honorem. *Hoc*
14. 7. *medium tradidit S. Augustinus libro de vera religione.* Nunc verò, *inquit*, quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore servitutis in veteri lege multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per Prophetas ventura canebatur.

A. c. 17.

II. Medium est Fuga peccati. Per timorem
Prou. 15. enim Domini, *inquit Sapiens*, declinat omnis
27. à malo. *Vnde Psalmographus Psalterium veræ*

pietatis ita inchoavit: Beatus vir, qui non abiit Ps. 1. 1.
in consilio impiorum, & in via peccatorum Psal. 36.
non stetit. *Et rursus*: Declina à malo, & fac 27.
bonum, & inhabita in seculum seculi. *Hoc medium profert S. Basilius homilia in Psalmum primum.* Nos verò, *ait*, & illud dicimus, quod principium ad bonorum apprehensionem seu emendationem vitæ est à malis abscessio. Declina à malo, inquit, & fac bonum. Sapienter itaque & solerti consilio nos ad virtutem introducere cupiens fugam vitiorum in exordio Psalterij initium fecit bonorum. Si enim statim ea, quæ sunt perfecta, tibi proposuisset, ad ea fortè obeunda fuisses cun-
ctantior. Ego quippe pietatis exercitationem Gen. 28.
scalæ à Iacob visæ rectè comparaverim, cuius 12.
pars terram attingebat, pars altera ipsi supereminens in cœlum vsque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus est, qui ad virtutem instituuntur, primùm, ut primis gradibus admoveant vestigium, & inde paulatim ascendendo progrediendóque ad incõprehensibilem humanæ naturæ altitudinem sensim promoventes perveniant. Vt ergo in gradu scalari prima est ascensio ab humo recessus, sic in exercitatione divinæ conversationis principium profectus est discessus à malo. Omnino autem facilius longè est otiari, ac quiescere, quàm qualecunque opus facere, facilius non mœchari, non furari, quàm diligere proximum sicut seipsum, vel vendere omnia & dare pauperibus.

*III. Medium est, Studium proficiendi in virtute, quod S. Hieronymus & S. Bernardus in
eadem visione Patriarchæ Iacob denotari piè H. ep.
observarunt. Illc enim ad Furiam ita scribit:* 10.

Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus malè cœpit, sed bene finivit. Iudæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur. Ista est scala Iacob, perquam Angeli conscendunt & descendunt: cui DOMINUS innititur, lassis porrigens manum, & fessos ascendentium gradus sui contemplatione sustentans. Sed sicut non vult mortem peccatoris tantum, quantum ut convertatur & vivat, ita tepidos odit, & citò ei nauseam faciunt. Cui plus dimittitur, plus diligit.
B. ep. 255. *Bern. verò ad Guarinum sic loquitur:* Vidit scalam
Gen. 28. 12. Iacob, & in scala Angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere vel descendere videbantur vniversi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inveniri, sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere. *Quòd autem hoc studium sit medium ad cultum verum Deo præstandum, liquet præsenti exemplo. Simulátque enim S. Iacob hac visione fruitus est, votum vovit Domino se decimas omnium honorum suorum oblaturum Deo, proximum autem religionis actum esse Votum & oblationem, suprà diximus. Deinde quis finis est studij proficiendi, nisi ut perveniatur ad perfectionem? at perfectio non modò pietas est, sed pietatis fastigium, immo, ut loco citato asserit S. Bern.* indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem perfectio reputatur.

IV. Medium est, Amor rituum piorum & cæremoniarum Ecclesiæ, ut Festorum tam Domini quàm sanctorum Angelorum & hominum,

bentus Ecclesiastici tam nocturni quàm diurni quotidiani sacrificij Missæ, supplicationum publicarum, deportationis sanctissimi Sacramenti, Votorum privatorum & solemnium, peregrinationum ad loca sacra, venerationis sanctorum templorum, imaginum Christi, Mariæ Virginis, aliorúmque Beatorum, consignationis S. Crucis, genuflexionis, apertionis capitis, sublationis oculorum in cœlum, tunsionis pectoris, & similium in Ecclesia Catholica receptorum, sine quibus affirmat S. Augustinus libro 19. contra Faustum Manichæum, religionem sartam tectam teneri & conservari non posse. Quod enim sal præstat carnibus, vagina gladio, cortex arbori, & folia fructibus, hoc externæ cærimoniæ religioni veræ: non enim solùm eam declarant & distinguunt ab hæreticorum sectis, quæ cane peius & angue eas oderunt, sed etiam fovent, nutriunt, augent, & confirmant. Certè M. Tull. licèt Ethnicus libro de Divinatione secundo censuit, sapientis esse maiorum instituta tueri, sacris, cærimoniisque retinendis. A. c. 18

VIDE V. Catechesis Christiana, Charitas Dei & proximi, Cognitio Dei, Contemplatio, Familiaritas cum Deo, Fides, Laudatio Dei, Oblatio sui Deo facta, Perfectio Christiana, Sapientia, Spes vel Fiducia, Timor Dei, Virtus. Et in *PANARIO V.* Hæresis, Superstitio, Veneficia.

Nazianzenus in sermone de hominis vtilitate ait, pios viros Angelos potiùs dicendos quàm homines. *Et in epistola ad Hellenium, eosdem appellat* clarissima sydera, præstantissima Christi membra, immortalis Dei sigilla, & astra carne convestita. *Sanctus Hieronymus*

H. ep. 27. *veram pietatem multis bonis operibus testatam comparat martyrio: ita enim scribit ad Eustochium Virginem in epitaphio Paulæ matris:* Secura esto Eustochium, magna hæreditate ditata es. Pars tua Dominus; & quo magis gaudeas, mater tua longo martyrio coronata est. Non solùm enim effusio sanguinis in confessione reputatur, sed devotæ quoque men-

H. in c. 57. Isa. tis servitus immaculata quotidianum martyrium est. Illa corona de rosis & violis plectitur, ista de liliis. *Et lib. 16. in Isaiam:* Pietas & vera religio via regia est. Cognita vna via regia videamus, quæ dexteræ viæ sint & sinistræ, per quas prohibemur incedere. Via regia temperata est, nec plus in se habens, nec minus. Declinat ad dexteram pietatis qui superstitiosus est, & meretur audire, Ne sis

Eccl. 7. 17. multum iustus. Ad sinistram, qui negligit

A. c. 2. cultum Dei, & inter hœdos, hircósque numeratur. *Sanctus Augustinus in Enchiridio:* Sicut nemo à seipso esse potest, ita nemo à seipso sapiens esse potest, sed ab illo illustran-

Eccli. 1. 1. te de quo scriptum est, Omnis sapientia à Deo est. Hominis autem sapientia pietas est. Ha-

Iob. 28. 29. iuxta 70. bes hoc in libro sancti Iob. Nam ibi legitur, quòd ipsa sapientia dixerit homini: Ecce pietas est sapientia. Si autem quæras, quam dixerit eo loco pietatem, distinctiùs in Græ-

S. Thõ. 2. 2. q. 81. co reperies *theoseveian*, qui est Dei cultus. *Denique S. Thomas aliique scholæ Theologi huic*

virtuti, inter omnes morales virtutes tribuunt principatum, eo quòd propinquiùs, quàm aliæ, respiciat Deum, qui est omnium virtutum extremus finis.

CAPVT V.

De necessitate, vtilitatéque Religionis.

NEcessitas religionis vel obligatio colendi, omníque veneratione afficiendi veri Dei, non solùm lege Diuina imperata est, sed etiam cum natura ipsa homini insita & impressa. Legem diuinam habemus in Deuteronomio, & in Euangelio, vbi Christus dixit spiritui peruerso: Vade Satana, scriptum est enim. Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. De qua autem seruitute locutus sit, exponit Sanctus Augustinus in decimo lib. de ciuitate Dei. Quæ latreia, inquit, Græcè nuncupatur, & Latinè interpretatur seruitus, sed ea qua colimus Deum, hanc ei tantùm Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facítque suos cultores Dei. Deinde in vtraque lege veteri & noua habemus mandatum Dei de diligendo Deo & proximo, quòd autem charitate colatur Deus, docet idem Augustinus in Enchiridio. Cùm enim dixisset pietatem non esse aliud, quam theoseveian, id est, Dei cultum, An hoc ipsum, ait, tibi fortasse desideras breuiter aperiri, atque in sermonem colligi breuem, quónam modo sit colendus DEVS? Hîc si respondero, fide, spe, charitate colendum, profectò dicturus es breuius hoc dictum esse quàm velis. Et

Deu. 6. 13. Mat. 4. 10. A. c. 1. Deu. 6. 5. Mat. 22. 37. A. c. 2. Id. c. 1[illegible]

libro 12. de Trinitate: Pietatem hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur *theoseveía*. Et qui cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre, credimúsque & speramus eum nos esse visuros?

Quod autem cum natura rationis compote homini insita sit notio cupiditásque Dei colendi, probat ex Cicerone Lactantius libro divinarum
L. c. 1. *institutionum tertio.* Hoc, *ait*, eximium facit hominem, quòd soli datum est intelligere divina. Qua de re Ciceronis vera est sententia: Ex tot, inquit, generibus nullum est animal præter hominem, quod habeat notitiam aliquam Dei, de ipsísque hominibus nulla gens est, neque tam immansueta, neque tam fera, quæ non, etiamsi ignoret, qualem Deum habere deceat, tamen habendum sciat. *Et paulo pòst*: Quid est, cur iidem ipsi (*Philosophi*) disputent eò dirigendam esse mentem, quò vultus erectus est? Si enim nobis in cœlum spectandum est, ad nihil aliud vtique, quàm ob religionem. Si religio tollitur, nulla nobis ratio cum cœlo est. Itaque aut eò est spectandum, aut procumbendum in
Ib. c. 13. terram. *Et libro de ira Dei:* Homo ideo solus præter cæteras animantes rectus corpore ac statu factus est, ut ad contemplationem parentis sui excitatus esse videatur: ideo sermonem solus accepit, ac linguam cogitationis interpretem, ut enarrare maiestatem Domini sui possit. Postremò idcirco ei cuncta subiecta sunt, ut factori artifici Deo esset ipse subiectus. Si ergo Deus hominē voluit sui esse cultorem, ideóque illi tantum honoris attribuit, ut rerum omnium dominaretur, vtique iustissimum est & Deum colere, qui tanta præ-

stiterit. *S. Gregorius Nazianzenus in Carmine Virginitatis:*

Quin si vera cupis cognoscere, quisquis
honesti
Corripitur studio, rectique tenetur amore,
Talis ab æterno formatur pneumate, talis
Vi verbi efficitur: pietatis namque sepulta
In nobis scintilla latet, velut igneus ardor
Inclusus saxis: ut porrò sæpe terendo
De rigido tandem ferro silice excuit ignẽ.
Haud aliter pietas latitans sermone salutis
Attrita in mediũ prodit, claréque refulget.

S. Ambrosius de Officiis: Iustitiæ pietas est prima in Deum. Secunda in patriam, tertia in parentes, item in omnes, quæ & ipsa secundum naturę est magisterium. Si quidem ab ineunte ætate, vbi primum sensus infundi cœperit, vitam amamus tanquam Dei munus. A. lib. I. c. 27.

Iam verò Vtilitatem huius virtutis luculenter prædicat Apostolus ad Timotheum scribens: Exerce autem seipsum ad pietatem. Nam corporalis exercitatio ad modicum vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ, quæ nunc est, & futuræ. 1. Tim. 4. 8.

Vnde Clemens Alexandrinus in paranesi ad gentes: Dominus Iesus cùm sit benignus, adhortatur omnes homines ad agnitionem veritatis, qui mittit Paracletum. Quænam est ergo agnitio? pietas ac Dei cultus. Est autem pietas ad omnia vtilis, ex Pauli sententia, habens promissionem vitæ præsentis & futuræ. Quanti, ô homines, profiteremini vos esse empturos, si salus æterna venderetur? ne si Pactolum quidem, qui totus aureo, ut est in fabulis, fluit fluento, quis dederit, pro salute ustum pretium numeraverit. Hoc pretium

Deus lubenter accepit. Speravimus enim in Deo viuo, qui est servator omnium hominum, maximè autem fidelium. *Et S. Ambrosius in* 118. *Psal.* Pietas, *inquit*, virtutum omnium fundamentum est iuxta humanarum rerum & cœlestium disciplinam. Pietas amica Deo, parentibus grata, dominum conciliat, necessitudines fovet, Dei cultura est, merces parentum, filiorum stipendium. Pietas, inquam, iustorum tribunal, egenorum portus, miserorum suffragium, indulgentia peccatorum. *Et S. Augustinus epistola ad Macedonium in fine:* Pietas, id est, verus veri Dei cultus, ad omnia prodest, & quæ molestias huius vitæ avertat, aut leniat, & quæ ad illam vitam, salutémque perducat, vbi nec aliquid iam mali patiamur, & bono summo sempiternóque fruamur.

A. ser. 18.

A. ep. 52.

Caput VI.

De proprietatibus eiusdem Virtutis.

PRima Proprietas est, quòd cultus ille, qui ratione virtutis religionis debetur soli Deo, propriè vocetur latreia. 1. quia Scriptores sacri vocem illam numquam vsurparunt, nisi pro cultu solius Dei, ut liquet ex toto novo Testamento 2. quia nec Patres tribuunt nisi Deo, qui tamen & Sanctos volunt esse religiosè colendos, ut S. Augustinus libro 10. de ciuitate Dei. c. 1. & libro 20. contra Faustum, cap. 21. S. Damascenus oratione 2. & 4. de imaginibus, Beda in c. 4. Lucæ, & Patres Synodi Nicenæ secundæ 3. quia

idcirco omnes veteres cultum falsorum Deorum vocaverunt idololatriam. 4. quia in Ecclesia, & schola Theologorum ille usus iampridem obtinuit Vnde Concilij Tridentini Patres sessione 13. definierunt canone sexto, Christum in Eucharistia cultu latriæ etiam externo adorandum.

II. Proprietas est, quòd cultus, qui ratione eiusdem virtutis, licèt inferior divino, debetur Sanctis, ut Angelis, & hominibus iam cum Christo in cœlo regnantibus, vocetur douleia. 1. quia is usus in schola Theologorum iam à Magistri sententiarum temporibus ita obtinuit, ut liquet ex 3. Sententiarum, distinctione 9. 2. quia ita vocat V. Beda in cap. 4. Lucæ, & insinuat S. Augustinus libro de civitate Dei, 10. cap. 1. Dicit enim cultum debitum creaturæ ab Apostolo in capite 6. ad Ephesios non vocari latriam, sed alio nomine. Apostolus autem utitur voce douleias. Quoniam verò Beatissima Virgo Maria, ut mater Filij Dei, sic omnibus Sanctis antecellit, ut possit dici Domina & Regina nostra, *eam Theologi dicunt colendam & venerandam hyperdouleia, id est, excellentissimo aliquo cultu, qui competere possit creaturæ. Cuique enim is honor debetur, quem dignitas eius postulat.*

III. Proprietas est, quòd Deus cultu latriæ colendus est gratis & propter se. Ita S. Augustinus in Psalmum 52. Deus, *inquit*, gratis se vult coli, gratis se vult diligi hoc est, castè amari, non propterea se amari, quia dat aliquid præter se, sed quia dat se. Qui ergo invocat Deum, ut dives fiat, Deum non invocat hoc enim invocat, quòd ad se vult venire. Quid enim est invocare, nisi vocare in se. Nam cùm dicitur: Deus da mihi divitias, non vis ut ipse Deus ad te veniat, sed vis, ut di-

vitiæ veniant ad te. Si autem Deum invocares, ipse ad te veniret, ipse esset divitiæ tuæ. Nunc autem vis habere arcam plenam, & inanem conscientiam, Deus non implet arcam, sed pectus. Ergo isti qui propter secularia commoda, qui propter terrena bona, qui propter vitam præsentem & terrenam felicitatem invocant Deum, non invocant Deum. *Consentit B. Prosper exponens verba illa Psalmi Davidici* : Inclina cor meum in testimonia tua, & non in avaritiam. Orat, *ait*, ut in ipsa voluntate proficiat, & cor non in avaritiam, sed in testimonia Dei habeat inclinatum : quæ testimonia hoc insinuant, hoc docent, ut Deus gratis colatur. Quia si cor non in avaritiam sit declinatum, Deum non colimus, nisi propter Deum, ut Dei cultus ipse sit merces. Nam qui Deum ideo colit, ut aliquid aliud promereatur quàm ipsum, non quem colit diligit, quia non ipsum, sed aliud concupiscit. *Et libro Epigrammaton* :

P. in Ps. 118

Id. E. 20.

Hac desiderij Deus est pietate colendus,
Iustitiæ ut merces tota sit ipse Deus.
Non sperans alio se munere posse beari,
Non, quod poscit, amat, sed quod habere cupit.

IV. Proprietas. Colendus est Deus, non ut ipsi ulla re prosimus, sed ut hoc officio protestemur eum esse Dominum & Redemptorem nostrum, pro beneficiis acceptis aliquam grati animi significationem demus; nam cum Psalte Regio quotidie oramus : Dixi Domine, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. *Unde Lactantius libro sexto divinarum*

Ps. 15.1. Lac. 6.1.

Institutionum Ethnicos irridet his verbis : Quicquid aspectu rarum, quicquid opere aut odore pretiosum est, id gratum esse diis suis, non ex aliqua divinitatis ratione, quam nesciunt, sed ex suis cupiditatibus iudicant : nec intelligunt terrenis opibus Deum non indigere. *Et S. Augustinus libro 10. de civitate Dei :* A. c. 5
Quis ita desipiat, ut existimet aliquibus vsibus Dei esse necessaria quæ in sacrificiis offeruntur ? Quod cùm multis locis divina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit : Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges. Psal. 15. 1.
Non solùm igitur pecore, vel alia qualibet re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem iustitia hominis Deum egere credendum est, totúmque quod rectè colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit, aut luci, si viderit. *Quod autem cultus Dei nobis potiùs prosit quàm Deo, eleganter ab eodem Sancto declaratur in Psalmum 145. his verbis :* Possessio Dei eris, & possessio tua erit Deus. Tu eris possessio eius, ut colaris ab eo, & ipse erit possessio tua, ut colas eum. Nam & tu colis Deum, & coleris à Deo. Rectè dicitur colo Deum, quomodo autem color à Deo ? Invenimus apud Apostolum, Dei, inquit, agricultura estis, Dei ædificatio estis. Et Dominus, Ego sum, inquit, 1. Cor. 3. 9.
vitis, vos estis sarmenta, & Pater meus agricola. Colit te ergo Deus, ut sis fructuosus, & Ioan. 15. 5.
colis Deum, ut sis fructuosus. Tibi bonum est, quod te colit Deus, bonum est tibi, quod colis Deum. Cultor Deus, si recedat ab homine, desertus fit ipse homo : cultor homo si

recedas à Deo, desertus fit ipse homo. Nec crescit Deus accedente te, nec decrescit discedente te. Ergo possessio nostra ut nos pascat, & erimus possessio eius, ut nos regat.

Heb. 12. 29. *V. Proprietas. Colendus Deus est, & invocandus non frigide, sed ferventer.* Etenim Deus

Deut. 4. 24. noster, *inquit Apostolus ex Deuteronomio*, ignis consumens est. *Deus apud Lucam ait:*

Luc. 12. 29. Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi ut accendatur? *S. Ioannes Baptista de*

Mat. 3. 11. *venturo Deo homine dixit:* Ipse vos baptizabit in

Act. 2. 3. Spiritu sancto, & igne. *Quod factum est die*

Ps. 31. 3. *Pentecostes*, cùm apparuerunt dispertitæ lin-

Ps. 140. 2. guæ tanquam ignis, seditque supra singulos eorum, *id est, Apostolorum, ut est in actis. Hoc igne flagrare cupiebat vir Dei, qui dicebat:* Concaluit cor meum intra me, & in meditatione exardescet ignis. *Et:* Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo; elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum. *Et Ieremias, dum ait:* Dixi, non re-

Ier. 20. 9. cordabor sermonis Domini, neque loquar vltra in nomine illius, & factus est in corde meo sicut ignis exæstuans, clausúsque in ossibus meis, & defeci, ferre non sustinens. *Hoc igne ardebant duo Discipuli euntes in*

Luc. 24. 32. *Emaus, dicentes:* Nónne cor nostrum ardens erat, dum (*Christus*) loqueretur in via, & aperiret nobis Scripturas. *Ardebant Apostoli Petrus & Ioannes, cùm Concilio Iudæorum res-*

Act. 4. 20. *ponderent*, Non possumus, quæ audivimus & vidimus non loqui. *Ardebat Paulus scribens:*

2. Cor. 20. Non possumus aliquid adversus veritatem, sed pro veritate. *Ardebat martyr Ignatius, cum*

H de Scri. ... *teste S. Hieronymo ante martirium scripsit ad Romanos:* Ignis, crux, bestiæ, confractio

ossium, membrorum divisio, & totius corporis contritio, & tota tormenta diaboli in me veniant, tantùm Christo fruar.

VI. Proprietas Colendus est Deus non coactè, sed voluntariè & libenter. Vnde Psalmista: Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo Domine, quoniam bonum est. *Et:* voluntaria oris mei beneplacita fac Domine, *hoc est, inquit ibi Aug.* placeant tibi, noli reprobare, sed approbare. Bene autem intelliguntur oris voluntaria sacrificia laudis, confessione charitatis, & non timore necessitatis oblata. *Vnde Tertull. ad Scapulam:* Sed nec religionis est cogere religionem, quæ sponte suscipi debeat, non vi: cùm & hostiæ ab animo libenti expostulentur. *Et Lactant. lib.* 5. Dei cultus, quoniam militiæ cœlestis est, devotionem maximam fidémque desiderat. Quomodo enim Deus, aut amabit colentem, si ipse non ametur ab eo, aut quomodo præstabit peccanti quicquid oraverit, cùm ad precandum neque ex animo, neque observanter accedat?

Ps. 53. 8. Ps. 118. 108. Exod. 35. 5. Levit. 22. 23. L. c. 1[illegible]

VII. & postrema proprietas est, quod sine Religionis virtute, vel vero Dei cultu nulla possit esse iustitia, nulla salus, quia teste Apostolo in epistola ad Romanos, non alia de causa Græci vel Ethnici salute exciderunt, quàm, quia cùm cognovissent Deum, non sicut Deum glorificaverunt. *Vnde S. Ambrosius vel potiùs Prosper, lib. 1. de Vocatione gentium,* Sine cultu veri Dei, *ait*, etiam quòd virtus videtur esse, peccatum est, nec placere vllus Deo sine Deo potest. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi, & diabolo placet? *Et S. Augustinus de civitate Dei,* Veræ, *inquit*, virtutes nisi in eis, qui-

Rom. 1. 20. A. c. 3. A. lib. 19. c. 4.

L. 6. 7. bus vera inest pietas, esse non possunt. *Et Lactantius de ira Dei*: Religionis est propria iustitia, quam nullum aliud animal attingit: iustitiæ autem cultus Dei adscribitur, quem qui non suscipit, hic à natura alienus vitam pecudum sub humana specie vivet.

Caput VI.

De mediis quibus hæc virtus paretur.

Ps. 110. 10. Prou. 1. 7. Eccl. 1. 16. Ios. 24. 14. Ps. 2. 11. Deut. 6. 13. Apoc. 14. 7.

PRimum medium ad religionem vel pietatem veram comparandam est timor Domini. Vnde crebriùs sacra literæ astruunt, initium sapientiæ esse timorem Domini, *quid verò aliud est sapientia, quàm pietas? 2. iungunt timorem cum Dei cultu.* Timete Deum, *dixit Iosue iam morti proximus ad populum*, & servite ei perfecto corde atque verissimo. *Et Rex David*: Servite Domino in timore. *Imò Deus ipse in Deuteronomio*: Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies. *Et in Apocalypsi*: Timete Dominum, & date illi honorem. *Hoc*

A. c. 17. *medium tradidit S. Augustinus libro de vera religione.* Nunc verò, *inquit*, quoniam pietas timore inchoatur, charitate perficitur, populus timore constrictus tempore servitutis in veteri lege multis sacramentis onerabatur. Hoc enim talibus vtile erat ad desiderandam gratiam Dei, quæ per Prophetas ventura canebatur.

II. Medium est Fuga peccati. Per timorem

Prou. 15. 27. enim Domini, *inquit Sapiens*, declinat omnis à malo. *Vnde Psalmographus Psalterium vera*

pietatis ita inchoavit: Beatus vir, qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit. *Et rursus*: Declina à malo, & fac bonum, & inhabita in seculum seculi. *Hoc medium profert S. Basilius homilia in Psalmum primum.* Nos verò, *ait*, & illud dicimus, quod principium ad bonorum apprehensionem seu emendationem vitæ est à malis abscessio. Declina à malo, inquit, & fac bonum. Sapienter itaque & solerti consilio nos ad virtutem introducere cupiens fugam vitiorum in exordio Psalterij initium fecit bonorum. Si enim statim ea, quæ sunt perfecta, tibi proposuisset, ad ea fortè obeunda fuisses cunctantior. Ego quippe pietatis exercitationem scalæ à Iacob visæ rectè comparaverim, cuius pars terram attingebat, pars altera ipsi supereminens in cœlum vsque porrigebatur. Ex quo eos admonere opus est, qui ad virtutem instituuntur, primùm, ut primis gradibus admoveant vestigium, & inde paulatim ascendendo progrediendóque ad incõprehensibilem humanæ naturæ altitudinem sensim promoventes perveniant. Vt ergo in gradu scalari prima est ascensio ab humo recessus, sic in exercitatione divinæ conversationis principium profectus est discessus à malo. Omnino autem facilius longè est otiari, ac quiescere, quàm qualecunque opus facere, facilius non mœchari, non furari, quàm diligere proximum sicut seipsum, vel vendere omnia & dare pauperibus.

Ps. 1. 1. Psal. 36. 27. Gen. 28. 12.

III. Medium est, Studium proficiendi in virtute, quod S. Hieronymus & S. Bernardus in eadem visione Patriarchæ Iacob denotari piè observarunt. Ille enim ad Furiam ita scribit:

H. ep. 10.

Non quæruntur in Christianis initia, sed finis. Paulus malè cœpit, sed bene finivit. Iudæ laudantur exordia, sed finis proditione damnatur. Ista est scala Iacob, perquam Angeli conscendunt & descendunt: cui DOMINUS innititur, lassis porrigens manum, & fessos ascendentium gradus sui contemplatione sustentans. Sed sicut non vult mortem peccatoris tantum, quantum ut convertatur & vivat, ita tepidos odit, & citò ei nauseam faciunt. Cui plus dimittitur, plus diligit. *Bern.* B. ep. 255. *verò ad Guarinum sic loquitur:* Vidit scalam Gen. 28. 12. Iacob, & in scala Angelos, vbi nullus residens, nullus subsistens apparuit, sed vel ascendere vel descendere videbantur vniversi, quatenus palam daretur intelligi inter profectum & defectum in hoc statu mortalis vitæ nihil medium inveniri, sed quomodo ipsum corpus nostrum continuè aut crescere constat, aut decrescere, sic necesse sit & spiritum aut proficere semper, aut deficere. *Quòd autem hoc studium sit medium ad cultum verum Deo præstandum, liquet præsenti exemplo. Simulátque enim S. Iacob hac visione fruitus est, votum vovit Domino se decimas omnium bonorum suorum oblaturum Deo, proximum autem religionis actum esse Votum & oblationem, suprà diximus. Deinde quis finis est studij proficiendi, nisi ut perveniatur ad perfectionem? at perfectio non modò pietas est, sed pietatis fastigium, immo, ut loco citato asserit S. Bern.* indefessum proficiendi studium, & iugis conatus ad perfectionem perfectio reputatur.

IV. Medium est, Amor rituum piorum & cæremoniarum Ecclesiæ, ut Festorum tam Domini quàm sanctorum Angelorum & hominum,

bantus Ecclesiastici tam nocturni quàm diurni quotidiani sacrificij Missæ, supplicationum publicarum, deportationis sanctissimi Sacramenti, Votorum privatorum & solemnium, peregrinationum ad loca sacra, venerationis sanctorum templorum, imaginum Christi, Mariæ Virginis, aliorúmque Beatorum, consignationis S. Crucis, genuflexionis, apertionis capitis, sublationis oculorum in cœlum, tunsionis pectoris, & similium in Ecclesia Catholica receptorum, sine quibus affirmat S. Augustinus libro 19. contra Faustum Manichæum, religionem sartam tectam teneri & conservari non posse. Quod enim sal præstat carnibus, vagina gladio, cortex arbori, & folia fructibus, hoc externæ cærimoniæ religioni veræ: non enim solùm eam declarant & distinguunt ab hæreticorum sectis, quæ cane peius & angue eas oderunt, sed etiam fovent, nutriunt, augent, & confirmant. Certè M. Tull. licet Ethnicus libro de Divinatione secundo censuit, sapientis esse maiorum instituta tueri, sacris, cærimoniisque retinendis. A. c. 18

VIDE V. Catechesis Christiana, Charitas Dei & proximi, Cognitio Dei, Contemplatio, Familiaritas cum Deo, Fides, Laudatio Dei, Oblatio sui Deo facta, Perfectio Christiana, Sapientia, Spes vel Fiducia, Timor Dei, Virtus. Et in *PANARIO V.* Hæresis, Superstitio, Veneficia.

ſarum & eſſentiæ, quæ percipitur intelligentia, exiſtimans eſſe duplicem prudentiam: vnam quidem, quæ verſatur in agendo; alteram, quæ in contemplando, quam quidem eſſe dicit humanam ſapientiam. Quocirca ſapientia quidem eſt prudentia, ſed non quævis prudentia eſt ſapientia. *De eodem ita loquitur Cicero:* Princeps omnium virtutum eſt illa ſapientia, quam *ſophian* Græci vocant: prudentiam enim, quam Græci *phroniſin* dicunt, aliam quandam intelligimus, quæ eſt rerum expetendarum fugiendarúmque ſcientia. Illa autem ſapientia, quam principem dixi, rerum eſt diuinarum atque humanarum ſcientia. Cicer. 2. officior.

Etſi verò è dictis auctoribus ſapientia appelletur ſcientia, eſſe tamen aliquod diſcrimen inter ſapientiam & ſcientiam, ſtatuendum ex diuinis literis evincit S. Auguſtinus libro de Trinitate 12. his verbis: Quamvis & illa, quæ ſapientia eſt, poſſit ſcientia nuncupari, ſicut & Apoſtolus loquitur, vbi dicit: Nunc ſcio ex parte, tunc autem cognoſcam, ſicut & cognitus ſum, quam ſcientiam profectò contemplationis Dei vult intelligi, quod Sanctorum erit præmium ſummum, tamen vbi dicit: Alij quidem datur per ſpiritum ſermo ſapientiæ, alij ſermo ſcientiæ ſecundùm eumdem ſpiritum, hæc duo vtique ſine dubitatione diſtinguit, licèt ibi non explicet, quid interſit, & vnde poſſit vtrumque dignoſci. Verùm Scripturarum ſanctarum multiplicem copiam ſcrutatus, inveni ſcriptum eſſe in libro Iob, eodem ſancto viro loquente: Ecce pietas eſt ſapientia, abſtinere autem à malis eſt ſcientia. In hac differentia intelligendum eſt ad contemplationem ſapientiam, ad actionem ſcien-

Auguſt. cap 14. 1. Cor. 13. 12. 1. Cor. 12. 8. Iob. 28. 28.

stiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur *theosevia*. Et quid est in æternis excellentius, quàm Deus? & quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre? De his sermo ipse mihi videtur esse sermo sapientiæ. Abstinere autem à malis, quam Iob scientiam dixit esse, rerum proculdubio temporalium est, quoniam secundùm tempus in malis sumus, &c. *Et iterum libro 13. de Trinitate*: Ego quoque, *ait*, in libro superiore vtrarumque rerum cognitionem, id est, divinarum atque humanarum & sapientiam & scientiam dici posse non tacui. Verùm secundùm hanc distinctionem, qua dixit Apostolus, Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, ista definitio dividenda est, ut rerum divinarum scientia propriè sapientia nuncupetur, humanarum autem propriè scientiæ nomen obtineat.

August. cap. 1.

Caput II.

De dignitate & præstantia Sapientiæ.

Iob. 28. 12.

Sapientiæ dignitatem in primis expressit B. Iob, cùm ait: Sapientia verò vbi invenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium eius, nec invenitur in terra suaviter viventium. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel saphiro. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius. Vnde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligen-

tiæ? Deus intelligit viam eius, & ipse novit locum illius. *Et Salomon in Proverbiis*: Beatus homo qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia, melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri: primi, & purissimi fructus eius, pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. *Et iterum*: Melior est sapientia cunctis pretiosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Mecum sunt divitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide pretioso, & genimina mea argento electo. *Et in libro Sapientiæ*: Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facilè videtur ab his, qui diligunt eam, & invenitur ab his, qui quærunt illam. *Et iterum*: Venit in me spiritus sapientiæ, & præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. *Et Ecclesiasticus*: Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Radix sapientiæ cui revelata est? & astutias illius quis agnovit? Vnus est altissimus creator omnipotens, ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est. *Et rursus*: Vir sapiens implebitur benedi-

Prou. 3. 13.

Prou. 8. 11.

Sap. 6. 13.

Ibid. 7. 7.

Eccli. lib. 1. 3.

Eccli. 37. 27.

ctionibus, & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.

Patrum quoque veterum magna exstant encomia pro Sapientia virtute. Clemens Alexandrinus primo Stromatum: Meritò, *inquit*, Apostolus variam ac multiplicem dixit DEI sapientiam, ut quæ multis modis, per artem, per scientiam, per fidem, per prophetiam suam ostendat potentiam ad nostrum beneficium.

Eccli 1. 1. Prou. 2. 2. Quoniam omnis sapientia à DOMINO, & cum ipso est in secula, ut dicit Iesu sapientia. Si enim prudentiam & sensum magna voce invocaveris, & eam quæsieris, sicut argenti thesauros, promptóque & alacri animo investigaris, intelliges DEI cultum, & sensum divinum invenies. *Et paulo pòst:* Est sapientia domina Philosophiæ, sicut illa eius, quæ prius auditur, disciplinæ. Si enim Philosophia profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum, quæ sunt sub ventrem, & est propter se eligenda, multo videbitur venerabilior & præstantior, si exerceatur propter DEI honorem & cognitionem. *Et libro 4. Stromatum:* Confide in toto corde tuo & mente in DEO. Hoc enim modo fieri potest, ut qui est sapientia vel cognitione præditus, iam DEUS evaserit.

Psal. 81. 6. Ioan. 10. 34. Ego dixi, DIJ estis, & filij Altissimi. DICIT autem Empedocles quoque sapientum animas deos fieri, hoc modo scribens:

Postremò vates, & qui hymnos carmine cantāt,
Et Medici in seclis hominū terrestribus insunt,
Hinc existunt dij, sunt quorū maximi honores.

Ambros. epist. 7. lib. 1. *S. Ambrosius ad Simplicianum:* Sapiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur.

Vbi enim ſapientia, ibi virtus animi, ibi conſtantia & fortitudo. Sapiens manet perfectus in Chriſto, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum neſcit, ſed fulgebit ſicut Sol iuſtitiæ, qui in regno Patris ſui fulget. *Et libro ſecundo de Abraham*: Futurorum interpres ſapientia eſt, ſcit præterita, & de futuris æſtimat. Scit verſutias ſermonum & ſolutiones argumentorum. Signa & monſtra ſcit antequam fiant, & eventus temporum & ſeculorum. Non poteſt igitur bonus atque perfectus non eſſe, qui hanc acquiſierit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis eſt. Vnde & ſeculi iſtius ſophiſtæ traxerunt definitionem huiuſmodi, quòd ſapiens vir bonus dicendi peritus ſit. Redeamus nunc ad donum Dei, quo nihil plenius. Quid enim melius ſapientia? *S. Gregorius Nazianzenus in primo Apologetico*: Censéſne ſapientiam, quæ omnia regit, complexúque ſuo quidquid vſquam laudabile eſt & præclarum tenet (adeò ut ipſe quoque Deus, quamvis permultis nominibus vocetur, hoc tamen nomine impenſiùs, quàm vllis aliis delectetur) rem vſque adeò levem & protritam exiſtimabimus, ut ad ſapientis nomen adipiſcendum voluntas ſola requiratur? Magnæ herclè ſtultitiæ hoc fuerit. *S. Gregorius Romanus lib. 18 Moralium, cùm exponit illud Iob*, Non conferetur (*ſapientia*) tinctis Indiæ coloribus. Tincti, *inquit*, Indiæ colores ſunt huius mundi ſapientes, qui quamvis per infidelitatem & plerumque per actionem fœdi ſunt, ante humanos tamen oculos ſuperinductæ honeſtatis colore fucantur. At contrà doctrina ſapientiæ & prædicatione pulchra

Ambroſ. cap. 10.

Gregor. Naziãz. cap 30. Iob. 28.

est, & pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exteriùs, & aliud reservat interiùs, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. Quam fucationem tincturæ bene Paulus despexerat, cùm dicebat: Quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquij tinctione fucare. *Scriptores quoque ethnici huius virtutis præstantiam agnovêre. Cicero in secundo de officiis ita loquitur*: Quid est per deos optabilius sapientia? quid præstantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc igitur qui expetunt, Philosophi nominantur; nec quidquam aliud est Philosophia (si interpretari velis) quàm studium sapientiæ. Cuius studium qui vituperat, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. *Et lib.* 1. *de Legibus*: Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra ratione divinius? quę cum adolevit atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. *Et Seneca epistola* 11. *ad Lucilium*. Sapientia est mens perfecta: vel ad summum optimúmque perducta. *Et lib. ad Serenum, agens de Sapientia*: Ergo ita habe, Serene, perfectum illum virum humanis divinísque virtutibus plenum nihil perdere. Bona eius solidis & inexsuperabilibus munimentis præcincta sunt. Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intravit. Non Carthaginis, aut Numantiæ mœnia vna manu capta, non Capitolium arcémve. *Et paulo pòst*: Sapiens vicinus proximúsque DIIS consistit, excepta mortalitate, similis DEO.

1. Cor. 2. 4.

Sen. c. 6.

Ib. cap. 8.

CAPUT III.

De Sapientiæ Proprietatibus.

PRima *proprietas est, quòd Sapientia vera & Christiana sit donum Dei, ut sapientissimus ille mortalium Salomon non semel professus est, ut in Proverbiis:* Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. *Et in Ecclesiastico prima sententia est:* Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo semper, & est ante ævum. *Et:* Deus ipse creavit illam in Spiritu sancto, & præbuit illam diligentibus se. *Vnde B. Iacobus Apostolus:* Si quis vestrûm, *inquit*, indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. *Lactantius lib. secundo,* Verum scire, *ait*, divinæ est sapientiæ. Homo autem per se ipsum ad hanc scientiam pervenire non potest, nisi doceatur à Deo *Gregorius Nazianzenus oratione de pauperum amore:* Virtus sapientiæ à vera sapientia postulanda est *Sanctus Prosper lib. primo de Vocatione gentium.* Ieremias verò, quòd à Deo homini sit recta sapientia, sic profatur. Scio Domine, quia non sit in homine via eius, nec viri est, ut dirigat iter suum.

Prover. 2. 6. Eccli. 1. 1. Ib. v. 8. Iac. 1. 5. Lact. diu. inst. c. 3. P. cap. 21. Ier. 10. 23.

II. Proprietas est, quòd non sit nisi in hominibus iustis, vera fide, spe & charitate præditis. Quoniam in malevolam animam, *ait Sapiens*, non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. *Vnde rursus Lactantius libro quarto:* Non potest nec religio à sapientia se-

Sap. 1. 4.

parari, nec sapientia à religione secerni, quia idem Deus est, qui intelligi debet, quod est sapientiæ, & honorari, quod est religionis. Sed sapientia præcedit, religio sequitur: quia prius est, Deum scire, consequens colere. *Sanctus Augustinus libro 24. de Civitate Dei* : Fecerunt civitates duas amores duo : terrenam sc. amor sui vsque ad contemptum Dei : cœlestem verò amor Dei vsque ad contemptum sui. Denique illa in se ipsa, hæc in Domino gloriatur : in illa sapientes secundùm hominem viventes : in hac autem nulla est hominis sapientia, nisi pietas, quà rectè colitur verus Deus. *Si quæras quomodo sit colendus ? respondet initio Enchiridij ad Laurentium*, fide, spe & charitate colendum. *Sanctus Bernardus in Cantica* : Si anima iusti fides est sapientiæ, sicut est, profectò is sapiens, qui iustus.

A. cap. 28.

Id. cap. 3. & 6.

B. ser. 63.

Sap. 7.

III. Proprietas priori affinis, quòd exstet tantùm in timentibus Deum. Sapiens timet, *ait Salomon* : & declinat a malo. *Et Ecclesiasticus* : Plenitudo sapientiæ est timere Deum. *Et* : Da locum timori Altissimi, quia omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum. *Et* : Consummatio timoris Dei sapientia & sensus. *Vnde S. Hieronymus in caput 4. Hieremiæ* : Illa est vera sapientia, quæ Dei timori iungitur : alioquin vbi insidiæ sunt & tergiversatio, non sapientia, sed versutia & calliditas appellanda est. *Gregorius Nazianzenus in Maximum* : Vnam hanc sapientiam scio, quæ in Dei timore sita est. Nam & principium sapientiæ timor Domini, & finis sermonis. Omnia audi, Deum time. Hæc sapientissimi illius Salomonis verba sunt.

Prou. 14. 16.

Eccli. 1. 20.

Ib. 19. 18.

Ib. 21. 13.

Ps. 110. 10.

Eccli. vlt. 13.

IV.

IV. *Proprietas est, quòd facilè communicet alijs.* Sapientia siquidem absconsa, *ait Ecclesiasticus*, & thesaurus invisus, quæ vtilitas in vtrisque? Melior est, qui celat insipientiam suam, quàm homo, qui abscondit sapientiam suam. *Et iterum:* Ipse palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur. *Neque huic contrarium est quod in Prouerb. dicitur:* Sapientes abscondunt scientiam. *Et:* Homo versutus celat scientiam. *Sapientes enim aliquando id quod sciunt subticent, quia non expedit omnia omnibus & omni tempore vulgare. Vnde Eccles. dicit,* Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. *Et Prouerb.* Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur. *Exemplum huius proprietatis habemus in ipso sapientissimo Salomone, qui de sapientia agens, dixit:* Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. *Eámque Ethnici etiam scriptores prodiderunt. Philosophorum enim princeps in primo Metaphysicorum asserit,* Sapientis proprium esse alios docere. *Et Persij dictum est:*

Eccli. 20. 32. & 41. 17.

Prou. 10. 14. & 12. 23.

Eccli. 20. 7.

Prou. 17. 18.

Sap. 7. 13.

Ar. c. 1.

P. sat. 1.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Seneca ad Lucilium non dubitat affirmare, Sapientiam esse humani generis pædagogum. *Plinius deplorat eos, qui eorum, quæ norunt, scientiam alijs invident. Galenus verò & vnius se erudiendi causa ad dicendum, scribendumve paratum offert.*

Senec. ep. 89.

Plin. lib 23. cap. 1.

Gal. Met.

V. *Proprietas est, ne nimium sibi sapiat. Monet enim Sapiens:* Ne sis sapiens apud temetipsum: *Et:* Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. *Exemplum habes in Apostolo, eorum, qui dicen-*

Prou. 3. 7.

Ibid. 26. 12.

Rom. 1. 22.

1. Cor. 3. 21. tes se esse sapientes stulti facti sunt. Nonne stultam, *inquit idem*, fecit Deus sapientiam huius mundi? *S. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso habita perstringens Arium*, Neque enim, *ait*, alios doctrina & sapientia quicquam antecello, quantum quidem mihi conscius sum: nisi quis hoc ipsum mihi sapientiæ ducat, quòd me sapientem non esse atque à vera & primaria sapientia longè remotum esse

Aug. in Ps. 126. scio. *Et S. Augustinus*, Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem voluerit sibi arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis, vt inveniat sapientiam, & illuminet illum: Si autem ante quam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit & ambulat in tenebris.

VI. *Proprietas est: vt aliena sit à voluptatibus, & delicijs seculi. Iob enim cum rogasset,*

Iob. 28. 12. Sapientia vbi invenitur? *respondet*, Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium. *Hæ deliciæ pertinent ad sapientiam carnis, de qua Apostolus ita loquitur:*

Rom. 8. 5. Qui secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est, quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. *Cur autem Deo sapientiæ carnis placere non possit, exponit in epistola ad*

Gal. 5. 19. *Galatas:* Manifesta sunt, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, ebrietas, comessationes, & his similia, &c. Qui autem sunt Christi, carnem

Matth. 11. 28. suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. *Vnde S. Bernardus in sermone de septem donis*

Spiritus sancti. Operemur *inquit*, in sapientia Matth.
quæ dicit: Qui operantur in me, non pecca- 13. 38.
bunt. Ager enim est mundus, ait Veritas. Fodiamus in eo, thesaurus absconditus latet, effodiamus eum: ipsa est enim sapientia, quæ trahitur de occultis. Omnes eam quærimus, omnes concupiscimus eam. Sed frustrà quærit,
qui in lectulo suo quærit: neque in terra sua- Isa. 26.
viter viventium invenitur. Lectulus est, & ibi 22.
gigantem quæris. Tuus est, & tibi speras inuenire, qui diuersoria semper ignorat? si quæritis, inquit, quærite, conuertimini & venite.
Quæris, vnde? à lectulo tuo. Quæris, vnde Eccl.
convertaris? A voluptatibus, inquit, tuis 18. 30.
avertere.

VII. *Proprietas est, vt sit moderata, & circumspecta.*
Dico per gratiam, *inquit Apostolus* Rom.
ad Romanos, omnibus qui sunt inter vos. Non 12. 13.
plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad &16.
sobrietatem. *Et iterum:* Non alta sapientes,
sed humilibus consentientes. *Et paulò ante:* Rom.
21. 20.
Noli altum sapere, sed time. *Cumquo conve-* Prou.
nit illud Salomonis: Sicut qui mel multum co- 25. 27.
medit, non est ei bonum, sic qui scrutator est
majestatis, opprimetur à gloria. *Et Ecclesiastes:* Eccl.
Quid necesse est homini maiora se quærere, 7. 1.
cùm ignoret quid conducat sibi in vita sua? Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum
sub Sole fit? *Hanc moderationem pulchrè* Bern.
exponit S. Bernardus in Cantica exemplo scien- ser. 36.
tiæ rerum humanarum, dum explanat superiora Rom.
verba Apostoli. Non prohibet, *inquiens*, Apo- 12. 3.
stolus sapere, sed plus sapere quàm oportet. Quid est autem sapere ad sobrietatem? Vigi-
lantissimè obseruare, quid scire magis priùsve 1. Cor.
oporteat. Qui se, inquit, putat aliquid scire, 8. 2.

nondum scit, quomodo oporteat eum scire. Vides, quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Quid ergo dicit modum sciendi? Quid nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine? vt id priùs, quod maturius ad salutem Quo studio? vt id ardentiùs, quod vehementius ad amorem Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi Sunt námque qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciant, & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam vendant verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, vt ædificent, & charitas est. Et item, qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo, non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, vt bene faciant. *Hæc ille.*

VIII. *Proprietas est, vt sit fortis, quæ nec adversis dejiciatur, nec extollatur prosperis. Nam, teste Salomone,* Vir sapiens fortis, & vir doctus robustus, & validus. *Vnde S. Ambrosius de Iacob & vita beata*, Manet, *inquit*, semper inter adversa & delectabilia perfecta virtus, neque adversa de perfectione ejus quicquam minuunt, neque delectabilia adjungunt perfectioni. *Et paulo pòst:* Perfecti est enim viri communitatem naturæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succumbere ijs quæ plerisque terribilia & formidolosa videntur: sed quasi fortem militem gravissimorum casuum sustinere incursus, conflictus subire, &

Prou. 24. 5. Ambr. cap. 8.

quasi providum gubernatorem, navem in tempestate & regere, atque occurrendo insurgentibus fluctibus magis vitare naufragium sulcando vndas, quàm declinando *Senecæ Ethnici dictum est in consolatione ad Heluidiam:* Nec secunda sapientem evehunt, nec adversa dimittunt. *Et:* Neminem adversa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit. 5. c. 5.

CAPUT IV.

De multiplici fructu Sapientiæ.

Solæ sacra Scriptura vt hactenus proprietates, ita fructus quoque complures veræ Sapientiæ suppeditat.

I. *In Salomonis Proverbijs.* Custodiet, *inquit*, Sapientia Rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, servans semitas iustitiæ, & vias Sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Si intraverit sapientia cor tuum, consilium custodiet te, & prudentia servabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui perversa loquitur. *Et rursus:* Longitudo dierum in dextera eius: & in sinistra illius, divitiæ, & gloria. Via eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est his, qui apprehenderunt eam, & qui tenuerit eam beatus. *Et:* Arripe illam, & exaltabit te, glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. *Et:* Lex sapientis, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. *Et:* Cùm inveneris sapientiam, habe- Prou. 2. 7. Ibid. 3. 16. Ibid. 4. 8. Ibid. 13. 14 Ibid. 24. 14

bis in novissimis spem, & spes tua non peribit.
Eccl. 7. 12. II. *In libro Ecclesiastæ:* Vtilior est sapientia cum divitijs, & magis prodest videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo.
Ibid. 9. 15. *Et rursum:* Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitates: *Et:* Inventus est (*in civitate parua obsessa à Rege magno*) vir pauper & sapiens, & liberavit vrbem per sapientiam suam. Et dicebam ego, meliorem esse sapientem fortitudine. Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quàm arma bellica.
Sap. 6. 21. III. *In lib. Sapientiæ,* Si delectamini, *ait,* sedibus & sceptris, ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientum sanitas est orbis terrarum, & Rex sapiens stabilimentum populi est.
Ibid. 7. 11. *Et rursum:* Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam horum omnium mater est. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei.
Ibid. 8. 5. *Et iterum:* Si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia &c. Habebo per hanc immortalitatem, & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt, relinquam. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditæ. Timebunt me audientes Reges horrendi, in multi-
Sap. 9. 19. tudine videbor bonus, & in bello fortis. *Et ite-*

rum: Per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi Domine à principio. *Quod probat deinceps multis exemplis: & primò ipsius protoplasti Adæ.* Hæc, *inquiens*, illum, qui primus formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia, &c. *Quibus exemplis adiungi potest exemplum Salomonis, qui cùm à Deo tantùm sapientiam, non opes & gloriam postulavisset, ut est in hist. sacra Regum, non solum Deo mirificè placuit, verùm beneficio sapientiæ ad summam huius vitæ felicitatem pervenit.* Ibid. 10. 1. 3. Reg. 3. 9.

IV. *In lib. Ecclesiastici.* Sapientia, *inquit*, filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via iustitiæ, & qui illam diligit, diligit vitam, & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt, & quò introibit, benedicet Deus. *Et:* Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam, in novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases virtutes, & torques illius in stolam gloriæ, decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris. *Et:* Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet. *Et:* Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. *Et:* Vir sapiens implebitur benedictionibus & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hæreditabit honorem & nomen illius erit vivens in æternum. *Et:* Collaudabunt multi Eccl. 4. 12. Ibid. 6. 28. Ibid. 21. 16. Ibid. 25. 7. Ibid. 37. 27. Ibid. 39. 12.

etiam pertinere. Pietatem quippe hoc loco posuit Dei cultum, quæ Græcè dicitur *theosebeia*. Et quid est in æternis excellentius, quàm Deus? & quis cultus eius, nisi amor eius, quo nunc desideramus eum videre? De his sermo ipse mihi videtur esse sermo sapientiæ. Abstinere autem à malis, quam Iob scientiam dixit esse, rerum proculdubio temporalium est, quoniam secundùm tempus in malis sumus, &c. *Et iterum libro* 13. *de Trinitate:* Ego quoque, *ait*, in libro superiore vtrarumque rerum cognitionem, id est, divinarum atque humanarum & sapientiam & scientiam dici posse non tacui. Verùm secundùm hanc distinctionem, qua dixit Apostolus, Alij datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, ista definitio dividenda est, ut rerum divinarum scientia propriè sapientia nuncupetur, humanarum autem propriè scientiæ nomen obtineat.

August. cap. 1.

Caput II.

De dignitate & præstantia Sapientiæ.

Iob. 28. 12.

Sapientiæ dignitatem in primis expressit B. Iob, cùm ait: Sapientia verò vbi invenitur, & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium eius, nec invenitur in terra suaviter viventium. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argentum in commutatione eius. Non conferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonycho pretiosissimo, vel saphiro. Excelsa & eminentia non memorabuntur comparatione eius. Vnde ergo sapientia venit, & quis est locus intelligen-

tiæ? Deus intelligit viam eius, & ipse novit locum illius. *Et Salomon in Proverbiis*: Beatus homo qui invenit sapientiam, & qui affluit prudentia, melior est acquisitio eius negotiatione argenti & auri: primi, & purissimi fructus eius, pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huic non valent comparari. Lignum vitæ est his, qui apprehenderint eam, & qui tenuerit eam beatus. *Et iterum*: Melior est sapientia cunctis pretiosissimis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio, & eruditis intersum cogitationibus. Mecum sunt divitiæ & gloria, opes superbæ & iustitia. Melior est enim fructus meus auro & lapide pretioso, & genimina mea argento electo. *Et in libro Sapientiæ*: Clara est, & quæ nunquam marcescit sapientia, & facilè videtur ab his, qui diligunt eam, & invenitur ab his, qui quærunt illam. *Et iterum*: Venit in me spiritus sapientiæ, & præposui illam regnis & sedibus, & divitias nihil esse duxi in comparatione illius, nec comparavi illi lapidem pretiosum, quoniam omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tamquam lutum æstimabitur argentum in conspectu illius. *Et Ecclesiasticus*: Sapientiam Dei præcedentem omnia quis investigavit? Prior omnium creata est sapientia, & intellectus prudentiæ ab ævo. Fons sapientiæ verbum Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Radix sapientiæ cui revelata est? & astutias illius quis agnovit? Vnus est altissimus creator omnipotens, ipse creavit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumeravit, & mensus est. *Et rursus*; Vir sapiens implebitur benedi-

Prou. 3. 13.

Prou. 8. 11.

Sap. 6. 13.

Ibid. 7. 7.

Eccli. lib. 1. 3.

Eccli. 37. 27.

ctionibus, & videntes illum laudabunt. Sapiens in populo hereditabit honorem, & nomen illius erit vivens in æternum.

Patrum quoque veterum magna exstant encomia pro Sapientia virtute. Clemens Alexandrinus primo Stromatum: Meritò, *inquit*, Apostolus variam ac multiplicem dixit Dei sapientiam, ut quæ multis modis, per artem, per scientiam, per fidem, per prophetiam suam ostendat potentiam ad nostrum beneficium.

Eccli 1. 1. Quoniam omnis sapientia à Domino, & cum ipso est in secula, ut dicit Iesu sapientia. Si

Prou. 2. 3. enim prudentiam & sensum magna voce invocaveris, & eam quæsieris, sicut argenti thesauros, promptóque & alacri animo investigaris, intelliges Dei cultum, & sensum divinum invenies. *Et paulo pòst*: Est sapientia domina Philosophiæ, sicut illa eius, quæ priùs auditur, disciplinæ. Si enim Philosophia profitetur continentiam & linguæ & ventris & eorum, quæ sunt sub ventrem, & est propter se eligenda, multo videbitur venerabilior & præstantior, si exerceatur propter Dei honorem & cognitionem. *Et libro 4. Stromatum*: Confide in toto corde tuo & mente in Deo. Hoc enim modo fieri potest, ut qui est sapientia vel cognitione præditus, iam Deus evaserit.

Psal. 81. 6. Ego dixi, Dij estis, & filij Altissimi. Dicit

Ioan. 10. 34. autem Empedocles quoque sapientum animas deos fieri, hoc modo scribens:

Postremò vates, & qui hymnos carmine cantãt,
Et Medici in seclis hominũ terrestribus insunt,
Hinc existunt dij, sunt quorũ maximi honores.

Ambros. epist. 7. lib. 1. *S. Ambrosius ad Simplicianum*: Sapiens non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur.

Vbi enim ſapientia, ibi virtus animi, ibi conſtantia & fortitudo. Sapiens manet perfectus in Chriſto, fundatus charitate, radicatus fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum neſcit, ſed fulgebit ſicut Sol iuſtitiæ, qui in regno Patris ſui fulget. *Et libro ſecundo de Abraham*: Futurorum interpres ſapientia eſt, ſcit præterita, & de futuris æſtimat. Scit verſutias ſermonum & ſolutiones argumentorum. Signa & monſtra ſcit antequam fiant, & eventus temporum & ſeculorum. Non poteſt igitur bonus atque perfectus non eſſe, qui hanc acquiſierit, quia & omnem habet virtutem, & imago bonitatis eſt. Vnde & ſeculi iſtius ſophiſtæ traxerunt definitionem huiuſmodi, quòd ſapiens vir bonus dicendi peritus ſit. Redeamus nunc ad donum Dei, quo nihil plenius. Quid enim melius ſapientia? *S. Gregorius Nazianzenus in primo Apologetico*: Censéſne ſapientiam, quæ omnia regit, complexúque ſuo quidquid vſquam laudabile eſt & præclarum tenet (adeò ut ipſe quoque Deus, quamvis permultis nominibus vocetur, hoc tamen nomine impenſiùs, quàm vllis aliis delectetur) rem vſque adeò levem & protritam exiſtimabimus, ut ad ſapientis nomen adipiſcendum voluntas ſola requiratur? Magnæ herclè ſtultitiæ hoc fuerit. *S. Gregorius Romanus lib. 18. Moralium, cùm exponit illud Iob*, Non conferetur (*ſapientia*) tinctis Indiæ coloribus. Tincti, *inquit*, Indiæ colores ſunt huius mundi ſapientes, qui quamvis per infidelitatem & plerumque per actionem fœdi ſunt, ante humanos tamen oculos ſuperinductæ honeſtatis colore fucantur. At contrà doctrina ſapientiæ & prædicatione pulchræ

Ambroſ. cap. 10.

Gregor. Naziãz. cap. 30. Iob. 28.

est, & pura veritate conspicua, nec aliud se per fallaciam prætendit exteriùs, & aliud reservat interiùs, neque in dictis suis pulchra videri appetit nitore sermonis, sed integritate veritatis. Quam fucationem tincturæ bene Paulus despexerat, cùm dicebat: Quæ & loquimur, non in doctis humanæ sapientiæ verbis, sed in doctrina spiritus. Malebat quippe hanc sapientiam sola puritate veritatis ostendere, non autem eloquij tinctione fucare. *Scriptores quoque ethnici huius virtutis præstantiam agnovêre. Cicero in secundo de officiis ita loquitur*: Quid est per deos optabilius sapientia? quid præstantius? quid homini melius? quid homine dignius? Hanc igitur qui expetunt, Philosophi nominantur; nec quidquam aliud est Philosophia (si interpretari velis) quàm studium sapientiæ. Cuius studium qui vituperat, haud sanè intelligo, quidnam sit, quod laudandum putet. *Et lib.* 1. *de Legibus*: Quid est autem, non dicam in homine, sed in omni cœlo atque terra ratione divinius? quę cum adolevit atque perfecta est, nominatur ritè sapientia. *Et Seneca epistola* 11. *ad Lucilium*. Sapientia est mens perfecta: vel ad summum optimúmque perducta. *Et lib. ad Serenum, agens de Sapientia*: Ergo ita habe, Serene, perfectum illum virum humanis divinísque virtutibus plenum nihil perdere. Bona eius solidis & inexsuperabilibus munimentis præcincta sunt. Non Babylonis illi muros contuleris, quos Alexander intravit. Non Carthaginis, aut Numantiæ mœnia vna manu capta, non Capitolium arcémve. *Et paulo pòst*: Sapiens vicinus proximúsque Diis consistit, excepta mortalitate, similis Deo.

1. Cor. 2. 4.

Sen. c. 6.

Ib. cap. 8.

Caput III.

De Sapientiæ Proprietatibus.

Prima proprietas est, quòd Sapientia vera & Christiana sit donum Dei, ut sapientissimus ille mortalium Salomon non semel professus est, ut in Proverbiis: Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. *Et in Ecclesiastico prima sententia est:* Omnis sapientia à Domino Deo est, & cum illo semper, & est ante ævum. *Et:* Deus ipse creavit illam in Spiritu sancto, & præbuit illam diligentibus se. *Vnde B. Iacobus Apostolus:* Si quis vestrûm, *inquit*, indiget sapientia, postulet à Deo, qui dat omnibus affluenter. *Lactantius lib. secundo,* Verum scire, *ait*, divinæ est sapientiæ. Homo autem per se ipsum ad hanc scientiam pervenire non potest, nisi doceatur à Deo *Gregorius Nazianzenus oratione de pauperum amore:* Virtus sapientiæ à vera sapientia postulanda est *Sanctus Prosper lib. primo de Vocatione gentium.* Ieremias verò, quòd à Deo homini sit recta sapientia, sic profatur. Scio Domine, quia non sit in homine via eius, nec viri est, ut dirigat iter suum.

Prover. 2. 6. Eccli. 1. 1. Ib. v. 8. Iac. 1. 5. Lact. diu. inst. c. 1. P. cap. 21. Ier. 10. 23.

II. Proprietas est, quòd non sit nisi in hominibus iustis, vera fide, spe & charitate præditis. Quoniam in malevolam animam, *ait Sapiens*, non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. *Vnde rursus Lactantius libro quarto:* Non potest nec religio à sapientia se-

Sap. 1. 4.

IV. *Proprietas est, quòd facilè communicet alijs.* Sapientia siquidem absconsa, *ait Ecclesiasticus*, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtrisque? Melior est, qui celat insipientiam suam, quàm homo, qui abscondit sapientiam suam. *Et iterum:* Ipse palàm faciet disciplinam doctrinæ suæ, & in lege testamenti Domini gloriabitur. *Neque huic contrarium est quod in Prouerb. dicitur:* Sapientes abscondunt scientiam. *Et:* Homo versutus celat scientiam. *Sapientes enim aliquando id quod sciunt subticent, quia non expedit omnia omnibus & omni tempore vulgare. Vnde Eccles. dicit,* Homo sapiens tacebit vsque ad tempus. *Et Prouerb.* Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur. *Exemplum huius proprietatis habemus in ipso sapientissimo Salomone, qui de sapientia agens, dixit:* Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatem illius non abscondo. *Eámque Ethnici etiam scriptores prodiderunt. Philosophorum enim princeps in primo Metaphysicorum asserit,* Sapientis proprium esse alios docere. *Et Persij dictum est:*

Eccli. 20. 32. & 41. 17.
Prou. 10. 14. & 12. 23.
Eccli. 20. 7.
Prou. 17. 18.
Sap. 7. 13.
Ar. c. 1.
P. sat. 1.

Scire tuum nihil est, nisi te scire hoc sciat alter.

Seneca ad Lucilium non dubitat affirmare, Sapientiam esse humani generis pædagogum. *Plinius deplorat eos, qui eorum, quæ norunt, scientiam alijs inuident. Galenus verò & vnius se erudiendi causa ad dicendum, scribendumve paratum offert.*

Senec. ep. 89.
Plin. lib 23. cap. 1.
Gal. Met.

V. *Proprietas est, ne nimium sibi sapiat. Monet enim Sapiens:* Ne sis sapiens apud temetipsum: *Et:* Vidisti hominem sapientem sibi videri? magis illo spem habebit insipiens. *Exemplum habes in Apostolo, eorum, qui dicen-*

Prou. 3. 7.
Ibid. 26. 12.
Rom. 1. 22.

1. Cor. 1. 21. tes se esse sapientes stulti facti sunt. Nonne stultam, *inquit idem*, fecit Deus sapientiam huius mundi? *S. Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso habita perstringens Arium*, Neque enim, *ait*, alios doctrina & sapientia quicquam antecello, quantum quidem mihi conscius sum: nisi quis hoc ipsum mihi sapientiæ ducat, quòd me sapientem non esse atque à vera & primaria sapientia longè remotum esse scio. *Et S. Augustinus*, Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit, qui solus bonus est. Qui autem voluerit sibi arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis, vt inveniat sapientiam, & illuminet illum: Si autem ante quam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit & ambulat in tenebris.

Aug. in Ps. 126.

VI. *Proprietas est: vt aliena sit à voluptatibus, & delicijs seculi. Iob enim cum rogasset*, Sapientia vbi invenitur? *respondet*, Nescit homo pretium ejus, nec invenitur in terra suaviter viventium. *Hæ deliciæ pertinent ad sapientiam carnis, de qua Apostolus ita loquitur:* Qui secundùm carnem sunt, quæ carnis sunt sapiunt: qui verò secundùm spiritum sunt, quæ sunt spiritus sentiunt. Nam prudentia carnis mors est, quoniam sapientia carnis inimica est Deo. Qui autem in carne sunt, Deo placere non possunt. *Cur autem Deo sapientia carnis placere non possit, exponit in epistola ad Galatas:* Manifesta sunt, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, veneficia, ebrietas, comessationes, & his similia, &c. Qui autem sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupiscentijs. *Unde S. Bernardus in sermone de septem donis*

Iob. 28, 12.

Rom. 8. 5.

Gal. 5. 19.

Mat. 13. 21, 28.

Spiritus sancti. Operemur *inquit*, in sapientia quæ dicit: Qui operantur in me, non peccabunt. Ager enim est mundus, ait Veritas. Fodiamus in eo, thesaurus absconditus latet, effodiamus eum: ipsa est enim sapientia, quæ trahitur de occultis. Omnes eam quærimus, omnes concupiscimus eam. Sed frustrà quærit, qui in lectulo suo quærit: neque in terra suauiter viuentium inuenitur. Lectulus est, & ibi gigantem quæris. Tuus est, & tibi speras inuenire, qui diuersoria semper ignorat? si quæritis, inquit, quærite, conuertimini & venite. Quæris, vnde? à lectulo tuo. Quæris, vnde conuertaris? A voluptatibus, inquit, tuis auertere.

Matth. 13.38.

Isa. 21. 12.

Eccl. 18. 30.

VII. *Proprietas est, vt sit moderata, & circumspecta*. Dico per gratiam, *inquit Apostolus ad Romanos*, omnibus qui sunt inter vos. Non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem. *Et iterum:* Non alta sapientes, sed humilibus consentientes. *Et paulò ante:* Noli altum sapere, sed time. *Cum quo conuenit illud Salomonis:* Sicut qui mel multum comedit, non est ei bonum, sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. *Et Ecclesiastes:* Quid necesse est homini maiora se quærere, cùm ignoret quid conducat sibi in vita sua? Aut quis ei poterit indicare, quid post eum futurum sub Sole sit? *Hanc moderationem pulchrè exponit S. Bernardus in Cantica exemplo scientiæ rerum humanarum, dum explanat superiora verba Apostoli*. Non prohibet, *inquiens*, Apostolus sapere, sed plus sapere quàm oportet. Quid est autem sapere ad sobrietatem? Vigilantissimè obseruare, quid scire magis priúsve oporteat. Qui se, inquit, putat aliquid scire,

Rom. 12. 13. & 16.

Rom. 21. 20.

Prou. 25. 27.

Eccl. 7. 1.

Bern. ser. 36.

Rom. 12. 3.

1. Cor. 8. 2.

nondum scit, quomodo oporteat eum scire. Vides, quoniam non probat multa scientem, si sciendi modum nescierit. Quid ergo dicit modum sciendi? Quid nisi vt scias, quo ordine, quo studio, quo fine quæque nosse oporteat? Quo ordine? vt id priùs, quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentiùs, quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantùm ad ædificationem tuam vel proximi. Sunt námque qui scire volunt eo fine tantùm, vt sciant, & turpis curiositas est. Et sunt qui scire volunt, vt sciantur ipsi, & turpis vanitas est. Et sunt item, qui scire volunt, vt scientiam suam vendant verbi causa pro pecunia, pro honoribus, & turpis quæstus est. Sed sunt quoque, qui scire volunt, vt ædificent, & charitas est. Et item, qui scire volunt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo, non inveniuntur in abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volunt intelligere, vt bene faciant. *Hac ille.*

VIII. *Proprietas est, vt sit fortis, quæ nec adversis deijciatur, nec extollatur prosperis. Nam, teste Salomone,* Vir sapiens fortis, & vir doctus robustus, & validus. *Vnde S. Ambrosius de Iacob & vita beata,* Manet, *inquit,* semper inter adversa & delectabilia perfecta virtus, neque adversa de perfectione ejus quicquam minuunt, neque delectabilia adjungunt perfectioni. *Et paulo pòst:* Perfecti est enim viri communitatem naturæ sustentare animi virtute, & ad meliora adducere, nec succumbere ijs quæ plerisque terribilia & formidolosa videntur: sed quasi fortem militem gravissimorum casuum sustinere incursus, conflictus subire, &

Prou. 14. 5.
Ambr. cap. 8.

quasi providum gubernatorem, navem in tempestate & regere, atque occurrendo insurgentibus fluctibus magis vitare naufragium sulcando vndas, quàm declinando *Seneca Ethnici dictum est in consolatione ad Helvidiam:* Nec secunda sapientem evehunt, nec adversa dimittunt. *Et:* Neminem adversa fortuna comminuit, nisi quem secunda decepit. S. c. 5.

CAPUT IV.

De multiplici fructu Sapientiæ.

SOlæ sacra Scriptura vt hactenus proprietates, ita fructus quoque complures veræ Sapientiæ suppeditat.

1. *In Salomonis Proverbijs.* Custodiet, *inquit*, Sapientia Rectorum salutem, & proteget gradientes simpliciter, servans semitas iustitiæ, & vias Sanctorum custodiens. Tunc intelliges iustitiam, & iudicium, & æquitatem, & omnem semitam bonam. Si intraverit sapientia cor tuum, consilium custodiet te, & prudentia servabit te, vt eruaris à via mala, & ab homine, qui perversa loquitur. *Et rursus:* Longitudo dierum in dextera eius: & in sinistra illius, divitiæ, & gloria. Via eius viæ pulchræ, & omnes semitæ illius pacificæ. Lignum vitæ est his, qui apprehenderunt eam, & qui tenuerit eam beatus. *Et:* Arripe illam, & exaltabit te, glorificaberis ab ea, cùm eam fueris amplexatus, dabit capiti tuo augmenta gratiarum, & corona inclyta proteget te. *Et:* Lex sapientis, fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. *Et:* Cùm inveneris sapientiam, habe- Prou. 2. 7. Ibid. 3. 16. Ibid. 48. Ibid. 13. 14 Ibid. 14. 14

bis in novissimis spem, & spes tua non peribit.

Eccl. 7. 12. II. *In libro Ecclesiastæ:* Vtilior est sapientia cum divitijs, & magis prodest videntibus solem; sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc plus habet eruditio & sapientia, quòd vitam tribuunt possessori suo. Ibid. 9. 15. *Et rursum:* Sapientia confortavit sapientem super decem principes civitates: *Et:* Inventus est (*in civitate parua obsessa à Rege magno*) vir pauper & sapiens, & liberavit vrbem per sapientiam suam. Et dicebam ego, meliorem esse sapientem fortitudine. Verba sapientium audiuntur in silentio, plusquam clamor principis inter stultos. Melior est sapientia quàm arma bellica.

Sap 6. 21. III. *In lib Sapientiæ,* Si delectamini, *ait,* sedibus & sceptris, ô Reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis: diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Multitudo autem sapientum sanitas est orbis terrarum, & Rex sapiens stabilimentum populi est. Ibid. 7. 11. *Et rursum:* Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus, quoniam antecedebat me ista sapientia, & ignorabam, quoniam horum omnium mater est. Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei. Ibid. 8. 5. *Et iterum:* Si divitiæ appetuntur in vita, quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia &c. Habebo per hanc immortalitatem, & memoriam æternam his, qui post me futuri sunt, relinquam. Disponam populos, & nationes mihi erunt subditæ. Timebunt me audientes Reges horrendi, in multi- Sap. 9. 19. tudine videbor bonus, & in bello fortis. *Et ite-*

rum: Per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi Domine à principio. *Quod probat deinceps multis exemplis: & primò ipsius protoplasti Adæ.* Hæc, *inquiens*, illum, qui primus formatus est à Deo Pater orbis terrarum, cùm solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illum à delicto suo, & dedit illi virtutem continendi omnia, &c. *Quibus exemplis adiungi potest exemplum Salomonis, qui cùm à Deo tantùm sapientiam, non opes & gloriam postulavisset, ut est in hist. sacra Regum, non solum Deo mirificè placuit, verùm beneficio sapientiæ ad summam huius vitæ felicitatem pervenit.* Ibid. 10. 1. 3. Reg. 3. 9.

IV. *In lib. Ecclesiastici.* Sapientia, *inquit*, filijs suis vitam inspirat, & suscipit inquirentes se, & præibit in via iustitiæ, & qui illam diligit, diligit vitam, & qui vigilaverint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt, & quò introibit, benedicet Deus. *Et:* Investiga illam, & manifestabitur tibi, & continens factus ne derelinquas eam, in novissimis enim invenies requiem in ea, & convertetur tibi in oblectationem. Et erunt tibi compedes eius in protectionem fortitudinis, & bases virtutes, & torques illius in stolam gloriæ. decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris. *Et:* Scientia sapientis tanquam inundatio abundabit, & consilium illius sicut fons vitæ permanet. *Et:* Quam speciosa veteranis sapientia, & gloriosis intellectus & consilium. Corona senum multa peritia, & gloria illorum timor Dei. *Et:* Vir sapiens implebitur benedictionibus & videntes illum laudabunt Sapiens in populo hæreditabit honorem & nomen illius erit vivens in æternum. *Et:* Collaudabunt multi Eccli. 4. 12. Ibid. 6. 28. Ibid. 21. 16. Ibid. 25. 7. Ibid. 37. 27. Ibid. 39. 12.

ſapientiam eius, & vſque in ſeculum non delebitur. Non recedet memoria eius, & nomen eius requiretur a generatione in generationem. Sapientiam eius enarrabunt gentes, & laudem eius enunciabit Eccleſia.

V. *In epiſtola S. Iacobi Apoſt.* Quæ de ſurſum eſt ſapientia, *inquit*, primùm quidem pudica eſt, deinde pacifica, modeſta, ſuadibilis, bonis conſentiens, plena miſericordia, & fructibus bonis, non iudicans, ſine ſimulatione.

Iac. 3. 17.

Patres quoque nonnullos alios fructus his adjungunt, Primus eſt Clem. Alexandr. in Pædagogo, quòd beneficio Sapientiæ expugnemus animi pertubationes: Medicina enim vt ait Democritus, medetur morbis corporis, ſapientia autem liberat animam à perturbationibus. Bonus autem Pædagogus, qui eſt ſapientia: qui Verbum Patris, qui fabricatus eſt: cœlum vniverſi figmenti curam gerit, eiúſque corpori & animæ medetur. *Ita S. Aug. cum diſputat in nono de civitate Dei, an perturbationes in animum ſapientis cadant, tandem ita loquitur:* Ita mens (*ſapientis*) nullas perturbationes, etiamſi accidant inferioribus animi partibus, in ſe contra rationem prævalere permittit, quinimo eis ipſa dominatur, eíſque non conſentiendo, ſed potiùs reſiſtendo regnum virtutis exercet. Talem etiam deſcribit Virgilius Æneam, vbi ait:

Clem. lib. 1. cap. 2.

Aug. cap. 4.

Mens immota manet, lacrymæ voluuntur inanes.

V. 4. Æneid.

II. *Eſt S. Ambroſij lib. 2 de Abraham. Sapientis eſſe omnia.* Non otioſè, *inquit*, Scriptura poſuit: Et dixit Deus ad Abraham Omnem terram, quam tu vides, tibi dabo eam. Hîc tanquam à fonte hauſerunt Stoici philoſophi dogmatis ſententiam, omnia ſapientis eſſe.

A. c. 2. Geneſ. 13. 15.

Oriens enim & Occidens, Septentrio & Meridies portiones sunt vniversitatis. His enim totus mundus includitur. Hæc cùm promisit Deus daturum se Abrahæ, quid aliud declarat, nisi sapienti & fideli præstò omnia, deesse nihil. Vnde & Salomon in Proverbijs ait, ejus qui fidelis sit, totus mundus divitiarum. Quanto prior Salomon quàm Zeno Stoicorũ magister, aut auctor sectæ ipsius? Quis autem fidelis nisi sapiens? Stultus enim sicut luna mutatur, sapiens autem immobilis fide permanet. Sed fortè dicas, Quomodo sapientis totus mundus? Quoniam ipsa natura dat illi sortem omnium, etiamsi ipse nihil possideat. Prou. 17. iuxta 70.

III. *Est eiusdem, epistola ad Simplicianum quòd hominem inducat ad agendam de peccatis pœnitentiam.* Nihil, *ait*, peccare, solius est Dei, emendare sapientis est, & corrigere erratum, & pœnitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam vt invenias virum qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara pœnitentia, rara in hominibus verbi ejus assertio, repugnat enim natura, repugnat verecundia. A. lib. 1. ep. 43

IV. *Eiusdem ad eundem, quòd hominem liberet ab omni iugo servitutis, qua de re tota epistola copiosè agit. Inter paradoxa quoque Stoicorum habes apud Ciceronem*, Sapientes omnes esse liberos. *Et Seneca dictum est ad Lucilium*, Sapientia sola libertas est. Idem lib. 2. ep. 7. Parad. 5. S. ep. 37

CAPUT V.

De medijs ad comparandam, servandam, & augendam Sapientiam opportunis.

Prov. 2. 3. PRimum medium est, *Magnum desiderium Sapientiæ. Nam Sapiens ait in Proverbijs:* Fili mi, si inclinaveris cor tuum prudentiæ, si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam, tunc intelliges timorem Domini, & scientiam Dei invenies. *Et in Sa-*

Sap. 6. 18. *pientia:* Initium enim illius, verissima est dis-

Idem 8. 2. ciplinæ concupiscentia. *Et iterum:* Hanc amavi, & quæsivi à iuventute mea, & quæsivi sponsam mihi eam assumere, & amator factus

Eccli. 6. 27. sum formæ illius. *Et apud Ecclesiasticum:* In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua conserva vias ejus.

Ps. 110. 10. Prou. 7. 9. II. *Medium, Timor Domini. nam Psaltes Regius ait:* Initium sapientiæ timor Domini. *Quæ sententia sapius alibi repetitur.*

Eccl. 1. 16. 25. Prou. 11. 2. III. *Medium est, Humilitas.* Vbi fuerit superbia, *ait Salomon*, ibi erit & contumelia. Vbi autem est humilitas, ibi & sapientia. *Vnde S. Augustinus in Psalmum 126.* Si volumus custodiri ab illo, qui humiliatus est propter nos, & exaltatus est ad custodiendos nos, humiles simus. Nemo sibi arroget aliquid, nemo habet aliquid boni, nisi ab illo acceperit; qui solus bonus est. Qui autem sibi voluerit arrogare sapientiam, stultus est. Sit humilis, vt inveniat sapientiam, & illuminet illum. Si autem antequam veniat in illum sapientia, putat se esse sapientem, ante lucem surgit, & ambulat

in tenebris. *Et S. Greg lib. 34. Moralium:* Hoc proprium esse specimen electorum solet, quòd de se semper sentiunt infrà quam sunt. Hinc namque ab eodem David dicitur: Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam. Hinc Salomon ad sapientiam paruulos vocat, dicens: Si quis est paruulus, veniat ad eam. Qui enim necdum semetipsum despicit, humilem Dei sapientiam non apprehendit. Hinc in Evangelio Dominus dicit: Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & revelasti ea paruulis. Greg. cap. 15. Ps. 130. 1. Prou. 9. 16.

IV. *Medium est, Audire libenter sapientiores, eorundémque sciscitari consilia. Nam, vt est in Proverb. Salomonis:* Audiens sapiens sapientior erit, & intelligens gubernacula possidebit. *Et:* Beatus homo qui audit me, & vigilat ad fores meas quotidie. *Et:* Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis. *Et in Ecclesiastico:* Fili, si attenderis mihi, disces, & si accommodaveris animum tuum, sapiens eris. Si inclinaveris aurem tuam, excipies doctrinam, & si dilexeris audire, sapiens eris. *Et:* Fili, sine consilio nihil facias, & post factum non pœnitebis. Matth. 11. 25. Prou. 1. 5. Prou. 8. 34. Prou. 19. 20. Eccli. 6. 33. Eccli. 32. 24. Prou. 9. 8

V. *Diligere monitores & reprehensores.* Argue Sapientem, *inquit Salomon*, & diliget te. Da sapienti occasionem, & addetur ei sapientia. *Et:* Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientum commorabitur. *Et:* Inauris aurea, & margaritum fulgens, qui arguit sapientem, & aurem obedientem. Prou. 15. 31. 10. 25. 12.

VI. *Medium est, Vti consuetudine sapientum & bonorum.* In multitudine, *ait Ecclesiasticus*, Eccli. 6. 35.

prudentium presbyterorum sta, & sapientiæ illorum ex corde conjungere, vt omnem narrationem Dei possis audire. Et si videris sensatum, evigila ad illum, & gradus ostiorum illius exterat pes tuus. *Et:* Ne despicias narrationem presbyterorum sapientium, & in proverbijs eorum conversare, ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus. Non te prætereat narratio seniorum; ipsi enim didicerunt à patribus suis. *Et:* Cum sapientibus & prudentibus tracta. *Seneca ad Lucilium simile monitum est:* Nulla res magis animos honesta induit, dubiósque, & in pravum inclinantes revocat ad rectum, quàm bonorum virorum conversatio. Paulatim enim descendit in pectora, & vim præceptorum obtinet, frequenter audiri, aspicíque frequenter. Occursus mehercle ipse sapientium iuvat: & est aliquid, quod ex magno viro vel tacente proficias.

Eccli. 8. 9.

Ibid. 9. 21.

Senec. ep. 94.

VII. *Medium est. Non parcere labori ad acquirendam sapientiam. Sic enim loquitur post partam summam à Deo sapientiam Ecclesiastes:* Dedi cor meum, vt scirem prudentiam atque doctrinam, erroréśque, & stultitiam, & agnovi, quòd in his quoque esset labor & afflictio spiritus, eo quòd in multa sapientia multa sit indignatio, & qui addit scientiam, addit & laborem. *Et in libro Sapientiæ:* Qui de luce vigilaverit ad illam, non laborabit, assidentem enim illam foribus suis inveniet. *Et in Ecclesiastico:* Sapientiam omnium antiquorum exquiret sapiens, & in Prophetis vacabit. Occulta proverbiorum exquiret, & in absconditis parabolarum conversabitur. In terram alienigenarum gentium pertransiet: bona enim & mala in hominibus tentabit. Cor suum tra-

Eccli. 1, 17.

Sap. 6. 15.

Eccli. 39. 1.

det ad vigilandum diluculo ad Dominum, qui fecit illum. *Vnde S. Greg. Nazian. in Apologetico primo pro fuga censet, ingentis stultitiæ esse cùm omnes aliæ artes non nisi magnis laboribus sudoribúsque ediscantur, arbitrari sapientiam, quæ omnia regit complexúque suo quicquid vsquam laudabile est, tenet, sola voluntate, nullo autem sudore comparari.*

VIII. *Medium est, Otium maximè literarium. Vnde Ecclesiasticus:* Sapientia scribæ in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu sapientiam percipiet. *Videmus enim eos, qui operibus mechanicisque sunt deditи, parum idoneos esse ad capessendam eam sapientiam, qua alios erudire possint. Huic vacuitati vel otio quia plus dedita erat Maria Magdalena quàm Martha, idcirco ei à Domino dictum est:* Maria optimam partem elegit quæ non auferetur ab ea. *S. Bern. hunc Ecclesiastici locum tractans in Cantica,* Sapientia, *inquit,* scribæ in otio, ait Sapiens. Ergo sapientiæ otia, negotia sunt, & quo otiosior sapientia, eo exercitatior in genere suo. E regione virtus excitata clatior est, eóque probatior, quo officiosior. Et si quis sapientiam virtutis amorem definierit, non à vero deviare videbitur, vbi autem amor est, labor non est, sed sapor. Et fortè sapientia à sapore denominatur, quod virtuti accedens quoddam veluti condimentum sapidam reddat, quæ per se insulsa quodammodo & aspera sentiebatur.

Eccli. 38.25.

Luc. 10. 42.

Bern. ser. 85.

IX. *Medium est, Observatio mandatorum divinorum, vel quod idem est, bona opera, vel bona vita.* Fili, concupiscens sapientiam, *ait Sapiens,* conserva iustitiam, & Deus præbebit illam tibi. *Et:* Sapiens cor intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ

Eccli. 1. 33. 10 & 3. 32.

Ibid. 6. 37. successus habebit. *Et:* Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maximè
Ibid. 43. 37. assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi. *Et:* Omnia autem Dominus fecit, piè agentibus dedit sapientiam *Vnde S. Greg. Nazianz. in Iulianum:*
Greg. orat. 1. Fieri non potest, vt sapientiæ sint participes, qui vitam non sapienter instituerint. *Et S. Aug.*
Aug. in Ps. 118. *exponens verba illa Davidis,* A mandatis tuis intellexi. Nescio, *inquit*, quid aliud se significat intellexisse à mandatis Dei, quum quantum mihi videtur, faciendo mandata Dei pervenisse se dicit ad earum rerum intelligentiam, quam concupiverat scire, propter quod scriptum est:
Eccl. 1. 33. Concupisti sapientiam, serva mandata, & Dominus præbebit illam tibi; ne quisquam præposterus antequam habeat humilitatem obedientiæ, velit ad altitudinem sapientiæ pervenire.
Senec. ep. 109. *Non omisit hoc medium Ethnicus Seneca ad Lucilium* Prosunt, *ait*, inter se boni: exercent enim virtutes, & sapientiam in suo statu continent. Peritos luctandi vsus exercet. Opus est & sapienti agitatione virtutum.

X. *Medium est, oratio, vel divinæ opis imploratio, cujus exemplum nobis præbuit Salomon, qui donum sapientiæ maximum beneficio hujus medij*
3. Reg. 3. *à Deo impetravit. Vnde Sapientiæ libro ait:* Propter hoc optavi, & datus est mihi sensus; & in-
Sap. 7. 7. vocavi, & venit in me spiritus sapientiæ, &
Eccli. 39. 7. præposui illam regnis. *Et Ecclesiasticus:* Sapiens, *ait*, aperiet os suum in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum, & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino. *Formulam autem orandi pro Sapien-*

tiæ dono, habes Sapientiæ nono.

XI. *Medium est stultescere, quod proponere non dubitavit Apostolus in priore epistola ad Corinthios.* Nemo, *ait*, se seducat: si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, ut sit sapiens. Sapientia enim hujus mundi, stultitia est apud Deum *Vnde & paulo post se in numero stultorum, cum sui similibus, ponit:* Nos, *inquiens*, stulti propter Christum, vos autem prudentes in Christo: vos nobiles, nos autem ignobiles. *In quo autem stultitia illa consistat, non reticuit; consistit nimirum in amore & prædicatione Christi crucifixi, quam Gentilium sapientes arbitrabantur stultam:* Nos prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam, ipsis autem vocatis Iudæis atque Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei sapientius est hominibus. *Hinc Tertull. contra Marcionem*, Quid, *inquit*, indignius Deo, quid magis erubescendum, nasci ac mori? carnem gestare, an crucem? circumcidi, an suffigi? educari, an sepeliri? Sapientior eris, si nec ista credideris. Sed non eris sapiens, nisi stultus seculo fueris, Dei stulta credendo.

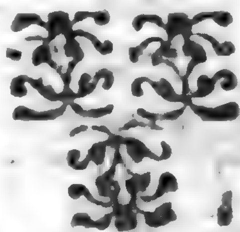
1. Cor. 3. 18.

1. Cor. 4. 10.

1. Cor. 1. 23.

Tertul. lib. de carne Christi.

VIDE V. Abnegatio sui, Charitas in Deum & proximum, Cognitio sui & Dei, Contemplatio, Devotio, Familiaritas cum Deo, Fides, Gratiarum actio Deo debita, Laudatio Dei.

SATISFACTIO.

Caput I.

Quid & quatuplex sit Satisfactio, quæque opera Satisfactoria.

AVctor Libri de Ecclesiasticis dogmatibus in sancto Augustino in hunc modum definit: Satisfactio pœnitentiæ est causas peccatorum excidere, nec earum suggestionibus indulgere. *Verùm hæc non est propriè dicta definitio, vt nomen ipsum declarat, etiamsi enim salutare sit peccatorum causas, post conversionem à peccatis & vita perversa, excidere, nec suggestionibus deinceps mundi, carnis, & diaboli indulgere; tamen verè satisfacit aliquis pro peccatis, si operibus satisfactorijs pœnam pro ijs debitã compenset, etiamsi peccatorum causas non mox excidat. Vnde idem ibidem ita scribit:* Quamvis quis peccato mordeatur, peccandi non habeat de cetero voluntatem, & communicatus satisfaciat, lacrymis, & orationibus. *Et rursus:* Secreta satisfactione solui mortalia crimina non negamus, sed mutato priùs seculari habitu & confesso religionis studio, per vitæ correctionem, & iugi immo perpetuo luctu. *Luctu autem, lacrymis, & orationibus propriè Deo satisfaciamus. Rectiùs ergo definiemus, secundùm doctrinam in Synodo Tridentina Oecumenica traditam, his verbis:* Satisfactio est actio, vel punitio criminum à nobis commissorum, vel sponte suscepta, vel Sacerdotis arbitrio pro gravitate delicti imposita.

Tom. 3. cap. 54.

Ibid. cap. 53.

C. Tr. sess. 14. cap. 9.

Quoniam autem Deo, quem peccatis offendimus,

mus, satisfaciendum est, necessariò duplex constituenda est Satisfactio. Perfecta & imperfecta. Perfecta est, quæ fit ad absolutam & perfectam æqualitatem, vt cùm actio contumeliosa inter duos homines æquales recompensatur per aliam contrariam, tantum habentem honoris, quantum alia habuerat contumeliæ. Imperfecta verò est, quæ fit ad æqualitatem imperfectam, vt cùm quis, qui pertulit iacturam decem millium aureorum, satisfieri patitur sibi cessione omnium bonorum, licet ea bona ad summam tot millium non perveniant. Deo igitur à nobis in hac vita nunquã pro peccatis in eum admissis, & iniuria illi irrogata ex æquo potest fieri satisfactio, nisi interveniente gratia, acproinde nec perfecta, tum quia offensa est infinita, nempe contra Deum infinitæ dignitatis, tum quia quicquid rependimus Deo, est Dei, & à Deo accepimus, quod & Ethnicè Philosophi intellexerunt, docentes nunquam Deo posse paria reddi. Potest autem fieri satisfactio imperfecta. Deus enim pro immensa sua pietate in nos voluit, & in Verbo suo declaravit, si contingat nos post Baptismum semel susceptum in peccata relabi, pœnitentiam non solùm agere, sed etiam fructus dignos pœnitentiæ edere, ad expianda per contritionem & confessionem peccata quoadculpam, per satisfactionem verò pœnalem, quoad pœnam, quæ remanet sæpe post expiatam culpam, vt postea probabitur.

Opera autem satisfactoria, quibus pro reatu pœnæ expiando satisfacere debemus Deo à Theologis & à Concilij Tridentini Patribus numerantur tria, Oratio, Iejunium, & Eleemosyna: ad hæc enim omnia alia revocari possunt. Nam tria sunt genera bonorũ, quæ Deo dari à nobis queunt. Prima sunt animi, quæ damus per orationem, Conc. Trid. sess. 14. can. 13.

Secunda corporis, quæ per iejunium. Tertia externa, quæ per eleemosynam. Deinde omnia vitia revocari possunt ad tria, quæ S. Ioannes in
1. Ioan. 2. *priore epistola recensuit, concupiscentiam carnis, concupiscentiam oculorum, & superbiam vitæ. Iejunium siquidem coërcet concupiscentiam carnis; eleemosyna concupiscentiam oculorum, id est, avaritiam; oratio superbiam vitæ. Ad iejunium autem revocantur omnia quæ carnem affligunt, vt cilicia, cineres, flagellatio, humicubatio. Ad eleemosynam omnia opera misericordiæ corporalia & spiritualia. Ad orationem omnes Religionis actiones, vt laudes, gratiarum actiones, dolor de peccatis, confessio & professio fidei, quatenus sunt opera laboriosa & pœnalia. Vnde docent Theologi, etiamsi per contritionem propriè remittatur culpa, tamen quà pœnalis est, semper etiam aliquid pœnæ temporalis remitti, & aliquando si magna & vehemens sit, remitti totam.*

Caput II.

De necessitate & vtilitate Satisfactionis.

Satisfactionis necessitatem Spiritus sanctus in divinis literis ostendit, cùm ita clamat in Prophetis:
Ioël 2. 12. Convertimini ad me in toto corde vestro, in iejunio, & fletu, & planctu. *Et:* Convertimini, & agite pœnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. *Deinde, vbi iubet nos facere* iudicium & iustitiam, *vt Isaia 56. Ezechielis 18. Ieremiæ 12. Eiusmodi satisfactionem quia David & Niniuitæ in iejunio, sacco & cinere peregerant, ideo approbati fuisse à Deo leguntur. Ad eamdem peccatores hortatus est S. Ioannes Bapti-*

2. Reg. 12. Psal. 34. & 68. Ioan. 2.

sta, dicens apud Lucam: Facite fructus dignos poenitentiæ. *Sic enim exponit S. Gregorius in Evangelia:* Aliud, *inquiens*, est fructum facere poenitentiæ, aliud dignum fructum facere. Vt enim de dignis poenitentiæ fructibus loquamur, sciendum est, quòd quisquis illicita non commisit, huic iure conceditur, vt licitis vtatur, sicque opera pietatis faciat, vt tamen si voluerit ea quæ mundi sunt non relinquat. At si quis in fornicationis culpam, vel fortassis, quod gravius est, in adulterium lapsus est, tanto à se licita debet abscindere, quanto se meminit illicita perpetrasse. *Et Chrysostomus in Matthæum:* Facite, *ait*, fructus dignos poenitentiæ. Quo autem modo fructificare poterimus? si vtique peccatis adversa faciamus. Verbi gratia, aliena rapuisti? incipe donare iam propria, &c. Delicijs antea & temulentia diffluebas? iejunio & aquæ potu vtrumque compensa.

Luc. 3. 8.
Greg. 1. homil. 20.
Chrys. homil. 10.

Patres quoque prisci hanc necessitatem perspicuè expresserunt, vt Tertullianus libro de Poenitentia: Offendisti, *inquit*, sed reconciliari adhuc potes: habes cui satisfacias, & quidem volentem. *Origenes in librum Iudicum:* Non in perpetuum tradit delinquentes Dominus, sed quanto tempore errasse te nosti, quanto tempore deliquisti, tanto nihilominus tempore humilia te Deo, & satisfacito ei confessione poenitentiæ. *S. Cyprianus in sermone de lapsis:* Dominus orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus. Orare oportet impensius & rogare, diem luctu transigere, vigilijs ac fletibus noctes ducere, stratos solo adhærere cineri, in cilicio & sordibus volutari. *S. Ambrosius ad virginem lapsam:* Grandi plagæ alta &

Orig. homil. 3.
Ambr. cap. 8.

prolixa opus est medicina: grande scelus grandem necessariam habet satisfactionem. *S. Augustinus in homiliis 50.* Non sufficit mores in melius commutare, & à factis malis recedere, nisi etiam de iis, quæ facta sunt, satisfiat Deo per pœnitentiæ dolorem, per humilitatis gemitum, per contriti cordis sacrificium, cooperantibus eleemosynis. *S. Chrysostomus in homilia 41. ad populum:* A nobis vltionem sumamus, ita placabimus iudicem. *S. Hieronymus in caput primum Ioëlis:* Qui peccator est, & quem remordet propria conscientia, cilicio accingatur & plangat vel propria delicta, vel populi, & ingrediatur Ecclesiam, de qua propter peccata fuerat egressus, & cubet vel dormiat in sacco, vt præteritas delicias, per quas offenderat Deum, vitæ austeritate compenset.

Aug. homil 45.

Severus Sulpitius libro 2. Dialogorum de miraculis S. Martini: Fornicatio deputatur ad pœnam, nisi satisfactione purgetur. *Theodoretus in epitome divinorum decretorum:* Sunt medicabilia etiam quæ post Baptismum fiunt vulnera, medicabilia autem, non vt olim per solam fidem data remissione, sed per multas lacrymas, & fletus, & luctus, & iejunium, & laborem facti peccati contemperatum. *S. Gregorius libro 6. in 1 Regum:* Non solùm, *ait*, confitenda sunt peccata, sed etiam pœnitentiæ austeritate delenda: quia postquam à delinquentis voluntate discedunt, purgari satisfactione salubriter possunt. *B. Isidorus libro 2. de summo bono:* Ille pœnitentiam dignè agit, qui reatum suum satisfactione legitime plangit.

Sever. cap. 13. Theodoret. cap. de pœnit. Greg. cap. 15. Isidor. cap. 13.

Ratio quoque triplex huic doctrinæ suffragatur. Prima, quia cùm Christus Dominus passus sit pro peccatis nostris, iustum est, vt nos quoque

aliquid pro iisdem patiamur. Vnde S. Petrus: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia ejus. *Et Paulus spondet nos coheredes fore Christi:* Si tamen compatimur, vt & conglorificemur. *Vnde S. Gregorius in caput nonum libri primi Regum:* Non omnia nostra Christus explevit. Per crucem quidem suam omnes redemit, sed remansit, vt qui redimi & regnare cum eo nititur, crucifigatur. Hoc perfectò residuum viderat qui dicebat: Si compatimur, & conregnabimus: quasi dicat, quod explevit Christus, non valet, nisi ei, qui id quod remansit adimplet. *Hinc Paulus ait:* Adimpleo ea quæ desunt passioni Christi in corpore meo. *Secunda ratio est, quia Deus non solùm misericors, sed & iustus est. Vnde dicebat regius Psaltes:* Faciens misericordias Dominus, & iudicium omnibus injuriam patientibus. *Et:* Misericordia & veritas obviaverunt sibi. *Et S. Basilius in regulis brevioribus:* Deus pro remissione peccatorum nostrorum demisso vnigenito Filio suo, quantum in ipso est, ea antè iam omnibus condonavit. Quoniam autem misericordiam & iudicium sanctus vir canit, & testatur Deum misericordem esse & iustum, necesse est, vt quæ & à Prophetis & ab Apostolis suis locis de pœnitentia dicta sunt, ea à nobis præstentur, vt appareant iudicia iustitiæ Dei, & misericordia ejus consummetur ad condonationẽ peccatorum. *Tertia ratio est, quia* axioma *sanctorum Patrum est, Nullum peccatum relinqui impunitum: itaque si homo illud non puniat in hac vita, puniendum à Deo est in altera, qua de re plura in Panario. At* horrendum est incidere in manus Dei viventis. *Vnde S. Augustinus ad Macedonium:*

1. Petr. 2. 21. Rom. 8. 17. 2. Timot. 2. 12. Coloss. 1. 24. Psal. 102. 6. Psal. 84. 11. Basil. qu. 12. Panar. V. Peccatum.

de suis peccatis restituuntur gratiæ Dei, & liberantur omni culpa ac reatu pœnæ æternæ, simul liberentur omni debito pœnæ temporalis: licèt possit aliquando tanta esse eorum contritio, vt omnis etiam pœna expietur, quemadmodum docent Theologi, ac deinde non indigeant satisfactione. Habemus hujus doctrinæ exemplum duplex in Rege Davide, nam in primo Regum eum post impetratam veniam adulterij & homicidij, punitum morte filij, legimus; item post remissam noxam numerati populi ei optionem à Deo datam, vt in pœnam sui lapsus eligat bellum, famem, vel pestem. Deinde in populo Israëlitico, nam, vt est in Numeris, cùm murmurasset adversùs Deum, & Mosis interventu Deo esset reconciliatus, tamen in pœnam criminis omnes exclusi sunt, excepto Caleb & Iosue, qui non murmurarant, ingressu terræ promissionis. Deinde B. Paulus in priore epistola ad Corinthios scribit multos indignè communicantes corpori Domini morte punitos. Ideo, *inquiens*, inter vos multi imbecilles, & dormiunt multi: *quos ante mortem Deo reconciliatos fuisse idem Apostolus non tacuit: nam addit:* A Domino corripimur, vt non cum hoc mundo damnemur. *Quod autem nos per Christum satisfacere valeamus patienti toleratione flagellorum à Deo immissorum, tradunt Concilij Tridentini Patres sessione 14. de Pœnitentiæ Sacramento.*

2. Reg. 12.

2. Reg. 24.

Num. 14.

1. Cor. 11. 30.

Trid. cap. 9.

IV. *Proprietas est, quòd homo propriè satisfaciat Deo operibus laboriosis, vel sponte susceptis, vel etiam à Sacerdote injunctis. De sponte susceptis, complura exstant exempla in Scripturis, vt S. Iob ita loquentis:* Insipienter locutus sum, idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in favilla & cinere. *Et Regis Achab, qui,*

Iob. vlt. c.

vt est in tertio Regum, sponte sua cilicium ad carnem induit, & dormivit in sacco, de quo Do-
3. Reg. 21. *minus ad Eliam:* Nonne vidisti Achab humiliatum coram me? quia igitur humiliatus est
Ion. 3. 6. mei causa, non inducam malum in diebus ejus. *Adhac Ninivitarum: nonne enim Rex sponte sur-*
1. Cor. 11. 31. *rexit de solio, indutus est sacco, & iejunium toti populo indixit? Vnde Apostolus ad Corinthios:* Si nosipsos dijudicaremus, *hoc est, puniremus*, non vtique iudicaremur, *nempe à Domino. Sic enim exponit Chrysost.* Audi, *inquit*, Paulum dicentem, si nosipsos iudicaremus, non vtique iudicaremur. Et quónam modo, dices, rationes à meipso vivendi, & supplicia accipiam? largos effunde lacrymarum imbres, laboribus ac vi-
Greg. in cap. 7. gilijs te ipsum afflige. *De injunctis verò habeo testimonium B. Gregorij libro 3. in 1. Regum.* Afflictio, *inquit*, pœnitentiæ ad delenda peccata idonea est, cùm Sacerdotis fuerit iudicio imperata, cùm ab eo confitentium actibus discussis pro modo criminis onus eis decernitur afflictionis. *In Concilijs quoque multi extant canones pœnitentiales. Hæc autem potestas sacerdotibus omnibus collata est, in S. Petro & Apostolis, quibus dictum est, quorumcumque solverent vel ligarent peccata in terris ea quoque solutum vel ligatum iri in cœlis. Ligant enim peccata, cùm ad illa expianda, quoad pœnam temporalem, injungunt pœnitentibus aliqua opera laboriosa & satisfactoria, vt exposuit Synodus Tridentina sessione 14. can. 15.*

V. *Proprietas est, quod satisfactio plena & integra, hoc est, quæ tollat omnem pœnam temporalem, debet exæquari gravitati delicti, iuxta*
Deut. 25. 2. *illud Deuteronomij:* Pro mensura peccati, erit & plagarum modus. *Vnde S. Cyprianus:* Deus quantum

quantum patris pietate indulgens est, tantum iudicis majestate metuendus est. Alto vulnere diligens & longa medicina non desit: poenitentia crimine minor non sit, orare oportet impensiùs, diem luctu transire, vigilijs noctes ac fletibus ducere, tempus omne lacrymosis occupare lamentationibus. S *Basilius in verba,* Attende tibi Attende, *inquit,* tibi vt pro delicti proportione hinc quoque mutueris ex admota tibi medela valetudinis instaurandæ subsidiū. Magnum est & grave peccatum? multa opus habes confessione, lacrymis amarulentis, peracri contentione vigiliarum, indivulso & continenti iejunio S. *Ambrosius ad virginem lapsam:* Lugubris tibi accipienda est vestis, & mens ac membra singula digna castigatione punienda. Amputentur crines, qui per vanam gloriam occasionem luxuriæ præstiterunt. Defluant oculis lacrymæ, qui masculum non simpliciter aspexerunt. Pallescat facies, quæ quondam viruit impudicè. Denique totum corpus iejunijs maceretur, cinere aspersum & opertum cilicio perhorrescat, quia malè sibi de pulchritudine placuit. Sic conversus magnus ille David iustificatus est, sic Ninive peccatrix illa civitas incumbentem sibi evasit interitum. Peccator ergo si sibiipsi non pepercerit, à Deo illi parcetur. S. *Chrysost. libr. 2 de Sacerdotio.* Non temerè, *ait*. ad delictorum modum oportet & mulctam ipsam adhibere: sed tanquam ex conjecturis quibusdam explorandus est delinquentium animus. *Quæres, an quilibet peccator teneatur plenam satisfactionem in hac vita subire, & Sacerdos in confessione teneatur injungere? Respondeo peccatorem non teneri nisi ad aliquam satisfactionem vel sponte faciendam, vel explen-*

2. Reg. 12.
Ionæ 3.
Chrys. post princip.

dam, quæ à Sacerdote injungitur, qua si non sufficit ad totam pœnam temporalem expiandam expianda erit in Purgatorio, ut B. Petrus Damianus scribit in 2. serm. de S. Andrea. Sacerdos item non tenetur plenam satisfactionem cuique imponere, sed tamen aliquam graviorem gravius lapsis.

VI. *Proprietas est. Leviora & quotidiana peccata leviori satisfactione possunt expiari, ut oratione Dominica, tunsione pectoris, gemitu, ardenti amoris actu, pia aspersione aqua benedicta, & similibus. Unde S. Aug. in Enchiridio:* De quotidianis autem, brevibus, levibúsque peccatis, sine quibus hæc vita non ducitur, quotidiana oratio fidelium satisfacit.

Aug. cap. 71.

VII. *Proprietas, satisfactio à Sacerdote injuncta ordinariè sequitur contritionem & confessionem: convenit enim quo ordine Deum offendimus, nempe corde, ore, ac opere, eodem Deo reconciliemur, corde quidem per contritionem, ore per confessionem, ac opere per satisfactionem. Unde Chrysost. ser. de Pœnitentia:* Perfecta pœnitentia cogit peccatorem omnia libenter ferre: in corde ejus contritio, in ore confessio, in opere tota humilitas. *Dixi*, ordinariè, *quia in veteri Ecclesia nemo ad absolutionem admittebatur, nisi post dignam satisfactionem antè peractam, sic enim scribit S. Innoc. I. Papa, ep. prima:* De pondere delictorum æstimando Sacerdotis est judicare, ut attendat ad confessionem pœnitentis, & ad fletus atque lacrymas corrigentis, ac tum debere dimitti, cùm viderit congruam satisfactionem. *Id tamen non erat ita necessarium, quin etiam contrarium aliquando fieret, nam multis in Conciliis decretum est, ut exientibus in articulo mortis non negetur absolutio*

Innoc. cap. 7. G. Ni. can. 12. Carth. 4. cap. 76. Mog. can. 26.

vel communio, licet satisfactionem non perfecerint, modò admoneantur, vt eam perficiant, si revaluerint.

Caput IV.

De multiplici fructu satisfactionis.

P*Rimus fructus est, quòd ea in primis placemus Deum, & iram impendentem avertamus, vti innumera ostendunt exempla in solis Scripturis eorum, qui pœnitentia acta in cilicio, cinere, iejunio, precibus, & lacrymis, Divinum numen sibi reconciliarunt: vt Rex David cum suis in primo Paralipomenon, Achab. in tertio Regum, Ninivitæ apud Ionam, Iudith cum filijs Israël in historia Iudith. Idem apud Ieremiam & Ezechielem. Matathias cum filijs in Machabæorum libris. Vnde S. Cyprian. de lapsis,* Dominus, *inquit*, orandus est, Dominus nostra satisfactione placandus est. *S. Aug. ad Maced.* Quosdam à societate removemus altaris, vt pœnitendo placare possint quem peccando contempserunt. S. *Gregorius in primum Regum.* Ninivitæ dum veluti pro difficili reconciliatione gravi pœnitentia se deijciunt, omnipotentis Dei misericordiam facilè meruerunt.

1. Paralip. c. 21. 3. Reg. 21. Ion. 3. Iud. 4. 7. 8. Ieremi. 4. 25. Ezech. 7. 1. Mach. 23. Aug. ep. 54. Greg. lib. 3. cap. 4.

II. *Fructus est, quòd redimat nos à pœnis temporalibus, tum hujus vitæ, vt liquet ex exemplis iam allatis, tum vitæ futuræ in Purgatorio luendis. Ita enim Tertul. lib. de Pœnitentia loquitur de satisfactione:* Hoc enim pretio Dominus veniam addicere instituit: hac pœnitentiæ compensatione redimendam proponit impunitatem. *Et S. Cypr. ep. 2. lib. 4.* Aliud est pro peccatis longo dolore cruciatum emendari, &

& purgari diu igne, aliud peccata omnia purgasse *S. Hil. in Math.* Quia charitas plurimum peccatorum tegit, & errorum nostrorum ambitiosa ad Deum patrona est, novissimum pœnæ quadrantem solvemus, nisi pretio ipsius a iniquantorum criminum culpa redimamur. *Eo autem plures redimimus pœnas debitas quo maior est satisfactio.* Inquantum, *ait S. Pacianus in paranesi ad pænitentiam extrema,* pœnæ vestræ non peperceritis, in tantum vobis Deus parcet.

Hilar. can. 4.

III. *Fructus est, quia dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu (qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est) conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificamur. Ita C. Trid. Patres sessione 14. de Sacramento Pœnitentiæ. Eadem quoque ratione testamur, nos Christi crucem libenter amplecti, abnegare nos ipsos, mortificare corpora nostra quæ sunt super terram, veteris hominis odio permotos ad perfectiora conniti, quò pertinent omnes Christi Domini, & Apostoli Pauli adhortationes.*

Rom. 8. 17. Trid. cap. 8. Luc. 8. 23. Matth. 16.

IV. *Fructus est, quia timor satisfactionis cum labore peragendæ, deterret nos à peccando. Vnde Greg. Nazianz. in funere patris sui.* Deus, *inquit,* vltionum est Dominus, qui licèt ob clementiam à severitate ad remissionem inclinare consueverit, non tamen in omnibus parcit peccantibus, ne illi bonitate sua fiant deteriores.

Greg. orat. 54.

V. *Fructus, Admonet, quanta sit peccati gravitas, & eo modo animam erudit & illustrat, ex eo vero lumine ingens odium adversus peccatum nascitur, vt iam non timore pœnæ, sed amore iustitiæ, & odio peccati, in bonis actionibus perseveretur. Conducit quoque ad habitus vitiorum*

eradicandos. & virtutum inserendos. Ita Patres citati Concilij.

VI. *Fructus est quia sæpe ob peccatum vnius non punitum, vt oportebat, in totum populum Dei furor accenditur, cujus rei testis est Iosue, qui scribit populum Israël coram hostibus tamdiu terga vertisse, donec peccatum Achan detectum & punitum non fuit. Accedit, quòd ex vnius pœna sæpe corriguntur multi.* Ios. 7.

VII. *Fructus est, quia sæpe peccatores sua satisfactione promptè suscepta magnum gaudium afferunt Ecclesiæ, sicut attulit Apostolo satisfactio fornicarij in 2 ep. ad Corinth. Vnde S. Cyprian. sermone de lapsis:* Is, qui Deo pro peccatis suis satisfacere, vt par est, laborat, non solùm veniam apud Deum impetrat, sed etiam quam contristaverat nuper, lætam facit Ecclesiam. 2. Cor. 7. 7.

De Medijs nihil opus est scribere, cùm sufficiant ea quæ titulo Pœnitentiæ, Operum bonorum, Iejunij, & alibi commemorata sunt.

VIDE V. Castitas, Iejunium, Martyrium, Oratio, Pœnitentia, Profectus spiritualis, Virtus. *Et in Panario*, immortificatio passionum.

SEPVLTVRA DEFVNCTORVM.

CAPVT I.

Quid divinæ litteræ de Sepulturæ tradant.

IUINÆ *Literæ iubent, corpora fi-*
Eccli. *delium vita defunctorum terræ man-*
3.37. *dari, vel sepeliri. Ecclesiastici verba*
Eccli. *sunt :* Mortuo non prohibeas gra-
38.16. tiam, *hoc est, beneficium sepulturæ, & alia si-
milia. Et rursum :* Secundùm judicium (*ius
quod ei debetur*) contege corpus illius (*mortui*)
& non despicias sepulturam illius. *Alij verte-
runt,* iuxta morem funebrem contege. *Sic Ia-*
Genes. *cob Patriarcha in Genesi præcepit filijs congrega-*
49.29. *tis, vt se sepeliant cum patribus suis. Et in Deu-*
Deut. *teronomio lex talis lata est de suspendio in pati-*
21.23. *bulo :* Non permanebit cadaver ejus in ligno,
Tob. 4.3. sed eadem die sepelietur. *Tobias quoque ad fi-
lium :* Cùm acceperit Deus animam meam,
corpus meum sepeli, & honorem habeas matri
tuæ omnibus diebus vitæ ejus. Cùm autem &
ipsa compleverit tempus vitæ suæ, sepelias
eam circa me.

*Deinde eadem varia commemorant exempla
honorificè tumulatorum, vt Saræ vxoris in spe-*
Genes. *lunca duplici agri à filijs Heth, de quo in Genesi,*
23.19. *ab Abraham coëmpti. Deinde Abrahæ, Isaac,*
Genes. 25.& *Rebeccæ & Liæ in eadem. Iacob item, cujus cor-*
49. *pus à Ioseph & fratribus ejus magno comitatu*
Genes. *Ægyptiorum ex Ægypto honorificè in terram Cha-*
50.1. *naan delatum est, vt ibi humaretur. Sic vt habet*

Regum historia, Samuel, Saül, & Ionathas, Propheta à leone occisus, Rex Iosias, & alij honorificè sepulti leguntur. Sic Tobias officium sepulturæ sæpius corporibus fidelium à tyranno trucidatorum benignè exhibuit. Legimus & apud Matthæum, Ioanne Baptista ab Herode occiso, discipulos ejus corpus ejus tulisse & sepeliisse. Ioseph quoque Arimathæus corpus Christi à Pilato petiisse, & in monimento suo novo, quod exciderat in petra, condidisse.

1. Reg. 25. 1. Ibid. 31. 11. 3. Reg. 13. 30. 2. Paralip. 35. 25. Tob. 1. 20. Tob 2. 4. Matth. 14. 12. Matth. 27. 57.

Denique & collaudant hoc opus velut pium & meritorium. Nam, vt est in altero libro Regum, cum viri Iabes Galaad sepelissent corpus Saulis occisi, per nuncios rex David in hac verba allocutus est: Benedicti vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum Domino vestro Saul, & sepelistis eum. Et nunc retribuet vobis quidem Dominus misericordiam & veritatem, sed & ego reddam gratiam, eo quòd fecistis verbum illud. *Angelus quoque Raphaël laudavit eam ob rem Tobiam.* Quando, *inquiens*, orabas cum lacrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prandium tuum, & mortuos abscondebas per diem in domo tua, & nocte sepeliebas eos, ego obtuli orationem tuam Domino. *Et Christus Dominus Mariam Magdalenam, cùm in Bethania effudit* alabastrum vnguenti preciosi super caput ipsius recumbentis. Mittens enim hæc, *inquit*, vngentum hoc in corpus meum, ad sepeliendum me fecit. *Immo addit*, toto mundo prædicandum, quod hæc fecerit in memoriam ejus. *Dices, si res tanta laude digna est sepelire mortuos, cur Christus alibi cuidam non permiserit sepelire patrem suum, sed dixerit,* dimitte mortuos sepelire mortuos suos. *Respondeo, Christum rem maximè mirabilem hoc*

2. Reg. 2. 5. Tob. 12. 12. Matth. 26. 13. Matth. 8. 22.

responso indicasse, nempe cùm ab eo vocamur, ne vnius quidem diei aut horæ moram etiam pietatis erga parentes præstandæ causa interponendam, quo minùs è vestigio vocantem sequamur. Nullam maiorem esse posse pietatem, quàm ipsum sequi, cùm ne patrem quidem nisi propter ipsum sepelire debeamus. Dimitte autem mortuos, *id est, vel infideles, vt exponit Chrysostomus in Matthæum, vel peccatores, vt Augustinus de civitate Dei, qui non de Christo, sed de hujus mundi rebus cogitant,* sepelire mortuos, *hoc est, verè vita defunctos,* suos, *id est, suum quemque patrem, filium, vxorem, vt loquitur Abraham in Genesi:* Date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuum meum.

Maldonatus in Matth. Chrys. homil. 28. Aug. 20. c. 6. Genes. 23. 4.

Capvt II.

Quid prisci Patres pro sepultura scripserint.

L.c.12.

L*Actantius Firmianus sexto institutionum libro,* Vltimum, *inquit,* illud & maximum pietatis officium est, peregrinorum & pauperum sepultura quod illi virtutis iustitiæque doctores (*Ethnici*) prorsus non attigerunt. Nec enim poterant id videre, qui vtilitate omnia officia metiebantur. *Et paulo pòst:* Non quærimus nunc, vtrúmne tota sepeliendi ratio sit vtilis, nécne? Sed hæc etiamsi sit inanis (vt illi existimant) tamen facienda est, vel ob hoc solum, quod apud homines bene & humanè fieri videtur. Animus enim quæritur, & propositum ponderatur Non enim patiemur figuram & figmentum Dei feris, ac volucribus in prædam iacere, sed reddamus id terræ, vnde ortum est, & quamvis in nomine ignoto neces-

sariorum munus implebimus, in quorum locum quia desunt, succedat humanitas & vbicumque homo desiderabitur, ibi exigi officium nostrum putabimus. *Prudentij versus sunt hymno 10.*

Sancti sator ille Tobiæ,
Sacer ac venerabilis heros,
Dapibus iam ritè paratis,
Ius prætulit exequiarum.
Iam stantibus ille ministris,
Scyphos & fercula liquit,
Studióque accinctus humandi,
Fletu dedit ossa sepulchro.

S. Gregorius Nazianzenus in laudem Heronis scribens de Heliodoro presbytero in mari vnà cum navi cremato. Nec verò, *inquit* tantum apud barbaros homines sacerdotij dignitas impetrare quivit, vt minùs inhonesto saltem mortis genere interiret, aut si hoc nimium erat, at certè sepultura, quæ non impijs quidem & facinorosis hominibus negari debet, conderetur. *Sanctus Ambrosius libro de Tobia:* Tobias, *inquit*, vir iustus, misericors, hospitalis. Dum conviva accersitur, nunciatis insepulti corporis reliquijs, cibum deseruit, nec putavit pium, vt ipse cibum sumeret, cùm in publico corpus iaceret exanime. Hoc illi quotidianum opus, & magnum quidem. Nam si viventes operire nudos lex præcipit, quanto magis debemus operire defunctos? Si viantes ad longiora in domum deducere solemus, quanto magis in illam æternam domum profectos, vnde iam non revertentur? Nihil hoc officio præstantius, ei conferre, qui tibi iam non possit reddere, vindicare à volatilibus, vindicare à bestijs consortem naturæ. Feræ hanc humanitatem defunctis

Ambr. cap. 1.

corporibus detulisse produntur, homines denegabunt? *Sanctus Hieronymus in vita Pauli eremitæ primi, de feris narrat. Cum enim sancto Antonio sarculum deesset, quo sepulcrum effoderet pro sancti Pauli corpore humando.* Ecce, *inquit*, duo leones ex interioris eremi parte currentes volantibus per colla iubis ferebantur, quibus aspectis primò exhorruit, rursúsque ad Deum referens mẽtem, quasi columbas videret, mansit intrepidus. Et illi quidem directo cursu ad cadaver beati senis substiterunt, adulantibúsque caudis circa ejus pedes accubuere fremitu ingenti rugientes, prorsus vt intelligeret eos plangere quo modo poterant: deinde haud procul cœperunt humum pedibus scalpere, arenamque certatim egerentes vnius hominis capacem locum foderunt, ac statim quasi mercedem pro opere postulantes, cum motu aurium cervice dejecta ad Antoniũ perrexerunt, manus ejus, pedésque lingentes: at ille animadvertit benedictionem eos à se precari. Nec mora, in laudationem Christi effusus, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, ait, Domine, sine cujus nutu nec folium arboris defluit, nec vnus passerum ad terram cadit, da illis, sicut tu scis. Et manu annuens eis vt abirent, imperavit, cúmque illi recessissent, sancti corporis oneri seniles curavit humeros, & deposito eo in fossam, desuper humum congregans, tumulum ex more composuit. *Sanctus*
A.c.13. *Augustinus libro primo de civitate Dei.* Nec ideo tamen, *inquit*, contemnenda & abijcienda sunt corpora defunctorum, maximéque iustorum & fidelium, quibus tanquam organis & vasis ad omnia bona opera sanctus vsus est Spiritus: etenim si paterna vestis & annulus, ac si quid

hujusmodi tanto charius est posteris, quanto erga parentes major extitit affectus, nullo modo ipsa spernenda sunt corpora, quæ vbique multo familiariùs atque conjunctiùs, quàm quælibet indumenta, gestamus. Hæc enim non ad ornamentum vel adjutorium, quod adhibetur extrinsecus, sed ad ipsam naturam hominis pertinent. Vnde & antiquorum iustorum funera officiosa pietate curata sunt, exequiæ celebratæ, & sepultura provisa, ipsique dum viverent, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis corporibus filijs mandaverunt. Et Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur. Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandúmque commẽdat, quod vnguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Evangelio, qui corpus ejus de cruce acceptum diligenter atque honorificè tegendum sepeliendúmque curarunt. Verùm istæ auctoritates non hoc admonent, quòd insit vllus cadaveribus sensus, sed ad Dei providentiam, cui placent etiam talia pietatis officia, corpora quoque mortuorum pertinere significant propter fidem Resurrectionis astruendam.

Tob. 12.
Math. 26.

CAPUT III.

De Proprietatibus vel Ritibus Sepulturæ Christianæ annexis.

RItus primus erat, quòd lavarentur defunctorum corpora. Cujus ritus meminit Tertullianus in Apologetico; Epiphanius in oratione

Tertul. c. 42.

de sepultura Christi. Exempla habes, primò in Act. 9. 37. *Actis Apostolicis de Tabita post mortem, lota. Deinde plura in Patribus, vt in epistola Dionysij* Euseb. lib. 7. cap 17. *Alexandrini apud Eusebium de Christianis qui etiam peste extinctorum corpora accuratè lave-rant. De Tharsilla virgine apud Gregorium Ma-* Greg. homil. 38. in *gnum. in cujus lotione reperta sunt genua cum cu-bitis callo camelinæ pellis instar, ob precandi stu-* G. T. cap 7. 41. 10. 4. *dium, obducta. De alijs apud Gregorium Turo-nicum libro de gloria Confessorum, Bedam in vi-ta S. Guthberti. Eginardum in vita Caroli Ma-gni. Surium in vita S Vincentij Ferrerij, cujus abluti aqua etiam valuit ad sanandos ægros. Fer-tur Balduinum Ierosolymorum Regem ad Flan-dros suos misisse pretiosissimam aquam, qua cruen-tum Christi corpus fuerat ablutum ante sepul-turam.*

Tertul. cap. 13. G c. 1. II. *Ritus erat, quòd lota vngerentur, de quo Tertullianus loco citato. Prudentius in Catheme-rinum, hymno ad exequias defunctorum, S. Greg. in Cantica: exemplum habemus de Christo* Io. 19. 39. *varijs aromatibus condito apud Evangelistas. Nicodemus enim mixtura myrrhæ & aloës illum condijt, mulieres quoque vngendi causa venerant ad monumentum. In Genesi quoque legimus Ia-* Genes. 50. *cobi Patriarchæ corpus iussu filij Ioseph conditum, & Asæ regis Iudæ in secundo Paralipomenon.* 2. Par. 16. 14. *Vterque mos lavandi & vngendi receptus fuit & apud Gentiles, tam Græcos, quàm Romanos. De Romanis celebratur* ENNII *versus:*

V Æn. 6. Tarquinij corpus bona fœmina lavit, & vnxit.

De funere Miseni Trojani MARO:

Corpúsque lavant frigentis & vngunt.

Iliad. 6 & 28. HOMERVS *item vtrumque ritum ponit in fune-re Patrocli & Achillis. Lege nostrum Franciscum Bentium oratione 22.* de ratione funeris apud

Romanos. *Qua de causa autem hos ritus usurparint Ethnici non est necesse indagare. Christiani certè usurpant, tum declarandi amoris sui in defunctos causa, tum ut indicent corporibus eorum hunc cultum deberi, sive quia fuerint templa Spiritus sancti, ut Apostolus ea vocat, dum viverent, sive quia credunt ea aliquando resurrectura in vitam æternam.* S. Aug. 1 de civit. cap. 11. 1. Cor. 3. & 6.

III. *Ritus erat, quod linteo funebri involverentur. Corpus Christi apud Matthæum* involuit Ioseph in sindone munda, *quæ nunc servatur Taurini, sicut* Sudarium, quod fuerat, *ut scribit S. Ioannes* super caput ejus, *quotannis ostenditur Moguntiæ. De corporibus pestiferorum linteo opertis habes apud Eusebium loco nuper allegato De corpore sancti Pauli eremitæ pallio sancti Athanasij obvoluto à S. Antonio, habes in Pauli vita è sancto Hieronymo descripta S. Athanasius in vita S. Antonij ait, morem fuisse Ægyptijs nobilium, & præcipuè SS. Martyrum, corpora lineamine obvolvere.* PRVDENTIVS *in hymno ad exequias.* Matth. 27. 59. Ion. 19. 7. Eusebi lib. 7. cap 17.

Candore nitentia claro,
Prætendere lintea mos est.

S. *Hieronymus de muliere septies icta*, Clerici, *inquit*, quibus id officij erat, cruentum linteo cadaver obvoluerunt. *Plutarchus in problematis Romanis testatur, apud suos Gentiles albis vestibus contecta fuisse cadavera. In nobilibus personis aureum velamentum super feretrum defuncti apponi consuetum indicat S. Hieronymus ad Paulam super obitu Blesillæ,* Ex more, *inquiens*, parantur exequiæ, & nobilium ordine præeunte aureum feretro velamen obtenditur. Hier. ep. 49. Plut. qu 26. Hier. ep. 25.

IV. *Ritus erat, quod funus efferretur magno hominum comitatu. Exemplum habemus in Ge-* Genes. 50.

Luc. 7. *nesi de Iacob Patriarcha, & apud Lucam de vidua, cujus vnicum filium elatum magna turba comitabatur Hier. ad Eustochium de obitu Paulæ Romanæ* Tota, *ait*, ad funus ejus Palæstinarum vrbium turba convenit. *Et ad Oceanum de funere Fabiolæ:* Iam fama volat tanti prænuncia luctus, totius vrbis populum ad exequias congregabat. *De eodem ritu lege Gregorium Nazianzenum oratione 2. in Iulianum, & Severum Sulpitium in vita S. Martini.*

Euseb. c. 66. V. *Ritus erat quòd cum cereis & facibus accensis. Nam Eusebius lib. 4. de vita Constantini testatur, in funere Constantini arsisse lumina in aureis candelabris. Nazianzenus oratione citata, ait, cum cereorum ignibus delatum fuisse corpus Constantij Cæsaris, eo quòd Christiani putarint pium esse ejus discessum è vita his officijs ornandum S. Chrysost. in ep. ad Hebræos.* Dic mihi, *ait*, quid sibi volunt lampades istæ tam splendidæ? nónne sicut athletas mortuos comitamur? quid etiam hymni, nónne vt Deum glorificemus? *Theodoretus historia Ecclesiastica lib. 5 scribit in translatione corporis S. Chrysostomi, Bosphori ostium ad Propontidem prorsus luminaribus fuisse cõpletum. Gregorius Nyssenus ad Olympium de morte sororis suæ Macrinæ:* Amplius clerici ordine progredientes, accensos cereos gestantes manibus funus deducebant. *Hier. ad Eustochium de obitu Paulæ.* Cùm alij Pontifices lampades, cereósque præferrent. *Et in Epitaphio Paulæ:* Sacerdotes lampades cereósque pretulerunt funeri. *Rectè autem hunc ritum ad traditionem Christianam referimus, quia eius meminit Dionysius Areopagita libro de Ecclesiastica hierarchia. Et Nicephorus lib. 2. historiæ Ecclesiasticæ, ait, B. Virginis Mariæ corpus cereis arden-*

[Margin notes: Chrys. homil. 4. — Theodoret c. 26. — D. c. 7. — Nicep. cap. 21. — C. c.]

tibus, floribúsque sparsis ab Apostolis ex Sion in Gethsemani elatum. Accendimus autem cereos, vt indicemus animas vivere, & defunctos fuisse filios lucis, aliquando ad æternam lucem resurrecturos.

VI. *Ritus erat, quòd cum Canticis, hymnísque spiritualibus. Ita enim iubent Apostoli apud Clementem Romanum Constitutionum Apostolicarum lib. 6 Greg. Nyssenus ad Olympiam, indicat Sacerdotes in funere maximè Psalmos concinuisse. Et Nazianzenus oratione in laudem Cæsarij fratris, ait psalmodijs luctum sedantibus sepultum. S. Hieron. in vita S. Pauli eremitæ, à S. Antonio Pauli corpus foras prolatum, cum hymnorum psalmorúmque cantu ex traditione Christiana. Idem habet ad Eustochium de obitu Paulæ, & ad Oceanum de funere Fabiolæ. Severus in vita S. Martini. Chrysost. ad populum,* Quanam de causa, *inquit,* quæso presbyteros vocas & psallentes? nónne vt te consolentur, nónne vt defunctum honorent? *S. August. quoque de funere matris agens, libro Confessionum nono,* Psalterium, *ait,* Evodius aperuit, & cantare cœpit Psalmum, cui respondebamus: Misericordiam & iudicium cantabo tibi Domine. *Ejusdem Ritus meminit S. Dionysius Areopagita de Ecclesiastica Hierarchia. Eodem pertinet pulsus campanarum; quo populum solere convocari ad funerum deductionem, docet Beda lib. 4 de Tintinnabulis. Apparet quoque ex Matthæo apud Iudæos in funere adhibitos tibicines. Ambrosius siquidem scribit in Lucam, morem fuisse Gentilium, vt ad omne funus lamentatrices & tibicines adhiberentur, qui lacrymas audientibus cantatis nænijs elicerent, eámque consuetudinem ad Iudæos quoque permanasse. Vnde* OVIDIVS *4. Fastorum.*

C. cap. 29.

Naz. orat. 10.

Chrysost. homil. 70.

Aug. cap 12.

D. c. 7.

B. c. 23. Matth. 9. 23.

Ambr in c. 8.

Cantabat mœstis tibia funeribus.

VII. *Ritus erat, quòd in locis sacris humarentur. Qua de causa olim Iacob & Ioseph Patriarchæ in terra Ægypti mortui, in terra promissionis sepeliri voluerunt, vnde Christus erat nasciturus, & vbi templum Domini erat futurum. Dionysius Areopagita de Ecclesiastica hierarchia,* His peractis, *inquit,* Pontifex condit in loco dignissimo corpus, cum alijs sui ordinis corporibus sacris. *Et Clemens Romanus libro 6. Constitutionum Apostolicarum,* Convenite, *ait,* in cœmiteria, sacros libros in ijs legentes, & psallentes pro his qui dormierunt. *Ea autem consecrari solere à Sacerdotibus docet Gregorius Turonicus de gloria Confessorum. Et Yvo Carnotensis epist. 229. Vocantur autem* χοιμητήρια, *quasi dormitoria, eo quod fideles in scripturis post mortem dicantur dormire, extremo die iudicij resuscitandi, teste Augustino epistola 122. S. Cyprianus lib. 1. epistolarum arguit Martialem quendam, quod filios suos exterarum gentium more* apud profana sepulchra deposuerit. *quo ipso indicat iam tum sacra sepulcra fuisse pro Christianis. In templis autem sæpe sepultos fuisse fideles, testatur Ambros. lib. 1. de Abrahami, Hieronymus in vita Paulæ & Fabiolæ, August. libro de cura pro mortuis agenda, & Gregorius libro tertio Dialogorum.*

VIII. *Ritus erat, quod pro liberanda anima ex pœnis Purgatorij sacrificium Missæ offerretur, & aliæ orationes instituerentur. Nam in 2 libro Machabæorum (qui teste Augustino, ab Ecclesia pro canonico habetur) narratur Iudam Machabæum misisse Ierosolymam 1200. drachmarum argenti in sacrificia pro mortuis expendenda, ac deinde subijcitur,* Sancta ergo & salubris est

[Marginal notes: Genes. 49. & 50. — D. c. 7. — C. c. 30. — Greg. c. 106. — Ioan. 11. — 1 Thes. 4. — C. ep. 4. — Ambr. cap. 9. — Aug. cap. 1. — Greg. c. 13. — 2 Mach. 12 — A. 18. de ciuit. c. 36.]

cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis solvantur. *Idem docuère omnes veteres Patres Graci atque Latini à nostro Illustriss. Cardinale Bellarmino libro primo de Purgatorio, cap. 6. accuratè citati. S. Epipanius certè in fine Panarij, & August. libro de haresibus, Aërium faciunt Hareticum, quòd negaverit orandum esse pro mortuis.* CALVINVS *ad hac respondet omnes Patres ante mille & trecentos annos in errorem abreptos fuisse, quòd non est aliud, quàm summam suam testari impudentiam, & Aërij (quem tamen nobiscum inter hareticos numerat) se discipulum profiteri.* A. c. 5. C. 3. Instit. cap. 5. nu. 10.

IX. *Ritus erat quod idem sacrificium, eadémque preces pro eadem anima certis diebus repetantur, vt* tertia *ab obitu die*, septima, tricesima & anniversaria. *De tribus prioribus testatur S. Ambros. in initio orationis de obitu Theodosij. De anniversaria Tertull. de Monogamia, & Gregor. Nazianz. oratione in Casarium fratrem.*

X. *Ritus erat, quòd Eleemosyna in eundem finem erogarentur in pauperes, de quo ritu S. Chrysost. in Matthaum, quò pertinet illud Tobia:* Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue, & noli ex eo manducare & bibere cum peccatoribus. *hoc est, instrue convivium, & voca fideles pauperes, vt ipsi post acceptam eleemosynam orent pro anima defuncti.* Cur, *inquit loco citato Chrysostomus*, post mortem tuorum, pauperes convocas? cur Presbyteros, vt pro eis velint orare, obsecras? Chrys. 32. Tob. 4. 18.

XI. *Ritus erat, quòd laudes defunctorum in funere celebrarentur. Extat Eusebij Casariensis oratio in funere Constantini Magni dicta, Nazianzeni in funere Basilij, & Casarij Nysseni in Meletij, Ambrosij in exequijs Valentiniani Im-*

peratoris, & Satyri fratris, & alia innumera.

XII. *Ritus erat, quòd tumulus defuncti floribus respergeretur. Vnde S. Ambrosius in oratione funebri Valentiniani:* Non ego, *inquit*, floribus tumulum ejus aspergam, sed spiritum ejus Christi odore perfundam. *Et S. Hieronymus ad Pammachium de obitu vxoris Paulinæ:* Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos.

Nicep. c. 21. *Nicephorus libro secundo Ecclesiasticæ historiæ meminit de floribus sparsis in funere gloriosissimæ Virginis Mariæ.*

XIII. *Ritus erat, quòd tituli & epitaphia in memoriam defuncti erigerentur iuxta sepulcra. Exemplum pervetustum habemus in Genesi, vbi sic legimus:* Mortua est ergo Rachel, & sepulta est: erexitque Iacob titulum super sepulcrum ejus. Hic est titulus monumenti, Rachel, vsque in præsentem diem. *Et in primo Machabæorum de monumento magnifico à Simone erecto super sepulcrum patris sui & fratrum. S. Hieronymus scribit se ad Mausolaum Dauidis Regis precari solitum in epistola ad Marcellam. De quo videtur loqui S. Petrus in Actis, cùm ait:* Et sepulcrum ejus est apud nos vsque in hodiernum diem. *Prudentius in passione Hippolyti ita canit:*

Genes. 35. 19.

1. Machab. 13. 30.

Hier. ep. 17.

Act. 2. 29.

Innumeros cineres Sanctorum Romula in vrbe
Vidimus, ô Christi Valeriane sacer.
Incisos tumulos, titulos, & singula quævis
Nomina, difficile est, vt replicare queam.
Plurima literulis signata sepulcra loquuntur,
Martyris aut nomen, aut epigramma aliquod.

CAPUT IV.

De utilitate Sepulturæ, eiúsque rituum.

DVplex est tum sepultura Ecclesiastica, tum carimoniarum ejus utilitas: altera ad vitâ defunctos, altera verò ad vivos, à quibus humantur, se porrigens. Quod ad priorem attinet, primùm ideo prodest vitâ defunctis ejusmodi sepultura, quia voto & desiderio, quod dum viverent habuerunt, potiuntur. Cùm enim homo propensione & lege naturali diligat seipsum, Apostolúsque ad Ephesios testetur, neminem esse, qui carnem suam odio prosequatur: optat quoque, corpus suum honestè post mortem tractari. Vnde & mortui quidam, *inquit S. Augustinus in libro de cura pro mortuis gerenda*, feruntur vel in somnis, vel alio quocumque modo apparuisse viventibus, atque vbi eorum corpora iacerent inhumata nescientibus, locisque monstratis admonuisse, vt sibi sepultura, quæ defuerat, præberetur. *Deinde verisimile est, animam ipsam, quæ post mortem retinet naturalem suam inclinationem ad corpus, quod extremo iudicij die est receptura, idem optare, quocum tamquam fido comite & adjutore divino cultui vacauit. 2. Prodest, quòd & honori ipsorum apud posteros, quibuscum vixerunt, consulatur. Nam præterquam quod experientia doceat, eos infames haberi, quibus ius sepulturæ negatum est, vt suspendiosis, vel in rogum actis. Scriptura ipsa pro ignominia reputat destitui sepultura. Ecclesiastæ verba sunt:* Si genuerit quispiam centum liberos, & vixerit multos annos, sepulturáque careat, de hoc ego pronuncio, quòd melior illo

Matth. 22. Eph. 5. 5. Aug. cap 10. Eccl. 6, 3.

Aug. cap 7. 3. Reg. 13. Ierem. 22. 18. Bellar. lib. sup. citato. Aug. ser. 34.

sit abortiuus. Et in regnorum libris, *inquit Augustinus libro citato*, invenitur Deum per Prophetam minatum alteri Prophetæ, qui ejus transgressus est verbum, quòd non inferretur cadaver ejus in sepulcrum patrum ejus. *Et Ieremias:* Hæc dicit Dominus ad Ioachim Regem Iuda, Non plangent eum. Væ, domine, & væ inclyte. Sepultura asini sepelietur putrefactus & projectus extra portas Ierusalem. 3. *Prosunt animabus eorum sacrificia quæ offeruntur, orationes & eleemosynæ, vt docent omnes sancti Patres. S. Augustinus de verbis Apostoli:* Orationibus sanctæ Ecclesiæ & sacrificio salutari, & eleemosynis, quæ pro eorum spiritibus erogantur, non est dubitandum mortuos adjuvari, vt cum eis misericordiùs agatur à Domino, quàm eorum peccata meruerunt. Hoc enim à Patribus traditum vniversa observat Ecclesia. Non omnino ambigendum est, ista prodesse defunctis, sed talibus, qui ita vixerint ante mortem, vt possint eis hæc vtilia esse post mortem. *Accedit, quòd si in templis Martyrum aliorúmve Sanctorum humentur, sæpe homines memoria loci excitati eorumquoque patrocinium pro defunctis implorent, vt notavit S. Augustinus:*

Aug. cap. 4.

Cùm, *inquit libro de cura pro mortuis*, recolit animus vbi sepultum sit charissimi corpus, & occurrit locus nomine Martyris venerabilis, eidem Martyri animam dilectam commendat recordantis & precantis aspectus. Qui cùm defunctis à fidelibus charissimis exhibetur, eum prodesse non dubium est ijs, qui cùm in corpore viverent, talia sibi post hanc vitam prodesse meruerunt.

Quod ad posteriorem vtilitatem attinet in vivos redundantem, prima est, quòd pompa fu-

nebris luctum temperet eorum, qui funus ex officio curarunt, mæstisque solatium afferat. Ita idem Augustinus de verbis Apostoli: Monuit Apostolus, non vt non contristemur, sed non sicut cæteri, qui spem non habent. Contristamur ergo nos in nostrorum mortibus necessitate amittendi, sed cum spe recipiendi. Inde angimur, hinc consolamur: inde infirmitas afficit, hinc fides reficit: inde dolet humana conditio, hinc sanat divina promissio. Proinde pompa funeris, agmina exequiarum, sumptuosa diligentia sepulturæ, monumentorum opulenta constructio, vivorum sunt qualiacumque solatia, non adjutoria mortuorum *Et infrà:* Sit pro viribus cura sepeliendi & sepulcra construendi, quia & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera sunt. Impleant hæc homines erga suos officia postremi muneris, & sui humana lenimenta mœroris. Verùm illa quæ adjuvent spiritus defunctorum, oblationes, orationes, erogationes multo pro eis observantiùs, instantiùs, abundantiùs impendant, qui suos carne non spiritu mortuos, non solùm carnaliter, sed etiam spiritualiter amant.

Aug. cap 3. 1. Thessal. 4. 12.

II. *Vtilitas est, quòd hac pompa sit quasi speculum omnium mundi vanitatum, quæ omnes morte quasi sepeliuntur, & in terram retrunduntur: deinde* mnemósynon *novissimorum. Vnde Sapiens consuluit,* melius esse ire ad domum luctus, quàm ad domum convivij. *Etiam causam addidit:* in illa enim finis cunctorum admonetur hominum, & vivens cogitat quid futurum sit *Ecclesiasten autem loqui de funebri luctu, domúmque luctus esse exequias funeris, tradunt hic Hieronymus & Olympiodorus.*

III. *Vtilitas est, quòd opere hoc homo profi-*

teatur palàm fidem suam, quam habet de animæ immortalitate & futura resurrectione. Quid enim aliud significant varia lumina prælata & Crucis effigies, nisi lumen fidei? Deinde quòd profiteatur quoque, contra hæreticos hujus ævi, fidem Catholicam Romanam: nam Crucem, lumina, hymnum & preces mortuorum, eleemosynas, aquam benedictam, Missæ sacrificium, aliásque funebres cærimonias Ecclesiasticas novatores omnes detestantur.

IV. *Et postrema Vtilitas est quòd homo Christianus in gratia existens hoc officio charitatis verè promereatur vitam æternam, quod liquet*
Tob. 12.12. *primò ex exemplo Tobiæ suprà ab Angelo Raphaële mirificè collaudato: deinde Magdalenæ, quod*
Matth. 26. 13. *tanti fecit Christus, vt dixerit toto orbe commemoratum iri, quod & factum est, atque*
Aug. de verbis Apostoli. *etiamnum fit, vbi Christi Evangelium prædicatur. Hinc S. Augustinus paulo antè monuit, vt pro viribus curam sepeliendi & sepulcra construendi suscipiamus:* Quia, *inquit*, & hæc in Scripturis sanctis inter bona opera deputata sunt. *Et Lactantius in divinarum institutionum epitome ita scripsit:* Redimere ab hoste captivos, magnum misericordiæ opus est, item ægros pauperes visitare atque fovere; inopes aut pauperes, si obierint, non patiamur insepultos iacere. Hæc sunt opera, hæc officia misericordiæ: quæ si quis perfecerit, verum & acceptum Deo sacrificium immolabit. Hæc litabilior victima est apud Deum, qui non pecudum sanguine, sed hominis pietate placatur: quem Deus, quia iustus est, sua & ipsum lege, sua & conditione prosequitur: miseretur ei, quem viderit misericordem: inexorabilis est ei, quem precantibus cernit immitem. Ergo

vt hæc omnia quæ Deo placent, facere possimus, contemnenda est pecunia, & ad cœlestes transferenda thesauros, vbi fur non effodiet, nec rubigo consumet, nec tyrannus eripiet, sed nobis ad æternam opulentiam, Deo custode, servabitur.

VIDE V. Eleemosyna, Hospitalitas, Opera bona.

SIMPLICITAS.

CAPUT I.

Quid nomine virtutis Simplicitatis intelligatur.

Simplicitas in sacris literis ferè significat synceritatem, vel candorem animi ab omni dolo, simulatione vel fuco alieni, qualis est infantibus & pueris, vt notavit libro primo Pædagogi Clemens Alexandrinus. Vnde S. Ambrosius laudans fratrem Satyrum ab hac virtute definit eam esse, quandam morum temperantiam, mentisque sobrietatem. *illum verò tanta ait simplicitate fuisse*, vt conversus in puerum simplicitate illius ætatis innoxiæ, perfectæ virtutis effigie, & quodam innocentium morum speculo reluceret. *B. Ioannes Climacus scribit Simplicitatem* esse habitum animæ varietate carentem, totiúsque perversæ intentionis ignarum, & qui nulla mala cogitatione moveatur. *Eodem spectat illa B. Gregorij in octavo Moralium descriptio.* Sapientia, *inquit*, iustorum est nihil per ostentationem fingere, sensum verbis aperire, vera, vti sunt, diligere, falsa devitare, bona

Clemens Alexand. cap. 5. Ambr. orat. de ejus obitu.

Clim. grad. 24.

Greg. cap. 38.

gratis exhibere, mala libentiùs tolerare quàm facere, nullam injuriæ vltionem quærere, pro veritate contumeliam lucrum putare. Sed hæc iustorum Simplicitas deridetur, quia ab hujus mundi sapientibus puritatis virtus fatuitas creditur.

Job. 1. 8. *Ab hac virtute Deus collaudavit B. Iob, cùm dixit ad Satan:* Nunquid considerasti seruum tuum Iob, quòd non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus? *Et Christus Dominus Nathanaëlem, cùm ait:* Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. *Hanc idem commendavit Apostolis, cùm apud Matthæum eos commonefaceret, vt simplicitate imitarentur columbas, deinde & paruulos, dicens:* Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. *Hanc inculcat & Paulus Romanis,* Volo, *inquiens,* vos sapientes esse in bono, & simplices in malo. *Et Corinthijs:* Malitia paruuli estote. *Et Philippenses:* Hoc oro, vt sitis sinceri, & sine offensa in diem Christi. *S. Petrus quoque eandem commodat electis advenis,* Deponentes, *inquiens,* omnem malitiam, & omnem dolum, & simulationes, *&c.* sicut modò geniti infantes, rationabiles, sine dolo, lac concupiscite. *Deinde in ea Christum imitandum proponit; nam ait:* Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum, vt sequamini vestigia ejus, qui peccatum non fecit, nec inventus est dolus in ore ejus: qui cùm malediceretur, non maledicebat, cùm pateretur, non comminabitur, tradebat autem iudicanti se injustè. *S. Thomas Aquinas subjicit simplicitatem virtuti Veritatis, quam Aristoteles in Ethicis inter virtutes morales numeravit.*

Ioan. 1. 47. Matth. 10. 16. Matth. 18. 3. Rom. 16. 19. 1. Cor. 14. 20. Phil. 1. 10. 1. Pet. 2. 1. Ibid. v. 21. S. Tho. 2. 2. q. 109. 2. 1. ad 4. Ar. 2. & 3. Eth.

CAPVT II.

CAPUT II.

De Simplicitatis proprietatibus.

PRima Proprietas est, *vt cum ratione & prudentia iuncta sit, quod Christus indicavit, cum ad Apostolos dixit:* Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. *Vnde Tertullianus scribens in Valentinianos*. Ideo, *inquit*, simplices notamur apud illos vt hoc tantùm, non etiam sapientes, quasi statim deficere cogatur à simplicitate sapientia, Domino vtramque iungente: Estote prudentes vt serpentes, & simplices vt columbæ. *Et S. Ambrosius in Lucam*, Quia plerisque non virtus, sed infirmitas videtur sine ratione simplicitas, vt tu veram suscipias admoneris, id est, vt exequaris industria munus naturæ. *S. Hieron. ad Paulinum, de institutione monachi:* Habeto simplicitatem columbæ, ne cuiquam machineris dolos, & serpentis astutiam, ne aliorum supplanteris insidijs. Non multùm distat in vitio, vel decipere posse, vel decipi Christianum. *Augustinus ad fratres in eremo:* Estote, fratres mei, prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Duo enim sunt, quæ annexa ad invicem sunt, vt vnum sine altero, aut parùm, aut nihil omnino proficiat. Simplicitas enim sine astutia stultitia reputatur; astutia sine simplicitate superbia approbatur. *Et Gregorius lib. 4. Registri:* In Scriptura sacra, cùm in bona intelligentia ponitur simplicitas, sæpe prudentiæ, aut rectitudini sociatur. Vnde etiam de beatò Iob scriptum est: Erat vir simplex & re-

Matth. 10. 16.

Ambr. lib. 7. in c. 9.

Hier. ep. 33.

Aug. ser. 14.

Greg. ep. 35.

Iob. 1. 8. ctus, & beatus Apostolus Paulus admonet di-
cens, Estote prudentes sicut serpentes, & sim-
Rom. plices sicut columbæ: esse valde inutile iudi-
16. 19. cans, si aut simplicitati prudentia, aut pruden-
Matth. 10. 16. tiæ simplicitas desit, quatenus & serpentis astu-
tia columbæ simplicitatem acueret, & colum-
bæ simplicitas serpentis astutiam temperaret.
Idem habet libro 1. Moralium cap. 2.

II. *Proprietas est, injuria oblivisci: hoc enim apud Apostolum est,* simplices esse in malo, &
Rom. 16. 9. malitia paruulum esse. *Vnde S. Hieronymus in*
1. Cor. *Matth. exponens verba Christi,* Quicunque er-
14. 20. go humiliaverit se, sicut paruulus iste, hic est
Hier. in cap 18. major in regno cœlorum. Sicut iste, *inquit,*
paruulus, cujus vobis exemplum tribuo, non
Matth. perseverat in iracundia, non meminit læsus:
18. 4. non videns pulchram mulierem delectatur:
non aliud cogitat, & aliud loquitur: sic & vos
nisi talem habueritis innocentiam, & animi
puritatem, non poteritis regna cœlorum in-
Ambr. trare: *Et S. Ambrosius primo de officijs:* Nolite
c. 21. hos contemnere pueros, de quibus Dominus
Matth. ait, Nisi conversi fueritis, & efficiamini sicut
18. 3. paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum.
1. Pet. 2. 23. Itaque & ipse Dominus, hoc est, Dei virtus,
sicut puer, cùm malediceretur, non remaledi-
xit, cùm percuteretur, non repercussit. Ita er-
go te compara, vt quasi puer injuriam non te-
neas, malitiam non exerceas, omnia à te inno-
center proficiscantur. Non consideres quid ab
alijs in te referatur. Locum tuum serva, sim-
plicitate & puritatem tui pectoris custodi. *Et*
Basil. *S. Basil in regulis brevioribus quæst. posita, quis*
245. *dicatur simplex vt columba, respondet:* Simplex
vt columba est, qui ne simpliciter quidem de
vlciscendo eo, qui sibi adversarius sit, cogitat,

potiúsque in instituto suo bene de illo merendi perseverat ex præcepto Apostoli sic dicentis: Vos autem nolite deficere bene facientes. *Et S. Chrysost. in Matthæum:* Nos quoque si cælorum hæredes constitui volumus, paruulorum virtutem consequi studeamus. Ab omnibus enim passionibus anima paruulorum munda est, his qui dolorem intulerunt, nullas vltionis vices reservant: & quasi nihil actum esset, veluti ad amicos accedunt. Quanto magis à matre vapulant, tanto magis eam quæritant, atque cæteris omnibus eam anteponunt. *Et infrà subÿcit exemplum Regis Davidis,* Nemo, *inquiens,* quàm Saül versutior vnquam fuit, nemo simplicior atque integrior quàm David. Nónne bis illum in manibus habuit David, & cùm interficere posset, pepercit? nónne irretitum, & quasi carcere circumvallatum tenebat, & dimisit? Et quamvis in David ille commiserit crimina, & quamvis à multis in necem illius David incitaretur, intactum tamen abire voluit?

2. Thess. 3. 13. Chrys. homil. 63.

III. *Proprietas est non nosse obtrectare, non invidere, non suspicari malum de altero, & suis rebus esse contentum. Hanc tradit S. Ambros. in exhortatione ad virgines,* Bonæ *ait,* divitiæ sunt innocentiæ atque simplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in his doli fraudisque versutia est. Omnis enim simplex obtrectare non novit, nescit invidere, suo contentus est, aliena non quærit. Et si egeat, sibi dives videtur, si suppetat, quod alimento est satis. Pulchrè Apost. Paulus, Et profunda, inquit, paupertas eorum abundavit in divitias simplicitatis eorum. *Et in tertio de officÿs eandem confirmat exemplo Iosue nihil mali suspicantis de*

2. Cor. 8. 2. Ambros. c. 10. Iosue 9. 14.

Gabaonitis, Adeò, *inquiens*, sancta erat illis temporibus fides, vt fallere aliquo posse non crederetur. Quis hoc reprehendat in Sanctis, qui cæteros de suo affectu æstimant? & quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant; fallere quid sit ignorant; libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere, quod non sunt. Hinc Salomon: Innocens credit omni verbo, non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. *Chrysost. verò confirmat exemplo Ioseph his verbis:* Iosephus nonne citra fucum agebat cum fratribus? nonne propter hoc probatus fuit, eo quòd ipse quidem omnia absque suspicione loquatur, illi autem malitiosè insidiabantur? Somnia sua simul atque iterum incautè eis prodidit: itidem pari securitate ad illos profectus est cibos allaturus, totum committens Deo: illi erga ipsum tanquam hostem affecti erant: ipse vicissim erga illos vt fratres. Et poterat Deus illum non permittere incidere in illos, sed permisit, vt ostenderetur miraculum, quòd licèt illi, quod poterant, conarentur, ille tamen vicit.

Prou. 14. 15.
Chrys. homil. 7. in acta.

IV. *Proprietas est, non erubescere publicum. Quam tradit Tertullianus libro contra Valentinianos, alludens ad dictum Christi:* Estote prudentes sicut serpentes, *&c.* Abscondat, *inquit*, se serpens quantum potest, totamque prudentiam in latebrarum ambagibus torqueat, altè habitet, in cæca detrudatur. Nostræ columbæ domus simplex, etiam in editis semper, & apertis, & ad lucem: amat figuram Spiritus sancti, Orientem Christi figuram. Nihil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi: quia nec pudebit vllum aures ei dedere, cum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit.

Matth. 10. 16.

quem quotidie in operibus omnibus sensit.

V. *Proprietas est, quod simplex est, & sincerum, solidum est, constans & diuturnum, quod* Iac. 1. 8.
verò duplex, vel fictum & simulatum, facilè dis- Ambr.
sipatur & soluitur, iuxta illud B. Iacobi: Vir du- c. 22.
plex animo inconstans est in omnibus vijs suis. *Hanc annotavit S. Ambros. in altero de officijs, cum ait:* Nihil simulatum & fictum veræ virtutis esse certum est, quin etiam diuturnum esse non solet. In principio vernat, in processu tanquam flosculus dissipatur & soluitur: quod autem verum ac syncerum, alta radice fundatur. *Deinde postquam subjecit exemplum Absa-*
lonis, qui per simulatam ambitionem anhelavit 2. Reg.
frustrà ad regnum. Liquet igitur, *inquit,* ea esse 15.
perpetua ac solida, quæ vera sunt, & quæ syncerè potiùs, quàm dolo congregantur: ea verò quæ simulatione atque assentatione parata sunt, non posse diu perseverare.

CAPUT III.

De dignitate & vtilitate hujus Virtutis.

Dignitati, vtilitatique simplicitatis satis amplum testimonium præbet Spiritus san-
ctus in suo verbo. Nam in Proverbijs ait Salomon: Prou.
Abominatio Domini est omnis illusor, & cum 3. 32.
simplicibus sermocinatio ejus. *Et:* Abomina- Prou.
bile Domino cor prauum, & voluntas ejus in 11. 20.
iis, qui simpliciter ambulant. *Vnde S. Grego-* Greg.
rius in tertia parte pastoralis: Audiant impuri adm. 12.
quod sapientis esse dicitur, Spiritus sanctus dis- Sap. 1.
ciplinæ effugiet fictum. Audiant quod Scri- 5.
ptura rursum testatur, Cum simplicibus ser- Prou. 3. 32.

mocinatio ejus. DEO enim ſermocinari eſt, per illuſtrationẽ ſuæ præſentiæ humanis mentibus arcana revelare. Cum ſimplicibus igitur ſermocinari dicitur, quia de ſupernis myſterijs illorum mentes radio ſuæ viſitationis illuminat, quos nulla vmbra duplicitatis obſcu-
Sap. 1. 1. rat. *Rurſus in 4. Pſalm. Pœnitentialem:* Vnde & ſcriptum eſt, Sentite de Domino in bonitate, & in ſimplicitate cordis quærite illum. Cordis enim ſimplicitas dies eſt, quam fraus
Prou. 3. 33. non obnubilat, non obtenebrat mendacium, non obſcurat invidia, non obfuſcat dolus, quã lux veritatis illuminat, præſentiæ divinæ claritas illuſtrat. Scriptum eſt enim: Cum ſim-
Pſal. 5. 7. plicibus ſermocinatio ejus. DEO autem ſermocinari eſt, per ſuæ præſentiæ illuminatio-
Sap. 1. 5. nem, *&c. vt ſuprà.* Quo contrà, *addit,* de non ſimplicibus dicitur: Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus. Et Salomon ait: Spiritus ſanctus diſciplinæ effugiet fictum, & auferet ſe à cogitationibus, quæ ſunt ſine intellectu. Conſtat ergo, quia illos inhabitando illuminat, illos recedendo excæcat.

Cum hoc Salomonis dicto ita expoſito, convenit
Matth. 11. 25. *illa Chriſti Domini Confeſſio, dum ait apud Mat-thæum:* Confiteor tibi Pater, Domine cœli &
Ioan. 15. 15. terræ: quia abſcondiſti hæc à ſapientibus & prudentibus, & revelaſti ea paruulis. *Et apud Ioannem:* Vos autem dixi amicos, quia omnia quæcunque audivi à Patre meo, nota feci vobis. *Vnde Hieronymus ſcribens in Proverbia Sa-*
Prou. 3. 32. *lomonis,* Sermocinatio, *inquit*, Domini cum ſimplicibus eſt, quia illos cœleſtis ſapientiæ ſecretis illuſtrat quos terreni faſtus ac duplicitatis nihil habere conſiderat. Hinc etenim dicit, Abſcondiſti hæc à ſapientibus & pruden-

tibus, & revelasti ea paruulis. *Et Chrysost. in Matthaeum:* Non dixit Christus: stultis revelasti, sed paruulis, quasi non formatis adhuc, sed simplicibus. Ita ostendit, non indignè Scribas & Pharisaeos, sed iure his rebus fuisse priuatos, ac per omnia nos docet statum superbiae omnino esse fugiendum, ac simplicitatem admirandam Quod Paulus amplioribus verbis scribit, dicens: Si quis in vobis videtur in hoc seculo sapiens esse, is fiat stultus, vt sapiens efficiatur, sic enim gratia Dei monstratur.

Matth. 11, 25.

1. Cor. 3. 18.

Exempla quoque cum hac confessione Christi conspirant multorum Sanctorum, qui ob simplicitatis virtutem maximorum mysteriorum effecti sunt consocij. Chrysostomus certè expendens verba illa B. Lucae de primis Christianis. Quotidie quoque perseverantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum, cum exultatione, & simplicitate cordis, *ita loquitur:* Per simplicitatem omnem virtutem declaravit, quae major est ipso iejunio, divitiarum erogatione ac perseverantia in oratione. Quis enim non obstupesceret, quis non admiraretur hominē moribus simplicem, vel quis non se iungeret ei, qui subdolus non est? aut quorum aliorum est salus, quorum praeter hos eximia illa felicitas? Nónne pastoribus initio Evangelium praedicatum est? nónne Ioseph simplex homo erat, adeò vt nec per adulterij suspicionem perterreretur, quo peccato perpetrando consentiret? Nónne agrestes fucī expertes elegit? anima enim benedicta, inquit, omnis simplex. Via quaedam est ad Philosophiam simplicitas. *Haec ille. Idem suprà ostendit, adquantam Ioseph Patriarcha, & Rex David divinorum mysteriorum notitiam, statusque*

Act. 2. 46. Chrys. homil. 7.

dignitatem evecti sint beneficio simplicitatis.

Iam verò idcirco idem Spiritus sanctus hortatur nos, vt in simplicitate cordis Deum quaramus,
Sap. 1. *eique vota nostra offeramus. Ait enim Sa-*
1. *piens:* Sentite de Domino in bonitate, & in
A.c. 9. simplicitate cordis quærite illum, *id est, sincerè & ex animo.* Caret enim, *inquit S. Ambros. lib. 3. de officijs*, merito simplicitatis omne arte elicitum, & fraude compositum. *Exemplum*
1. Par. *hujus dedit religiosissimus Rex David, cùm ita*
29. 17. *in Paralipomenis Deum alloquitur:* Scio, Deus meus, quòd probes corda, & simplicitatem di-
Prou. ligas: vnde & ego in simplicitate cordis mei
10. 10. lætus obtuli vniversa hæc, & populum tuum. *Deinde insinuat vt cum magna fiducia in ea ad Deum accedamus.* Qui enim ambulat simpli-
Psal. 26. 1. citer, *ait Salomon*, ambulat confidenter, *ita vt*
1. Ioan. *dicat*, Dominus protector vitæ meæ, à quo
3. 21. trepidabo? Si enim cor nostrum, *inquit B.*
Prou. *Ioannes*, non reprehenderit nos, fiduciam ha-
10. 9. bemus apud Deum. *Vnde S. Gregorius in Pastorali loco citato.* Audiant, *inquit*, impuri, quod scriptum est: Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter. Fiducia quippe magnæ securitatis est, simplicitas actionis.

Iob. 8. 20. *Via quoque perbrevis & directa nobis patet per*
Prou. *simplicitatem ad salutem & vitam æternam, se-*
28. 18 *cundùm illud B. Iob:* Deus non proijciet sim-
Chrys. plicem, nec porriget manum malignis, *&*
homil. *Sapientis:* Qui ambulat, simpliciter, saluus
7. in Act. erit. Quorum aliorum *suprà inquit Chrysost.*
Idem est salus, quàm simplicium? quorum præter
homil. hoc eximia illa felicitas? *In Matthaum verò*
63. *probat nullis contingere salutem, nisi simplicibus,*
Matth. 18. 3. *ex illo dicto Christi:* Nisi efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum cœlorum. Imi-

temur igitur, *inquit*, etiam nos paruulos, & eorum mores in omni fastu & malitia contemnenda complectamur. Non enim est, non est, inquam, aliter possibile cœlos attingere, sed necesse omnino est in gehennam detrudi malitiosos omnes, atque simulatores, immo verò antequam tempus gehennæ venerit, non paruis hîc supplicijs cruciantur. *Certè in 14. Psal. Regio, cujus initium est:* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo: *hujus nostri simplicis mores describi videntur:* Qui, *inquit* ingreditur sine macula: qui loquitur veritatem in co de suo: qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum. Qui iurat proximo suo, & non decipit. Qui facit hæc, non movebitur in æternum, *id est*, perveniet ad majora, *ait Augustinus*, in quibus est inconcussa stabilitas. *Qua de causa fortè iampridem vsu receptum, vt cùm sedis Apostolicæ auctoritate aliquis solemni ritu referendus est in catalogum Sanctorum, cùm de alijs virtutibus, tum in primis de ejus simplicitate & humilitate inquisitio instituatur, vt ex Innocentio, Hostiense, & alijs Ecclesiastici iuris Doctoribus in sua summa, verbo*, Canonizatio Sanctorum, *probat Sylvester Prieras.*

Aug. in Ps. 14.

Extrà de præsumpt ex studijs.

CAPUT IV.

Quibus Mediis obtineri queat Simplicitatis virtus.

Primum Medium est studium imitandi mores paruulorum quod Dominus ipse præscripsit apud Matthæum, & Apostolus vterque Beatus Matth. 18.3.

Petrus & Paulus, vt suprà monuimus. Vnde Tertullianus in Valentinianos, Repuerascere nos, *inquit*, & Apostolus iubet secundùm Deum, vt malitia infantes per simplicitatem ita demum sapientes sensibus simus, divinæ sapientiæ ordinem de simplicitate amando. *Et Chrysostomus in Matthaum :* Nos quoque si cœlorum hæredes constitui volumus, hanc paruulorum virtutem consequi studeamus. Hoc enim supremum Philosophiæ culmen est, vt cùm prudens sis, nihil ficti, nihil simulati asciscas, id Angelorum vita est. Nam etiamsi Regina cum diademate atque purpura paruulis offeratur, non præponunt eam matri licèt pannosæ: quod enim suum aut alterum est, non inopia & copia rerum, sed quasi Philosophia discernunt, nec vltra necessitatem aliquid quæritant, sed cùm lacte repleti fuerint, statim relinquunt mamillam: non dolent pecuniarum, aliarúmque rerum hujusmodi iacturam, sicuti grandiores: non venustas formas admirantur. Ideo dicebat, Talium est regnum cœlorum, vt ea nos volentes faciamus, quæ ingenita paruulis atque insita duce natura facit. Nam quoniam omnia Pharisæi malitia & arrogantia faciebant, idcirco vbique Discipulos ad simplicitatem hortatur, illos occultè malignos esse significans, & hos apertiùs erudiens.

Chrys. homil. 63.

II. *Medium est imitari mores primorum Christianorum ab Apostolis conversorum, quos in Actis Apostolorum accuratè describit B. Lucas. Illi enim tam cupidè excipiebant Apostolorum conciones, vt vna die tria, altera quatuor millia hominum se Christo adjungerent, quotidie in templum orationis & sacra communionis causa confluebant, tanto flagrabant amore fidei in Chri-*

Act. 2.

Act. 4. 32.

stum, vt præ eo parentes, vxores, fratres, cognatos odissent, tanto in fratres vt omnium esset cor vnum, & anima vna, vt omnia etiam temporalia bona haberent communia, nihil proprium possiderent, vt exitiale & peremptorium censeretur, si quis aliquid retinendo fraudasset, vt paruit in exemplo Ananiæ & Saphiræ. Vt si qui seruiforent, dominis licèt Ethnicis, in simplicitate cordis parerent, quod Paulus eos docuit, sicut Christo. Vt pauperibus suas facultates etiam supra virtutem voluntariè & hilariter communicarent in simplicitate. Vt inimicos diligerent, iísque benefacerent, & alapa ab ijs accepta, etiam alteram maxillam præbere parati essent: vt rapinam bonorum suorum cum gaudio sustinerent, vt contumeliam verberáque passi gauderent & exultarent, quò digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati. Vt in carceribus, vinculis, plagis, aliísque cruciatibus gloriarentur, vt non putarent se Christianos vel Christi discipulos, nisi crucem cum Christo bajularent. Quod obseruans Chrysostomus in Acta, Illic, *inquit, (apud primos Christianos)* tria millia & quinque millia statim virtutem arripuerunt, & mox à Deo Philosophi facti sunt, nunc autem vix vnus inuenitur. Quid hoc, quòd illos tam agiles, & excitatos reddebat? quid illos repentè accendit? Quoniam cùm multa accedebant deuotione, quoniam honores non erant sicut nunc, quoniam in futura suam mentem converterant, & nihil præsentiũ expectabant. Hoc est ignitæ animæ, in periculis versari: hoc putabant illi Christianismum esse, sed non nos, nunc in meris dissolutionibus viuitur. Propter hoc, neque quando oportet hæc assequemur. Quid faciemus? interrogabant

Act. 5. 1.
Ephes. 6. 6.
Col. 3. 12.
2. Cor. 8. 3.
2. Cor. 9. 11.
Matth. 5. 39.
Heb. 10. 14.
Matth. 5. 40.
Act. 5. 11. 8.
Gal. 6. 14.
Luc. 14.
Chrys. homil. 7.

illi, condemnantes ſeipſos, & agnoſcentes quantum donum acceperant. Quomodo autem vos eritis tales, per omnia diverſum, quod illi, facientes? Illi ſimul audierunt, & baptizati ſunt, neque moras nectebant, quamvis non omnes audiſſent iuſtificationes.

III. *Medium eſt, conſiderare fœditatem vitiorum cum ſimplicitate pugnantium, vt duplicationis, doloſitatis, hypocriſeos, ſimulationis. David ait*: Virum ſanguinum & doloſum abominabitur Dominus. *Et Salomon*: Abominatio Domini eſt omnis illuſor. *Et Malachias*: Maledictus doloſus. *Chriſtus certè apud Matth. octo maledictiones fulminat in hypocritas.* Sicut ſepulcrum, *inquit Chryſoſt. in Matth.* quamdiu clauſum eſt, ſepulcrum videtur foris: ſi verò fuerit apertum horribile eſt: ſic & ſimulatores bonorum, quamdiu non cognoſcuntur, laudabiles ſunt: cùm autem cogniti fuerint, inveniuntur abominabiles. *Et S. Aug in Pſalmos*: Simulata innocentia non eſt innocentia, ſimulata æquitas non eſt æquitas, quia & iniquitas eſt ſimulatio. *Et lib. 83. quæſt.* Sicut propè ſumma & divina virtus eſt, neminem decipere, ſic vltimum vitium eſt, quemlibet decipere. *Sed plura de hac re in Panario. Concludo cum graphica deſcriptione duplicitatis allata à S. Gregorio lib. 10. Moralium in verba Iob*: Deridetur enim iuſti ſimplicitas. Hujus mundi, *ait*, ſapientia eſt, cor machinationibus tegere, ſenſum verbis velare, quæ falſa ſunt, vera oſtendere, quæ vera ſunt, falſa demonſtrare. Hæc nimirum prudentia vſu à iuvenibus ſcitur, hæc à pueris pretio diſcitur: hanc qui ſciunt, cæteros deſpiciendo ſuperbiunt: hanc qui neſciunt, ſubjecti & timidi in alijs mirantur, quia

Pſal. 5. 7. Prou. 3. 32. Mal. 1. 14. Matth. 23. Chryſ. homil. 45. Aug. in Pſ. 63. Aug. qu. 53. V. Hypocriſis. Greg. c. 7. Iob 12. 4.

ab eis hæc eadem duplicitas iniquitatis nomine palliata diligitur, dum mentis perversitas vrbanitas vocatur. Hæc sibi obsequentibus præcipit honorum culmina quærere: adepta temporalis gloriæ vanitate gaudere: irrogata ab aliis mala multiplicius reddere: cùm vires suppetunt, nullis resistentibus cedere: cùm virtutis possibilitas deest, quicquid explere per malitiam non valent, hoc in pacifica bonitate simulare. *Hæc ille.*

VIDE V. Abnegatio sui, Diffidentia sui, Humilitas. Timor Domini, Verecundia, Veritas. Et in PANARIO, V. Curiositas, Hypocrisis.

SPES, VEL FIDVCIA.

CAPUT I.

De natura virtutis SPEI, vel Fiduciæ.

SPEI nomen non pro appetitus sensitivi passione cum brutis communi, sed pro virtute Theologica, qua in Deum speramus, accipimus; nec aliter differt, secundùm Theologos, à Fiducia quàm quòd Fiducia propriè significet spem perfectam & roboratam. Quod discrimen quoque indicavit Seneca cùm ad Lucilium scripsit: De te spem habeo, nondum fiduciam. *Spes ergo vel Fiducia est virtus Theologica divinitus infusa, qua futura bona oculis minimè nunc subjecta expectamus. Virtutem Theologicam voco, quia æquè, ac fides & charitas, immediatè circa Deum versatur. De quibus Apostolus in epistola priore ad Corinth.*

S. Th. 2. 2. q. 129. art. 6.

Senec. ep. 19.

1. Cor. 13. 13.

Nunc autem manent, Fides, Spes, Charitas, tria hæc: major autem horum est Charitas.
A. c. 3. *Et S. Aug. in Enchiridio*, Hîc, *inquit*, si respondero (ad quæstionem videlicet quomodo sit colendus Deus) fide, spe, charitate colendum Deum, profectò dicturus es, brevius hoc dictum esse, quàm velis.

Prou. cap. 6. *Divinitus autem infusa est, quia donum Dei est aquè ac fides, & charitas. Vnde B. Prosper libro contra Collatorem:* Devs hominem peccatorem ex invito volentem facit; & quibuslibet modis infidelitatem resistentis inclinat, vt cor audientis obediendi in se delectatione generata, ibi surgat, vbi premebatur, ibi discat, vel ignorabat, inde fidat, vnde diffidebat, inde velit, vnde nolebat. *Et in Psalmum* 130. Fiducia sperantium misericordia Dei est. *Et*
Bern. ser. 9. *S. Bern. in Psalmum* 90. Nec alius ex sententia dicere potest: Quoniam tu es Domine spes mea, nisi cui intus persuasum sit à Spiritu, vt quemadmodum monet Propheta, iactet cogitatum suum in Domino, sciens quòd enutriendus sit ab eo, iuxta illud quoque Petri Apostoli: Omnem sollicitudinem vestram proijcientes in eum: ipsi enim cura est de vobis.
Psal. 54. 23. 1. Pet. 5. 7.

Quod autem sit futurorum bonorum, eorúmque invisibilium, expectatio, habemus ex Apostolo in epistola ad Romanos ita ratiocinante: Et
Rom. 8. 23. ipsi intra nos gemimus, adoptionem filiorum Dei expectantes, redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes: nam quod videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus. *Vnde Prisci patres, Clemens Alexandrinus in altero Stromatum.* Spes, *inquit* consistit ex fide. Spes

autem est boni acquirendi expectatio: fidelem autem necesse est expectationem esse. *Fidelem appellat, quæ fidei, traditionique Apostolicæ consentanea sit. Et S. Ambr. ad Horontianum.* Spes autem quid est nisi futurorum expectatio: Non enim quæ videntur, sed quæ non videntur, æterna sunt. Nam quod quis videt, quid sperat? Videmur enim tenere ea quæ videmus. Quomodo ergo quæ tenemus speramus? Nihil igitur eorum, quæ sperantur, videtur. Oculus enim non vidit, nec auris audivit, quæ præparavit DEVS diligentibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non bene habent aliqui: & ideo quamvis abesse videatur à nobis, expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectavi Dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est Dominua sustinentibus eum. Pulchrè autem dicunt, Spes autem, quæ videtur, non est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatibus, de divitijs. Video nescio quem fascibus præeminentem & curribus, nihil habet spei in curribus, qui videntur. Nec Chaldæus in stellis spem habet, quas observat, nec dives in possessionibus, nec avarus in vsuris, sed ille spem habet, qui in eum spem suam ponit, quem non videt, id est, in Domino Iesu, qui medius nostrûm stat, & non videtur. *Et Chrysost. in sermone de fide, spe & charitate,* Spes, *inquit,* est futuræ pollicitationis religiosus assensus, promissæ gloriæ devota intentio, sanctorum destinata sublimitas, bonorum expectatio futurorum. Spes est, inquam, cognitio fidei, credulitatis propinquitas, destinatum præmiorum tempus, futura expectatio meritorum. *Et S. Aug. in Enchiridio:* Est fides, & malarum

Amb. lib. 5 ep. 22.

1. Cor. 2. 9.

Psal. 39. 2.

Rom. 8. 23.

Aug. c. 8.

rerum & bonarum, quia & bona creduntur & mala. Est etiam fides & præteritarum rerum, & præsentium, & futurarum. Spes autem non nisi bonarum rerum est, nec nisi futurarum. Propter has causas distinguenda erit fides à spe, sicut vocabulo, ita & rationabili differentia.

CAPUT II.

De conditionibus virtuti Spei annexis.

Heb. 11. 6. 1. Cor. 13. 1. 1. Ioan. 3. 14. Heb. 11. 1.

PRima conditio est, ut spes sit salutaris, debet esse semper connexa fidei & charitati, Fidei quidem, quia sine fide, teste Apostolo, impossibile est placere DEO. *Charitati, quia sine ea nihil prosunt excellentissima opera, teste eodem,* Qui non diligit, *ait B. Ioannes,* manet in morte. *Quod autem ad ordinem & originem harum trium virtutum attinet, Spes oritur ex fide,* fides enim est, *teste Paulo,* sperandarum substantia rerum, *id est, fundamentum. Doces siquidem Christum venisse, ut peccatores salvos faceret, unde spes nobis orta salutis. Charitas verò oritur ex spe, ut docet S. Aug. in Ioannem: licèt alio quodam modo etiam spes oriatur ex charitate:* non enim speratur, quod non amatur, *teste eodem Augustino in Enchiridio. Vnde S. Ambr. in c. 17. Lucæ:* Ex fide, *ait,* charitas, ex charitate spes, & rursus in se sancto quodam circuitu revoluuntur.

Aug. cap. 83. Ambr. c. 117.

II. *Conditio. Debet esse certissima & firmissima, quia fide Catholica nititur, qua nihil certius. Vnde Apostolus agens de fide & fiducia Abrahæ,* In quo, *inquit,* abundantius volens DEVS ostendere pollicitationis hæredibus immobilitatem

Heb. 6. 15.

immobilitatem consilij sui, interposuit iusiurandum, vt per duas res immobiles, quibus impossibile est mentiri Deum, fortissimum solatium habeamus, qui confugimus ad tenendam propositam spem, quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam, & incedentem vsque ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introivit Iesus secundùm ordinem Melchisedech Pontifex factus in æternum. *Ex quibus verbis quatuor, vel quinque alia argumenta suppetunt, cur spes nostra in Deum esse debeat certissima. 1. quia nititur promissioni divinæ, quæ infallibilis est. 2. quia iurejurando* DEI *3 quia vocat anchoram animæ tutam & firmam, ut declaret spem nostram esse inexpugnabilem, & omnibus hujus seculi fluctibus & tempestatibus fortiorem, anchoris enim naves maxime alligantur, ne vi tempestatum disjiciantur. 4. quia addit eam, non bonis corporalibus vel spiritalibus hujus seculi contentam ad interiora veiaminis progredi, id est, ad felicitatem æternam iam nobis velatam, ad Dei visionem & Deum ipsum. 5. quia indicat nos spei beneficio iam cœli possessionem adijsse in Christo capite nostro.* Vbi præcursor, *inquit*, pro nobis introijt IESVS, *præcursorem autem vocat, vt indicet nos, inquit Theophylactus, secuturos. Denique ibi Christum ipsum, non semel in anno interpellare propopulo, vt faciebat veteris legis Pontifex, sed* Heb. 7.
in æternum. Vnde & salvare, *ait c. 7.* in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum: semper vivens ad interpellandum pro nobis. 7. 25.
Hac spe fretus dicebat Iob: Etiam si occiderit me, in ipso sperabo. *Et David:* Si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum. Si exsurgat adversùm me prælium, in Iob 13. 15. Ps. 26. 3.

Rom. 8. 38. hoc ego ſperabo. *Et Paulus :* Certus ſum, quia neque vita, neque Angeli, neque Principatus, &c. neque creatura alia poterit nos ſeparare à charitate Dei, quæ eſt in Chriſto Ieſu.

III. *Conditio Non eſt tamen tam abſoluta certitudo ſpei, vt excludat omnem timorem; quia poteſt fieri, vt ex parte noſtra vel diſpoſitionis noſtræ accidat defectus. Vnde Apoſtolus monet, vt*
Philip. 2. 12. *cum timore ſalutem noſtram operemur. Quamuis enim charitas ſpei adveniens minuat paulatim timorem ſervilem, non tamen eò vſque minuit*
Bern. ſer. 51 *in hac vita, vt inducat ſecuritatem. De qua re agens S. Bernardus in Cantica, dum exponit ver-*
Pſal. 4. 10. *ſum Pſalmiſtæ :* Quoniam tu Domine ſingulariter in ſpe conſtituiſti me. Donec, *inquit*, quis premitur à ſpiritu ſervitutis, parúmque habet de ſpe, de timore plurimum, non eſt ei pax neque requies, fluctuante nimirum conſcientiæ inter ſpem & timorem, maximéque quod à ſuperexcellente timore abundantiùs crucietur: nam timor pœnam habet. Et ideo non eſt illi dicere : In pace in idipſum dormiam & requieſcam, quando necdum ſe ſingulariter in ſpe conſtitutum dicere poteſt. Cæterùm ſi paulatim per incrementum gratiæ cœperit deficere timor, & proficere ſpes, cùm demum ad hoc ventum fuerit, vt totis viribus exurgens charitas in adjutorium ſpei foras mittat timorem, nónne ejuſmodi anima ſingulariter in ſpe conſtituta videbitur, ac proinde etiam in pace & in idipſum dormire iam & requieſcere?
Pſal. 67. 14. Si dormiatis, inquit, inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ? Quod propterea dictum puto, quoniam eſt locus inter timorem & ſecuritatem, tamquam inter lævam & dexteram, media videlicet ſpes, in qua mens &

conſcientia molli nimirum ſuppoſito charitatis ſtratu ſuaviſſimè requieſcit.

IV. *Conditio. Immo timor Dei ab ea divelli nequit.* In timore enim Domini, *inquit Salomon*, fiducia fortitudinis, & filijs ejus erit ſpes, gloria, & divitiæ in domo ejus. *Et Eccleſiaſticus:* Qui timetis Dominum, ſperate in illum. *Et:* Oculi Domini ad timentes eum. *Et B. Virgo Maria:* Miſericordia ejus à progenie in progenies, timentibus eum. *Vnde Auguſtinus ſermone 15. ad fratres in eremo:* O ſpes, *inquit*, tu omnia portare facis dulciter & ſuaviter. Eja ergo, fratres, hanc amate, hanc tenete, non tamen ſine timore, quia qui ſperat, & non timet, negligens eſt; qui autem timet, & non ſperat, depreſſus eſt, & deſcendit in profundum quaſi lapis. *Et S. Bernardus in Cantica, agens de oſculo duorum pedum Domini:* Pulchrè, *ait*, omnino, quoniam quidem incarnata Dei Sapientia, miſericordia & veritas obviaverunt ſibi, denique vniverſæ viæ Domini miſericordia & veritas. Felix mens, cui ſemel Dominus Ieſus vtrumque infixerit pedem. A duobus ſignis cognoſcite ea, quæ hujuſmodi eſt, quæ ſecum neceſſe eſt referat divinis impreſſa veſtigijs. Ipſa ſunt timor & ſpes, ille iudicij, iſta miſericordiæ repræſentans imaginem. Meritò beneplacitum eſt Deo ſuper timentes eum, & in eis, qui ſperant ſuper miſericordia ejus, cùm ſapientiæ timor initium ſit, ſpes profectus: non conſummationem ſibi charitas vendicat. Quæ cùm ita ſint, non paruus fructus eſt in primo oſculo, quod ad pedes accipitur, tantum curato, vt neutro frauderis illorum. Alioquin alterum ſine altero oſculari non expedit: quia & recordatio ſolius iudicij in barathrum deſpe-

Prou. 14. 26. Eccli. 2. 9. Ibid. 15. Luc. 1. 50. Bern. ſer. 7. Pſal. 84. 16. Pſal. 24. 10. Pſal. 146. 12.

rationis præcipitat, & misericordiæ fallax assentatio pessimam generat securitatem.

V. *Conditio est patientia in tribulationibus, nam cùm Apostolus in epistola ad Romanos dixisset:* Gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. *addidit:* Non solùm autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem. *Hanc tradit S. Cyprianus de bono patientiæ, his verbis:* Tolerandum & perseverandum est, fratres dilectissimi, vt ad spem veritatis & libertatis admissi, ad veritatem & libertatem ipsam pervenire possimus, quia hoc ipsum, quòd Christiani sumus, fidei & spei res est, vt autem spes & fides ad fructum sui possint pervenire, patientiæ opus est. Non enim præsentem gloriam sequimur, sed futuram, quod Paulus Apostolus monet, dicens: Spe salvati sumus. Spes autem, quæ videtur, non est spes: quod enim videt quis, quid sperat? Si autem quod non videmus speramus, per patientiam expectamus, propterea expectatio & patientia necessaria est: vt id quod esse cœpimus, impleamus, & quod credimus & speramus, Deo præstante capiamus. *Et S. Bernardus in Psalmum,* Qui habitat. Prælibemus primitias gloriæ, gloriemur in spe gloriæ magni Dei. Non solùm autem, sed, vt dicam expressiùs, gloriemur in tribulatione: in ea siquidem spes gloriæ est. Vide si non hoc ipsum docere voluit Apostolus, cùm subjunxit: Quoniam tribulatio patientiam operatur, &c. Manifestè advertere est in his verbis, cùm præmisisset Apostolus, gloriari in spe, non aliud aliquid, sed ampliùs eum addidisse, dicendo: Non solùm autem, sed & gloriamur

Rom. 5. 2.

Rom 8. 25.

Bern. ser. 17. Psal. 60.

in tribulationibus. Non enim altera gloriatio commendatur, sed additur, vbi spes gloriæ, ibi ipsa spei gloriatio requiratur. Siquidem in tribulatione spes gloriæ, immo & ipsa in tribulatione gloria continetur, sicut spes fructus in semine, sic & ipse fructus in semine est.

VI. *Conditio est, vt spes vel fiducia in solo Deo figatur, dicit enim Dominus ipse apud Oseam Prophetã:* Perditio tua ex te Israël, tantummodo in me auxilium tuum. *Vnde Rex David:* Dominus firmamentum meum & refugiũ meum, & liberator meus. Deus meus, adiutor meus, & sperabo in eum. *Et:* In te confidit anima mea. *Et:* Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine. *Et Rex Salomon:* Habe fiduciam in Domino ex toto corde tuo. *Et Ecclesiasticus:* Confide in Deo, & mane in loco tuo. *Et Ieremias:* Benedictus vir qui confidit in Domino. *Et Paulus in altera ad Corinthios:* Ipsi in nobisipsis responsum mortis habuimus, vt non simus fidentes in nobis sed in Deo, qui suscitat mortuos. *Et ad Colossenses:* Christus in nobis spes gloriæ, quem nos annunciamus. *Deinde sancti Patres. S. Basilius in oratione de virtute & vitio:* Beatus, *inquit*, qui omni spe rerum hujus mundi seipsum orbavit, ac in solo Deo omnem spem fixit atque locavit suam: sicut enim execrandus est ille homo, qui spem suam positam habet in homine; ita omni laude dignus, qui ex Deo totus pendet. *Et in oratione de principatu:* Sicut nulli alij nos præterquam soli Deo cultum tribuere par est, sic etiam neque vlla in alia re spem nostram constituere debemus, quàm in Deo omnium rerum Domino. Qui enim in homine spem suam collocat, aut qui ob aliud quiddam ex

Osee. 13. 9. Psal. 17. 3. Psal. 56. 2. Psal. 117. 8. Prou. 3. 5. Eccli. 11. 22. Ierem. 17. 7. 2 Cor. 1. 9. Coloss. 1. 28. Basil. orat. 7. Idem orat. 20.

rebus humanis se iactat, veluti ob potestatem, aut pecunias, aut aliquid eorum, quæ vulgò splendida existimantur, is non potest dicere: Domine Deus meus, in te spem defixi meam. *Et ante eum Clemens Alexandrinus:* In solo Deo fiduciam habuimus, quem scimus non transgressurum ea, quæ sunt ab ipso pulchrè nobis promissa. *Hieronymus libro tertio adversùs Pelagianos:* Salomon loquitur: Esto confidens in Dominum in toto corde tuo: in tua autem sapientia ne exalteris: in omnibus vijs tuis cognosce eum, vt rectas faciat vias tuas. Intellige quid loquitur. Nec in sapientia nostra, nec in vllis virtutibus confidendum, sed in solo Domino, à quo gressus hominis diriguntur. *Et in Ezechielem:* Quòd si in aliquo fiducia est, in solo Domino confidamus. Maledictus enim omnis homo, qui spem habet in homine, quamvis sancti sint, quamvis Prophetæ. Legimus: Nolite confidere in hominibus. Et iterum: Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in Principibus. Non in Principibus tantùm seculi, sed & in Principibus Ecclesiarum, qui suas tantùm animas, si iusti fuerint, liberabunt. *Cur autem in solo Deo meo meritò fidendum sit, tractat S. Bernardus in Psalmum 90. vltra medium.*

(Clem. Alex. 2. Strō. — Prou. 3. 5. — Hier. lib. 4. c. 14. — Ierem. 17. 5. — Psal. 145. 2. — Psal. 115. 9. — Bern. ser. 9.)

VII. *Conditio est, vt à Deo speretur non solùm vita æterna, verùm etiam illa, sine quibus obtineri nequit, cujusmodi sunt, Dei gratia, & amicitia, remissio peccatorum, virtutes & dona omnia, sine quibus Christiani hominis status non perficitur, & ab Apostolo nomine sanctificationis continentur, vt cùm ait ad Romanos:* Nunc verò liberati à peccato, servi autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificatione,

(Rom. 6. 22.)

finem verò vitam æternam. *Causa autem huius spei est Christus Dominus Mediator noster, qui factus nobis à Deo iustitia, sanctificatio & redemptio, sanguine suo meruit, vt illa speraremus.* Per quem, *ait idem*, & habemus accessum per fidem in gratiam istam, in qua stamus, & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. *Atque hac causa est, cur ab Apostolo Christus non solùm Mediator nominetur, sed & spes nostra Secundò, speranda sunt à Deo quæcumque mortalibus in hac vita sunt conducibilia, siue æterna, siue temporalia, & in oratione dominica à Christo præscripta continentur. Vnde S. Augustinus in Enchiridio:* De ijs omnibus, quæ fideliter sunt credenda, ea tantùm ad spem pertinent, quæ in oratione dominica continentur. *Et rursus:* Apud Evangelistam Matthæum septem petitiones continere Dominica videtur oratio, quarum in tribus æterna poscuntur, in reliquis quatuor temporalia, quæ tamen propter æterna consequenda sunt necessaria.

Rom. 5. 2. — Aug. c. 114. — Idem cap. 15.

CAPUT III.

De dignitate, necessitate & fructu eiusdem virtutis.

Dignitas vel excellentia virtutis Spei primò inde liquet & lucet, quòd sit vna ex tribus virtutibus theologicis; deinde, quòd circa nobilissimum objectum versetur, nempe vitam æternam; tam nobilem & sublimem, vt, teste Apostolo, qui in tertium cælum ascenderat, tale quid nec oculus viderit, nec auris audierit, nec in

1. Cor. 2. 9.

cor hominis ascenderit. *Consistit siquidem vita æterna in contemplatione ipsius Dei, quo nihil est excellentius. Quod agnoscentes Sancti, ipsum Deum vel Christum vocarunt spem nostram, ut*
Psal. 60. 4. *Psaltes regius:* Deduxisti me, quia factus es spes mea. *Et:* Domine, spes mea à iuventute
Psal. 70. 5. mea. *Et:* Quoniam tu es, Domine, spes mea.
Psal. 90. 9 *Et Ieremias:* Spes mea tu in die afflictionis.
Ierem. 17. 17. *Et S. Paulus ad Timotheum:* Paulus Apostolus secundùm imperium Dei Salvatoris nostri & Christi Iesu spei nostræ. *Vnde S. Ber-*
1. Timoth. 1. 1. *nardus in Psalmum 90.* Quod dicit: Tu
Bern. ser. 9. es, Domine, spes mea, fortè amplius aliquid sonat & sublimius, quòd videlicet non modò in eo speret, sed eum Convenientiùs siquidem spes nostra dicitur, quod speramus, quàm in quo speramus. Sunt autem fortè nonnulli, qui à Domino obtinere temporalia seu spiritualia quælibet concupiscunt, sed perfecta charitas solùm sitit quod summum est, tota desiderij vehementia clamans, Quid enim mihi est in cœlo, & à te quid volui super
Psalm. 72. 25. terram? Deus cordis mei, & pars mea Deus
Psalm. 60. 4. in æternum *Et S. Augustinus exponens verba illa.* Deduxisti me, quia factus es spes mea. Ille, *inquit*, si nostra spes factus non esset, non nos deduceret. Deducit tanquàm dux, & in se ducit tanquàm via, & ad se perducit tanquàm patria. Deducit ergo nos. Vnde? quia factus est spes nostra. Vnde factus est spes nostra? Ecce sic, quomodo nunc audistis, quia tentatus est, quia passus est, quia resurrexit, factus est spes nostra. Quid enim nobis dicimus, quando hæc legimus? Non enim perdit nos Deus, propter quos Filium suum misit tentari, crucifigi, mori, resurgere. Non enim verè nos despicit

despicit Deus, propter quos filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum. Sic ergo factus est spes nostra. In illo vides & laborem tuum, & mercedem tuam, laborem in passione, mercedem in resurrectione. Sic ergo factus est spes nostra. *Quo sensu & Tertullianus in libro de Carne Christi, dixit vnicam spem totius orbis esse Christi passionem. Sed sit satis de dignitate.*

Necessitas sequitur sperandi in Deum & fiduciam in eo collocandi, quæ eadem est cum necessitate Deum colendi, quia, teste S. Augustino in Enchiridio, fide, & spe & charitate Deum colimus. Aug. cap. 3. *Scriptura verò sacra duo pro hac necessitate suppeditat argumenta. Alterum, quod in ea reprehendantur, qui in alijs rebus Deo excluso, spes suas defigunt, vti sunt, de quibus Psalmista:* Qui confidunt in virtute sua, & in multitudine divitiarum suarum gloriantur. Nolite confidere in principibus, *ait idem*, neque in filijs hominum, in quibus non est salus. *Et Salomon:* Qui confidit in divitijs suis, corruet. *Et:* Qui confidit in corde suo stultus est. *Et Isaias:* Væ qui descendunt in Ægyptum ad auxilium, & habentes fiduciam super quadrigis, quia multæ sunt, & super equitibus, quia prævalidi nimis, & Dominum non requisierunt. *Et Ieremias:* Maledictus homo, qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suum. *Et Paulus:* Divitibus hujus seculi præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto divitiarum, sed in Deo vivo. *Alterum est, quòd in ea iubeamur spem omnem defigere in Deo, vt in Proverbijs:* Habe fiduciam in Domino Deo tuo. *Et in Psalmis:* Sperate in eo omnis congregatio populi. *Et apud Ecclesiasticum:* Confide in Deo, & ma-

Ps. 8. 7. Psalm. 14. 2. Prou. 11. & 28. Isai. 31. 1. Ierem. 17. 5. 1. Tim. 6. 17. Prou. 3. 5. Psal. 61. 3. Eccl. 11. 22.

Eccli, c. 6. ne in loco tuo. *Et :* Crede Deo, & spera in illum. *Vnde S. Augustinus in sermone de fide, spe & charitate.* Tria, *inquit*, quædam proposuit animæ nostræ necessaria beatus & egregius Gentium Doctor, dicens : Nunc autem manent fides, spes, charitas, tria hæc, major autem horum est charitas. Primùm ergo fides catholica Christiano necessaria est, *&c.* Post hanc fidem, spem firmam habere discite.

Aug. ser. 53. de tẽp.

1. Cor. c. 13.

Rom: 5. 5. *Fructus denique virtutis spei multiplex est, primus, quòd non confundat sperantem.* Spes autem, *inquit Apostolus*, non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum, qui datus est nobis. *Et*

Ps. 30. *David :* In te Domine speravi, non confundar in æternum. *Et Ecclesiasticus :* Scitote, quia nullus speravit in Domino & confusus est. *Vnde S. Augustinus in Psalmum 36.* Quis est, qui confunditur? Qui dicit, quod sperabam non inveni. Non immeritò. Sperabas enim de te, aut sperabas de homine amico. Maledictus autem, qui spem suam ponit in hominem. Confunderis, quia fefellit te spes, fefellit spes posita in mendacio : omnis enim homo mendax. Si autem ponas spem tuam in Deo tuo, non confunderis, quia ille, in quo spem posuisti, falli non potest. Vnde & ille, quem paulo antè commemoravi, iustus confirmatus positus in tempore malo, in die tribulationis, quia non confundebatur, quid ait? Gloriamur in tribulationibus, scientes quoniam tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spem, spes autem non confundit. Vnde spes non confunditur? quia in Deo posita est; ideò sequitur, Quia charitas Dei diffusa

Eccli. c. 12.

est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Iam datus est nobis Spiritus sanctus, quomodo nos fallit, cujus tale pignus tenemus?

II. *Fructus est quod nos salvet, & beatos reddat in hac vita.* Spe salvi facti sumus, *ait idem Apostolus. Et Psaltes:* Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus. *Et Salomon.* Qui sperat in Domino, beatus est. *Et:* Qui sperat in Domino, salvabitur. *Et Isaïas:* Beati omnes qui expectant Dominum. *Duplici autem sensu, secundùm S. Augustinum, spei beneficio dicimur hîc salvi & beati. Semel, quia, vt habet in Psalmum 133.* Spes nostra tam certa est, quasi iam res perfecta sit. Neque enim timemus promittente Veritate. Veritas enim nec falli potest, nec fallere. *Iterum, quia vt habet libro vndecimo contra Faustum Manichæum,* spes nobis in Christo est, in quo iam completum est, quod nobis promissum speramus. Ille quippe iam resurrexit, & mors ei vltrà non dominabitur. *Vnde alio loco dicit:* Si resurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt quærite: nondum vtique resurreximus, sicut Christus, sed tantum secundum spem.

Rom. 8. 24. Psalm. 39. 5. Prou. 16. 20. Prou. 28. 25. Isa. 30. 18. Aug. cap. 7.

III. *Fructus est, ingens lætitia & consolatio: Vnde idem Apostolus ad Romanos,* Spe, *inquit,* gaudentes *Et ad Hebræos:* Fortissimum solatium habemus, qui confugimus ad tenendam propositam spem. *Et Rex David,* Lætentur, *inquit,* omnes qui sperant in te Domine. *Et Ecclesiasticus:* Sperate in illum, & in oblectationem veniet vobis misericordia. *Vnde Augustinus in Psalmum 127. quæstione posita cur David dicat,* Labores manuum tuarum, quia manducabis. *Quis enim, ait, labores mandu-*

Col. 3. 1. Rom. 12. 11. Heb. 6. 18. Eccl. 2. 8.

cat, & non potius fructus laborum? respondet: Modò labores habemus, fructus postea erit. Sed quia & ipsi labores non sunt sine gaudio propter spem, de qua paulò antè diximus, Spe gaudentes, in tribulatione patientes, modò nos ipsi labores iucundant, & lætos faciunt de spe. Si ergo labor noster potuit manducari, & potuit iucundare, manducatus fructus ipsius laboris, qualis erit? Manducabant labores suos, qui euntes ibant & flebant mittentes semina sua. Quanto iucundius manducabunt fructus laborum, qui venientes venient cum exultatione portantes manipulos suos?

IV. *Fructus est inuictum robur animi in adversis, quale apparuit in Martyribus qui sola spe remunerationis æternæ fulti acerbissima tormenta sustinuerunt. Vnde Psalmista:* In Domino sperans non infirmabor. *Et:* Qui confidunt in Domino sicut mons Sion, non commovebitur in æternum qui habitat in Hierusalem. *Et Isajas:* In silentio & spe erit fortitudo vestra: beati omnes, qui expectant Dominum. *Et*, Qui sperant in Domino, mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, current, & non laborabunt, & ambulabunt, & non deficient. *S. Ambrosius in 118. Psalmum scribens, de hoc fructu Spei ita loquitur:* Estò sint aliqui duri ad labores, firmi ad injurias perferendas, si spem auferas, non potest perpetua esse patientia. Ipsa patientia non probatur, si fides desit, cujus radix spes est. Quæ enim potest probatio esse, nisi pro Christi nomine, vel incommoda, vel pericula vniversa sustineas? Id ò spes est sola, quæ nostrum non confundit affectum. Vbi est spes, Apostolicum illud, foris pugnæ, intus timores, nocere non

Psalm. 25. 1. Psalm. 124. 1. Isa. 30. 15. Isa. 40. 31. Aug. Ser. 15.

possunt. *Denique spem vnicum esse & præsens afflictis & calamitosis remedium, sæpius notavit Greg. Nazianzenus, vt oratione prima de pace, & oratione de pauperum amore. Et Gregorius Romanus in Ezechielem,* Spes cœlestium mentem solidat, ne concutiatur fluctibus tumultuum terrenorum. De qua & per Paulum dicitur, Quam sicut anchoram habemus animæ tutam ac firmam. *Et sexto Moralium,* Spes in æternitatem animum erigit, & idcirco nulla mala exteriùs quæ tolerat, sentit.

1. Cor. 7. 5.
Greg. lib. 1. homil. 17.
Hebr. 8. 19.
Idem c. 28.

V. *Fructus est, immunitas à peccatis. Ait enim Psalmographus:* Et non delinquent omnes, qui sperant in eo. *Hanc observavit Ioann. Cassianus ex sententia Abbatis Charemonis, dum ait:* Tria sunt, quæ faciunt homines à vitijs temperare, id est, aut metus gehennæ, sive præsentium legum, aut spes atque desiderium regni cœlorum, aut affectus boni ipsius, amorque virtutum. Nam timor ita mali contagium legitur execrari: Timor Domini odit malitiam. Spes etiam vitiorum omnium excludit incursum. Non enim delinquent omnes, qui sperant in eum.

Psalm. 33. 23.
Cass. coll. 11. cap. 6.

Caput IV.

De Medijs ad alendam augendamve Spem accommodatis.

PRimum *Medium est, Conscientia bona,* quoniam si cor nostrum, *inquit B. Ioannes,* non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deũ, & quicquid petierimus, accipiemus ab eo. *Quia autem conscientia bona nascitur ex bona*

1. Ioan. 3. 21.

vita, bonisque operibus, mox subijcit, quoniam mandata ejus custodimus, & ea, quæ sunt placita coram eo, facimus. *Similiter B. Paulus bona conscientia bonam vitam consociat in altera epistola ad Corinthios, dicens*: Gloria nostra
2. Cor. 1. 12. hæc est, testimonium conscientiæ nostræ, quod in simplicitate & synceritate Dei, & non in sapientia carnali, sed in gratia Dei conversati sumus in hoc mundo. *Vnde S. Augustinus in præfatione Psalmi 31. ita scribit*: Quomodo mala conscientia tota in desperatione est, sic bona conscientia tota in spe. Et erunt tria hæc, de quibus dixit Apostolus, Fides, spes, charitas. Et alio loco ipsa tria, sed pro spe bonam conscientiam posuit. Finis, inquit, præcepti
1. Cor. 13. 13. charitas, de corde puro, & conscientia bona,
1. Tim. 1. 5. & fide non ficta. Pro spe conscientiam posuit. Ille enim sperat, qui bonam conscientiam gerit. Quem verò pungit mala conscientia, retrahit se à spe, & non sibi sperat nisi damnationem. Vt ergo speret regnum, habeat bonam conscientiam: & vt habeat bonam conscientiam, credat, & operetur: quia quod credit fidei est, quod operatur charitatis est. *Hoc medio vel antidoto spem suam communivit apud*
Dan. 13. 35. *Danielem Susanna, cùm à senibus impudicis falsò de adulterij crimine accusaretur*. Flens enim, *vt habet historia*, suspexit in cœlum, erat enim cor ejus fiduciam habens, in Domino. *Quatenus autem fiducia in bonis operibus locari queat,*
Cap. 1. & 6. *suprà diximus in Verbo* Opera bona.

II. *Medium est patientia afflictionum pro Christi nomine, vel voluntaria earundem sus-*
Rom. 8. 17. *ceptio*. Si enim compatimur, *ait Apostolus*, &
Heb. 10. 35. conglorificabimur. *Vnde idem cùm in epistola ad Hebræos primos fideles gentis suæ egregiè col-*

laudasset, quòd vinctis compassi essent, & rapinam bonorum suorum cum gaudio suscepissent, Nolite, *inquit*, amittere confidentiam vestram, quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est, vt voluntatem Dei facientes, reportetis promissionem. *Eòdem spectat quod idem Apostolus in epistola ad Romanos cùm dixisset, se gloriari in tribulationibus, causam addit hanc,* scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio verò spem. *Quò quis enim plura patiatur, hoc copiosiorem mercedem sibi parat, iuxta promissionem Christi, in cœlis: augescente verò mercede augescit & spes eiusdem.* Rom. 5. 5. Matth. 5. 12.

III. *Medium est, fortitudo animi in præstandis Divinis mandatis, & superandis omnibus obstaculis, quæ solent cursum virtutis remorari. Vnde Propheta clamat:* Expecta Dominum, viriliter age, & confortetur cor tuum, & sustine Dominum. *Et:* Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino. *Exemplum habemus Hierichuntini cæci, qui cùm spe recuperandi visus imploraret auxilium Christi, & circunstantes eum ob rem illam, velut importunum, increparent,* ipse, *inquit S. Lucas,* multò magis clamabat: Fili David, miserere mei. *Et quod speravit, impetravit, illa enim natura est hominis in fide & charitate ferventis, vt quò plus tacere iubetur, hoc clariùs se per confessionem excitat.* Virtus fidei, *ait Chrysostomus in Matthæum,* in periculis secura est, & in securitate periclitatur. Quid enim aliud sic vigorem fidei in hominibus laxat, ac longa tranquillitas? *Et S. Cyprianus:* Traditam nobis divinitùs disciplinam pax longa corruperat, iacentem fidem, & penè di- Psalm. 26. 14. Psalm. 30. 25. Luc. 18. 39. Chrys. homil. 26. oper. imperf. Cypr. ser. de lapsis.

xerim, dormientem censura cœlestis (*id est, persecutio*) erexit. *Et S. Hilarius de Trinitate:*
Hilar. lib. 7. Proprium hoc Ecclesiæ est, vt tum vincat, cùm læditur, tum intelligat, cùm arguitur, tam obtineat, cùm deseritur. *Et S. Ambrosius*
A. lib 7. *in Lucam:* Vt vinea dum ligatur erigitur, & recisa non minuitur, sed augetur: ita sancta plebs dum ligatur, erigitur; dum humiliatur, attollitur, dum reciditur, coronatur.

IV. *Medium est, Divina opis imploratio per preces ad Deum directus. Est enim oratio Christiana non modò spei soboles, sed etiam tota nititur fiducia ad id obtinendum à Deo, quod postulat.*
Iacob. 1. 5. Si quis, *inquit S. Iacobus*, indiget sapientia, postulet à Deo, postulet autem in fide, nihil
1. Ioan 5. 14. hæsitans. *Et S. Ioannes:* Hæc est fiducia quam habemus ad eum; quia quodcunque petierimus secundum voluntatem ejus, audit nos. *Eandem fiduciam, & quidem constantem, declara-*
Luc. 11. 5. *vit Salvator parabola ejus, qui ab amico media nocte importunè petijt sibi commodari tres panes, & ob importunitatem, vel in petendo perseverantiam impetravit, nam mox subdit:* Et ego dico vobis: Petite, & dabitur vobis. Omnis enim qui petit, accipit. Quis autem ex vobis Patrem petit panem, numquid lapidẽ dabit illi? aut si petierit ovum, numquid porriget illi
Aug. ep. 121. scorpionem? *Quæ verba tractans S. Augustinus epistola ad Probam, de orando Deum, per panem charitatem, & per piscem fidem, & per ouum intelligit spem, quia* vita pulli nondum est, sed futura est: nec iam videtur, sed adhuc speratur. Spes enim quæ videtur, non est spes.

V. *Medium est, Invocatio B Virginis Mariæ, aliorumque Sanctorum sive Angelorum, sive hominum: in quorum precibus spem & fiduciam*

collocamus, sed longè inferiori modo, quàm in Deo. In illis enim eo sensu spem nostram collocamus, quòd speremus eos nos suis precibus adjuturos apud Deum, hoc est, non Dei, sed nostrum officium subituros Sic Paulus implorabat preces aliorum fidelium pro felici prædicationis Evangelicæ cursu. Sic filij Israël preces Prophetæ Samuelis, sic Deus amicos Iob, remittit ad Iob, vt ejus in precando auxilium requirant. Sanctorum enim hominum preces longè sunt gratiores Deo, & vt est in Apocalypsi, sicut fumus aromatum ascendunt ante Deum Quare cùm inter omnes Sanctos gloriosissima Dei mater Virgo Maria in hoc genere meritò emineat, vt præstò sit omnibus ejus patrocinium apud Filium poscentibus, iure ab Ecclesia in antiph. SALVE Regina vocatur Spes nostra, vt eam quoque appellavit B. Ephrem in oratione de laudibus sanctissimæ Dei matris, B. Aug ser. 18. de Sanctis, & alij Patres, idque sine vlla Dei vel Christi injuria, haud secus, quam Apostolus sine vlla Christi injuria, vocavit Thessalonicenses Christianos spē suam, gaudium & coronam gloriæ, sperans suam gloriam eorum, quos converterat, sancta vita & conversatione adauctum iri. Iob. 42. 2. Apoc. 5. & 8. 1. Thess. 2. 19.

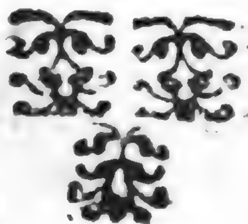
VI. Medium est, sæpe mente recolere, quam immensa ac prorsus incomparabilis felicitas nobis promissa & præparata sit in cœlo, si in fide per charitatem operante vsque ad finem vitæ persistamus, vt quantam nec oculus vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, cum qua si non solum labores nostri pro Christo suscepti, sed etiam passiones nostræ comparentur, nullo modo ejus dignitatem, vt loquitur Apostolus, exæquare queant. Meminisse item illud, nec calicem aquæ frigidæ pauperi porrectum nomine Christi, vel aliud bo- Rom. 8. 18.

num opus præstitum sua remuneratione ibi cariturum. Id verò quod in præsenti *contigerit* momentaneum vel leve tribulationis nostræ, supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operaturum, non contemplantibus nobis quæ videntur, *vt loquitur idem Apostolus*, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt, quæ autem non videntur, æterna. *Qua cogitatione perculsus B. Aug. librum de libero arbitrio tertium his verbis conclusit:* Tanta est pulchritudo iustitiæ, tanta iucunditas lucis æternæ, hoc est, incommutabilis veritatis atque sapientiæ, vt si non liceret ampliùs in ea manere, quàm vnius diei mora, propter hoc solum innumerabiles anni hujus vitæ pleni delicijs, & circumfluentia temporalium bonorum rectè meritoque contemnerentur. Non enim falso aut paruo affectu dictum est, Quoniam melior est dies vnus in atrijs tuis super millia.

2. Cor. 4. 17.

Psalm. 83. 11.

VII. *Medium est, Expendere exempla Patrum veteris & noui Testamenti, qui fiducia in Deum excelluerunt, cujusmodi complura collegit in varijs Dominicis Promptuarij sui Stapletonus.*

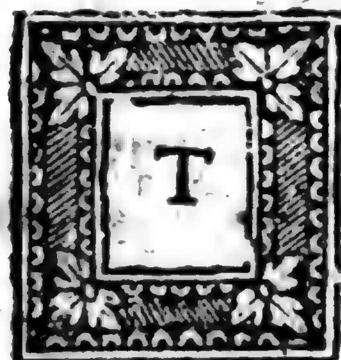

T.

TEMPERANTIA

CAPVT I.

Quid sit Temperantia, quæque ejus partes.

EMPERANTIAM quam latina lingua princeps moderationem, modestiam, nonnunquam etiam frugalitatem appellat, B. Ambrosius libro primo de S. Iacob & vita beata, agens de vorandi libidine, & effusione luxuria, ita describit: Temperantia est virtus, quæ maximè istarum passionum restinguit ardorem, quæ primùm sobrietate atque moderatione animum temperat, mentem informat; deinde etiam deliciarum abstinentia restinguit habenas corporalis ferocitatis. *Brevius B. Augustinus libro primo de libero arbitrio:* Temperantia est animæ affectio coërcens & cohibens appetitum ab ijs rebus, quæ turpiter appetuntur. *Et lib. 83. Quæstionum:* Temperantia est rationis in libidinem, atque alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. *Quæ definitio sumpta est ex Cicerone libro 2. de Inventione Clariùs & pleniùs cum B. Thoma in summa Theologica, & Philosopho, definiemus esse virtutem moralem earum passionum appetitus concupiscibilis, quæ circa delectabilia corporis iuxta sensum tactus in usu cibi & potus & Venereorum versantur, moderatricem.*

Cic. 5. Tus. 2. de Fin. Ambr. cap. 2.

Aug. cap. 13.

Idem. qu. 31.

S. Th. 2.2. q. 141. Arist. 3. Eth. cap. 10.

Partes ejus, si de integralibus sermo sit, duæ

Ambr. cap.45. 46.47. *sunt*, *Honestas & verecundia*, *de quibus B. Ambrosius primo de officijs*, *& nos suo loco. Si verò de subjectivis, quæ sunt quasi ejus species, numerantur quatuor, abstinentia, sobrietas, castitas vel pudicitia, & virginitas. Abstinentia, est virtus moderatrix voluptatum in vsu ciborum, de qua Aug. lib. 10. Confessionum, Deum alloquens dixit*: Hoc me docuisti, vt quemadmodum medicamenta, sic alimentum sumpturus accedam. *Sobrietas, est virtus moderatrix voluptatis in vsu potus, de qua apud Ecclesiasticum*: Æqua vita hominibus vinum in sobrietate; si bibas illud moderatè, eris sobrius. *Pudicitia, est moderatrix voluptatum venerearum, vel eas repudians, vel non aliter eis vtens, quàm per conjugij leges fas est. Vocatur autem pudicitia à pudore, qui circa vsum Venereorum existit, sic & B. Aug. lib. 1. de civitate Dei, quod etiam ipse concubitus conjugalis, qui secundùm matrimonialium præscripta tabularum*, procreandorum fit causa liberorum quanquàm sit licitus & honestus, remotum ab arbitris cubile conquirat. *Virginitas, est virtus, qua quis firmo animi proposito abstinet ab omni actu venereo, & illibatam servat corporis integritatem. Vnde B. Ambrosius libro de Virginibus*, Castitas, *inquit*, virginalis est expers contagionis integritas. *Hæc virginitas si Deo per votum consecretur, pertinet etiam ad Religionis virtutem. De qua Augustinus libro de sancta Virginitate* Nec nos hoc in Virginitate prædicamus quòd virgines sunt, sed quòd Deo dicatæ pia continentia Virgines, *de quibus illud Christi dictum intelligendum est*: Sunt Eunuchi, qui seipsos castraverunt propter regnum cœlorum, *teste eodem Augustino*,

Aug. cap.31. — Eccli. 31. 32 — Aug cap.17 — Ambr. cap.11. — Matth. 19. 12. — Ibid. cap.23. 24.

Caput II.

De dignitate hujus Virtutis, necessitate & vtilitate.

Dignitatem virtutis Temperantiæ inde conijcimus, quod non modò à Philosophis, verùm etiam à SS. Patribus referatur inter quatuor virtutes principales quas Patres vocant Cardinales, quòd sint quasi omnium aliarum virtutum fontes & cardines, & quemadmodum ostium in cardine, sic omnis honesta vitæ ratio contineatur in illis. Vnde S. Ambrosius confert eas cum Amb. in 6. Luc. *quatuor beatitudinibus, B. Prosper verò & S. Gregorius quatuor paradisi fluminibus, quatuor* Prosp. 3. de vita cont. cap 18. *Evangelijs, quatuor elementis, & quatuor mundi angulis vel partibus, Orienti, Occidenti, Aquiloni, & Meridiei. Et apud Sapientem eas conjunctas reperimus, cùm ita loquitur,* Sobrietatem & prudentiam docet, & iustitiam & virtutem. *Quem locum tractans S. Aug. lib. 1. Retractationum.* His nominibus, *inquit*, Latinus interpres quatuor illas virtutes, quæ maximè in ore Philosophorum esse assolent, nominavit, sobrietatem appellans temperantiam, fortitudinem verò virtutis vocabulo enuncians. Greg. 2. Moral. c. 26. Sap. 8. 7. Aug. cap. 7. *Deinde enumeratur hæc virtus, vt cæteræ tres, inter divina Dei dona. Ita enim scribit dictus B. Prosper loco allegato:* Verumtamen hoc in primis nosse & tenere debemus, quòd istæ quatuor virtutes, vel omnes, quæ ex illis existunt, dona sint Dei, & quòd nullus eas habuit, aut habebit, nisi cui Devs, qui est omnium virtutum proprietas & origo, contule-

rit: quoniam quicunque, quocunque tempore, in quacunque gente in Deum credentes ex ex fide vixerunt, illius dono temperantes ac prudentes, iusti ac fortes fieri vtique potuerunt. *Et Clemens Alexandrinus*, Oportet, *inquit*, nos exercere ad ea cavenda quæ sunt obnoxia vitijs: fugiendo vt ij, qui verè sunt Philosophi, eos cibos, qui incitant ad libidinem, &c. Est enim donum Dei maximum temperantia. *Et S. Bernardus in Cantica, prorsus contendit, temperantiam in Scripturis vocari sanctificationem*. Audi, *inquit*, ipsum præcipuè Apostolum, quàm familiare habeat, vel vti, vel vsurpare sanctificationem in hoc sensu. Hæc est, inquit, voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt sciat vnusquisque vestrûm suum vas possidere in sanctificatione, & non in passione desiderij. Item: Non enim vocavit nos Deus in immunditiam, sed in sanctificationem. Liquet quòd sanctificationem pro temperantia ponit. *Et paulo pòst*: Incassum quis laborat in acquisitione virtutum, si aliunde eas sperandas putet, quàm à Domino virtutum, cujus doctrina seminarium prudentiæ, cujus misericordia opus iustitiæ, cujus vita speculum temperantiæ, cujus mors insigne est fortitudinis.

Clem. 4. str.

Bern. ser. 22.

1. Thes. 4, 3.

Necessitas verò hujus virtutis inde comprobatur. Primò quòd eam nobis commendarit, mandaritque Spiritus sanctus in sacris literis, vt apud Ecclesiasticum. Vtere quasi homo frugi his, quæ tibi apponuntur, vt non, cùm manducas multum odio habearis. Cessa prior causa disciplinæ; & noli nimius esse, ne fortè offendas. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Diligentes in vi-

Eccli. 31. 19.

mo noli provocare, multos enim exterminavit vinum. Æqua vita hominibus vinum in sobrietate: si bibas illud moderatè, eris sobrius. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus. *Et iterum:* Noli avidus esse in omni epulatione, & non te effundas super omnem escam: in multis enim escis erit infirmitas, & aviditas appropinquabit vsque ad choleram. *Et apud Ecclesiasten:* Beata terra, cujus Rex nobilis est, & cujus Principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam. *S. Petrus in epistola priore:* Sobrij estote, & vigilate, quia adversarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit quærens quem devoret. *Et S. Paulus ad Thessalonicenses:* Non dormiamus sicut & ceteri, sed vigilemus, & sobrij simus. *Et:* nos qui diei sumus, sobrij simus, induti loricam fidei, & charitatis, & galeam spem salutis. *Et in prima ad Timotheum:* Oportet Episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum, sobrium, *&c.* Diaconos similiter pudicos, non multo vino deditos. Mulieres similiter pudicas, non detrahentes, sobrias. *Et ad Titum:* Tu autem loquere, quæ decent sanam doctrinam; senes vt sobrij sint, pudici. Anus similiter in habitu sancto, non multo vino servientes, sobrias, &c. Iuvenes similiter hortare, vt sobrij sint. *Secundò, quia omne genus intemperantiæ Scriptura vetat, & damnant SS. Patres, item & Ethnicorum Sapientes, vt copiosè probavimus in* PANARIO. V. Ebrietas, Gula, Luxuria, Voluptas carnis.

Eccli. 37. 32. Eccl. 10. 17. 1. Pet. 5. 8. 1. Thess. 5. 6. Ibid. 8. 1. Tim. 3. 2. Ibid. 8. & 11. Tit. 2. 1.

Vtilitas denique temperantiæ quotidiana est experientia nota, eòque luculentiùs quo gula, ebrietatis, comessationum, omnium cupiditatum carnalium fœdissimi fructus magis in vul-

Eccl. 31. 36. Eccl. 37. 34 gus innotuerunt. Exultatio animæ & cordi, inquit Sapiens vinum moderatè potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus. Et rursus: propter crapulam multi obierunt, qui autem abstinens est, adijciet vitam. Et S. Paulus in 1. Cor. 9. 25. ad Corinthios: Omnis qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet, & illi quidem, vt corruptibilem coronam accipiant, nos autem in- Tit. 2. 12. corruptam. Et ad Titum: Abnegantes impietatem & secularia desideria, sobriè & iustè, & piè vivamus in hoc seculo, exspectantes beatam spem, & adventum gloriæ magni Dei, Ambr. ep. 82. & Salvatoris nostri Iesu Christi. D. Ambrosius ad Vercellensem Ecclesiam: Quid pulchrius abstinentia quæ facit etiam iuventutis annos senescere, vt fiat morum senectus? Namque vt redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit, ita mitigatur iuventutis ferocitas epularum parsimonia, irriguóque fontis. Quid, quod naturæ conveniens temperantia est, atque illi divinæ legi: quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructus arborum esui dedit? Vinum post diluvium iustus, ad tentationem sui reperit. Vtamur ergo temperantiæ naturali cibo, vtinámque possimus. Sed quia non omnes fortes, ideò Apostolus ait: Vino modico vtere, propter fre- 1. Tim. 5. 23. quentes tuas infirmitates. Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parciùs, non pro delicijs redundantius. Subijcit deinde exempla Sanctorum, qui hac virtute eminuerunt, vt Danielis cum Hebræis pueris, Iudith, Esther, Eliæ, Prosp. l. 10. Elisæi, Ioannis Baptistæ. S. Prosper lib. 2. de Vita contemplativa: Temperantia temperantem facit, abstinentem, parcum, sobrium, moderatum,

ratum, pudicum, tacitum, serium, verecundum. Hæc virtus si in animo habitat, libidines frænat, affectus temperat, desideria sancta multiplicat, vitiosa castigat, omnia intra nos confusa ordinata corroborat, cogitationes pravas removet, inserit sanctas, ignem libidinosæ voluptatis extinguit, animi teporem desiderio futuræ remunerationis accendit, mentem placida tranquillitate componit, & totam semper ab omni vitiorum tempestate defendit.

Caput III.

De quibusdam Temperantiæ Proprietatibus.

PRima proprietas est quòd Temperantia veræ virtutis nomen retinere non queat, nisi reliquas tres virtutes Cardinales sibi habeat annexas. Ita tradit Ambrosius primo libro de officijs, cap. 27. cujus inscriptio est. Quòd virtutes quatuor ita perplexæ sint, vt ab invicem separari nequeant. *Et in caput sextum Lucæ, vbi cùm has quatuor virtutes, quatuor beatitudinibus Christi comparasset* Connexæ ita, *inquit*, sibi sunt, concatenatæque virtutes, vt qui vnam habet, plures habere videatur. Beati igitur pauperes spiritu. Habes temperantiam, quæ à peccato abstinet, seculum calcat, illecebrosa non quærit. S. *Aug. verò in epistola ad Hieronymum approbat sententiam communem Philosophorum, non solùm has quatuor, sed etiam omnes virtutes esse inter se connexas, ac ideo necesse esse vt temperantia sit* prudens, fortis & iu- Aug. ep. 19.

Greg. homil. 11. ſta. *Idem S. Greg. in Ezech.* Ecce, *inquit*, ipſæ virtutes, quas habere bonos ac fideles diximus, ita in quadro ſunt, vt vna aliam non excedat. Magna quippe eſt prudentia, ſed ſi minùs eſt à voluptatibus temperans, minùs in periculis fortis, minùs in operationibus iuſta, profectò minùs eſt prudens. Magna eſt temperantia, ſed ſi minùs intelligit, vnde ſe temperat, ſi adverſa ſuſtinere per fortitudinem minùs valet, ſi per præceptionem ſuam aliquandò ad injuſtitiæ opera prorumpit, minùs eſt temperans.

II. *Proprietas eſt, Temperantiam tum demum eſſe moderatricem voluptatum vel delectationum corporis, hoc eſt, obtinere nomen virtutis, cùm illa moderatio eſt conſentanea rectæ rationi, ita vt fiat, quando, quantum, quomodo & vbi oportet, vt docet Ariſtoteles in libro 3. de moribus: nam quod puſioni ſatis eſt, vel nimium in ſumptione cibi vel potus, giganti parum eſt. Regula autem, qua iudicetur an materia ſit talis, qualem recta ratio præſcribit, continetur in ipſa rerum neceſſitate aut vtilitate ad vitam humanam, quæ neceſſitas aut vtilitas honeſtati non repugnet. Vnde idem Philoſophus loco citato ait* temperantem ea tantùm appetere iucunda, quæ vel ad ſanitatem, vel ad bonam habitudinem faciunt. *Quod idem docuit S. Hier. in Ezechielem, tractans verba illa:* Inducitis filios alienos incircumciſos corde & incircumciſos carne. Ergo, *ait*, & caro ſimiliter circumciditur, vt nequaquam faciamus terrena opera, quæ pro neceſſitate corporis facere compellimur, cibum capere & potum, &c. quæ tunc circumcidimus, ſi non ad delicias, & ad luxuriam, & ad inertiam, ſed ad neceſſitatem naturæ & corporis iſtius ſuſtentaculum cuncta

Ariſt. cap. 19.

Hier. in c. 44.

faciamus. *Et S. August. libro de moribus Ecclesiæ:* Habet vir temperans in rebus hujus vitæ regulam vtroque Testamento firmatam, vt eorum nihil diligat, nihil per se appetendum putet, sed ad vitæ hujus atque officiorum necessitatem quantum satis est, vsurpet, vtentis modestia, non amantis affectu. *Quoniam autem necessitati cibi sumendi vel potus semper conjuncta est voluptas, quatenus per eam peccetur vel non, vide in Panario in 6. Antidoto, verb.* Gula. Aug. cap. 21.

III. *Proprietas est, quod inter virtutes cardinales (licèt non eodem ordine semper numerentur à Patribus) postremum obtineat locum. Teste enim Philosopho, libro primo Rhetoricorum, eæ virtutes cæteris antecellunt, quarum vtilitas latiùs patet: patent autem latiùs, quæ in commune multitudinis bonum vergunt.* Multitudinis siquidem bonum, *auctore eodem in primo Ethicorum*, divinius est proprio vel privato. *Quare cùm iustitia & fortitudo maximè quæ est in bello, Reipublicæ bonum promoveant, temperantia verò tantum bonum privatum cujusque spectet, meritò temperantiæ præferuntur. Prudentia verò idcirco omnibus tribus præstat, quia omnes imperio suo dirigit.* Primus officij fons, *inquit S. Ambrosius*, prudentia est. Arist. cap. 9. Idem cap. 2. Ambr. 1. offic. c. 27.

IV. *Proprietas est, Si largiùs nomen Temperantiæ accipiamus, vt ferè accipiunt sancti Patres, hoc est, vt in moderatione qualibet consistat, multo plura illi attribui possunt, vt quæ attribuit S. Ambrosius, ait enim:* In temperantia maximè tranquillitas animi, studium mansuetudinis, moderationis gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur & quæritur. *Et S. Augustinus libro de moribus Ecclesiæ:* Curio- Ambr. 1. offic. cap. 43. Aug. cap. 24.

si, *inquit*, esse prohibemur, quòd magnum
Prosp. c. 19. temperantiæ munus est. *Et B. Prosper libro tertio de vita contemplativa:* Temperantia est, quòd senioribus reverentiam exhibemus, æquales germanitus honoramus, iunioribus gratiam paternæ dilectionis impendimus, quòd præstamus loquenti seniori silentium, quòd ipsius ad loquendum præstolamur imperium, quòd non attollimus immoderatum in colloquutionibus sonum, quòd risui prorumpere non permittimus in cachinnum, quòd nulli detrahimus, nec detrahentes æquanimiter sustinemus, scientes, quòd tam illi qui detrahunt, quàm qui detrahentibus acquiescunt, vanitatis morbo corrupti sunt.

De medijs nihil attinet hic præscribere, quia Remedia omnia in Panario allata, pro Ebrietate, Gula, Luxuria & Voluptate, serviunt etiam Temperantiæ.

TIMOR DOMINI.

CAPUT I.

Quot sint Timoris species.

Vo rectiùs intelligatur, de quo timore hìc agatur, timorem possumus distinguere in quinque species, naturalem, mundanum, servilem, castum vel filialem, & initialem. Naturalis, est passio quadam appetitus sensitivi, à natura insita non hominibus modò, sed etiam brutis, quæ cùm in potestate nostra non sit, nec bona, nec mala dici

potest moraliter. Bona autem est naturaliter, quia ad multa commoda à Deo nobis est ingenita, teste S. Basilio in oratione contra irascentes. Mundanus est, quo quis ita reformidat aliquod hujus vitæ incommodum vel pœnam, ut ad illud depellendum non dubitet offendere Deum mortaliter: quo timore percussus fuit Petrus, cùm Christum negavit. Atque hic verè malus est & noxius, quem Christus vetuit apud Matthæum, dicens: Nolite timere eos, qui occidunt corpus. *Et S. Petrus:* Timorem eorum ne timueritis. *A quo liberari petebat David, cùm sic precaretur:* A timore inimici eripe animam meam. *vti exponit in Psalmum 63 S. Basilius, vbi vocat timorem hostilem. Servilis est, quo quis timet pœnas à Deo constitutas peccatoribus, & quo proinde movetur ad rectè agendum, vt illas pœnas effugiat. Oritur autem hic timor propriè non ex amore Dei, sed ex amore sui quo quisque scilicet amat incolumitatem suam suáque commoda. Atque ideo appellatur servilis. Mos enim servorum est obsequi dominis, non ex amore ipsorum, sed ex amore sui, ne si non obsequantur, vapulent ab ijs. Vnde S. Augustinus in Psalmum 118.* Timor, *ait,* iste, quo non amatur iustitia, sed timetur pœna, servilis est. *Castus vel filialis est, quo quis timet offendere Deum, & ideo non audet aliquod præceptum prævaricari, ne gratia ejus excidat. Dicitur autem filialis, quòd nascatur ex amore Dei, sicut timor, quo filij reformidant offensam parentum, nascitur ex filiali amore, quo parentes suos complectuntur. Hic timor appellatur quoque castus à S. Augustino in Psalmi 118. verba illa:* Confige timore tuo carnes meas. *Initialis denique est, quo quis ita Dei timet offensionem, vt simul etiam timeat*

Vide Panar. verb. Timor.

Matth. 10. 26.

1. Pet. 3. 14.

Psalm. 63. 2.

Basil homil. 5.

Aug. concio. 25.

Aug. ser. 25.

pœnam, & ideo est timor filialis imperfectus, vel timor mixtus ex filiali & servili. Quem, qua parte servilis est, pellit timor filialis perfectus, vtpote manans ex charitate perfecta, de qua S. 1.Ioan. 4.18. *Ioannes epistola priore dicit:* Perfecta charitas foras mittit timorem. *Cujus rationem reddit S.* Aug. tract.8. *August. in commentario ejusdem epistolæ:* Quid, *inquit*, dicimus de illo, qui cœpit timere diem iudicij? Si perfecta in illo esset charitas, non timeret. Perfecta enim charitas perfectam faceret iustitiam, & non haberet quare timeret: immo haberet quare desideraret, vt transeat iniquitas, & veniat regnum Dei. Ergo timor non est in charitate, sed in qua charitate? non in inchoata, in qua ergo? Perfecta, inquit, charitas foras mittit timorem. *Nos hic tantùm agimus de tribus postremis speciebus timoris, quibus etiam nomenclatura timoris Domini verè competit, vt ostendemus.*

CAPUT II.

Timorem servilem esse bonum & salutarem.

Etsi verò timor servilis ex amore sui originem trahat tamen non ideo malus & noxius est, sed bonus & salutaris, vt liquet ex sacrarum Psal. 11. *litterarum testimonijs. Primò enim illa docent* Prov. 1. 17. *timorem initium esse sapientiæ & dilectionis, ex-* Eccli. *pelleréque peccatum: at timor antecedens dile-* 1. 27. *ctionem & expellens peccatum, non est filialis,* Matth. *sed servilis, filialis enim est effectus dilectionis.* 10. 28. *Deinde S. Ioannes Baptista apud Matthæum hunc* Matth. *timorem suasit, vt moveret homines ad pœniten-* 3. *tiam.* Progenies, *inquiens*, viperarum, quis Matth. demonstravit vobis fugere à ventura ira? *Im-* 24. 25.

mo & Dominus ipse: Timete eum, *inquit*, qui potest & animam & corpus perdere in gehennam. *Et alibi persæpe minatur ignem gehennæ, stridorem dentium, tenebras exteriores, vermem non morientem, & flammas inextinguibiles. Si ergo Christus, Sancti alij, & passim Spiritus sanctus in Scripturis terrorem injiciat peccatoribus, vt resipiscant, dubitandum non est, timorem servilem non solùm esse bonum, sed etiam esse à Deo, ac rectè dici timorem Domini.* Marc. 9. Luc. 13.

Nec aliud docuerunt sancti Patres. Clemens Alexandrinus secundo Stromatum: Fides, *ait* est prima ad salutem inclinatio, post quam timor est, & spes, & pœnitentia. *Et infrà:* Qui timorem damnant, ij legem etiam insectantur: quòd si legem, clarum est, quòd & eum, qui legem dedit. *B. Antonius apud Athanasium:* Formido iudicij, & pœnarum timor horridus, simul & lubricæ carnis incentiva dissoluit, & ruentem animam quasi ex aliqua rupe sustentat. *S. Basilius in Psalmum 32.* Necessariò velut introductorius ad pietatem timor assumitur: dilectio verò deinceps succedens à timore scientifico adaptatos perficit. *Et in Psalmum 33.* Timor salutaris, & timor sanctificationem faciens, qualis sit, vis exponam? Cùm ad peccatum aliquod progredi voles, cogita mihi horrendum illud, & non ferendum Christi iudicium, &c. Hæc time, & hoc timore eruditus animam à concupiscentia ad hæc mala velut fræno quodam relide. *S. Chrysostomus ad populum Antiochenum dicit, metum gehennæ etiam in anima hominis iusti esse militem fortem & armatum, qui fures & latrones, omnésque hostes longè arceat à domo. S. Ambrosius in Psalmum 118. scribit, beatos Martyres* Athan. in vita. Basil. homil. 8. Idem homil. 9. Chrys. homil. 15. Ambr. ser. 21.

in agone martyrij constitutos, timore gehennæ ante oculos mentis propositæ vincere solitos earum pœnarum timorem, qui à carnificibus ingerebatur. Hier. epist. 22. *B. Hieronymus in epistola ad Eustochium de servanda virginitate, ait se metu gehennæ solitudinem, durissimum vitæ genus, elegisse. B.* Aug. cap. 18. *Augustinus libro de gratia & libero arbitrio ait, sanctis viris timorem illum à Deo donari, de quo* Matth. 10. 28. *Dominus ait:* Timete eum, qui potest animam & corpus perdere in gehennam. *Et in epistolam* Aug. tract. 9. *primam Ioannis:* Si nullus, *inquit*, timor, non est qua intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linum, quando aliquid suitur. Seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, vt introduceret charitatem, *nempe perfectam.* Cas. sian. c. 28. *Ioannes Cassianus collatione* 11. Est gradus cujusdam profectus, vt, dum vel pœnarum metu, vel præmiorum spe incipimus vitia declinare, ad charitatis gradum transire possimus. Greg. homil. 34. *S. Gregorius in Evangelia:* Prima mens si non priùs per timorem evertitur, ab assuetis vitijs non emundatur. Idem homil. 26. *Et alibi omnes hortatur,* vt futurum iudicium timeant, antequam veniat.

Sententiæ tot Patrum accedit ratio naturalis. Quid enim tam naturæ & rationi consentaneum est, quàm pertimescere grande aliquod malum, & maximè malum gehennæ, quo nullum atrocius? Isa. 33. 14. Quis habitare poterit de vobis, *ait Isaias*, cum igne devorante? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? *Deinde amor sui, ex quo hic timor servilis est exortus, est bonus, cùm habeat bonum objectum, nempe propriam incolumitatem; quare & bonus timor est, ex eo ortus: quo scilicet metuit pœnas illi bono proprio contrarias,*

contrarias, non vt summum malum, sed vt malum quoddam formidandum. Denique optimi sunt hujus timoris fructus, nempe retrahere hominem à peccato, viam parare ad iustitiam & charitatem, iustos deterrere à lapsu; non potest autem arbor mala bonos fructus facere. Matth. 7. 18.

Caput III.

De dignitate Timoris Domini.

D*Ignitas vel præstantia Timoris Domini primùm liquet ex ijs Spiritus sancti oraculis, quæ quosvis timentes Deum pronunciant beatos.*
Beatus vir, *inquit Psaltes Regius*, qui timet Psalm.
Dominum, in mandatis ejus volet nimis. Po- 111. 1.
tens in terra erit semen ejus, generatio rectorum benedicetur. Gloria & divitiæ in domo ejus, & iustitia ejus manet in seculum seculi.
Et Sal. Beatus homo, qui semper est pavidus. Prou.
Et Eccles. Beatus homo, cui donatum est ha- 28. 14.
bere timorem Dei, qui tenet illum, cui assi- Eccli.
milabi ur? *Et*: Timentis Dominum, beata est 25. 15. Idem
anima ejus. Ad quem respicit, & quis est for- 34. 17.
titudo ejus? Oculi Domini super timentes eum, protector potentiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculum meri-
diani. *Deinde ex ijs quæ timorem Dei anteferunt* Eccli.
alijs donis, vt apud Sapientem: Non est major 10. 27.
illo, qui timet Deum. *Et*: Nihil melius est, Eccli.
quàm timor Dei, & nihil dulcius, quàm res- 23. 37.
picere in mandatis Domini. *Et*: Quàm ma- Ibid.
gnus, qui invenit sapientiam & scientiam, sed 35. 13.
non est super timentem Dominum. Timor Ibid.
Dei super omnia se superposuit. *Et*: Non est 40. 27.
in timore Domini minoratio (*defectus*) Ti-

mor Domini sicut paradisus benedictionis, & super omnem gloriam operuerunt illum. *Ad hæc ex ijs, quæ in eo initium, progressum & perfectionem sapientiæ, qua nihil nobilius, constituunt. Nam Salo. ait :* Timor Domini principium sapientiæ. *Et Iob,* Ecce timor Domini ipsa est sapientia. *Et Ecclesiasticus :* Plenitudo sapientiæ est timere Deum, & plenitudo à fructibus illius. Corona sapientiæ timor Domini. *Et Ecclesiastes :* Finem loquendi pariter omnes audiamus, Deum time, & mandata ejus observa, hoc est enim omnis homo. *In quæ verba S. Hieronym.* Hoc de consummato in virtutibus metu dici puto, secundum illud, Nihil deest timentibus eum. *Denique apud Isaiam, Timor Domini inter septem Spiritus sancti dona, quæ super Christum conquieverunt, numeratur.* Et requiescet, *inquit*, super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ, & intellectus, spiritus consilij & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis, & replebit eum spiritus timoris Domini. *Timorem autem servilem etiam pertinere ad illa dona Spiritus sancti, clare docuit S. Aug. & B. Greg. Ille enim in libro de gratia & libero arbitrio, fatetur Spiritum timoris Domini, de quo tangit Isaias, esse illum de quo Dominus ait :* Timete eum, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. *& S. Greg. in Ezech. fatetur Isaiam loqui de timore pœnæ, quæ minuitur crescente charitate. In Christo autem etsi non fuerit timor servilis, fuit tamen filialis vel reverentialis erga Patrem cœlestem.*

Prou. 1,7. Iob 28. 28. Eccl. 1. 20. Eccli. 12. 13. Hier. in Ecclef. Psalm. 33. 10. Isai. 11. 2. Aug. cap. 18. Matth. 10. 28. Greg. homil. 19.

Iam & Prisci Patres hanc timoris Domini nobilitatem non obscurè deprædicarunt. Tertull. certè initio libri de cultu fœminarum. Timor, *inquit*, fundamentum salutis est. *S. Cypr. lib. 3.*

Cypr. c. 20.

ad Quirinum: Fundamentum & firmamentu m spei & fidei esse timorem, in Psalmo 110. Initium sapientiæ timor Domini. De hoc ipso in sapientia Salomonis: Initium sapientiæ, metuere Deum. *S. Chrysost in homilia ad populum Antiochenum*: Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò hunc non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi Nihil æquale Deum timenti. Timor enim Domini omnia superat. Hunc possideamus itaque, omnia propter hunc faciamus, vt hunc assequamur timorem. *Et iterum*: Nisi bonum esset timor, non multos impendisset Christus sermones & longos de pœna & supplicio loquens. Timor nil aliud est, quàm murus & munimentum, & turris inexpugnabilis: etenim multa nobis munitione opus est, quia multæ sunt vndique insidiæ. *Et in Psalmum 62* Si dixeris mihi ex Psalmis illud, Beatus qui timet Dominum, & potueris scire, quidnam sit id, quod dicis, non divitem, non principem, non formosum, non eum qui valet viribus, non eum qui ædes possidet magnificas, non eum qui gerit Magistratus, non eum qui regnum obtinet, nullum denique alium, nisi eum, qui est pius ac religiosus, qui studio sapientiæ tenetur, qui Deum timet, beatum dices, non solùm propter futura, sed etiam propter præsentia. Nam etiam in hac vita hic quoque est illo potentior. *S. Ambros. vel Prosper lib. de Vocatione gentium, vt probet timorem esse donum Dei.* De timore, *inquit*, Dei & sapientia in Ecclesiastico legitur: Corona sapientiæ timor Domini omnia se superposuit. Beatus cui donatum est habere timorem Domini. *S. Aug. & Greg. in eo præstantiam*

Chryf. homil. 69.

Idem homil. 15.

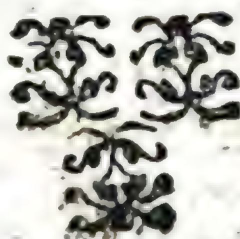
Psalm. 127.

Ambr. cap. 9.

Eccli. 1. 12.

ejus indicant, quòd septem dona Spiritus sancti non semel conferant cum septem beatitudinibus à Christo traditis, ac donum quidem timoris cum prima beatitudine, Beati pauperes spiritu. Timor Dei, *inquit August. libro primo de sermone Domini in monte*, congruit humilibus, de quibus hic dicitur: Beati pauperes spiritu, id est, non inflati, non superbi, de quibus Apostolus dicit: Noli altum sapere, sed time, id est, noli extolli. S. *Bern. in tractatu de donis Spiritus sancti*: Prima gratia est timor Domini. Qui hanc habet gratiam, omnem odit iniquitatem, iuxta illud Psalmistæ. Iniquitatem odio habui, & abominatus sum. Et alio loco: Omnem viam iniquitatis odio habui. Scriptum namque est: Timor Domini odit malum. Et iterum: Time Deum, & recede à malo. Et de Iob dicitur: Vir timens Deum, & recedens à malo. Sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare vel manare potest. *Ioannes Cassianus collat. 11. agens de timore filiali*. Cujus timoris, *inquit*, magnificentiam Isaias vnus Prophetarum eleganter expressit, Divitiæ, inquiens, salutis sapientia & scientia, timor Domini ipse thesaurus ejus. Non potuit timoris istius dignitatem ac meritum magis evidenter exprimere, quàm vt divitias salutis nostræ, quæ in vera sapientia Dei scientiaque consistunt, diceret, nisi à timore Domini posse servare.

Aug. cap. 9. — Rom. 11. 21. — Bern. cap 1. — Psalm. 118. — Prou. 8. — Prou. 3. — Iob 1. — Cassi. cap. 33.

CAPUT IV.

De necessitate Timoris Domini.

NEcessitatem quoque hujus virtutis percrebris monitis mandatísque vtrumque Testamentum indubitatam reddidit. Vetus quidem dum in Deuter. Moyses præcepit : Dominum Deum tuum timebis, & illi soli servies. *Et infrà :* Præcepitque nobis Dominus, vt timeamus Dominum Deum nostrum, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ. *Et iterum :* Et nunc Israël, quid Dominus Deus tuus petiit à te, nisi vt timeas Dominum Deum tuum, & ambules in vijs ejus? *Moysen secutus Iosue,* Nunc ergo, *inquit,* timete Dominum, & servite ei perfecto corde, atque verissimo. *Et rex David :* Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. *Et :* Timete Dominum omnes sancti ejus, quoniam non est inopia timentibus eum. *Et Rex Salomon :* Time Deum, & recede à malo. *Et :* Time Dominum, fili mi, & Regem. *Et :* Deum time, & mandata ejus observa : hoc est enim omnis homo. *Et Ecclesiast.* In tota anima tua time Dominum, & Sacerdotes illius sanctifica. *Et Propheta Ieremias :* Et ego dicit Dominus, dabo eis cor vnum, & vitam vnam, vt timeant me vniversis diebus. *Et Malachias :* Si Pater ego sum, ait Dominus, vbi est honor meus? & si Dominus ego sum, vbi est timor meus? *In novo verò Testamento, Christus apud Matthæum,* Nolite, *ait ad Apostolos,* timere eos, qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed

Deut. 6. 24. Deut. 10. 12. Iosue 24. 14. Psal. 2. 1. 1. Psal. 33. 10. Prou. 3. 7. Prou. 24. 21. Eccli. 12. 13. Ibid. 7. 31. Ierem. 32. 39. Malac. 1. 4. Matth. 10. 28.

ſed potiùs timete eum, qui poteſt & animam
1. Pet. 2. 17. & corpus mittere in gehennam. *Et S. Petrus in epiſtola priore:* Deum timete, Regem honori-
Apoc. 14. 7. ficate. *Et S. Ioannes in Apocalypſi:* Timete Dominum, *ait Angelus,* & date illi honorem. *Neque id mirum eſt in novo Teſtamento rariùs nobis commendari timorem Dei, quàm in veteri ſæpiùs autem amorem, quia Lex vetus timoris eſt, nova verò amoris.* Non enim accepiſtis, *inquit Apo-*
Rom. 8. 15. *ſtolus ad Romanos,* Spiritum ſervitutis iterum in timore (*ſicut in veteri lege*) ſed accepiſtis ſpiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus, Abba (Pater.) *Eandem neceſſitatem corroborant ea Scripturæ teſtimonia, quæ negant timore Domini deſtitutis aditum ad gratiam & ſalutem.*
Eccli. 1. 28. Timor Domini, *inquit Syracides,* expellit peccatum, nam qui ſine timore eſt, non poterit
Deut. 15. 28. iuſtificari. *Illa quoque quæ paſſim arguunt im-*
Iob 6. *probos metus divini expertes, vt in Deuterono-*
Pſal. 13. 1. *mio, Iob, Pſalmis, Eccleſiaſtico, Malachia, & alijs Prophetis.*
Pſal. 35. 2. *SS. Patrum perpauca ſubijciam teſtimonia. S.*
Eccli. 23. 27. *Cyprianus de lapſis:* Deus quantum Patris pietate indulgens ſemper & bonus eſt, tantum
Malac. 3. 5. iudicis maieſtate metuendus eſt. *Suprà quoque cum magiſtro ſuo Tertulliano profeſſus eſt timorem eſſe* fundamentum fidei, & ſpei, *ac proinde maximè ad fidem & ſalutem neceſſarium. S.*
Baſil. homil. 7. *Baſil. in Pſalmum 32. exponens verba illa:* Timeat Dominum omnis terra. Terræ vniverſæ timorem præcipit hic ſermo. Nam quando timor Domini initium eſt ſapientiæ, qui terrena ſapiunt, per timorem erudiantur. Timor enim quaſi introductorius, neceſſariò ad pietatem condiſcendam aſſumitur. Charitas verò à timore inſtructivo exercitatos ſuſcipiens per-

ficere solet. *S. Hieronymus in cap. 3. Malachiæ agens de varijs Iudæorum sceleribus ait*, suffecisse eis solum crimen ad pœnam, quòd non timuerint Dominum. *S. Aug. serm. de annunciatione Dominica*: Quis potest, nisi Deum timeat, servare iustitiam? Dicit enim (Scriptura) alio loco: Nam qui sine timore est, non poterit iustificari, recurritur ad illam sententiam: Initium sapientiæ timor Domini. *S. Bernardus tractatu de donis Spiritus sancti*: Prima gratia est timor Domini, sine hac gratia prima gratiarum, quæ totius religionis exordium est, nullum bonum pullulare, vel manare potest. Sicut enim securitas vel desidia causa est, & mater omnium delictorum: sic timor Domini radix est, & custos omnium bonorum. Vnde scriptum est: Si non in timore Domini tenueris te instanter, citò subvertetur domus tua. Omne namque virtutum ędificium illico vergit in præcipitium, si hujus gratiæ amiserit præsidium.

Hier. in có. Aug. ser. 17. de sanctis. Bern. cap. 1. Eccl. 17.

Caput V.

De multiplici fructu Timoris Domini.

Tantam spiritualium fructuum copiam suppeditat nobis divina Scriptura ex penu Timoris Domini, ut alieno præsidio non admodum egeamus:

I. *Sit, Odium mali.* Timor Domini, *ait Salomon*, odit malum.

II. *Depulsio peccati. Ecclesiasticus*: Timor Domini expellit peccatum. *Vnde Clemens Alexand.* Abstinentiam à malis operatur, qui ti-

Prou. 8. 13. Eccli. 1. 27. C. Astro. Alex. 1. Hex. cap. 4.

met. *Et Ambr.* Qui timet Dominum declinat errorem, & ad virtutis semitam vias suas dirigit. Nisi enim quis timuerit Deum: non potest renunciare peccato.

Eccl. 2. 39.

III. *Studium placendi Deo. Ecclesiasticus:* Qui timent Dominum, inquirent quæ beneplacita sunt ei.

Eccli. 7. Isa. 26. iuxta 70. Aug. cap. 5.

IV. *Conversio ad vitam meliorem:* Qui timet Deum, convertetur ad cor suum, *ait Sapiens. Et Isaias:* A timore tuo concepimus & peperimus spiritum salutis. *Augustinus de catechizandis rudibus:* Rarissimè accidit, imò verò nunquam, vt quisquam veniat volens fieri Christianus, qui non sit aliquo Dei timore percussus. *Cassianus institutionum libro quarto:* Per timorem Dei, & initium conversionis, & vitiorum purgatio, & virtutum custodia his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur.

Cassi. c. 39.

Iob 27. Psalm. 110. Prou. 15. Eccli. 1. 25.

V. *Initium sapientiæ & pietatis. Ita Iob, Salomon & Ecclesiasticus. Vnde Ambros. in Psalmum* 118. *sermone* 5. Basis quædam verbi est timor sanctus. Sicut enim simulacrum aliquod in basi statuitur, & tunc majorem habet gratiam, cùm in basi statua fuerit collocata, standique accipit firmitatem: ita verbum Dei, vel rationabile Dei in timore sancto meliùs statuitur, fortiùs radicatur, hoc est, in pectore timentis Dominum, ne labatur verbum de corde viri, ne veniant volucres, & auferant illud de curiosi & dissimulantis affectu.

Eccli. 25. 16.

VI. *Initium fidei & charitatis.* Timor Dei, *ait Sapiens*, initium dilectionis ejus, fidei autem initium agglutinandum est ei.

VII. *Causa observationis mandatorum Dei, & bonorum operum.* Qui timent Dominum,

ait idem, custodiunt mandata illius. *Et*: Qui timet Deum, faciet bona. *Vnde S. Augustinus in sententijs*: Ad omne opus bonum amor ducit, & timor Dei. Ad omne peccatum ducit amor, & timor mundi.

Eccli. 2. 21. Eccli. 15. 1. Aug. c. 48.

VIII. *Constantia in tentationibus radix. Salomon*, In timore, *ait*, fiducia fortitudinis. *Et*: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus. *Lactantius libro 6. de vero cultu*, Nemo dubitat, *inquit*, quin timidi & imbecilli sit animi, aut dolorem metuere, aut egestatem, aut exilium, aut carcerem, aut mortem, quæ omnia quisquis non exhorruerit, fortissimus iudicatur. Qui autem Deum metuit, illa vniversa non metuit. *Quod probat exemplo Christianorum Martyrum, qui solo metu Dei atrocissima passi sunt supplicia*. S. *Cyrillus in Isaiam*, Tenendum, *inquit*, est, animam Dei timore velut muro obseptam fortem esse, & quodammodo invictam, & vires eorum, qui manus cum ea conserunt, expugnare.

Prou. 14. 26. Eccli. 34. 16. Luc. c. 17. Cyrill. lib. 2. c.

IX. *Favor & misericordia Dei erga timentes Deum ipsorúmque posteros*. Misericordia Domini ab æterno, *ait David*, & vsque in æternum super timentes eum. *B. Maria apud Lucam*: Et misericordia ejus à progenie in progenies, timentibus eum. *Et Sapiens*: Semen hominum honorabitur hoc, quod timet Deum. *Et Tobias*: Multa habebimus, si timuerimus Deum.

Psalm. 10. 2. 17. Psal. 117. 4. Luc. 1. 50. Eccl. 10. 23. Tob. 4. 23.

X. *Affluentia bonorum temporalium*. Timete Dominum omnes Sancti ejus, *ait Psaltes Regius*, quoniam non est inopia timentibus eum. Divites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono. *Et*: Beatus vir, qui timet Dominum. Potens

Psal. 33. 10. Psal. 111. 1. Prou. 10. 27.

in terra erit semen ejus. Gloria & divitiæ in domo ejus. *Et Salomon:* Timor Domini apponet dies, spes autem impiorum peribit. *Et Syracides:* Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo inquirere adjutorium. Timor Domini sicut paradisus benedictionis. *Vnde S. Chrysostomus ad populum*, Omnium inquit, *David*, Regem eis reddam propitium & nihil eis amplius deerit, Dominus enim pascit me, & nihil mihi deerit. Hæ magnæ sunt opes thesaurus magnus. Si Dei timorem habeamus, nihil nobis est opus: si verò non habeamus, etsi regnum ipsum possideamus, sumus omnium pauperrimi. Nihil æquale Deum timenti. Timor enim Domini omnia superat.

Ecsli. c. 40. 27. Chrys. homil. 69. Psal. 22. 1. Eccl 1. 11.

XI. *Verum cordis gaudium.* Timor Domini, *ait Ecclesiasticus*, gloria, & gloriatio, & lætitia & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiam, & gaudium, & longitudinem dierum. *Hinc Chrysostomus rursus ad populum:* Dei timor stabilis est immotúsque, & tantam emittit lætitiam, vt nullus nos aliorum sensus malorum capiat: Deum enim, sicut oportet, timens, & in ipso confidens, voluptatis radicem lucratus est, & omnem habet lætitiæ fontem. Et sicut in mare decidens immensum scintilla exigua facilè extinguitur, sic quantacunque Deum timenti illidantur, velut in vastum lætitiæ pelagus incidentia extinguuntur & perduntur. *Et S. Augustinus in verba Davidis:* Iucundetur cor meum, vt timeat nomen tuum, Ergo, *inquit*, timor in iucunditate est. Et quo iucunditas, si timor? nonne timor amarus solet esse? Erit ergo aliquando iucunditas sine timore, modò iucunditas cum timore. Nondum est enim

Chrys. homil. 28. Psal. 85. 11.

plena securitas, nec perfecta iucunditas. Si nulla iucunditas, deficimus. Si plena securitas, malè exultamus. Ergo & iucunditatem aspergat, & timorem incutiat, vt de dulcedine iucunditatis perducat nos ad salutem securitatis. Ideo sic dicit Psalmus: Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore. Psal. 2. 11.

XII. *Fiducia de felici exitu ex hac vita.* In timore Domini esto, *ait Sapiens*, tota die quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. *Et:* Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. *Cæteri fructus sunt tantùm ex Patribus.* Prou. 23. 17. Eccl. 1. 19.

XIII. *Custodia innocentiæ & castitatis. nam* innocentiæ custodem *timorem Dei appellat S. Cyprianus epistola ad Donatum. Pro castitate ita scribit S. Basilius:* Nisi timor instituendæ vitæ nostræ rudimenta iaciat, impossibile fuerit castitatem, sanctimoniámque legitimè observari. Confige, inquit David, timore tuo carnes meas. Nam quemadmodum qui corporis membra habent clavis transfixa, ad actionem quamlibet immobilia ea retinent: sic ij, quorum animam occupavit Dei timor, omnem prorsus importunam peccati, & obstreperam occasionem vitant. *Eódem pertinet quod Sanctus Ephrem, in sermone de patientia ait:* Timor Dei, velut gladius anceps est, omnem concupiscentiam pravam excidens. *Et Sanctus Augustinus in verba Psalmi:* Confige timore tuo carnes meas, Tali, *inquiens*, timore carnes crucifiguntur, quando carnales delectationes, quæ legis litera vetantur potiùs, quàm vitantur, spiritualium bonorum delectatione vincuntur, & eadem vsque ad perfectionem Cypr. cap. 1. Basil. in Psal. 33. Ps. 118. 120. Ps. 118. 120.

crescente victoria perimuntur.

Hier. ep.117. XIV. *Custodia omnium virtutum S. Hieron. ad Fabiolam.* Timor virtutum custos est, securitas ad lapsum facilis. Vnde & quodam Psal. 22.4. Psalmo postquam Propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit, iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt, & est sensus: Dum tormenta formido, servavi gratiam, quam acceperam. *Idem suprà dixit Cassianus & S. Bernardus.*

XV. *Antidotum ad promerendam gratiam, retinendam & recuperandam. Ita S. Bernardus* Bern. ser.55. *in Cantica.* In veritate, *inquit*, didici, nil æquè efficax esse ad gratiã promerendam, retinẽdam, recuperandam, quàm si omni tempore coram Deo inveniaris non altum sapere, sed timere. Prou. 28.14. Beatus homo, qui semper est pavidus. Time ergo, cùm arriserit gratia, time cùm abierit, time cùm denuo revertetur, & hoc est semper pavidum esse. Succedant vicissim sibi in animo tres isti timores, secundùm quod gratia vel adesse dignatur, vel offensa recedere, seu iterum placata redire sentietur. Cùm adest time, ne non dignè opereris ex ea. Nam hoc monet Apostolus; Videte, inquiens, ne in 2.Cor. 6.1. vacuum gratiam Dei recipiatis. Et ad Discipulum: Noli, inquit, negligere gratiam, quæ 1.Tim. 4.14. in te est. Et de semetipso dicebat: quia gratia 1.Cor. 15.10. Dei in me vacua non fuit.

CAPUT VI.

De quibusdam Proprietatibus ejus.

PRima proprietas est, nihil negligere. *Ait enim Ecclesiastes:* Qui timet Deum, nihil negligit, *earum nempe rerum, quæ ad dilectionem Dei vel proximi pertinent. Vt enim negligentiæ mater securitas, ita timor curæ & diligentia. Simile quid habes in Ecclesiastico.* In tota anima tua, *inquit*, time Deum, & de negligentia purga te cum paucis *Sensus est: Offer sacrificium in Levitico pro negligentia imperatum: & si non potes id quod ditiores, saltem offer quod solent pauperiores. Munera enim parua si ex charitate & humilitate offerantur, æquè grata Deo esse possunt, ac magna, sicut duo viduæ Evangelicæ æra.*

Eccl. 7. 19.

Eccli. 7. 31. 34.

Marc. 12. 42.

II. *Proprietas est, Iungi cum fide, spe & dilectione ac pietate vera. Vnde Sapiens*, Qui timetis Dominum, *inquit*, credite illi, & non evacuabitur merces vestra. Qui timetis Dominum, sperate in illum. Qui timetis Dominum, diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. *Et Clemens Alexandrinus:* Fidei nostræ coadjutores sunt timor, & tolerantia. *Et:* Post fidem timor & spes & pœnitentia ducunt nos ad charitatem. *Deinde probat ex loco Salomonis:* In timore est spes fortitudinis, *à timore deduci nos ad pœnitentiam & spem Et S. Augustinus exponens illud Davidicum:* Beneplacitum est Domino super timentes eum, & in eis qui sperant super misericordia ejus, Ecce, *ait*, timuit eum Iudas traditor Christi, sed nec speravit

Eccli. 2. 8.

Prov. 14. 26.

Ps. 146. 11.

Psal. 146, 11. in misericordia ipsius: postea enim pœnituit eum, quòd tradiderit Christum. Bene quidem timuisti, sed si sperares in misericordia ejus quem timuisti. Ille desperando abijt, & laqueo se suspendit. Ergo sic time Dominum, vt speres in misericordia ejus, placabis enim eum, si speres in misericordia ejus. *Et S. Gregorius in Ezechielem:* Qualis est iste timor, si cum eo pietas non est? Qui enim misereri proximo ignorat, qui compati ejus tribulationibus dissimulat, hujus timor ante omnipotentis Dei oculos nullus est, quia non sublevatur ad pietatem. *Verùm quia B. Ioannes, vt suprà monuimus, dixit perfectam charitatem foras mittere timorem, subijcienda est hic alia proprietas.*

Greg. homil. 19.

III. *Ergo Proprietas Timoris, maximè servilis, est introducere in animam charitatem. Nam Scriptura docet, non solùm esse initium sapientiæ, quæ sanè sine charitate non est, sed etiam dilectionis, vt suprà probatum est.* Et S. Gregorius *loco iam citato, cum alijs Patribus docet Isaiam Prophetam cùm vaticinatur de septem donis Spiritus sancti in Christum dilapsis, ideo à summo descendere ad infimum spiritum timoris Domini, vt nos discamus, à timore Domini sensim ascendere ad summum sapientiæ & charitatis. Quomodo autem timor servilis inducat charitatem, exponit S. Augustinus in Psalmum* 127. Alius, *inquit*, non in hac terra pati timet (*timore servili*) sed gehennam timet. Vnde terruit & Dominus. Audistis cùm Evangelium legeretur: Vbi vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur. Audiunt hæc homines, & quia verè futura sunt, impij timent, & continent se à peccato. Timent

Eccl. 25. 16.

VI. Fructus

Isa. 11. 3.

Isa. 66. 24.

quidem, sed non amant iustitiam. Cùm autem per timorem continent se à peccato, fit consuetudo iustitiæ, & incipit quod durum erat amari, & dulcescit Deus, & iam incipit homo iustè vivere, propterea non quia timet pœnas, sed quia amat æternitatem. Exclusus ergo est timor (servilis) à charitate, sed successit timor castus. Quis est iste timor castus? Secundùm quem debemus fratres mei intelligere quod dictum est: Beati omnes qui timent Dominum, qui ambulant in vijs ejus. *Et tractatu 9. in epistolam Ioannis*, Timor, *inquit*, quasi locum præparat charitati. Cùm autem cœperit charitas habitare, pellitur timor qui ei præparavit locum: quantum enim illa crescit, ille decrescit, & quantum illa fit interior, timor pellitur foras. Major charitas, minor timor, minor charitas, major timor. Si autem nullus timor, non est quà intret charitas. Sicut videmus per setam introduci linū quando aliquid suitur, seta priùs intrat, sed nisi exeat, non succedit linum: sic timor primò occupat mentem, non autem ibi remanet timor, quia ideo intravit, vt introduceret charitatem. Iam facta securitate in animo, quale gaudium nobis est, vel in hoc, vel in futuro seculo? Et in hoc seculo, quis nobis nocebit plenis charitate? Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi?

Psal. 117. 1.

Rom. 8. 35.

IV. *Proprietas est filialis vel casti timoris, vt permaneat in æternum, iuxta illud Regij Psaltis*: Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi. *Cujus loci geminam intelligentiam tradit S. August. lib. 14. de civitate Dei*, Timor, *inquiens*, ille castus permanens in seculum seculi, si erit & in futuro seculo (nam

Psal. 18. 10. Aug. cap. 9.

quo alio modo potest intelligi permanere in seculum seculi) non est timor exterrens à malo, quod accidere potest, sed tenens in bono, quod amitti non potest. Vbi enim boni adepti amor immutabilis est, profectò si dici potest mali cavendi timor securus est. Timoris quippe casti nomine ea voluntas significata est, qua nos necesse erit nolle peccare, & non sollicitudine infirmitatis, ne fortè peccemus, sed tranquillitate charitatis cavere peccatum. Aut si nullius omnino generis timor esse poterit in illa certissima securitate perpetuorum feliciúmque gaudiorum, sic dictum est: Timor Domini castus permanens in seculum seculi, quemadmodum di-
Psal. 9. 19. ctum est: Patientia pauperum non peribit in æternum Neque enim æterna erit ipsa patientia, quæ necessaria non est, nisi vbi toleranda sunt mala: sed æternum erit, quò per patientiam pervenitur. Ita fortasse, timor castus in seculum seculi dictus est permanere, quia id permanebit, quo timor ipse perducit.

Verùm prior commentarius anteferendus est posteriori, vtpote verbis Psalmista, Patribúsque & Ecclesiastico *dogmati magis consentaneus. Ait si-*
Iob 26. 11. *quidem Iob :* Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum ejus. *In qua verba B Greg. in*
Greg. cap. 15. 17. *Moral.* Ipsæ, *inquit*, virtutes cœlestium, quæ Deum sine cessatione conspiciunt, in ipsa contemplatione contremiscunt. *Deinde Apostolus*
1. Cor. 13, 8. *in prima ad Corinthios ait*, charitatem nunquam excidere, *at timor castus oritur ex charitate, eáque crescente augetur. Adhæc in Canonis Missæ Præfatione, ipsæ* Angelicæ potestates *dicuntur* Deum tremere. *Denique sanctus Bernardus epistola 190. inter errores Petri Abailardi*

numerat,

numerat, quod senserit, non futurum timorem in altera vita. Est *autem timor castus in beatis, non angentis timoris, ut est in hac vita, sed* admirationis, *ut loco citato ait beatus Gregorius. cœlites enim admirantes divinam excellentiam & majestatem, tanto affectu ei adhærent, ut etiam reformident non actualem, sed possibilem separationem: qualis absolute fieri posset, spectata ratione naturæ. Lege Cassianum collatione* 11. *pulchrè exponentem quomodo in cœlis timor castus cum amore consistat.* C.11.15.

Caput VII.

Quibus medijs ad timorem Domini perveniatur.

PRimum *medium est, Cognitio sui quod tradit sanctus Bernardus in Cantica his verbis:* Volo, *inquit* animam primùm scire seipsam, quòd id postulet ratio & vtilitatis & ordinis. Et ordinis, quia quod nos sumus, primum est nobis: vtilitatis verò, quia talis scientia non inflat, sed humiliat. Nam quomodo non verè humiliabitur in hac vera cognitione sui, cùm se perceperit oneratam peccatis, mole hujus mortalis corporis aggravatam, carnalium desideriorum fæce infectam, cæcam, curvam, implicitam multis erroribus, expositam mille periculis, &c. Tali itaque ordine salubriter innotescit Deus, cùm priùs se homo noverit in necessitate positum, & clamabit ad Dominum, & exaudiet eum. Sed iam demum adverte quomodo vtraque cognitio (Dei, & tui) sit tibi necessaria ad salutem. Nam si ignoras Bern. ser. 36 & 37.

te, non habebis timorem Dei in te, non humilitatem. An verò sine timore Dei, & sine humilitate de salute præsumas, tu videris. *Et paulo pòst:* Ergo teneris memoria, neminem absque sui cognitione salvari, de qua nimirum mater salutis humilitas oritur, & timor Domini, qui & ipse sicut initium sapientiæ est, ita & salutis. Noveris proinde te vt Deum timeas, noveris ipsum vt æquè ipsum diligas. In altero initiaris ad sapientiam, in altero & consummaris, quia initium sapientiæ timor Domini est, & plenitudo legis est charitas. Tam ergo vtraque ignorantia cavenda est tibi, quàm sine timore Dei salus esse non potest.

Ser. 37.

II. *Medium est, Meditatio novissimorum, maximè iudicij, & inferni, quod tradit S.* EPHREM, *in sermone de patientia.* Semper mente, *inquit*, timorem Dei sumito, memor semper novissimi atque tremendi illius diei, quando cœli ardore ignis solventur, & terra cum omnibus operibus, quæ in ea sunt comburetur. Quando astra tanquam folia decident, Sol & Luna tenebris obscurabuntur, neque dabunt lumen suum. Quando apparebit Filius Dei, & de cœlis in terram descendet, cœlorúmque virtutes commovebuntur: quando Angelorum discursiones, vocésque tubarum supervenient: ignis in conspectu ejus ardens atque comburens totum orbem. In circuitu ejus tempestates maximæ, terræque motus horribiles ac fulgura, qualia nunquam evenerunt, vt vel ipsæ virtutes cœlorum tremore magno corripiantur. *Et S. Basilius:* Si quando senseris te ad aliquid cieri peccatum, in mentem revoca, nulli mortalium tolerabile Christi iudicium, in quo quidem præsidet iudex in sublimi throno, asta-

Basil. in Ps. 33.

bit porrò omnis creatura ad ejus adventum contremiſcens. Eò ſinguli ſiſtentur examinandi de his, quæ gesſerint in vivis. Eos autem, qui multa perperam in vita admiſerunt; horrendi quidam circumſtabunt Angeli ignem expirantes, & vultum noſti ſimilem præferentes, pro hominum mœrore atque odio. Deinde conſpicient barathrum in imum patens, tenebras impermeabiles quidem illas, ignémque obſcurum, cauſticas quidem vires habentem, luce verò deſtitutum. Inde vermes innumerabiles, venenoſos & carnivoros, ſemper eſitantes, nunquam ſaturos, & intolerabiles dolores morſu infligentes. Poſtremò, omnium duriſſimam pœnam, probrum illud & confuſionem ſempiternam. Hæc tu time, & ejuſmodi timore eruditus, quaſi fræno quopiam animam tuam ad vitioſam concupiſcentiam proclivem cohibe.

III. *Medium eſt, Operam dare, vt timor Dei ſit ſecundùm ſcientiam, hoc eſt, diſcretione & prudentia conditus*: Niſi enim ſecundùm ſcientiam ſit, *ait S. Ambroſius in* 118. *Pſal.* nihil prodeſt, imò obeſt plurimum. Siquidem Iudæi habent zelum Dei, ſed quia non habent ſecundùm ſcientiam, in ipſo zelo & timore majorem contrahunt divinitatis offenſam. Quòd circumcidunt infantulos ſuos; quòd Sabbata cuſtodiunt, timorem Dei habent; ſed quia neſciunt legem ſpiritalem eſſe, circumcidunt corpus, non cor ſuum. Ignem Sabbato adolere formidant, cùm lex ſanctificationis die libidinum ignem prohibeat accendi. Et quid de Iudæis dico? Sunt etiam in nobis, qui habent timorem Dei, ſed non ſecundùm ſcientiam ſtatuentes duriora præcepta, quæ non

Ambroſ. ſer. 5.

Iſa. 22.

possit humana conditio sustinere. Timor in eo est, quia videntur sibi consulere disciplinæ, opus virtutis exigere : sed inscitia in eo est, quia non compatiuntur naturæ, non æstimant possibilitatem. Non sit ergo irrationabilis timor. Etenim vera sapientia à timore Dei incipit, nec est sapientia spiritalis sine timore Dei, ita timor Dei sine sapientia esse non debet. *Et infrà :* Lege Isaiam. Vide quantis subiecerit timorem, vt faceret irreprehensibilem & bonum timorem. Spiritus, inquit, sapientiæ & intellectus, spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis, Spiritus sancti timoris. Quantis timorem subjecit, vt haberet quod sequi possit? informatur per sapientiam, instruitur per intellectum, consilio dirigitur, virtute firmatur, cognitione regitur, pietate decoratur. Tolle timori Domini ista, & est irrationabilis & insipiens timor. Nec otiosum est in Proverbijs: Tunc intelliges timorem Domini, quid est, tunc? cùm sapientiam invocaveris, & prudentiæ dederis vocem tuam, & si quæsieris illam vt pecuniam, & vt thesauros scrutatus fueris eam, tunc intelliges timorem Domini.

Prou. 2, 5.

VI. *Medium est, Deum semper habere præ oculis. Ita consulit Chrysostomus homilia octava in epistolam ad Philippenses, cùm tractat verba Apostoli,* Cum timore & tremore vestram salutem operamini : Deus est enim qui operatur in vobis. Talem timorem, *ait*, habebat Paulus, quapropter & dixit: Metuo, ne quo pacto, cùm alijs prædicaverim, ipse reprobus efficiar. Si enim temporalia sine timore comparari & disponi nequeunt, quanto minus spiritalia? Dic enim mihi, quis literas absque timore di-

Philip. 2. 13.
1. Cor. 9. 27.

dicit? Quis artis cujusquam peritus factus est absque timore? Quomodo verò comparabitur iste timor? Si cogitaverimus Deum vbique præsentem esse, omnia audire, omnia videre non solùm quæ opere fiunt, & quæ dicuntur, sed & quæ in corde sunt omnia, & quæ in profundo sunt animi: iudex enim est cogitationum & consiliorum cordis. Si ita nosipsos disposuerimus, nihil mali faciemus, nihil mali dicemus, nihil mali cogitabimus. Dic mihi, si tibi semper proximè Principem standum esset, non cum timore astares? Quando comedis, cogita præsentem esse Deum, adest enim. Quando dormiturus es, quando irasceris, quando rapis, quando delicia is, & quidquid tandem feceris, cogita adesse Deum, & nunquam in risum incides, nunquam ad iram accendêris. Artifex, etiamsi peritus sit, cum timore tamen & tremore stat metuens ne ab ædificio decidat. Et tu credidisti, multa bona patrasti, in sublime ascendisti, cautè teipsum contine, oculúmque vigilantem habe, ne inde decidas. Sunt enim multæ nequitiæ spiritales, quæ te deijcere conantur. Servite Domino cum timore, & exultate ei cum tremore. Psal. 2, 11.

VIDE V. Charitas in Deum, Cogitatio præsentiæ Dei, Diffidentia sui, Humilitas, Pœnitentia, Profectus spiritualis, Sapientia, Virtus. *Et in Panario V.* Conscientia scrupulosa, Mortis metus, Timor humanus.

actibus vel passionibus: & secundùm hoc quandoque verecundia dicitur virtus, cùm sit quædam laudabilis passio.

Bipartitam autem ipsa sancta Scriptura facit verecundiam vel pudorem; honestum & vitiosum: honestum, qui est de malo, quo pudet aliquem perpetrati mali; vitiosum verò, qui est de bono, quo quempiam pudet operis boni. Pro anima tua, *inquit Ecclesiasticus*, ne confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. *Vnde B. Gregorius in Ezechielem:* Sicut verecundia laudabilis est in malo, ita reprehensibilis est in bono. Erubescere enim malum, sapientiæ est, bonum verò erubescere, fatuitatis. Vnde scriptum est: Est confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam. Qui enim erubescit pœnitendo mala quæ fecit, ad vitæ libertatem pervenit. Qui verò erubescit bona facere, à statu rectitudinis cadit, atque ad damnationem tendit, sicut per Redemptorem dicitur: Qui me erubuerit & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua. *Et S. Bernardus in epistola ad Eustachium pseudoëpiscopum:* O verecundia expers rationis, inimica salutis, totius ignara honoris & honestatis. Hæc planè illa, quam Sapiens loquitur, confusio adducens peccatum. Itáne verecundum est homini vinci à Deo, & probro ducitur humiliari sub potenti manu Altissimi? Non ita Rex ille gloriosus David: Tibi soli, inquit, peccavi, & malum coram te feci, vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cùm iudicaris. Summum victoriæ genus divinæ cedere majestati, & autoritati matris Ecclesiæ non

Eccli. 4. 24.
Greg. homil. 10.
Luc. 9. 26.
Bern. epist. 385.
Eccli. 4. 25.
Psalm. 50. 6.

reluctari; summus honor & gloria. O perversitas! non pudet inquinari, & ablui pudet? Est pudor, iuxta Sapientem, adducens gloriam, si videlicet peccare pudeat.

Eccli. 4. 25.

De hoc noxio pudore plura vide in nostro Panario V. Pudor noxius.

Caput II.

De Verecundiæ laudatæ proprietatibus.

Ambr. 1. offic. cap. 17. Ibid. c.

Prima Proprietas est, quòd deceat maximè iuvenilem ætatem. Vt enim, *inquit S. Ambrosius*, in senibus gravitas, in iuvenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia velut quadam dote commendatur naturæ. *Et iterum:* Verecundia cùm sit omnibus ætatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolescentes, iuvenilésque annos maximè decet. *Et B. Bernardus in Cantica:* Hanc verecundiam, *inquit*, libet quasi speciosum florem decerpere, nostrísque apponere adolescentibus: non quia non sit, & in provectiori ætate omni studio retinenda, quæ est certè omnium ornatus ætatum, sed quòd tenera gratia verecundiæ in teneriori ætate ampliùs pulchriúsque eniteat. *Et Philosophus in quarto de moribus:* Non ad quamvis ætatem affectus verecundiæ, sed ad iuvenilem accommodatur. Censemus enim eos, qui hujus ætatis sunt, verecundos esse oportere: vt cùm non sine perturbatione vivant, multúmque ob hoc peccent, à verecundia prohibeantur delinquere. Atque laudamus quidem iuvenes verecundos, sed seniores nemo ideo laudat, quia censemus eos nihil eorum agere, vnde verecundia emergere solet.

Bern. ser. 86.

4 Eth. 2.

Deinde

Deinde Seneca ad Lucilium: Loquutus est mecum amicus tuus bonæ indolis. Vnde se collegit, verecundiam (bonum in adolescente signum) vix potuit excutere, adeò illi ex alto suffusus est rubor. *Et paulo post:* Inter hæc & ruborem esse scio, qui grauissimis quoque viris subitus offunditur. Magis quidem in iuvenibus apparet, quibus & plus caloris est, & tenera frons: nihilominus veteranos & senes tangit. Nihil erat mollius ore Pompeij: nunquam non coram pluribus erubuit. Nam vt quidam boni sanguinis sunt, ita quidam incitati & mobilis, & citò in os prodeuntis. Nihil horum vitari potest, non magis quàm accersi. Senec. epist. 11.

II. *Proprietas est, quòd mulieres, quantumvis ætate affectas plus deceat quàm viros. Vnde B. Ambrosius libro primo de Abraham, expendens dictum Angeli:* Vbi est Sara vxor tua? Qui respondit, & dixit: Ecce in tabernaculo est. Numquid, *ait,* ignorabat Dominus, qui in posterioribus Sodomorum futura excidia denunciat, vbi Sara esset? Sed docere nos voluit, quantus pudor esse debeat fœminarum, ne procaci occursu hospitum in se oculos inflectant, sed salva verecundia ministerium suum exerceant. *Vnde & S. Paulus de coniugatis fœminis scribens,* Volo, *inquit*, viros orare in omni loco. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se. *Inter fœminas autem dicta virtus maximè decet virgines.* Virginitatis enim dos quædam, *ait Ambrosius de institutione virginis*, est verecundia, quæ commendatur silentio. *Refert Stobæus Demadis celebrari apophthegma, verecundiam in muliere pulchritudinis arcem obtinere.* Ambr. cap. 5. Genes. 18. 9. 1. Tim. 2. 8. Ambr. cap. 1. Stobæus ser. 74.

III. *Proprietas est, quòd natura ipsa sit ma-*

bus solet nitere verecundia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuventæ, aut perfectæ ætatis insigne est. *In iisdem locat S. Bernardus, exponens verba illa in Canticis Salomonis:* Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis. *Atque è Gentilibus Plinius naturalis historiæ libro 11.* Pudoris, *inquiens*, in malis sedes.

Cant. I. Bern. ser. 40. Plin. cap. 37.

V. *Proprietas. Est quoque servanda verecundia in voce, in modo loquendi, & canendi.* Verecundia, *inquit Ambrosius*, non solùm in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus. Speculum enim mentis plerumque in verbis refulget. Ipsum vocis sonum libret modestia, ne cujusquam offendat aurem vox fortior. Denique in ipso canendi genere prima disciplina verecundia est, imò etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremò loqui incipiat, vt verecunda principia commendent processum. Silentium quoque ipsum, in quo est reliquarum virtutum otium, maximus actus verecundiæ est. Denique si aut infantiæ putatur, aut superbiæ, probro datur: si verecundiæ, laudi ducitur. *Et infrà:* Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil fœmineum sonans, qualem multi gravitatis specie simulare consuerunt, sed formam quandam & regulam ac succum virilem reservans. Hoc est enim pulchritudinem vivendi tenere, convenientia cuique sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed vt modiculum & infractum, aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita neque agrestem ac rusticum. Naturam imitemur. Ejus effigies,

Ambr. 1. offic. cap. 17. Idem cap. 19.

formula disciplinæ, forma honestatis est.

A, ib. cap. 18 VI. *Proprietas. Est & in oculis verecundia, ait idem*, vt nec videre viros fœmina, nec videri velit. Hic *(pudor)* in ipso cognitionis ingressu Domini matrem commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam, quæ ad tale munus eligeretur, astruit, quòd in cubiculo, quòd sola, quòd salutata ab Angelo tacet, & mota est introitu ejus, quòd ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus Virginis. Itaque quamvis esset humilis, Luc. 1. 18. præ verecundia tamen non salutavit, nec vllum responsum retulit, nisi vbi de suscipienda Domini generatione cognovit, vt qualitatem effectus disceret, non vt sermonem refelleret.

Ibid. Luc 18. 14. VII. *Proprietas*. In ipsa quoque oratione, *pergit Auctor*, nostra multum verecundia placet, multùm conciliat gratiæ apud Deum nostrum. Nonne hæc prætulit publicanum, & commendavit eum, qui nec oculos audebat ad cœlum levare? Ideo iustificatur magis Domini judicio, quàm ille Pharisæus, quem deformavit præsumptio. Ideóque oremus in incor- 1. Pet. 3. 4. ruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum locuples, vt ait Petrus. Dives est 1 Tim. 2. 9. modestia, quia portio Dei est. Paulus quoque orationem deferri præcepit cum verecundia & sobrietate. Primam hanc & quasi præviam vult esse orationis futuræ, vt non glorietur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quo plus defert verecundiæ de recordatione delicti, eo vberiorem mereatur gratiam.

Ibid. VIII. *Proprietas. Est etiam, ait idem Pater sanctus*, in ipso motu, gestu, incessu tenenda verecundia. Habitus enim mentis in corporis

statu cernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut levior, aut iactantior, aut turbidior, aut contrà gravior & constantior, & purior, & maturior æstimatur. Itaque vox quædam animi est corporis motus. Meministis filij quendam amicum, cùm sedulis se videretur commendare officijs, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quòd gestus ejus plurimùm dedeceret. Alterum quoque cùm in clero reperissem, iussisse me, ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verbere oculos feriret meos. Idque dixi, cùm redderetur post offensam muneri, hoc solum excepi. Nec fefellit sententia. Vterque enim ab Ecclesia recessit, vt qualis incessu prodebatur, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Arianæ infestationis tempore fidem deservit; alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, Sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago levitatis, species quædam scurrarum percursantium. Motum natura informet. Si quid sanè in natura vitij est, industria emendet: vt ars desit, non desit correctio.

IX. *Proprietas*. Cavendum est, *addit idem*, multo magis ne quid turpe ore exeat: hoc enim graviter coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, sed injusta obtrectatio, sed verborum obscœnitas. Hæc etiam vulgò pudori sunt. In nostro verò officio, nullum verbum, quod inhonestè cadat, non incutiat verecundiam. Et non solùm nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus hujusmodi præbere dictis, sicut Ioseph ne incongrua suæ audiret verecundiæ, veste fugit relicta: quoniam quem delectat audire, alterum Ibid. Genes. 39. 12.

velit tibi indulgere præsentiam præsentibus cæteris?

XII. *Postrema proprietas sit primo loco verecundari seipsum. Quam multi Sapientum apud Ethnicos tradiderunt. in primis Pythagoras his verbis:*

Πρήξεις δ' αἰσχρόν ποτε, μήτε μετ' ἄλλου,
Μήτ' ἰδῃ, πάντων δὲ μάλιστ' αἰσχύνεο σαυτόν.

Facies autem turpe vnquam nihil, neque cum alio,
Neque solus, omnium autem maximè verecundare teipsum.

Laërtius quoque libro 5. de Philosophorum vitis scribit Demetrium Phaleraum solitum monere adolescentes, vt domi parentes, in via obvios, in solitudine seipsos reverentur, sic enim fore, vt facile à peccato deterreantur. Stobæus in sermonibus suis Democrito præclaram hanc tribuit gnomen. Malum, etiamsi solus fueris, neque dixeris, neque feceris. Disce autem teipsum multo magis, quàm alios revereri. *Et Theophrastro:* Reverere teipsum, & non erubesces coram alijs. *Et Musonio:* Verecundia apud omnes dignus habeberis, si primùm teipsum vereri inceperis. *Patres prisci hanc proprietatem maximè exigunt à Virginibus.* Vera & tota & pura Virginitas, *ait Tertullian. in libro de velandis Virginibus*, nihil magis timet, quàm semetipsam. *Et Basil. de vera virginitate:* Virgo sola quoque nullo hominum teste, nihil, quod Sponso suo indignum sit, agere vlla ratione patietur. Etsi enim adsit nemo, ipsa tamen sibi Virgo adest, debétque præ omnibus seipsam revereri, suámque conscientiam.

L. c. 51

Stob. ser. 3 & 35.

Caput III.

De præstantia & effectis Verecundiæ.

Eccl. 4. 25. PRæstantiam, *salutarémque Verecundiæ fructum Sapiens in primis in superiori gemini pudoris discrimine patefecit, cùm dixit vitiosum parare viam ad peccatum, laudatum verò ad gratiam & gloriam*. Est, *inquiebat*, confusio adducens ad gratiam & gloriam, *qualem gloriam consecuti sunt omnes Martyres, eorúmque Princeps Christus, de quo Apostolus ad Hebræos scripsit, quòd* proposito sibi gaudio sustinuit crucem, confusione contempta, atque in dextera sedis Dei sedet. *Et ad Philippenses, cùm dixisset eum* humiliasse se vsque ad mortem crucis, *qua nihil ad pudefaciendum & confundendum excogitari potuit ignominiosius, mox subiecit de gloria ex confusione secuta*, Propter quod & Deus exaltavit illum, & donavit illi nomen, quod est super omne nomen. *Deinde ipse Christus Dominus apud B. Lucam ait:* Qui me erubuerit, & meos sermones, hunc Filius hominis erubescet, cùm venerit in majestate sua, & Patris, & sanctorum Angelorum *Vnde à contrario sensu sequitur. Qui verò meos sermones non erubuerit, sed sermones Tyrannorum cogentium ad idololatriam, hunc Filius hominis non pudore, sed honore, & gloria afficiet, cùm venerit in majestate sua & Patris, & sanctorum Angelorum.*

Heb. 12. 3.

Philip. 2. 9.

Luc. 9. 26.

Ambr. cap. 18. *Easdem verecundiæ laudes prosecuti sunt & SS. Patres. S. Ambrosius libro primo de Officijs.* Est, *inquit*, verecundia pudicitiæ comes, cujus societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim

regendæ castitatis pudor est comes, qui si se prætendat ad ea, quæ prima pericula sunt, pudicitiam temerari non sinat. Magna modestia, quæ cùm sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi vsurpans, nihil vindicans, & quodammodo intra vires suas contractior, dives est apud Deum apud quem nemo dives. Dives est modestia, qui portio Dei est. *Et infrà:* Ordo quidam vitæ nobis tenendus est, vt à verecundia prima quædam fundamenta ducantur, quæ socia ac familiaris est mentis placiditati, proterviæ fugitans, ab omni aliena luxu, sobrietatem diligit, honestatem fouet, decorum illud requirit. *Et libro 2. de Cain & Abel:* Cain dicitur, Peccasti? quiesce Omnia docet Deus: primùm ne pecces, vt in Adam monuit. Secundò, si peccaveris, quiescas, vt in Cain docuit. Erubescere enim debemus, & condemnare peccatum, non defendere: quoniam pudore culpa minuitur, defensione cumulatur. Sit saltem verecundia, vbi non est absolutio. Inde illud; Iustus in exordio sermonis accusator est sui. Et iterum ab ipso Domino alibi dictum est: Dic iniquitates tuas, vt iustificeris. Quanta pudoris gratia, vt iustitiam teneat verecundia, quam culpa reatus abstulerit. *Deinde S. Bernardus in Cantica:* Quid amabilius verecundo adolescente? quàm pulchra hæc, & quàm splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis, quàm vera & minimè dubia bonæ nuncia spei; bonæ indolis index? Virga disciplinæ est illi, qui pudendis aspectibus imminens lubricæ ætatis motus, actúsque leves coërceat, comprimat insolentes. Quid ita turpiloquij, & omnis deinceps turpidinis fugitans? soror continentiæ est. Nullum æquè

Ibidē cap. 43.

Idem cap. 71

Prou. 18. 17. Isa. 43. 26. iuxta 70.

Bern. ser. 86.

manifestum indicium columbinæ simplicitatis, & ideo etiam testis innocentiæ. Lampas est pudicæ mentis iugiter lucens, vt nil in ea turpe vel indecorum residere attentet, quod non illa illico prodat. Ita expunctrix malorum, & propugnatrix puritatis innatæ, specialis gloria conscientiæ, & famæ custos, vitæ decus, virtutis sedes, virtutum primitiæ, naturæ laus & insigne totius honesti. Rubor ipse genarum, quem fortè invexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso afferre vultui solet? Vsque adeo genuinum animi bonum verecundia est, vt & qui malè agere non verentur, videri tamen verecundentur, dicente
Ioan. 3. 20. Domino: Omnis qui malè agit, odit lucem.

Eòdem pertinet quod S. Gregorius Nazianzenus in oratione adversùs mulieres, Deum induxit loquentem cùm tanta inter homines, vt fama fert, esset perturbatio, vt optimi à sceleratissimis nullo modo internosci possent. Haudquaquam, *inquit* DEVS, æquum est bonos ac malos eadem gloria frui, sic enim vitium in dies augeretur. Quocirca præclarum signum ipsis imponam, quo perspicuè cognosci queat, quis bonus, quis malus sit. Hac oratione habita, *ait Nazianzenus*, bonorum quidem genas rubore tinxit, suffuso scilicet pelli sanguine, quoties turpitudo aliqua animũ adoriri pararet. Quem etiam ipsum mulieribus, quia & rariori cute, & molli pectore sunt, vberiùs infudit. At verò malis sanguinem condensavit, immotúmque intus tenuit: eoque efficitur, vt ad nullam turpitudinem erubescant. *Idem oratione de moderatione in disputatione servanda, ait*, nullum majus adjumentum ad virtutem excogitari posse verecundiæ lege.

Non absimilia sunt, quæ celebres apud Ethnicos Philosophi de verecundia prodiderunt. Socrates, teste Maximo, hortabatur iuvenes, vt tria haberent: In animo prudentiam, in lingua silentium, in vultu verecundiam. *Diogenes, auctore Laërtio, videns adolescentulum inhonesto dicto erubescentem.* Confide, *inquit*, fili, hicce virtutis color est. *Pythias Aristotelis filia, interrogata, quis color esset pulcherrimus, teste Stobao, respondit*, qui per verecundiam ingenuis oboritur. *M. Cato, vt refert Plutarchus, aiebat*, sibi magis placere iuvenes, qui erubescerent, quàm qui pallescerent, *quòd rubor arguat probam indolem, pallor non item. M. Tullius scribit de Officijs, sine verecundia* nihil rectum, nihil honestum esse posse. *Et in Partitionibus Oratorijs:* Verecundiam esse virtutum omnium custodem, dedecus fugientem & laudem maximam consequentem. *Et 2. de Finibus*, cupiditatis moderatorem esse pudorem. *Seneca quoque ad Lucilium, monet*, nutriendum adolescentis pudorem, qui quamdiu in animo ejus duraverit, aliquis, *inquit*, erit bonæ spei locus.

Max. ser. 41. L. in vitis. P. in apopht. C. 1. Offic. Senec. ep. 25.

CAPUT IV.

Media ad complectendam fovendamque Verecundiam.

PRimum Medium esto, Considerare exempla eorum, qui hac virtute excelluerunt, cujusmodi multa extant in solis divinis Scripturis.

I. *sit Sem & Iaphet, qui vt cognoverunt parentem in tabernaculo iacere nudatum, vultu averso post terga nuditatem ejus contexerunt.* Genes. 9. 22.

vnde & magnæ benedictionis beneficium promeruerunt. Quod exemplum perpendens S. Ambrosius in libro de Noe & Arca, Littera, *inquit*, evidentem pietatis expressit aspectum, quòd nudatum amictu patrem boni filij videre caverunt, ne paterna reverentia, vel ipso minueretur aspectu. Siquidem etiam tacito vultu pietas frequenter offenditur. Vnde etiam Romæ vetus fuisse vsus dicitur ne filij cum parentibus, & maximè puberes intrarent lavacrum. *Addit in libro de Officijs primo*: Licèt plerique se & in lavacro, quantum possunt, tegant, ne vel illic, vbi nudum totum est corpus, hujusmodi intecta sit portio. Sacerdotes quoque veteri more, sicut in Exodo legimus, braccas accipiebant, sicut ad Mosen dictum est à Domino: Et facies illis braccas lineas, vt tegatur turpitudo pudoris, à lumbis vsque ad femora erunt & habebit eas Aaron & filij ejus cùm intrabunt in tabernaculum testimonij, & cùm accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent super se peccatum, ne moriantur.

Ambr. cap. 31. Idem cap. 18. Exod. 28. 42.

II. *Est Moysis, de quo S. Paulus ad Hebræos ait, quod majores divitias æstimarit thesauris Ægyptiorum improperium Christi. Quod considerans idem Ambrosius in Psalmum* 118. Moyses, *ait*, noluit Rex esse, cùm posset, sed opprobrium Christi thesauris Ægypti arbitratus est præferendum, sed fugiendo potentiam, potentior factus est. Factus est enim in Deum regi Pharaoni, hoc est. Regi terribilis, quem Rex timeret. Et tu, si vis, tanquam Deus peccatoribus esse terrori, Regibus reverentia, &c. contemne quæ seculi sunt, & Dominicæ Passionis opprobrium contende omnibus præferre divitijs. Opprobrium dico, quod illis videatur

Heb. 11. 24. Ambr. ser. 8.

opprobrium, hoc est, Iudæis scandalum, Gentibus stultitia, nobis autem virtus Dei, atque sapientia.

III. *Est Iosephi Patriarchæ, de quo in Genesi.* Ioseph quoque *inquit idem Pater primo de Officijs*, cùm somniasset, quòd Sol & Luna & stellæ adorarent eum, sedulum tamen obsequium deferebat Patri: castus ita vt ne sermonem quidem audire vellet, nisi pudicum: cùm humilis vsque ad servitutem, verecundus vsque ad fugam, patiens vsque ad carcerem, remissor injuriæ vsque ad remunerationem. Cujus tanta verecundia fuit, vt comprehensus à muliere, vestem in manibus ejus fugiens mallet relinquere, quàm verecundiam deponere. Moyses quoque & Ieremias electi à Domino, vt oracula Dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam excusabant per verecundiam. Genes. 39. 12. A. c. 2 17.

IV. *Susannæ apud Danielem:* Tacebat, *inquit idem*, in periculis Susanna, & gravius verecundiæ, quàm vitæ damnum esse putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui, refugiebat ora intueri virorum: Est enim & in oculis verecundia, vt nec videre viros fœmina, nec videri velit. Ibid. cap. 18. Dan. 13. 36.

V. *Est Elizabeth, S. Ioannis Baptistæ matris. De qua idem in Lucam ita scribit:* Magna Sanctis cura est verecundiæ, vt plerumque in ipsis pudor votorum, sicut hoc loco advertimus sanctam Elizabeth, quæ vtique filios habere cupiebat, occultantem se mensibus quinque. Quæ causa occultationis nisi pudor? Est enim vnicuique officio præscripta ætas, & quod tempore decet, tempore non decet, æ vique mutatio Luc. 1. A. in Luc. cap. 1.

facti vniuscujusque mutat sæpe naturam. Sunt etiam ipsi quædam tempora præscripta conjugio, quando dare operã liberis sit decorum, dum anni vigent, dum suscipiendorũ liberorum spes est. *Et infrà :* Meritò sancta Elizabeth erubescebat gratiam, etsi non cognosceret culpam. Nam etsi concepit de viro, tamen partus sui erubescebat ætatem : & rursus caruisse sese gaudebat opprobrio. Hoc igitur opprobrium consolatur sui pudore sublatum eo pudore, vt dixi, quod pudebat eam propter ætatem. *De*
Cap.2. *Verecundia S. Mariæ Virginis suprà diximus.*

Alterum Medium est intemperantium hominum
Ambr. *num vitare consortia. Et ejusdem sæpè dicti sancti*
1. offic. *Ambrosij.* Habet sanè, *ait*, suos scopulos ve-
c. 20. recundia, non quos ipsa invehit, sed quos sæpè incurrit, si in intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis venenum infundunt bonis. Hi, si assidui sint & maximè in convivio, ludo ac ioco, enervant gravitatem illam virilem. Caveamus itaque ne dum relaxare animum volumus, solvamus omnem harmoniam, qu si concentum quendam bonorum operum Vsus enim citò inflectit naturam. Vnde quàm prudenter factis convenire Ecclesiasticis, & maximè ministrorum officijs arbitror, declinare extraneorum convivia, vel, vt ipsi hospitales sitis peregrinantibus, vel vt ea cautione nullus sit opprobrio locus. Convivia quippe extraneorum occupationes habent, tum etiam epulandi produnt cupiditatem. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de seculo, ac voluptatibus, claudere aures non potes, prohibere putatur superbiæ. Surrepunt etiam præter voluntatem pocula. Melius est tuæ domui semel excuses, quàm alienæ fre-

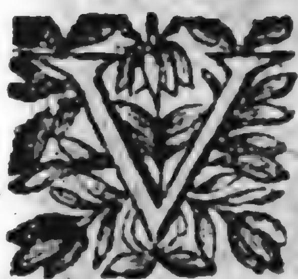
quenter, & vt ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari non debet præsentia tua. *Simile medium præscribit fœminis Greg. Nazianz. in parænetico carmine ad Olympiadem:* Quod ad vitæ occupationes attinet, radio & lanæ operam da, atque in oraculorum sacrorum meditatione versare. Externa negotia viro committe. Noli pedem tuum limine crebrò efferre, nec ad publicos ludos, turbámque inconditam proficisci. Id enim pudorem verecundis etiam excutit, oculósque oculis jungit. Pudoris autem iactura flagitiorum omnium certissima est parens. Ad honestos autem & laudabiles cœtus cum prudentibus fœminis te conferas iubeo: vt egregium aliquem sermonem in animo tuo insculpas, quo vel vitia tua deleas, vel virtutes arctiùs amplectaris. Domus tibi vrbis ac nemorum instar sit Ne aspectus tui copiam alijs facias, quàm propinquis tuis, iisque gravibus & honestis, & Sacerdoti, ac senectute iuventuti præstantiori. Sed & illud te admonitam velim, vt nec ad nuptiale, nec ad natalitium convivium properes, vbi & perpotatur, & saltatur, & ridetur, ac denique infacetis facetij indulgetur. Hæc enim ejusmodi sunt, vt vel pudicum pectus delinire ac demulcere queant, non secus ac solis radius ceram quàm citissimè penetrans. Cura præterea, vt virgineus pudor egregium sub palpebris tuis ruborem marito fundat, vtque etiam ad hominum aspectum erubescas, oculos cæcos, superciliúmque humi depressum habens: *Hæc ille, aliáque plura.*

Plura media vel remedia offendes in PANARIO V. Immodestia, & Pudor noxius.

VERITAS.

CAPUT I.

De definitione Veritatis.

ERITATIS *vocem bifariam vsurpare possumus. Vno modo quatenus ea aliquid appellatur verum. Quo significatu non est virtus, sed objectum potius vel finis virtutis. Ita*
Ioan. 16, 3. *apud S. Ioannem Christus dicit Spiritum sanctum nos docturum* omnem veritatem, *hoc est, omnem veram doctrinam, & nos dicimur profiteri veritatem fidei Catholicæ. Altero modo, quatenus aliquis verum eloquitur & non mentitur. Et hoc sensu est virtus, quia verum loqui, est*
Ephes. 4. 25. *bona & laudabilis actio. Ita Apostolus ad Ephesios scripsit:* Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo.
Psalm. 14. 2. *Et David in Psalmis:* Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua. *Nos vtroque significatu, propter affinitatem, quam inter se habent, vsurpabimus: nam vt alicubi S. Thomas commonefecit,* quia moralia in quantum sunt à nobis cognita, circa nos sunt, & ad nos pertinent, secundùm hoc veritas doctrinæ potest ad hanc virtutem pertinere, & quæcunque alia veritas, qua quis manifestat verbo vel facto, quod cognoscit. *Idem verò S. Doctor Veritatem, qua virtus est, convenienter doctrinæ Philosophi in lib. 4. de moribus, ita definit:* Veritas est virtus, qua aliquis & vita & sermone demonstrat qualis est, & non alia, quàm circa ipsa sint, nec majora, nec minora.

Thom. 2. 1. q. 109. a. 3. ad 3.

Ibid. Arist. cap. 7.

Cùm

Cum quo consentit quod S. August. scripsit in Psalmum quintum, ad verba, Perdes omnes qui loquuntur mendacium. Si hoc dicitur, *inquit*, quod est, verum dicitur, si autem hoc dicitur, quod non est, mendacium est. *Et lib. 2. Soliloquiorum post longam disquisitionem de natura veri*, Ego illud dico, *inquit*, & sic definio, nec vereor, ne definitio mea ob hoc improbetur, quod nimis brevis est. Nam verum mihi videtur esse id quod est. *Imò consentit formula loquendi Christi Domini apud Matthæum:* Sit sermo autem vester est, est, non, non. *Atque etiam B. Pauli in altera epistola ad Corinth.* Aut quæ cogito, *ait* secundùm carnem cogito, vt sit apud me EST & NON. Fidelis autem Deus, quia sermo noster, qui fuit apud vos, non est in illo EST & NON.

Aug. cap. 5.

Matth. 5. 37.

2 Cor. 1. 17.

Caput II.

De excellentia & dignitate Veritatis.

EXcellentiam Veritatis, *sive virtutem, sive veram doctrinam vitæ congruentem ea intelligamus inde elicere possumus, quòd Deus in Ps. dicatur* Deus veritatis, *& Spiritus sanctus apud B. Ioan.* Spiritus veritatis. *Et Christus ipse hoc nomine se compellarit dicens:* Ego sum via, veritas, & vita, *atque etiam coram præside Pilato palàm contestatus sit se veritatis docendæ & divulgandæ causa in hunc mundum venisse.* Ego, *inquiens*, in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati. *Quod dictum admiratus Pilatus dixit:* Quid est veritas? *Hinc postea sanctus Ioannes scripsit:*

Psalm. 30. 6.

Ioan. 14. 6.

Ioan. 18. 37.

Ioan. 1. 17. Gratia & veritas per Iesum Christum facta est. *Præclarum quoque illud præconium est Regis* Psalm. 116. 2. *Davidis in Psalmis, quòd* Veritas Domini maneat in æternum. *Et trium iuvenum corporis* 3. Esdr. 4. 41. *Regÿ Darÿ custodum certamen, in quo vicit eousque tertÿ sententia omnibus præferentis veritatem, vt omnes populi acclamarint & dixerint:* Magna est veritas & prævalet. *Rex autem dixerit victori:* Pete, si quid vis amplius, quàm quæ scripta sunt, & dabo, secundùm quod es inventus sapientior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis.

Clem. lib. 6. Strom. *Eandem excellentiam agnoverunt vetusti Patres. Clemens Alexandrinus de Græca philosophia veritate ita scribit:* Cùm sit singularis veritas, quæ in Græca apparet Philosophia, quæ verè quidem est veritas, quomodo sol illuminans colores & album & nigrum ostendit qualis sit vnusquisque eorum: sic ipsa quoque refellit omnem sermonis probabilitatem. Meritò ergo à Græcis quoque acclamatum est, Principium magnæ virtutis est Regina veritas. *Ter-* Tertul. initio. *tull. de virginibus velandis:* Veritati nemo præscribere potest, non spatium temporum, non patrocinia personarum, non privilegium regionum. *Et paulo pòst:* Si semper Christus, & prior omnibus, æquè veritas sempiterna & antiqua res. *Et libro de anima:* Cui veritas comperta sine Deo, cui Deus cognitus sine Christo? cui Christus exploratus sine Spiritu sancto, cui Spiritus sanctus accommodatus sine L. c. 7. fidei Sacramento? *Hinc liquet veritatem esse donum Dei, quod etiam Lactantius lib. 7. divinarum institutionum agnovit, cùm ait:* Non nisi ejus est scire veritatem, qui sit doctus à Deo. Neque enim potest aliter repudiare quæ

falsa sunt; eligere ac probare quæ vera: sed si vel casu id efficeret, certissimè philosopharetur: & quamvis non posset divinis testimonijs illa defendere, tamen seipsa veritas illustraret suo lumine. *Cum quo convenit quod lib. 1. scripsit in hac verba:* Veritatis ipsius tanta vis est, vt nemo possit esse tam cæcus, qui non videat ingerentem se oculis divinam claritatem. *S. Greg. Nazianz. in oratione de Pace:* Omnium rerum fortissima est veritas, vt cum Esdra censeo. *Et in oratione de seipso, cum falsò ejus fama à quibusdam traduceretur,* Quid verò mea, *inquit*, interest, qui rei veritatem magis curo, immo solum curo? hoc enim vel me condemnaverit, vel absoluerit, hoc miserum vel beatum reddiderit. At quid alijs videatur, nihil ad nos, quemadmodum nec alienum somnium. *S. Ambros. in Psal. 118. exponens verba illa:* Principium verborum tuorum veritas. Cùm principium, *ait*, verborum Dei veritas sit, veritas vtique fidei fundamentum est. Primum enim oportet vt credamus vera esse Dei summi, quæ in divinis Scripturis legimus oracula: secundum est, virtutem eorum pleniore cognitione discamus. *S. Hier. adversùs Ruffinum inter Pythagoræ sententias refert hanc:* Post Deum veritatem colendam, quæ sola homines Deo proximos faciat. *Et ad Fabiolam de veste sacerdotali:* Quod dicitur in ipso Rationali δήλωσις, esset & ἀλήθεια, id est, manifestatio; atque doctrina vel veritas; hoc ipsum significat, quòd nunquam in Dei ratione mendacium sit: sed & ipsa veritas multis signis & argumentis monstretur hominibus, vsque ad mortales veniat. *Et in prooemio commentariorum lib. 5. in Ierem.* Veritas claudi

Id. c. 5.
Greg. or. 1. 23.
3. Esdr. 3.
Id. ad Const.
Ambr. ser. 20.
Hier. in Apo.
Id. epi 128.
H c. 24.

& ligari potest, vinci non potest, quæ & suorum paucitate contenta est, & multitudine hostium non terretur. *B. Aug. de vera religione:*
Aug. c. 47. Quid admirabilius, quid speciosius ipsa veritate, ad quam omnis spectator pervenire se cupere confitetur, cùm vehementer ne fallatur, invigilat, & inde se iactat, si quid acutiùs cæteris & vivaciùs in spectando cognoscat & iudicet? *Et in Psal.* 108. Deus verax, *inquit*, omnis autem homo mendax, quia non est homo verax, nisi in quo loquitur Deus. *Et lib. 2. de libero arbitrio:* Promiseram me tibi demonstraturum esse aliquid, quod sit mente nostra atque ratione sublimius. Ecce tibi est ipsa veritas. Amplectere illam, si potes, & fruere illa, & delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quid enim petis amplius, quàm vt beatus sis? Et quid beatius eo, qui fruitur inconcussa & incommutabili & excellentissima veritate? *&c. multa B. Prosper de vocatione gentium.* Dubitandum non est, ad ipsam cognitionem veritatis & perceptionem salutis, non suis quemquam meritis, sed ope atque opere divinæ gratiæ pervenire. *Et de vita contemplativa: Veritas vndecumque claruit, non est ingenio humano deputanda, sed Deo. Cyr. Alexand. lib. 5. thesauri*, vt Esdras, *inquit*, scribit, omnis terra veritatem vocat, & cœlum ipsam adorat, & omnes creaturæ ipsam tremiscunt, Filius verò de seipso ait: Ego sum veritas.

Idem cap. 13. — Prosp. lib. 2. cap. 1. — Idem lib. 2. in præf. — Cyrill. cap. 1. — 3. Esdr 4. — Ioan. 14. 6.

CAPUT III.

De proprietatibus Veritatis.

PRima proprietas est, *Homo natura propensus est ad indagandam veritatem. Ita B. Ambr. lib. 1. de Officijs:* Omnibus, *inquit*, hominibus inest secundùm naturam humanam verum investigare, quod ad studium cognitionis & scientiæ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In quo excellere vniversis pulchrum videtur. *Et B. Augustinus in quæstionibus vet. Testamenti:* Nescire bonum aut malum simplicitas quædam est naturalis, quæ neque ad bonum neque ad malum erudita est, hoc est ignorantia sine malitia. Sine sensu enim nascimur, sed nostra natura capax est ediscere veritatem. *Et Cicero primo de officijs:* In primis hominis est propria veri inquisitio atque investigatio. *Et:* Quod verum, simplex, sincerúmque sit, id est naturæ hominis aptissimum.

Ambr. l. cap. 26.

Aug. qu. 80. & 41.

II. *Proprietas. Veritas natura sua simpliciter est nuda, alienissima à mendacio, fraude, simulatione & fuco. Vnde Christus de Nathanaël loquens ait:* Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. *Qua verba expendens B. Augustinus,* Dolus, *inquit*, fraus est, simulatio est, quando aliquis aliud in corde tegit, & aliud loquitur, dolus est, & tamquam duo corda habet. Vnum quasi sinum cordis habet, vbi videt veritatem, & alterum sinum, vbi concipit mendacium, & vt noveritis hunc esse dolum, dictum est in Psalmis, Labia dolosa, sequitur, In corde & corde loquuti sunt mala,

Ioan. 1. 47.

Aug. tract. 7. in Ioan.

Quid est, in corde, & corde, nisi duplici corde? Et hoc nomine etiam vocatur in Scripturis, scilicet, duplici corde, & duplex animo. Nec vacat mysterio, quòd vir minimè dolosus dicatur verè Israëlita ab Israële, qui & Iacob: nam de Iacob scriptum est: Iacob autem vir simplex. *Hinc B. Hieronymus in caput 12. Oseæ:* Quamvis conentur hæretici veritati miscere mendacium, oleum aquis & cæteris humentibus & liquentibus rebus non potest copulari. Semper veritas suprà est, deorsúmque mendacium. Omnes aliæ species, id est, hæreses, quæ non habent oleum veritatis, possunt sibi misceri, & de pluribus vnum effici corpus. Sed harum oleum detestatur Propheta, dicens: Oleum peccatoris non impinguet caput meum. *Tertullianus de spectaculis:* Non amat falsum auctor veritatis, adulterum est apud illum omne quod fingitur.

Genes. 25 27.

Hier. homil. 3.

Psalm. 140. 5.

III. *Proprietas. Non eget præsidio eloquentia, etiamsi per eam illustrari possit. Ita Lactantius initio libri primi de falsa religione:* Veritas licèt possit sine eloquentia, *inquit*, defendi, vt est à multis sæpe defensa, tamen claritate ac nitore sermonis illustranda & quodammodo disserenda est, vt potentiùs in animos influat, & vi sua, & instructa religione, & luce orationis ornata. *Et S Basilius de martyre Mamante:* Ne pudeat nos veritatis, ne fabulatores illos extraneos imitemur, ne veritatem verborum ornatu obvelemus. Nuda est veritas, absque patrocinio ipsa seipsam declarans. *Et B. Augustinus libro 4. de doctrina Christiana:* Bonorum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba. Quid enim pro-

Lactãt. cap. 1.

Basil. homil. 26.

Aug. cap. 11.

deest clavis aurea, si aperire quod volumus non potest? aut quid obest lignea, si hoc potest, quando nihil quærimus nisi patêre quod clausum est?

IV. *Proprietas. Communis est omnibus, omnibúsque publicanda. Tertullianus contra Valentinianos:* Nil veritas erubescit, nisi solummodo abscondi, quia nec pudebit vllum aures ei dedere, eum Deum recognoscere, quem iam illi natura commisit, quem quotidie in omnibus operibus sentit. *B. Hieronymus exponens verba Apostoli ad Ephesios:* Deponentes mendacium, loquimini veritatem vnusquisque cum proximo suo. *docet per proximum, non amicum, vel propinquum, sed omnem hominem intelligi, sicut in parabola Hierichuntini Samaritani apud Lucam. Itaque omnibus hominibus veritatem enunciandam. Et B. Augustinus libro 2. de libero arbitrio:* Veritatis pulchritudo nec multitudine audientium constipata secludit venientes, nec peragitur tempore, nec migrat locis, nec nocte intercipitur, nec vmbra intercluditur, nec sensibus corporis subjacet. De toto mundo ad se conversis, qui diligunt eam, omnibus proxima est, omnibus sempiterna. Nullo loco est, nusquam deest, foris admonet, intus docet cernentes se, commutat omnes in melius, à nullo in deterius commutatur; nullus de illa sine illa iudicat bene. *Et in Psalmum 30.* Veritas nec quadra est, nec rotunda, nec longa, vbique præsens est, si cordis oculus ad eam pateat. *Et libro primo contra Crescorium Grammaticum fusè probat, veritatem semper omnibus opportunè, vt monuit Timotheum Apostolus, prædicandam. Quando autem fructuosè occultetur veritas, docet libro de bono per-*

Hier. in cap. 4

Luc. 10. 37.

Aug. cap. 14.

Idem Conc. 1.

Aug. cap 5. 6. 2. 8.

2. Tim. 4. 2.

severantia, cap. 10. & in Psalm. 5.

V. *Proprietas. Non est mutationi obnoxia, sed constans. Tertullianus libro de spectaculis:* Hæc est veritatis integritas, & quæ ei debetur disciplinæ plenitudo, & æqualitas timoris, & fides obsequij, non immutare sententiam, nec variare iudicium. Non potest aliud esse, quod verè quidem est bonum, seu malum. *Eiusmodi veritas est omnium, quæ divinis literis vel traditione Apostolica continentur.*

VI. *Proprietas. Veritatis notitia ardua est, amara & obscura. Vnde Clemens Alexandrinus:* Clarum est, quòd cùm veritas sit ardua & difficilis, propterea certæ sunt quæstiones, ex quibus natæ sunt hæreses. *Et S. Basilius in procemio libri de Spiritu sancto:* Quoniam difficilis est inventu veritas, vndique nobis est vestiganda. *Hieronymus libro 2. in Iovinianum:* Amara est veritas, & qui eam prædicant, replentur amaritudine. In azymis enim veritatis & sinceritatis Domini Pascha celebratur, & cum amaritudinibus comeditur. *Et libro primo contra Pelagianos:* Veritas amara est, rugosæ frontis, ac tristis, offenditque correptos. Vnde & Apostolus loquitur: Inimicus vobis factus sum, veritatem dicens vobis. Et Comicus: Obsequium amicos, veritas odium parit. *Et Lactantius libro primo:* Quoniam, inquit, pauci vtuntur hoc beneficio (*doctrinæ Christi*) quòd obvoluta in obscuro veritas lateret, cáque vel contemptui doctis est, quia idoneis assertoribus eget, vel odio indoctis ob insitam sibi austeritatem (nam quia virtutibus amaritudo permista est, vitia verò voluptate condita sunt, illa offensi, hac deliniti feruntur in præceps) succurrendum esse his erroribus

Clem. Alex. 7 Strom.

erroribus credidi. *In tertio verò libro declarat, quid veteres Philosophi de veritate senserint:* Anaxagoras, *ait*, pronunciat circumfusa esse tenebris omnia Empedocles angustas esse sensuum semitas queritur, tamquam illi ad cogitandum rheda & quadrigis opus esset. Democritus quasi in puteo quodam sic alto, vt fundus sit nullus, veritatem iacêre demersam: nimirum stultè, vt cætera Ex hac desperatione confessio illa Socratis nata est, qua se nihil scire dixit, nisi hoc vnum, quòd nihil sciat. Hinc Academiæ disciplina manavit, si tamen disciplina dici potest, in qua ignoratio & discitur & docetur. *Quomodo autem hæc veritatis vel obscuritas, vel austeritas, vel difficultas tollatur, paucis verbis discussit S. Bernardus in Cantica:* Amara, *inquiens*, est veritas sine condimento gratiæ, sicut absque veritatis fræno, levis & nesciens modum plerumque & insolens est ipsa devotio.

Cicer. lib. 2. Acad. quæst.

Bern. ser. 74.

VII. *Proprietas. Veritas odium parit, vt ait Terentius. Hoc expertus S. Paulus ad Galatas ait:* Inimicus vobis factus sum, verum dicens vobis. *Gregorius Nazianzenus in apologetici primi initio auctor est*, duobus in primis affectibus, odio nempe & benevolentia, veritatem labefactari. *Cujus causam reddit S. Augustinus in libris confessionum:* Cur veritas parit odium, *inquit*, & inimicus eis factus est homo tuus verum prædicans, cùm ametur beata vita, quæ non est nisi gaudium de veritate: nisi quia sic amatur veritas, vt quicumque aliud amant, hoc quod amant velint esse veritatem: & quia falli nollent, nolunt convinci, quòd falsi sint. Itaque propter eam remoderunt falsitatem, quam pro veritate

Teret. in Andria.

Galat. 4. 16.

Aug. 10. confess. cap 23.

amant. Amant eam lucentem, oderunt eam redarguentem. Quia enim falli nolunt, & fallere volunt, amant eam, cùm seipsam indicat, & oderunt eam, cùm eos ipsos indicat. Inde retribuit eis, vt qui se ab ea manifestari nolunt, vt eos nolentes manifestet, & eis ipsa non sit manifesta. Sic sic etiam, sic animus humanus etiam, sic cæcus & languidus, turpis atque indecens latêre vult, se autem, vt lateat aliquid, non vult. Contrà illi redditur, vt ipse non lateat veritatem, ipsum autem veritas lateat. Tamen etiam sic, dum miser est, veris mavult gaudere quàm falsis. Beatus ergo erit, si nulla interpellante molestia, de ipsa, per quam vera sunt omnia, sola veritate gaudebit. *M. Tullius in Lælio.* Nescio quomodo verum est quod in Andria familiaris meus Terentius dixit: Obsequium amicos, veritas odium parit: molesta veritas est, siquidem ex ea nascitur odium, quod est venenum amicitiæ.

VIII. *Proprietas. Veritas à quocumque dicta, recipienda. Est S. Augustini libro 13. Confessionum. Cujus rationem reddit in epistola ad Hieronymum:* A quocumque, *inquit*, verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas. *Idem docet B. Prosper in præfatione libri secundi de vita contemplativa. Et in Psalmum 140. vbi agens de Gentium Philosophis:* Etsi, *ait*, aliquid recti verique dixerint, non cujusquam hominis, sed est ipsius veritatis.

Aug. cap. 30. 31. Epist. 28.

Caput IV.

De necessitate & utilitate Veritatis.

NEcessitas hujus virtutis inde evincitur, quod Spiritus sanctus passim in verbo suo scripto vetat, arguit & damnat omnia quæ repugnant veritati, ut mendacia, dolos, hypocrisin, errores & fucos, de quibus in Panario, verbo* Hypocrisis, Mendacium, &c. Non contradicas, *ait Ecclesiasticus*, verbo veritatis ullo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. *Et S. Paulus ad Corinthios:* Non possumus aliqua adversùs veritatem *Et ad Galatas:* O insensati Galatæ, quis vos fascinavit, non obedire veritati? *Deinde quia iubet, ut veritatem in omnibus quaramus, loquamur & doceamus.* Veritatem, *inquit Psalmista*, requirit Dominus. *Et:* Ecce veritatem dilexisti. *Et Zacharias Propheta:* Veritatem tantùm & pacem diligite. *Et Apostolus ad Ephesios:* Veritatem facientes in charitate, crescamus in illo per omnia. *Et Christus apud Ioannem:* Veri adoratores adorabunt Patrem in spiritu & veritate *Et:* Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Præterea Christus ipse est Veritas, quia dixit:* Ego sum via, veritas & vita, *at sine cognitione Christi & fide in eum, præclusus nobis est omnis aditus ad gratiam & salutem.* Gratia enim, *teste S. Ioanne*, & veritas per Iesum Christum facta est. *Et S. Petrus repletus Spiritu sancto in Actis Apostolicis dixit:*

Eccli. 4.13. 2.Cor. 13.8. Galat. 3.1. Psalm. 30.24. Psalm. 30.8. Ephes. 4.15. Ioan. 4.23. Ioan. 8.32. Ioan. 14.6. Ioan. 1, 1[illegible]

Act. 4. 12. Non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.

Vtilitas. *Quòd si cognoscere & audire teneamur Veritatem, non potest non ex ea auditione magnus promanare in nos fructus.* Aug. in Psalm. 66. in fine. Audire siquidem, *teste S. Augustino*, nihil est, si non auditionem fructus sequatur. *Primus est, quòd iis maximè felicitas æterna adjudicetur, qui veritatem amant, & ab omni dolo & fuco sunt alieni, nam Rex David, cùm ita precatus esset,* Domine quis habitabit in tabernaculo tuo? *respondet Dominus*, Qui loquitur veritatem in corde suo; qui non egit dolum in lingua sua: nec fecit proximo suo malum &c. Psalm. 14. 1. *Vnde Clemens in paranesi ad gentes:* Consuetudo voluptatum in barathrum deturbat, in cœlum autem deducit veritas.

II. *Fructus est, vera libertas. Christus enim ad Iudæos credentes dixit:* Ioan. 8. 32. Si vos manseritis in sermone meo, verè Discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. *Et iterum:* Si ergo vos filius liberaverit, verè liberi eritis. *Quæ verba expenens S. Augustinus in Ioannem,* Aug. tract. 41. Hoc verbum, *ait*, Dominus ad libertatem posuit: Liberabit vos. Nihil enim est aliud propriè, liberat, nisi liberum facit: quomodo salvat, nihil est aliud, quàm salvum facit: quomodo sanat, nihil est aliud, quàm sanum facit: ditat nihil est aliud, quàm divitem facit. Hoc in Græco verbo planius est. *Et quia Iudæi arbitrabantur eum loqui de servitute legali, Christus responde t se loqui de servitute peccati,* Omnis, *inquiens*, qui facit peccatum, servus est peccati. Servus autem, non manet in domo in æternum. Quæ ergo nobis

est spes? *pergit Augustinus*, qui non sumus sine peccato? Audi spem tuam. Filius manet in æternum. Si ergo filius vos liberaverit, verè liberi eritis. Hæc spes nostra est, fratres, vt à libero liberemur, & liberando servos nos faciat. Servi enim eramus cupiditatis, liberati servi efficimur charitatis. Hoc & Apostolis dicit: Vos autem fratres in libertatem vocati estis, tantùm ne libertatem in occasionem carnis detis, sed per charitatem servite invicem. Galat. 5 13.

III. *Fructus est, bonus odor prædicatæ veritatis, de quo ita Apostolus in posteriore epistola ad Corinthios:* Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in Christo Iesu, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia Christi bonus odor sumus Deo in ijs qui salvi fiunt, & in ijs qui pereunt *Vnde Augustinus apud Prosperum in sententiis:* Bonus Christi odor est prædicatio Veritatis, quo odore vitam capit, qui Evangelio bonis operibus servit, & congruit. Mortem autem incurrit cujus ab his quæ bene loquitur vita dissentit. Quæ conditio etiam auditores obstringit, cùm recta prædicatio ab alijs per incredulitatem auditur in mortem: ab alijs per fidem suscipitur in salutem. 2. Cor. 2. 14. Sent. 351.

IV. *Fructus est, quòd nihil ea iucundius possit excogitari. Et ideo iuxta Apostolum, charitas forte* congaudet veritati. Solemus, *inquit S. August. libr. de libero arbitrio*, audire voces clamantium se beatos, si iaceant in rosis alijsque floribus, vel etiam vnguentis odoratissimis perfruantur. Quid fragrantius, quid iucundius inspiratione veritatis? Et dubitamus nos, cùm ab illa inspiramur, dicere beatos? 1. Cor. 13. Aug. cap. 13.

Multi beatam vitam in cantu vocum, & nervorum, & tibiarum sibi constituunt, & cùm ea sibi desunt, se miseros iudicant, cùm autem adsunt, efferuntur lætitia: & nos cùm mentibus nostris sine vllo strepitu, vt ita dicam, canorum & facundum quoddam silentium veritatis illabitur, aliam vitam beatam quærimus, & tam certa & præsente non fruimur? Luce auri & argenti, luce gemmarum & aliorum colorum, sive ipsius lucis, quæ ad hos oculos pertinet, sive in ignibus terrenis, sive in stellis & Luna vel Sole, claritate & iucunditate delectati homines, cùm ab ista lætitia nullis molestijs, nulla indigentia revocantur, beati sibi videntur, & propter hæc semper volunt vivere: & nos in luce veritatis beatam vitam collocare metuimus? Immo verò, quoniam in veritate cognoscitur & tenetur summum bonum, eáque Veritas sapientia est, cernamus in ea, teneamúsque summum bonum, eóque perfruamur. *Et paulo pòst:* Quicquid enim iucundum est in cæteris veris, ipsa vtique veritate iucundum est. Hæc est libertas nostra; cùm isti subdimur veritati. Et ipse est Deus noster, qui nos liberat à morte, id est, à conditione peccati. Nulla enim re fruitur anima cum libertate, nisi qua fruitur cum securitate. Nemo autem securus est in ijs bonis quæ potest invitus amittere. Veritatem atque sapientiam nemo amittit invitus. Non enim locis separari ab ea quisquam potest, sed ea quæ dicitur à veritate atque sapientia separatio, perversa voluntas est, quia inferiora diliguntur. Nemo autem vult aliquid nolens.

Ephes. 6. 14. V. *Fructus est, Mortificatio carnis: nam ad Ephesios ita loquitur Apostolus.* State ergo suc-

cincti lumbos vestros in veritate. *Vnde S. Hieronymus exponens verba Nahum Prophetæ:* Conforta lumbos, robora virtutem valde, Dicitur Iudæ, vt teneat lumbum, *inquit*, id est, vt post electionem verè mortificet corpus suum, & servituti subijciat, ne quasi rex & magister alijs prædicans, ipse reprobus inveniatur. Longum est nunc dicere, quòd virtus diaboli maximè sit in lumbis. Et quòd Ioannes zona pellicea cingitur. Et quòd à Salvatore Discipulis imperatur: Sint lumbi vestri præcincti. Et Apostolus ad Ephesios: State ergo & accincti lumbos vestros in veritate. Licèt enim *ásciśis* plurimùm præstet, & vitæ continentia super mortificatione lumborum: tamen nihil eos ita mortificat, vt cognitio veritatis. Vnde dicitur: Accingite lumbos vestros in veritate. Si enim veritas est Christus, qui tota mente in Christo credidit, lumbos suos mortificavit in Christo.

Nahū. 3. 4.

Matth. 3. 4.

Luc. 12. 35.

Ephes. 6. 14.

VI. *Fructus est, Expugnatio hæresum, omniumque errorum.* Veritatis cuneo, *ait Tertullianus contra Marcionem*, omnis extruditur hæresis. *Et de velandis Virginibus initio:* Hæreses non tam novitas, quàm veritas revincit.

Tertul. lib. 1.

CAPUT V.

De Medijs ad cognoscendam, tuendamque Veritatem idoneis.

Q*Voniam, teste M. Tullio in primo de Officijs libro*, hominis in primis propria est veri inquisitio, atque investigatio, *necesse est hoc loco adjumenta quædam ad illud inquirendum, & inveniendum subijcere.*

I. *Medium est, vt animus à vitijs sit alienus, & à rerum terrenarum cupiditate abstractus,* In malevolam enim animam, *ait Sapiens:* non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. *Vnde S. August. de agone Christiano,* Cùm, *inquit,* cognitio & actio sint dona Dei, & beatum hominem faciant, sicut in cognitione cavendus est error, sic in actione cavenda est nequitia. Errat autem quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter vivat. Nequitia autem est, mundum istum diligere, & ea, quæ nascuntur & transeunt pro magno habere, & ea concupiscere, & pro his laborare vt acquirantur: & lætari cum abundaverint, & timere ne pereant, & contristari cum pereunt. Talis vita non potest puram illam, & synceram, & incommutabilem videre veritatem, & inhærere illi.

Sap. I, 4. Aug. cap. 1.

II. *Medium est, vt alienus ab omni fastu & arrogantia, sed verè humilis.* Vbi enim humilitas, *inquit Salomon,* ibi & sapientia. *Et summus veritatis Magister, hanc in primis virtutem à Discipulis suis exegit dicens:* Discite à me quia mitis sum & humilis corde. *cum gratias egisset Deo quòd Deus sua mysteria, hoc est, veritatem ipsam revelasset parvulis, & humilibus. Vnde S. Cyprianus nativitatem Christi describens,* Electa, *ait,* humilium personarum simplicitas, vt poneretur regula, & indissolubilis daretur forma, quò non nisi pauperibus spiritu Christi pateret humanitas, nec superbos ad intuitum sui posset admittere Veritas. *Et S. August. in lib. de Civitate Dei disputans contra Platonicos ostendit nihil illis aliud obstare, quo minùs fiant Christiani, quàm superbiam.* Quid est,

Prov. 11. 2. Matth. 11. 25. Cypr. de nativit. Aug. lib. 10. c. 29.

Inquiens, quod vt beati simus omne corpus fugiendum esse opinamini, nisi quia illud, quod iterum dico, Christus est humilis, vos superbi. An fortè corrigi pudet? Et hoc vitium non nisi superborum est. Pudet videlicet doctos homines ex discipulis Platonis fieri discipulos Christi, qui piscatorem suo spiritu docuit sapere ac dicere: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, &c *Idem hoc vnum antidotum Dioscoro pagano prolixè inculcavit ad perspiciendam veritatem dogmatis Christiani.* Ioan. 1. 3. Aug. ep. 56.
Non aliam, *ait*, tibi ad capessendam & obtinendam veritatem viam munias, quàm quæ munita est ab illo, qui gressuum nostrorum tanquam Deus videt infirmitatem: ea est autem prima humilitas, secunda humilitas, tertia humilitas, &c.

III, *Medium est, vt summo studio & vigilantia indagetur veritas. Ita Clemens Alexandrinus 6. Stromatum.* Est, *inquit*, ipsa veritas magna cura & studio indaganda, non quærendo scire nomina. *S. Basilius Eustochio Sebastiæ Episcopo:* Multa cura & sollicitudine opus est, Basil. ep. 79.
multarúmque noctium perferendæ vigiliæ, ac multis lacrymis quoque à Deo quærenda veritas *Et S. Ambrosius primo libro de officijs.* In veri investigatione tenendum illud decorum, vt Ambr. c. 26.
summo studio requiratur quid verum sit, non falsa pro veris ducere, non obscuris vera involuere, non superfluis, vel implexis atque ambiguis occupare animum. *Et paulo pòst:* Quanto excelsior virtus est sapientia, tanto magis enitendum esse arbitror nobis, vt assequi eam possimus. *Plato quoque in tertio de Republica, teste S. Hieronymo in Apologia adversus Ruffinum, docuit,* Veritatem magnopere sectandam.

IV. *Medium est veritati semel perspecta & explorata statim obsequi, & in ea constanter persistere, vt praclare monet S. Cyprianus in epistola*
Cypr. *ad Iubaianum,* Sapientibus, *inquiens,* & Deum
ep. 73. timentibus congruit patefactæ & perspectæ veritati libenter atque incunctanter obsequi. *Et S. Basilius in homilia de Virginitate:* Viam veritatis ignorasse præstat, quàm ab ea semel arrepta per inconstantiam deficere. *Ad quam rem opus est non parvo robore animi, cùm potiùs debeamus sanguinem profundere, quàm veritatem semel agnitam deserere, vnde Christus ipse*
Luc. 9. *monuit suos:* Qui me erubuerit, & meos ser-
26. mones, hunc Filius hominis erubescet cùm venerit in majestate sua. *Hinc Clemens in 7. Strom.* Opus est autem, *ait*, vt opinor, amatori veritatis robore animi: necesse est enim labi etiam in maximis eos, qui res maximas aggrediuntur, nisi regulam Veritatis ab ipsa veritate acceptam tenuerint. *Quæ autem illa Regula sit, subijciemus.*

V. *Medium est, Diligens lectio divinarum Scripturarum. Quod Christus ipse Iudæis apud B. Ioannem proposuit, vt probaret se esse Messiam*
Ioan. *& veritatem.* Scrutamini, *inquiens*, Scriptu-
5. 39. ras, quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere: & illa sunt, quæ testimonium perhibent de me, & non vultis venire ad me, vt vi-
Act. 17 tam habeatis. *Et in historia Apostolica scribit*
11. *sanctus Lucas, Beroënses, cùm verbum Dei omni aviditate suscepissent, quotidie scrutatos Scripturas,* si hæc ita in se haberent, *quæ scilicet Paulus & Silas eos docuerant. Deinde Divus Paulus verbis commonefacit Episcopum Timotheum:*
2. Tim. Tu verò permane in ijs quæ didicisti, & cre-
3. 14. dita sunt tibi, sciens à quo didiceris, & quia

ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutem, per fidem quæ est in Christo IESV. Omnis Scriptura divinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendum, ad corrigendum, ad erudiendum in iustitia. *Vnde sanctus Augustinus libro 6. Confessionum, de initijs suæ conversionis agens.* Cùm essemus omnes domi ad inveniendam liquida ratione veritatem, & ob hoc nobis opus esset auctoritate Sanctarum literarum, iam credere cœperam nullo modo te (*Domine Deus*) fuisse tributurum tam excellentem illi Scripturæ per omnes iam terras auctoritatem, nisi & per ipsam tibi credi, & per ipsam te quæri voluisses. *Et tractatu 2. in Epistolam B. Ioannis, agens de Discipulis, quibus post Resurrectionem Christus aperuit Scripturas,* Maximè, *ait*, debetis animadvertere, & memoriæ vestræ mandare, quia contra insidiosos errores Deus voluit ponere firmamentum in Scripturis, contra quas nullus audet loqui, quoquo modo se vult videri Christianum. Cùm si palpandum præbuisset, non ille suffecit, nisi de Scripturis confirmaret cor credentium? prospiciebat enim nos futuros. In quo palpemus, nos non habemus, & quod legamus habemus. Si enim illi propterea crediderunt, quia tenuerunt & palpaverunt, nos quid faciemus? Iam Christus ascendit in cœlum, non est venturus nisi in fine, vt iudicet de vivis & mortuis. Vnde credituri sumus, nisi vnde & ipsos palpantes voluit confirmare? Aperuit enim illis Scripturas, & ostendit eis quia oportebat pati Christum.

Aug. cap. 5.

Luc. 24.

VI. *Medium est, inquirere, vbinam sit vera Ecclesia, nam Scriptura ipsa docet per os Apost. Paul.* Ecclesiam Dei vivi esse columnam & fir- 1. Tim. 3. 16.

Aug. cap. 53. mamentum veritatis. *Vnde S. Augustinus libro contra Cresconium.* Quoniam, *inquit*, sancta Scriptura fallere non potest, quisquis falli metuit, hujus obscuritate quæstionis, eandem Ecclesiam de illa consulat, quam sine vlla ambiguitate sacra Scriptura demonstrat. *Quæres, vbi Scriptura sine ambiguitate demonstret Ecclesiam? Resp. loco iam allegato: & Matth. 18. & alibi. Sed & sine ambiguitate demonstrat certam Ecclesiam nempe Romanam, nam Christus apud Matthæum Apostolorum Principi, primo Ecclesiæ Romanæ Pontifici dixit:* Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam, & portæ inferi non prævalebunt adversùs eam. *Vnde S. Augustinus epistola ad Generosum, enumeratis omnibus Pontificibus Romanis vsque ad Anastasium suo tempore sedentem, & in Psal. contra partem Donati*, Numerate, *inquit*, Sacerdotes, vel ab ipsa sede Petri, & in ordine illo Patrum, quis cui successerit, videte. Ipsa est petra quam non vincunt superbæ inferorum portæ. *Et contra Epistolam Fundamenti:* Tenet me in Ecclesia ab sede Petri Apostoli, cui pascendas oves suas Dominus commendavit vsque ad præsentem Episcopatum, successio Sacerdotum.

Matth. 18. 17. Matth. 16 18.. Aug. ep. 165 Idem cap. 4

VII. *Medium est, sæpenumero de dogmatibus vel certis vel ambiguis obiectis in contrarium argumentis disceptare, ut veritas conflictu illo magis elucescat. Ita Clemens Alexandrinus initio Stromatum suadet.* Ipsorum, *inquit*, dogmatum conflictus, dum inter se conferuntur, veritatem conciliat. vnde consequitur cognitio, non quòd per principalem rationem ingressa Philosophia, sed quòd per eum fructum, qui capitur ex cognitione comprehensionis fir-

Clem. 1. Strō.

mam ac stabilem suscipimus suasionē. Quemadmodum ergo qui studio tenetur venationis, postquam quæsiit, indagavit, investigavit, canes qui cursu persequerentur emisit, feram capit; ita etiam apparet, verum dulcedine quæsitum & labore paratum. *Et iterum:* Vt ferri silicisque concussione ignis, ita hominum doctissimorum conflictu disputationéque veritas elicitur. *Et S. Augustinus in verba Psal.* Aug. 118. In mandatis tuis exercebor, & considerabo vias tuas. Quod Græcus, *inquit*, habet *adoleschiso* Latini quidam interpretes, garriam, quidam, exercebor, interpretati sunt, quæ duo inter se videntur esse diversa: sed si exercitatio intelligatur ingenij cum quadam delectatione disputationis, vtrumque conjungitur, & quasi ex vtroque vnum aliquid temperatur, vt non sit aliena ab hujusmodi exercitatione garrulitas. Solent enim garruli vocari loquaces. Si autem in Dei mandatis se exercet Ecclesia adversùs omnes inimicos fidei Christianæ atque Catholicæ, copiosis doctorum disputationibus est garrula, quæ tunc fructuosa sunt disputantibus, si non ibi considerentur nisi viæ Domini. Vniversæ autem viæ Domini, sicut scriptum est, misericordia & veritas, quorum duorum plenitudo invenitur in Christo.

conc. 6.

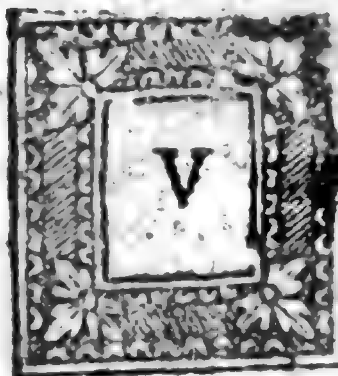
Psalm. 24. 10.

VIDE V. Catechesis, Cognitio Dei, Fides Catholica, Religio, Sapientia, Simplicitas, Virtus. *Et in* PANARIO V. Hæresis, Iudicium temerarium, Mendacium, Superstitio.

VIRTVS.

CAPVT I.

De definitione partitionéque Virtutis.

IRTVS, *si nomen spectes, auctore Tullio, in Tusculanis quæstionibus*, à viro appellata est: *si significatum, id simplex non est in sacris litteris. Nam annotavit in Isa. S. Hier.* Virtutes in ijs sæpe ponuntur pro signis, & miraculis, vt ibi: Gloriam meam alteri non dabo, nec virtutes meas sculptilibus. Et alibi, Virtutes ejus in insulis nunciabunt, vel gentibus totius mundi, vel Ecclesijs, quæ firma mole fundatæ sunt, & feriuntur potiùs, quàm subvertuntur. Interdum virtus nequaquam pro fortitudine accipitur atque miraculis, sed pro conversatione bona, vt illud est Apostoli Petri: Ministrate in scientia vestra virtútem, & Pauli: Si qua virtus, & si qua laus. Iuxta quod & alio loco dicitur, Melior est sterilitas cum virtute. *Nos autem usurpamus pro perfectione animi sicut vsurpavit Regius Psaltes in Psal. 83. cùm cecinit:* Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur Deus Deorum in Sion.

Cicer. 2. Tusc. quæst. Hier. lib. 17. c. 65. Isa. 42. 8. 1. Pet. 1. 5. Philip. 4. 8. Sap. 1. 4 iuxta 70. Psalm. 83. 8.

Hanc non vno modo definierunt Patres veteres. Clem. Alex. in pædagogo. Virtus, *inquit* est concinna & congrua animi affectio, quæ per totam vitam rationi subijcitur. *Lactant. libro 6 institutionum:* Virtus est cupiditas recta & honesta faciendi. *S. Basilius in regulis fusiùs disputatis:* Virtus est rectus, præceptísque Do-

Clem. 1. Pæd. cap. 13. Lact. cap. 5. Basil. qu. 2.

mini conveniens earum facultatum vsus, quæ boni causa nobis à Deo sunt datæ. *Et in Isaiam:* Virtus est quædam inter excessum & defectum mediocritas. S. *Augustinus in libro* 83. *quæstionum,* Virtus, *inquit*, est habitus bonus, modo & ratione naturæ consentaneus. *Aristoteles in* 2. *Ethicorum:* Virtus est habitus electivus in mediocritate consistens. *Denique Cicero in Paradoxis:* Virtus est consentiens & cum ratione perpetua conscientia. Id. in cap. 5. Arist. cap. 6. Cicer. Par. 3.

Virtutis Partitio quoque varia est. 1 *sit. Virtus vel est acquisita, vel infusa. Acquisita quam nostro studio vel actibus efficimus. Infusa, quam Deus in nobis efficit, de qua loqui videtur S. Augustinus, cùm in altero de libero arbitrio, asserit,* virtutem esse bonam qualitatem mentis, qua nemo malè vtitur, quam Deus in nobis sine nobis operatur. 2. *Virtus acquisita pro diversitate causæ materialis, id est, subiecti, dividitur in* intellectualem, *quæ est in parte apprehensiva, & Moralem, quæ est in parte appetitiva.* 3. *Virtus infusa, pro diversitate obiecti dividitur in virtutem* Theologicam, *quæ versatur immediatè circa Deum, vt est fides, spes, & charitas. & in* Moralem *infusam, quæ versatur circa medium deducens ad Deum.* Aug. cap. 18. & 19.

CAPUT II.

De dignitate & præstantia Virtutis.

QVamvis singularum virtutum encomia toto libri decursu hactenus descripta non obscurè dignitatem & præstantiam Virtutis generatim sumpta declarent, tamen hoc loco aliquot

veterum Patrum libuit pro generali virtute subij-cere testimonia. Primusque sit Clemens Alexandrinus ita in Pædagogo scribens: Non satis animadvertimus, quis sit is solus dives, qui quæ sunt longè pretiosissima possidet. Magni autem pretij sunt, non gemma, non argentum, non vestis, non corporis pulchritudo, sed virtus. Accipite, inquit, disciplinam, & non argentum, & cognitionem super aurum probatum: melior est enim sapientia lapidibus pretiosis. Quicquid est autem pretiosum, nequaquam est ea dignum. Et rursus: Colligite me super aurum & lapidem pretiosum & argentum. Germina enim mea meliora sunt argento electo. *Et iterum:* In sola anima apparet pulchritudo, & ideo is solus, qui est virtute præditus, verè est pulcher, bonus & honestus, & solum quod pulchrum est, & honestum, bonum esse statuitur. Sola autem virtus, vel per pulchrum corpus apparet, & in carne efflorescit, moderationis speciem amabilem ostendens, quando mores tanquam lux quædam in forma resplenduerint. Vniuscujusque enim plantæ animalis pulchritudinem, vniuscujusque virtutẽ esse invenit. *Lactantius libro tertio institutionum.* Negari non potest, quin virtus & bonum sit, & summum certè bonum. Nihil virtute pulchrius, nihil sapientia dignius inveniri potest. *Et infrà:* SENECA quoque imprudens incidit, vt fateretur nullum esse aliud virtutis præmium, quàm immortalitatem. Laudans enim virtutem in eo libro, quem de immatura morte conscripsit. Vna, inquit, res est virtus, quæ immortalitate nos donare possit, & pares Dijs facere. Sed & Stoici, quos secutus est, negant sine

Clem. lib. 2. c. 6.

Prov. 8. 10.

Ibid.

Id. lib. 3. c. 11.

Lact. cap. 11.

Sen. cap. 12.

virtute effici quenquam beatum posse. B. *Basil. de legendis libris Gentilium* Vt ego quidem, *inquit*, ex viro gravi qui maximè Poëtarum sensus tenebat, audivi, omnis Homeri Poësis virtutis est laus, & ejus omnia ad hunc finem referuntur, vt nihil abs re aut parergum sit positum. Maximè autem vbi ducem Cephalensium nudum à naufragio servatum scripsit. Primum quidem reginam apparentem solum veritum esse, tanti modestiam ac nuditatis verecundiam existimasse. Vnde loco vestis virtutis ornatum sumpsit. Phæacibus omnibus tanti postea fuit, vt relictis illi delicijs, quibus magnopere dediti fuerant, ejus imitarentur exemplum, & se nihil potiùs optarent, quàm esse Vlyssem, quamquam nudum & è naufragio servatum. Quo sanè exemplo enarrator mentis Poëtæ nihil aliud Homerum intend re, & tantùm non clamare voluisse affirmat, quam: O viri, curanda nobis ante omnia virtus est, quia naufraganti præsiò adest & connatat, & in terra nudum existentem honorabiliorem Phæacibus delicatis ac felicibus reddit. Et profectò, sic res habet. Nam alia quidem omnia non magis possidentium, quàm quorumlibet sunt, velut in talorum ludo huc illuc transposita. Virtus autem sola possessio immortalis atque immobilis, & viventi & morienti permanens. Vnde Solon mihi videtur iure illud ad divites dicere: Nos nequaquam commutabimus cum virtute divitias, quòd virtus forma sit, divitias verò alius alias ac aliter interdum habet. S. *Ambrosius de dignitate humanæ conditionis*: Homo creatus est, vt charitatem haberet, vt bonus esset & iustus, vt patiens atque mitis, mundus & mi-

B. Bl. homil. 24.

Ambr. cap. 5.

ſericors foret. Quas virtutes, quanto quiſque plus in ſeipſo habet, tanto propiùs eſt Deo, & majorem ſui conditoris gerit ſimilitudinem. Quis verò major honor potuit homini eſſe, quàm vt ad ſimilitudinem ſui factoris conderetur, & eiſdem virtutum veſtimentis ornaretur, quibus conditor? de quo legitur: Dominus regnavit, decorem indutus eſt, id eſt, omnium virtutum ſplendore, & totius bonitatis decore ornatus. *S. Greg. Nazianz. de Machab.* Horum fortitudinem, *inquit*, cùm vniverſa Iudæa admirata eſt, perindéque ac ſi ipſa victricem coronam accepiſſet, exultabat, eam ipſe quoque Antiochus admiratus eſt, converſis nimirum in admirationem minis. Nam egregiorum hominum virtus hoſtibus quoque ipſis admirationem excitare ſolet, cùm ſedata ira facinus in ſeipſo perpenditur. *S. Chryſoſt. ad Philippenſes:* Virtus vbique lucet & inexpugnabilis eſt, nihil eam impedire poteſt, non divitiæ, non paupertas, non principatus, non ſubjectio, non rerum præſidentia & adminiſtratio, non morbi, non ignominia; ſed his omnibus in terra relictis ad cœlum ipſa pertingit. Duntaxat ſit animus generoſus, & nihil poterit ſtrenuum ac ſolidum impedire. An non per omnia iſta efficaciter operati ſunt Apoſtoli? Per gloriam & ignominiam, per infamiam, & bonam famam? Iſtud demum eſt athletæ ad omnia accommodum eſſe. Etenim talis quoque eſt virtutis natura. *Et oratione prima de providentia:* Quid ſi ſcirent, *inquit*, improbi in hoc vitæ curſu nihil bonum niſi virtutem ſolam, non pecunias, non ſanitatem, non potentiam, non aliud quippiam, nihilque malum in hac vita, niſi improbitatem & malitiam animi, non

Pſalm. 92. 1.

Chryſ. homil. 11.

paupertatem, ægritudinem, contumelias, quæ honorabilia esse putantur, non ita animum abijcerent, non ita de rebus humanis statuerent. *Et in Psal. 48.* Nihil facit nomen adeò immortale, vt natura virtutis. Id ostendunt Martyres, ostendunt Apostolorum reliquiæ, ostendit memoria eorum, qui rectè ex virtute vixerant. *Et in Psal. 134.* Extremus virtutis finis est, & quod facit vel ad summum bonorũ fastigium pertingere: Dei esse similes quantum nobis conceditur. *S. August. lib. 4. de civitate Dei.* Virtutem quoque, *ait*, Romani Deam fecerunt, quæ quidem si Dea esset, multis fuerat præferenda. Et nunc quia Dea non est, sed donum Dei, ipsa ab illo impetretur, à quo solo dari potest. *Et infrà:* Virtutes veri Dei munera sunt, non ipsæ sunt Deæ. Verumtamen vbi est virtus & felicitas, quid aliud quæritur? Quid ei sufficit, cui virtus, felicitásque non sufficit? omnia quippe agenda complectitur virtus, omnia obtinenda felicitas. Quid doctrinæ vel à Mercurio, vel à Minerva petendum esset, cùm virtus omnia secum haberet? Ars quippe ipsa bene rectéque vivendi à veteribus definita est. Vnde ab eo quod Græcè *areti* dicitur virtus, nomen artis Latinos traduxisse putarunt. *Cassianus collatione sexta:* Nihil in rebus, duntaxat humanis principale bonum esse credendum est, nisi virtus animi sola, quæ fide syncera nos ad divina perducens illi immutabili bono facit iugiter inhærere. Et è contrario nihil malum esse dicendum est, nisi peccatum solum. *S. Prosper de vita contemplativa lib. 3.* Omnis sancta virtus res est divina, incorporea prorsus atque mundissima, quam mentes inquinatæ non inquinant, sed ipsa inquinatas emaculat, cujus par-

Aug. c. 20.

Idem cap. 21.

Cassia. cap. 3.

Prosp. cap. 16

ticipatione formantur informia, suscitantur mortua, sanantur infirma, corriguntur prava, reconciliantur adversa. Hanc non habet nisi Deus, & is cui dederit Deus. Quæ in animo habitat, sed animum corpúsque sanctificat, ad quam nullus accedit invitus, quam nullus amittit, nisi propria voluntate deceptus. *S. Bernardus in natali S. Victoris Psalmist.* Quoniam gloria virtutis eorum tu es. Pulchrè non eorum, sed virtutis eorum gloria commendatur. Quæ enim sine virtute est gloria? profectò indebitá venit, præpropere affectatur, periculosè captatur. Virtus, gradus ad gloriam, virtus mater gloriæ est Fallax gloria & vana pulchritudo, quam illa non parturivit. Sola est, cui gloria iure debetur, & securè impenditur.

Bern. ser 1. Psalm. 88. 18

Subÿciam & Philosophorum Gentilium elogia. Socrates auctore Laërtio, rogatus à Gorgia, regem Persarum putarétne fœlicem? respondit, Nescio Hercule quantum virtutis & disciplinæ habeat. Plato, vt est in Menexemo, omnes opes, omnem rerum copiam virtuti concedere dicebat. Aristoteles libro primo magnorum Moralium, Virtus, *inquit,* est honorabile bonum, à quo qui studiosus evaserit, eum virtutis habitum induisse certum est. *M. Tullius in Paradoxis:* Quis dubitet, quin in virtute divitiæ positæ sint, quoniam nulla possessio, nulla vis auri & argenti pluris, quám virtus æstimanda est. *Et Academicarum quæstionum libro* 1. Quod in Philosophia absolutum est, id est virtus, quasi perfectio naturæ, omniúmque rerum, quas in animis ponunt, vna res optima. *Et lib. 5. Tusculanarum quæstionum:* Nos virtutem semper liberam volumus, semper invictam, quæ nisi sunt, sublata virtus est. *Plautus in Amphitruone:*

Arist. cap. 2

C. par. 6.

Virtus præmium est optimum.
Virtus omnibus rebus anteit profectò.
Libertas, salus, vita, res, parentes,
Patria & prognati tutantur, servantur.
Virtus omnia in se habet, omnia assunt bona,
Quem penes est virtus.

SENECA *ad Lucilium*: Virtus extollit hominem & supra cara mortalibus collocat: nec ea, quæ bona, nec ea quæ mala vocantur, aut cupit nimis, aut expavescit. *Et lib.* 1. *de Ira*: Sola sublimis & excelsa virtus est. Senec. ep. 87. Id. in fine.

CAPUT III.

De proprietatibus Virtutis.

PRima proprietas est, quòd homo natura sit proclivis ad virtutem. nam Psaltes Regius canit: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, *quod enim illud lumen nisi veri cognoscendi, bonique expetendi? Vnde Seneca* 4. *de beneficijs, c.* 17. Maximum habemus hoc naturæ meritum, quòd virtus in omnium animos lumen suum præmittit, etiam qui non sequuntur illam, vident. *Et Apostolus ad Rom. scribit,* gentes naturaliter ea quæ legis sunt facere. *Clemens Alexandr. in* 6. *Stromatum*: Illud quoque, *ait*, illos scire oportebat, quòd natura quidem apti nati sumus ad virtutem, sed non quòd eam habeamus ab ortu, sed simus apti ad eam acquirendam. *Et paulo pòst*: Aptitudo autem est quidem inclinatio ad virtutem, non autem virtus. Atque omnes quidem apti sunt natura ad acquirendam virtutem, sed alius quidem magis, alius verò minùs accedit ad disciplinam Psal. 4. 7. Rom. 2. 14.

& exercitationem. *Et Cyrillus Alexand. lib. 5. in Iulianum, ex sententia Alexandrini Philosophi*, Nam, *inquit*, si natura virtutes habere possemus, nullus certè vitio locus relictus esset. Quoniam autem hoc impossibile, natura solùm procedit vsque ad hoc, quòd virtutum capaces nos simus. Necessariò enim omne quod alicujus capax est, cui est contrarium, id & contrarij capax est. *Etiamsi verò natura nostra capax sit contrarij, hoc est vitij; vt dicit Cyrill. tamen homo potiùs natura proclivis est ad virtutem, tanquam ad perfectionem suam, (Virtus* Cic. 1. Acad. quæst. *enim teste M. Tullio, natura perfectio est) quàm ad vitium, cùm vitium sit contra naturam, vt* Aug. cap. 7. *docent SS. Patres. Nam S. August. in libro vndecimo de civit. Dei ita scribit:* Vitium ita contra naturam est, vt non possit nisi nocere naturæ. Non itaque esset vitium recedere à Deo nisi naturæ, cujus id vitium est, potiùs competeret esse cum Deo. *Idem habet lib. 3. de libero arbitrio c. 13. Et S. Chrys. hom. 2. in epistolam* Chrys. ser. 2. *Pauli ad Ephesios:* Age scrutemur num ex necessitate peccata committantur. Non occides (inquit Dominus) Quæ est hîc necessitas, quæ coactio? Quis enim nostrûm gladium velit in guttur proximi sui immergere, cruentámque facere dexteram? Nemo. Indidit quippe magis naturæ nostræ Deus hunc amorem, vt alius alium vicissim diligamus. Omne siquidem animal, inquit, quod sibi simile est, diligit, & homo proximum suum. Vides quòd ab ipsa natura habeamus indita ad virtutē seminaria. Quæ verò malitiæ sunt, præter naturam sunt. *Et rursum paulo pòst probat vitium magis repugnare naturæ, quàm virtutem, eo quòd vitium majore* Eccl. 13. 19. *labore perpetretur.* Quid enim dic oro, *inquit,*

difficilius, quid molestius, noctu pervigilem circuire, parietes perfodere, ad cædem instructum tremere, timoréque emortuum esse, animam in manibus habere: an quotidianis laboribus intentum & securitate frui & libertate? Postremum hoc facile est, & quoniam facile est, plures hoc faciunt, quàm istud. Vides quod iuxta naturam sit virtus, præter verò naturam malitia?

II. *Proprietas, quòd sit bonum animi, non corporis, vt probat contra quosdam veteres Philosophos Lactantius libro divinarum institutionum primo.* *Deinde* bonum rationi consentaneum. Virtus, *inquit Cicero de natura deorum,* sine ratione constare nequit. *Et Philosophus in secundo de moribus, docet eam* in mediocritate consistere, ratione definita, & vt definierit ipse prudens. *Vnde S. Ambrosius primo libro de officijs:* Primus officij fons est prudentia. *Tertiò*, bonum voluntarium. *Vnde S. Basilius in homilia, quòd Deus non sit auctor malorum:* Deo eum pura fore amicum, non qui coactus, sed qui sponte sua, virtutéque illi obtemperat. Virtus verò ex voluntate perficitur, non necessitate. Voluntas autem ab illis pendet, quæ in nobis sunt sita. Quod verò in nobis situm est, voluntarium & spontaneum est. *Et Chrysost. hom. 54. in Genesin initio:* Sive initia, sive profectus fidelium, sive vsque in finem perseverantium cogitemus genus, nulla species cujusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono divinæ gratiæ, vel sine consensu voluntatis nostræ habeatur. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est.

Lact. cap. 18. Cicero lib. 3. Arist. cap. 6. Ambr. cap. 25. Basil. homil. 9. Prosp. cap. 9.

III. *Proprietas, quòd sit in medio vel medio-*

critate constituta. Non enim raro indicat divina Scriptura viam virtutis esse quasi mediam inter vitiosa extrema. Vnde in Deuteronomio sic monet Deus: Non declinabis neque ad dexteram, neque ad sinistram. Vias enim, quæ à dextris sunt, novit Dominus: perversæ vero sunt quæ à sinistris sunt. *Et S. Paulus ad Romanos:* Dico autem omnibus, non plus sapere, quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem, *id est, non plus nec minus quàm oportet. Et sancti Patres Gregorius Nazianzenus in oratione de seipso:* Da operam, vt sagittam ita semper manu teneas, vt ad destinatum scopum tendat: sic quidem, vt neque vltra Christi mandatum, nec citra ejusdem præcepta eam mittas Neutro enim modo virtutis album feries. *Et Nyssenus in Cantica:* Virtus media est inter duo vitia, nempe inter defectum honesti & exuperationem. *Et S. Hieronymus in Isaiam:* Neque enim vitia & perturbationes invicem se sequuntur, quod de virtutibus dicitur, in quibus nec *yperbáseis* sunt, nec *elleípseis* id est, nec plus, nec minus, sed omnia temperata. *Plutarchus de liberis educandis:* Mediam, *inquit*, in cunctis secare viam, summæ artis & consonantiæ est. *Et Horatius:*

Deut. 5. 32. Prou. 4. 27. Rom. 12. 3. Greg. Naz. 2. homil. 8. Hier. lib 14. cap. 52. Horat. epist. 19. Idem satyr. lib. 1.

Virtus est medium vitiorum vtrimque reductum.

Et:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos vltra citráque nequit consistere rectum.

IV. *Proprietas, quòd qualibet, vt perfecta sit, omnes alias habeat connexas. Ita S. Ambrosius in Lucam:* Connexæ, *inquit*, sibi sunt, concatenatæque virtutes. *S. Hieronymus ad Fabiolam de 40. mansionibus:* Hærent sibi, & inter se ita connexæ sunt, vt qui vna caruerit, omnibus careat. *S. Augustinus libro 6. de Trinitate:* Virtutes,

Ambr. lib. 5. Hieron. 38. mansi. Aug. cap. 4.

tutes, quæ sunt in animo humano, nullo modo separantur ab invicem. *Et epistola 28. ait*, omnibus Philosophis placuisse dogma de inseparabilitate virtutum. *S. Gregorius primo Moralium:* Neque enim, *ait*, vnaquæque virtus verè virtus est, si mixta alijs aut omnino nulla est, aut imperfecta. *Idem docuit Plato libro de regno, & Aristoteles in sexto de moribus, & Cicero in altero de officijs, vbi ait*, inter omnes Philosophos constare, qui vnam haberet, omnes habere virtutes. *Dices, si qui vnam habet, omnes habeat, inde sequi, omnes esse æque sanctos & perfectos. Respondet Atticus apud Hieronymum dialogo primo adversùs Pelagianos*, qui vnam habuerit, habere omnes participatione, non proprietate. Necesse est enim, *inquit*, vt singulæ excellant in quibusdam, vt in Salomone sapientia, in Davide animi mansuetudo, in Elia & Phinee zelus, in Abraham fides, in Petro, cui dictum est. Simon Ioannis amas me, perfecta dilectio, in electionis vase studium prædicandi, & in cæteris vel bina, vel terna.

Greg. cap 33. Idem cap. 1. Arist. c. p. 13. 13. Ioan. 21.

V. *Proprietas. quòd difficilis sit & amara maximè in Religione Christiana.* Arcta est enim via, *teste Christo*, quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inveniunt eam. *Et:* Regnum cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. *Et:* Qui non bajulat crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. *Hinc Clemens Alexandrinus:* Meritò scribit Simonides; Fertur virtus habitare in rupibus aditu difficilibus, nunc autem celerem castum locum tenere & quæ nec aspici possit omnium mortalium cilijs, sed ab eo demum, ad quem sudor venerit. *Et Tertullianus ad Martyres:* Virtus duri-

Matth. 7. 14. Matth. 11. 12. Luc. 14. 27. Clem. Alex. 4 S. 161.

tia extruitur, mollitia verò destruitur. *Et Gregorius Nazianzenus Apologetico primo*: Rara, *ait*, atque ardua est virtutis adeptio, quamlibet etiam multis modis ad eam invitemur ac
Agg. 2, 12. trahamur. Quod etiam ipsum à beatissimo Aggæo animadversum mihi fuisse videtur, cùm admiranda illa verissimáque imagine vteretur. Percontamini ex lege Sacerdotes, num si caro sancta in veste cibum aliquem, aut potionem, aut vas denique aliquod tetigerit, rei admotæ sanctitatem protinus allatura est? Quod cùm pernegassent, percontamini rursus, inquit, si qua res impuritati eorum propiùs ad nota fuerit, nónne impuritatem statim contrahet? tamquam videlicet eam pòaculi participem fore, puritatémque suam contagione amissuram esse haud dubiè affirmaturi sunt. Quibus verbis, mea quidē sententia, hoc significat, virtutem hujusmodi esse, vt eam homines nonnisi summo labore adipisci queant, sicut nec humida materia ignē facilè excipere solet: contrà verò ad vitij perceptionem omnes mortales promptos idoneósque esse, non secus ac stipula ad scintillam ob naturæ societatem facilè accenditur. *Et B. Hieronymus in Ezechielem*: Lata
Hier. lib. 10 cap. 32. & spatiosa est via, *inquit*, quæ ducit ad mortem, & multi ingrediuntur per eam, sicut è
Matth. 7. 13. contrario dicitur ad Israël: Vos autem estis pauci inter omnes gentes: semper enim virtus
Genes. 34. 30 rara est, & arcta & angusta via, quæ ducit ad
Deut. 28. 62. vitam, & pauci sunt, qui ingrediuntur per eam. *Et libro contra Vigilantium*: Rara est virtus, nec
Matth. 7. 14 à pluribus appetitur. *Lactantius libro primo sub*
Lact. cap. 1. *initium*: Quia virtutibus amaritudo permista est, vitia verò voluptate condita sunt, homines illa offensi, hac deliniti feruntur in præceps, ac

bonorum specie falsi, mala pro bonis amplectuntur. *Idem docuêre Philosophi Gentiles. Aristoteles in secundo de moribus ita scribit:* Difficilius est, vt Heraclito placet, voluptati repugnare, quàm iræ, at circa difficilius semper ars fit & virtus. *Et Ouidius de Ponto:* Arist. cap. 3.

Difficile est, fateor, sed tendit in ardua virtus. Ovid. lib. 2. eleg. 2.

Et Claudianus Iliade quadam:

Nam via virtutis dextrum petit ardua callem,
Difficilémque aditum primùm spectantibus offert.

VI. *Proprietas, quòd virtutem non secus sectetur, vt loquitur Hieronymus, vana gloria atque vmbra corpus. Vnde S. Basilius in constitutionibus monasticis:* Fugiamus, *inquit*, inanẽ gloriam, dulcem spiritualiũ operum spoliatricem, iucundum animarũ nostrarum hostem, tineam virtutum, blandissimam bonorum nostrorum deprædatricem. *Et S. Hieronymus epistola ad Eustochium:* Nec satis religiosa velis videri, nec plus humilis, quàm necesse est, ne gloriam fugiendo quæras; plures enim paupertatis, misericordiæ, atque iejunij arbitros declinantes hoc ipso cupiunt placere, quòd placere contemnunt, & mirum in modum laus dum vitatur, appetitur. Novi apud te superbiam, per quam diabolus cecidit, penitus locum non habere. Sed ne hoc ipsum tibi iactantiam generet, quòd seculi iactantiam contempsisti, ne cogitatio tacita subrepat, vt quia in auratis vestibus placere desistis, placere coneris in sordidis, & quando in conventum fratrum veneris vel sororũ sedeas, scabello te causeris indignum. *Et S. Augustinus ad Dioscorum:* Nisi, *inquit*, humilitas omnia quæcumque bene facimus & præcesserit, & comitetur, & consequuta fuerit, iam nobis de ali-

Basil. cap. 11. Hier. epist. 12. Aug. epist. 12.

quo bono facto gaudentibus totum extorquet de manu superbia, vitia quippe cætera in peccatis, superbia verò etiam in rectè factis timenda est, ne illa quæ laudabiliter facta sunt, ipsius laudis cupiditate amittantur. *Et Cassianus:* In solitudine quoque cunctorum mortalium consortia gloriæ causa fugientem persequi non desistit: quantóque ampliùs quis vniversum vitaverit mundum, tanto eum acriùs insectatur. *Et rursus:* Omnia vitia superata marcescunt, & devicta per singulos dies infirmiora redduntur, hoc dejectum acriùs convalescit.

Cassi. lib. 11. cap. 6.

VII. *Proprietas, quòd non possit diu delitescere, quod S. Hieronymus egregiè probat S. Hilarionis anachoretæ exemplo, qui quo magis virtutes suas celare conabatur, migrando ex vno loco in alium, hoc magis divulgabantur, etiam ab ipsis dæmonibus. Hanc proprietatem virtutis agnovere & Ethnici, vt Seneca ad Lucilium ita scribens:* Nulla virtus latet, & latuisse non ipsius est damnum, veniet qui conditam & seculi malignitate compressam dies publicet. *Et paulo antè:* An Æthna tua possit sublabi, & in se ruere, nescio, virtutem non flamma, non ruina inferiùs adducet. Hæc vna majestas deprimi nescit. *Et libro de Tranquillitate animi:* Nunquam quamvis obscura virtus latet, sed mittit sui signa. Quisquis dignus fuerit, vestigijs illam colliget.

Hier. in vita.
Senec. epist. 79.

VIII. *Proprietas, quòd quidem hac in vita non sit perpetua, sit tamen in futura. Seneca ad Lucilium & Lactantius arbitrati sunt etiam in hac vita esse perpetuam, sic vt semel parta non possit amitti, sed hoc bene refellit sanctus Augustinus in Psalmum 65.* Si æterna, *inquit*, esset virtus nostra, non lapsi essemus, non cecidissemus

Idem cap 3. Senec. ep. 50. Lact. lib 7. cap. 10.

mus in peccatum, non meruissemus mortalitatem pœnalem. Ille voluntate suscepit, quo nos meritum nostrum dejecit. Qui dominatur virtute sua in æternum ejus participes efficiamur, in cujus virtute erimus fortes, ille autem in sua. Nos illuminati, ille lumen illuminans: nos aversi ab illo, contenebramur: ille averti à se non potest. *Quod autem in altera vita permansura sint virtutes etiam morales, licet aliam rationem agendi sint habitura docet idem S. Augustinus libro 14. de Trinitate:* Deo regenti esse subditum, si iustitiæ est, immortalis est omnino iustitia, nec in illa beatitudine esse desinet, sed talis ac tanta erit, vt perfectior, & major esse non possit. Fortassis & aliæ tres virtutes, prudentia sine vllo iam periculo erroris, fortitudo sine molestia tolerandorum malorum, temperantia sine repugnatione libidinũ, erunt in illa felicitate, vt prudentiæ sit nullum bonum Deo præponere, vel æquare, fortitudinis ei firmissimè cohærere, temperantiæ nullo defectu noxio delectari. *Idem habet sanctus Prosper de vita contemplativa tertio.* Porrò, *inquit*, illæ virtutes quatuor etsi ibi erunt, longè tamen alio modo, quàm in hac vita sunt, vbi contra vitia sine intermissione confligunt, &c. *De Theologicis virtutibus, fide, spe & Charitate clara sunt verba Apostoli:* Charitas nunquam excidit. Fides est, *vt est in epistola ad Hebræos*, substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium. *Spes quoque versatur circa rem nondum obtentam.* Quod enim videt quis, *ait idem*, quid sperat? *At in altera vita omnia apparent & videntur, quæ hic creduntur & sperantur.*

Aug. cap. 9.

Prosp. cap. 31.

1. Cor. 13. 8.

Heb. 11. 1.

Rom. 8. 24.

CAPUT IV.

De necessitate atque utilitate virtutis.

NEcessitatem Virtutis demonstrare opus non est, cùm sæpe demonstrata sit hactenus ex necessitate observationis mandatorum divinorum, omniúmque operum bonorum, atque etiam particularium quarumcumque virtutum, ut fidei, spei, charitatis, iustitiæ, temperantiæ, humilitatis, & cæterarum. De utilitate, quamvis idem dici posset, aliquot tamen proprias hîc subijciemus ex Patribus

Clem. libr. 3 cap. 6. *Prima sit Clemen. Alexand. in Pædagogo:* Hoc ex dogmatibus (*Christianarum virtutum*) optimum est perpetuò agendum quod vir bonus, qui est moderatus & iustus, in cœlo recondit thesaurum pecuniæ. Is qui terrena vendidit & dedit pauperibus invenit thesaurum, in quem non cadit interitus, vbi nec tinea est, nec latro. Is ergo est verè beatus, etiamsi sit parvus, imbecillus, & inglorius, & revera magnas possidet divitias.

Basil. ep. 42. II. *Est Basilij Magni ad Maximum philosophum, cùm discipulus Christus factus esset.* Revera, *ait*, amicissime fili, solum hoc bonum maximopere expetēdum est ac laudabile, quod & perpetuò est duraturum. Hoc verò est in pretio & honore esse apud Deum. Ista quippe humana vmbra sunt obscuriora, & somnijs fallaciora. Etenim iuventa vernis floribus citiùs defluit. Et corporis venustas, aut morbo, aut tempore flaccescit, & divitiæ sunt incertæ Honoris splendor facilè immutatur. Artium stu-

dia & labores vitæ cum hoc tempore finiuntur. Quin & ipsa eloquentia, cujus studio passim omnes tenentur, gratiam habet, sed solo aurium iudicio, & illici iucunditate. Virtutis autem studium pretiosa quidem se habenti possessio est: iucundissimum verò spectaculum illis exhibet, quibuscum congreditur familiariter.

III. *Eiusdem in oratione de virtutibus & vitijs:* Virtutes, *ait*, vbi industria naturæ cohæserint, nostra bona efficientur, neque nos in terra laborantes deserere volunt, nisi ipsi sponte eas repulerimus, alias magis pravas inducendo, sed ad Deum accelerantes nos præcurrunt, & penes Angelos conditoris se collocant, atque ante Angelos creatoris perpetuò fulgent, splendescúntque. Divitiæ verò, dominatio, splendor, deliciæ, ac omnis denique ejusmodi turba, quæ in dies nostra dementia increscit, neque vnà nobiscum ingressa est in hanc vitam, neque etiam simul discedit, sed illud, quod quondam iustus protulit, in omnes homines valet. Nudus egressus sum ex vtero matris meæ, nudus etiam discedam. Idem orat. 7.

IV. *Eiusdem de legendis libris Gentilium, quòd sit* Viaticum senectutis. Nec Biantis, *inquit*, saluberrimum dictum præteribo, qui ad Ægyptios eunti filio, & percunctanti, quod ei maximè gratum faceret, viaticum, respondit, senectutis possidendo, virtutem scilicet viaticum appellans, ac gravi definitione describens, vt humanæ vitæ vtilitatem suppeditantem definivit. Ego autem etsi Tithoni senectam, & Arganthonij, ac Mathusalem illius, qui mille annos triginta minùs vixisse dicitur, denique si tempus omne ab initio, quo cœpe- Ich 11. Idem lib sermon.

runt homines, compures, sanè vt pueri sententiam ridebo, ad prolixum illud & nulli senio obnoxium seculum respiciens cujus nec finem vllum est mente deprehendere, non magis quàm immortalis animæ mortem cognoscere: ad cujus possessionem admonemus comparandum esse viaticum, ac omnem lapidem secundùm proverbium movendum, vnde aliqua nobis vtilitas ad hoc consequendum proventura sit.

V. *est, Chrysostomi in sermone de virtutibus & vitiis, quòd etiam in adversis sit beata.* Quem, *inquit*, bene vivere perspicies, & omnia ad divinum cultum referre intelliges, hic si innumeris etiam catenis obsitus fuerit, si semper in carcere vixerit, si apud indignos servitutem tulerit, si pauper sepulchro revulsus combustúsque fuerit, si tractim perdendum corpus præbuerit, si denique grave quicquid dici potest passus fuerit, hunc beare, hunc felicem dicere, hunc ad sydera tollere memineris. Quod si alium videas per summa flagitia viuere, multis verò honoribus fungi, Regio sedentem solio, diademate ac purpura insignem, super eo lacrymas funde, eúmque miserabiliorem omnibus hominibus puta.

VI. *Eiusdem ibidem quantum vel vnius iusti virtus Reipubl prosit.* Vir, *inquiens*, quidem vnus rectè vivens divina ira omnem populum liberare sufficiet: è contra civitas omnis corrupta in suam pœnam atque supplicium imminens eum rapere non poterit. Quod quidem ex Noë liquidiùs patet, pereuntibus siquidem omnibus liberatur vnus, & ex Moyse hoc idem videre licet, potuit scilicet vnus tantam restituere gentem. Quando verò vivos homines,

Genes. 8.

Exod. 14.

quibus loquendi fiducia sit, nullus prorsus inveneri, tum verò ad mortuos profugiens: Per eos inquit, peccata remitto. Quomodo enim fatur? Hanc ego, inquit, mea ipse gratia protego vrbem David servi mei causa, qui ab hac iampridem vita discessit. Aspice Sanctorum quanta sit virtus. Isa. 37. 35.

VII. *est S. Augustini libro de Quantitate animæ, quòd vitam humanam reddat æqualilem & tranquillam.* Nunc ergo (*inquit Augustinus ad collocutorem suum Adeodatum*) illud attende, vtrùm tibi videatur virtus æqualitas quædam esse vitæ rationi vndique consentientis? Nam si aliud ab alio in vita discrepet, magis, ni fallor, offendimur, quàm si aliqua pars circuli majore minoréve intervallo, quàm aliæ partes distent à puncto, an tu aliter existimas? Adeodatus. Imò assentior, & hanc quæ abs te descripta est, probo esse Virtutem. Nam & ratio non dicenda est, aut existimanda nisi vera, & cujus vita per omnia congruit veritati, is est profectò vel solus, vel certè maximè qui bene atque honestè vivit, & qui ita sit affectus solus habere virtutem, & ea vivere iudicandus est. August. Probè dicis. Sed certè etiam illud vides, vt opinor, similiorem esse virtuti circulum quàm figurarum planarum aliam quamlibet. Hinc est enim quod apud Horatium magnis laudibus solemus extollere illum versum, quo ait, cùm de sapiente ageret, Aug. c. [illegible]

Fortis & in seipso totus teres atque rotundus.

Et rectè. Nam neque in animi bonis quicquam invenis, quod magis sibi ex omni parte consentiat, quàm virtutem; neque in planis figuris, quàm circulum. Quamobrem si circulus non magnitudine spacij, sed quadam confor-

matione cæteris præstat: quanto magis de virtute existimandum est, quòd non maioris loci occupatione, sed divina quadam congruentia rationum atque concordia cæteras affectiones animi superat.

Caput V.

De Mediis idoneis ad Virtutem.

Basil. orat. 7. de virt. & vitio. Psal. 36. 28.

PRimum Medium suggerit S. Basilius in caput primum Isaiæ, & in primum Psalmum Davidis. *Recessionem à vita flagitiosa.* Principium, *inquit*, recuperandorum bonorum, est recessio à malis. Declina, inquit, à malo, & fac bonum. Si enim statim proposuisset tibi perfecta, pigriùs ea aggressus fuisses: nunc verò iis, quæ faciliùs comprehenduntur, te assuefacit, quo maiore animo sequentia aggrediaris. Vt enim in scala primus ascensus est à terra discessio, ita in divina politia, principium progressus, secessio est à malis.

II. *Medium ejusdem ibidem est, Consideratio duplicis viæ è Pythagoræ symbolo littera Y. proposita. Quamdiu, inquit, quisque nostrûm puer est, iucunditati hujus vitæ studens nullam futuri curam habet, sed cùm in virum euaserit, ac intelligentiam assecutus fuerit, videt vias sibi duas propositas esse. Vnam, qua ad virtutem ducit, alteram, qua ad vitium. In vtramque itaque partem frequenter animæ oculum conjiciens confert ea inter se, quæ vtrique adsunt. Ac peccatorum quidem via omnia ostendit in præsenti seculo iucunda: iustorum verò demonstrat futuri seculi bona. Et via quidem eorum qui servantur quanto*

pulchriora pollicetur futura, tanto magis laboriosa exhibet præsentia: at voluptaria & incontinens, non quæ in posterum expectanda sit, sed iam præsentem efficit voluptatem. Beatus igitur ille est, qui voluptatis inescatione ad interitum non est conversus, & qui in vtriusque vitæ electione ad eam quæ ad deteriora ducit, non deflexit.* Idem Medium eleganter describit Lactantius divinarum institutionum libro sexto.* Lact. cap. 3. & 4.

III. *Medium ejusdem hom. in 61. Psalmum, est Mortificatio, vel excidium omnium pravarum cupiditatum, & sollicitudinum hujus mundi.* Beatus, *ait*, qui omni spe rerum hujus mundi seipsum orbavit, at in solo Deo omnem spem fixit. Divina autem gratia vix digni esse possumus, si priùs eas perturbationes, quæ pravitate sua animos nostros infecerunt, non exegerimus. Vide ergo medicos non priùs præbentes salutaria medicamenta, quam ante vomitionibus eam materiem, quæ morbum gignebat, vacuam fecissent, quam sibi ipsis ex prava victus ratione homines intemperantes aggregarant. Verùm & vas si re liquida malè olente vnctum fuerit, nec non elutum, recipit vnguenti influxionem. Proinde necessarium est, vt ea quæ priùs insunt, effundantur, vt pòst possint ea recipi quæ inducenda atque inferenda sunt. Omnibus quidem adest Spiritus sanctus, sed solummodo illis, qui à perturbationibus sunt vacui propriam virtutem imprimit suam. *Et alibi de curis:* Fieri non potest, vt id rectè, cui studemus, perficiatur, si animus in diversas curas distractus fuerit, sicut ipse Dominus declaravit dicens: Nemo potest duobus dominis servire. *Et rursus:* Non potestis Deo, & mammonæ servire. Neque enim aliquod

B. ib.

Idem in Asceticis. Matth. 6. 24.

mandatum Dei præstare, neque Deum diligere, neque proximum possumus, si animus varijs curis distractus sit. Neque fieri potest, vt quis artem aliquam aut scientiam comprehendat, qui ad aliam rem se confert, imò nec vllam artem consequi poterit, si non priùs ea quæ finis sunt, cognorit: necesse est enim, vt actiones fini respondeant. Nam neque ars ferraria finem suum opera figulinæ consequitur, neque coronæ athleticæ studio tibia canendi parantur, sed ad vnumquemque finem consequendum proprius ac congruus labor requiritur.

Virg 1. Geor. Matth. 1 12. Luc. c. 12. IV. *Medium est, non abhorrere à labore:* labor improbus, *ait Poëta*, omnia vincit, &, Regnum cœlorum vim patitur. *Hoc medium ab omnibus ferè Patribus annotatum est. Vnde Lactantius libro tertio:* Hoc vno beati esse in hac vita possumus, si fugientes illecebras voluptatum, solique virtuti servientes in omnibus laboribus, miseriisque vivamus, quæ sunt exercitia & corroboramenta virtutis: si denique asperam illam vitam difficilémque teneamus, quæ nobis ad beatitudinem patefacta est.

Ambr. cap. 4. *S. Ambros. libro primo de Cain & Abel:* Apud ignavos, *inquit*, nulla sunt insignia virtutis, apud sapientes prima habentur: studia enim virtutis quædam instrumenta sunt. Itaque sicut bellator sine armis esse non potest, ita nec sine exercitatione virtus. Vnde & Dominus in Evangelio ait: A diebus Ioannis Baptistæ regnum cœlorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. *Et libro secundo:* Nulla sine labore virtus, quia labor processus virtutis est. *S. Chrysost. in Genesin:* Ne spectet quis ad laborem virtutum, sed cœlestia lucra cogitantes

Matth. 11. 12. Idem cap. 2. Chryс. homil. 34.

promptè labores obeamus. Nam si hi, qui terrenis versantur negotijs, & in colligendas opes insaniunt, omnia promptè suscipiunt facienda, & videntes ante oculos pericula maris, piratarum insidias & naufragia non deterrentur, nec segniores fiunt, quamvis, quod plus est, de fine nihil certi habeant, qualem nos habituri sumus excusationem, si non omni studio accingamur ad virtutum studia & agones propter æterna illa bona? *S. Hieronymus ad Paulinum.* Nihil sine magno labore vita dedit mortalibus. *Cassianus collatione 7.* Nulla virtus sine labore perficitur. *S. Bernardus ad Episcopos Aquitaniæ:* Virtus in pace acquiritur, in pressura probatur, approbatur in victoria. *Seneca ad Lucilium:* Pars virtutis disciplina constat, pars exercitatione. Et discas oportet, & quod didicisti agendo confirmes.

Hier. ep. 13. Cassiã. cap. 6. Bern. ep. 116. Senec. ep. 94.

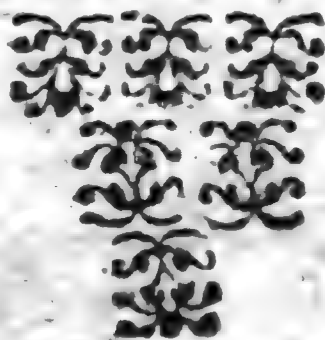
V. *Medium sit, Timor Domini, quod præscribit S. Hieronymus ad Fabiolam, de viginti quatuor mansionibus.* Venisti, *inquit*, ad Ecclesiam, ascendisti ad montem pulcherrimum, stupore & miraculo Christi magnitudinem confiteris, vides ibi multos virtutis tuæ socios, noli altum sapere, sed time. Dominus enim superbis resistit, humilibus dat gratiam. Et qui se exaltat, videat ne cadat. Potentes potenter tormenta patientur. Timor virtutum custos est: securitas ad lapsum facilis. Vnde & in quodam Psalmo: postquam Propheta dixerat, Dominus regit me, & nihil mihi deerit, in loco pascuæ ibi me collocavit, iungit timorem, qui custos est beatitudinis, & infert: Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Et est sensus, dum tormenta formido, servavi gratiam, quam acceperam. *Et Ioan.*

Hier. mans. 23. ep. 117. Psal. 22. 1. v. 4.

Cassiā cap.39. *Cassian. lib. 4. institutionum*: Per timorem Dei & vitiorum purgatio, & virtutum custodia, his, qui imbuuntur ad viam perfectionis, acquiritur. *Et Bernardus de donis Spiritus sancti,* Bern. cap. 1. Sicut securitas, *inquit*, vel desidia causa est & mater omnium delictorum: sic timor Domini radix est & custos omnium bonorum.

VI. *Medium & postremum est, ob oculos ponere exempla eorum qui virtitutibus excelluerunt, nam, vt Seneca scripsit epistola sexta,* Longum iter est per præcepta, breve & efficax per exempla. Idcirco, *inquit Gregor. Nyssenus in enarratione vitæ Moysis,* credendum est præstantissimorum virorum vitas exquisitissimè descriptas, vt vita nostra imitatione ad virtutem rectius deducatur. *Deinde eorum vti contubernio, à quibus virtutem discere possumus.* Anbr. lib. 1. Sequatur, *inquit Ambros. de Offic.* conversationis electio, vt adiungamur probatissimis quibusque senioribus. Namque vt æqualium vsus dulcior, ita senum tutior est, qui magisterio quodam & ductu vitæ colorat mores adolescentium, & velut murice probitatis inficit. *Plura de hac re habes in* PANARIO V. Exemplum malum.

VIDE V. Honestas, Intentio, Iustitia, Profectus spiritualis, Prudentia, Religio, Timor Dei. Et in PANARIO V. Peccatum.

Z.

Z E L V S.

Caput I.

De nomine & significatione Zeli.

Eli *nomen, quod origine Græcum est, idem est cum æmulatione, & in Scripturis, nunc in malam, nunc in bonam partem vsurpatur. In malam, cùm vel invidiam & livorem vel cæcum quendam impetum & furorem significat, vt cùm in Actis legitur:* Exurgens autem princeps Sacerdotum, & qui cum illo erant, repleti sunt zelo, & injecerunt manus in Apostolos, *& in epistola ad Romanos:* Testimonium perhibeo illis, quòd æmulationem Dei habent, sed non secundum scientiam. *Et ad Corinthios:* Cùm enim sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis? *Et ad Galatas:* Proficiebam in Iudaismo abundantiùs, æmulator existens paternarum mearum traditionum. *Et apud Sanctum Iacobum:* Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris, nolite gloriari. Quod autem in bonam partem accipiatur *inquit Hieronymus in Nahum*, Paulus Apostolus ostendit, dicens, zelamini *charismata* maiora Et in alio loco: zelo enim vos Dei zelo. Et ipse Dominus in Psalmo: Zelus domus tuæ comedit me Et Elias: Zelans, inquit, zelatus sum Domino omnipotenti Deo Israël. Phinees quoque zelum & Mathathiæ

Act. 5. 17. Rom. 10. 2. 2. Cor. 3. 3. Gal. 1. 14. Iac. 3. 14. Hier. ad c. 1. 1. Cor. 12. 31. 2. Cor. 11. 1. Ps. 68. 10. 3. Reg. 19.

Act. 1. legimus. Et Simonem zelotem Apostolum
14. Iesu Christi, *quem Marcus Evangelista Simo-*
Mar. 3. *nem Cananaeum vocat.*
19.

Ho autem secundo modo acceptus Zelus Virtus est, qua de re in praesentia agimus, geminámque habet in iisdem sacris literis significationem. Primò enim designat laudabile studium, quo accendimur ad virtutes alicuius imitandas, vel etiam superandas, sine ullo tamen ipsius odio. Quo sensu Apostolus dixit in altera ad Corinthios: Quoniam & Achaia parata est ab anno praeterito, *ad erogandum eleemosynam,* & vestra aemulatio provocavit plurimos. *Et ad Galatas:* Bonum autem aemulamini in bono semper. *Secundo designat animi aestum ex indignatione de iis conceptum, quae indignè fiunt, vel adversùs Deum ipsum, vel adversùs homines quos diligimus, qualis erat Christi Zelus apud S. Ioannem quando eiecit ementes & vendentes è templo, unde textus ait:* Recordati sunt verò Discipuli ejus, quia scriptum est: Zelus domus tuae comedit me. *Qualis & Corinthiorum, de quibus Paulus:* Referens nobis vestrum desiderium, vestrum fletum, vestram aemulationem pro me, ita magis ut gauderem. *Et iterum:* Ecce enim hoc ipsum, secundùm Deum contristari vos: quantam in vobis operatur sollicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed aemulationem, sed vindictam

(2. Cor. 9. 2. — Gal. 4. 18. — Ioan. 2. 15. — Psal. 68. 10. — 2. Cor. 7. 7. — Ibid. v. 11.)

Unde quod ad originem vocis Zeli attinet, S. Augustinus suspicatur à zelo maritali translatam, nam libro 2. Quaestionum in Exodum ita scribit: Quòd Deus dicitur zelator, hoc verbo indicat non impunè plebem suam per alienos Deos fornicaturam. Ductum est enim verbum

(Aug. q. 158.)

bum à tropo metaphoræ, à zelo maritali, quod castitatem custodit vxoris, quod nobis prodest, non Deo. *Et lib. 83. Quæstionum:* Quia conjugis castitatem zelando viri custodire consueverunt, illam Dei providentiam, per quam præcipitur atque agitur, ne anima corrumpatur, & Deos alienos sequens quemadmodum meretricetur, zelum Dei appellaverunt. Idem qu. 52.

Caput II.

De dignitate virtutis Zeli.

Dignitas hujus virtutis inde elucet, quod ferè à duabus maximis virtutibus nempe à charitate & religione in Deum proficiscatur. Vnde enim verba illa Pauli, æstum Zeli redolentia: Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo Optabam enim ego ipse anathema esse à Christo pro fratribus meis, *profecta sunt, nisi ex flagrantissimo amore & desiderio salutis Iudæorum promovendæ? Et ideo paulo antè exclamarat:* Quis nos separabit à charitate Christi? *Et S. Dionysius Areopagita cap. 4. libri de divinis nominibus, ait nomen Zelotis idcirco in sacris literis tribui Deo, quòd ingenti amore res à se conditas prosequatur. B. Gregorij quoque in fine libri primi in Ezechielem celebratur sententia:* Nullum omnipotenti Deo tale est sacrificium, quale est zelus animarum. *Deinde hoc ipsum attestatur dignitati hujus virtutis, quòd in Scripturis ejus nomenclatura tum Deo Optimo Max. tum Christo Salvatori, atque adeo etiam ipsis Angelis attribuatur, vt observavit S. Ambros.* Rom. 9. 2. Greg. homil. 12.

Ambr. ser. 18. *in Psalmum 118.* Angeli quoque, *ait*, sine zelo nihil sunt, & substantiæ suæ amittunt prærogativam, nisi eam zeli ardore sustentent. Denique in Apocalypsi Ioannis Dominus ad Angelum Laodiciæ dicit: Scio opera tua, neque frigidus es, neque calidus. Vtinam frigidus esses, aut calidus: sed quia tepidus es, incipiam te evomere ex ore meo, quia dicis quod dives sum & ditatus, & nullius egeo, & nescis, quòd tu es miser, & miserabilis, & mendicus, & nudus, & cæcus. Consulo tibi vt emas à me aurum igne probatum. Hic est Dei zelus, hic est fidei vapor, devotionis fervor, qui nos velut suavem cibum in Christo remollit & format *Et paulo post:* Et quid miremur, si Angeli eum habent? Ipse Deus pater ait: Zelans zelabo Ierusalem zelo magno. Quia Deus magnus, ideo & zelus magnus est, & pro vniuscujusque potentiæ qualitate, ita & zelus aut mediocris, aut magnus est Zelo vindicatur Ierusalem, zelo Ecclesia congregatur, zelo fides acquiritur, zelo pudicitia possidetur. Dominus quoque Iesus ait, zelus domus tuæ comedit me, increpans Iudæos, quòd domum orationis fecerint speluncam latronum, fecerint & domum negotiationis.

Apoc. 3. 15. — Psal. 68. 10. Ioan. 2. 17.

Deinde eadem virtus in Scripturis maximè tributa est personis in populo Israël dignissimis, vt Sacerdotibus, & summis quibusque Prophetis. Vnde idem Ambrosius loco citato: Zelum habere debet sacerdos, qui incorruptam servare studet Ecclesiæ castitatem. Et Phinees Sacerdos erat, & nepos Sacerdotis & filius Sacerdotis. Bonus zelus & vtilis in Sacerdote præcipuè ne negligens, ne remissius sit. Vides quia zelus Dei gratia est, qui exquirit, qui supervenit,

3. Reg. 19. 10.

qui se iusti fundit pectori. Zelus Dei vita est. Zelum habuit Elias, & ideo raptus ad cœlum est. Zelans, inquit, zelavi Dominum. Zelum habuit Mathathias Butanus, qui adversùs sacrilegia Antiochi excitavit Dei plebem. Quid multa? Apostolus quoque Domini hoc declaratus est nomine, vt Iudas zelotes diceretur, sicut legimus in Evangelio. *Hac ille, cui adijce ex novo Testamento Pracursorem Domini, Principem Apostolorum Petrum, & Gentium Doctorem Paulum & Protomartyrem S. Stephanum, & alios zeli nomine illustres. Accedit, quotquot post Apostolorum tempora doctrina sanctitatéque excelluerunt in Eccl sia Dei, eosdem quoque hac virtute effloruisse, vt Cyprianus, Hilarius, Basilius, Ambrosius, Chrysostomus, Hieronymus, Augustinus, Gregorius Romanus, Bernardus.*

1. Mach. 2. 27.

Caput III.

De zeli proprietatibus.

Prima proprietas est, quod sit peculiare donum Dei, vocatur enim in s cris lite is zelus vel æmulatio Dei, vel à Deo data. Nam Deus ad Ezechielem sic loquitur: Ponam zelum meum in te. *Et iterum:* Auferetur zelus meus à te. *Et primo Machabaorum de Phinee dicitur:* Phinees pater noster zelando zelum Dei accepit testamentum sacerdotij æterni. *Et Apostolus:* Æmulor vos D i æmulatione. *Vnde S. August in Psalmum* 118. Æmulationem D i, *inquit*, suo spiritu inspirat fidelibus Deus, amoris enim est, non l voris. *Huc pertinet illud S. Bernardi*

Ezech. 23. 25. Idem 16. 42. 1. Mach. 2. 17. Aug. Conc. 18. Bern. ser. 49.

in Cantica: Cùm duo sint beatæ contemplationis excessus, in intellectu vnus, & alter in devotione: pius sanè affectus, & pectus amore calens, & sanctæ devotionis infusio, etiam & vehementi spiritus repletus zelo, non planè aliunde quàm è cella vinaria reportantur, & cuicunque cum horum copia surgere ab oratione donatur, potest in veritate loqui, introduxit me rex in cellam vinariam. Cant. c. 4.

II. *Proprietas est, quòd conjunctus sit cum fervore animi. Vnde sæpe in Scripturis zelo adjungitur verbum ignis. Nam Rex David Deum alloquens,* Vsquequo, *ait*, accendetur velut ignis zelus tuus? *Et apud Ezechielem*: Quoniam in igne zeli mei, *inquit ipse Deus* locutus sum de reliquis gentibus. *Et Sophonias*: in igne zeli ejus devorabitur. *eodem spectare videtur illud Christi dictum apud Lucam*: Ignem veni mittere in terram, & quid volo, nisi vt accendatur? *Et illud duorum discipulorum euntium in Emmaus*: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, dum loqueretur in via? *Et*: dispertitæ linguæ, quæ tanquam ignis insederunt die *Pentecostes capitibus Apostolorum aliorúmque, vt est in Actis Apostolicis. Et quod ex Deuteronomio allegat S. Paulus*: Etenim Deus noster ignis consumens est. *Hoc zeli igne ardebat cor dicti* [illegible]*li, vt annotavit S. Gregorius cùm exponit verba illa ex Propheta Ezechiele*, Et tu sume sartaginem ferream, & pones eam murum ferreum inter te & civitatem. Quàm bene, *inquit*, Paulus sartaginem ferream sumpserat, cum zelo animarum cruciatus dicebat: Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non vror? Ipsum suum cor, quod animarum zelo succenderat,

Psal. 78. 5. Ezech. 36. 5. Soph. 1. 18. Luc. 12. 49. Luc. 24. 32. Act. 2. 3 Deut. 4. 24. Hebr. 12. 29. Greg. lib. 1. homil. 12. 2. Cor. 11. 29.

quid aliud, quàm sartiginem fecerat, in qua amore virtutum contra vitia ardebat? Quod enim vrebatur, sartago erat. Inardescebat enim & coquebat, quia incendebatur amaritudine, sed virtutum alimenta præparabat, ex sua afflicta cogitatione.

III. *Proprietas est, quòd iunctus cum ingenti animi dolore, vt liquet exemplo ejusdem zelosi Apostoli, dum ex zelo scribit:* Tristitia mihi magna est, & continuus dolor cordi meo: Optabam enim, *&c. Et cum Ephesiis vale diceret:* Per triennium, *ait*, nocte & die non cessavi, cum lacrymis monens vnumquemque vestrûm. *Et ad Philip.* Multi ambulant, de quibus dixi, & nunc iterum flens dico, inimici crucis Christi, quorum Deus venter est. *Idem liquet & in aliis Sanctis.* Flebam, *inquit Iob*, super eo qui afflictus erat. *Moyses teste Apostolo, maluit affligi cum populo Dei, quàm cum Pharaone. Rex David ex Zelo clamat.* Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. *Samuel luget Saulem à Deo reprobatum. Ieremias clamat:* Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lacrymarum? *Iubetur Ezechiel assumere super Tyrum lamentum. Denique & Christus ipse ex eodem zelo videns civitatem Ierusalem, referente S. Luca,* flevit super illam.

Rom. 9. 2.
Act. 20. 31.
Philip. 3. 18
Iob 30. 25.
Ps. 118. 139.
1. Reg. 15.
Ierem. 9. 1.
Ezech. 27. 2.
Luc. 19. 41.

IV. *Proprietas est, quòd iunctus cum magna animi fortitudine, vt bene notavit loco suprà allegato S. Greg.* Sumamus ergo, *ait*, sartaginem ferream, & ponamus eam murum ferreum inter nos & auditoris nostri animam inveniamus hanc postmodum fortem munitionem. Tunc enim hunc murum ferreum inventuri sumus, si nunc eum fortiter teneamus, videlicet do-

Greg. homil. 12. in Ezech.

cendo, custodiendo, suadendo, increpando, mulcendo, terrendo, aliquando leniter, aliquando verò etiam severius agendo. De qua severitate recta subditur: Et obfirmabis faciem tuam ad eam, & erit in obsidionem. Quid est obfirmare faciem ab Ierusalem in latere descripta, nisi vt ei animæ, cui cœlestis pacis visionem Doctor denunciat, si adhuc eam infirmari in suis actibus concipiat, remissiorem & elementiorem se minimè ostendit. Vnde scriptum est: Filiæ tibi sunt? serva corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Infirmæ quippe animæ, atque appetitui mundi deditæ aliquando melius ex severitate servantur, vt obfirmata facies, id est, per severitatis custodiam ab omni spe frivolæ remissionis abducta inconstantem animam terreat, atque à delectatione vitiorum districtionis vigore constringat. *Ad eandem proprietatem S. Ambros. in 118. Psalmum refert illud ex Canticis:* Fortis vt mors dilectio, dura sicut infernus æmulatio. Durus, *inquit*, zelus, quem vitæ hujus nulla vincit illecebra. Durus sicut inferi, per quem peccato morimur, vt vivamus Deo. *Et S. Chrysost. homil. 52. in Acta de zelo so ita loquitur:* Qui igne Christi captus fuerit, talis fit, qualis esset homo solus super terram habitans, adeò nihil curæ est ei gloria & ignominia. Tentationes autem sic contemnit & flagella & carceres, quasi in alieno corpore pateretur, vel quemadmodum si adamantinũ possideret corpus. Quæ autem suavia sunt in hac vita ita ridet, & non sentit, sicut nosipsi mortui corpora mortua. Et sicut muscæ in medium flammæ non incidunt, sed fugiunt, ita & affectiones illos accedere non audent.

Ecclef. 7. 26.

Ambr. ser. 18.

Cant. 8. 6.

V. *Proprietas est, quòd respuat carnis & sanguinis consilia cum instinctu vel voluntate Dei pugnantia, velut respuit S. Paulus, qui simul vt Zelum hunc imbibit, ita scripsit ad Galatas:* Cùm autem placuit ei, qui me segregavit ex vtero matris meæ, & vocavit per gratiam suam, vt revelaret Filium suum in me, vt evangelizarem illum in Gentibus, continuò non acquievi carni & sanguini *Vnde S. Ambrosius ibidem:* Zelum qui habent, omnes sibi inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, quamvis patrem, fratres, sorores. Omnibus dicit: In hostes facti sunt mihi, sicut David ait. *Talem Zelum exegit quoque Christus in Apostolis & primis Christianis, cùm dixit:* Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & vxorem, & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. *Hoc zelo accensus quondam Moyses dixit ad populum:* Si quis est Domini, iungatur mihi, & ait ad filios Levi: Hæc dicit Dominus Deus Israël: Ponat vir gladium super femur suum, & occidat vnusquisque fratrem & amicum & proximum suum. Fecerúmque filij Levi iuxta sermonem Moysis, ceciderúntque in die illa quasi viginti tria millia hominum. Et ait Moyses: Consecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisque in filio & fratre suo, vt detur vobis benedictio.

Galat. 1. 15.

Luc. 14. 26.

Exod. 32. 26.

VI. *Proprietas est, quòd requirat virtutem discretionis. Queritur enim Apostolus de quibusdam, quòd* æmulationem quidem Dei habeant, sed non secundùm scientiam. Ignorantes enim iustitiam Dei, & suam quærentes statuere, iustitiæ Dei non sunt subiecti Finis enim legis Christus ad iustitiam omni cre-

Rom. 10. 2.

Bern. ser 19. denti. *Vnde B. Bernardus in Cantica:* Deus vult se amari non solùm dulciter, sed & sapienter. Vnde Apostolus: Rationabile, *inquit*, obsequium vestrum; alioquin facillimè zelo tuo spiritus illudet erroris, si scientiam negligas. Nec habet callidus hostis machinamentum efficacius ad tollendam de corde dilectionem, quàm si efficere possit, vt in ea incautè & non cum ratione ambuletur. *Et iterum:* Importabilis, *ait*, absque scientia est zelus. Vbi ergo vehemens æmulatio, ibi maximè discretio est necessaria, quæ est ordinatio charitatis. Semper quidem zelus absque scientia minus efficax minúsque vtilis invenitur, plerumque autem & perniciosus valdè sentitur. Quo igitur zelus fervidior ac vehementior spiritus, profusiórque charitas, eo vigilantiori opus scientia est, quæ zelum supprimat, spiritum temperet, ordinet charitatem. *Hinc & B. Ambrosius:* Advertimus, *inquit*, quòd mensura quædam & disciplina sit zeli, sicut disciplina virtutis. Et ideo beatus qui zeli noverit disciplinam.

Rom. 12. 1.

Idem ser. 49.

Ambr. loco cit.

VII. *Proprietas est, quòd hæc virtus maximè competat in Prælatos & Pastores Ecclesiæ, omnésque Superiores. Et ratio est, quia eorum officio incumbit corrigere & punire subditos. Vnde B. Paulus ad Romanos:* Dei, *inquit*, minister est, vindex in iram ei, qui malè agit. *Et D. Gregorius in Pastorali:* Sit rector bene agentibus per humilitatem socius, contra delinquentium vitia per zelum iustitiæ erectus, vt & bonis in nullo se præferat, & cùm pravorum culpa exigit, potestatem protinus sui prioratus agnoscat: quatenus & honore suppresso æqualem se subditis bene viventibus putet, & erga

Rom. 13. 4.

Greg. 2 part. cap. 6.

erga perversos iura rectitudinis exercere non formidet. *Secundò, quia munera quæ in veteri lege Prophetis, & in nova Episcopis & Pastoribus præscribuntur, virtutem zeli exposcunt. In veteri enim iubentur à Deo Prophetæ non populum modò, sed Reges etiam de gravissimis criminibus reprehendere, eáque illis annunciare, quæ ipsos in luculentum vitæ discrimen vocarent. In nova verò à Pastoribus exigitur, ut parati sint animam pro ovibus ponere, incorrigibiles Ethnicos & Publicanos declarare, atque etiã per sententiam excõmunicationis satanæ tradere,* peccantes coram omnibus arguere, instare opportunè, importunè, arguere & obsecrare, increpare in omni patientia & doctrina, increpare quoque durè, *cùm opus est, sicut Apostolus putavit Cretenses increpandos, quia ventri dediti erant & ignavi. Hinc verò factum est, ut Deus ad summam utriusque Ecclesiæ, veteris & novæ præfecturam & magistratum non elegerit nisi viros à Zelo quantumvis infami celebratos, ut Moysen ad veteris, qui Ægyptium occiderat; ad novæ verò Doctorem Gentium Paulum, qui persequutus fuerat Christi Ecclesiam, & Principem omnium Christianorum Petrum, qui Malcho ex pravo Zelo amputarat auriculam.*

Ioan. 10. 11. Matth. 18. 17. 1. Cor. 5. 5. 1. Tim. 5. 20. 2. Tim. 4. 2. Tit. 1. 14. Exod. 2. 13. Act. 9. 1. Ioan. 18. 10.

Caput IV.

De Zeli necessitate.

Necessitatem vel obligationem hujus virtutis incumbere omnibus Episcopis & Pastoribus, quorum est curare animas, primum inde liquet, quòd Spiritus sanctus in verbo divino graviter invehatur in Pastores ignavos, ut apud Ieremiam, cùm ait: Sacerdotes non dixerunt: Vbi

Ierem. 2. 8.

est Dominus, & tenentes legem nescierunt me.
Ierem. 50. 6. *Et iterũ:* Grex perditus factus est populus meus, pastores eorũ seduxerunt eos, feceruntque vagari in montibus. *Et apud Ezechielem:* Fili hominis propheta de pastoribus Israël: Væ pastoribus Israël, qui pascebant semetipsos, nónne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis. Quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis, sed cum austeritate imperabatis eis. *Et apud Zachariam:* Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorũ. Hæc dicit Dominus Deus meus: Pasce pecora occisionis, quæ qui possidebant occidebant, & non dolebant, & vendebant ea, dicentes: Benedictus Dominus, divites facti sumus. Et pastores eorum non parcebant eis. Ego non parcam vltrà super habitantes terram, dicit Dominus. Et in Apocalypsi de ignavia & tempore arguitur Episcopus Laodicenus, & iubetur exemplo Dei zelũ assumere. Ego quos amo, *inquit* arguo & castigo. Æmulare ergo, & pœnitentiã age. *Deinde idem Spiritus sanctus monet eos & mandat, vt sedulò advigilent supra gregem suum, vti inprimis Christus tertiò monuit omnium Pastorum coripheum apud B. Ioannem:* Pasce oves vel agnos meos. *Et Apostolus Paulus alios:* Attendite, *inquiens*, vobis & vniverso gregi, in quo vos posuit Spiritus sanctus Episcopos regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo. *Et divus Petrus:* Seniores ergo, *ait*, qui in vobis sunt, obsecro, consenior, & testis Christi passionum, qui & ejus, quæ in futuro revelanda est, gloriæ communicator: pascite qui in

Ezech. 34. 2.
Zach. 11. 3.
Apoc. 3. 17.
Ioan. 21. 16.
Act. 20. 28.
1 Petr. 5. 1.

vobis est gregem Dei, providentes non coactè, sed spontaneè secundùm Deum, neque turpis lucri gratia, sed voluntariè, neque vt dominantes in Clero, sed forma facti gregis ex animo. *Auget obligationem Pastorum, quòd pro animabus omniũ subditorum reddituri sint rationem in die iudicij, vt indicat Apostolus scribens ad Hebræos:* Obedite Præpositis vestris, & subjacete eis, ipsi enim pervigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri. *Et tradit S. Gregorius, cùm scribit ad Pantaleonem Episcopum Africæ non compescentem Donatistarum audaciam:* Perditorum *inquiens*, animas Deum nostrum de manu vestra scitote requirere, si tantum nefas, in quantum possibilitas exigit, emendare negligitis.

Hebr. 13. 17.

Greg. lib. 3. cap. 32.

Iam verò non Superioribus tantùm, verùm etiã subditis necessitas eadem quadamtenus incumbere videtur procurandi spiritalem quemdam Zelum & fervorem in vitæ Christianæ institutione, aliisque ad eam pertrahendis. Vnicuique enim, *ait Sapiens*, mandavit Deus de proximo suo. *Vnde S. Augustinus exponens verba Christi apud Ioannem:* Vbi ego sum illic & minister meus erit. Cùm auditis, *inquit*, fratres, Dominum dicentem: Vbi ego sum, illic & minister meus erit: nolite tantummodo bonos Episcopos & Clericos cogitare, etiam vos pro modulo vestro ministrare Christo, bene vivendo eleemosynas faciendo, nomen doctrinámque ejus quibus poteritis prædicando. Vt vnusquisque etiam paterfamilias hoc nomine agnoscat paternum affectum suæ familiæ se debere pro Christo, & pro vita æterna suos omnes admoneat, doceat, hortetur, corripiat, impendat benevolentiam, exerceat disciplinam: ita in domo sua Ecclesiasticum, & quodammodo Episcopale implebit

Eccli. 17. 12.

Aug. tract. 56. in Ioan.

Ioan. 12. 26.

officium, ministrans Christo, vt in æternum sit cum ipso. *Deinde, Lege divina non solùm Superioribus, sed etiam quibusvis hominibus imperatum est, vt corrigant proximorum lapsus, quod propriè est zeli, nam in Levitico dicitur:* Non
Levit. 19. 17. oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. *Et*
Matth. 18. 15. *Christus.* Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum. *Et S. Paulus:* Nolite communicare operi-
Ephes. 5. 11. bus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. *Ratio quoque naturalis idem docuit Philosophos Gentiles. Senecæ enim hæc feruntur*
Senec. in Proverb. *dicta:* Cum his conversa, qui te corrigant. Vitia transmittit ad posteros, qui præsentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parcit.
Cap. 2. 4. *Plura de hac re titulo* Correctio.

Caput V.

De Zeli multiplici vtilitate.

Prima Vtilitas est, quòd nulla re magis quàm hac virtute, maximè si sit zelus animarum, Deum demereri possimus. Non enim est aureum
Dionysi. Areopag. cap. 3 *B. Dionysij Areopagitæ de cœlesti hierarchia dictum:* Divinorum omnium divinissimum esse, cooperari Deo in conversione peccatorum. *Deo namque, vti est summa per essentiam bonitas, proprium est, suam bonitatem communicare omnibus, omnes salutis capaces ad eandem perducere, cuique pro inopia subvenire. Vnde qui in hac re Deum imitantur, deiformes, divini, immo divinissimi atque adeò dij sunt nuncupandi, de quibus in Psalmis dictum, & à Christo repetitum:*
Psal. 81. 6. Ioan. 10. 4 Ego dixi, Dij estis vos, & filij Excelsi omnes. *Vnde Richardus de S. Victore alicubi de talibus ita scripsit:* Nescio an majus beneficium possit

homini à Deo conferri, quàm vt per ejus obsequium alij consequantur salutẽ, si tamen homo Deo cooperetur ex charitate. *Et B. Chrysostomus in Genesin:* Nihil ita gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus, sicut clamat Apostolus, dicens: Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterum Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt convertatur, & vivat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum, cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Et vt scias, quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi Prophetã ex persona Dei dicentem: Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Si igitur ipse, qui Deus est, ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilẽ hæc omnia propter nos & nostrã salutem sustinuit, cur non & nos erga fratres iusti simus, agnoscentésque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus in viam virtutis inducamus? Nam vt anima corpore melior est, ita his, qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo & continuè docendo in viam arctam supinos & desides inducunt, monstrando eis divinarum virtutũ fragrantiam, & vitiorum maleolentiam. Hæc omnia cùm scimus, præ omnibus alijs vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis sollicitudinem ingerentes.

Chrys. homil. 3.
1. Tim. 2. 4.
Ezech. 18. 23.
Ierem. 15. 19.

II. *Vtilitas, quòd Angelorum quoque patrocinium hoc officio magis demereamur, cùm nos socios ipsis adjungimus in procuranda hominum salute.* Omnes siquidem, *teste Apostolo*, sunt admi-

Heb. 1. 14. nistratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. *Hinc sequitur nos Angelico prorsus munere fungi, cùm aliorũ saluti curandæ invigilamus. Vnde S. Chry-*

Chrys. homil. 5. *sostomus in commentario epistolæ ad Hebræos,* Proinde, *inquit*, hoc est opus Angelicum, omnia facere pro salute proximorũ, magis autem hoc est corpus Christi. Ipse enim sicut Dominus salvat, isti verò sicut servi: & nos itaque etiamsi servi, Angelorũ tamen conservi sumus. Quamvis autem multum intersit inter Angelos & homines, tamen propinquos eos nobis facit, vt pœne dicere videatur, quia nobis laborant, nobis discurrunt, nobis suo funguntur officio: hoc est eorum ministerium, vt propter nos vbique mittantur. Et harum rerum exem-

Aug. ser. 18. plis pleni sunt libri veteris Testamenti, pleni etiam novi.

III. *Vtilitas, quòd hujus virtutis beneficio Gentiliũ facta sit conversio in toto orbe terrarum, vt annotavit S. Ambrosius in Psal.* 118. Zelo fidei, *inquit*, populus Gentilium vitam sibi acquisivit æternam, quam negligentia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideóque scriptum est: Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniã populus, qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cujus tanta est gratia, vt electionis prærogativã vicerit, & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationũ, vt hæreditatem Domini mereretur, quam operatus est Domi-

nus, vt Ecclesiam sibi ex nationibus copularet. *Alludit S. Ambrosius ad locum Apostoli in epistola ad Romanos, vbi disputans de causa excaecationis Iudaeorum, & conversionis Gentium, ita scribit:* Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Nunquid non audierunt? *(Iudaei.)* Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terrae verba eorum. Sed dico, nunquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit. Ego ad ęmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientẽ, in iram vos mittã. Isaias autẽ audet & dicit: Inventus sum à non quaerentibus me. Ad Israël autẽ dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. *Et infrà:* Nunquid sic offenderunt, vt caderent? absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, vt illos aemulentur. *Et rursus:* Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc, quia caecitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël salvus fieret.

Rom. 10. 17. Psal. 18. 5. Deut. 32. 21. Isai. 65. 1. Ibid. 2. Rom. 11. 11.

IV. *Vtilitas est, quòd ignis hujus zeli exurat omnia peccata nostra, eorumque fontem exsiccet, nempe pravas cupiditates consumat, mundet cor, & in notitia & amore affectus animi accendat. Sic idem S. Ambrosius ibidem explanans versum illum:* Ignitum eloquium tuum nimis, & servus tuus dilexit illud. Quem, *ait*, Dominus ignem novo sparsit testamento? Qui secretos mentium divinae ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Ieremias: Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc sermonum igne coelestium vaporati Cleophas & ille alius, qui simul cum Domino ad Hierusalem vsque ad castellum confecerant iter, dice-

Ambr. in Psal. 118. 140. Ierem. 20. 9.

bant: Nónne cor nostrum ardens erat in nobis, cùm aperiret nobis Scripturas? Ignis ergo hic sermo Christi est. Et bonus ignis, qui calefacere novit, nescit exurere, nisi sola peccata. Hoc igne super bonum fundamentum posito, Apostolicum illud aurum probatur: hoc igne illud morum vel operum examinatur argentum: hoc igne pretiosi illi lapides illuminantur, fœnum autem & stipula consumitur. Inundat ergo hic ignis animũ, consumit errorem. Hic est ignis, qui ardet ante Dominum. Nisi enim quis flagrantiam devotionis sumpserit, præsentiam Domini habere non poterit. Hoc igne vrebatur rubus, & non exurebatur. Vrit enim sermo divinus, vt corrigat conscientiam peccatoris, non exurit vt perdat.

Luc. 24.32.

Exod. 3. 2.

V. *Vtilitas est, quòd dum zelo maximè salutis animarum, accendimur, facilè possimus advertere præsentiam Spiritus sancti: ita enim scribit talia expertus S. Bernardus in Cantica:* Si Dominus Iesus dignetur venire ad me, vel potiù in me, in charitate & spiritu mansuetudinis, æmulans me Dei æmulatione (quid enim ita Dei vt charitas? nempe & Deus est) si inquam in ista venerit, in hoc cognoscam, quòd non sit solus, sed venerit etiã Pater suus cum eo Nam quid ęquè paternum? Propter hoc nempe non Pater Verbi tantùm, sed & Pater misericordiarum est appellatus, quòd innatum habeat misereri semper & parcere. Si sensero aperiri mihi sensum, vt intelligam Scripturas, aut sermonem sapientiæ quasi ebullire ex intimis, aut infuso lumine desuper revelari mysteria, aut certè expandi mihi quasi quoddam largissimum cœli gremiũ, & vberiores desursum influere animo meditationum imbres, non ambigo sponsum adesse. Verbi siquidem hæ copiæ sunt, & de ple-

Bern. ser. 70.

nitudine ejus ista accipimus Quòd si se pariter infuderit humilis quędam, sed pinguis internæ aspersionis devotio, vt amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne fortè aut scientia inflet aut frequentia visitationum extollat me, tunc prorsus paternè sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseveraverit huic dignationi dignis semper, quod in me est, affectibus, & actibus, respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit, etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quam Verbum erudiens. Quanta putas ex hac mansione inter animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia?

VI. *Vtilitas est, quam colligere possumus, ab vno exemplo Phinees. Id his verbis describitur in Numeris:* Ecce vnus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israël qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israël, & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis avertit iram meam à filijs Israël, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israël in zelo meo: idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum Sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israël.

Num. 25. 6.

Ps.105. 30. *Vnde Psaltes Regius:* Et stetit Phinees, & placavit, & cessavit quassatio. Et reputatum est ei ad iustitiam in generationem & generationem vsque in sempiternum. *Liquet ergo quàm multiplex ex vno zeloso facto manarit vtilitas.*

CAPUT V.

Quibus Medijs obtineri queat zelus.

PRimum est, *vigilantia & studium continuum placendi Deo, quod suggerit paulo antè citatus S. Bernardus dicens:* Denique ait (*Deus*) Ego diligentes me diligo, & qui manè vigilaverint ad me, invenient me. Vides, quomodo non solùm de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sollicitudine sua, quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? Vigilat & ille. Consurge in nocte, in principio vigiliarum tuarum. Accelera, quantum vis, etiam ipsas anticipare vigilias, invenies eum, non prævenies. Temerè in tali negotio vel priùs aliquid tribuis tibi, vel plus, & magis amat, & antè. Si hæc anima scit, immo miraris, quòd illa majestatem quasi cætera non curantem soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa postpositis curis omnibus, tota se devotione custodit. Vnum dico spiritualibus, qui in nobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre, quàm si sola videatur à Deo. Bonus es Domine animæ quærenti te, occurris, amplecteris, sponsum exhibes, qui Dominus es, immo qui es super omnia Deus benedictus, in sæcula. Amen.

In Cãt. ser. 70. Prov. 8, 17.

II. *Medium est, instruere se armis spiritualibus, congruentibus magnitudini belli. Zeli enim*

opus est in bello. Ea prolixè descripsit Apostolus ipse in epistola ad Ephesios, Induite, *inquiens*, vos armaturam Dei, vt possitis stare adversùs insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem & sanguinem, sed adversùs principes & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus Sanctis & pro me. *Quæ verba expendens S. Chrys. in Genesin*, Vidisti, *inquit*, quomodo omnia nostra membra Apostolus munierit: & quasi in prælium egressurus primùm zona cingat, quo expeditiores simus ad cursum; deinde induat nos thorace, ne à iaculis vulneremur: sed & pedes munit & vndique armat fide. Quæ autem sunt ignita tela diaboli? malæ concupiscentiæ, immundæ cogitationes, perniciosi affectus, furor, invidentia, ira, odium, opum cupiditas, & omnis alia ignavia. Hæc, ait, omnia extinguere poterit gladius Spiritus. Et quid dico extinguere? etiam ipsum hostis caput amputare valet.

Ephes. 6. 12.

Chrys. homil. 3.

Apoc. 22. 17.

III. *Medium est, Tantum studij & laboris in zelo exercendo impendere, quantũ suggerunt gratia divina vires, quas nobis Deus subministrarit, neque enim eadem ab omnibus expectanda sunt. Vnde S. Greg. in Evangelia:* Nemo dicat, admonere non sufficio, adhortari idoneus non sum;

Greg. homil. 6. quantum potes, exhibe, ne malè servatum talentum, quod acceperas, in tormentis pendere exigaris. *Et rursus:* In quantum vos profecisse pensatis, etiam vobiscum alios trahite, in via Domini socios habere desiderate. Si ad Deum tenditis, curate ne ad Deum soli veniatis. Hinc in Apocalypsi scriptum est: Qui audit, dicat, veni, vt qui iam in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat, & fortasse panem, vt indigenti porrigat, non habet, sed majus est, quòd tribuere valeat, qui linguam habet: plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quàm ventrem moriturae carnis terreno pane satiare. *Eódem tendunt quae monet S. Aug. in Ioannem:* Vnumquemque Christianum zelus domus Dei comedat. Verbi gratia: Vides fratrē currere ad theatrū, prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, & hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen si amicus est, admoneatur leniter. Vxor est severissimè refraenetur: ancilla est, etiā verberibus compescatur. Fac quicquid pro persona quam portes potes.

Apoc. 22. 17.

Aug. tract. 10.

IV. *est, Quòd si fructus conatui tuo non respondent, atque etiam ludibrio aliorum zelus tuus excipiatur, & inde in animo oriatur maeror, non idcirco putes, te meriti tui iacturam fecisse, tantùm memor esto, zelum esse actum charitatis, charitatis autem est omnia sufferre. Maerebat enim in ejusmodi casibus & Zelosus David, cùm diceret:* Zelus domus tuae comedit me, *id est, exedit me. Et:* Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. *Et:* Vidi praevaricantes, & tabescebam. *Vnde B. Aug. loco allegato:* Quis

Psal. 68. 10. Ps. 118. 139. & 148.

Aug. in. c. 3. Ioan.

comeditur Zelo domus Dei? Qui omnia, quæ ibi videt fortè perversa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit: si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam, vt intret in horreum, cùm palea fuerit separata.

V. *Medium est. Considerare exempla eorum, qui virtute Zeli, in veteri Testamento æquè ac novo excelluere, vt Mosis, Phinees, Davidis, Eliæ, Mathathiæ, Ioannis Baptistæ, Petri, atque inprimis S. Pauli, quem S. Chrysost. in quodam sermone de ejus laudibus, audet nō solùm exæquare illis, quod ad zelũ attinet, verùm etiam Angelis.* Quid ergo, *inquit*, in Angelis magnificũ prædicamus? profectò, quia cum omni cura obediunt Deo. Quod David quoque admirando dicebat: Potentes virtute, facientes verbum illius. Huic enim bono ęquale est nihil. Prorsus etiamsi sint millies corporei, hoc est enim, quod maximè pręstat eos beatos, quia obediunt pręceptis Dei, quia eum in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo planè animadverti potest, cum omni diligentia & cautione servatũ. Non autem solum sermonem ejus implevit, verum etiam præcepta. Super quæ præcepta hoc quippe declarans ait: Quæ est ergo merces mea, vt Evangeliũ prędicans sine promptu ponã Evangeliũ Dei? Quid verò aliud in Angelis Propheta miratur? Qui facit, *inquit*, Angelos suos Spiritus, & ministros suos ignẽ vrentem. Sed hoc etiam in Paulo possumus invenire, qui velut ignis ac Spiritus totum terrarũ percurrit orbẽ, percurrendoque purgavit. Sed necdum cœlum sortitus est, & hoc omnino mirabile, quia talis versabatur in terris, & mortali adhuc carne circũdatus, cum incorporalium potestatem virtute certabat. *Lege nostrum Bernardinum Rosignolum*

Chrys. ser 1.

Ps. 102. 20.

1. Cor. 9. 18.

Psal. 103. 4.

de Actionibus virtutis, capite 23.

Eodem pertinent exempla anachoretarum, qui spe lucri animarum etiam solitudines suas deseruerunt vt S. Antonius Magnus temporibus Imperatoris Constantij, qui relicta solitudine venit Alexandriam, & totam illam, *teste B. Theodoreto libro Ecclesiasticæ historiæ quarto*, circuibat vrbem, quò omnes doceret, tum Athanasium præconem veritatis, tum Arianos veritatis hostes esse. Itaque non ignorabant, *inquit*, illi sancti viri quæ res cuique tempori essent accommodatæ, quando solitudinis otium esset amplectendum, quando rursus vrbana negotia quieti solitariæ præferenda.

Th. c. 5.

Deinde Aphraates monachus qui tempore Valentis Ariani Imperatoris ex zelo Antiochiã venit, quo conspecto Valens dixit, vt eodem libro refert Theodoretus, cedo quò te confers? Ille tum sapienter & apposite, pro tuo, ait, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, *inquit*, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui divinus ille vir: Præclarè admodum dicis, ô Imperator: istud sanè mi faciendum est, & hactenus feci, dum oves Salvatoris pace fruerentur. Verùm, quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modò ne à feris capiantur, sed etiam vt conserventur incolumes. Nam dic mihi quæso, ô Imperator, si filia alicujus essem, & sederem in conclavi, vti ædes curarem, atque deinde cernerem flãmam in eas incidisse, ædésque paternas iam conflagrare, quid me facere oporteret? intúsne manere, & ędes incensas negligere? an relicto cõclavi sursum deorsúmque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certè te responsurum constat.

Ibid. c. 24.

Nam hæ sunt partes filiæ prudẽtis & providæ. Atque hoc ipsum nos agimus, ô Imperator. Etenim cùm tu iam in Patris nostri ædes flãmam injeceris, nos circùm cursitamus, quo eam maturè possimus extinguere. Quæ cùm locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit. Cubicularius autem ejus cùm graviores in eum iactasset minas, paulo pòst in calidissimum balneum, quod Imperatori parabat, de potestate mentis deturbatus se præcipitavit, & illico extinctus est.

De pluribus alijs anachoretis refert S. Chrysost. ad populum Antiochenum quemadmodum è montium cavernis Antiochiam accurrerint, vt Theodosij Imperatoris indignationem averterent (populus siquidem Placillæ conjugis ejus statuam dejecerat) quam etiam præclarè averterunt. Monachi, *inquit*, homines pauperes pallio plus nihil habentes, vili viventes in rusticitate, nulli esse apparentes, in montibus & saltibus versantes, velut quidam leones magno & alto sensu præditi, omnibus pavefactis & trepidantibus in medio consistentes, malũ dissolvêre non multis diebus, sed brevi temporis momento. Et sicut generosi athletæ non tantùm adversarios complexi, sed etiam visi tantùm in oppositione & vociferati adversarios convertunt: sic & hi die vna & descenderunt, & disseruerunt, & solverunt calamitatem, & ad propria reversi sunt tabernacula. Tanti est Philosophia à Christo introducta. Chrys. ho mil. 21.

Addo recentius exemplũ de zelo animarum D. Francisci, de quo ita scribit S. Bonaventura in ejus vita: Fidelis revera famulus & minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter & perfectè peragerect, illis potissimùm virtutum exercitijs intendebat, quæ Deo magis placere cognoverat.

Dubitans autem an potiùs orationi, quàm prædicationi vacandum esset, fratrum sententiam exquisivit. Siquidem ergo inquiens, simplex & imperitus sermone majorē orandi accepi gratiam, quàm loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum: in prædicatione distributio donorum cœlitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnitio ad vnum summū & verum bonū cum vigoratione virtutis in prædicatione spiritualium pulverizatio pedū, distractio multa, & relaxatio disciplinæ. Tandem in oratione Deum alloquimur, & audimus, & quasi vitam angelicā agentes inter Angelos conversamur: in prædicatione multa oportet vti condescensione ad homines, & humanè inter eos vivendo, cogitare, videre, dicere & audire. Sed vnū videtur præponderare his omnibus ante Deum, quòd vnigenitus Dei Filius propter animarum salutem de sinu Patris descendit, vt suo mundum informans exemplo verbum salutis hominibus loqueretur, & ideo videtur magis Deo placitum, quòd intermissa quiete foras egrediar ad laborem. *Subjicit deinde Bonaventura, cùm ex illa collatione cum fratribus nihil certi statuisset, eum confugisse ad preces S. Claræ, aliorúmque sui ordinis sanctitate præstantium, qui cùm voluntatem Dei cognovissent, potiùs prædicationi esse vacandum,* continuò Franciscum succinxisse se, & cum tanto fervore iter ingressum, ac si facta manu Dei super eum, novam induisset è cœlo virtutem. Bern. cap. 12

VIDE V Charitas in Deum, & proximum, Correctio proximi, Iustitia, Virtus.

LAVS DEO, DEIPARÆQVE.

officium, ministrans Christo, ut in æternum sit cum ipso. Deinde, *Lege divina non solùm Superioribus, sed etiam quibusvis hominibus imperatum est, ut corrigant proximorum lapsus, quod propriè est zeli, nam in Levitico dicitur:* Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. *Et Christus.* Si peccaverit in te frater tuus, corripe eum. *E S. Paulus:* Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. *Ratio quoque naturalis idem docuit Philosophos Gentiles. Seneca enim hæc feruntur dicta:* Cum his conversa, qui te corrigant. Vitia transmittit ad posteros, qui præsentibus culpis ignoscit. Bonis nocet, qui malis parcit. *Plura de hac re titulo* Correctio.

Levit. 19. 17. Matth. 18. 15. Ephes. 5. 11. Senec. in Proverb. Cap. 2. 4.

Caput V.

De Zeli multiplici utilitate.

Prima Utilitas est, quòd nulla re magis quàm hac virtute, maximè si sit zelus animarum, Deum demereri possimus. Notum enim est aureum B. Dionysij Areopagitæ de cœlesti hierarchia dictum: Divinorum omnium divinissimum esse cooperari Deo in conversione peccatorum. *Deo namque, uti est summa per essentiam bonitas, proprium est, suam bonitatem communicare omnibus, omnes salutis capaces ad eamdem perducere, cuique pro inopia subvenire. Unde qui in hac re Deum imitantur, deiformes, divini, immo divinissimi atque adeò dij sunt nuncupandi, de quibus in Psalmis dictum, & à Christo repetitum:* Ego dixi, Dij estis vos, & filij Excelsi omnes. *Unde Richardus de S. Victore alicubi de talibus ita scripsit:* Nescio an majus beneficium possit

Dionys. Areopag. cap. 3. Psal. 81. 6. Ioan. 10. 4

homini à Deo conferri, quàm vt per ejus obsequium alij consequantur salutẽ, si tamen homo Deo cooperetur ex charitate. *Et B. Chrysostomus in Genesin:* Nihil ita gratum est Deo, & ita curæ, vt animarum salus, sicut clamat Apostolus, dicens: Qui vult omnes homines salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Et iterum Deus ipse ait: Nolo mortem peccatoris, sed vt convertatur, & vivat. Talem igitur habentes Dominum, tam misericordem, tam benignum, tam mansuetum, cùm nostræ, tum fratrum nostrorum salutis curam geramus. Et vt scias, quantum bonum sit, cum salute nostra & alios lucrari, audi Prophetã ex persona Dei dicentem: Qui educit pretiosum à vili, quasi os meum erit. Quid hoc est? Qui ab errore ad veritatem, ait, manuduxerit, vel à peccato ad virtutem proximum induxerit, pro virili humano me imitatur. Etenim ipse cùm Deus sit, propter nihil aliud nostram induit carnem, & crucem quoque suscepit, nisi vt nos peccato obnoxios à maledicto liberaret. Si igitur ipse, qui Deus est, ineffabilis essentiæ, ob misericordiam ineffabilẽ hæc omnia propter nos & nostrã salutem sustinuit, cur non & nos erga fratres iusti simus, agnoscentésque eos vt membra nostra, & eripientes ex diaboli faucibus in viam virtutis inducamus? Nam vt anima corpore melior est, ita his, qui indigentibus pecunias & facultates suppeditant, maioribus præmijs digni sunt hi, qui admonendo & continuè docendo in viam arctam supinos & desides inducunt, monstrando eis divinarum virtutũ fragrantiam, & vitiorum malcolentiam. Hæc omnia cùm scimus, præ omnibus alijs vitæ curis, de salute animarum loquamur proximis, eandem illis sollicitudinem ingerentes.

Chrys. homil. 5.
1. Tim. 2. 4.
Ezech. 18. 23.
Ierem. 5. 119.

II. *Vtilitas, quòd Angelorum quoque patrocinium hoc officio magis demereamur, cùm nos socios ipsis adjungimus in procuranda hominum salute.* Omnes siquidem, *teste Apostolo*, sunt admi-
Heb.1. 14. nistratorij spiritus in ministerium missi, propter eos qui hæreditatem capiunt salutis. *Hinc sequitur nos Angelico prorsus munere fungi, cùm aliorũ saluti curandæ invigilamus. Vnde S. Chry-*
Chrys. homil. 5. *sostomus in commentario epistolæ ad Hebræos,* Proinde, *inquit*, hoc est opus Angelicum, omnia facere pro salute proximorũ, magis autem hoc est corpus Christi. Ipse enim sicut Dominus salvat, isti verò sicut servi: & nos itaque etiamsi servi, Angelorũ tamen conservi sumus. Quamvis autem multum intersit inter Angelos & homines, tamen propinquos eos nobis facit, vt pœne dicere videatur, quia nobis laborant, nobis discurrunt, nobis suo funguntur officio: hoc est eorum ministerium, vt propter nos vbique mittantur. Et harum rerum exem-
Aug. ser. 18. plis pleni sunt libri veteris Testamenti, pleni etiam novi.

III. *Vtilitas, quòd hujus virtutis beneficio Gentiliũ facta sit conversio in toto orbe terrarum, vt annotavit S. Ambrosius in Psal.* 118. Zelo fidei, *inquit*, populus Gentilium vitam sibi acquisivit æternam, quam negligentia atque desidia Iudæorum populus amisit. Ideóque scriptum est: Zelus apprehendet populum ineruditum. Quoniã populus, qui erat eruditus in lege, nullum fidei habebat ardorem. Contulit se zelus ad gentes: cujus tanta est gratia, vt electionis prærogativã vicerit, & eruditionis industriam superarit. Denique apprehendens populum ineruditum, fecit esse meliorem. Itaque ea gratia operata est in populo nationũ, vt hæreditatem Domini mereretur, quam operatus est Domi-

nus, vt Ecclesiam sibi ex nationibus copularet. *Alludit S. Ambrosius ad locum Apostoli in epistola ad Romanos, vbi disputans de causa excæcationis Iudæorum, & conversionis Gentium, ita scribit:* Ergo fides ex auditu, auditus autem per verbũ Christi. Nunquid non audierunt? *(Iudæi.)* Et quidem in omnem terram exivit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Sed dico, nunquid Israël non cognovit? Primus Moyses dicit. Ego ad æmulationem vos adducam in non gentem, in gentem insipientẽ, in iram vos mittã. Isaias autẽ audet & dicit: Inventus sum à non quærentibus me. Ad Israël autẽ dicit: Tota die expandi manus meas ad populum non credentem, & contradicentem mihi. *Et infrà:* Nunquid sic offenderunt, vt caderent? absit. Sed illorum delicto salus est gentibus, vt illos æmulentur. *Et rursus:* Nolo vos ignorare, fratres, mysterium hoc, quia cæcitas ex parte contigit in Israël, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël salvus fieret.

Rom. 10. 17. Psal. 18. 5. Deut. 32. 21. Isai. 65. 1. Ibid. 2. Rom. 11. 11.

IV. *Vtilitas est, quòd ignis hujus zeli exurat omnia peccata nostra, eorumque fontem exsiccet, nempe pravas cupiditates consumat, mundet cor, & in notitia & amore affectus animi accendat. Sic idem S. Ambrosius ibidem explanans versum illum:* Ignitum eloquium tuum nimis, & servus tuus dilexit illud. Quem, *ait*, Dominus ignem novo sparsit testamento? Qui secretos mentium divinæ ardore cognitionis inflammaret affectus, qui vaporem fidei & devotionis adoleret, qui cupiditatem virtutis accenderet. Hoc igne calefactus dicit Ieremias: Et erat ignis flammigerans in ossibus meis. Hoc sermonum igne cœlestium vaporati Cleophas & ille alius, qui simul cum Domino ad Hierusalem vsque ad castellum confecerant iter, dice-

Ambros. in Psal. 118. 140. Ierem. 20. 9.

nitudine ejus ista accipimus Quòd si se pariter infuderit humilis quędam, sed pinguis internæ aspersionis devotio, vt amor agnitæ veritatis necessarium quoddam odium vanitatis in me generet & contemptum, ne fortè aut scientia inflet aut frequentia visitationum extollat me, tunc prorsus paternè sentio agi mecum, & Patrem adesse non dubito. Si autem perseveraverit huic dignationi dignis semper, quod in me est, affectibus, & actibus, respondere, & gratia Dei apud me vacua non fuerit, etiam mansionem apud me faciet tam Pater enutriens, quam Verbum erudiens. Quanta putas ex hac mansione inter animam & Verbum familiaritatis gratia oriatur, quanta de familiaritate sequatur fiducia?

VI. *Vtilitas est, quam colligere possumus, ab vno exemplo Phinees. Id his verbis describitur in Numeris:* Ecce vnus de filiis Israël intravit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israël qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cùm vidisset Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israëlitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessavitque plaga à filiis Israël, & occisi sunt vigintiquatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moysen: Phinees filius Eleazari filij Aaron Sacerdotis avertit iram meam à filiis Israël, quia zelo meo commotus est contra eos, vt non ipse delerem filios Israël in zelo meo: idcirco loquere ad eum: Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi, quàm semini eius pactum Sacerdotij sempiternum, quia zelatus est pro Deo suo, & expiavit scelus filiorum Israël. Num. 25. 6.

Ps.105. 30. *Vnde Psaltes Regius:* Et stetit Phinees, & placavit, & cessavit quassatio. Et reputatum est ei ad iustitiam in generationem & generationem vsque in sempiternum. *Liquet ergo quàm multiplex ex vno zeloso facto manarit vtilitas.*

CAPUT V.

Quibus Medijs obtineri queat zelus.

PRimum est, vigilantia & studium continuum placendi Deo, quod suggerit paulo antè citatus S. Bernardus dicens: Denique ait (*Deus*) Ego diligentes me diligo, & qui manè vigilaverint ad me, invenient me. Vides, quomodo non solùm de amore suo certum te reddat, si quidem tu ames illum: sed etiam de sollicitudine sua, quam pro te gerit, si te senserit sollicitum sui. Vigilas tu? Vigilat & ille. Consurge in nocte, in principio vigiliarum tuarum. Accelera, quantum vis, etiam ipsas anticipare vigilias, invenies eum, non prævenies. Temerè in tali negotio vel priùs aliquid tribuis tibi, vel plus, & magis amat, & antè. Si hæc anima scit, immo miraris, quòd illa majestatem quasi cætera non curantem soli sibi intendere glorietur, cui soli ipsa postpositis curis omnibus, tota se devotione custodit. Vnum dico spiritualibus, qui in nobis sunt, mirum quidem, sed verum: animam Deum videntem haud secus videre, quàm si sola videatur à Deo. Bonus es Domine animæ quærenti te, occurris, amplecteris, sponsum exhibes, qui Dominus es, immo qui es super omnia Deus benedictus, in sæcula. Amen.

In Cãt. ser.70. Prov. 8, 17.

II. *Medium est, instruere se armis spiritualibus, congruentibus magnitudini belli. Zeli enim*

opus est in bello. Ea prolixè descripsit Apostolus ipse in epistola ad Ephesios, Induite, *inquiens*, vos armaturam Dei, vt possitis stare adversùs insidias diaboli, quoniam non est nobis colluctatio adversùs carnem & sanguinem, sed adversùs principes & potestates, adversùs mundi rectores tenebrarum harum, contra spiritualia nequitiæ in cœlestibus. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparatione Evangelij pacis: in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere: & galeam salutis assumite, & gladium spiritus (quod est verbum Dei) per omnem orationem & obsecrationem orantes omni tempore in spiritu, & in ipso vigilantes in omni instantia & obsecratione pro omnibus Sanctis & pro me. *Quæ verba expendens S. Chrys. in Genesin*, Vidisti, *inquit*, quomodo omnia nostra membra Apostolus munierit: & quasi in prælium egressurus primùm zona cingat, quo expeditiores simus ad cursum; deinde induat nos thorace, ne à iaculis vulneremur: sed & pedes munit & vndique armat fide. Quæ autem sunt ignita tela diaboli? malæ concupiscentiæ, immundæ cogitationes, perniciosi affectus, furor, invidentia, ira, odium, opum cupiditas, & omnis alia ignavia. Hæc, ait, omnia extinguere poterit gladius Spiritus. Et quid dico extinguere? etiam ipsum hostis caput amputare valet.

Ephes. 6. 12.

Chrys. homil. 3.

Apoc. 22. 17.

III. *Medium est, Tantum studij & laboris in zelo exercendo impendere, quantū suggerunt gratia divinæ vires, quas nobis Deus subministrarit, neque enim eadem ab omnibus expectanda sunt. Vnde S. Greg. in Evangelia:* Nemo dicat, admonere non sufficio, adhortari idoneus non sum:

Greg. homil. 6. quantum potes, exhibe, ne malè servatum talentum, quod acceperas, in tormentis pendere exigaris. *Et rursus:* In quantum vos profecisse pensatis, etiam vobiscum alios trahite, in via Domini socios habere desiderate. Si ad Deum tenditis, curate ne ad Deum soli veniatis. Hinc in Apocalypsi scriptum est: Qui audit, dicat, Apoc. 22. 17. veni, vt qui iam in corde vocem superni amoris acceperit, foras etiam proximis vocem exhortationis reddat, & fortasse panem, vt indigenti porrigat, non habet, sed majus est, quòd tribuere valeat, qui linguam habet: plus enim est verbi pabulo victuram in perpetuum mentem reficere, quàm ventrem moriturae carnis terreno pane satiare. *Eòdem tendunt quae monet S. Aug.* Aug. tract. 10. *in Ioannem:* Vnumquemque Christianum zelus domus Dei comedat Verbi gratia: Vides fratrē currere ad theatrū, prohibe, mone, contristare, si zelus domus Dei comedit te. Vides alios currere & inebriari velle, & hoc velle in locis sanctis, quod nusquam decet, prohibe quos potes, terre quos potes, quibus potes blandire, noli quiescere. Tamen si amicus est, admoneatur leniter. Vxor est severissimè refraenetur: ancilla est, etiā verberibus compescatur. Fac quicquid pro persona quam portes potes.

IV. *est, Quòd si fructus conatui tuo non respondent, atque etiam ludibrio aliorum zelus tuus excipiatur, & inde in animo oriatur moeror, non idcirco putes, te meriti tui iacturam fecisse, tantùm* Psal. 68. 10. *memor esto, zelum esse actum charitatis, charitatis autem est omnia sufferre. Moerebat enim in ejusmodi casibus & Zelosus David, cùm diceret:* Zelus Ps. 118. 139. & 148. domus tuae comedit me, *id est, exedit me. Et:* Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt Aug. in c. 3. Ioan. verba tua inimici mei. *Et:* Vidi praevaricantes, & tabescebam. *Vnde B. Aug. loco allegato:* Quis

comeditur Zelo domus Dei? Qui omnia, quæ ibi videt fortè perversa, satagit emendare, cupit corrigere, non quiescit: si emendare non potest, tolerat, gemit. Non excutit de area granum, sustinet paleam, vt intret in horreum, cùm palea fuerit separata.

V. *Medium est. Considerare exempla eorum, qui virtute Zeli, in veteri Testamento aquè ac novo excelluere, vt Mosis, Phinees, Davidis, Eliæ, Mathathiæ, Ioannis Baptistæ, Petri, atque inprimis S. Pauli, quem S. Chrysost. in quodam sermone de* Chrys. *ejus laudibus, audet nō solùm exæquare illis, quod* ser 1. *ad zelū attinet, verùm etiam Angelis.* Quid ergo, *inquit*, in Angelis magnificū prædicamus? Ps. 12i profectò, quia cum omni cura obediunt Deo. 20. Quod David quoque admirando dicebat: Potentes virtute, facientes verbum illius. Huic enim bono æquale est nihil. Prorsus etiamsi sint millies corporei, hoc est enim, quod maximè præstat eos beatos, quia obediunt præceptis Dei, quia eum in nullo aliquando contemnunt. Hoc igitur & in Paulo planè animadverti potest, cum omni diligentia & cautione servatū. Non autem solum sermonem ejus implevit, verum etiam præcepta. Super quæ præcepta hoc quippe declarans ait: Quæ est ergo merces mea, vt 1. Cor. Evangeliū prædicans sine promptu ponā Evan- 9. 18. geliū Dei? Quid verò aliud in Angelis Propheta Psal. miratur? Qui facit, *inquit*, Angelos suos Spiritus, 103. 4. & ministros suos ignē vrentem. Sed hoc etiam in Paulo possumus invenire, qui velut ignis ac Spiritus totum terrarū percurrit orbē, percurrendoque purgavit. Sed necdum cœlum sortitus est, & hoc omnino mirabile, quia talis versabatur in terris, & mortali adhuc carne circūdatus, cum incorporalium potestatem virtute certabat. *Lege nostrum Bernardinum Rosignolum*

de Actionibus virtutis, capite 23.

Eodem pertinent exempla anachoretarum, qui spe lucri animarum etiam solitudines suas deseruerunt vt S. Antonius Magnus temporibus Imperatoris Constantij, qui relicta solitudine venit Alexandriam, & totam illam, *teste B. Theodoreto libro Ecclesiastica historiæ quarto*, circuibat vrbem, quò omnes doceret, tum Athanasium præconem veritatis, tum Arianos veritatis hostes esse. Itaque non ignorabant, *inquit*, illi sancti viri quæ res cuique tempori essent accommodatæ, quando solitudinis otium esset amplectendum, quando rursus vrbana negotia quieti solitariæ præferenda.

Th. c. 2.

Deinde Aphraates monachus qui tempore Valentis Ariani Imperatoris ex zelo Antiochiā venit, quo conspecto Valens dixit, vt eodem libro refert Theodoretus, cedo quò te confers? Ille tum sapienter & apposite, pro tuo, ait, regno precaturus. Tum Imperator: At domi, *inquit*, tibi manendum est, & intra cellam, vti lex monastica postulat, orandum. Cui divinus ille vir: Præclarè admodum dicis, ô Imperator: istud sanè mi faciendum est, & hactenus feci, dum oves Salvatoris pace fruerentur. Verùm, quoniam iam magnopere conturbantur, & multum illis impendet periculi, necesse est omnes vias persequi, non modò ne à feris capiantur, sed etiam vt conserventur incolumes. Nam dic mihi quæso, ô Imperator, si filia alicujus essem, & sederem in conclavi, vti ædes curarem, atque deinde cernerem flāmam in eas incidisse, ædésque paternas iam conflagrare, quid me facere oporteret? intúsne manere, & ędes incensas negligere? an relicto cōclavi sursum deorsúmque cursitare, & aquam afferre, qua flammam extinguerem? Hoc certè te responsurum constat.

Ibid. c. 24.

Nam hæ sunt partes filiæ prudẽtis & providæ. Atque hoc ipsum nos agimus, ô Imperator. Etenim cùm tu iam in Patris nostri ædes flãmam injeceris, nos circùm cursitamus, quo eam maturè possimus extinguere. Quæ cùm locutus esset Aphraates, Imperator ei interminatus conticuit. Cubicularius autem ejus cùm graviores in eum iactasset minas, paulo pòst in calidissimum balneum, quod Imperatori parabat, de potestate mentis deturbatus se præcipitavit, & illico extinctus est.

De pluribus alijs anachoretis refert S. Chrysost. ad populum Antiochenum quemadmodum è montium cavernis Antiochiam accurrerint, vt Theodosij Imperatoris indignationem averterent (populus siquidem Placillæ conjugis ejus statuam dejecerat) quam etiam præclarè averterunt. Monachi, *inquit*, homines pauperes pallio plus nihil habentes, vili viventes in rusticitate, nulli esse apparentes, in montibus & saltibus versantes, velut quidam leones magno & alto sensu præditi, omnibus pavefactis & trepidantibus in medio consistentes, malũ dissolvêre non multis diebus, sed brevi temporis momento. Et sicut generosi athletæ non tantùm adversarios complexi, sed etiam visi tantùm in oppositione & vociferati adversarios convertunt: sic & hi die vna & descenderunt, & disseruerunt, & solverunt calamitatem, & ad propria reversi sunt tabernacula. Tanti est Philosophia à Christo introducta. Chryſ. ho uil. 21.

Addo recentius exemplũ de zelo animarum D. Francisci, de quo ita scribit S. Bonaventura in ejus vita: Fidelis revera famulus & minister Christi Franciscus, vt cuncta fideliter & perfectè perageret, illis potissimùm virtutum exercitijs intendebat, quæ Deo magis placere cognoverat.

Dubitans autem an potiùs orationi, quàm prædicationi vacandum esset, fratrum sententiam exquisivit. Siquidem ergo inquiens, simplex & imperitus sermone majorē orandi accepi gratiam, quàm loquendi. Videtur etiam in oratione lucrum, & cumulatio gratiarum: in prædicatione distributio donorum cœlitus acceptorum. In oratione etiam purificatio interiorum affectuum, & vnitio ad vnum summū & verum bonū cum vigoratione virtutis in prædicatione spiritualium pulverizatio pedū, distractio multa, & relaxatio disciplinæ. Tandem in oratione Deum alloquimur, & audimus, & quasi vitam angelicā agentes inter Angelos conversamur: in prædicatione multa oportet vti condescensione ad homines, & humanè inter eos vivendo, cogitare, videre, dicere & audire. Sed vnū videtur preponderare his omnibus ante Deum, quòd vnigenitus Dei Filius propter animarum salutem de sinu Patris descendit, vt suo mundum informans exemplo verbum salutis hominibus loqueretur, & ideo videtur magis Deo placitum, quòd intermissa quiete foras egrediar ad laborem. *Subijcit deinde Bonaventura, cùm ex illa collatione cum fratribus nihil certi statuisset, eum confugisse ad preces S. Claræ, aliorúmque sui ordinis sanctitate præstantium, qui cùm voluntatem Dei cognovissent, potiùs prædicationi esse vacandum,* continuò Franciscum succinxisse se, & cum tanto fervore iter ingressum, ac si facta manu Dei super eum, novam induisset è cœlo virtutem.

Bern. cap. 12

VIDE V Charitas in Deum, & proximum, Correctio proximi, Iustitia, Virtus.

LAVS DEO, DEIPARÆQVE.

